
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
3 1761 00356972 0

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1893

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ
1893

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ

ΤΥΠΟΙ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝ ΚΡΗΤῌ ΠΑΙΔΟΤΡΟΦΙΑΝ ΤΟΥ ΔΙΟΣ

(Πίν. 1).

Τὰ ἐν πίνακι 1 ὑπ᾽ ἀριθ. 1 καὶ 16 ἀπεικονισθέντα δύο νομίσματα εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ σπανιωτέρων τῆς ἀρχαίας Κρήτης· τὸ δεύτερον παραμένει μέχρι τοῦδε μοναδικόν, τὸ δὲ πρῶτον εἶναι πάντως τὸ καλλιτεχνικώτατον τῶν ἐν τῇ νήσῳ κοπέντων· ἀμφότερα δὲ φέρουσιν εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος ἀνερμηνεύτους τύπους, πολλάκις τοὺς περὶ τὴν κρητικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ μυθολογίαν καταγινομένους ἀπασχολήσαντας. Ἡ ἑρμηνεία τῶν τύπων τούτων ἀποτελεῖ κυρίως τὸ θέμα, περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος.

Πολλαὶ χῶραι τῆς Ἑλλάδος ἤρισαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι περὶ τοῦ τίς ἡ τὸν Δία γεννήσασα. Ἐξ ὅλων ὅμως ἡ πάντων μᾶλλον ὡς τοιαύτη ἀνεγνωρισμένη ἦτο, ὡς τοῖς πᾶσι γνωστόν, ἡ νῆσος Κρήτη. Περιττὸν θὰ ἦτο νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ χωρία τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν συγγραφέων τῶν τοῦτο παραδεχομένων. Ἀρκεῖ ν᾽ ἀναφέρωμεν ὅτι μεταξὺ αὐτῶν εὕρηνται καὶ οἱ ἀρχαιότεροι π. χ. ὁ Ἡσίοδος[1]. Ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ζεὺς ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ, ὥστε οὐχὶ μόνον οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐν γένει ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἀπογόνους τῶν Κουρήτων (=Κρητῶν) τῶν παραστάντων εἰς τὴν γέννησιν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διάφοροι πόλεις προσέδιδον εἰς ἑαυτὰς τὴν τιμὴν ταύτην· κυρίως δὲ αἱ πόλεις τῆς κεντρῴας Κρήτης, αἵτινες ὡς τόπον τῆς γεννήσεως παρεδέχοντο τὸ περίφημον Ἰδαῖον ἄντρον[2], καὶ αἱ πόλεις τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς νήσου, καθ᾽ ἃς ὁ θεὸς ἐγεννήθη ἐν ἄντρῳ τινὶ τοῦ ὄρους τῆς Δίκτης[3]. Ὑπὲρ τοῦ μέρους τούτου τῆς νήσου τοῦ κατοικουμένου ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων κρητικῶν γενῶν (*ἐτεοκρητῶν, αὐτοχθόνων*[1]) εἰσὶν αἱ ἀρχαιότεραι τῶν πηγῶν. Οὕτω καθ᾽ Ἡσίοδον ἡ Ῥέα ἐγέννησε τὸν Δία ἐν Λύκτῳ πόλει τῆς Δίκτης καὶ ἔκρυψεν αὐτὸν «*ἄντρῳ ἐν ἠλιβάτῳ ζαθέης ὑπὸ κεύθεσι γαίης Αἰγαίῳ ἐν ὄρει*».

Κατὰ δέ τινα παραλλαγὴν τοῦ μύθου ὁ θεὸς ἐγεννήθη μὲν ἐν τῇ Δίκτῃ μετεκομίσθη δὲ εἰς τὸ ἄντρον τῆς Ἴδης[2].

Ἐν τοῖς ἑξῆς θέλομεν ἴδει ὅτι πιθανῶς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς δυτικῆς Κρήτης, τὸ ἀρχαιότατον γένος τῶν Κυδώνων, εἶχον ἰδίαν παράδοσιν, καθ᾽ ἣν ἐγεννήθη ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ὁ ὕπατος τῶν θεῶν.

Πασίγνωστος τυγχάνει ὁ μῦθος καθ᾽ ὃν ὁ Ζεύς, βρέφος ὤν, ἐτράφη ἐν Κρήτῃ ὑπὸ *αἰγός*· οἱ δὲ περὶ τὴν μυθολογίαν ἀσχολούμενοι γνωρίζουσιν ὅτι παρὰ τὴν αἶγα καὶ τρία ἄλλα εἴδη ζώων ἀναφέρονται ὡς τροφοὶ αὐτοῦ, ἤτοι ὁ *ἀετός*[3], αἱ *μέλισσαι*[4] καὶ αἱ *περιστεραί*[5]. Ὀλιγώτερον γνωστὸς εἶναι ὁ μῦθος, καθ᾽ ὃν ἐτράφη ὑπὸ ὑὸς ὑπὸ οὐδενὸς σχεδὸν τῶν νεωτέρων μυθολόγων ἀναφερόμενος. Ὁ Ἀθήναιος (IX, 376ᵅ) ἐν τούτοις γράφων ὅτι οἱ Κρῆτες θεωροῦσιν τὴν ὗν ζῶον ἱερὸν παραδίδει ἡμῖν ὅτι κατὰ Νεάνθην τὸν Κυζικηνὸν καὶ Ἀγαθοκλῆν τὸν Βαβυλώνιον «*μυθεύουσιν ἐν Κρήτῃ γενέσθαι τὴν*

[1] *Θεογονία* 477 καὶ ἑξ. Ἴδε καὶ Schoemann, De Jovis incunabulis: Opuscula Academica II σελ. 250-263.

[2] Ἴδε Fabricius, die Idäische Zeusgrotte ἐν τοῖς Mitth, d. d. arch. Inst. Athen. 1885 σελ. 59 κ.ἑ.

[3] Διονυσ. Ἁλικαρν. *Ρωμ. Ἀρχ.* II, 61.— *Μέγα Ἐτυμολογικόν*: Δίκτη εἴρηται παρὰ τῷ τίκτη (!), Τίκτη τις οὖσα ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ τεχθῆναι τὸν Δία.— *Σχολ. Ἀράτ.* στ. 33: Δίκτη-λέγεται διὰ τὸν Δία ἐκεῖ τεχθῆναι. Εἰς ἓν τοιοῦτον σπηλαίων ἀναφέρεται ἴσως καὶ τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Museo Italiano III σελ. 641 *τῶι δικαίωι τὰς χειάς*, ἔνθα ὁ κ. Α. Σκιὰς (*Περὶ τῆς Κρητ. διαλέκτου* σελ. 124-125) ὀρθότερον ἢ ὁ Halbherr ἀνέγνωσε· *τωι Δικαίωι* (= *Μίνωος*) *τὰς χειάς*.

[1] Στράβων X, 475, 478.

[2] Σχολ. Ἀράτ. ἐ. ἀ.

[3] Μοιρώ, παρ᾽ Ἀθηναίῳ 497ᵇ.

[4] Καλλίμαχ. I, 46 π. ἑ.—Διόδωρ. V, 70.—Βοιὸς παρ᾽ Ἀντων. Λιβερ. *Μεταμ.* XIX.—Vergil. Georg. IV,1, παραβ. καὶ τὰ σχόλια τοῦ Probus.—Columela, IX, 2, 3.

[5] Ὁμήρου *Ὀδ.* 11, 62· Μοιρὼ καὶ Κράτης παρ᾽ Ἀθηναίῳ 490 καὶ 497ᵇ.— Ἐπίσης Grabara τις (Pistolesi *Vatican* V, πίν. 662. —Overberk *Kunstmythologie* II, 229) δεικνύει παρὰ τὴν θηλάζουσαν τὸν Δία αἶγα δύο περιστερὰς καὶ ἀετόν.

τοῦ Διὸς τέκνωσιν ἐπὶ τῆς Δίκτης, ἐν ᾗ καὶ ἀπόρρητος γίνεται θυσία. Λέγεται γὰρ ὡς ἄρα Διῒ θηλὴν ὑπέσχεν ὗς καὶ τῷ σφετέρῳ γρυσμῷ περιοιχνεῦσα, τὸν κνυζηθμὸν τοῦ βρέφεος, ἀνεπάϊστον τοῖς παριοῦσιν ἐτίθει. Διὸ πάντες τὸ ζῷον τοῦτο περίσεπτον ἡγοῦνται, καὶ οὐκ ἄν, φησί, τῶν κρεῶν δαίσαιντο. Πραίσιοι δὲ καὶ ἱερὰ ῥέζουσιν ὑΐ, καὶ αὕτη προτελὴς αὐτοῖς ἡ θυσία νενόμισται».

Φρονῶ δὲ ὅτι ἡ ὗς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν κύριον τύπον τῶν νομισμάτων τῆς Λύκτου καὶ τὸν ἀρχαιότερον τῆς Ἱεραπύτνης, αἱ μέλισσαι τῶν ἐν Ἐλύρῳ, Ὑρτάκῳ, Ἀπτέρᾳ, Τάρρᾳ, Πριανσῷ κτλ. κοπέντων, οἱ ἀετοί, τῶν ἐν Λύκτῳ, Ἰτάνῳ, Ἱεραπύτνῃ, Μάλλᾳ, Χερσονήσῳ, Κνωσσῷ, κτλ., αἱ περιστεραὶ τῶν τῆς Πραισοῦ καὶ Ἀπτέρας καὶ αἱ αἶγες αἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων πολλῶν ἄλλων κρητικῶν πόλεων, ἀναφέρονται εἰς τὰ ἱερὰ ταῦτα ζῶα, τὰ τὸν Δία κατὰ διαφόρους κρητικὰς παραδόσεις, ἐκθρέψαντα.

Κατὰ τ' ἀνωτέρω λοιπὸν ἔχομεν πέντε διάφορα εἴδη ζώων τροφοὺς τοῦ Διὸς ἐν Κρήτῃ. Ἐπιχειροῦμεν δὲ νῦν ν' ἀποδείξωμεν ὅτι καὶ οἱ τύποι τῶν περὶ ὧν πρόκειται νομισμάτων παριστῶσι κύνα καὶ βοῦν, τὸ βρέφος Δία τρεφούσας, ἂν καὶ τοιοῦτός τις μῦθος ἄγνωστος ἐντελῶς ἐν τῇ μυθολογίᾳ τυγχάνει.

α') Ζεὺς ὑπὸ κυνὸς τρεφόμενος.

Τὸ θαυμάσιον τὴν τέχνην δίδραχμον τὸ ἐν πίν. 1 ἀρ. 1 ἀπεικονισθὲν ἐκόπη ἐν τῇ Κυδωνίᾳ τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα. Ἐφ' ἑνὸς φέρει κεφαλὴν νεαροῦ Διονύσου πρὸς ἀριστεράν, τέχνης ἀληθῶς πραξιτελείου, ἐφ' ἑτέρου δὲ κύνα βρέφος θηλάζουσαν. Ὁ δεύτερος οὗτος τύπος εἶναι ὁ καὶ ἰδιαίτατος τοῖς Κυδωνιάταις, ἀπαντῶν συχνὰ καὶ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων τῆς πόλεως νομισμάτων μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς[1], φέρεται μάλιστα καὶ ὡς *σύμβολον χαρακτηριστικὸν* τῆς Κυδωνίας ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν ἀττικῶν τύπων τῶν παρ' αὐτοῖς κοπέντων (πίν. 1 ἀρ. 2). Ἑρμηνεύουσι δὲ οἱ νομισματικοὶ καὶ μυθολόγοι τὸν τύπον τοῦτον, ὡς παριστῶντα τὸν Μίλητον ὑπὸ κυνὸς θηλαζόμενον[2], στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἑξῆς χωρίου τοῦ Ἀντωνίνου Λιβεράλι (XXX). « *Ἀπόλλωνος καὶ Ἀκακαλλίδος τῆς Μίνω θυγατρὸς ἐγένετο παῖς ἐν Κρήτῃ Μίλητος· τοῦτον ἡ Ἀκακαλλὶς δείσασα ἐξέβαλεν εἰς τὴν ὕλην· καὶ αὐτὸν ἐπιφοιτῶντες λύκοι βουλῇ Ἀπόλλωνος, ἐφύλαττον καὶ ὤρεγον παρὰ μέρος γάλα· ἔπειτα δὲ βουκόλοι περιτυχόντες ἀνείλοντο καὶ ἔτρεφον ἐν τοῖς οἰκείοις* ».

Ἕτεροι δὲ νομισματικοί, ἐπιφυλακτικώτεροί πως, ὑποθέτουσι μᾶλλον ὅτι ὑπῆρξέ ποτε ἀνάλογός τις μῦθος ἀναφερόμενος εἰς τὸν Κύδωνα τὸν κτίστην τῆς πόλεως[1]. Ἡμεῖς οὐδετέραν τῶν ἐξηγήσεων τούτων δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, διότι ὁ Μίλητος εἶνε ὅλος ξένος πρὸς τοὺς Κυδωνιάτας καὶ τοὺς κατοίκους τῆς δυτικῆς Κρήτης. Ἐξ αὐτοῦ ἐκλήθη ἡ ἐν τῇ *μέσῃ* Κρήτῃ πόλις τῆς Μιλήτου, ἡ γείτων τῆς Λυττοῦ καὶ Χερσονήσου, πρὸς δὲ ἡ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ περίφημος πόλις[2], ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν ὁποίων ἐδικαιοῦτό τις μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῶν τῆς Κυδωνίας ν' ἀναμένῃ τὸν περὶ οὗ πρόκειται τύπον. Πρὸς τούτοις τὸ βρέφος παρίσταται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τρεφόμενον *ὑπὸ κυνὸς* καὶ οὐχὶ ὑπὸ *λυκαίνης* ὡς ἔπρεπε κατὰ τὴν περὶ Μιλήτου παράδοσιν. Ἡ δὲ ὑπόθεσις ὅτι ὑπῆρξέ ποτε περὶ τοῦ Κύδωνος, υἱοῦ ὡσαύτως τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀνάλογος μῦθος τοῦ περὶ τοῦ Μιλήτου, εἶναι μὲν πιθανὴ ὡς ὑπαρχόντων ἐν τῇ νήσῳ ἀναλόγων μύθων καὶ περὶ ἄλλων υἱῶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀκακαλλίδος π. χ. ἐν Ἐλύρῳ περὶ Φιλάνδρου καὶ Φυλακίδου, τῶν ὑπὸ αἰγὸς τραφέντων[3]· ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶνε καθ' ἡμᾶς παντελῶς ἀπαράδεκτος ἕνεκα τοῦ *κεραυνοῦ* τοῦ ἐνίοτε ὡς σύμβολον τὸν νομισματικὸν τοῦτον τύπον συνοδεύοντος (πίν. ἀρ. 4). Διότι πῶς νὰ ἐξηγήσῃ τις τὸ σύμβολον τοῦ Διός, παρὰ υἱὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἂν πράγματι ὁ τύπος ἀνεφέρετο εἰς τὸν Κύδωνα. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα φρονοῦμεν ὁ κεραυνὸς ἐνδεικνύει ἡμῖν ὅτι πρὸ παντὸς πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν μή τοι ὁ τύπος σχετίζεται πρὸς

[1] Ἴδε Svoronos, Numismatique de la Crète ancienne pl. IX, 22-26 καὶ X, 2, 12-14, 21, 26.

[2] Mionnet *Suplement* IV, 311 καὶ ἑ. καὶ ἅπαντες σχεδὸν οἱ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν μέχρι Wroth (1885) νομισματικοί.

[1] Worth, *Catal. of Crète and the Aegean Islands*on XXXIII.

[2] Ὁμήρου Ἰλιάδ. Β, 647 καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια. — Στράβων XII, 573, 5: XIV, 634, 6. — Εὐστάθιος, Σχολ. εἰς Διονύσ. 823. — Παυσαν. X, 30, 2. — Plinius IV, 12. 59.

[3] Παυσαν. X, 16, 5. Παρατηρητέον ἐν τούτοις ὅτι ὁ μὲν Στέφανος ὁ Βυζάντιος (ἐν λ. Κυδωνία) λέγει τὸν Κύδωνα ὡσαύτως *υἱὸν τοῦ Ἀπόλλωνος*. Ὁ δὲ Παυσανίας (VIII, 53, 4) ὅτι οἱ Κρῆτες « *οὐχ ὁμολογοῦντες τῷ Τεγεατῶν λόγῳ* (καθ' ὃν ἦτο υἱὸς τοῦ Τεγεάτου) *Κύδωνα μὲν Ἀκακαλλίδος Μίνω καὶ ΕΡΜΟΥ φασιν εἶναι* ».

τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν τοῦ Διός, τοσοῦτον μᾶλλον ὅσον ἔχομεν καὶ ἄλλα ἐντελῶς ὅμοια παραδείγματα, ὡς λόγου χάριν ἀνάγλυφόν τι, ἐφ' οὗ βλέπομεν *κεραυνὸν παρακείμενον αὐτῷ*[1] ὡς ἐνδεικτικὸν τοῦ ὅτι τὸ μεταξὺ δύο Κορυβάντων κείμενον βρέφος εἶναι ὁ Ζεύς.

Πολλοὶ λόγοι συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τοῦ ὅτι ὁ κυδωνιατικὸς τύπος ἀναφέρεται εἰς τὸν Δία. Ἡ Κυδωνία ἦτο τὸ κέντρον τῆς ἀρχαιοτάτης φυλῆς τῶν Κυδώνων τῶν ἅπασαν τὴν δυτικὴν Κρήτην κατεχόντων[2], οἵτινες ὡς αἱ φυλαὶ τοῦ κεντρικοῦ καὶ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου θὰ εἶχον ἰδίας περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Διὸς παραδόσεις, τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσον καὶ οὗτοι συνδέονται πρὸς τὰς γνωστὰς μυθολογικὰς παραδόσεις περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ θεοῦ. Οὕτως αὐτοὶ εἶνε οἱ ἀποκαλέσαντες *Ὀμφάλιον πεδίον* τὸ χωρίον, ἔνθα κατέπεσεν ὁ ὀμφαλὸς τοῦ νεογνοῦ[3]. Τὰ δὲ νομίσματα τῆς Δικτύννης, μιᾶς τῶν πόλεων αὐτῶν (πίν. 1 ἀρ. 7) παριστῶσι τὸ βρέφος ὑπὸ νύμφης φερόμενον καὶ ὑπὸ δύο Κορυβάντων προστατευόμενον. Εἴπομεν πρὸς τούτοις ἀνωτέρω, ὅτι ἡ τὸ βρέφος θηλάζουσα κύων ἀπαντᾷ ὡς σύμβολον τῶν Κυδωνιατῶν ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς πόλεως τῶν φερόντων τοὺς ἀττικοὺς τύπους. Τὸ σύμβολον ὅμως τοῦτο *ἀντικαθίσταται* ὑπὸ ἑτέρου συμβόλου παριστῶντος (Πίν. 1 ἀρ. 3) *Δία* πανόμοιον πρὸς ἐκεῖνον τρίτου νομίσματος χαλκοῦ τοῦ *κοινοῦ τῶν Κρητῶν* (Πίν. 1 ἀρ. 8) κοπέντος ἐν Κυδωνίᾳ φέροντος δὲ περὶ τὸν θεὸν τὴν ἐπιγραφὴν ΖΕΥΣ ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ. Σημειωτέον ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τοῦ συμβόλου τοῦ ἀργυροῦ καὶ τοῦ τύπου τοῦ χαλκοῦ νομίσματος, ὥστε οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ἀμφότεροι εἶναι ἀντίγραφα *ἀγάλματός* τινος τοῦ Διὸς Κρηταγενοῦς ἐν Κυδωνίᾳ. Τέλος καὶ τὰ νομίσματα τοῦ Πολυρηνίου, ἑτέρας πόλεως τῶν Κυδώνων, φέρουσιν εἰκόνα τοῦ Διὸς συνοδευομένην ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ΤΑΝ ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ[4]. (= Ζεὺς Κρηταγενὴς)

Ταῦτα ἀρκοῦσι, φρονῶ, ἵνα ἐνδείξωσιν ἡμῖν ὅτι καὶ οἱ Κύδωνες ὡς οἱ Ἐτεόκρητες, καὶ οἱ τῆς μέσης Κρήτης κάτοικοι εἶχον ἰδίας περὶ τῆς παρ' αὐτοῖς γεννήσεως τοῦ Διὸς παραδόσεις.

Ὡς εἴπομεν οὐδεὶς μῦθος τῶν μέχρις ἡμῶν διασωθέντων λέγει ὅτι Ζεὺς ἐτράφη ὑπὸ κυνός. Λείψανα ὅμως καὶ παραλλαγαὶ τοιούτου τινὸς μύθου εἶναι πιθανῶς τὸ λεγόμενον ὅτι *κύων χρυσοῦς ἐφύλαττε τὴν νύμφην Αἶγα* τὴν θηλάζουσαν τὸ βρέφος, ὅτε ἡ Ῥέα φοβουμένη τὸν Κρόνον κατέκρυψεν αὐτὸ ἐν ἄντρῳ τῆς Κρήτης[1]. Πρὸς δὲ τὸ νόμισμα τοῦ *Κοινοῦ* τῶν Κρητῶν τὸ ἀπεικονισθὲν ἐπὶ Πιν. 1 ἀρ. 6. φέρει παρὰ τὸν ἐπὶ σφαίρας καθήμενον παῖδα Δία τὸν Κρηταγενῆ, κύνα πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπουσαν καὶ ἕτερα δέ τινα νομίσματα ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς τῆς Ἀπαμείας καὶ τῶν Συννάδων τῆς Φρυγίας, παριστῶσι *κύνα* συνοδεύουσαν τὴν νύμφην καὶ τοὺς Κορύβαντας τοὺς προστατεύοντας τὸ θεῖον βρέφος[2]. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλαι μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, αἵτινες συνδυαζόμεναι πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸν νομισματικὸν τύπον καθιστῶσιν ἀναμφίβολον ὅτι ὁ Ζεὺς ἐθηλάσθη ἐν Κρήτῃ ὑπὸ κυνός. Ὁ Ἄρατος (στ. 26 κ.έ.) ἄρχεται τῶν *Φαινομένων* αὐτοῦ διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν γνωστοτάτων ἀστερισμῶν τῶν δύο *Ἄρκτων* λέγων πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι,

> Κρήτηθεν κεῖναί γε Διὸς μεγάλου ἰότητι
> οὐρανὸν εἰσανέβησαν, ὅ μίν ποτε κουρίζοντα
> Δίκτῳ ἐν εὐώδει, ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίοιο,
> ἄντρῳ ἐγκατέθεντο, καὶ ἔτρεφον ἐνιαυτόν
> Δικταῖοι Κουρῆτες, ὅτε Κρόνον ἐψεύδοντο.

διδάσκων ἡμᾶς οὕτω ὅτι κατὰ τὴν κρητικὴν μυθολογίαν αἱ δύο οὐράνιοι *ἄρκτοι* ἦσαν εἰκόνες δύο τῶν τροφῶν τοῦ Διός.

Ἐφ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω οὐδείς ποτε ἐσκέφθη ὅτι ὑπὸ τὴν λέξιν *ἄρκτος* δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἕτερόν τι ἢ τὸ θηρίον· ὅτι ὅμως τὸ πρᾶγμα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλως νὰ σημαίνῃ π. χ. *νύμφη* ἢ *παρθένος*, παρομοίως πρὸς τὰς ἄρκτους καὶ *ἀρκτευομένας* παρθένους τῆς ἐν Βραυρῶνι Ἀρτέμιδος, ἂν καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀποδείξωμεν ἐνταῦθα, ὅμως τὸ παραλείπομεν περιοριζόμενοι εἰς ὅ,τι ἀρκεῖ ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἤτοι ὅτι κατὰ μὲν τὸν Ἀριστο-

[1] Overbeck, *Kunstmythologie* Πίν. IV, ἀρ. 4. Ἴ. ἐπίσης Mus. Borb. XI, 21.
[2] Hoeck, Kreta I, 142 κ.ἑξ.
[3] Καλλίμαχ. I, 45. — Διόδωρ. V, 70. — Στέφαν. Βυζάντ. *Ὀμφάλιον*.
[4] Numism. de la Crète ancienne σελ. 284, 52 πίν. XXVI, 30.

[1] Ἀντωνῖνος Λιβερ. XXXVI.
[2] Mionnet, IV, σελ. 239 ἀρ. 270. — 364 σελ. 364 ἀρ. 961. Πρβλ. Imoof-Blumer, Monnaies grecques σελ. 413.

τέλην (περὶ θαυμασ. ἀκουσμ.) «*ἐν Κρήτῃ λύκους καὶ ἄρκτους οὔ φασι γενέσθαι διὰ τὸ τὸν Δία γενέσθαι ἐν αὐτῇ*» κατὰ δὲ Θαλῆν τὸν Μιλήσιον[1], τὸν πρῶτον γνωρίσαντα τοῖς Ἕλλησι τὸν ἀστερισμὸν τῆς Μικρᾶς ἄρκτου τῆς κατ' Ἄρατον καταστερησθείσης, ὡς θρεψάσης τὸν Δία ἐν Κρήτῃ, αὕτη ἦτο *εἰκὼν κυνός*! Πρὸς ταῦτα δὲ θαυμασίως συμβιβάζονται καὶ τὰ ἐν Κυδωνίᾳ κοπέντα νόμισματα τοῦ Κοινοῦ τῶν Κρητῶν τὰ φέροντα περὶ τὸν *Κρηταγενῆ Δία* ἢ τὸν πρὸς αὐτὸν ἐξισούμενον ὑπὸ τῆς κρητικῆς κολακείας Αὔγουστον, *ἑπτὰ ἀστέρας* (Πίν. 1. ἀρ. 8, 10-12) διότι, ὡς τοῖς πᾶσι γνωστόν, ἑκάτερος τῶν ἀστερισμῶν τῆς ἄρκτου ἀποτελεῖται ἐξ *ἑπτὰ* λαμπρῶν *ἀστέρων*.

Οἱ ἀρχαῖοι ὁμιλοῦντες περὶ τῶν κυνῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐπαινοῦσι τοὺς Λακωνικοὺς καὶ Κρητικούς. Ὁ δὲ σχολιαστὴς ἐξηγῶν τοὺς στίχους τοῦ Καλλιμάχου (Ἀρτεμ. 94 κ.ἑ.)

ἑπτὰ δ' ἔδωκε (κύνας)
θάσσονας αὐράων Κυνοσουρίδας

σημειοῖ ὅτι κυνοσουρίδας ἐκάλουν «*τὰς ἀπὸ κυνῶν καὶ ἀλωπέκων τικτομένας κύνας ἢ τὰς λακωνικάς*»· τοιαύτη τις *κυνοσουρὶς* τὸ εἶδος φαίνεται καὶ ἡ ἐπὶ τῶν περὶ ὧν πρόκειται νομισμάτων κύων, ἐκ τῆς ὡς ἀλώπεκος κεφαλῆς αὐτῆς· περιέργως δὲ ἀνταποκρίνεται πληρέστατα εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν κρητικῶν κυνῶν τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐπισκεφθέντος τὴν νῆσον διασήμου Tournefort λέγοντος (Voyage de Levant I σελ. 113) «tous les chiens de Candia sont des *leniers* bâtards, *fort élancés* et qui paraissent tous de même race... et par leur air il semple qu'il tiennent quelque chose *du loup et du renard*».

Ἡ πρὸς λύκον μεγάλη αὕτη ὁμοιότης ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ περιγραφῶσι πολλάκις τὰ νομίσματα (ὑπὸ τοῦ Mionnet π.χ.) ὡς παριστῶντα *λύκαιναν* θηλάζουσαν βρέφος.

Πρὸς τὴν ὁμοίαν ταῖς λακωνικαῖς κρητικὴν *κυνοσουρίδα* τῶν νομισμάτων, σχετίζεται καὶ τὸ ἑξῆς σπουδαιότατον διὰ τὸ ἡμέτερον ζήτημα, χωρίον τοῦ Ἡσυχίου «*Κυνόσουρα· φυλὴ Λακωνική, καὶ ἡ μικρὰ ἄρκτος, καὶ οἱ ΚΥΔΩΝΙΑΤΑΙ οὕτω καλοῦνται*». Οὐδόλως δὲ ἀπίθανον νὰ ἐκλήθησαν οὕτως οἱ Κυδωνιᾶται ἐκ τοῦ ἱεροῦ ζώου τοῦ παρ' αὐτοῖς τὸν Δία ἐκθρέψαντος, ὡς οἱ Κρῆτες ἐν γένει ἔχουσι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Κουρῆτας (= Κρῆτας) τοὺς φύλακας τοῦ Διός. Κατὰ πόσον δὲ καὶ τὸ ὄνομα *Κύδων* συγγενεύει γλωσσικῶς πρὸς τό *κύων* ἀφίνω εἰς τοὺς περὶ τὰ γλωσσικὰ εἰδικούς· Κατ' ἄλλην τέλος παράδοσιν ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ — ἴσως παρὰ τὴν Κυδωνίαν — καὶ λιμὴν καὶ τόπος Κυνοσούρα καλούμενος οὕτω *ἀπὸ μιᾶς τῶν Ἰδαίων νυμφῶν, τροφοῦ δὲ τοῦ Διός*[1].

Κατὰ ταῦτα εἶναι, φρονῶ, βέβαιον ὅτι ὁ τύπος τοῦ νομίσματος τῶν Κυνοσουρέων Κυδωνιατῶν πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἀναφερόμενος εἰς ἱερὰν κρητικὴν κύνα, κυνοσουρίδα, τὸν Δία κατ' ἐγχώριον παράδοσιν θηλάσασαν. Πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην ἴσως σχετίζεται, φρονῶ, καὶ ὁ *Σκύλιος Ζεὺς* ὁ μόνον ἐν Κρήτῃ γνωστὸς καὶ δὴ ἐκ τῶν ὅρκων τῶν Πριαισίων, Ἱεραπυτνίων καὶ Γορτυνίων[2], καὶ ἐκ τοῦ ἑξῆς χωρίου Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου: *Σκυλλ[ή-τ]ιον* (*Σκύλλιον* κατὰ διόρθωσιν Salman) ὄρος *Κρήτης*. *Οἱ παροικοῦντες Σκυλαῖοι*. *Σκύλιος γὰρ Ζεὺς αὐτοῦ τιμᾶται, ἔνθα φασὶν ἀποθέσθαι τοὺς Κουρῆτας μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν τὸν Δία*». Γνωστὸν τυγχάνει δὲ ὅτι σκύλαξ ἐκαλεῖτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ νεογνὸν τοῦ κυνός, εἰς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους[3] καὶ νῦν σκύλλος ὁ κύων. Ὡς λοιπὸν ἐκ τῆς Αἰγὸς ἐκλήθη ἐν Κρήτῃ τὸ Αἰγαῖον ὄρος καὶ ὁ Αἴγειος Ζεύς, οὕτω καὶ ἐκ τῆς *σκύλλας* ὠνομάσθη τὸ Σκύλιον ὄρος καὶ ὁ Σκύλιος Ζεύς.

β') Ζεὺς ὑπὸ βοὸς τρεφόμενος.

Τὸ ἐν Πίν. 1 ἀρ. 16 ἀπεικονισθὲν νόμισμα εἶναι δίδραχμον κοπὲν τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα ἐν Πραισῷ τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης. Ἐφ' ἑνὸς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΜΙΑϤΠ (=Πραισ[ίων]) καὶ τοξότην, ἐφ' ἑτέρου δὲ βοῦν βρέφος θηλάζουσαν.

Παρατηρητέον πρὸ παντὸς ἄλλου ὅτι οὐδεὶς κρητικὸς ἢ ἑλληνικὸς ἐν γένει μῦθος διεσώθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι, καθ' ὃν ὁ Ζεὺς ἐθηλάσθη ἐν Κρήτῃ ἢ ἀλλαχοῦ ὑπὸ βοός. Ἐν τούτοις, φρονῶ, ὅτι λείψανα τοιούτου τινὸς εἶναι τὰ λεγό-

[1] Σχολ. Ἀράτου (ἐκδ. Buhle) στ. 26.

[1] Ἀγλαοσθένης παρὰ Ἐρατοσθ. II.
[2] Bergmann, De Inscription. Cretensi. Berlin 1865.
[3] Μέγα Ἐτυμολ. *Σκύλλος* καὶ Νίκανδ. Θηρ. 670.

μενα περὶ τῆς τροφοῦ τοῦ Διὸς νύμφης Ἀμαλθείας τῆς διὰ γάλακτος ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος αὐτῇ κέρατος τὸν Δία ἐκθρεψάσης.

Τὸ κέρας τοῦτο εἰκονίζεται *πάντοτε* ἐπὶ τῶν ἀπειραρίθμων μνημείων ὡς *κέρας βοός*. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲ συγγραφεῦσι μαρτυρεῖται ὡς *κέρας βοός*. Ὁ Φιλήμων π. χ. (παρὰ Στοβαίῳ Ἀνθολ. 94, 13) λέγει «Τὸ τῆς Ἀμαλθείας δοκεῖ εἶναι κέρας, οἷον γράφουσιν οἱ γραφεῖς *κέρας βοός*». Προῆλθε δὲ πιθανῶς ἐκ τῆς ἑξῆς ἀνελίξεως. Ἡ συμβολικὴ τῶν ἀρχαίων ἥτις ἔλεγε τὸν Δία «*ζῷον ἐκ ζώων καὶ θεὸν ἐκ θεῶν*»[1] παρίστα αὐτὸν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐπὶ τῶν νομισμάτων κυρίως, ὡς μόσχον ὑπὸ βοὸς θηλαζόμενον. Διότι οὕτω φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ἑρμηνευθῶσιν οἱ ἀπειράριθμοι νομισματικοὶ τύποι τῆς Κερκύρας, Καρύστου τῆς Εὐβοίας, Μακεδονίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας (Πίν. 1 ἀρ. 17-25),[2] οἵτινες πάντες πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐνέχοντες θρησκευτικὴν σημασίαν, συμφώνως πρὸς τὸ ἔθιμον τῶν ἀρχαίων ἀπεικονιζόντων ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ πεδίου τῶν νομισμάτων αὐτῶν τύπους οὐχὶ ἁπλῶς φυσικὰς σκηνὰς ἀπεικονίζοντας, ὡς πολλοὶ πολλάκις ἐσφαλμένως ἐνόμισαν ἀλλὰ βαθυτέραν θρησκευτικὴν σημασίαν ἐνέχοντας.

Κατόπιν ὅτε ὁ ἀνθρωπομορφικὸς χαρακτὴρ ἤρξατο κατισχύων ἐν τῇ μυθολογίᾳ καὶ πρὶν ἢ ἔτι τὸ θηλάζον ζῷον ἀντικαταστήσῃ νύμφη τις, ὁ μόσχος ἀντικατεστάθη ὑπὸ βρέφους, ὡς ἐπὶ τοῦ περὶ οὗ ἐνταῦθα πρόκειται νομίσματος. Τότε ὅμως παρουσιάσθη ἡ ἑξῆς σπουδαία δυσκολία. Ὁ καλλιτέχνης ὅστις ἠδύνατο ἄριστα νὰ παραστήσῃ αἶγα ἢ κύνα ἢ ἄλλο τι ὁμοίου μεγέθους ζῷον θηλάζον ἀνθρώπινον βρέφος, δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ ἂν τὸ θηλάζον ἦτο βοῦς ἕνεκα τῆς δυσαναλογίας τῶν μεγεθῶν τοῦ ζῴου καὶ τοῦ βρέφους. Οὕτω ὁ τύπος τοῦ κρητικοῦ νομίσματος εἶναι ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν ἀνεπιτυχὴς τὰ μέγιστα[3], καὶ δὲν εὗρε μιμητὰς ὡς ἀντικείμενος εἰς τὰς συνηθείας τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, ἧς ἡ πρώτη τῶν ἀρετῶν ἦτο τὸ κατὰ φύσιν ποιεῖν. Διὰ ταῦτα ὁ ἀρχαιότερος τύπος, ἡ τὸ βρέφος θηλάζουσα βοῦς, παραμένει ὁ αὐτὸς καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων Δυρραχίου καὶ Ἀπολλωνίας (Πίν. 1 ἀρ. 24-25). Τέλος ἡ βοῦς ἀντικαθίσταται ὑπὸ αἰγός, ἣ συμφώνως πρὸς τὰς γνωστὰς ἀρχὰς καὶ συνηθείας τῆς συμβολικῆς τῶν ἀρχαίων, ἀντικαθίσταται τὸ ὅλον διὰ τοῦ μέρους, ἡ βοῦς διὰ τοῦ κέρατος αὐτῆς, ὅπερ τίθεται εἰς τὰς χεῖρας τῆς νύμφης Ἀμαλθείας τῆς τὴν ἔννοιαν τῆς *ἀφθονίας* προσωποποιούσης. Τῆς Ἀμαλθείας ταύτης ἀρχαιοτέρα καὶ φυσικωτέρα βεβαίως ὑπόστασις εἶνε ἡ βοῦς παρὰ ἡ αἴξ. Διότι, ὡς τοῖς πᾶσι γνωστόν, ἡ βοῦς ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ συμβολικῇ τῶν ἀρχαίων ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν σύμβολον πάσης εὐφορίας καὶ ἀφθονίας.

Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ἀστερισμὸς τῆς μικρᾶς Ἄρκτου ἦτο εἰκὼν κυνός, ἄρα καὶ ὁ τῆς μεγάλης ἠδύνατο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους τοὐλάχιστον χρόνους νὰ ἦτο εἰκὼν οὐχὶ ἄρκτου, ἀλλὰ ἄλλου τινὸς ζῴου. Τίνος ὅμως; Τὰ σωζόμενα ἕτερα ἐπίθετα καὶ ὀνόματα αὐτῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις δύνανται, φρονῶ, νὰ διδάξωσιν ἡμᾶς τοῦτο. Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις οἱ ἑπτὰ λαμπροὶ ἀστέρες οἱ ἀποτελοῦντες τὸν ἀστερισμὸν ἐκαλοῦντο γενικῶς διὰ τῆς ἀρχαίας λατινικῆς ἐκφράσεως *Septem triones*. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι triones *boves* appellantur[1]. Ὁ ἀστὴρ *ἀρκτοῦρος* ἤτοι ὁ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν φύλαξ τῆς οὐρανίου ἄρκτου, καλεῖται ἐπίσης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ *Βοώτης* ἤτοι φύλαξ ἢ ὁ ὁδηγὸς τῆς *βοός*[2]. Ἀμφότεραι δὲ αἱ ἄρκτοι ἐκαλοῦντο καὶ ἅμαξαι «*καὶ γὰρ ἐπιεικῶς ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλαις ἰσοταχέσι βουσὶ χρώμεναι τῇ πορείᾳ*». Ἡ μεγάλη Ἄρκτος ἐκαλεῖτο καὶ *Ἑλίκη*. Ὑπενθυμίζομεν δὲ ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὰς *βοῦς* προσαπτομένων ἐπιθέτων οὐδὲν εἶνε κοινότερον τοῦ *Ἕλιξ* καὶ *Ἑλίκη*. Τίς δὲν ἐνθυμεῖται στίχους τοῦ Ὁμήρου ἢ Θεοκρίτου ἢ Σοφοκλέους ἐν οἷς ἀποκαλοῦσιν οὗτοι τοὺς βόας *ἕλικας*[3]. Κατὰ τὸν

[1] Πορφύριος παρὰ Στοβαίῳ Ἐκλογ. I, 2, 25.

[2] Ἴδε Imhoof-Blumer, Monnaies Grecques σελ. 103 σημ. 72.

[3] Ἴσως ὅμως ὁ χαράξας τὸν τύπον καλλιτέχνης ποιῶν τὸ βρέφος κατὰ πολὺ τοῦ φυσικοῦ μεγαλήτερον ἠκολούθησε τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν (Ἡσιόδου Θεογονία 491 κ. ἑ.) «*καρπαλίμως φαίδιμα γυῖα ηὔξετο*» τοῦ θείου βρέφους, ὅπερ «*ἀέξετο πᾶσι μέλεσσι*(Μοιρὼ ἔ. ἀν.)

[1] Varro, *De ling. lat.* VI, 4. Ἴδε καὶ Gellius N. A. II, 21. «Hoc sidus quod antiqui graecorum ἅμαξαν dixerunt, nostri quoque veteres a *bubus* junctis *septem triones* appelaverunt, id est a septem stellis.

[2] Ἀράτου *Φαινόμενα* στ. 92. — Σχολ. Ἀρατ. στ. 91 — Hygin. II, 4. — Σουίδας, Ἀρκτοῦρος.

[3] Ἰλιάδ. Ο, 633 ἕλικες βόες. — Ὀδυσ. Λ, 92, εἰλίποδας ἕλικας βοῦς. — Σοφοκλ. Αἴας στ. 374 ἐν δ' ἑλίκεσσι βουσί. — Θεοκρίτου 25,

σχολιαστὴν τοῦ Ὁμήρου *ἕλικες βόες* εἶναι οἱ «*ἑλικοειδῆ τὰ κέρατα ἔχοντες*». Οἱ Ideler καὶ Buttmann λέγουσιν ὅτι ὁ ἀστερισμὸς τῆς μεγάλης ἄρκτου ἐκλήθη *Ἑλίκη*· «wegen der liegenden Schlangenlinie (ἕλιξ), welche die sieben Hauptsterne des grossen Bären bilden». Τὰ δὲ νομίσματα τῆς κρητικῆς πόλεως Λάππας (πίν. 1 ἀρ. 14) φέρουσι τύπον κεφαλῆς βοὸς τοιαῦτα ἑλικοειδῆ κέρατα ἐχούσης. Ὁ τύπος οὗτος παρέμεινε μέχρι τοῦδε ἀνεξήγητος, ἂν καὶ ὁ θρησκευτικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ εἶναι κατάδηλος[2]. Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀστερισμὸν τῆς Ἑλίκης, διότι ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς κεφαλῆς ταύτης ἀπαντᾷ *ἀστὴρ* ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων νομισμάτων τῆς Λάππας (πίν. 1 ἀρ. 15), ὅστις βεβαίως δηλοῖ τὴν ἀστρονομικὴν τοῦ τύπου σημασίαν. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὅμοια ἑλικοειδῆ κέρατα ἐν ὅλῃ τῇ νομισματικῇ φέρει μόνον ἡ βοῦς Κερκυραϊκῶν καὶ Μακεδονικῶν νομισμάτων, ἔνθα ἐκόπησαν τὰ τὸν ἀρχαιότερον τύπον φέροντα νομίσματα[3].

Ταῦτα πάντα ὑποδεικνύουσι, φρονῶ, ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ μεγάλη ἄρκτος ἦτο εἰκὼν βοὸς κατά τινας τοὐλάχιστον τῶν Ἑλλήνων. Παρατηρῶ δ' ὅτι ἐπὶ πάντων τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς τέχνης — ἐξαιρέσει τινῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς τελευταίους ῥωμαϊκοὺς χρόνους — εἰς μάτην ἐζήτησα τὴν εἰκόνα ἄρκτου ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀστερισμοῦ. Ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν μνημείων τῆς κατηγορίας ταύτης ἤτοι τῆς σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ, ἣν φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ Ἄτλας τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως, εἶναι δυστυχῶς ἀποκεκρουσμέναι αἱ εἰκόνες τῶν ἄρκτων. Ἐν τούτοις ἡ εἰκὼν τοῦ Βοώτου διεσώθη παριστῶσα αὐτὸν ὡς ποιμένα ὁδηγοῦντα τὸ ζῷον τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης ἄρκτου. Καὶ τὸ μὲν ζῷον ἐλλείπει, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' ἁπλοῦν βλέμμα τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ ἐνταῦθα δημοσιευομένου ξυλογραφήματος τοῦ γενομένου κατ' ἄτεχνον σχέδιον ἡμῶν ἀντιγραψάντων ἄλλοτε αὐτὸ ἐκ τοῦ ἐν τῇ Βασιλ. Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου φυλασσομένου Codex Pighianus, ἐν ᾧ εὕρηται χειρόγραφον σχεδιογράφημα τοῦ δυστυχῶς εἰσέτι ἀνεκδότου μνημείου τούτου, πείθει, φρονῶ, ὅτι τὸ ὁδηγούμενον ζῷον δὲν ἦτο ἄρκτος ἀλλὰ πιθανώτατα βοῦς. Μέγα δέ τι χαλκοῦν νόμισμα τῆς Βιθυνίας, παριστᾷ τὸν Ἀντίνοον ἐνδεδυμένον ἀκριβῶς ὡς τὸν Βοώτην τοῦτον, καὶ ὁδηγοῦντα βοῦν ἧς ὑπέρκειται *ἀστὴρ* ἵνα ἐνδείξῃ τὴν ἀστρονομικὴν τοῦ τύπου σημασίαν (πίν. 1 ἀρ. 2). Ὁ τύπος οὗτος δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ μετ' ἴσης πιθανότητος ὡς παριστῶν τὸν Ἀντίνοον — Ἑρμῆν, παρὰ τὴν οὐράνιον βοῦν Ἰώ, ἢ τὸν Ἀντίνοον — Βοώτην παρὰ τὴν κατηστερισμένην βοῦν Ἑλίκην ἱστάμενον[1].

Ἂν λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἡ Μεγάλη ἄρκτος ἐθεωρεῖτο ὑπό τινων ὡς εἰκὼν βοός, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ ὁ τύπος τοῦ κρητικοῦ νομίσματος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ ὑπὸ βοὸς παιδοτροφίαν τοῦ Διός.—

Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἑρμηνειῶν προστίθενται νέα παραδείγματα τῆς ἀστρονομικῆς σημασίας παμπόλλων νομισματικῶν τύπων περὶ ἧς ἐγράψαμεν πρό τινος ἐν τῷ ἄρθρῳ Sternbilder als Münztypen τῷ δημοσιευθέντι ἐν τῷ Zeitschrift für Numismatik (Τομ. XVI φυλαδ.) 3/4 ἔνθα ἐξηγοῦντες νομισματικοὺς τύπους τέως ἀκατανοήτους ἰσχυρίσθημεν ὅτι διὰ τοῦ νέου τούτου συστήματος δυνατὸν εἶναι νὰ κατανοηθῶσιν πλεῖστοι ἄλλοι τύποι αἰνιγματώδεις ὅλως, καὶ νὰ ἀνατραπῶσιν ἐκ βάθρων πλεῖσται τῶν παρὰ τοῖς νομισματικοῖς καὶ μυθολόγοις ἑρμηνειῶν καὶ ἰδεῶν. Ἀλλὰ περὶ τοῦ θέματος τούτου θέλομεν πραγματευθῇ λεπτομερῶς ἐν ἰδίᾳ μελέτῃ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Νοεμβρίου 1892.

Ι. Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

127 ταῖς δὲ τριηκόσιοι ταῦροι συνάμ' ἐστιχόωντο, κνήμαργοι δ' ἕλικές τε.

[1] Ideler, Historisehe Untersuehungen über die Beobaehtungen der Alten σελ. 276· καὶ Untersuehungen über den Ursprung und die Bedeutung der Sternnamen. Berlin σελ. 8 — Buttmann, Ueber die Entstehung der Sternbilder auf die Griech. Sphaere. Abh. der Berl. Akad. 1826 σελ. 20.

[2] Müller, Numism. d'Alexandre le Grand. σελ. 132.

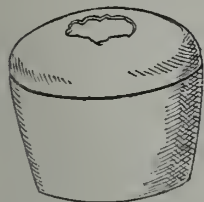
[3] Α. Ποστολάκα Κατάλογος τῶν νομισμ. τῶν νήσων Πιν. Α. 166. — Cat. British Museum Thessalie pl. XXII, 1, XXIII, nº 4-5.

[1] Ἐρατοσθ. Καταστ. *Ταῦρος* Hygin. II, 21.

ΕΡΥΘΡΟΜΟΡΦΑ ΑΓΓΕΙΑ ΑΤΤΙΚΩΝ ΤΑΦΩΝ

(Πίν. 2 καὶ 3).

Τὰ ἐν πίνακι 2 κατ' ἰχνογράφημα τοῦ Gillieron ἀπεικονιζόμενα τεμάχια ἀγγείου εὑρίσκονται ἐν τῇ συλλογῇ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ὑπ' ἀρ. 3839) καὶ ἀνήκουσιν εἰς ἀρύβαλλον[1] τοῦ σχήματος Furtwängler Berliner Vasensammlung Taf. VI 240 κατὰ τὸ ἐνταῦθα σχεδιογράφημα.

Λείπουσιν ὁ λαιμὸς μετὰ τῆς λαβῆς καὶ τοῦ στομίου, ὡσαύτως μέγα μέρος τοῦ ὤμου καὶ τῆς κοιλίας καὶ ὁ πούς. Ἡ περίμετρος τοῦ ἀγγείου κατὰ τὸν ὦμον εἶνε 0,32 μ. Οὗτος δὲ τὸ ἔδαφος ἔχει ἐρυθρὸν καὶ κοσμεῖται ὑπὸ μέλανος κυματίου. Ἡ περιθέουσα τὴν κοιλίαν παράστασις εἶνε ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ καὶ ἐν μέρει μεταβαίνει εἰς τὸ τοῦ ὤμου κόσμημα. Ἀπεικονίζεται τόπος ταφῆς, χαρακτηριζόμενος ὑπὸ τριῶν στηλῶν. Μία ἐκ τούτων ἐξαίρεται ὡς κύριον τῆς παραστάσεως γνώρισμα διὰ τῆς συμμετρικῆς περὶ αὐτὴν κατατάξεως τῶν ταύτης προσώπων· ἀριστερὰ μὲν ἵστανται δύο νέοι πολεμισταί, δεξιὰ δὲ γέρων καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ νεαρὸς ἱππεύς, ὅστις ὁδηγεῖ τὸν ἵππον ἐκ τοῦ χαλινοῦ. Ὁ συνδυασμὸς δὲ τῆς κυρίας παραστάσεως μετὰ τῆς παρακειμένης ἐπιφανείας καὶ τῶν δύο αὐτῆς στηλῶν γίνεται διὰ μεσολαβήσεως τῆς πρώτης ἀριστερόθεν μορφῆς, ἥτις εἶνε μὲν ὀλίγον πρὸς τἀριστερὰ ἐστραμμένη, ἀλλὰ περιβλέπει πρὸς τὰ δεξιά.

Ἡ παράστασις διεχαράχθη πρῶτον ἐλαφρῶς διὰ λεπτῆς σμίλης. Κατόπιν διεγράφη τὸ σχεδίασμα καθόλου καὶ ἐσωτερικῶς διὰ γανώματος πολὺ ἀνοικτῆς βαφῆς, ἥτις ἐν μέρει παρηκολούθησε τὰς ἐγκεχαραγμένας γραμμὰς τοῦ πρώτου σχεδιογραφήματος, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ πολὺ μερικώτερον. Τέλος ἠκολούθησεν ἡ διὰ μέλανος γανώματος σχεδιογράφησις, ἥτις ὅμως πολλάκις ἐξῆλθε τῶν πρότερον διαγραφεισῶν γραμμῶν. Ἐξ οὗ προῆλθεν ὥστε τοῦ ἀριστερόθεν τῆς κυρίας στήλης νεανίου ὁ τελαμὼν νὰ μὴ συνάπτηται πρὸς τὸν κολεὸν κατὰ τὴν προσήκουσαν θέσιν. Κατὰ τὴν δευτέραν σχεδιογράφησιν ἀπέφυγεν ὁ τεχνίτης τὸ σφάλμα. Ὁμοίως πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς βακτηρίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐστηρίζετο ὁ γέρων, ὡς πρέπει νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς στάσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς κολπώσεως τῶν πτυχῶν ὑπὸ τὴν δεξιὰν μασχάλην. Μετὰ τὴν τελευταίαν συμπλήρωσιν τῆς σχεδιογραφήσεως ἐξήρθησαν διὰ λευκῆς βαφῆς αἱ στῆλαι, ἡ κόμη καὶ τὸ γένειον τοῦ γέροντος, τὸ πιλίον καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνους, ἡ λαβὴ τοῦ ξίφους καὶ τὰ σήματα τῆς ἀσπίδος. Τότε δὲ μόλις ἐπεβλήθη τὸ γάνωμα τοῦ ἀγγείου, ὅπερ ἐν μέρει ἐπεκάλυψε τὴν λευκὴν βαφήν, διεκρίθησαν αἱ ταινίαι, τὸ πιλίον καὶ τὰ ἄνω μεθόρια τῶν φοινικοειδῶν κοσμημάτων τοῦ κράνους ὅπου ἀκόμη ἔλειπαν, δι' ἐρυθροῦ χρώματος καὶ διεγράφησαν τὰ διὰ λευκῆς βαφῆς ἐξέχοντα μέρη δι' ἐπιγανώσεως· καὶ ἡ στενὴ ταινία ἡ περὶ τὴν μίαν στήλην τῆς ὄπισθεν πλευρᾶς εἶνε ἐπιγεγανωμένη. Δὲν εἶνε σαφὲς ἂν ὁ στέφανος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διεχαράχθη ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐρυθροῦ τοῦ ἐδάφους ἢ ἂν ἐχρίσθη καὶ διὰ βαφῆς. Τοῦ ὤμου τὸ κόσμημα συνεπληρώθη μετὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ λευκοῦ καὶ πρὸ τῆς τοῦ ἐρυθροῦ, ἑπομένως συγχρόνως πρὸς τὴν ἐπιγάνωσιν τοῦ ἀγγείου.

Πρὸς μυθολογικὴν τῆς παραστάσεως ἐξήγησιν οὐδεμίαν βλέπω ἀφορμήν, πρέπει δὲ νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὴν ἁπλῶς ὡς συνήθη ἐκ τοῦ βίου σκηνήν. Τὸν νεκρόν, ὅστις ἦτο πολεμιστής, πενθοῦσιν ὁ γέρων πατὴρ καὶ οἱ ἑταῖροι. Ἐκεῖνος μὲν τὴν δεξιὰν ἐμβάλλει εἰς τὴν κόμην θρηνῶν, δύο δὲ ἐκ τούτων ὑπὸ λύπης κλίνουσι τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Μόνον ὁ πρὸς ἀριστερὰν πολεμιστὴς δὲν φαίνεται συμπάσχων, ἀλλὰ μᾶλλον περιεργίαν ἐκφράζει διὰ τοῦ βλέμματος, ὅπερ συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ μεσολαβοῦντος προσώπου, ἣν ἀπεδώσαμεν αὐτῷ προηγουμένως. Ἐκ τῶν πολλῶν στηλῶν θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἡ παράστασις μεταφέρει ἡμᾶς εἰς πεδίον μάχης, ἀλλ' ἴσως σημαίνεται δι' αὐτῶν ἁπλῶς πολυάνδριον ἢ τάφος οἰκογενειακός

[1] Τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι τὸ ἀγγεῖον τοῦ σχήματος τούτου εἶνε λήκυθος καὶ οὐχὶ ἀρύβαλλος, ὡς ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐνεπίγραφος λήκυθος τοῦ *Διονυσίου* Annali 1831, πίναξ D. 2. πρβλ. καὶ Wolters Ath. Mitth. XVII σελ. 434 καὶ ἑ. Κ. Δ. Μ.

Πρβλ. τὰς ληκύθους, ἐφ' ὧν δύο μνήματα ἀπεικονίζονται, ὡς ἡ ὑπ' ἀρ. 3791 τῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ συλλογῆς (Pottier, Étude sur les lec. blancs σ. 144,40)· αὐτόθι 3812 παρὰ Benndorf Vasenbilder XIX. 1, Pottier ἔνθ. ἀν. 148, 62 παρὰ Collignon Cér. gr. fig. 86. αὐτόθι 153,86. Stackelberg Gräber der Hell. Πίναξ XLV, 3. συλλογὴν Brantegham, Berl. Club Expos. Cat.n. 55.

Ἡ λεπτὴ καὶ αὐστηρὰ ἔτι σχεδιογράφησις ἀνάγει τὸ ἀγγεῖον εἰς τὰ μέσα τοῦ ε' αἰῶνος, ἡ δὲ πολλὴ χρῆσις τοῦ ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ χρώματος εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐπὶ τῶν ληκύθων τῆς δυτ. Ἑλλάδος ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἡ πολυχρωμία. Καὶ ἡ σύγκρισις πρὸς τὰ ἀγγεῖα, ἅτινα πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ μαρμάρου καὶ ἄλλως ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἢ ἐπὶ τοῦ ἐρυθροῦ ἐδάφους φέρουσι δεύτερον λευκοῦ χρώματος στρῶμα [1], παρέχεται ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ὑποστηρίζει τὸν χρονικὸν τοῦτον καθορισμόν.

Σπάνιαι δὲν εἶνε αἱ παραστάσεις σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου ἐπὶ ἀρυβάλλων, ὡς ἓν μόνον βλέμμα εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐν Βερολίνῳ ἀγγείων πείθει. Ἀλλ' ὡς ἐντάφιον ἀγγεῖον τὸ ἡμέτερον παραμένει μοναδικὸν μέχρι τοῦδε. Εἰς ἐμὲ εἶνε γνωστὰ τέσσαρα μόνον παραδείγματα, ἤτοι τὰ δύο τῆς δυτ. Ἑλλάδος ἀγγεῖα παρὰ Stefani, Vasensamml. der Eremitage N° 1646, ἐναγίσματα παρὰ τὴν στήλην· αὐτόθι N° 1647, νεανίας καὶ νεᾶνις τείνουσιν ἀλλήλοις τὴν χεῖρα παρὰ τὸν τάφον (;), τὰ δύο ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα τοῦ ἐν Ἀθήναις Κεντρικοῦ μουσείου Δελτ. 1889 σ. 142,21 [2] καὶ τὰ δύο ἐρυθρόμορφα Triest Mus. civ., περιγραφόμενα ἐν arch. epigr. Mitth. aus Oesterreich. III σ. 65 D 3, ἐξ Ἀττικῆς (;): Σφὶγξ ἀριστερόθεν στενῆς ἀντηρίδος· τοῦ Κεντρικ. Μουσείου Ἀθηνῶν Δελτ. 1889 σ. 142,21: Σφὶγξ (ἐρυθρὰ ταινία περὶ τὴν κόμην καὶ ἐνώτια) φέρει γυμνὸν νεκρὸν νεανίαν πρὸς τἀριστερὰ εἰς τὸ μνῆμα, χαμηλὴν ἀντηρίδα μετὰ εἴδους τινὸς Ἰων. κιονοκράνου ἐπὶ βάσεως μιᾶς ἀναβαθμίδος. Ὑπὸ τὴν παράστασιν εἶνε δώριον κυμάτιον, ὅπερ ὁμοίως ὡς καὶ τὸ λέσβιον κυμάτιον ἐπὶ τοῦ ὤμου εἶνε μελανὰ ἐπὶ ἐρυθροῦ. Ἡ τεχνοτροπία εἶνε αὐστηρά, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν σχεδιογράφημα παρουσιάζει τὸ μὲν ἐξεχούσας, τὸ δὲ ἐπιπέδους γραμμάς. Οὐδὲ πιστεύω ὅτι μέλλουσαι ἀνασκαφαὶ θὰ φέρωσιν εἰς φῶς πλούσια εὑρήματα καθ' ὅμοιον τρόπον κεκοσμημένων ἀρυβάλλων. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐντάφιον ἀγγεῖον εἶνε ἀκριβῶς ἡ λήκυθος. Ἀλλ' ἤδη τὰ τέσσαρα ταῦτα ὑποδείγματα ἀποδεικνύουσιν πῶς ἡ διακόσμησις αὐτῆς καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐλαιοδόχων ἀγγείων ἐπέδρασεν ἄνευ διακρίσεως μάλιστα μεταξὺ λευκοῦ καὶ μέλανος ἐδάφους.

II.

Τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς εὑρίσκει ἡ ἡμετέρα ἀρύβαλλος ἐν ταῖς ἐρυθρομόρφοις ἐνταφίοις ληκύθοις. Ἐκ τούτων γινώσκω τὰς ἑξῆς:

1) Berlin Furtwängler Vasenkat 2426 ἀπεικον. ἐν Furtwängler Samml. Sabouroff Vign. zu VI. Taf. XV-XVII· ἐπὶ τῆς βάσεως στήλης μετ' ἀετώματος περιβαλλομένης ὑπὸ μελαίνης ταινίας κάθηται γυνὴ παρεμφερὴς πρὸς Πηνελόπην.

2) αὐτόθι N° 2427, ἀντὶ τῆς γυναικὸς νεανίας πενθῶν «ἔργον τῆς αὐτῆς χειρὸς» τῆς ὑπ' ἀριθ. 1.

3) ἐν τῷ Ἀθήνησι Κεντρικῷ μουσείῳ, Δελτ. 1889 σ. 173, 3 ἐξ Ἐρετρίας· παρὰ στήλην κοσμουμένην ὑπὸ ταινίας μετ' ἀνθεμίου νεᾶνις πυξίδα ἔχουσα καὶ ταινίαν καὶ ἀνὴρ πωγωνοφόρος ἐν ἱματίῳ ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς βακτηρίας.

4) αὐτόθι, Δελτίον 1889 σ. 138,7 ἐξ Ἐρετρίας· ὁμοίως ἀλλ' ἐξελήφθη κατ' ἐναντίαν ἔννοιαν· ἡ ταινία λευκή· τὸ ἀνάλογόν του ἔχει ἐν ἀρ. 3· ἀμφότεραι αἱ παραστάσεις ἀμελῶς ἐξειργασμέναι.

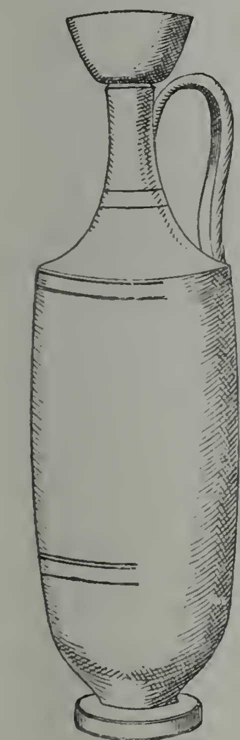
5) Ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ Ἀθηνῶν 3510 ἐξ Ἐρετρίας (Ath. Mitth. XI σ. 94,9) ὕψος 0,32, περίμετρος 0,29· στόμιον πλατύ, λαιμὸς ὑψηλὸς καὶ εὐμήκης, ὦμος ὑψηλὰ ἀνατείνων, κοιλία ἐν τῷ μέσῳ πεπλατυσμένη πως, κάτω διάτρητος [1], πούς πολὺ

[1] Πρβλ. Ath. Mittheil. 1890 σ. 40 ἑ. Ἱκανὸν ἀριθμὸν τοιούτων ληκύθων, αἵτινες διὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ὀνομάτων Ἀκεστορίδης, Γλαύκων, Λίχας, καὶ Νίκων τάσσονται παρὰ τὰς ληκύθους τοῦ Διπύλου, παρέχει ὁ κατάλογος παρὰ Klein, Lieblingsinschriften. Ἐκ τῶν ἐνταφίων ληκύθων μετ' ἐδάφους λευκοῦ ἀνήκουσιν ἐνταῦθα πλὴν τῶν ἐν Mitth. 1890 πίν. I αἱ ἐν Δελτίῳ 1889 σ. 139,8 καὶ 245, 6. παράβαλε τὰ ἀγγεῖα Berlin 2684 ἑ., ἅτινα ὅμως πρέπει ν' ἀναχθῶσιν εἰς ἄλλην, μεταγενεστέραν ἐποχὴν τῆς τέχνης. Ἐκ τῶν ἐρυθρομόρφων ἀγγείων τάφων πρβλ. τὴν λουτροφόρον Arch. Mitth. 1891 πίν. VIII ἀρ. 4 καὶ 6.

[2] Ὁ λαιμὸς κοσμεῖται ὑπὸ λεσβίου κυματίου ὅπερ ὁμοίως ὡς καὶ τὸ δώριον ὑπὸ τὴν παράστασιν εἶνε μελανὰ ἐπὶ ἐρυθροῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν σχεδιογράφημα φέρει ἐν μέρει κιτρίνην ἐπιγάνωσιν, ἡ δὲ περὶ τὴν κόμην ταινία τῆς Σφιγγὸς ἀσθενὲς ἐρυθρόν.

[3] πρβλ. ath. Mitth. 1890 σ. 50 N° 5, 6· ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ Δελτίον 1889 σ. 77, 8, 173, 1, 174, 5· ὅμοιον θὰ εἶνε καὶ Berlin Furtwängler Vasenkat. 2684 ἑ.

ὑψηλός, λαιμὸς καὶ λαβὴ ἐξωτερικῶς ἐπιγανωμένα, ὦμος μὲ ἔδαφος τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ καὶ τρία φοινικοειδῆ κοσμήματα· ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς παραστάσεως ἁπλοῦς μαίανδρος μεταξὺ τεσσάρων παραλλήλων, ὁμοίως μέλανος χρώματος ἐπὶ ἐρυθροῦ, ὑπ' αὐτὴν δὲ ἐρυθρὰ βάσεως γραμμή, ἐπὶ τῆς κάτω κοιλίας τρία συμπλέγματα συνεσπειρωμένων γραμμῶν διαξεσθεισῶν πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ μέλανος γανώματος. Παράστασις: ἀριστερόθεν στήλης διὰ τριῶν ταινιῶν περιταινιουμένης καὶ ὁμαλῶς ἀποληγούσης ἵσταται νεανίας ἐν ἱματίῳ, στηριζόμενος εἰς ὀζώδη βακτηρίαν. Ἡ στήλη εἶνε στενή, δυσαναλόγως πρὸς τὸ ὕψος, ἡ μιᾶς βαθμίδος βάσις ἄνωθεν κοίλη. Ἡ γραμμὴ τῆς βάσεως ἀπὸ μὲν τῆς ἐπικειμένης ἐπιφανείας χωρίζεται μόνον ἐκεῖ, ὅπου συναντᾷ τὸ ἐρυθρόν, ἀπὸ δὲ τῆς κάτω κοιλίας διὰ πλατείας γραμμῆς τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ. Τοῦ αὐτοῦ χρώματος γραμμὴ περιβάλλει τὴν βοστρυχώδη τοῦ νεανίου κόμην. Ἡ ἐρυθρὰ βακτηρία αἴρεται ἀπὸ τῆς ἐρυθρᾶς τῆς στήλης βάσεως, ἣν διατέμνει, ἑκατέρωθεν διὰ γραμμῆς τοῦ γανώματος πλατείας 1 χιλιοστοῦ τοῦ μ. Αἱ δύο ἐξωτερικαὶ ταινίαι τῆς στήλης εἶνε ἐκ μέλανος γανώματος, ἡ μεσαία ἀσθενοῦς ἐρυθροῦ ἐπὶ μέλανος. Ὁ ζωγράφος ἐπέθεσε τὸ χρῶμα ἐπὶ κεχαραγμένου προσχεδιάσματος. Τοῦτο εἶνε πολὺ χονδροειδές, τὸ γάνωμα παχὺ καὶ ὑπερβολικῶς λαμπροῦ μέλανος χρώματος.

6) Ἐν τῷ Κεντρικῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν, Δελτ. 1889 σ. 115, 8 ἐξ Ἐρετρίας, τοῦ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένου σχήματος, οὗτινος τὴν παράστασιν ἴδε ἐν πίνακι 3. κατὰ σχεδιογράφημα Gillieron. ὕψος 0,37 σχῆμα ὡς περίπου τὸ ὑπ' ἀριθ. 5, ἡ κοιλία κἄπως χωνοειδής, λαιμὸς καὶ λαβὴ φέρουσι γάνωμα, ἐπὶ τοῦ ὤμου τρία πλούσια φοινικοειδῆ κοσμήματα μετὰ στιγμάτων, ἄνωθεν δώριον κυμάτιον μέλανος χρώματος ἐπὶ ἐρυθροῦ ὡς καὶ οἱ μαίανδροι τῆς κοιλίας οἵτινες μετὰ τῶν περιλαμβανουσῶν αὐτοὺς παραλλήλων ἐκτείνονται μόνον ἐντὸς τῆς ἐπιφανείας τῆς παραστάσεως. Ἡ ἐπὶ τῆς κοιλίας παράστασις ἀπεικονίζει ἐναγίσματα. Ἡ γυνὴ κοσμεῖ ταινίαις τὴν στήλην, ὁ νεανίας ἀφιερώνει εἰς τὸν νεκρὸν πολεμιστὴν πλὴν τῆς ἐπερηρισμένης ἤδη ἐπὶ τῆς στήλης ἀσπίδος κράνος κορινθιακόν. Ἡ τεχνοτροπία εἶνε ἤδη ἐντελῶς ἐλευθέρα, τὸ ἐσωτερικὸν σχεδιογράφημα ἔγινεν ἢ διὰ μέλανος χρώματος ἢ ὡς εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἱματίου τοῦ νεανίου μὲ ἠραιωμένον γάνωμα, αἱ ταινίαι τῆς στήλης εἶνε ἐναλλὰξ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ βαθέος χρώματος. Ἀξιοπαρατήρητον εἶνε ὅτι διὰ λόγους προοπτικῆς χάνεται ἡ δεξιὰ τῆς γυναικὸς ὄπισθεν τῆς στήλης, τὸ πρωϊμώτατον γνωστὸν εἰς ἐμὲ παράδειγμα· πρβλ. Πολυτεχνείου 972 (Gollignon 634, ἀπεικον. παρὰ Dumont-Chaplain I πίν. XXIV). Benndorf ἔνθα ἀνωτ. πίν. XXXIV. (Wien Antikencabinet). Πολυτεχν. 3811 (Pottier ἔνθα ἀνωτ. σ. 142, 26), αὐτόθι 3815 (Pottier σ. 143, 33), Δελτ. 1889 σ. 142, 20.

7) ἐν τῷ Κεντρικῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν Δελτ. 1889 σ. 231, 31· παρὰ τὴν στήλην ἀνὴρ καὶ γυνή.

8) Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν ἀρ. 2797 ἐκ Τανάγρας ὕψος 0,18 σχήματος περίπου ὡς ὑπ' ἀρ. 5, ὦμος κοσμούμενος ὑπὸ 1 + 3 + 1 φοινικοειδῶν κοσμημάτων μετ' ἐνσπαρμένων στιγμάτων καὶ ἐπικειμένου δωρίου κυματίου, ἡ μὲν κοιλία ἄνωθεν καταλήγουσα εἰς γραμμὴν περιθέουσαν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ, ἡ δὲ παράστασις κάτωθεν εἰς ἁπλοῦν μαίανδρον. Τὰ κοσμήματα μέλανα ἐπὶ ἐρυθροῦ. Παράστασις: Σφὶγξ μὲ ἀναπεπταμένας πτέρυγας πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ βάσεως ἐν εἴδει βωμοῦ· δεξιόθεν λωτοῦ κληματὶς (Ath. Mitth. 1890 σ. 41), ἀριστερὰ ἴχνη ἐπιγραφῆς. Ἀποβλέπων εἰς τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἐσχημάτισα τὴν ἰδέαν ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ αὐτὸ ἐργοστάσιον καὶ ἴσως εἰς τὴν αὐτὴν χεῖρα κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν καὶ τὴν τέχνην, εἰς ὃ ἀνήκει καὶ ἡ λήκυθος τοῦ Πολυτεχνείου ἀρ. 3500 ἀπεικον. ἐν Ἐφημ. ἀρχ. 1886 πίν IV [1].

[1] Ἐνταῦθα δὲν ἀνήκει ἡ λήκυθος arch. Zeit. 1870 σ. 16, 16, ἀλέκτωρ παρὰ τὴν στήλην. Περίεργον θὰ ἦτο ἂν ἡ λήκυθος Γλαύκωνος (Klein Lieblingsinschriften σ. 81, γυνὴ στεφανώνει στήλην) ἀπεδεικνύετο ὡς ἐντάφιον ἀγγεῖον. Ἡ ἐπιγραφὴ θὰ εἶχε τὸ ἀνάλογον

Ἡ ἐποχὴ τῶν ὀκτὼ τούτων ληκύθων δύναται κατὰ προσέγγισιν κἂν νὰ ὁρισθῇ. Τὸ κατὰ τὸν ὦμον φυσικὸν τοῦ πηλοῦ χρῶμα τῶν ὑπ' ἀρ. 1, 2, 5, 6, 8, — αἱ ὑπ' ἀρ. 3, 4, 7 δέν μοι εἶνε ἀκριβῶς γνωσταί, — ὁμοίως τὸ περὶ τὸν λαιμὸν τοὐλάχιστον τῶν ὑπ' ἀρ. 1, 2, 8 (;), ἡ διακόσμησις τοῦ ὤμου διὰ διπλοῦ μὲν κυματίου τῶν ὑπ' ἀρ. 1, 2, διὰ 5 δὲ φοινικοειδῶν κοσμημάτων καὶ κυματίου τῆς ὑπ' ἀρ. 8, ὁ τρόπος καθ' ὃν ἀπολήγει ἡ παράστασις τῶν ὑπ' ἀρ. 2, 5, 6, 8, αἱ ἐγκεχαραγμέναι γραμμαὶ τῆς κάτω κοιλίας τῆς ὑπ' ἀρ. 5, ἡ διάτρησις αὐτῆς ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 4, ἡ χρῆσις λευκοῦ χρώματος ἐν ταῖς ὑπ' ἀρ. 4, 6, ὁ περιορισμὸς τῆς παραστάσεως εἰς μίαν καὶ μόνην μορφὴν ἐν ταῖς ὑπ' ἀρ. 1, 2, 5, τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Σφιγγός, ἡ κληματὶς τοῦ λωτοῦ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 8 — πάντα ταῦτα ἐν μέρει μὲν καθ' ἑαυτά, ἐν μέρει δὲ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἄλλα γνωρίσματα ἀνάγουσι τὴν ἡλικίαν αὐτῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχήν, εἰς τὰ μέσα δηλ. τοῦ ε' αἰῶνος. — Ἡ ὑπ' ἀρ. 5 μετὰ τῶν τριῶν κατὰ τὸν ὦμον φοινικοειδῶν κοσμημάτων καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. 6 μετὰ τούτων καὶ τοῦ δωρίου κυματίου δεικνύουσι κόσμημα, ὅπερ κατὰ τὰ 460 τὸ πρῶτον ἀναφαινόμενον ἐντὸς βραχέος χρόνου καθίσταται διαρκὲς κόσμημα τῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ληκύθων. Σύμπτωσις βεβαίως δὲν εἶνε ὅτι ἀκριβῶς τούτων τῶν ἀγγείων ὁ λαιμὸς φέρει ἤδη ἐπιγάνωσιν. Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 5 παρατηροῦμεν ἐκείνην τὴν ἰδέαν τῆς παραστάσεως ἄρχουσαν, ἥτις ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ληκύθων συχνότερον ἐμφανίζεται, ἀμφότερα δὲ τὰ ἀγγεῖα καὶ διὰ τῆς ἀτέχνου προσέτι αὐτῶν σχεδιογραφήσεως, ἥτις αὐτὸ τοῦτο τὴν τεχνην τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ἀνακαλεῖ, ἀφίστανται σημαντικὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων συντρόφων αὐτῶν. Ἀλλ' ἀμφότεραι πάλιν αἱ λήκυθοι μετέχουσι τῶν γνωρισμάτων ἐκείνων τῆς ἀρχαιοτέρας ἐργασίας καὶ διὰ τοῦτο μόλις δύνανται νὰ θεωρηθῶσι κατὰ 10-15 ἔτη νεώτερα τοῦ 450. Χρονικῶς ἵστανται ἐν τέλει τῆς ἀνωτέρω σειρᾶς τῶν ἐρυθρομόρφων ληκύθων καὶ ὡς πιστεύω ἐν τέλει τῆς κατεργασίας ἐν γένει τοιούτων ληκύθων.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν λευκοῦ καὶ μέλανος ἐδάφους ληκύθων προέβη ἀνέκαθεν παραλλήλως. Ἀμφότεραι τὴν γένεσιν αὐτῶν χρεωστοῦσιν εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἐρυθροῦ ἐδάφους ἀγῶνα. Καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν περίπτωσιν ἐπετέθη ἐπὶ τούτου λευκὴ βαφή, εἰς δὲ τὴν ἄλλην τὸ γάνωμα. Ἐὰν δὲ αἱ λήκυθοι τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος μέχρι προϊόντος τοῦ ε' αἰῶνος φέρουσι μελαίνας σκιαγραφίας [1], τοῦτο καθίστα δυνατὸν ἀκριβῶς τὸ ἔδαφος αὐτῶν· ἀλλ' ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ ϛ' αἰῶνος ἴσχυσε καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡ μέλαινα σχεδιογράφησις. Τῶν τε λευκοῦ καὶ μέλανος ἐδάφους ληκύθων ἐφύλαξε κατ' ἀρχὰς ὁ λαιμός, ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς λαβῆς καὶ ὁ ὦμος τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ, ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν δύο πρώτων μερῶν ἐπεβλήθη κατόπιν γάνωμα, καὶ ὁ ὦμος δὲ ἐπεκαλύφθη τῶν μὲν διὰ μελαίνης, τῶν δὲ διὰ λευκῆς βαφῆς. Τὴν στενὴν ταύτην συνάφειαν ἐπιμαρτυροῦσι νόθοι σχηματισμοὶ ὡς ἡ λήκυθος Ἀκεστορίδου τῆς συλλογῆς Brantegham (Klein Lieblingsnamen σ. 79) καὶ τὰ ἀθηναϊκὰ ἀγγεῖα Ath. Mitth. 1890. σ. 56, 14 ἑ., ὧν ἡ μὲν κοιλία εἶνε λευκή, ὁ δὲ ὦμος μέλας, ἢ τὰ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ ἀγγεῖα 680 (Coll. 593), 2868-2870, ὧν ἡ μέλαν τὸ ἔδαφος ἔχουσα ἀνωτέρα κοιλία ἑκατέρωθεν κατὰ τὰ ἄκρα εἶνε λευκή· πρβλ. καὶ Berlin Furtw. 1995, 2003.

Ἀμφότεροι τῶν ἀγγείων οἱ τύποι κοσμοῦσι τὸν ὦμον μετὰ τὴν λωτοῦ κληματίδα τῶν ἐρυθροῦ ἐδάφους ληκύθων πρῶτον μὲν διὰ τοῦ διπλοῦ κυματίου, ἔπειτα διὰ 3 + 1 ἢ 1 + 3 + 1 φοινικοειδῶν κοσμημάτων καὶ τοῦ ὑπερκειμένου λεσβίου κυματίου, τέλος δὲ διὰ τριῶν φοινικοειδῶν κοσμημάτων μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ δωρίου κυματίου. Ἀμφότερα ἀναμιγνύουσιν εἰς τὸν μαίανδρον τῆς ἄνω κοιλίας σταυροειδῆ κοσμήματα, ἀλλὰ καὶ ἀντικαθιστῶσιν αὐτὸν διὰ διπλῆς σειρᾶς στιγμάτων ἢ κυματίου, εἰς τὰ μεθόρια τῆς παραστάσεως θέτουσιν ἐνίοτε καὶ κάτωθεν καὶ ἐκ τῶν πλαγίων κοσμήματα, σύρουσι περὶ τὸ ἀγγεῖον μέχρις ἐντὸς τὰς παραλλήλους αἵτινες περικλείουσι τὸ κόσμημα, ἢ φέρουσιν αὐτὰς μόνον μέχρι τούτου, σχηματί-

αὐτῆς ἐν τῷ ἀγγείῳ τοῦ Χάρωνος ἐν Μονάχῳ Jahn Vasenkat 209 καὶ αὐτόθι No 199. πρβλ. καὶ ληκύθους Διπύλου ἐν ath. Mitth. 1890 σ. 49 ἑ. No 5-7, αὐτόθι σ. 57 ἑ. No 15 καὶ ἀνωτέρω ἀρ. 8. Διὰ τὴν παράστασιν πρβλ. π. χ. Jahn Vasenkat. 200, arch. Anz. 1861. σ. 163 (Conze).

[1] πρβλ. M. Meyer Ath. Mitth. XVI. σ. 300 ἑ., ἂν καὶ οὗτος παρὰ πολὺ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν καταβιβάζει.

ζουσιν ἐπὶ τοῦ γανώματος τῆς κάτω κοιλίας λευκούς, ἐρυθροὺς ἢ τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ παραλλήλους κύκλους καὶ τὸν πόδα ἔχουσιν ἁπλοῦν ἢ διδουσιν εἰς αὐτὸν πλινθίον γεγανωμένον ὡς βάσιν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἀγγείων ἐπικρατοῦσι κατ' ἀρχὰς μυθολογικοὶ τύποι, οἵτινες κατὰ μικρὸν ὑποχωροῦσιν εἰς μονομόρφους ἢ πολυμόρφους εἰκόνας ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ τέλος κοσμοῦνται αἵ τε λευκοῦ καὶ μέλανος ἐδάφους λήκυθοι μὲ σκηνὰς ἐνταφιασμοῦ. Εἰς δύο σημεῖα μόνον δὲν βαίνουσι παραλλήλως, δηλονότι ἐν τῇ χρήσει τοῦ ἠραιωμένου γανώματος καὶ τῆς ἀτόνου βαφῆς· πρὸς τοῦτο δὲν ἦσαν εὐνοϊκὰ τὸ ἔδαφος μὲ τὸ φυσικὸν τοῦ πηλοῦ χρῶμα καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ γειτονεῦον μέλαν. Ἡ μὲν γάνωσις εὑρίσκεται κυρίως ἐν τῇ ἐσωτερικῇ σχεδιογραφήσει, ἡ δὲ ἄτονος βαφὴ περιορίζεται εἰς τὸ λευκὸν καὶ ἐρυθρόν· τὸν τόπον τοῦ ἀτόνου μέλανος ἐπέχει ἡ γάνωσις.

Ὅτε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ ε' αἰῶνος ἡ ἄτονος βαφὴ ἐπὶ τῶν ληκύθων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπεκράτησε μόνη, ὅτε καὶ τὰ σχεδιάσματα τοιοῦτον χρωματισμὸν ἔλαβον, τότε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ βαδίσῃ ἐκ παραλλήλου ἡ μέλανος ἐδάφους λήκυθος καὶ ἐξέλιπεν ἐκ τῆς ἀττικῆς ἀγγειοπλαστικῆς [1].

Μόνον ὀκτὼ μέλανος ἐδάφους λήκυθοι ἀττικαὶ ἐντάφιοι διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ μετὰ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἀποδεικνύουσι πάλιν ὅτι ἡ παράστασις νεκρικῶν σκηνῶν δὲν περιωρίζετο εἰς τὸν λευκὸν χρωματισμόν. Οὗτος μόνον ἐπὶ τοσοῦτον δύναται νὰ θεωρηθῇ γνώρισμα τῶν ἀττικῶν ἐνταφίων ληκύθων, ἐφ' ὅσον διὰ λόγους χρονολογικοὺς τὸ μέγιστον πλῆθος τῶν ἀγγείων τούτων φέρει αὐτόν.

Pola, Ἰανουάριος 1893.

R. WEISSHÆUPL

Η ΚΟΣΜΙΚΗ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ βυζαντινὴ γραφικὴ δὲν περιορίζεται εἰς μόνας τὰς παραστάσεις θρησκευτικῶν ὑποθέσεων, ὡς οἱ πολλοὶ παρ' ἡμῖν πιστεύουσιν ἴσως. Ἀπ' ἐναντίας οἱ βυζαντινοὶ ἐκαλλιέργησαν ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς τέχνης μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πλειοτέρας ἴσως ἐπιτυχίας, ἕνεκα τῆς ἐλευθερίας ἣν εἶχον νὰ διασκευάσωσι κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῶν τὸν πίνακά των, ἐνῷ ὅτε ἐπρόκειτο νὰ εἰκονίσωσι θρησκευτικὰς ὑποθέσεις, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περιωρισμένοι ἐντὸς κύκλου σπανίως διαρρηγνυομένου. Οἱ κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμοι καὶ τὰ τρόπαια τῶν αὐτοκρατόρων των ἐκόσμησαν πολλάκις τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ μέγαρα τῶν βυζαντινῶν μεγιστάνων. Ἐπίσης ὁ θηρευτικὸς καὶ ἁλιευτικὸς βίος, ἦτο ἓν τῶν φαιδροτάτων θεμάτων διὰ τὸν χρωστῆρα τοῦ βυζαντινοῦ καλλιτέχνου, ἡ δὲ προσωπογραφία εἶχε φθάσει εἰς ἀκμὴν σχετικῆς τινος τελειότητος, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ὀλίγων διασωθεισῶν τοιούτων εἰκόνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς γελοιογραφίας δὲν ἀπηξίωσαν νὰ κάμωσι χρῆσιν οἱ βυζαντινοὶ ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ σατυρίσωσι τοὺς εἰκονομάχους ἢ ἄλλους αἱρετικούς, καὶ νὰ διασύρωσι τοὺς συγχρόνους των, τοὺς καπηλευομένους τὴν θρησκείαν σιμωνιακούς. Ἐὰν δὲ μόνον περὶ θρησκευτικῶν γραφῶν ἐγένετο πλεῖστος λόγος, καὶ ἐὰν μόναι αὗται εἶνε κοινῶς γνωσταί, τοῦτο συμβαίνει διότι μόνον τοιαῦτα ἔργα διεσώθησαν μέχρι τῆς σήμερον ἐν ταῖς σωζομέναις ἐκκλησίαις, μαρτυροῦντα τὴν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τέχνην ἐνασχόλησιν τῶν καλλιτεχνῶν ἐκείνων. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, ἐξ ὑπερβάλλοντος θρησκευτικοῦ αἰσθήματος κινούμενοι, τὰς θρησκευτικὰς γραφὰς κυρίως περιέγραψαν, καὶ ταύτας ἐνησμένιζον νὰ καταστήσωσι γνωστὰς τοῖς ἐπερχομέ-

[1] Αἱ λήκυθοι Berlin Furtw. 3209 ἑ. ἅτε μιμήσεις τῶν τῆς μεσημβρ. Ἰταλίας δὲν δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν.

νοις. Οὐδὲν ἧττον λαθραίως πως ἐξέφυγον τοῦ καλάμου των καὶ εἰδήσεις τινὲς περὶ ἔργων ἀναγομένων εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τῆς γραφικῆς, τὰς ὁποίας συλλέγοντες, δυνάμεθα ὁπωσοῦν νὰ ἐνοήσωμεν ὁποίαν θέσιν κατεῖχεν ἡ γραφικὴ ἐν τῇ βυζαντινῇ κοινωνίᾳ καὶ ὁποίας ὑπηρεσίας προσέφερεν αὐτῇ.

Αἱ πρῶται εἰδήσεις, ἃς ἔχομεν περὶ γραφῶν ἐχουσῶν ὡς θέματα κυνηγέσια καὶ ἁλιείας, περιέχονται ἔν τινι ἐπιστολῇ τοῦ ἁγίου Νείλου, τοῦ μαθητοῦ τούτου καὶ συγχρόνου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολὴ ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Νείλου εἰς ἀπάντησιν ἑτέρας τοῦ ἐπάρχου Ὀλυμπιοδώρου, ἐρωτῶντος αὐτὸν ἐὰν κρίνῃ πρέπον νὰ κοσμήσῃ τοὺς τοίχους τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ οἰκοδομουμένης ἐκκλησίας διὰ γραφῶν παριστανουσῶν θήρας καὶ ἁλιείας, καὶ μόνον σταυροὺς νὰ γράψῃ ἀντὶ εἰκόνων. Φαίνεται ὅτι ὁ Ὀλυμπιόδωρος οὗτος δὲν ἦτο ἀρκούντως πεπεισμένος περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς εἰς τὰς θρησκευτικὰς εἰκόνας ἀποδιδομένης λατρείας, διὸ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο ἴσως εὐσεβέστερον νὰ καλύψῃ τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας του δι᾽ ἱστοριῶν, ὧν διέγραφεν ὡς καλλιτέχνης λεπτομερῶς τὰ θέματα. Ταῦτα δὲ ἦσαν ἐν μὲν τῇ χέρσῳ δίκτυα ἐντεινόμενα, καὶ λαγωοὶ καὶ δορκάδες, καὶ ἄλλα ζῶα φεύγοντα, τοὺς δὲ κυνηγοὺς μετὰ τῶν κυνιδίων διώκοντας αὐτὰ ἐκθύμως. Εἰς δὲ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ῥιπτόμενα ἀμφίβλιστρα, καὶ ἁλιευόμενα πᾶν γένος ἰχθύων καὶ ἐξαγόμενα εἰς τὴν ξηρὰν ὑπὸ τῶν ἁλιέων. Τὰς τοιαύτας τοῦ Ὀλυμπιοδώρου ἰδέας ἀπεδοκίμασεν ὁ Νεῖλος, θεωρήσας *νηπιῶδες ὅλως καὶ βρεφοπρεπὲς διὰ τοιούτων γραφῶν νὰ παραπλανῶνται οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν πιστῶν*. Συνίστα δὲ αὐτῷ νὰ ἱστορίσῃ σκηνὰς εἰλημμένας ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης καθὸ εὐσεβέστερον τοῦτο καὶ ἁρμόζον μᾶλλον εἰς ἱερὸν ναόν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βεβαίως ἐξάγεται ὅτι τοιαῦται γραφαὶ ἦσαν συνήθεις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀφοῦ ὁ ἔπαρχος ἐκεῖνος ἐσκέπτετο δι᾽ αὐτῶν νὰ κοσμήσῃ τὴν ἀνεγειρομένην ἐκκλησίαν του.

Αἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῇ λεγομένῃ Χαλκῇ διὰ ψηφίδων κατασκευασθεῖσαι γραφαὶ εἶχον μὲν ἀλλότρια τῆς θρησκείας θέματα, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν περιγραφῶν τῶν χρονογράφων ἐξάγεται, ὅτι ἦσαν ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ῥυθμὸν τεταγμένα τὰ ἱστορούμενα πρόσωπα. Κάλλιστον δεῖγμα τοῦ ῥυθμοῦ τούτου εἶνε τὰ ἐν τῷ Ἁγίῳ Βιταλίῳ τῆς Ραβέννης σωζόμενα μέχρι τῆς σήμερον σύγχρονα ψηφοθετήματα. Ἐν τῇ Χαλκῇ ταύτῃ, ἥτις ἦτο τὰ προπύλαια τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων, παρίστατο ὁ στρατηγὸς Βελισάριος ἐπανερχόμενος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας νικητὴς πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐν μέσῳ τῆς γραφῆς ἵστατο ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα, πρὸς οὓς προσήρχοντο οἱ δορυάλωτοι βασιλεῖς τῶν βανδήλων καὶ γότθων. Περὶ δὲ τὸν βασιλέα ἵσταντο ἅπαντες οἱ συγκλητικοὶ μειδιῶντες καὶ ὑπερηφανευόμενοι διὰ τοὺς θριάμβους τοῦ νικητοῦ στρατοῦ.

Ἀληθεῖς ὅμως γραφαὶ μαχῶν διαφόρου ῥυθμοῦ, ἦσαν ἴσως αἱ γενόμεναι ἐπὶ Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος (582-602). Ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου ἐκτίσθη ὁ ἐν Βλαχέρναις Καριανὸς λεγόμενος ἔμβολος, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ζωγράφοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἱστόρησαν ἁπάσας τὰς πολεμικὰς πράξεις τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου βασιλέως, ἀπὸ τῆς νεότητος μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεώς του. Ἀληθῶς δὲ αἱ πολεμικαὶ πράξεις τοῦ στρατηγοῦ Μαυρικίου ἦσαν θέματα ἄξια τοῦ χρωστῆρος δεξιοῦ καλλιτέχνου.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου ἀνεπτύχθη ἔτι μᾶλλον ἡ κοσμικὴ τέχνη. Ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων οὐ μόνον νέαι θρησκευτικαὶ γραφαὶ δὲν ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑπάρχουσαι ἀπεξέοντο, ὅπως ἀντ᾽ αὐτῶν ἱστορηθῶσι ζῶα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα οὐδεμίαν ἔχοντα πρὸς τὴν θρησκείαν σχέσιν. Ἀφοῦ δὲ ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ καὶ οἱ λοιποὶ μεγιστᾶνες ὀπαδοὶ τῆς εἰκονομαχίας οὐδεμίαν ἐχορήγουν προστασίαν ἢ ἐνθάρρυνσιν εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἀπεικονίσεις, φυσικῷ τῷ λόγῳ οἱ καλλιτέχναι ὤφειλον ν᾽ ἀφιερώσωσι τὴν εὐφυΐαν των εἰς ἐξιστορήσεις μαχῶν καὶ κυνηγεσίων, ἢ εἰς παραστάσεις σκηνῶν τοῦ οἰκιακοῦ καὶ ἀγροτικοῦ βίου, καὶ εἰς τοιαῦτα εἴδη ν᾽ ἀπασχολήσωσι τὴν γραφίδα των.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν κτιρίων, δι᾽ ὧν ἐπηύξησε καὶ κατεκόσμησε τὰ βυζαντινὰ ἀνάκτορα ὁ Θεόφιλος, ἦτο καὶ ὁ τρίκλινος ὁ καλούμενος Ἔρως, ἢ Ἄρης κατ᾽ ἄλλους. Τὸ οἴκημα τοῦτο ἐχρησίμευεν ἀντὶ βασιλικῆς ὁπλοθήκης, ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων αὐτοῦ εἶχον ζωγραφηθῆ καταλλήλως καὶ μετὰ πλείστης τέχνης τὰ διάφορα ἐν χρήσει τότε ὅπλα, οἷον ἀσπίδες, τόξα, φαρέτραι καὶ λοιπά. Ἐπίσης ὁ τρίκλινος, ὁ Μαργαρίτης λεγόμενος, ἀνεγερθεὶς ἐκ

βάθρων ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, εἶχε τοὺς τοίχους κατακόσμους δι' εἰκόνων παντοδαπῶν ζώων καὶ θηρίων. Ἕτερος πολυτελὴς τρίκλινος ἦτο ὁ Καμιλᾶς λεγόμενος, εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ὁποίου παρίσταντο διὰ *χρυσαυγῶν ψηφίδων ἀγάλματα τρυγῶντα καρπούς*. Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ ἀναφέροντος ταῦτα χρονογράφου, ὑποθέτομεν ὅτι αἱ ἐν τῷ τρικλίνῳ τούτῳ γραφαὶ ἦσαν μονόχρωμοι γραφαὶ ἢ λευκογραφίαι ἐν χρυσῷ ἐμβαδῷ, οἷαι εἶνε αἱ ὑπὸ τῶν νεωτέρων καλούμεναι grisailles.

Ἐκλειψάντων τῶν εἰκονομάχων, ἀνεφάνη ἡ θρησκευτικὴ τέχνη μετὰ νέας πομπῆς καὶ πολυτελείας ἐν τῇ Νέᾳ ἐκκλησίᾳ, τῇ οἰκοδομηθείσῃ ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ἣν αὐτὸς ὁ πολυμαθὴς Φώτιος περιέγραψε διὰ πομπώδους καὶ ῥητορικοῦ ὕφους. Ἀλλ' ἐν τῷ ἀνακτόρῳ, ὃ ἐκλήθη *Καινούργιον*, ἐζωγραφήθησαν διὰ ψηφίδων πόλεμοι καὶ μάχαι, καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τοίχων μιᾶς αἰθούσης ἀπεικονίσθη ἅπασα ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια. Αἱ γραφαὶ αὗται, ὡς αἱ γενόμεναι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἐγένοντο ἀκριβῶς κατὰ τὸν παραδεδεγμένον ἐκκλησιαστικὸν ῥυθμόν.

Οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, οἵτινες εἶνε συνήθως πλεῖστον φειδωλοὶ εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν τῆς γραφικῆς ἔργων, μόνον περὶ τῶν ἐπὶ Κομνηνῶν γενομένων παρέχουσιν ἡμῖν ἐκτενεστέρας ὁπωσοῦν πληροφορίας, ἀλλὰ καὶ ταύτας ἐν παρόδῳ καὶ χάριν ἱστορικῆς ἀκριβείας. Ὁ ἱπποτικώτατος Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς εἶχε κτίσει ἀναμέσον τῶν δύο ἀνακτόρων μακροὺς περιστύλους, εἴτε στοάς, ἐν αἷς ἦσαν διὰ ψηφίδων ἀπεικονισμένα ὑπὸ χειρὸς θαυμασίας, λέγει Παῦλος ὁ διάκονος, ὅσα οὗτος ἤγειρε τρόπαια κατὰ βαρβάρων, καὶ ὅσα ἄλλα διέπραξε πρὸς βελτίωσιν τῶν ῥωμαϊκῶν πραγμάτων. Οὗτος ἀνεκαίνισε καὶ τὸ παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, ὃ κατεκόσμησε δι' ὡραίων πινάκων. Μία αἴθουσα τοῦ παλατίου τούτου ὠνομάσθη *Πολύτιμος*, διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν πλουσίαν αὐτῆς διασκευήν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, οἱ αὐλικοὶ καὶ λοιποὶ ἄρχοντες τοῦ βυζαντινοῦ κράτους συνείθιζον νὰ κοσμῶσι τοὺς τοίχους τῶν λαμπρῶν μεγάρων των διὰ γραφῶν παριστανουσῶν, κατὰ προτίμησιν, τὰς πράξεις τῶν βασιλέων, καὶ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τρόπαιά των. Ἡ πληροφορία αὕτη, ἣν λαμβάνομεν ἐκ τοῦ Κιννάμου [1], εἶνε λίαν σπουδαία καὶ διαφέρουσα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, διότι μανθάνομεν ἐκ ταύτης ὁποῖον στάδιον ἠνοίγετο εἰς τοὺς βυζαντινοὺς ζωγράφους, καὶ ὁπόσον τοιαύτη ἐνθάρρυνσις καὶ προστασία χορηγουμένη ὑπὸ τῶν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν, θὰ ἐξῆπτε τὴν ἅμιλλαν εἰς παραγωγὴν καλῶν ἔργων.

Ἀλλ' ἔτι πληρεστέρας καί πως τεχνικωτέρας περιγραφὰς ὀφείλομεν εἰς τὸν φιλόπατριν ἱστορικὸν Χωνειάτην περὶ τῶν γενομένων γραφῶν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ Ἀλκιβιάδου τούτου τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὡς καταλλήλως ὠνομάσθη οὗτος.

Οἱ μελετήσαντες τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν δὲν ἀγνοοῦσι τὸν πλάνην καὶ περιπετειώδη βίον τοῦ ἀνδρὸς τούτου, οὗ αἱ μεγάλαι κακίαι εἶχον ἰσόρροπα μεγάλα πλεονεκτήματα, καὶ ὅστις διὰ μεγάλων κακουργημάτων ἐσφετερίσθη τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, ἀφ' ἧς ὅμως ἐξέπεσεν ἐλεεινῶς ἀποτίσας πολλαπλασίως τὰ ἀντίποινα ὧν ἔπραξε. Τὸ παράδοξον δ' εἶνε ὅτι εἰς τὰ τοιαῦτα κακουργήματά του ἐπὶ τοσοῦτον ἐνετρύφα, ὥστε διενοήθη νὰ τὰ ἐξεικονίσῃ ἐπὶ μεγάλων πινάκων, (διότι ἦτο καὶ φιλότεχνος) οὓς ἔθεσεν εἰς περίοπτον θέσιν, εἰς τὰς πρὸς τὴν ἀγορὰν τετραμμένας πύλας τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα. Ἐν μιᾷ τῶν γραφῶν ἐκείνων παρίστατο ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος ἐνδεδυμένος οὐχὶ ὡς βασιλεύς, ἀλλ' ὡς πολύτλας τις ἐργατικὸς ἄνθρωπος ἠμφιεσμένος κυανοῦν ῥάκος, καθικνούμενον μέχρι τῶν γλουτῶν. Φέρων δὲ φαιὰ ὑποδήματα, καὶ βαστάζων εἰς τὰς χεῖρας ἐπικαμπὲς δρέπανον, ἥρπαζε δι' αὐτοῦ καὶ ἤγρευεν ὡραῖον νεανίσκον, οὗ μόνοι οἱ ὦμοι καὶ ὁ τράχηλος ἐφαίνοντο. Ὁ εἰκονιζόμενος νεανίσκος ἦτο ὁ ἀτυχὴς Ἀλέξιος, ὁ γνήσιος τοῦ θρόνου διάδοχος, ὃν ὁ Ἀνδρόνικος εἶχε θανατώσει ὅπως σφετερισθῇ τὴν βασιλικὴν ἀρχήν.

Ἕτεραι γραφαί, ἄξιαι λόγου διὰ τὸ εἶδος τῆς συνθέσεως, ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου καὶ κατὰ διαταγήν του ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν πολυτελῶν οἰκημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀνεγείρει, πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ οἴκησιν, πλησίον τοῦ ἄνω ειρημένου ναοῦ τῶν ἁγίων Μ'. Ἐν ταῖς γραφαῖς ἐκείναις ἔβλεπέ τις ἱππηλασίας καὶ κυνηγέσια, ἤτοι ἐλάφων καὶ λαγωῶν θηρεύσεις, ἀγριοχοίρους διακοντιζομένους, καὶ

[1] Κίνναμος. Βιβλ. ς'.

ἄλλα θηρία βαλλόμενα διὰ τῶν δοράτων. Ἀλλαχοῦ ἐξεικονίζετο ὁ ἀγροῖκος καὶ σκηνίτης βίος, ὃν διῆγε πρὶν ἢ βασιλεύσῃ ὁ Ἀνδρόνικος. Ἀπεικονίζετο δηλαδὴ οὗτος παρασκευάζων πρόχειρον ἑστίασιν ἐκ τῶν θηρευθέντων ζώων, κατατέμνων διὰ τῶν χειρῶν του τὰ ἐλάφεια καὶ κάπρεια κρέατα, καὶ ὀπτῶν αὐτὰ εἰς τὸ πῦρ μετὰ δεξιότητος ὁμηρικοῦ ἥρωος [1]. Αἱ γενόμεναι αὗται γραφαὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀνδρονίκου τούτου τεκμαίρουσιν ὅτι ἀνεπτύχθη ἡ πραγματικὴ λεγομένη σχολὴ (école réaliste), εἰ καὶ οὐδεμία τοιαύτη γραφὴ διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ὅπως ἀντιληφθῶμεν τοῦτο καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων. Οὐδὲν ἧττον ἔκ τινος μικρογραφίας σωζομένης ἐν ἑνὶ ἑλληνικῷ χειρογράφῳ τῆς ἐν Παρισίοις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, δυνάμεθα κατ' ἀναλογίαν νὰ εἰκάσωμεν καὶ περὶ τῆς ἀξίας ἐκείνων. Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος μικρογραφίᾳ παρίσταται βυζαντινός τις ἄρχων ἐξερχόμενος εἰς θήραν· παρακολουθεῖται δὲ ὑπὸ τριῶν ὑπηρετῶν του, οἵτινες φέρουσι τὰ κυνηγετικὰ ὅπλα, καὶ παρορμῶσιν ἢ περιστέλλουσι τοὺς ἐφορμῶντας θηρευτικοὺς κύνας. Ἡ μικρὰ ἐκείνη σύνθεσις μετέχει ζωῆς καὶ κινήσεως, οἱ δὲ ζωγραφούμενοι φέρουσι βραχέα καὶ στενὰ ἐνδύματα, ἴσως τὰ εἰς θήραν συνήθη.

Περίεργος εἶνε καὶ ὅλως πρωτοφανὴς ἡ συμβολικὴ προσωποποιία τοῦ Καιροῦ, ἣν εἶχον ἐπινοήσει οἱ βυζαντινοὶ ζωγράφοι καὶ πλάσται. Ὁ χρόνος παρίσταται συνήθως ὡς πολιὸς γέρων μεγάλας ἔχων πτέρυγας, βαστάζων διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς δρέπανον, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας χρονόμετρον. Οἱ βυζαντινοὶ καλλιτέχναι παρίστων αὐτὸν ἔχοντα ἐξυρισμένην ἐν χρῷ τὴν κόμην ὄπισθεν, μακρὰν δὲ ἔχοντα αὐτὴν εἰς τὰ ἔμπροσθεν, θέλοντες διὰ τούτου νὰ διδάξωσιν ὅτι ὀπισθόπους μὲν γενόμενος ὁ Καιρὸς κρατεῖται ἴσως ἀπὸ τῆς κόμης, ἀλλ' ἐμπροσθόπους γενόμενος τέλεον διαφεύγει οὐδεμίαν λαβὴν παρέχων τῷ διώκοντι [2].

Ἡ γελοιογραφία, ἥτις κατὰ τὰς ἡμέρας μας μεγάλως ἀναπτυχθεῖσα, ἔρχεται εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἐφημεριδογραφίας, τῆς ἀποτελούσης σπουδαίαν ἐν ταῖς νέαις πολιτείαις δύναμιν, δὲν ἦτο ὅλως ξένον τι παρὰ βυζαντινοῖς, οἵτινες ἐποίουν χρῆσιν εἰς τὰς θρησκευτικὰς διενέξεις των κατὰ τῶν εἰκονομάχων καὶ ἄλλων αἱρετικῶν, καὶ προσέτι κατὰ τῶν σιμωνιακῶν. Τοιαῦται γελοιογραφίαι περιέχονται ἔν τινι χειρογράφῳ ἑλληνικῷ ψαλτηρίῳ τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀνήκοντι νῦν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ῥώσσου Cloudoff [1]· ἀλλὰ τὴν περιγραφὴν γελοιογραφίας πολιτικὴν ἐχούσης σημασίαν, εὑρίσκομεν εἰς τὸν ἱστορικὸν Γρηγορᾶν. Ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένῃ γελοιογραφίᾳ παρίστατο ἐν τῷ μέσῳ ὁ Χριστός, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτοῦ ὁ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος ἔχων χαλινὸν εἰς τὸ στόμα, καὶ ὁ πατριάρχης Ἀθανάσιος ἕλκων αὐτὸν διὰ τοῦ χαλινοῦ ὡς ὁ ἡνίοχος τὸν ἵππον. Ἡ γελοιογραφία αὕτη καταφανῆ σκοπὸν εἶχε νὰ ἐλέγξῃ τὸν αὐτοκράτορα ὡς φερόμενον καὶ ἀγόμενον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ γελοιογραφιῶν ὁ λόγος, δέον νὰ κατατάξωμεν ἐνταῦθα καὶ τὰς γενομένας κατὰ τῆς ὡραίας βασιλίδος Μαρίας, ἑνὸς τῶν θυμάτων τοῦ τυράννου Ἀνδρονίκου. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ὀρρωδῶν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πλήθους διὰ τὸν θάνατον τῆς γυναικὸς ἐκείνης καὶ τὸν οἶκτον ὃν ἐνέπνεον εἰς τὰ πλήθη αἱ εἰκόνες αὐτῆς, διέταξε ν' ἀναζωγραφηθῶσιν αὗται ἐπὶ τὸ γελοιοδέστερον, καὶ ἐνῷ αἱ ὑπάρχουσαι παρίστανον αὐτὴν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος καὶ τοῦ κάλλους, αἱ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ παραμορφωθεῖσαι παρουσίαζον αὐτὴν γεραιτέραν καὶ ῥικνήν, καὶ ὅλως γελοῖον γύναιον.

Ἡ προσωπογραφία, ἧς ἔργον εἶνε νὰ διαφυλάξῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν μνήμην συγγενῶν καὶ φίλων τοὺς χαρακτῆρας προσφιλοῦς προσώπου, ἢ νὰ διαιωνίσῃ τοὺς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ἐκαλλιεργήθη, ὡς ἦτο φυσικόν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν πολιτισμένῃ κοινωνίᾳ ζώντων βυζαντινῶν μετὰ τῆς δεούσης στοργῆς καὶ ἀγάπης. Αἱ τοσοῦτον θορυβήσασαι τὸν Ἀνδρόνικον εἰκόνες τῆς βασιλίσσης Μαρίας, περὶ ὧν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος, ἐθεωροῦντο ὡραῖαι ὑπὸ τῶν συγχρόνων, καὶ βεβαίως θὰ ἦσαν ἄξιαι λόγου ἀφοῦ ἠνάγκασαν τὸν τύραννον ἐκεῖνον νὰ ἀφανίσῃ ἢ νὰ μεταμορφώσῃ αὐτάς, φοβηθέντα τὸν ἐκ τῆς θέας τῶν εἰκόνων ἐκείνων ἐμπνεόμενον εἰς τὰ πλήθη ἔλεον. Ἐπίσης ἡ ἐν τῷ λουτρῷ τοῦ Ζευξίππου διὰ χρωμάτων εἰκὼν Φιλιππικοῦ τοῦ Πράου, ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῶν συγχρόνων, καὶ ἐπαινεῖτο λίαν ὁ γρά-

[1] Χωνειάτης, Βιβλ. Β'.

[2] Εὐάγριος, Βιβλ. Γ'. § 27.

[1] Ἐδημοσιεύθησαν τινὲς ἐν τῷ περιοδικῷ Magazin pittoresque.

ψας αὐτὴν διὰ τὴν τελείαν πρὸς τὸ πρωτότυπον ὁμοιότητα καὶ ἀκρίβειαν.

Ὡς δ' εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἐπεδίωκε τὴν συμμαχίαν τοῦ ἄρχοντος τῶν Τούρκων, τῷ ἐπρότεινε νὰ τῷ δώσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐδοκίαν εἰς γάμον, καὶ πρὸς πληροφορίαν περὶ τῆς ὡραιότητος τῆς νύμφης τῷ ἀπέστειλε τὴν εἰκόνα της. Ὁ βάρβαρος ἐκεῖνος ἰδὼν τὴν ὡραίαν τῆς νεάνιδος εἰκόνα καὶ τὸν περὶ αὐτὴν κόσμον, ἐτρώθη σφοδρῶς καὶ ἐδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Ἡρακλείου [1]. Ἀλλ' ὡς γνωστόν, ὁ γάμος ἐκεῖνος δὲν ἐτελέσθη, διότι, καθ' ὁδὸν οὔσης τῆς νύμφης, ἐγνώσθη ὅτι ἀπέθανεν ὁ Σουλτάνος ἐκεῖνος.

Προσέτι ἐν Τραπεζοῦντι, τῇ πρωτευούσῃ τῶν Κομνηνῶν, γινώσκομεν ὅτι ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν πολυτελῶν ἀνακτόρων των ὑπῆρχον ἀνηρτημέναι αἱ εἰκόνες πάντων τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, τεταγμέναι κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς μεταξὺ αὐτῶν συγγενείας. Ἐν δὲ ταῖς ἐν Μιστρᾷ ἀρχαίαις βυζαντιναῖς ἐκκλησίαις σώζονται εἰσέτι αἱ εἰκόνες Μανουὴλ τοῦ Λασκάρεως καὶ δύο Παλαιολόγων, ἔργα τῶν τελευταίων βυζαντινῶν χρόνων. Ἐν δὲ τῇ Ἀνθολογίᾳ πλεῖστα ἐπαινετικὰ ἐπιγράμματα ἀναφέρονται εἰς εἰκόνας ὡραίων γυναικῶν καὶ ἐπισήμων προσώπων.

Λόγου δὲ γενομένου περὶ προσωπογραφιῶν παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς, ὀφείλομεν νὰ ἀναφέρωμεν τὰς ὡραίας μικρογραφικὰς εἰκόνας, τὰς περιεχομένας ἔν τισιν ἑλληνικοῖς χειρογράφοις τῆς ἐν Παρισίοις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, περὶ τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης κ. Charle Bayet ἐπιφέρει τάς δε τὰς κρίσεις· «Αἱ ἀναλογίαι, λέγει, τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐν ταῖς μικρογραφίαις ταύταις εἶνε ἐν γένει ἀκριβεῖς, καὶ ὁ γράψας αὐτὰς φαίνεται ὢν εἰδήμων τῆς ἀνατομίας. Λεπτὴ καὶ ἀκριβὴς εἶνε ἐν αὐταῖς ἡ πλαστικότης, οὐδ' εἶνε ἐλάσσονες αἱ περὶ τὴν ἐργασίαν ἀρεταί. Τὸ διάγραμμα εἶνε σταθερόν, ὡρισμένον καὶ εὔκαμπτον συνάμα, ὁ δὲ λαμπρὸς καὶ ζωηρὸς αὐτῶν χρωματισμὸς εἶνε πάντῃ ἀπηλλαγμένος τῶν ἐν ταῖς μικρογραφίαις τῆς Δύσεως παρατηρουμένων ἀναρμόστων καὶ ἀποτόμων τόνων. Μόνη ἡ γνῶσις τῆς προοπτικῆς ἐλλείπει ἀπ' αὐτῶν [1] ».

Εἰ καὶ ἅπασαι αἱ μὴ θρησκευτικαὶ μεγαλογραφίαι τῶν βυζαντινῶν ἐξηφανίσθησαν, οὐδὲν ἧττον ἐκ τῶν διασωθεισῶν μικρογραφιῶν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ κοσμικὴ αὐτῶν τέχνη ἦτο διάφορος τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατὰ τὸν ῥυθμόν, ὅτι ἀπετέλεσε σπουδαῖον μέρος τοῦ βυζαντινοῦ βίου καὶ προσέφερε πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν.

Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

[1] Νικηφόρος Κάλλιστος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

[1] Charle Bayet, L'art byzantin.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΘΥΡΡΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ

Αἱ ἐνταῦθα δημοσιευόμεναι ἐπιγραφαὶ ἀντεγράφησαν κατὰ τὴν πρὸ ὀλίγου βραχεῖαν ἡμῶν ἐκδρομὴν εἰς Ἀκαρνανίαν ἐν *Ἁγίῳ Βασιλείῳ*, χωρίῳ κειμένῳ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου *Θυρρείου*. Πᾶσαι εἶνε κεχαραγμέναι ἐπὶ ἐγχωρίου σκληροῦ τιτανολίθου.

1

Στήλη ἀποκειμένη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Θεμιστοκλέους Στράτου, εὑρεθεῖσα δέ, ὡς ἐμάθομεν, κατὰ τὴν θέσιν *Γιανέρι* ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐν τῷ κτήματι Ἰωάννου Τσαμποῦ. Ἄνω καὶ πρὸς ἀριστερὰν εἶνε ἀκεραία, κατὰ τὸ φαινόμενον δὲ καὶ πρὸς δεξιάν, κάτωθεν δὲ ἠκρωτηριασμένη. Μέγιστον ὕψος αὐτῆς 0, 37 μ., πλάτος 0,52, πάχος 0,10. Ὁ λίθος εἶνε ἐπιγεγραμμένος ἀμφοτέρωθεν, ἀλλ' ὄχι ὁμαλῶς κατεξεσμένος. Ἐκτὸς δὲ τοῦ ἡμετέρου ἀντιγράφου εἴχομεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἕτερον τοῦ ἡμετέρου φίλου Κωνστ. Σαμίου περιέχον καὶ τὸ μικρὸν τεμάχιον 16, ὅπερ ἡμεῖς δὲν

ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν. Ἔκτυπον δὲ εἴχομεν μόνον ἐκ τῆς πλευρᾶς Α. Ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν γραμμάτων φαίνεται ἀναγομένη εἰς τὸν Γ'. αἰῶνα, ἀρχαιοτέρα ἴσως οὖσα πασῶν τῶν τέως γνωστῶν Ἀκαρνανικῶν ἐπιγραφῶν, ἁπασῶν δυστυχῶς ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων προερχομένων.

A.

ΧΩΡΟΙΕΓΩΛΗΘΕΝΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΕΟ
ΤΟΝΔΕΜΗΚΑΤΑΒΑΛΟΝΤΑΗΜΙΟ
ΔΡΥΜΩΙΟΦΙΛΟΜΗΛΟΥΓΕΝΟΜΕ
ΤΑΝΜΑΚΡΑΝΚΑΙΕΙΣΤΑΝΕ
ΔΡΥΝΤΟΝΓΟΤΙΤΑΙΟΔΩΙ
ΛΥΡΟΛΑΟΥΤΑΕΓΙΛΟΙΓ
ΓΕΝΤΕΕΤΕΩΝΑΡΥ
ΚΑΙΑΔΡΑΙΝΕΤΟ
ΛΑΓΙΑΔΙ

B.

ıııΑΑΡΓΙΛΟΣΜΝΑΣΓΛΕΘΡΟΝΕΑΝΤΑΙ
ΥΚΑΙΟΙΣΤΡΑΤΑΓΟΙΕΤΕΟΜΑ

ΥΝΕΥΔΟΚΟΥΝΤΩΝΥΓΕΡΤΑΜ
ΟΥΚΑΙΣΥΜΓΡΟΒΟΥΛΩΝΚΑΙΤΩΝ
ΙΤΩΝΕΥΚΡΑΤΕΟΣΛΥΚΙΣΚΟΥ
ΛΕΤΥΟΣΑΡΙΣΤΑΣΑΛΚΕΤΑ
ΟΣΑΡΙΣΤΩΝΟΣΛΥΚΙΣΚΟΥΑ
^ıı^ΜΟΝΟΣΜΝΑΣΙΚΡΑ

16.

ΜΑΤΑ
ΚΑΙΕΥΑ
ΧΩΡΗΣ
ΜΑΧΟ

Ὁ πρῶτος στίχος τοῦ μὲν Α κεῖται 0,15 μ. κατωτέρω τῆς ἄνω ἄκρας τοῦ λίθου, ὁ δὲ τοῦ Β 0,08.

A. Στ. 9 Τὸ πρῶτον γράμμα ἀβέβαιον

B. Στ. 1 Τὸ πρὸ τοῦ Α γράμμα εἶνε ἐξ ἅπαντος Ι, τὸ δὲ πρὸ αὐτοῦ ἐξ ἅπαντος δὲν ἦτο Γ, ὅπερ οὐδέποτε ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἔχει ἰσομήκη τὰ σκέλη.

Στ. 2 Μετὰ τὸ τελευταῖον Α ἴχνη δυσδιαγνώστου γράμματος· ἐφεξῆς δὲ δὲν διακρίνονται ἴχνη γραμμάτων. Ἐφεξῆς ἔχει ἀφεθῇ χῶρος ἑνὸς στίχου ἀνεπίγραφος.

Σ. 8 Τὰ πρῶτα γράμματα εἶνε ἠκρωτηριασμένα.

A

χῶροι ἐπωλήθεν Ἀριστοκράτεο[ς]
τὸν δὲ μὴ καταβαλόντα ἡμιό[λιον] - - - [τῷ]
δρυμῷ ὁ Φιλομήλου γενόμε[νος]
τὰν μακράν, καὶ εἰς τὰν Ἐ-
δρῦν τὸν ποτὶ τᾷ ὁδῷ
Λυρολάου τὰ ἐπίλοιπ[α]
πέντε ἐτέων Ἀρυ-
καὶ Ἁδραινέτο[υ]
- - —

B

- - ἄργιλος μνᾶς πλέθρον, ἐὰν τᾷ
- ο]υ καὶ οἱ στραταγοὶ Ἐτεόμα[χος]
[Σ]υνευδοκούντων ὑπὲρ ταμ-
-ου καὶ συμπροβούλων καὶ τῶν
-ίτων Εὐκράτεος Λυκίσκου,
Λέτυος, Ἀρίστας Ἀλκέτα
-ος Ἀρίστωνος, Λυκίσκου, Α-
[Φι](λήμ)ονος Μνασικρά[τεος].

Τοῦ μικροῦ τεμαχίου 16 ἡ ἀνάγνωσις δὲν εἶνε κατορθωτὴ ἕνεκα τῆς ὀλιγότητος τῶν ἐν αὐτῷ περισωθέντων γραμμάτων, ἄδηλον δ' εἶνε καὶ εἰς τίνα τῶν δύο ἐπιγεγραμμένων πλευρῶν τοῦ λίθου ἀνήκει.

Ἡ ἐπιγραφὴ περιέχει προφανῶς καταγραφὴν πωληθέντων κτημάτων ἰδιωτικῶν περιελθόντων δι' ἄγνωστον αἰτίαν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ δημοσίου, ἐν Β, 3 ἑξ. δὲ περιέχεται πιθανῶς ἡ ἐπίσημος ἐπικύρωσις ἢ ἔγκρισις τῆς πωλήσεως ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν. Ἑκάστου κτήματος τὰ ὅρια περιγράφονται ἐν Α, 3 ἑξ. ἰδιαιτέρως κατὰ τὸν καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν γνωστὸν τρόπον [1] Τὸ δὲ μέγεθος τῆς ἐπιγραφῆς ἦτο ἀναμφιβόλως μέγα, ἐξ οὗ μικρὸν

[1] Πρβλ. παραδ. χάρ. τὴν ἐν Monumenti antichi I σελ. 4 2C Κρητικὴν ἐπιγραφήν.

μόνον μέρος περιεσώθη, ὡς δύναταί τις νὰ κρίνῃ παραβάλλων ἰδίως τὸν στίχον Α, 2 πρὸς τὸν ἀμέσως προηγούμενον Α, 1 καὶ πρὸς τὸν ἑπόμενον Α, 3. Ὁμοία κατὰ τὸ περιεχόμενον εἶνε ἡ ἐκ Δελφῶν ἐπιγραφὴ CIG 1690 ἔνθα ἴδε καὶ τὰς σημειώσεις τοῦ Böckh.

Α. στ. 3. Τὸ περὶ οὗ πρόκειται κτῆμα ἀναγράφεται ὡς ἀνῆκον πρὸ τοῦ τελευταίου κυρίου εἰς τὸν Φιλόμηλον.

στ. 5. Ἐκ τοῦ ἄρθρου τῆς παραθέσεως *τὸν ποτὶ τᾷ ὁδῷ* φαίνεται ὅτι τὸ ὄνομα *δρῦς* ἀπαντᾷ κατ' ἀρσενικὸν γένος, ὡς μνημονεύεται ἤδη παρὰ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους [1].

Στ. 6. Τὸ ὄνομα *Λυρόλαος* νομίζομεν ὅτι πρώτην ἤδη φορὰν ἀπαντᾷ. Ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν δὲ εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὸ *Ἱππόλαος*, ἐν ᾧ ἡ σημασία τοῦ πρώτου συνθετικοῦ μέρους εἶνε ἐντελῶς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ δεύτερον [2]. Ὄνομα *Λύρων* ἀπαντᾷ ἐν Ἀνθολ. Πλανούδ. 55, *Λύρος* δὲ παρ' Ἀπολλοδώρῳ 3, 12, 2.

Στ. 7. Ἐν τῷ τέλει πρέπει νὰ συμπληρωθῇ πιθανῶς κύριόν τι ὄνομα οἷον *Ἄρυτος*.

Στ. 8. Τὰ γράμματα ΔΙ ἀνήκουσι πιθανῶς εἰς τὸ ὄνομα *δίκη* ἤ τι τῶν παραγώγων αὐτοῦ.

Β. 1. *Ἄργιλος* ἐνταῦθα κεῖται ἀναμφιβόλως εἰς δήλωσιν γηπέδου ἀργιλώδους συστάσεως, ἐν ᾗ σημασίᾳ κεῖται καὶ ἐν Ἀνθολ. Παλατ. VII 194:

Ἀκρίδα Δημοκρίτου μελεσίπτερον ἅδε θανοῦσαν
ἄργιλος δολιχὰν ἀμφὶ κέλευθον ἔχει [3].

Ἡ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ τιμὴ τοῦ γηπέδου τούτου ἐκ μιᾶς μνᾶς κατὰ πλέθρον εἶνε ἀνωτέρα τοῦ ὑπὸ τοῦ Λυσίου [4] μνημονευομένου κτήματος, οὗ τὴν

[1] Νεφ. 401 *Σημειωτέον δὲ ὅτι Πελοποννήσιοι ἀρσενικῶς λέγουσι τοὺς δρῦς.*

Παραδείγματα τινα ἐκ μεταγενεστέρων συγγραφέων ἴδε ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου.

[2] Πρβλ. Brugmann, Grundriss d. vergl Gramm. II. σελ. 32 ἑξ. Griech. Gram[2] § 104.

[3] Πρβλ. Ἡσύχ. *ἄργιλος· ἡ σμηκτρὶς γῆ. ἢ λευκόγειος.* Σουΐδ. *ἀργιλλώδης· ὁ ῥυπαρός· ἢ ἀργιλλώδης γῆ, λευκὴ καὶ καθαρά. Ἀκρίδα Δημοκρίτου κτλ.*

Πλημμελῶς ἐν τῇ παρὰ Didot ἐκδόσει τῆς Ἀνθολογίας ἐξηγεῖται Argilus urbs.

Ἡ δὲ γραφὴ *ἄργιλλος* εἶνε, ὡς φαίνεται, πλημμελής, προελθοῦσα πιθανῶς ἕνεκα τῆς ἐν τῷ μέτρῳ μακρότητος τῆς παραληγούσης.

[4] 19, 29, καὶ 42.

τιμὴν ὁ μὲν Böckh, Staatshaushaltung d. Ath.[3] σελ. 79 ὑπολογίζει εἰς 90 δραχμὰς κατὰ πλέθρον, ὁ δὲ Büchsenschütz [1] εἰς 83 $^1/_3$ δραχμάς.

Ἡ ἐπιχώριος διάλεκτος δὲν παρίσταται δυστυχῶς ἀδιάφθορος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ, διότι καίτοι ἐπιγραφαὶ ἐν γνησίᾳ Ἀκαρνανικῇ διαλέκτῳ δὲν εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε, ἐν τούτοις ἥκιστα δύναται νὰ ὑπόκειται εἰς ἀμφισβήτησιν ὅτι τύποι, οἷοι *εἰς* Α 3, *Φιλομήλου* Α 3. *Λυρολάου* Α, 6, *Ἁδραιγέτου* Α, 8, *Λυκίσκου* Β, 7, *ἐὰν* Β, 1, *συνευδοκούντων* Β 3, *συμπροβούλων* Β 4, εἶνε ἐκ τῆς Κοινῆς παρειλημμένοι. Ἐν τούτοις οὔτε ὀλίγα οὔτε ἀνάξια λόγου εἶνε τὰ διασωθέντα ἀκραιφνῆ διαλεκτικὰ στοιχεῖα, οἷον ὁ ῥηματικὸς τύπος *ἐπωλήθεν* Α, 1, τὸ ἀσυναίρετον καὶ ἀμετάβληγον εο ἐν τοῖς *Ἀριστοκράτεο[ς]* Α 1, *ἐτέων* Α 7, *Εὐκράτεος* Β, 5, τὸ κατ' ἀρσενικὸν γένος ἐκφερόμενον *δρῦν* Α 5 κτλ. Περὶ τοῦ *Φιλομήλου* Α, 3 πρβλ. Meister, Die griech. Dial. I σελ. 221 ἑξ, Hoffmann, Die griech. Dial. I σελ, 146.

2.

Στήλη μετ' ἀετωματίου ὕψους 0,62 μ., πλάτους 0,30. Ἐν τῇ οἰκίᾳ Κωνστ. Λιαροστάθη.

ΝΙΚΑΣΙΣ	Νικασίς
ΚΑΣΑΝΔΡΟΥ	Κασάνδρου

3.

Στήλη τεθραυσμένη καθέτως εἰς δύο μέρη. Ὕψος σωζόμενον 0,30 μ., πλάτος 0,35. Ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ. Τὰ γράμματα εἶνε κεχαραγμένα ἐπὶ ἐγγεγλυμμένης ταινίας.

ΚΑΛΛΟΙ	Καλλοῖ
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε

4.

Μικρὸς λίθος ἐντετοιχισμένος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γεωργίου Κυριάκου, ἔνθα καὶ ἡ ὑπὸ Cousin [2] ἐκδοθεῖσα *συμμαχία ποτὶ Ῥωμαίους*.

ΝΙΚ. Σ.

[1] Besitz und Erwerb im gr. Alt. σελ. 83.

[2] Bulletin d. Corr. hell. 1886 σελ. 1t5 ἑξ. Πρβλ. Oberhummer, Akarnanien σελ. 197 ἑξ. Τὸ ὑφ' ἡμῶν ληφθὲν ἀντίγραφον

5.

Στήλη ἄνωθεν καὶ κάτωθεν ἠκρωτηριασμένη. Πλάτος αὐτῆς 0,56. Ἀπόκειται ἐν τῇ αὐλῇ Ἀποστόλη Σαββατοπούλου.

ΟΣΣΩΤΙΩΝΟΣΧΑΙΡΕ —ος Σωτίωνος χαῖρε.

6.

Στήλη ἠκρωτηριασμένη μετὰ ἀετωματίου, κάτωθι τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀνάγλυφος κλάδος μυρσίνης καὶ ὑπ' αὐτὸν κυμάτιον. Μέγιστον ὕψος αὐτῆς 0,35 μ., πλάτος 0,45. Τὰ γράμματα προέχουσιν ἀναγεγλυμμένα ἐντὸς κοίλης ταινίας, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου ἐπιτυμβίοις ἐπιγραφαῖς.

ΑΛΚΕΤΑ ΧΑΙΡΕ 'Αλκέτα χαῖρε

Μηνὶ Ἰουλίῳ 1892

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΔΥΟ ΑΝΑΓΛΥΦΟΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ ΘΕΟΤΗΤΩΝ

(Πίν. 8)

Δύο ἐκ πολλοῦ γνωστὰ ἀττικὰ ἀνάγλυφα, ὧν τὸ μὲν ἐκ Ραμνοῦντος προερχόμενον ἐγένετο κτῆμα τῆς ἐν Μονάχῳ Γλυπτοθήκης, τὸ δὲ ἀνευρεθὲν κατὰ τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνασκαφὰς ἀποτελεῖ νῦν ἓν τῶν κυριωτέρων κοσμημάτων τοῦ ἐπ' αὐτῆς Μουσείου, δὲν ἡρμηνεύθησαν ἄχρι τοῦδε προσηκόντως. Τὸ δεύτερον τοῦτο, τὸ ἐν Ἀθήναις ἀποκείμενον, οὗτινος παρέχομεν πιστὴν φωτοτυπικὴν εἰκόνα ἐν τῷ 8ῳ πίνακι, ἐδημοσίευσεν ὁ Schöne ὑπ' ἀρ. 57 ἐν τοῖς *Ἑλληνικοῖς ἀναγλύφοις* [1], δοὺς ἁπλῶς ἑρμηνείαν τινὰ αὐτοῦ καθ' ὑπόθεσιν. Ἐν τῇ παραστάσει δηλονότι τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο γυναικείων μορφῶν, ἥτις τὸν μὲν δεξιὸν βραχίονα ἱκανῶς ἐπὶ τὰ πρόσω προβάλλει, τὸν δὲ ἀριστερὸν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ὑψηλὰ ἀνατείνει, ἐνόμισεν ὅτι ἀναγνωρίζει γυναῖκα κλώθουσαν, τὴν εἰκασίαν του δὲ ταύτην ἐνίσχυε καὶ ἡ ἐν τῷ οὕτως ὀνομασθέντι τότε ἀνδήρῳ τῆς Ἐργάνης Ἀθηνᾶς ἀνεύρεσις τοῦ κομψοῦ ἀναγλύφου. Ἐν τούτῳ δὲ ἅπαξ σφαλεὶς ἠστόχησεν ἔπειτα καὶ τῆς ῥᾳδίας συμπληρώσεως τῆς ἀμέσως ὑπὸ τὸ ἄνω γεῖσον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀναγλύφου κεχαραγμένης ποτὲ ἐπιγραφῆς, ἐξ ἧς μόνον τὰ δύο τελευταῖα γράμματα ΗΡ διεσώθησαν. Ὁ χῶρος ἀπὸ τοῦ Η μέχρι τοῦ ἀποκεκρουσμένου τεμαχίου τοῦ μαρμάρου θὰ ἐξήρκει πρὸς πᾶν ἄλλο γράμμα πλὴν τῶν ΓΤ ἴσως δὲ καὶ τοῦ Γ ἢ Υ. Τολμηρὰ ἑπομένως δὲν θὰ ἦτο ἡ συμπλήρωσις ΔΗΜΗΤΗΡ καὶ ἡ ἑρμηνεία τῶν δύο γυναικείων μορφῶν ὡς παριστανουσῶν οὐχὶ τὰς δύο τοῦ Κέκροπος θυγατέρας, ἀλλὰ τὰς δύο ἐλευσινίους θεότητας. Ὄντως δὲ ἀσφαλέστατα δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶνε καὶ ἡ μόνη ὀρθή.

Μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς γυναικὸς καὶ τῆς ἀποκεκρουσμένης πλευρᾶς τῆς πλακὸς διατηροῦνται δύο σφόδρα βεβλαμμένα λείψανα τρίτης τινὸς μορφῆς. Τὸ κατώτερον τούτων ἐξέλαβεν ὁ Schöne ὡς τὸ περίγραμμα τῆς ῥάχεως μορφῆς τινος γονυπετούσης ἢ κυπτούσης, σιωπᾷ δ' ἐντελῶς περὶ τοῦ δευτέρου λειψάνου, ὅπερ ἐγγύτατα ὑπὸ τὸν δεξιὸν τῆς γυναικὸς βραχίονα κεῖται. Ἀκριβεστέρα ὅμως παρατήρησις δεικνύει ὅτι τὸ κατώτερον ἐκεῖνο λείψανον, ὅπερ διατέμνει ὀλίγον τὸ ἱμάτιον τῆς γυναικός,

συμφωνεῖ κατὰ πάντα πρὸς τὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου, πλὴν ὅτι γράμματά τινα δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐπὶ τοῦ λίθου ἀποκρουσθέντα, ὡς φαίνεται, κατὰ ἐνοικοδόμησιν αὐτοῦ.

[1] Παρὰ τῷ v. Sybel ὑπ' ἀρ. 5691.

εἶνε παντελῶς στρογγύλον καὶ λεῖον, ἄλλο δὲ μικρὸν τεμάχιον καμπύλης παραλλήλου πρὸς ἐκεῖνο σώζεται ὁμοίως πρὸς τῷ τεθραυσμένῳ τῆς πλακὸς ἄκρῳ. Σχῆμα δὲ καὶ θέσις τούτων τῶν γραμμῶν ἀναμφίβολον καθιστῶσιν ὅτι ὄφις ἀνέρπων ἐνταῦθα παριστάνετο, ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁποίου διεσώθη τὸ μνημονευθὲν ἀνώτερον λείψανον [1]. Παρίστανεν ἄρα τὸ ἀνάγλυφον τὴν ἀποστολὴν τοῦ Τριπτολέμου. Εἰς τὸν Ἥρωα, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἅρματος τῶν δρακόντων, προσφέρει ἡ Δημήτηρ, εἰς ἣν προφανῶς ἀνεφέρετο ἡ ἐξηφανισμένη σχεδὸν νῦν ἐπιγραφή, τὸ ἀποχαιρετιστήριον πόμα. Ἐν τῇ μεγαλειότητι αὐτῆς, καί πως μάλιστα ἐπὶ τὸ θεατρικώτερον, παρίσταται ἡ θεά, ἐστηριγμένην ἔχουσα τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τοῦ σκήπτρου, ὅπερ διὰ χρώματος ἐδηλοῦτο καὶ δὲν ἐξεῖχεν ὑπὲρ τὴν μικρὸν μόνον κυρτουμένην παλάμην τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Παρ᾽ αὐτὴν ἵσταται ὡσεὶ εἰς σκέψεις βεβυθισμένη, οὐχὶ ζωηρῶς μεταλαμβάνουσα τῆς πράξεως, ἀλλ᾽ εἰς ὑπηρεσίαν μόνον ἑτοίμη ἡ Κόρη ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ κρατοῦσα ἰδιαιτέρως εἰργασμένον τι σύμβολον, τὴν δᾷδα ἴσως, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ, εἰς ἣν πάντως ἕνεκα τῆς ἐλαφρᾶς αὐτῆς ἀνυψώσεως σύμβολόν τι πρέπει νὰ δώσωμεν, διὰ χρώματος πιθανῶς δηλούμενον στέφανον διὰ τὸν προστατευόμενον αὐτῆς.

Τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο διττῶς εἶνε λόγου ἄξιον. Πρῶτον μὲν παρατηροῦμεν ὅτι εἰς θεότητά τινα ὡς τὴν Ἀθηνᾶν ἐνταῦθα ἀνατίθενται εἰκόνες ἄλλων θεοτήτων ἢ τοὐλάχιστον ἡ παράστασις κυριωτέρου τινὸς μύθου αὐτῶν· διότι ὅ τε τόπος τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀναθήματος καὶ ἡ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ὑποδήλωσις αὐτοῦ ἀποκλείουσι τὴν παραδοχὴν ὅτι δι᾽ αὐτὴν τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην ἦτο ὡρισμένον τοῦτο. Δεύτερον δὲ ἀποκτῶμεν ἀσφαλῆ παραδείγματα τῆς παραστάσεως τῶν δύο ἐλευσινίων θεοτήτων ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ Φειδίου ἐξαρτωμένῃ ἀττικῇ σχολῇ. Τὴν μὲν μητέρα βλέπομεν ἁπλουστέραν τῆς θυγατρὸς περιβολὴν φέρουσαν, τοιαύτην δὲ διάταξιν τοῦ ἱματίου ταύτης, ὁποία βεβαίως τότε κατὰ συνθήκην δεκτὴ ἐγένετο πρὸς διάκρισιν ἑκατέρας τῶν ἀλλήλαις πάνυ ὁμοίων θεοτήτων. Ἐπιμαρτυρεῖται δηλ. ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου ὅ,τι πρό τινος ὁ Ροβέρτος von Schneider ἐξ ἄλλων μνημείων ὁρμώμενος περὶ τῶν ἀττικῶν τῆς Κόρης τύπων ἐδίδαξεν [1]. Τὰ παρ᾽ αὐτοῦ δὲ ἀναπτυχθέντα μὲ ἀπαλλάττουσι τοῦ κόπου νὰ καταδείξω τὴν καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις ἐφαρμογὴν τοῦ σχήματος τούτου τῆς περιβολῆς. Ἄλλως ἡ ἀκριβεστέρα πραγματεία ἡ περιλαμβάνουσα τὰς πολυαρίθμους κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἐποχὴν παραστάσεις τῆς Κόρης, περὶ ὧν μακρότερος λόγος προσήκει νὰ γίνῃ, ὑπερβαίνει τῆς παρούσης διατριβῆς τὰ ὅρια.

Μόνον περὶ τοῦ Ραμνουσίου ἀναγλύφου [2] ὅπερ νεωστὶ πάλιν ἐξήτασα, θὰ προσθέσω λέξεις τινάς. Τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς ζωφόρον, ἀλλ᾽ εἶνε ἀνάγλυφον ἄνωθεν καὶ κάτωθεν γεῖσον ἔχον, οὐχὶ ὅμως καὶ παρ᾽ ἑκατέραν τῶν μακρῶν πλευρῶν. Ἀκεραία εἶνε ἡ δεξιὰ πλευρά, ἀποκεκρουσμένη δὲ ἡ ἀριστερά. Ἐξ αὐτοῦ ἄλλως τοῦ σχήματος αὐτοῦ δῆλον ὅτι ἦτο ἀνάθημα, βεβαίως δὲ ἀδύνατον νὰ θεωρηθῇ σχέσιν ἔχον πρὸς τὸν ἐν Ραμνοῦντι τῆς Νεμέσεως ναόν. Τὰ ἐκ πρώτης ὄψεως ἱκανῶς ὅμοια φαινόμενα σύμβολα τῶν δύο προσώπων τῆς παραστάσεως καθιστῶσι συμφανεῖς, ὡς τὸ ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι ἀπεικόνισμα δεικνύει, παρὰ τὴν σημαντικὴν βλάβην τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀναγλύφου, καὶ διαφορὰς οὐσιώδεις. Τὰ σκηπτροειδῆ ταῦτα σύμβολα ἔπρεπε νὰ ἐξέχωσιν ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς πλακὸς μεταξὺ τῶν μορφῶν καὶ τοὐπὲρ αὐτὰς γείσου· ἀντὶ τούτου ὅμως ὁ γλύπτης ἵνα καταστήσῃ στερεώτερον τὸ ἔργον ἀφῆκεν ὑπ᾽ ἀμφότερα τὰ σύμβολα μικρὸν ὑποστήριγμα, ὅπερ κατὰ τὸ δεξιὸν σύμβολον πλατύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐν γένει καθιστᾷ τοῦτο παχύτερον κάπως τοῦ ἀριστεροῦ. Ὅτι δὲ τοῦτο δὲν εἶνε ἁπλῆ σύμπτωσις βεβαιούμεθα παρακολουθοῦντες προσεκτικῶς τὰ σύμβολα. Κατὰ τὸ ἥμισυ δηλονότι τοῦ ὕψους τῶν μορφῶν τὸ μὲν ἀριστερὸν πλάτος ἔχει 5 περίπου χιλιοστῶν τοῦ μέτρου, τὸ δὲ δεξιὸν μέχρις 9 καὶ ἐκεῖνο μὲν ἐντελῶς κάτω 7, τοῦτο δὲ ὡσαύτως 10. Οὐδεμία λοιπὸν ἀμφιβολία ἀπομένει ὅτι ἡ μὲν ἀριστερὰ μορφὴ κρατεῖ σκῆπτρον, ἡ δὲ

[1] Πρβλ. τὴν παράστασιν τῶν ὄφεων ἐπὶ τῆς ἐρυθρομόρφου φιάλης παρὰ Overbeck, Kunstmythologie Atlas 15, 8, ὅπου καὶ τὸ ἅρμα δὲν φέρει τὴν προβάλλουσαν ἀναβάθραν, ἥτις συνήθης εἶνε εἰς τὰς ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεις τοῦ Τριπτολέμου.— Εἶχα γράψει τἀνωτέρω ὅτε παρετήρησα ὅτι τὰ δύο ταῦτα λείψανα ἤδη παρὰ Friedrichs-Wolters, Berliner Gypsabgüsse 1191 ἡρμηνεύθησαν ὡς ὄφις.

[1] Ἴδε Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses XII (1891) σ. 72 ἑ.

[2] Brunn, Glyptothek 85; ἀπεικον. παρὰ Lebas, voy. arch. πίν. 19; Lützow Münchener Antiken 34.

δεξιὰ δᾷδα καὶ ὅτι κατὰ τοῦτο αὕτη μέν, ἥτις, ὡς ἡ ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ ἀναγλύφῳ δεξιά, διὰ τοῦ ἱματίου χαρακτηρίζεται, Κόρη πρέπει νὰ ὀνομασθῇ, ἐκείνη δὲ Δημήτηρ. Ἀλλ' ὁ Lützow ὠνόμασεν αὐτὰς ἀντιστρόφως, ὁ δὲ Brunn, ὅστις δὲν θεωρεῖ ἀποδεδειγμένα τὰ ὀνόματα Δημήτηρ καὶ Κόρη, ἔκαμε τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον εὔστοχον παρατήρησιν ὅτι ἡ στάσις τῆς δευτέρας μορφῆς εἶνε «ἐλευθερωτέρα καὶ μᾶλλον ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν χαρακτῆρα γυναικὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν παρθενικὴν αἰδημοσύνην τῆς πρώτης». Ἐγὼ λοιπὸν συμπεραίνω ὅτι τὴν στάσιν τῶν δύο τούτων μορφῶν κατ' ἄλλον τρόπον πρέπει νὰ κρίνωμεν, πρὸς τοῦτο δὲ βοηθεῖ ἡμᾶς τὸ ἀθηναϊκὸν ἀνάγλυφον. Ἐν ἐκείνῳ τὸ ἐνεργοῦν πρόσωπον εἶνε ἡ ἀριστερὰ ἱσταμένη Δημήτηρ, ἐνῷ ἡ Κόρη παρίσταται σχεδὸν ἀμέτοχος· καὶ ἐν τῷ ῥαμνουσίῳ ἑπομένως δύναται ἴσως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον αἰδήμων τῆς Δήμητρος στάσις ἔκ τινος ἰδιαιτέρας αὐτῆς ἐνεργείας, ἡ δὲ ἐλευθερωτέρα τῆς Κόρης ἐκ τῆς ἀπραξίας αὐτῆς. Ὄντως δὲ τοῦτο ἐγὼ πιστεύω. Ἀριστερόθεν λείπουσι πιθανῶς εἷς ἢ πλειότεροι μικροτέρου μεγέθους προσευχόμενοι, ὡς ἐν τοῖς ἀναθηματικοῖς ἀναγλύφοις παρὰ Overbeck, Kunstmythologie Atlas 14, 2 καὶ 5· πρὸς αὐτοὺς ἵλεως ἀποβλέπει ἡ Δημήτηρ, ἐνῷ ἡ Κόρη, ἥτις δὲν κοινωνεῖ ἀμέσως τῆς πράξεως ὡς ἡ μήτηρ αὐτῆς, ἐπιθέτει μὲν μετά τινος συμπαθείας τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐκείνης, δὲν στρέφει ὅμως ὡς ἡ μήτηρ τὸ βλέμμα πρὸς αὐτοὺς τοὺς τὴν λατρείαν προσφέροντας.

Giessen

BRUNO SAUER

ΝΙΚΗ ΕΞ ΑΘΗΝΩΝ

ΚΑΙ ΤΟ ΒΑΘΡΟΝ ΤΟΥ ΒΡΥΑΞΙΔΟΣ

(Πίν. 4, 5, 6, 7)

Ἐν τῇ ἀνορυχθείσῃ τάφρῳ πρὸς προέκτασιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν-Πειραιῶς ἤχθησαν εἰς φῶς, ἐν ἔτει 1891, κατὰ τὸ μέρος τὸ βορειοανατολικῶς τοῦ Θησείου, πρὸς τὴν Στοὰν τοῦ Ἀττάλου, δύο σπουδαῖα μαρμάρινα ἔργα τῆς γλυπτικῆς, τὸ γνωστὸν βάθρον τοῦ Βρυάξιδος καὶ ἄγαλμα Νίκης. Φρονῶ ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἔργα σχετίζονται ἀλλήλοις καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ἑπομένοις θέλω συγχρόνως πραγματευθῇ περὶ ἀμφοτέρων.

ΝΙΚΗ

Τὸ ἐν τοῖς πίναξιν 4 καὶ 5 εἰκονιζόμενον ἄγαλμα Νίκης εὑρέθη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ βάθρου τοῦ Βρυάξιδος εἰς ἀπόστασιν πεντήκοντα περίπου μέτρων πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μέρους ἐν ᾧ εὑρέθη κατὰ χώραν κείμενον τὸ μνημονευθὲν βάθρον. Εὑρέθη δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγαλμα ἐρριμένον ἐντὸς χωμάτων καὶ κοινῶν λίθων καὶ ἦτο,

ὡς φαίνεται, ἐντετειχισμένον ἐν μεταγενεστέρῳ τινὶ τειχίσματι (ἴδε *Ἀρχαιολ. Δελτίον*, 1891, σ. 89, ἀρ. 18).

Παριστάνει δὲ τοῦτο γυναικείαν μορφήν, ἥτις, ὥσπερ ἐκ τοῦ ἱματισμοῦ καὶ ἐκ τῆς στάσεως δῆλον γίνεται, εἶνε Νίκη· παραδόξως ὅμως δὲν ἔχει πτέρυγας, ὥστε ἐκληπτέα ὡς Νίκη ἄπτερος. Ἐλλείπουσιν ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ λαιμοῦ, ὁ δεξιὸς βραχίων ὁλόκληρος, ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ τὸν ἀγκῶνα μέρους, καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τῶν γονάτων. Σωζόμενον ὕψος 1,10.

Κατὰ τὸ κάτω μέρος τοῦ ἀγάλματος ἐξεῖχεν ὁ λίθος καὶ ἀπετέλει τετραγωνικὸν ἐπίμηκες ἔμβολον δι' οὗ τὸ ἄγαλμα ἐνεγομφοῦτο τῷ βάθρῳ. Τὸ ἔμβολον τοῦτο ἔχει περιφέρειαν ἐν ὅλῳ 0,66 (μῆκος ἑκάστης αὐτοῦ πλευρᾶς 0,16 περίπου) καὶ σώζεται νῦν εἰς μῆκος 0,08. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐντελῶς ὅμοια ἔμβολα εἶχον καὶ αἱ τρεῖς ἐξ Ἐπιδαύρου Νῖκαι αἱ ὑπ' ἀρ. 159-161 τοῦ καταλόγου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου [1]. Ἐν τῇ μιᾷ τούτων, τῇ ὑπ' ἀρ. 159, σώζεται ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ ἔμβολον τοῦτο. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐγγομφώσεως ἦτο συνήθης κυρίως δι' ἀγάλματα Νίκης. Ἐπειδὴ δηλ. ταῦτα δὲν ἵσταντο ἐπὶ τοῦ βάθρου καθέτως ἀλλ' ἔκλινον πρὸς μίαν τῶν πλευρῶν, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐγγομφῶνται βαθέως ἐν τῷ βάθρῳ πρὸς τήρησιν τῆς ἐκ τῆς παρεκκλίσεως τοῦ κέντρου τῆς βαρύτητος ἀπειλουμένης ἰσορροπίας τοῦ ἀγάλματος.

Ἡ θεὰ παρίστατο ἐν κινήσει, πρὸς τὰ ἐμπρὸς κεκλιμένη, μόλις ἁπτομένη τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ἄκρων ποδῶν. Εἶνε δ' ἐνδεδυμένη ποδήρη ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφὺν χιτῶνα σχηματίζοντα ὑπὲρ τὴν ζώνην διπλοΐδιον, οὗ τὰ ἄκρα συνέχονται ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν ὤμων. Εἶνε δὲ τοῦτο ἀναπεπταμένον κατὰ τὰ πλάγια τοῦ θώρακος, ὥστε ἱκανὸν μέρος τούτου, τὸ ὑπὸ τὴν μασχάλην, εἶνε γυμνόν. Οἱ βραχίονες ἦσαν πρὸς τὰ κάτω κεκλιμένοι.

Ὁ χιτὼν εἶνε σχιστός, ὥστε τὸ προβεβλημένον δεξιὸν σκέλος, ὁλόκληρον, εἶνε γυμνόν. Τοιοῦτος χιτών, κατάλληλον ὢν ἔνδυμα διὰ τὴν ἀείποτε ἐν πτήσει ἢ ἐν κινήσει εἰκονιζομένην Νίκην, καθίστα δυνατὸν τοῖς τεχνίταις νὰ εἰκονίζωσι τὸ ἕτερον τῶν σκελῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον γυμνὸν καὶ νὰ εὐαρεστῶσι τῷ θεατῇ διὰ τῆς ἐπιδείξεως γυμνῶν σκελῶν τοῦ γυναικείου σώματος καὶ διὰ τῆς εὐαρέστου ἀντιθέσεως τῶν γυμνῶν τούτων μελῶν πρὸς τὰ ἐνδεδυμένα. Τὸ πρῶτον παρατηροῦμεν τὴν τάσιν ταύτην ἐν τῇ Νίκῃ τοῦ Παρθενῶνος, ἔνθα μικρὸν μέρος τοῦ μηροῦ τῆς θεᾶς εἶνε ὁρατόν. Ἐν τῇ Νίκῃ τοῦ Παιωνίου, ἐν ταῖς ἀνωτέρω μνημονευθείσαις Νίκαις ἐξ Ἐπιδαύρου καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ ὁλόκληρον τὸ σκέλος εἶνε γυμνόν. Ἐν ἀγάλμασι δὲ ὑστερωτέρων χρόνων, ἰδίως ἐν ἀγαλματίοις ἐξ ὀπτῆς γῆς, οὐ μόνον τὸ σκέλος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτὸ μέρος τοῦ θώρακος μέχρι τῆς μασχάλης, εἶνε γυμνόν. Ἀπὸ τοῦ πρέποντος ἄρα καὶ τοῦ ἀναγκαίου ὁρμηθεῖσα ἡ τέχνη ἐτράπη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸ ὑπερβολικὸν ἐκ τῆς τάσεως πρὸς παραγωγὴν ἰσχυροτέρας ὅσον ἔνεστιν ἐντυπώσεως ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ θεατοῦ.

Ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ προκειμένου ἀγάλματος καὶ ἡ κακὴ διατήρησις αὐτοῦ, ἰδίως ἡ ἀποκοπὴ πολλῶν πτυχῶν τοῦ ἱματισμοῦ, σπουδαίως μειοῦσι τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Βεβαίως ἔχει τι τοῦτο τὸ μονότονον καὶ βαρὺ ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν πτυχῶν, δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν μεγαλοπρεπῆ μορφὴν τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου, ὑστερεῖται δὲ ὡς πρὸς τὴν δύναμιν τῆς παραστάσεως καὶ τὸ εὐκίνητον καὶ αὐτῆς τῆς ἐκ Μεγάρων Νίκης (ἴδε Mittheilungen d. arch. Inst. 1881, πίν. X καὶ XI) καὶ δὲν ἔχει τὴν κομψότητα καὶ χάριν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν ἐξ Ἐπιδαύρου Νικῶν ὑπ' ἀρ. 159-161· ἀλλὰ καὶ ἡ στάσις τοῦ ἀγάλματος καὶ τὸ ὅλον τῆς μορφῆς καὶ τὸ περίγραμμα καὶ ὁ κάλλιστος ἀληθῶς σχηματισμὸς τῆς σαρκός, ὅστις ἀναπολεῖ ἡμῖν τὴν ἐκ τῶν ἀετωμάτων τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπ' ἀρ. 155 Νίκην [1], ταῦτα πάντα πείθουσιν ὁπωσδήποτε ὅτι εἶνε ἔργον τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος ἤ, τοὐλάχιστον, ὅτι δύναται νὰ προέρχηται ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης, καθόσον οὐδὲν γνώρισμα ἔχει τὸ ἄγαλμα οὗ ἕνεκα θὰ ἐπείθετό τις νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸ ὡς ἔργον χρόνων ὑστερωτέρων.

Τὸ χρονολογικὸν τοῦτο συμπέρασμα εἶνε ἱκανόν,

[1] *Π. Καββαδία*: Γλυπτὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἀρ. 159-161. Πρβ. καὶ τὸ περὶ Ἐπιδαύρου βιβλίον μου, « Fouilles d'Epidaure », τόμ. I, 1893, πίν. XI, ἀρ. 1-3.

[1] Π. Καββαδία: Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. Μουσείου ἀρ. 155 καὶ Fouilles d'Épidaure pl. XI, ἀρ. 12.

ἵνα ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν περαιτέρω ἑρμηνείαν τῆς Νίκης καὶ εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὸ βάθρον τοῦ Βρυάξιδος.

ΒΑΘΡΟΝ

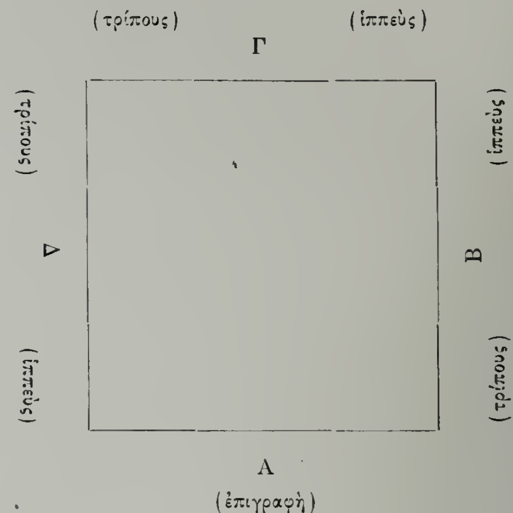
Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς εὑρέσεως τῆς Νίκης εἶχεν εὑρεθῇ τὸ ἐν τοῖς πίναξι 6 καὶ 7 εἰκονιζόμενον βάθρον τοῦ Βρυάξιδος. Εὑρέθη δὲ τοῦτο βορειοανατολικῶς τοῦ Θησείου κατὰ χώραν κείμενον[1]. Ἔχει σχῆμα τετραγωνικὸν (ὕψ. 0^{μ}, 23, πλ. 0^{μ}, 15) καὶ ἐδράζετο ἐπὶ τετραγώνου πειραϊκοῦ λίθου ἔχοντος ὕψος 0,29. Οὗτος ἔχει καὶ τὰς τέσσαρας πλευρὰς λείας, ὥστε φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ὁλόκληρος ἐμπεπηγμένος τῷ ἐδάφει.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν ἔχει τὴν ἐπιγραφήν:

Φυλαρχοῦντες ἐνίκων ἐν ἀνθιππασίαι
Δημαίνετος Δημέο Παιανιεὺς
Δημέας Δημαινέτο Παιανιεὺς
Δημοσθένης Δημαινέτο Παιανιεύς.
Βρύαξις ἐπόησεν.

Ἑκάστη δὲ τῶν τριῶν ἑτέρων πλευρῶν ἔχει πρόστυπον ἀνάγλυφον εἰκονίζον πωγωνοφόρον χλαμύδα ἐνδεδυμένον ἱππέα, καὶ πρὸ αὐτοῦ τρίποδα ἐπὶ βάθρου ἱδρυμένον. Ἐν τῇ ἄνω δ' ἐπιφανείᾳ προεξέχει ὁ λίθος μικρὸν (εἰς ὕψος 0,05), κυκλικῶς (διάμετρος 0,49 καὶ 0,42), πρὸς ὑποδοχὴν περιφερικοῦ ἑτέρου βάθρου ἢ κίονος (ὅστις δὲν εὑρέθη ἐν ταῖς σκαφικαῖς ἐργασίαις), ἐφ' οὗ τὸ πάλαι ἦτο ἱδρυμένον τὸ ἀνάθημα[2]. Συνείχετο δὲ τὸ περιφερικὸν βάθρον ἢ ὁ κίων τῷ προκειμένῳ βάθρῳ διὰ τόρμου, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ βάθρου ὀπῆς.

Ἡ θέσις τῶν τεσσάρων ἐν τοῖς πίναξιν 6 καὶ 7 εἰκονιζομένων πλευρῶν, τῶν διὰ τῶν στοιχείων Α,Β,Γ καὶ Δ διακρινομένων, ἔχει οὕτως:

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται δῆλον ὅτι τὸ βάθρον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς μνημεῖον ἱδρυθὲν πρὸς ἀνάμνησιν νίκης, ἧς ἔτυχον ἐν ἀνθιππασίᾳ οἱ Παιανιεῖς φύλαρχοι Δημαίνετος καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Δημέας καὶ Δημοσθένης. Τῆς νίκης ὅμως ταύτης δὲν ἔτυχον καὶ οἱ τρεῖς φύλαρχοι συγχρόνως, κατὰ τὸν αὐτὸν ἀγῶνα, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Λόλλιγκ (ἴδ. σ. 43 σημ. 1), ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐποχάς, διότι ἑκάστοτε εἷς φύλαρχος, προϊστάμενος τῶν τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς ἱππέων, ἠγωνίζετο πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν ἄλλων ἐννέα φυλῶν φυλάρχους. Τὸ μνημεῖον ἄρα ἦτο οἰκογενειακόν, ἱδρύθη δηλ. πρὸς ἀνάμνησιν τῶν νικῶν, ἃς ἐνίκησαν τρία μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, προφανῶς μετὰ τὴν νίκην τοῦ τελευταίου τούτων, τοῦ Δημοσθένους Δημαινέτου.

Οἱ τρεῖς ἐπὶ τοῦ βάθρου εἰκονιζόμενοι ἱππεῖς εἶνε αὐτοὶ οἱ νικηταὶ φύλαρχοι, οἵτινες εἰκονίζονται οὐχὶ ἐν ὑποκειμενικῇ ὁμοιότητι ἀλλ' ἐν καθολικαῖς μορφαῖς κεκαθαρμέναις προσωπικῶν γνωρισμάτων, ἀναπολούσαις τὰς ἐν τοῖς ἐπιτυμβίοις ἀναγλύφοις τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος μορφάς. Καὶ ἡ στάσις τοῦ ἵππου, καὶ ἡ διάθεσις τῶν ἱππέων, καὶ ὁ ἱματι-

[1] Τὰ τῆς εὑρέσεως καὶ ἑρμηνείας τοῦ βάθρου τούτου ἐξέθηκα ἅμα τῇ εὑρέσει αὐτοῦ ἐν Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ 1891, σ. 34 ἀρ. 34. Παράβαλε καὶ τὴν διατριβὴν τοῦ Λόλλιγκ ἐν τῷ αὐτῷ Δελτίῳ, 1891, σ. 55. Περὶ τοῦ αὐτοῦ βάθρου ἐπραγματεύθησαν ἐν τῷ Bulletin de Correspondance hellénique ὁ Homolle (1891, σ. 369) καὶ ὁ Couve (1892, σ. 550), ὅστις καὶ ἐδημοσίευσεν εἰκόνας μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἱππέων τῶν ἐν ταῖς δύο ἑτέραις πλευραῖς. Ἀναδημοσιεύω δὲ τοῦτο ἐνταῦθα, διότι προτίθεμαι νὰ σχετίσω αὐτὸ πρὸς τὴν ἀνωτέρω Νίκην καὶ διότι φρονῶ ὅτι προκειμένου περὶ ἔργου γνωστοῦ τεχνίτου ἀνάγκη νὰ δοθῇ πλήρης εἰκὼν τῶν τεσσάρων αὐτοῦ πλευρῶν καὶ δὴ καὶ τῆς πέμπτης, τῆς ἄνω πλευρᾶς, ἥτις δύναται νὰ καθοδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἱδρυμένου τὸ πάλαι ἀναθήματος.

[2] Διὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος προεξοχῆς τοῦ λίθου ἀποτελεῖται ἀρχιτεκτονική τις μορφὴ προσομοιάζουσα οἱονεὶ ἡμίσει τροχίλῳ. Ὑποδηλοῖ ἄρα ἡ μορφὴ αὕτη ὅτι ἄλλη τις ἀρχιτεκτονικὴ μορφή, σπεῖρα ἤ τις παρεμφερὴς ὑπερέκειτο αὐτῆς· διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι τὸ ἀνάθημα δὲν ἦτο ἱδρυμένον ἀμέσως ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου ἀλλ' ἐπὶ παρεμβεβλημένου περιφερικοῦ βάθρου ἢ κίονος.

σμός, καὶ αἱ μορφαὶ αὐτῶν εἶνε ἐντελῶς ὅμοιαι, ἐπανάληψις ἀκριβὴς τοῦ αὐτοῦ τύπου. Καὶ ἐν συμμετρίᾳ δὲ διατελοῦσιν αἱ μορφαὶ αὗται πρὸς ἀλλήλας, διότι καὶ ἡ ἀπόστασις ἑκάστου ἱππέως ἀπὸ τοῦ τρίποδος εἶνε ἡ αὐτή, καὶ τὸ ὕψος τοῦ τρίποδος καὶ τῶν ἱππέων τὸ αὐτό. Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ὁ τεχνίτης ἀπέβλεψε μόνον εἰς τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχῆμα τοῦ βάθρου, καὶ εἰς τοῦτο ὑπήγαγε τὰς μορφάς, ἃς ἐπεξειργάσατο ἁπλῶς ὡς κοσμητικὰς τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου μορφάς.

Ἕκαστος ἱππεὺς βαίνει πρὸς τὸ μέρος ἔνθα ὁ τρίπους, καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ τὰ χρώματι δεδηλωμένα τὸ πάλαι ἡνία τοῦ ἵππου, τὴν δὲ δεξιὰν ἔχει μικρὸν ἀνυψωμένην, ὡσεὶ δίδων τὸ πρὸς κίνησιν τῶν ἱππέων πρόσταγμα ἢ ὡσεὶ προτείνων τὴν χεῖρα, ἵνα λάβῃ τὸ τῆς νίκης γέρας, ὡς ὁ Couve παρατηρεῖ (ἴδε σ. 43 σημ. 1).

Τὸ γέρας τῆς ἐν ἀνθιππασίᾳ νίκης ἦτο, ὡς ἐκ τῶν ἐν τῷ προκειμένῳ βάθρῳ παραστάσεων φαίνεται, τρίπους, διότι ἄλλως οὐδένα λόγον θὰ εἶχε ἡ ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ βάθρου, ἀπέναντι τοῦ ἱππέως, ἀπεικόνισις τρίποδος. Αἱ θεωρίαι ἄρα τοῦ Reisch (De musicis Graecorum certaminibus, σ. 25), ὅτι μόνον κατὰ τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας ἐδίδετο τοῖς νικηταῖς τρίπους ὡς γέρας, τροποποιητέαι τυγχάνουσι.

Τὰ βραχέα ταῦτα ἔστωσαν ἀρκετὰ διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἐπὶ τοῦ βάθρου παραστάσεων, περὶ ὧν κυρίως ἐνταῦθα δὲν πρόκειται. Τὸ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ζήτημα εἶνε ποῖον τὸ ἐπὶ τοῦ βάθρου ἱδρυμένον τὸ πάλαι ἀνάθημα.

Παρετηρήσαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου ὑπῆρχε δεύτερον βάθρον περιφερὲς ἢ κίων, ἐφ' οὗ ἦτο ἱδρυμένον τὸ ἀνάθημα. Ἀφ' οὗ γέρας τῶν ἐν ἀνθιππασίᾳ νικητῶν ἦτο τρίπους, φυσικὸν εἶνε νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι τρίπους ἦτο καὶ τὸ ἀνάθημα. Ἀλλ' ἡ ἐπισκόπησις τῶν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ προκειμένου βάθρου μᾶς πείθει ὅτι ἀπίθανος εἶνε ἡ ὑπόθεσις αὕτη.

Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐπιφανείας ταύτης ὑπάρχει ὀπή, ἥτις ὑπεδέχετο σιδηροῦν μολύβδῳ ἐσφηνωμένον γόμφον συνδέοντα τὸ βάθρον μετὰ τοῦ ὑπερκειμένου περιφερικοῦ βάθρου ἢ κίονος. Ἀλλ' ἡ ὀπὴ αὕτη ἔχει διαστάσεις ὑπὲρ τὸ σύνηθες μεγάλας. Βάθος ἔχει 0,16 καὶ κάτω διάμετρον 0,07 εὐρυνομένην λίαν πρὸς τὰ ἄνω [1]. Ὑπὲρ τὸ δέον ἄρα παχὺς καὶ μακρὸς γόμφος ἦτο ἐν αὐτῇ ἐσφηνωμένος. Ἀλλ' ἂν τὸ ἀνάθημα ἦτο τρίπους, τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος ἦτο κάθετον, ὅ ἐστι συνέπιπτε τῷ ἄξονι τοῦ ὅλου μνημείου, ὥστε οὐδεμία ἀνάγκη θὰ ἦτο τοσούτου ἰσχυροῦ συνδέσμου πρὸς συνοχὴν τοῦ βάθρου μετὰ τοῦ ὑποθέματος τοῦ ἀναθήματος. Τοὐναντίον, ἡ χρῆσις τοιούτου συνδέσμου δεικνύει ὅτι τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τοῦ ἀναθήματος παρεξέκλινε τοῦ ἄξονος τοῦ μνημείου. Τὸ ἀνάθημα ἄρα δὲν ἦτο τρίπους ἢ ἄλλο τι πρᾶγμα καθέτως ἱδρυμένον, ἀλλὰ μορφή τις κεκλιμένη πρὸς μίαν οἱανδήποτε διεύθυνσιν, πιθανῶς Νίκη, διότι ἡ Νίκη συνήθως εἰκονίζεται οὐχὶ καθέτως ἱσταμένη ἀλλ' ἔχουσα τὸ σῶμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς κεκλιμένον. Προφανὲς δ' εἶνε ὅτι τοιοῦτον ἀνάθημα, ἄγαλμα δηλ. Νίκης, ἁρμόζον καὶ καταλληλότατον ἦτο πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῶν προκειμένων τριῶν φυλάρχων, οἵτινες οἰκογενειακὸν μνημεῖον τὴν νίκην αὐτῶν ἀναμιμνῆσκον ἠθέλησαν νὰ ἀνιδρύσωσι

ΒΑΘΡΟΝ ΚΑΙ ΝΙΚΗ

Ἀφ' οὗ πιθανώτερον εἶνε ὅτι οὐχὶ τρίπους ἀλλὰ Νίκη ἦτο ἱδρυμένη ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ Βρυάξιδος, ἢ τοὐλάχιστον, ἀφ' οὗ δυνατὸν εἶνε νὰ ἦτο ἱδρυμένη ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου Νίκη, ἐννοεῖ τις εὐκόλως ὅτι δυνάμεθα πλέον νὰ σχετίσωμεν τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν Νίκην πρὸς τὸ βάθρον τοῦ Βρυάξιδος, δυνάμεθα δηλ. νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ Νίκη αὕτη ἦτο ἱδρυμένη ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου,

[1] Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ μνημείου, ἤτοι μετὰ τὴν κατάπτωσιν τοῦ φέροντος τὸ ἀνάθημα βάθρου ἢ κίονος, ἔμενεν εἰσέτι ὁ γόμφος ἐσφηνωμένος τῷ βάθρῳ. Ἄνθρωποι δὲ πτωχοὶ θέλοντες νὰ ἐξαγάγωσι τὸν γόμφον τοῦτον καὶ ἰδίως τὸν περιχέοντα αὐτὸν μόλυβδον, ἀπέξεσαν διὰ σμίλης τὸ μάρμαρον περὶ τὴν ὀπήν, οὕτως, ὥστε αὕτη φαίνεται νῦν πολὺ μεγαλητέρα ἢ ὅσον τὸ πάλαι ἦτο. Τοιοῦτον φαινόμενον καὶ ἐν ἄλλοις ἀρχαίοις μνημείοις παρατηρεῖ τις. Ἡ ἐπίπονος αὕτη ἐργασία παρεῖχε ἀρκετόν, ὡς φαίνεται, κέρδος εἰς πτωχοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Μεσαιῶνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὥστε δὲν ὤκνουν οὗτοι ὁλόκληρα πολλάκις ἀρχαῖα μνημεῖα νὰ καταστρέφωσι καὶ τοὺς λίθους νὰ ἀνατρέπωσι πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ἐν αὐτοῖς γόμφων καὶ ἰδίως τοῦ μολύβδου. Παράδειγμα τοιαύτης καταστροφῆς ἐναργὲς πρόκειται ἡμῖν τὸ κρηπίδωμα τῆς ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ Θόλου τοῦ Πολυκλείτου, οὗ ἅπαντες οἱ φέροντες τὸ πάλαι μόλυβδον λίθοι κεῖνται ἐκτετοπισμένοι μικρόν, κανονικῶς, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἕτερον, καὶ ἀνεστραμμένοι. Παρόμοιον παρατηρεῖ τις καὶ εἰς τοὺς διὰ μεγάλων ἰσοδομικῶν λίθων ᾠκοδομημένους τοίχους τοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς εἰσόδου τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ σταδίου.

ἐπομένως ὅτι αὕτη εἶνε τὸ κύριον ἔργον τοῦ Βρυάξιδος. Τὸ ὅλον μνημεῖον δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν κατὰ ἓν τῶν δύο ἐνταῦθα ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι ἀπεικονιζομένων σχεδιασμάτων [1].

Ὑπὲρ τῆς εἰκασίας ἡμῶν ταύτης μαρτυροῦσιν οἱ ἑξῆς λόγοι:

1ον Ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως. Δὲν εὑρέθη ἡ Νίκη πολὺ πλησίον τοῦ βάθρου, ἀλλ᾿ εἰς ἀπόστασιν ἀπ᾿ αὐτοῦ πεντήκοντα περίπου μέτρων, ἦτο ὅμως, ὡς φαίνεται, ἐντετειχισμένη ἐν μεταγενεστέρῳ τινὶ τοίχῳ, ὥστε δυνατὸν νὰ μετηνέχθη ἐκεῖσε ἐκ τῆς παρὰ τὸ βάθρον θέσεώς της.

2ον Ἡ ποιότης τοῦ μαρμάρου, ἥτις εἶνε ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς ἔν τε τῷ βάθρῳ καὶ ἐν τῇ Νίκῃ.

3ον Αἱ διαστάσεις. Τὰ ἐν τῷ παρενθέτῳ πίνακι σχεδιογραφήματα δεικνύουσιν ὅτι αἱ διαστάσεις τῆς Νίκης καὶ τοῦ βάθρου ἀναλογοῦσι, εἶνε δηλ. τοιαῦται ὥστε τὰ δύο ταῦτα ἔργα δύνανται κάλλιστα νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ αὐτοῦ μνημείου.

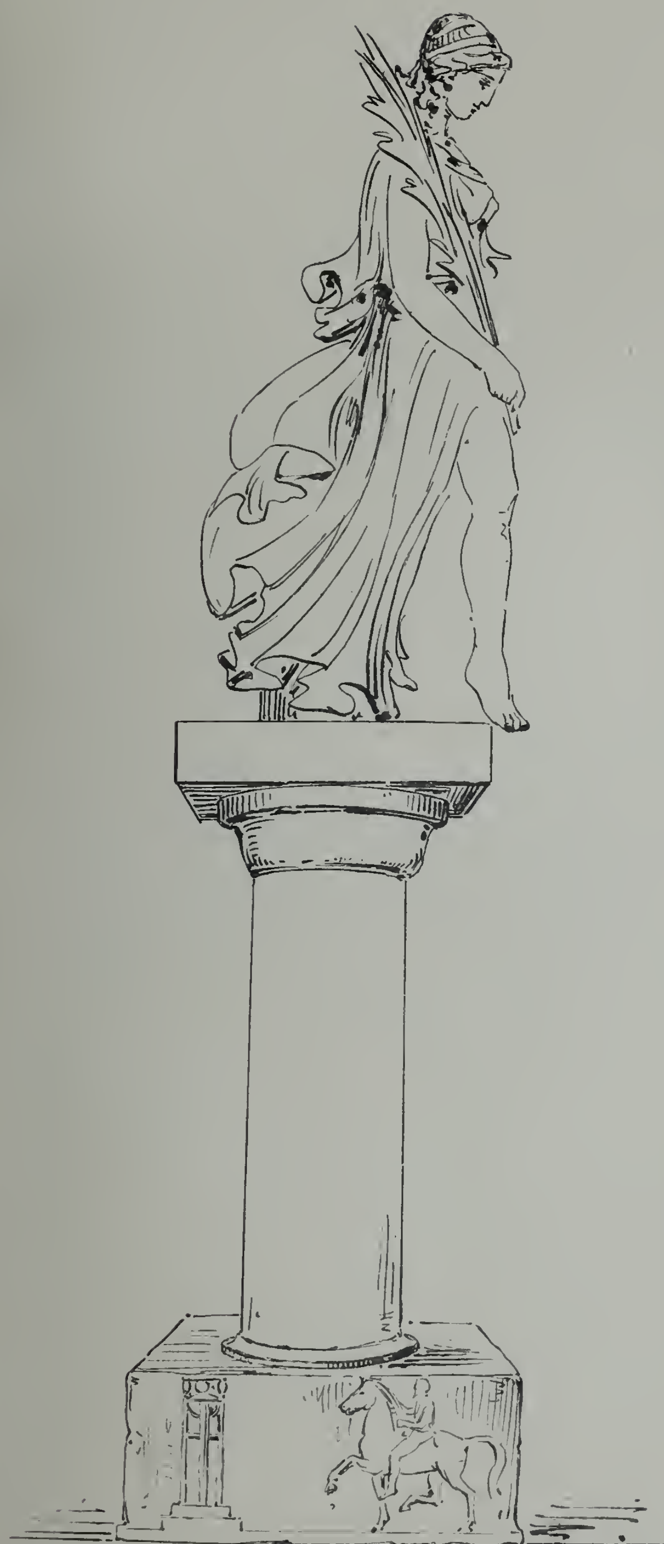
4ον Ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας. Ἐν τῷ βάθρῳ ὑπάρχει μεγάλη ἀληθῶς διαφορὰ ἐν τῇ διαπλάσει τῶν ἵππων καὶ τῶν ἱππέων. Ἐν ᾧ οἱ ἵπποι εἶνε ὁμολογουμένως θαυμάσιοι, οἱ ἱππεῖς ἔχουσί τι τὸ τυπικόν, τὸ μονότονον, τὸ βαρὺ καὶ τὸ ἐπιπόλαιον. Παρατηρητέον ἰδίως τὰς πτυχὰς τοῦ ἱματισμοῦ αἵτινες εἶνε δεδηλωμέναι διὰ κεχαραγμένων ἁπλῶς ἐν τῷ λίθῳ γραμμῶν. Ἀλλὰ τοιαύτας τεχνικὰς ἀτελείας ἔχει καὶ ἡ Νίκη. Ἡ μορφὴ εἶνε ἤρεμος σχετικῶς καί, δυνατὸν εἰπεῖν, μονότονος, αἱ δὲ κατὰ τὴν ὀσφὺν πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος ἔχουσι τυπικὸν σχῆμα εὐθειῶν καὶ παραλλήλων σχεδὸν γραμμῶν. Εἰς τὰς ἀτελείας ταύτας ἀποβλέπων τις δέον νὰ ἐκλάβῃ τὴν Νίκην ταύτην ὡς ἔργον οὐχὶ ἐξόχου τεχνίτου τῆς Δ´ ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλ᾿ αἱ ἀτέλειαι αὗται ἀναλογοῦσι πρὸς τὰς τοῦ βάθρου καὶ ἐξάγεται οὕτω τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ προκείμενον μνημεῖον θὰ εἶνε τῶν πρώτων νεανικῶν ἔργων τοῦ Βρυάξιδος, θὰ προέρχεται δηλ. ἐξ ἐποχῆς καθ᾿ ἣν οὗτος δὲν εἶχε διαμορφωθῇ εἰσέτι εἰς τέλειον καλλιτέχνην. Σημειωτέον δ᾿ ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὀρθογραφίαν, ὡς ἐν τῷ *Ἀρχαιολ. Δελτίῳ* παρετήρησα (ἴδ. σ. 148 σημ. 1), τὸ βάθρον τοῦτο θὰ προέρχεται ἐκ τῶν μέσων περίπου χρόνων τῆς Δ´ ἑκατονταετηρίδος, ὥστε θὰ ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Βρυάξιδος πρὸ τῆς μετὰ τοῦ Σκόπα συνεργασίας αὐτοῦ ἐν τῷ Μαυσωλείῳ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Καὶ ἐκ τούτου ἄρα δῆλον γίνεται ὅτι τὸ προκείμενον μνημεῖον θὰ εἶνε τῶν νεανικῶν τοῦ Βρυάξιδος ἔργων, ἀφ᾿ οὗ εἰργάζετο οὗτος μέχρι τῶν μετὰ τὴν Ὀλυμπιάδα 107,1 (=312 π. Χ.) χρόνων, ὅτε ἐποίησε τὸν τοῦ Σελεύκου ἀνδριάντα.

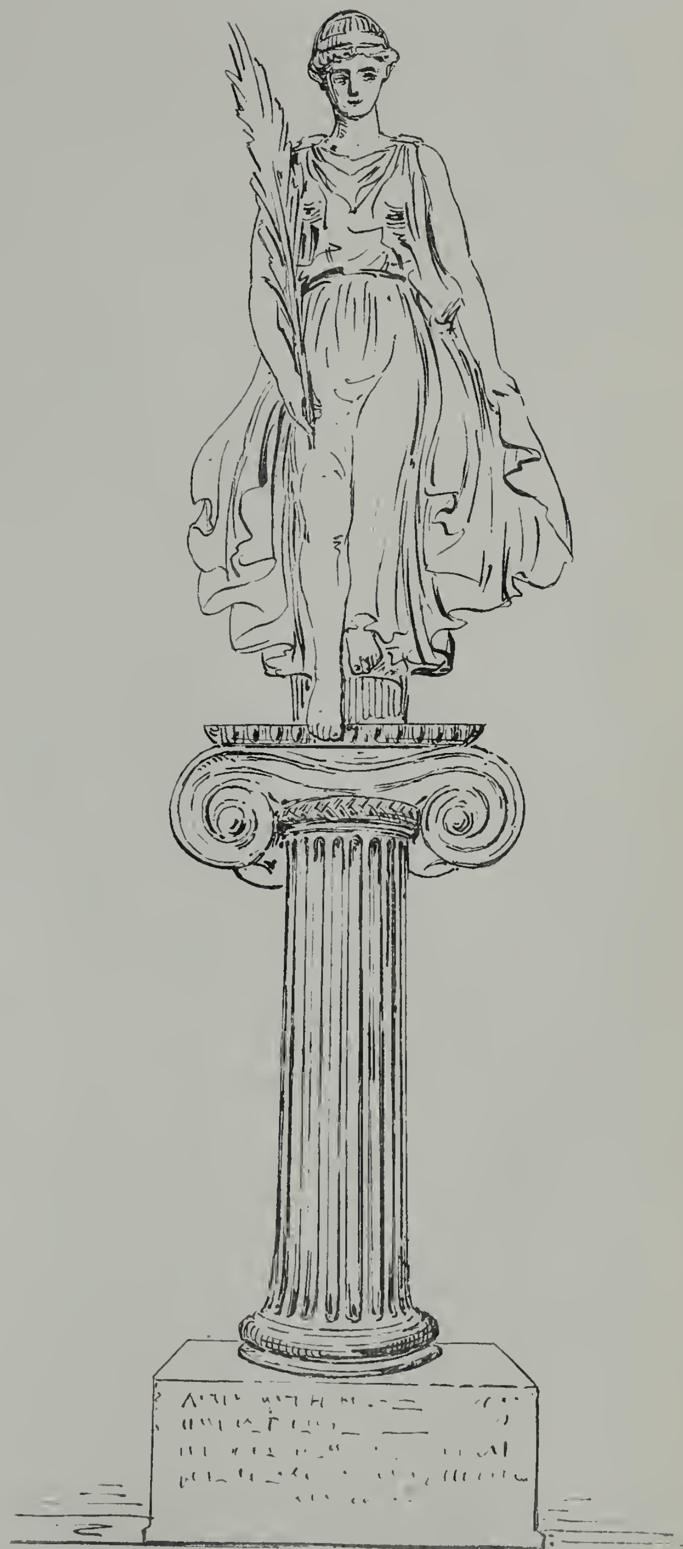
Τὰ εἰρημένα εἶνε ἀρκετὰ ἵνα πείσωσιν ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς προεκτάσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν-Πειραιῶς, αἵτινες ἤνεγκον εἰς φῶς τὸ βάθρον τοῦ Βρυάξιδος, ἤνεγκον ἴσως εἰς φῶς καὶ αὐτὸ τὸ ἐπὶ τοῦ βάθρου ἀνιδρυμένον τὸ πάλαι ἔργον τοῦ Ἀθηναίου τεχνίτου. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι μετὰ βεβαιότητός τινος δὲν δύναταί τις νὰ ἀποφανθῇ περὶ τοῦ πράγματος, ἀφ᾿ οὗ δὲν εὑρέθη δυστυχῶς τὸ μεσάζον βάθρον ἢ ὁ κίων ἐφ᾿ οὗ ἦτο ἱδρυμένη ἡ Νίκη. Τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον προβάλλω μόνον ὡς ὑπόθεσιν ἱκανῶς, κατ᾿ ἐμέ, πιθανήν. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι ἀνασκαφαὶ γινόμεναι ἐν καιρῷ εὐθέτῳ κατὰ τὸ μέρος, ἐν ᾧ εὑρέθη τὸ βάθρον, πρὸς τοῖς ἄλλοις σπουδαίοις ἀποτελέσμασι, ἅτινα βεβαίως θὰ ἔχωσι, θέλουσι συντελέσει καὶ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.

Π. Καββαδιας

---

[1] Τὰ σχεδιάσματα ταῦτα ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Gilliéron. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ συμπλήρωσις τῆς Νίκης εἶναι ὅλως ὑποθετική· τί ἐκράτει αὕτη ἐν ταῖς χερσὶν δὲν γνωρίζομεν.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΤΤΙΚΟΝ

Πλὰξ ἐνεπίγραφος λίθου Ὑμηττίου ἀπολήγουσα πρὸς τὸ ἄνω αὐτῆς κράσπεδον εἰς ἀετωμάτιον, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποίου ἐγγεγλυμμένος στέφανος περιβάλλων ἐν πέντε στίχοις τὰ «*Διόδωρον Σωκράτους Ἀφιδναῖον*». Ὕψ. τῆς πλακὸς μετὰ τοῦ ἀετωματίου 0,60, ἄνευ αὐτοῦ 0,50, πλατ. 032, παχ. 0,07, ὕψ. τῶν γραμμάτων 0,005[1], ἀπόστασις τῶν στίχων 0,008. Εὑρέθη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1890 ἐν ταῖς παρὰ τὸ Δίπυλον ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν ἐνεργηθείσαις ἀνασκαφαῖς τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, περὶ ὧν βλέπε ὅσα ἀναφέρομεν ἐν τῇ περὶ αὐτῶν ἐκθέσει ἡμῶν, τῇ προσεχῶς ἐκδοθησομένῃ μετὰ σχεδιαγραφήματος τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ἐν τοῖς καθυστερήσασι Πρακτικοῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1890. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε σώα καὶ τὰ γράμματα αὐτῆς καλῶς διατηρημένα, μολονότι ἡ πλὰξ διερράγη κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῆς ἐκ τῶν χωμάτων πρὸς τὸ ἄνω μέρος εἰς τρία τεμάχια· εἰς ὀλίγα δὲ μέρη εἶνε ἡ πλὰξ ἀποκεκρουσμένη μικρόν, ὡς ἐν στ. 2, 3, 4, 5, 17, 30, 35, 40, καὶ 41, ἔνθα ἐλλείπουσι καὶ γράμματά τινα, εὐκόλως ὅμως καὶ ἀσφαλῶς συμπληρούμενα.

ΔΙΟΔΩ
ΡΟΝΣΩ
ΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΦΙΔΝΑΙ
ΟΝ

ΕΠΙΘΕΟΠΙϵΟΥΑΡΥΟΝΤΟΣΜΟΥΝΙΧΙΩΝΟΣ
ΕΚΤΗ ΕΓ/////ιΔΗ//////ͻΔΩΡΟΣΣΩΚΡΑΤͻΥΣΑΦ////
ΔΝΑΙΟΣΕΥΝ◡ΥΣΩΝ∠/////ιL∧ΕΙΤΩΙ//////////ΤΩι////
ΣΩΤΗΡΙΑΣΤΩΝΚΑΙΛΟΓΩΚΑΙΕΡΓΩΙΠΡΑιιΣ////Τ////
ΣΥΝΦΕΡΟΝΤΑΤΗΣΥΝΟΔΩΙΓΕΝΗΘΕΙΣ∠////
ΚΑΙΠΑΡΑΙΤΙΟΣΤΗΣΑΝΩΘΕΝΣΥΛΛΟΓΗΣΚΑΙ
ΤΗΝΣΥΝΟΔΟΝΑΥΤΟΣΚΤΙΣΑΣΑΡΧΕΡΑΝΙΣ
ΤΗΣΥΠΕΜΕΙΝΕΝΚΑΙΤΑΜΙΕΥΣΑΣΕΝΤΩΙΕΠΙ
ΕΥΘΥΔΟΜΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΙΑΥΤΩΙΠΡΟΕΣΤΑ
ΤΗΣΕΝΤΟΥΘΕΜΕΛΙΩΘΗΝΑΙΤΗΝΣΥΝΟΔΟΝΑ
ΔΙΑΛΙΠΤΩΣΔΕΕΠΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΟΣΚΑΙΕΝ
ΤΩΙΕΠΙΝΙΚΑΝΔΡΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΙΑΥΤΩΤΑΜΙΕΥ
ΣΑΣΩΣΑΥΤΩΣΕΥΞΗΣΕΝΤΑΚΟΙΝΑΑΚΟΠΙΑΤΟΝΔΕ
ΕΑΤΟΝΠΑΡΕΧΟΜΕΝΟΣΚΑΙΕΝΤΩΕΠΙΔΙΟΚΛΕΟΥΣ

[1] Τὸ ὕψος τοῦτο ἔχουσι τὰ γράμματα μέχρι τοῦ 17 στίχου, ἐκεῖθεν δὲ ἀποβαίνουσι βαθμηδὸν μικρότερα μέχρι τοῦ στ. 30, ὅθεν μεγεθύνονται ὀλίγον μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐν γένει δὲ παρατηρεῖται ποιά τις ἀνωμαλία, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ πυκνὸν ἢ ἀραιὸν αὐτῶν.

ΜΕΛΙΤΕΩΣΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΙΑΥΤΩΙΤΑΜΙΕΥΣΑΣΕΠΟΙ
ΗΣΕΝΕΚΠΛΗΡΟΥΣΤΑΔΙΚΑΙΑΚΑΙΤΑΝΥΝΕΝΤΩΙ
ΕΠΙΚΑΛΛΙΚΡΑΤΙΔΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΙΑΥΤΩΤΑΜΙΕΥΣΑΣΠ///
ΣΑΝΕΙΣΗΝΕΓΚΑΤΟΣΠΟΥΔΗΝΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΝΠΕΡΙΤΩΝΚΟΙ
ΝΩΝΚΑΤΑΣΤΑΘΕΙΣΔΕΚΑΙΙΕΡΕΥΣΤΗΣΣΩΤΕΙΡΑΣΕΝΤΩΙΕ
ΠΙΜΕΝΑΝΔΡΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΙΑΥΤΩΙΕΚΑΛΛΙΕΡΗΣΕΝΚΑΙΑΦΙΛΑΡΓΥΡΩΣ
ΙΣΤΑΝΟΜΕΝΟΣΗΣΤΙΑΣΕΝΤΟΥΣΕΡΑΝΙΣΤΑΣΕΚΤΩΙΝΙΔΙΩΝ
ΑΝΑΛΩΣΑΣΟΥΚΟΛΙΓΟΝΧΡΗΜΑΕΦΟΙΣΑΠΑΣΙΝΗΣΥΝΟΔΟΣΑΠΟΔΕ
ΞΑΜΕΝΗΤΗΝΕΚΤΕΝΕΙΑΝΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΝΑΥΤΟΥΟΜΟΘΥΜΑ
ΔΟΝΠΡΟΕΒΑΛΕΤΟΤΟΥΣΕΙΣΟΙΣΟΝΤΑΣΑΥΤΟΙΣΤΑΣΚΑΘΗΚΟΥ
ΣΑΣΤΙΜΑΣΛΕΥΚΙΟΝΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥΑΖΗΝΙΕΑΔΗΜΗΤΡΙΟΝΑΡΤΕ
ΜΙΔΩΡΟΥΛΑΜΠΤΡΕΑΔΙΟΤΙΜΟΝΔΗΜΗΤΡΙΟΥΚΗΦΙΣΙΕΑΦΙΛΙΠΠΟΝ
ΦΙΛΙΠΠΟΥΙΚΑΡΙΕΑΤΥΧΗΑΓΑΘΗΙΔΕΔΟΧΘΑΙΤΩΚΟΙΝΩΙΤΩΝΣΩΤΗΡΙ
ΑΣΤΩΝΩΝΑΡΧΕΡΑΝΙΣΤΗΣΔΙΟΔΩΡΟΣΣΩΚΡΑΤΟΥΣΑΦΙΔΝΑΙΟΣΚΑΙ
ΣΤΕΦΑΝΩΣΑΙΘΑΛΛΟΥΣΤΕΦΑΝΩΙΕΦΗΕΣΧΗΚΕΝΠΡΟΣΤΗΝΣΥΝΟΔΟΝ
ΑΔΙΑΛΙΠΤΩΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣΤΕΦΑΝΟΥΣΘΑΙΔΕΑΥΤΟΝΚΑΘΕΚΑ///
ΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΥΠΟΤΟΥΑΕΙΕΣΟΜΕΝΟΥΤΑΜΙΟΥΚΑΘΩΣΚΑΙΟΙ
ΙΕΡΕΙΣΚΑΙΟΑΡΧΕΡΑΝΙΣΤΗΣΑΝΑΓΟΡΕΥΕΣΘΑΙΔΕΟΤΙΤΟΚΟΙ
ΝΟΝΤΩΝΣΩΤΗΡΙΑΣΤΩΝΣΤΕΦΑΝΟΙΔΙΟΔΩΡΟΝΚΑΤΑΤΟΔΟ
ΓΜΑΑΝΑΓΡΑΨΑΙΔΕΤΟΔΕΤΟΔΟΓΜΑΕΙΣΣΤΗΛΗΝΛΙΘΙΝΗΝ
ΚΑΙΑΝΑΘΙΝΑΙΕΝΤΩΙΤΕΜΕΝΕΙΤΗΣΣΩΤΕΙΡΑΣΙΝΑΤΟΥΤΩΝ
ΣΥΝΤΕΛΟΥΜΕΝΩΝΠΟΛΛΟΙΖΗΛΩΤΑΙΓΙΝΩΝΤΑΙΤΗΝ
ΤΗΝΣΥΝΟΔΟΝΕΠΑΥΞΕΙΝΒΛΕΠΟΝΤΕΣΤΟΝΚΤΙΣΑΝΤΑΤΥΓ
ΧΑΝΟΝΤΑΤΗΣΠΡΕΠΟΥΣΗΣΕΥΝΟΙΑΣΤΕΚΑΙΜΝΗΜΗΣ
ΛΕΥΚΙΟΣΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟΥΑΖΗΝΙΕΥΣΕΙΠΕΝ ΤΩΙΝΨΗ
ΦΩΝΑΙΣΕΔΟΚΕΙΤΟΔΕΤΟΔΟΓΜΑΚΥΡΙΟΝΕΙΝΑΙΕΞΗΚΟΝ///
ΛΙΣΔΕΟΥΚΑΙΔΟΚΕΙΟΥΔΕΜΙΑ

Διόδω-
ρον Σω-
κράτους
Ἀφιδναῖ-
ον

Ἐπὶ Θεοπίθου ἄρχοντος Μουνιχιῶνος
ἕκτη. Ἐπ[ε]ιδὴ [Δι]όδωρος Σωκράτους Ἀφ[ι-
δναῖος εὔνους ὢν δ[ιατε]λεῖ τῶι [κοινῶι τ]ῶ[ν
Σωτηριαστῶν καὶ λόγω καὶ ἔργωι πρά[ττων τὰ
συνφέροντα τῆ συνόδωι, γεννηθεὶς δ[ὲ

καὶ παραίτιος τῆς ἄνωθεν συλλογῆς, καὶ τὴν σύνοδον αὐτὸς κτίσας ἀρχερανιστὴς ὑπέμεινεν, καὶ ταμιεύσας ἐν τῶι ἐπὶ Εὐθυδόμου ἄρχοντος ἐνιαυτῶι προεστάτησεν τοῦ θεμελιωθῆναι τὴν σύνοδον· ἀδιαλίπτως δὲ ἐπαγωνιζόμενος, καὶ ἐν τῶι ἐπὶ Νικάνδρου ἄρχοντος ἐνιαυτῶ ταμιεύσας ὡσαύτως εὔζησεν τὰ κοινά, ἀκοπίατον δὲ ἑατὸν παρεχόμενος καὶ ἐν τῶ ἐπὶ Διοκλέους Μελιτέως ἄρχοντος ἐνιαυτῶι ταμιεύσας ἐποίησεν ἐκ πλήρους τὰ δίκαια. καὶ τὰ νῦν ἐν τῷι ἐπὶ Καλλικρατίδου ἄρχοντος ἐνιαυτῶι ταμιεύσας π[ᾶσαν εἰσηνέγκατο σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν περὶ τῶν κοινῶν, κατασταθεὶς δὲ καὶ ἱερεὺς τῆς Σωτείρας ἐν τῶι ἐπὶ Μενάνδρου ἄρχοντος ἐνιαυτῶι ἐκαλλιέρησεν καὶ ἀφιλαργύρως ἱστανόμενος ἠστίασεν τοὺς ἐρανιστὰς ἐκ τῶ⟨ι⟩ν ἰδίων ἀναλώσας οὐκ ὀλίγον χρῆμα· ἐφ' οἷς ἅπασιν ἡ σύνοδος ἀποδεξαμένη τὴν ἐκτένειαν καὶ φιλοτιμίαν αὐτοῦ ὁμοθυμαδόν, προεβάλετο τοὺς εἰσοίσοντας αὐτοῖς τὰς καθηκούσας τιμάς, Λεύκιον Ἀρτεμιδώρου Ἀζηνιέα, Δημήτριον Ἀρτεμιδώρου Λαμπτρέα, Διότιμον Δημητρίου Κηφισιέα, Φίλιππον Φιλίππου Ἰκαριέα· τύχη ἀγαθῆι δεδόχθαι τῶ κοινῶι τῶν Σωτηριαστῶν, ὧν ἀρχερανιστὴς Διόδωρος Σωκράτους Ἀφιδναῖος, καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνωι ἐφ' ἧ ἔσχηκεν πρὸς τὴν σύνοδον ἀδιαλίπτωι φιλοτιμία· στεφανοῦσθαι δὲ αὐτὸν καθ' ἕκα[στον ἐνιαυτὸν ὑπὸ τοῦ ἀεὶ ἐσομένου ταμίου καθὼς καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ ἀρχερανιστής· ἀναγορεύεσθαι δὲ ὅτι τὸ κοινὸν τῶν Σωτηριαστῶν στεφανοῖ Διόδωρον κατὰ τὸ δόγμα· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ δόγμα εἰς στήλην λιθίνην καὶ ἀναθῖναι ἐν τῶι τεμένει τῆς Σωτείρας, ἵνα τούτω[ν συντελουμένων πολλοὶ ζηλωταὶ γίνωνται τὴν ⟨τὴν⟩ σύνοδον ἐπαύξειν, βλέποντες τὸν κτίσαντα τυγχάνοντα τῆς πρεπούσης εὐνοίας τε καὶ μνήμης.

Λεύκιος Ἀρτεμιδώρου Ἀζηνιεὺς εἶπεν· τῶ⟨ι⟩ν ψηφων, αἷς ἐδόκει τόδε τὸ δόγμα κύριον εἶναι, ἑξήκο[ντα, α]ἷς δὲ οὐκ ἐδόκει, οὐδεμία.

Τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα εἶνε θιασωτικὸν ἢ ἐρανικόν, δι' οὗ τὸ κοινὸν τῶν Σωτηριαστῶν ἐπὶ ἄρχοντος *Θεοπίθου* ψηφίζεται νὰ στεφανωθῇ θαλλοῦ στεφάνῳ ὁ ἀρχερανιστὴς αὐτῶν *Διόδωρος Σωκράτους Ἀφι-*

δραῖος (στ. 27-29), νὰ διατελῇ δὲ στεφανούμενος καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὑπὸ τοῦ ἀεὶ ἐσομένου ταμίου (στ.30-32) διὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῶν Σωτηριαστῶν εὐεργεσίας του, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶνε αἱ ἀκόλουθοι· ὅτι λόγῳ καὶ ἔργῳ εἰργάζετο ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς συνόδου τῶν Σωτηριαστῶν (στ. 4-5), ὅτι ἵδρυσε καὶ ἐθεμελίωσε τὴν σύνοδον αὐτῶν (στ. 6-10), ὅτι ταμιεύσας ηὔξησε τὰ κοινά (στ. 11-13, πρβλ. καὶ στ. 15-16 καὶ 17-19), καὶ ὅτι εἱστίασε τοὺς ἐρανιστὰς οὐκ ὀλίγα ἐκ τῶν ἰδίων ἀναλώσας (στ. 20-22). Τὸ δόγμα τοῦτο τοῦ κοινοῦ τῶν Σωτηριαστῶν γενόμενον ἀποδεκτὸν παμψηφεὶ (στ. 39-41-), ἀπεφασίσθη νὰ ἀναγραφῇ εἰς στήλην λιθίνην, καὶ νὰ ἀνατεθῇ ἐν τῷ τεμένει τῆς Σωτείρας (Ἀρτέμιδος) (στ. 35).

Ἄξια ἰδίᾳ παρατηρήσεως ἐν τῷ παρόντι ψηφίσματι εἶνε τὰ ἀκόλουθα δύο, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ μόνα θέλομεν ἐνδιατρίψει παραλείποντες πᾶσαν ἄλλην περὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ παρόντος παρατήρησιν· α'ον ὅτι μανθάνομεν ἐξ αὐτοῦ δύο ἀγνώστους ἄρχοντας, τὸν *Θεοπίθην* (στ. 1) καὶ τὸν *Εὐθύδομον* (στ. 9), καὶ β'ον τὸ οὐδαμόθεν σχεδὸν ἄλλοθεν γνωστὸν ἡμῖν ἐν Ἀθήναις τέμενος τῆς Σωτείρας (Ἀρτέμιδος).

Πρῶτον ζήτημα μὲ τὸ ὁποῖον ἔχομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν εἶνε οἱ χρόνοι καθ' οὓς δέον νὰ θέσωμεν τοὺς δύο εἰρημένους ἄρχοντας, μάλιστα δὲ τὸν *Θεοπίθην*, ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ψηφίσματος. Εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν χρόνων τῶν δύο τούτων ἀγνώστων ἀρχόντων θέλουσιν ὑποβοηθήσει ἡμᾶς οἱ ἐν τῷ αὐτῷ ψηφίσματι ἀναφερόμενοι ἄλλοι τέσσαρες ἄρχοντες, ὄντες γνωστοὶ ἡμῖν ἐξ ἄλλων ἐπιγραφικῶν μνημείων, ὁ *Νίκανδρος* (στ. 12), ὁ *Διοκλῆς Μελιτεὺς* (στ. 14-15), ὁ *Καλλικρατίδης* (στ. 17) καὶ ὁ *Μένανδρος* (στ. 20), ἀφοῦ μάλιστα οἱ τέσσαρες οὗτοι μετὰ τῶν δύο προμνημονευθέντων *Θεοπίθου* καὶ *Εὐθυδόμου* ἀναφερόμενοι εἰς τὰς πράξεις τοῦ βίου ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπέχωσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχῆς αὐτῶν· πρὸς τοῦτο δὲ συμφωνεῖ πως καὶ ὁ μέχρι τοῦδε γενόμενος χρονολογικὸς προσδιορισμὸς τῶν εἰρημένων γνωστῶν ἀρχόντων, ὧν ὁ μὲν *Νίκανδρος* τίθεται πιθανῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 62-53 π. Χ. (C.I.A. II. 478,12), ὁ δὲ *Διοκλῆς Μελιτεὺς* εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος (C.I.A. II, 630), ὁ δὲ *Καλλικρατίδης* μεταξὺ τῶν ἐτῶν 39-32 π. Χ. (C.I.A. II, 482, Dumont, Essai sur la chronologie des archontes Athéniens σελ. 38), περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους 39-32 π. Χ. τίθεται καὶ ὁ *Μένανδρος* (C.I.A. II, 482 1228, πρβλ. καὶ Dumont, Essai, ἔνθα ἀνωτέρω).

Τῆς χρονολογίας ταύτης τῶν τεσσάρων εἰρημένων ἀρχόντων παραδεκτῆς γενομένης, ἔχομεν ὁρμητήριόν τι εἰς προσδιορισμὸν τῶν χρόνων τοῦ *Θεοπίθου* καὶ *Εὐθυδόμου*, διότι, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, οἱ ἓξ οὗτοι ἄρχοντες ἀναφερόμενοι εἰς τὰς πράξεις τοῦ βίου ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπέχωσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχῆς αὐτῶν.

Ὅμως δὲ πρὶν ἢ ἀποπειραθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν χρονολογίαν τοῦ *Θεοπίθου* καὶ *Εὐθυδόμου* ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ὡρισμένης χρονολογίας τοῦ *Νικάνδρου*, τοῦ *Διοκλέους Μελιτέως*, τοῦ *Καλλικρατίδου* καὶ τοῦ *Μενάνδρου*, ἀναγκαῖον νομίζω, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν ἐγγύτερον τοὺς χρόνους τοῦ *Εὐθυδόμου* καὶ τοῦ *Θεοπίθου*, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐν τοῖς κατωτέρω, νὰ κατατάξωμεν πρῶτον ἅπαντας κατὰ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερομένων γεγονότων, ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι τελευταῖος τῶν ἕξ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ νεώτατος κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἶνε ὁ ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ψηφίσματος ἄρχων *Θεοπίθης*· πρὸ αὐτοῦ δὲ ἀμέσως δέον νὰ θέσωμεν τὸν *Καλλικρατίδην*, ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ ἀπόφασις τοῦ ψηφίσματος (στ.16-17), πρὸ δὲ τοῦ *Θεοπίθου* καὶ *Καλλικρατίδου* θετέον τὸν *Εὐθύδομον*, ἐφ' οὗ ὁ Διόδωρος ἵδρυσε τὴν σύνοδον τῶν Σωτηριαστῶν (στ. 5-7)· οὗτος δὲ εἶνε καὶ ὁ ἀρχαιότατος τῶν ἓξ ἐν τῷ ψηφίσματι ἀναφερομένων ἀρχόντων· μετὰ δὲ τὸν *Εὐθύδομον* θετέον τὸν *Νίκανδρον*, ἐφ' οὗ ἱδρυμένου ἤδη ὄντος τοῦ συλλόγου τῶν Σωτηριαστῶν, ὁ Διόδωρος ταμιεύσας ηὔξησε τὰ κοινά (στ. 11-12), μετὰ δὲ τὸν *Νίκανδρον* θετέον τὸν *Διοκλέα Μελιτέα*, ἐφ' οὗ «ταμιεύσας ἐποίησεν ἐκ πλήρους τὰ δίκαια» (στ. 14-16), καὶ μετὰ τοῦτον θετέον τὸν *Μένανδρον*, ἐφ' οὗ ὁ Διόδωρος ἐγένετο ἱερεὺς τῆς *Σωτείρας* (στ. 19-20). Κατὰ τὰ εἰρημένα λοιπὸν οἱ ἓξ οὗτοι ἄρχοντες δέον νὰ καταταχθῶσιν ὡς πρὸς τὴν σειρὰν τῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερομένων γεγονότων ὡς ἑξῆς:

πρῶτος *Εὐθύδομος*
δεύτερος *Νίκανδρος*
τρίτος *Διοκλῆς Μελιτεύς*
τέταρτος *Μένανδρος*
πέμπτος *Καλλικρατίδης*
ἕκτος *Θεοπίθης*.

Κατὰ τὴν κατάταξιν ταύτην τῶν 6 ἐν τῷ ψηφίσματι ἀναφερομένων ἀρχόντων ἡ πρώτη εὐεργεσία τοῦ Διοδώρου πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Σωτηριαστῶν, ἡ ὑπ᾽ αὐτοῦ δηλαδὴ θεμελίωσις τῆς συνόδου αὐτῶν, ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος *Εὐθυδόμου*, αἱ δὲ λοιπαὶ ἕπονται ἐκείνῃ ἐπὶ τῶν μετὰ τὸν *Εὐθύδομον* ἀρξάντων τεσσάρων ἀρχόντων *Νικάνδρου*, *Διοκλέους τοῦ Μελιτέως*, *Μενάνδρου* καὶ *Καλλικρατίδου*. Ἂν ὅμως οἱ ἓξ εἰρημένοι ἄρχοντες ἦρξαν διαδοχικῶς, ἀποτελέσαντες δηλαδὴ συνεχῆ χρονικὴν περίοδον ἓξ ἐνιαυτῶν, ἢ ἐὰν ἦρξαν κατ᾽ ἐνιαυτοὺς ἀπέχοντας ἀλλήλων κατὰ ἔτη τινά, τοῦτο δὲν ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς[1], μόνον δὲ ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν τὴν μέχρι τοῦδε ὁρισθεῖσαν χρονολογίαν τῶν τεσσάρων γνωστῶν ἀρχόντων *Νικάνδρου* δηλ. *Διοκλέους τοῦ Μελιτέως*, *Μενάνδρου* καὶ *Καλλικρατίδου*, ἔχομεν χρονικὸν διάστημα, ἀπὸ τοῦ *Νικάνδρου* μέχρι τοῦ *Καλλικρατίδου*, ἐν ᾧ οὗτοι ἦρξαν 20-30 ἔτη, μέχρι τῆς παρούσης ἀναγραφῆς, τῆς ἐπὶ ἄρχοντος *Θεοπίθου* γενομένης. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν χρονολογίαν ἐπειδὴ ὁ μὲν *Νίκανδρος*, ἐρχόμενος δεύτερος κατὰ τὴν ἐν τοῖς ἀνωτέρω κατάταξιν τῶν 6 ἀρχόντων, καὶ ἑπόμενος τῷ *Εὐθυδόμῳ*, ἦρξε μεταξὺ τοῦ 62-53 π.Χ. ὁ *Εὐθύδομος* δέον νὰ τεθῇ ἓν ἢ καὶ πλείονα ἔτη πρὸ τοῦ 62-53 π.Χ., ὁ δὲ *Καλλικρατίδης* ἐπειδὴ κατὰ τὴν αὐτὴν κατάταξιν ἐρχόμενος πέμπτος, καὶ προηγούμενος τοῦ *Θεοπίθου* ἦρξε τῷ 39-32 π.Χ., ὁ *Θεοπίθης* δέον νὰ τεθῇ ἓν ἢ καὶ πλείονα ἔτη μετὰ τὸ 39-32 π.Χ. Οὕτω λοιπὸν χωρὶς νὰ ἦνε ἡμῖν δυνατὸν νὰ προσδιορίσωμεν ἐπ᾽ ἀκριβὲς τὸ ἔτος αὐτό, καθ᾽ ὃ ἑκάτερος τῶν δύο εἰρημένων ἀρχόντων ἦρξε, δυνάμεθα οὐχ ἧττον νὰ εἴπωμεν, ἐὰν αἱ χρονολογίαι τοῦ *Νικάνδρου* καὶ *Καλλικρατίδου*, ἃς ἐλάβομεν ὡς ὁρμητήριον εἰς προσδιορισμὸν τῶν χρόνων τῶν ἀγνώστων ἀρχόντων *Εὐθυδόμου* καὶ *Θεοπίθου* ἦνε ἀσφαλεῖς, ὅτι ὁ μὲν *Εὐθύδομος* ἦρξεν ἓν ἢ καὶ πλείονα ἔτη πρὸ τοῦ 62-53 π.Χ. ὁ δὲ *Θεοπίθης* ἓν ἢ καὶ πλείονα ἔτη μετὰ τὸ 39-32 π. Χ.

Πρὸς τὴν χρονολογίαν δὲ ταύτην συμφωνοῦσιν ἐκτὸς τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τύποι τινὲς ἰδιάζοντες τῶν χρόνων τούτων· οἷον ἐν στ. 14 ὁ τύπος *ἑατὸν* ἀντὶ *ἑαυτὸν* ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ 74 ἔτους π. Χ. (πρβλ. τὰ ἐν Meisterhans Gram. der attischen Inschriften [2] σελ. 48 σημ. 418 συνειλεγμένα ἐξ ἐπιγραφῶν παραδείγματα, καὶ σελ. 121, σημ. 1097 καὶ σελ. 122 § 11, σημ. 1103), ἐν στ. 13 ὁ τύπος *εὔξησεν* ἀντὶ *ηὔξησεν* ἀρχόμενος μετὰ τὸ 86 ἔτος π. Χ. (Meisterhans αὐτόθι σελ. 138 σημ. 1196), ἐν στίχῳ 21 ὁ τύπος *ἠστίασεν* ἀντὶ εἱστίασεν, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος (Meisterhans αὐ-

[1] Ἂν καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι οἱ εἰρημένοι ἄρχοντες ἦρξαν κατ ἐνιαύσιον διαδοχήν, ὡς τοῦτο ὑπεμφαίνεταί πως ἐκ τῆς ὅλης τῶν γεγονότων τοῦ ψηφίσματος ἀκολουθίας. Ὁ Διόδωρος π. χ. γενόμενος ταμίας τοῦ κοινοῦ τῶν Σωτηριαστῶν ἐπὶ τῶν ἀρχόντων *Εὐθυδόμου*, *Νικάνδρου*, *Διοκλέους* τοῦ *Μελιτέως* καὶ *Καλλικρατίδου*, πιθανὸν εἶνε ὅτι ἐταμίευσε συνεχῶς, διότι οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος πείθων ἡμᾶς, ὅτι ἡ λειτουργία τῆς ταμιείας ἐξησκήθη πολλάκις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἐν χρονικοῖς διαστήμασι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπ᾽ ἀλλήλων ἀπέχουσι· τοὐναντίον δὲ πολὺ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ Διόδωρος διετέλεσεν ἐξασκῶν τὴν ταμιείαν ἐπὶ πλείονα συνεχῆ ἔτη, ἀφοῦ μάλιστα εὐηργέτησε πολλαχῶς τὸ κοινὸν τῶν Σωτηριαστῶν, καὶ ἐγένετο καὶ ἱερεὺς τῆς Σωτείρας (Ἀρτέμιδος)· ὅμοιον παράδειγμα ἔχομεν καὶ ἐν ἄλλοις θιασωτικοῖς ψηφίσμασι, ὡς π.χ. ἐν δύο τῶν ἐν Πειραιεῖ *Διονυσιαστῶν*, ἐκδοθεῖσιν ἐν τῇ ἐφημερίδι ταύτῃ (1884 σελ. 39 καὶ ἑ. ὑπὸ Ι. Δραγάτση, καὶ πληρέστερον ὑπὸ U. Kœhler ἐν Ath. Mitth. τομ. 9 σελ. 288 καὶ ἑ.), ἔνθα ὁ ἐπαινούμενος καὶ στεφανούμενος *Διονύσιος Ἀγαθοκλέους Μαραθώνιος* ἐταμίευσεν ἐπὶ πλείονα ἔτη, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἀνέλαβε νὰ διεξαγάγῃ τὴν ταμιείαν ὁ υἱός αὐτοῦ *Ἀγαθοκλῆς*, ἕνεκα τοῦ ὁποίου μάλιστα προσηνέχθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν *Ὀργεώνων* καὶ ἡ ἱερωσύνη τοῦ πατρός αὐτοῦ διὰ βίου. Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τὰ εἰρημένα ἡ ταμιεία τοῦ Διοδώρου ὑπῆρξε συνεχής, δέον νὰ μεταβληθῇ πως ἡ ἐν C.I.A. ὁρισθεῖσα χρονολογία τῶν ἀρχόντων *Νικάνδρου*, *Διοκλέους τοῦ Μελιτέως*, *Μενάνδρου* καὶ *Καλλικρατίδου*, τιθεμένων ἁπάντων συνεχῶς κατ᾽ ἐνιαύσιον διαδοχὴν τοῦ ἑνὸς ἀμέσως μετὰ τὸν ἄλλον. Οὕτω δὲ καὶ ὁ *Εὐθύδομος* δέον τότε νὰ προηγηθῇ τοῦ *Νικάνδρου* κατὰ ἓν μόνον ἔτος, ὡς ἐπίσης ὁ *Θεοπίθης* δέον νὰ ἕπηται ἀμέσως τῷ *Καλλικρατίδῃ*. Ἐκ τούτου κατάδηλον γίνεται ὅτι καὶ ὁ ἀοίδιμος Dumont, ὃν ἐπὶ ζημίᾳ μεγίστῃ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης τόσον προώρως ἀπωλέσαμεν, ὀρθῶς ὑπελόγισε περὶ τοῦ χρόνου τῆς διαδοχῆς τοῦ *Μενάνδρου* καὶ *Καλλικρατίδου*, θέσας ἐκεῖνον μὲν εἰς τὸ δεύτερον, τοῦτον δὲ εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς 185 ὀλυμπιάδος (Dumont, Essai σελ. 38 καὶ ἑ.).

Πόσης σπουδαιότητος ἄξιον εἶνε τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ ἀκριβεστέρου προσδιορισμοῦ τῶν χρόνων τῶν εἰρημένων ἀρχόντων, κατανοεῖ οἴκοθεν πᾶς τις τῶν ἐπαϊόντων. Ἀλλὰ τὸ βαρὺ καὶ ἐπίμοχθον ἔργον τῆς διευθύνσεως τοῦ Γυμνασίου, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, καθ᾽ ἣν διεξάγεται ἡ ὀχληροτέρα καὶ κοπιωδεστέρα ἐργασία αὐτοῦ, αἱ ἐνιαύσιαι τῶν μαθητῶν ἐξετάσεις, δὲν παρέχει τὸν ἀναγκαῖον καιρὸν πρὸς τοιαύτας ἐρεύνας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ περιωρίσθην ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ὑποδηλώσω ἐν ὀλίγοις ἁπλῶς τὸ πρᾶγμα.

τόθι σελ. 135). Προσέτι δὲ ἡ ἐξαφάνισις ἐνιαχοῦ τοῦ προσγεγραμμένου ἰῶτα ἐν τῇ δοτικῇ εἶνε καὶ τοῦτο τεκμήριον τῆς εἰρημένης ἐποχῆς, οἷον ἐν στ. 4, 5, 12, 14, 27, 29, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος, ἐν ταῖς Ἀττικαῖς μάλιστα ἐπιγραφαῖς (πρβλ. Reinach, Traité d'Épigraphie grecque σελ. 270)· τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους δεικνύει καὶ τὸ δυσκατάληπτον τῆς συντάξεως χωρίων τινῶν τοῦ ψηφίσματος [1].

Μετὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς χρονολογίας τῶν δύο ἀρχόντων *Εὐθυδόμου* καὶ *Θεοπίθου* μεταβαίνομεν εἰς τὸ δεύτερον ζήτημα, τὸ περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις τεμένους τῆς *Σωτείρας Ἀρτέμιδος*, οὐδαμόθεν σχεδὸν ἄλλοθεν γνωστοῦ ἡμῖν ὄντος· ὅτι δὲ ἡ ἐν τῷ παρόντι ψηφίσματι ἀναφερομένη Σώτειρα εἶνε ἡ Ἄρτεμις, δὲν φαίνεται μὲν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ψηφίσματος, ἐν ᾧ ἁπλῶς ἀναφέρεται ἐν στ. 35 «*τέμενος Σωτείρας*», ὅμως δὲ γίνεται τοῦτο κατάδηλον ἐκ πλινθοειδοῦς τινος βάθρου Ὑμηττίου λίθου, ἔχοντος μῆκος 1,41, πλάτος 0,99 καὶ πάχος 0,10 Γ. Μ., καὶ εὑρεθέντος καὶ τούτου ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἔνθα καὶ τὸ ψήφισμα. Ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου εἶνε ἐγκεχαραγμένα μεγάλοις γράμμασι τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ τοῦ ψηφίσματος σχήματος ἐν ἑνὶ στίχῳ τάδε:

ΑΡΤΕΜΙΔΙΣΩΤΕΙΡΑΜΑΡΩΝΑΝΕΘΗΚΕΜΑΡΩΝΟΣ

Ἀρτέμιδι Σωτείρα Μάρων ἀνέθηκε Μάρωνος.

Καὶ κατὰ τὸ 1879 εὑρέθη ψήφισμα θιασωτῶν τοῦ τρίτου π. Χ. αἰῶνος «ἐντετοιχισμένον ἐν τοίχῳ » τινὶ κακοκτίστῳ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέ» ρας γραμμῆς τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως περιβό» λου, τοῦ ἀρτίως φανέντος νοτίως τοῦ Διπύλου» κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ ἡμετέρου Στεφάνου Κουμανούδη, τοῦ καὶ ἐκδόντος πρώτου τὸ εἰρημένον ψήφισμα (ἐν Ἀθηναίου τόμ. 8, σελ. 235 = Dittenberger Syll. ἀριθ. 426). Καὶ ἐν τῷ ψηφίσματι ἐκείνῳ στ. 12, μνημονεύεται μὲν τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος, δὲν προσδιορίζεται δὲ ποίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἦτο, ὅμως δὲ ἐκ τοῦ προμνημονευθέντος ἐνεπιγράφου βάθρου ὁρμώμενοι δυνάμεθα ἴσως οὐχὶ ἀπιθάνως νὰ ὀνομάσωμεν καὶ τὴν Ἄρτεμιν ἐκείνην Σώτειραν, ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο εἶνε θιασωτικόν, καὶ ἀφοῦ εὑρέθη οὐ μακρὰν τοῦ τόπου, ἔνθα καὶ τὸ παρὸν ψήφισμα. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἀληθεύῃ, ἐξάγεται ὅτι τὸ ἱερὸν τῆς *Σωτείρας Ἀρτέμιδος* ἦτο ἤδη ἱδρυμένον ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα.

Ποῦ τὸ τέμενος τῆς *Σωτείρας Ἀρτέμιδος* ἔκειτο δὲν εἶνε εὔκολον νὰ προσδιορισθῇ, διότι τό τε ψήφισμα καὶ τὸ ἐνεπίγραφον βάθρον δὲν εὑρέθησαν κατὰ χώραν κείμενα· δὲν εἶνε ὅμως ἀπίθανον ὅτι τὸ τέμενος τοῦτο ἔκειτο ἐκεῖ που παρὰ τὸ Δίπυλον, ὅθεν μετηνέχθησαν, ἐν ᾗ εὑρέθησαν θέσει τό τε ψήφισμα καὶ τὸ βάθρον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Ἰουνίου 1893

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

---

(1) Ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῷ ψηφίσματι μέλη τοῦ θιάσου ἢ ἐράνου, τὰ προτείναντα διὰ ποίων τιμῶν προσήκει νὰ τιμηθῇ ὁ ἀρχερανιστής, δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῷ πίνακι τῶν περιεχομένων τοῦ C. I. A. II.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ

Ἐν τῷ μεγάλῳ χαλκῷ ἐξ Ἠδαλίου πίνακι ς. 6 καὶ 16 πάντες οἱ ἐκδόται νομίζοντες ὅτι ἐν τῇ ἀρχικῇ συμφωνίᾳ τοῦ βασιλέως Στασικύπρου πρὸς τὸν ἰατρὸν Ὀνάσιλον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ περιείχετο ὁ ὅρος ὅτι διὰ τὰς ἰατρικὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας ἔμελλον νὰ λάβωσιν ἢ χρηματικὴν ἀμοιβὴν ἢ τὰς ἀναγραφομένας γαίας ἀντ' αὐτῆς γράφουσιν ἢ *δυϜάνοι νυ ἀ(ν)τὶ τῶ ἀργύρων* κτέξ. καὶ ἢ *δώκοι νυ βασιλεὺς κὰς ἀ πτόλις* κτέξ. Ἀλλ' ὅτι ἡ παραχώρησις τῶν γαιῶν δὲν εἶνε ἐνδεχομένη, ἀλλ' ὁριστική, ἀποδεικνύει ἡ καθ' ὑποτακτικὴν ἐκφορὰ τῆς ὑποθετικῆς προτάσεως *ἤ κέ σις --- ἐξ ὀρύξη* [1] (ς. 10 ἑξ. καὶ 23 ἑξ.), ἀντὶ τῆς ὁποίας ἄλλως ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τις εὐκτικήν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἀντὶ τῶν εὐκτικῶν *δυϜάνοι* καὶ *δώκοι* θὰ ἥρμοζον κάλλιον ἀπαρέμφατα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ ἐκ τοῦ *εὐϜρητάσατυ* ἐξαρτώμενον *δοϜέναι*. Προσέτι δὲ ὑπὸ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν ἀπομένει ὅλως ἀνεξήγητον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ περὶ τῶν παραχωρουμένων ἀμοιβῶν συμφωνία δὲν ἐγράφη τότε, ὅτε ἔμελλον οἱ ἰατροὶ νὰ παράσχωσι τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν, ἀλλὰ πολὺν χρόνον μετὰ ταῦτα.

Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι ἡ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ περιεχομένη σύμβασις ἐγράφη εἰς ἀντικατάστασιν ἄλλης προγενεστέρας, καθ' ἣν *μόνον χρηματικὴν ἀμοιβὴν* ἐδικαιοῦντο νὰ λάβωσιν ὁ Ὀνάσιλος καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ πιθανῶς ἕνεκα ἀνεχείας ἡ ὑπόσχεσις αὕτη δὲν ἐξεπληρώθη, οἱ δικαιοῦχοι συγκατατίθενται νὰ λάβωσιν ἀντὶ τῶν χρημάτων τὰς μνημονευομένας γαίας ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἰσχύῃ ἡ πρώτη συμφωνία, ἐάν τις ἄρχων τοῦ Ἠδαλίου θελήσῃ πάλιν νὰ καταλάβῃ αὐτὰς (ς. 10-13 καὶ 23-26).

Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ γραφῇ *ἤ δυϜάνοι νυ* καὶ *ἤ δώκοι νυ*. Τὸ *ἤ νυ* ἀπαντᾷ ὄχι σπανίως παρ' Ὁμήρῳ. Περὶ τῆς εὐκτικῆς ἀντὶ προστακτικῆς πρβλ. Kühner, Ausf. Gramm^3. 396,7.

Τὸ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ δὶς ἀπαντῶν ἐπίθετον *πανώνιος* ὑπὸ πάντων ἑρμηνεύεται mit vollem Ertrage [1]. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ *καθ' ὁλοκληρίαν ἐξηγορασμένος*, ἤτοι τελεία ἰδιοκτησία (πρβλ. *ὤνιος* = ἐξαγοράσιμος).

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ς. 10 ἑξ. γράφεται *ἤ κέ σις Ὀνάσιλον ἢ τὸς κασιγνήτος ἢ τὸς παῖδας τῶ(ν) παίδων τῶν Ὀνασικύπρων ἐξ τῶι χώρωι τῶιδε ἐξ ὀρύξη, ἰδέ παι, ὃ ἐξ ὀρύξη, πείσει Ὀνασίλωι κὰς τοῖς κασιγνήτοις ἢ τοῖς παισὶ τὸν ἄργυρον τό(ν)δε*. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναγινώσκεται καὶ ἕτερον τὴν αὐτὴν ῥήτραν περιέχον χωρίον ς. 23 ἑξ. [2] Ἐν ἀμφοτέροις εἰς ἄκρον δυσερμήνευτος εἶνε ἡ φράσις *ἰδέ παι, ὃ ἐξ ὀρύξη* [3], ἧς τὴν χρησιμότητα δὲν δύναταί τις νὰ ἐννοήσῃ, ἂν πρόκειται νὰ ἐκλάβῃ αὐτὴν ὡς ἁπλῶς ἐπαναλαμβάνουσαν τὸ νόημα τῆς προηγουμένης ἀναφορικῆς προτάσεως [4], ἧς ἄλλως δὲν δύναται νὰ εἶνε ἁπλῆ ἐπεξήγησις, ἀφοῦ συνδέεται διὰ τοῦ *ἰδέ*.

Ἐν τούτοις εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ ταύτῃ ἐπιγραφῇ τὸ προσγεγραμμένον ι τῆς δοτικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ ἄρθρου πρὸ φωνήεντος παραλείπεται, ἡ δὲ παράλειψις αὕτη ἐν νεωτέραις ἐπιγραφαῖς εἶνε γενικωτέρα [5]. Ὡς ἐκ τούτου νομίζομεν ὅτι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄτοπα διατεινόμενος ὁ δεχόμενος ἔλλειψιν τοῦ προσγεγραμμένου *ι* καὶ ἐν τῇ δοτικῇ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *ὅς* πρὸ φωνήεντος καὶ ἀναγινώσκων ἐν ἀμφοτέροις τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις *ὧ(ι) ἐξ ὀρύξη*, ἐὰν ἡ

[1] Ὅτι ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε *ἤ* καὶ ὄχι *ἤ*, ὡς γράφει ὁ Meister (Die griech. Dial. II σελ. 285) ἐγράψαμεν ἐν τῷ Περὶ τῆς Κρητ. διαλ. σελ. 164, § 9, ὡς καὶ περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς ἄλλα μόρια (Αὐτόθ. σελ. 163).

[1] Ὁ Meister (Die griech. Dial. II σελ. 225) ἐπεξηγεῖ ohne etwas, z. B. den Zehnten, davon abgeben zu müssen.

[2] Ὅλως ἀπίθανον θεωροῦμεν τὴν ἀνάγνωσιν *ἴ(ν)θε* (=ἔνθεν) ἀντὶ *ἰδέ* ἣν προτείνει ὁ Meister ἔνθ. ἀν. σελ. 255.

[3] Ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ λείπει τὸ *παι*.

[4] Ὡς λ. χ. ἑρμηνεύει ὁ Meister σελ. 155.

[5] Hoffmann, Die griech. Dial. I § 84. Meister ἔνθ. ἀν. § 8.

ἀνάγνωσις αὕτη παρέχῃ ἀποδεκτὸν νόημα. Δὲν εἶνε δ' ὅμως οὐδαμῶς ἀπίθανον πρᾶγμα ἐν συμβολαίῳ, οἷον τὸ προκείμενον, νὰ καθορίζηται ἡ ἐνοχὴ ὄχι μόνον τοῦ ἀμέσως προξενήσοντος βλάβην εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ συμβαλλομένου, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου, ὅστις ἤθελεν ὠφεληθῇ ἐκ τούτου· ὡς λ. χ. ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει νὰ ὁρισθῇ ὅτι ἐὰν ὁ ἄρχων τοῦ Ἠδαλίου ἀφαιρέσῃ πάλιν τὰς ἀναγραφομένας γαίας καὶ παραχωρήσῃ αὐτὰς εἰς ἄλλον, ἀμφότεροι ὅ τε ἄρχων καὶ ὁ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ πρώην κυρίου ὠφεληθεὶς εἶνε ὑπόχρεοι εἰς ἀποζημίωσιν. Ἡ δ' ἐν τῇ προτάσει ᾧ *ἐξ ὀρύξῃ* δοτικὴ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας δύναται κάλλιστα νὰ δηλώσῃ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἀποστέρησις τῶν παραχωρηθεισῶν γαιῶν ἤθελε γείνει χάριν τρίτου προσώπου [1]. Ἡ εἰς τὸν ἠθικὸν συνένοχον ἐπιβαλλομένη αὕτη ἀποζημίωσις πιστεύομεν ὅτι δὲν εἶνε ἀνεξάρτητος τῆς εἰς τὸν αὐτουργὸν ἐπιβαλλομένης, πολὺ δὲ μᾶλλον πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ἀμφότεροι εἶνε ἐξ ἴσου ὑπόχρεοι διὰ τὴν αὐτὴν ἀποζημίωσιν, ὁ δὲ δικαιοῦχος δύναται νὰ εἰσπράξῃ αὐτὴν ἀδιαφόρως εἴτε παρὰ τοῦ ἑνὸς εἴτε παρὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ὑποχρέων.

Ἐπὶ κεκολοβωμένης ἐπιγραφῆς πληρέστερον ἐκδεδομένης τὸ τελευταῖον παρὰ Meister (ἔνθ. ἀν. σελ. 162) καὶ Hoffmann (ἔνθ. ἀν. σελ. 82 ἀριθ. 160) ἀναγινώσκεται ἐν στ. 5: va la ka ni o e ko — o na mo . . . . , ἔνθα ἐπειδὴ τὸ δυσεξήγητον e ko [2] ἀπαντῶν προσέτι δὶς ἐν τοῖς ἑπομένοις στίχοις διακρίνεται εὐκόλως ὡς ἰδιαιτέρα λέξις, τὰ προηγούμενα va la ka ni o πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς πλήρη λέξιν ἀποτελοῦντα, ἐκτὸς ἐὰν ὑποπτεύσῃ τις ὅτι ἐλλείπουσι γράμματα ἐν ἀρχῇ, ὅπερ ἥκιστα φαίνεται πιθανόν. Τὴν λέξιν ταύτην ὁ μὲν Deecke [3] ἀνέγνω ἀμφιβάλλων *Ϝλακανίω*, ὅπερ ἐκλαμβάνει ὡς δωρικὸν τύπον τοῦ λεκάνιον, ὁ δὲ Hoffmann [4] ὡς ὀνομαστικὴν *Ϝαλκάνιο* κυρίου ὀνόματος συγγενοῦς πρὸς τὸ ῥῆμα *Ϝέλκω*. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀφοῦ ἐν τῇ κυπριακῇ διαλέκτῳ τὸ *ε* συχνάκις παρίσταται εἰς *α* τετραμμένον πρὸ τοῦ *λ* [5], οὐδαμῶς ἀπίθανον θὰ ἦτο νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις αὕτη παριστᾷ κατὰ γενικὴν ἐπίθετον παρηγμένον ἐκ τοῦ *Ϝελχάνος*, ὡς ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν Ἡσύχιον[6] ὁ *Ζεὺς παρὰ Κρησίν*, σημαῖνον δὲ ἱερόν τι τοῦ θεοῦ τούτου ἢ μῆνά τινα ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν ἀγομένης ἑορτῆς [7] λαχόντα τὸ ὄνομα. Ἀμφότερα ἁρμόζουσι κάλλιστα πρὸς τὸ καθ' ὅλου νόημα τῆς ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ φαίνεται ὅτι περιέχεται ἀπολογισμός τις χρημάτων πιθανῶς ἱερῶν.

Ἡ ὑφ' ἡμῶν προτεινομένη ἀνάγνωσις αὕτη καθίσταται ἔτι πιθανωτέρα καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ ἀναγινώσκεται ἀσφαλῶς *Ἀφροδίσιος*, ὅπερ ἐξ ἅπαντος δὲν εἶνε ὄνομα κύριον, ὡς νομίζει ὁ Meister, ἀλλὰ μᾶλλον ὄνομα μηνὸς ἢ καὶ ὄχι ἀπιθανώτερον ὄνομα ἑορτῆς κατὰ πληθυντικὴν δοτικὴν κείμενον, καίτοι ἐν ταῖς κυπριακαῖς ἐπιγραφαῖς οὐδὲν ὑπάρχει ἀσφαλὲς παράδειγμα, ἐν ᾧ ἡ μονόφθογγος προφορὰ τοῦ *οι* παρίσταται ἐν τῇ γραφῇ δι' ἁπλοῦ *ο* [8].

Τοιαύτη δοτικὴ ἴσως κεῖται καὶ ἐν ἑτέρᾳ κυπριακῇ ἐπιγραφῇ ἐκδεδομένῃ τὸ τελευταῖον ὑπὸ Hoffmann (ἔνθ. ἀν. σελ. 59, ἀριθ. 109), ἔνθα νομίζομεν πιθανώτερον νὰ ἀναγνωσθῇ ἐν στ. 5: *ἐμοὶ πάθην ἢ κασιγνήτο(ι)ς ἢ παι[σὶ]* ἀντὶ *παθῆν* (ἢ *παθέν*) ἢ *κασιγνήτος ἢ παῖ[δα]*, ὡς ἀναγινώσκεται νῦν. Τὸ *πάθην* ἐκλαμβάνομεν ὡς αἰτιατικὴν τοῦ ἡ *πάθη*.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

---

[1] Παραδείγματα ὁμοίας χρήσεως ἐξ ἐπιγραφῶν παρεθέσαμεν ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1890 σελ. 181.

[2] Ἡ ὑπὸ Meister προταθεῖσα ἀνάγνωσις *ἐγὼ* εἶνε λίαν ἀμφίβολος.

[3] Collitz, Sammlung d. g. Dl. I σελ. 37.

[4] Ἔνθ. ἀν. σελ. 83 καὶ 133.

[5] Hoffmann σελ. 133.

[6] Ἐν λ. Γελχάνος. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Φαιστοῦ *Ϝελχάνος*· ἴδε Svoronos, Numism. de la Crète anc. σελ. 259, ἀριθ. 29 - 31.

[7] Πρβλ. Bull. de corr. hell. XIII σελ. 61: *Θεοδαισίοις καὶ Βελχανίοις*. Monumenti antichi I σελ. 98, ἀριθ. 58: Ϝ]*ελκανί*[*οις*].

[8] Ἐν τῇ ὑπὸ Τσούντα (Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 σελ. 66) ἐκδεδομένῃ ἀρχαϊκῇ ἐκ Μυκηνῶν ἐπιγραφῇ κεῖται *τοῖσι γονεῦσι*· ἐπὶ δὲ ἀττικοῦ ἀγγείου (Monum. dell. Inst. VI 22, Wiener Vorlegebl. A. 8) ΦΟΝΙΧϟ ἀντὶ *Φοῖνιξ*.

ΕΦΗΒΙΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

1. Ὀγκώδης λίθος βαθροειδὴς ἐκ Πεντελησίου μαρμάρου, εὑρεθεὶς ἐν ταῖς παρὰ τὸν Δημήτριον Κατηφόρη ἀνασκαφαῖς, μετακομισθεὶς δὲ εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον. Τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω ἄκρον καὶ τῆς ἔμπροσθεν καὶ τῆς ὄπισθεν πλευρᾶς ἐξεῖχον ὀλίγον, ἐσώθη δὲ σχεδὸν ἀβλαβὲς μόνον τὸ ἐξέχον μέρος τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς ὄπισθεν πλευρᾶς. Μόνον ἡ τὴν κυριωτέραν ἐπιγραφὴν φέρουσα ἔμπροσθεν πλευρὰ ἐλειάνθη ἐπιμελῶς, αἱ δὲ λοιπαὶ πλευραὶ ἔμειναν σχεδὸν ἀκατέργαστοι. Ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου τῆς ἐπιγραφῆς ἐξάγεται, ὅτι πρὸς ταύτην τὴν πλευρὰν συνηρμόσθη δευτέρα πλάξ, ἥτις ἐμπεριεῖχε τὸ μὲν τὴν ἀρχὴν τοῦ κειμένου, ἐν ᾗ ἀνεφέροντο βεβαίως τὸ ὄνομα τοῦ τε ἄρχοντος καὶ τοῦ κοσμητοῦ, καὶ ὅσα ἄλλα ἀνεγράφοντο συνήθως ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἐκτενεστέρων ἐφηβικῶν ἐπιγραφῶν, τὸ δὲ τοὺς καταλόγους τῶν φυλῶν πλὴν τῆς Αἰαντίδος (ἐκτὸς μέρους τινός), τῆς Ἀντιοχίδος καὶ τῆς Ἀτταλίδος, αἵτινες τὸ τέλος ἀποτελοῦσαι τῆς ἀναγραφῆς ἀνεγράφησαν ἐν τῇ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον δημοσιευομένῃ ἐπιγραφῇ.

Ἐπὶ τῆς ὄπισθεν πλευρᾶς τοῦ λίθου ἐνεχαράχθησαν τὰ ὀνόματα δύο ἐφήβων οὐχὶ ἐπισήμως ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν τῶν νέων εἰς οὓς ἀνεφέρονται. Καὶ ἡ θέσις ἐν ᾗ ὑπάρχουσι τὰ ὀνόματα ταῦτα καὶ ἡ γραφὴ ἀποδεικνύουσιν ὅτι τοῦτο ἐγένετο οὐκ ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς κυρίας προσόψεως ἀναγραφὴν τοῦ ἐπισήμου καταλόγου, συνάμα δὲ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ λίθος δὲν προσηρείδετο πρὸς τοῖχον τινὰ ὡς λ. χ. ὁ λίθος, ὅστις φέρει τὴν ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1138 ἐπιγραφήν.

Ὕψ. 1,32, πλ. 1,05, πάχ. 0.45.

Ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου ἐπιγραφὴ διαιρεῖται εἰς δύο σελίδας ἀρχομένας ἀμέσως ὑπὸ τὸ ὀλίγον ἐξέχον ἄνω ἄκρον τοῦ λίθου. Ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι ἀνεγράφησαν οἱ ἔφηβοι τῆς Αἰαντίδος, τῆς Ἀντιοχίδος καὶ τῆς Ἀτταλίδος, οἱ γυμνασίαρχοι, οἱ ἀγωνοθέται καὶ οἱ ταξίαρχοι τοῦ περὶ ἀλκῆς ἀγῶνος, ἄρχεται δὲ καὶ ὁ κατάλογος τῶν ξένων (ἐπεγγράφων), ὅστις ἐξακολουθεῖ ἐν τῇ δευτέρᾳ σελίδι μέχρι τοῦ πεντηκοστοῦ ἑβδόμου στίχου. Πάντες οἱ ἐκ τῶν τριῶν φυλῶν ἀναφερόμενοι καὶ οἱ γυμνασίαρχοι, οἱ ἀγωνοθέται, οἱ ταξίαρχοι καὶ οἱ ἐπέγγραφοι ἀνῆκον εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐφήβων. Ὑπογεγραμμένοι δὲ ὑπὸ τὰς δύο σελίδας ἦσαν αἱ ἐνιαύσιοι (ἢ «διὰ βίου») ἀρχαὶ πλὴν τοῦ κοσμητοῦ, ὅστις ἀνεγράφετο πάντοτε μετὰ τοῦ ἄρχοντος ἐν τοῖς προγεγραμμένοις (Praescript) ὁλοκλήρου τοῦ κειμένου τῶν τοῦ εἴδους τούτου ἐπιγραφῶν. Ἐκ τῆς συμπληρώσεως τοῦ στίχου 60 συμπεραίνω ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τῶν ἀρχῶν τούτων δὲν περιωρίζετο εἰς τὸν ὑπὸ τὰς δύο σελίδας τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς χῶρον ἀλλὰ ἐξετείνετο καὶ εἰς τὸν δεξιᾷ ποτε τοῦ σωζομένου τεθειμένον λίθον, ὅστις περιεῖχε τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ἐφηβικῆς ἀναγραφῆς. Ἐὰν ἐσώζετο ὁ πρῶτος λίθος, θὰ ἐξηγεῖτο καὶ τὸ νῦν ἀδέσποτον παρὰ τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας σελίδος τοῦ δευτέρου λίθου ἐγκεχαραγμένον B.

Τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ συμπεπληρωμένη μεταγραφὴ αὐτοῦ ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

("Ιδε σελ 67 - 74).

Εἴπομεν ἤδη ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖ τὸ τέλος καὶ πιθανῶς τὸ δεύτερον ἥμισυ ἐφηβικῆς ἀναγραφῆς καὶ ὅτι ἐν τῷ νῦν ἀπολεσθέντι πρώτῳ ἡμίσει καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὅλου ἀνεγράφησαν ὅ τε ἄρχων καὶ ὁ κοσμητής, ὧν τὰ ὀνόματα δηλοῦσι τοὺς χρόνους τῆς ἀναγραφῆς. Διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν λοιπὸν τῶν χρόνων τῆς ἀναγραφῆς περιοριζόμεθα εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου λίθου ἀναφερόμενα ὀνόματα τῶν ὑπογεγραμμένων δευτερευόντων ἀρχόντων, τῶν ἐφήβων καὶ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι μνημονευθεισῶν ἑορτῶν.

Ἐκ τῶν ὑπογεγραμμένων ἐφηβικῶν ἀρχόντων τυγχάνει γνωστότατος ὢν ὁ ἐν πλείσταις ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς μνημονευόμενος παιδοτρίβης Ἀβάσκαντος Εὐμόλπου Κηφισιεύς. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος διετέλει παιδοτρίβης ὢν

ΡΩΝ ΠΑΡΑΔΟ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΛΑΥΔΙΟΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΟΣΔΟΚΙΜΟΣΟΚΑ[illegible]ΛΕΥΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΟΜΠΩΝΙΟΣ ΕΡΩΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΚΟΣΤΡΑΤΟΣΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΙΚΑΣΤΟΣ ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑ[illegible]ΩΝΙΟΣ
ΑΝΘΟΣ ΝΙΚΙΟΥ ΦΛ[illegible]ΞΕΥΣ
ΑΘΗΝΟΔΩΡΟΣΤΥΧΙΧΟΥ ΜΑ[illegible]ΘΩΝΙΟΣ
ΑΘΗΝΙΩ[illegible] ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΙΠΠΟΘΑΛΟΥΣ Μ[illegible]ΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΤΟΘΑΛΟΥΣ Μ[illegible]
ΙΥΣΙΟ

[illegible]ΛΗΝΕΥΣ
ΒΑΚΧΙΛΟ ΕΡΓΑΔΕΥΣ
ΕΠΑΓΑΘΟΣΝ[illegible]ΟΚΙΔΟ[illegible]Σ ΠΑΛΛΗΝΕΥΣ
ΒΕΙΘΥΙ[illegible]ΙΚΟΣΥΜΕΝΑΙΟΥ ΕΡΓΑΔΕΥΣ
-ΡΟΣΑΝΤΕΡΩΤΟΣ ΑΝΑΦΛΥΣΤΙΟΣ
ΑΤΤΑΛΙΔΟΣ
ΛΥΔΙΟΣ ΦΙΛΗΤΟΣ ΑΘΜΟΝΕΥΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΔΗΣΜΕΝΕΛΑΟΥ [illegible]ΥΝΙΕΥΣ
ΕΙΣΙΔΟΤΟΣΕΙΣΙΔΟΤΟΥ ΚΟΡΥΔΑΛΛΕΥΣ
ΕΛΠΙΝΙΚΟΣΞΠΙΚΤΗΤΟΥ ΑΘΜΟΝΕΥΣ
ΕΠΙΓΟΝΟΣΛΥΣΙΜΑΧΟΥ ΣΟΥΝΙΕΥΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΙ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΣΑΡΙΣΤΟ[illegible]ΟΥΛΟ[illegible] ΚΥΔΑΘΗΝΑΙΕΥΣ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΣΜ[illegible] [illegible]ΙΕΥΣ
[illegible]ΕΛΛΗΣΤ[illegible]ΥΡΟΥ ΕΙΛΙΕΥΣ

B

ΚΡΑΤΕΡΟΣ
ΔΙΟΜΗΔΗΣ
ΚΟΡΝΗΛΙΟ
ΑΒΑΣΚΑΝΤΟΣ
ΕΠΕΡΑΣΤΟΣ
ΑΓΑΘΗΜΕΡΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ
ΑΝΔΙΕΛ[illegible]ΛΣ
ΦΛΑΒΙΟ

ΙΩΙΛΟΣ
ΣΩΣΙΒΙΟΣ
ΙΩΣΙΜΟΣ
ΕΥΤΥΧΩΝ
ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΣ
ΟΝΗΣΙΦΟΡΟ[illegible]
ΣΑΓΑΡΙΣ
ΕΙΣΙΔΟΤ[illegible]
ΣΑΚΕΡΔ[illegible]
ΘΕΟΔΩΙ[illegible]

ΓΛ
ΑΝΕ- ΙΗΤΟ[illegible]
ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΩΙ
ΗΡΑΚΩΝΤΟΣ
ΙΩΣΙΜΟ
ΙΩΣΙΜΟΥ
ΑΝΤΙΓ

ΣΙ[illegible]ΑΦΡΟΔΙ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
[illegible]Ε[illegible]Ν[illegible]ΡΟΥ
[illegible]Ν[illegible]

ΟΣ

ΜΕΜΜΙΟΣΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ ΛΑΜΠΤΡΕΥΣ
ΕΛΡΙΟΣΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΓΑΡΓΗΤΤΙΟΣ
-ΥΦΗΜΟΣΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΠΑΛΛΗΝΕΥΣ
ΦΛΑΒΙΟΣΕΙΣΙΔΩΡΟΣ ΦΛΥΕΥΣ
ΦΛΑΒΙΟΣΚΑΛΛΙΓΟΝΙΑΝΟΣ ΚΥΔΑΘΗΝΑΙΕΥΣ
ΙΟΥΛΙΟΣΘΕΟΔΟΤΟΣ ΜΕΛΙΤΕΥΣ
ΕΥΦΗΜΟΣΕΥΚΑΡΠΟΥ ΒΕΡΕΝΙΚΙΔΗΣ
ΣΕΝΤΙΟΣΑΤΤΛΛΟΣ ΓΑΡΓΗΤΤΙΟΣ
ΜΕΜΜΙΟΣΦΕΙΔΙΜΟΣ ΛΑΜΠΤΡΕΥΣ
ΑΓΩΝΟΘΕΤΑΙ
ΑΝΤΙΝΟΕΙΩΝΤΩΝΕΝΑΣΤΕΙΙΕΡΕΥΣΤΟΥ
ΑΝΤΙΝΟΟΥΕΙΡΗΝΑΙΟ///ΚΥΔΑΘΗΝΑΙΕΥΣ
ΑΝΤΙΝΟΕΙΩΝΤΩΝΕΝΕΛΕΥΣΙΝΙ
ΚΛΑΥΔΙΟΣΦΙΛΗΤΟΣ ΑΘΜΟΝΕΥΣ
ΑΔΡΙΑΝΕΙΩΝΛΕΥΚΙΟΣΚΥΔΑΘΗΝΑΙΕΥΣ
ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΙΩΝΕΥΦΗΜΟΣΒΕΡΕΝΙΚΙΔΗΣ
ΤΑ///ΙΛ///ΧΟΙΤΟΥΠΕΡΙΑΛΚΗΣ
ΛΕΥΚΙΟΣ///ΙΔΑΘΗ///ΙΕΥΣΚΑΙΗΡΑΚΩΝ///ΞΙΟ
ΟΙΤΟΝΕΓ///Ι ΙΙΡΩΔΗΠΡΩ-ΟΙ///ΧΘΕΝΤΑ
ΕΝΕΛΕΥΣΙΙ///ΓΩ///ΑΤΟΥΣΠΑΡΕΥΤΑΙ///Ο///ΣΝΙ
ΚΗΣΑΝΤΕΣ/// ΛΛ///ΝΕΙΡΗΝΑΙΟΣΦ////ΡΕΥΣ
ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΝ_ΩΙΛΟΣ ΦΛΛΗ/// ΙΣ
ΕΠΕΓΓΡΑΦΟΙ
ΕΛΦΡΟΔΙΤΟΣ ΕΠΑΦΡΟΔΙΤ///
ΕΥΚΛΗΣ ΕΠΑΦΡΟΔ
ΟΛΥΜΠΟΣ ΚΡΑ
Ι Σ Τ Α Ι
///ΙΙΙΟΥΦΗΤΤΙΟΣΕΥΟ///ΟΞΕΥ///Ο///ΠΑΙ
///ΥΣ ΜΙΙΛΙ-
ΕΓ ΣΟΞΙΓΕΝ///Ι ΟΤΟΚΟ
///ΕΜΩΝ ΑΙΟ
///ΠΟΠΑΙΟ-

ΟΥΜΕΝΟΥ
ΟΔΩΡΟΥ
ΟΥ
ΟΣ
ΟΣ ΩΝ
ΟΝΟΣ Γ/// ΑΡΠΟΥ
Ω///ΟΣ Π///ΛΥΚΤΗΤΟΥ
ΟΣ ΠΙ ΩΤΟΥ
/// ΕΞΙ ΞΥΤΥΧΙΔΟΥ
ΞΩΤΙΚΟΣ ///ΜΞΟΥΣΤΟΥ
ΤΟ///ΟΣ ΞΩΣΙΜΟΥ
Γ///ΜΕΙΑΣ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ
-Ω-ΙΜΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ
ΝΟΔΟΡΟΥ
///ΙΠΠΟ ΜΟΥ
ΥΣ-ΟΥ
ΓΗΤΟΥ
ΤΥΧΙΔΟΥ
ΛΙΟΥ
ΩΣΙΜΟΥ
ΘΕΟΔΟΤΟΥ
ΦΙΛΟΝΛΥΤΟΥ
ΙΟΣ ΕΥΤΥΧΟΥ
ΠΑΙΔΟΤΡΙΒΗΣ
ΑΒΑΣΚΑΝΤΟΣΕΥΜΟΛΠΟΥ ΚΗΦΙΣΙΕΥΣ
ΥΠ///ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣΗΡΑΚΛΕΩΝΤΙΜΟΚΡΑΤΟΥΣΟΟΡΙ
ΟΠΛΟΜ///ΧΟ_ΚΛΑΥΔΙΟΣΚΛΕΠΟΣΠΤΕΛΕΑΣΙΟΣ
///ΙΟΓΕΝΕΙΟ///ΕΥΠΟΡΟΣΛΥΦΙΔΙΑΤΟΥΜΕΛΙΤΕΥΣ
Ι Ο-ΟΛΙΣΤΕΙΜΟ

- - ρων παράδο[ξος] Μαραθώνιος	
Κ]λαύδιος Θεμιστοκλῆς	Μαραθώνιος
Πρ]οσδόκιμος ὁ καὶ Ν(ἢ Π)ηλεύς	Μαραθώνιος
Π]ομπώνιος Ἔρως	Μαραθώνιος
Νι]κόστρατος Νικοστράτου	Μαραθώνιος
Ἄκαστος Νικοστράτου	Μα[ραθ]ώνιος
Ἄνθος Νικίου	Φα[ληρ]εύς
Ἀθηνόδωρος Τυχικοῦ	Μα[ρα]θώνιος
Ἀθηνίω[ν] Ἀπολλωνίου	Μαραθώνιος
- - - - Ἱπποθάλους	Μ[α]ραθώνιος
- - - - Ἱ]πποθάλους	Μ[αραθ]ώ[νιος
- - - - Διο]νυσίο[υ	- - - -
- - - - - - -	- - - -
- - - - - - -	- - - -
- - - - [*Ἀντιοχίδος*]	- - - -
- - - - - - -	- - - -
- - - - - - -	- - - -
- - - - - - -	Παλ]ληνεύς
Βακχύλο[ς - - - -	Ἐργαδεύς
Ἐπάγαθος Ν[ε]οκύδο[υ]ς	Παλληνεύς
Βειθυνικὸς Ὑμεναίου	Ἐργαδεύς
Ἱ]ερος Ἀντέρωτος	Ἀναφλύστιος
Ἀτταλίδος	
Κ]λαύδιος Φίλητος	Ἀθμονεύς
Ἡρακλείδης Μενελάου	Σο]υνιεύς
Εἰσίδοτος Εἰσιδότου	Κορυδαλλεύς
Ἐλπίνικος Ἐπικτήτου	Ἀθμονεύς
Ἐπίγονος Λυσιμάχου	Σουνιεύς
γυμνασίαρχοι	
Εἰρηναῖος Ἀριστο[β]ούλο[υ]	Κυδαθηναιεύς
Εἰρηναῖος Μ - - -	Ἐρχ;]ιεύς
Ἀπ]ελλῆς Ζ[ωπ]ύρου	Ἐρχιεύς

B

Κράτερος	- - - -
Διομήδης	Ἀνεγ[κ]λήτο[υ
Κορνήλιος	Ἐπιτυγχάνων
Ἀβάσκαντος	Ἡρακῶντος
Ἐπέραστος	Ζωσίμου
Ἀγαθήμερος	Ζωσίμου
Ἀσκληπιάδης	Ἀντιγ - - -
Ἀνδρεά[δ]ας	- - - -
Φλάβιος	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -
Π - - -	- - - -
Ζωίλος	- - - -
Σωσίβιος	Ἐπαφροδί[του
Ζώσιμος	Διονυσίου
Εὐτύχων	Εἰρηναίου
Ἀφροδείσιος	Ἀλεξάνδρου
Ὀνησιφόρος	Ἀλ]ε[ξ]άν[δ]ρου
Σάγαρις	- - - ν[ί]κου
Εἰσίδοτ[ος]	- - - -
Σακέρδ[ως]	- - - -
Θεόδωρ[ος]	- - - -
- - - -	- - - -
- - - -	- - - ος
- - - -	- - - -
- - - -	- - - -

Μέμμιος Καλλίμαχος Λαμπτρεύς
Ἐάριος Αἰμιλιανὸς Γαργήττιος
Εὔφημος Ἀσκληπιάδου Παλληνεύς
Φλάβιος Εἰσίδωρος Φλυεύς
Φλάβιος Καλλιγονιανὸς Κυδαθηναιεύς
Ἰούλιος Θεόδοτος Μελιτεύς
Εὔφημος Εὐκάρπου Βερενικίδης
Σέντιος Ἄτταλος Γαργήττιος
Μέμμιος Φείδιμος Λαμπτρεύς
— *ἀγωνοθέται*
Ἀντινοείων τῶν ἐν ἄστει· ἱερεὺς τοῦ
Ἀντινόου Εἰρηναῖο[ς] Κυδαθηναιεύς.
Ἀντινοείων τῶν ἐν Ἐλευσῖνι·
Κλαύδιος Φίλητος Ἀθμονεύς.
Ἀδριανείων· Λεύκιος Κυδαθ[η]ναιεύς.
Γερμανικείων· Εὔφημος Βερενικίδης.
— *τα[ξ]ία[ρ]χοι τοῦ περὶ ἀλκῆς*
Λεύκιος [Κ]υδαθη[να]ιεὺς καὶ Ἡρακῶν . . . . σιο[ς.
—οἱ τὸν ἐ[πὶ Κλαυδ]ίῳ Ἡρώδῃ πρῶτο[ν ἀ]χθέντα
ἐν Ἐλευσῖν[ι ἀ]γῶ[ν]α τοὺς παρευτά[κτ]ο[υ]ς νι-
κήσαντες: [π]άλ[η]ν· Εἰρηναῖος Φα[λη]ρεύς,
παγκράτιον· Ζωίλος Φαλη[ρε]ύς.
— *ἐπέγγραφοι*
Ἐπαφρόδιτος Ἐπαφροδίτ[ου
Εὐκλῆς Ἐπαφροδ[ίτου
Ὄλυμπος Κρα - - -
σωφρον]ι σ τ α ί
- ν; ίου Σφήττιος Εὔοδος Εὐ[όδ]ο[υ] Παι; [ανιεύς;]
- - - εὺς *ἀντικοσμήτης*
- - εγ; - - Σωσιγέν[ης Πρ]ωτο[β]ούλου - - -
- - - - *ἡγεμὼν* [Κλαύ]διο[ς - - - - -
- - - - ὑ]ποπαι[δ]ο[τρίβης - - - - - - -

- - - - Διαδ;]ουμενοῦ
- - - - Ἀπολλ;]οδώρου
- - - - - - - ου
- - - ος - - - -
- - - ος - - ων
- - ονος Ε[ὐκ]άρπου
- - ω[ρ]ος Π[ο]λυκτήτου
- - - ος Πρώτου
Ἀλ εξι - - Εὐτυχίδου
Ζωτικὸς Ἀ]μεθύστου
Σ]ό[φ]ος; Ζωσίμου
Ἑ[ρ]μείας Ἀγαθοκλέους
Ζώσιμος Ἀπολλωνίου
- - - - Μαρκιανοῦ
- - - - - - νοδώρου
- - ιππο[ς - - μου
- - - - Ξ]ύστου
- - - - Κ]τήτου
- - - - Ε]ὐτυχίδου
- - - - . . σαίου
- - - - Ζ]ωσίμου
- - - - Θεοδότου
- - - - Φιλοναύτου
- - - λος Εὐτύχου
παιδοτρίβης
Ἀβάσκαντος Εὐμόλπου Κηφισιεὺς
ὑπ[ο]γραμματεύς· Ἡρακλέων Τιμοκράτους Θορί[κιος
ὁπλομ[ά]χος· Κλαύδιος Κλέ[π;]ος Πτελεάσιος
ἐπὶ] *Διογενείο[υ*· Εὔπορος Αὐφιδιάτου Μελιτεὺς
- - - - - - ό[π]ολις Τειμο - -

τῶν ἐν τῷ Διογενείῳ (σελ. 2 στ. 62) ἐκγυμναζομένων ἐφήβων καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς βασιλείας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Ἡ μνεία αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς συνοδεύεται πολλάκις παρὰ τῆς ῥητῆς δηλώσεως τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἦτον παιδοτρίβης τοσάκις π. χ. τὸ δ' ἔτος, τὸ λδ' ἔτος, ἄλλοτε δὲ προστίθεται ἁπλῶς τὸ «διὰ βίου», ἄλλοτε τέλος παραλείπονται αἱ λεπτομερεῖς αὗται σημειώσεις, ὡς ἐν τῇ νῦν δημοσιευομένῃ ἐπιγραφῇ. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν λύσιν τοῦ χρονολογικοῦ ζητήματος, πότε ἀνεγράφησαν αἱ ἐν αἷς ἀναφέρεται ὁ παιδοτρίβης Ἀβάσκαντος καὶ αἱ μεθ' ὧν συνδέονται ἐπιγραφαί, ἐὰν κατορθώσωμεν ν' ἀνεύρωμεν ἀκριβῶς ἢ τοὐλάχιστον ὡς ἔγγιστα τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀρχῆς τοῦ Ἀβασκάντου. Πολλοὶ ἤδη ἔγραψαν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐξ ὧν ἀναφέρω τοὺς ἑξῆς: Neubauer Comm. epigr. σ. 12 κέ., G. Hirschfeld Herm. VII σ. 56 κέ., Dittenberger De eph. att. σ. 39 καὶ Herm. VII σ. 222 κέ. καὶ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1029, τὸ δεύτερον Neubauer Herm. XI σ. 391 κέ. καὶ τὸ δεύτερον Dittenberger C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1112, τέλος J. Dürr Die Reisen des Kais. Hadrian σ. 94 κέ. Ἀρκούντως βέβαιον εἶνε, ὡς παραδέχονται καὶ ὁ Dittenberger καὶ ὁ Dürr καὶ δὲν ἀντιλέγει καὶ ὁ Neubauer ὅτι τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐφηβικῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβασκάντου ἦτο τὸ ἔτος 138/9 μ.Χ. Ὡς τελευταῖον ἔτος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μνημονεύεται ἐν τῇ τοῦ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1133 ἐπιγραφῇ τὸ ἔτος λδ', τουτέστι πιθανῶς τὸ ἔτος 171/2 μ. Χρ. Δὲν εἶνε ὅμως ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι διετέλει ἐν τῇ αὐτῇ ἀρχῇ διαμένων εἰσέτι ἐν ᾗ πλείονα ἔτη, πάντως ὅμως ἀπέθανεν ἢ παρητήθη τῆς ἀρχῆς πρὸ τοῦ ἔτους 176 μ. Χ. (ἴδε Dittenberger ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ἀρ. 1137 τοῦ C. I. A. III σημειώσει). Ὁρίζεται λοιπὸν ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναγραφῆς τῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὸ ἐντὸς τῶν ἐτῶν 138-175 διάστημα.

Πρὸς τὴν ἐξακρίβωσιν αὐτοῦ τοῦ ἔτους τῆς ἀναγραφῆς δὲν συντελεῖ ὅτι δὲν ἀναφέρεται τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβασκάντου, διότι ἀπεδείχθη πρὸ πολλοῦ ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ὑπάρχει ἐν ταῖς ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς μεγίστη ἀμέλεια (πρβ. π.χ. C.I.A. III ἀρ. 93 καὶ 1132 ἐκ τῶν ἐτῶν 166 ἢ 167, ἐν οἷς γράφεται ἁπλῶς: παιδοτριβοῦντος Ἀβασκάντου, C. I. A. III ἀρ. 1120 ἐκ τοῦ ἔτους 150, ἐν ᾧ γράφεται: Ἀ. παιδοτρίβης διὰ βίου).

Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καὶ ἄλλα τινὰ δι' ὧν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν ἀκριβέστερον τοὺς χρόνους τῆς ἀναγραφῆς. Εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς:

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβασκάντου ἀναγινώσκομεν ἐν σελ. 2 στ. 60: «*ὑπ[ο]γραμματεύς*· Ἡρακλέων Τιμοκράτους Θορί[κιος]». Ὁ αὐτὸς ἀνὴρ ἀπαντᾷ τὴν αὐτὴν θέσιν κατέχων ὁμοῦ μετὰ τοῦ παιδοτριβοῦντος Ἀβασκάντου (καὶ ἐκεῖ ἄνευ τῆς δηλώσεως τοῦ ἔτους) ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1132. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἄρχεται ὡς ἑξῆς: «ἐπὶ νίκῃ τῶν θειοτάτων Αὐτο[κρατόρων Μ. Αὐρηλίου καὶ Λ. Βήρου] Σεβαστῶν Ἀρμενιακῶν Παρθ[ικῶν μεγίστων, ἐπὶ ἄρχοντος Σέξτου] Φαλ[η]ρέως», ἡ δὲ ἀρχὴ αὕτη ἀποδεικνύει σαφῶς, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 166/7 ἢ 167/8 μ.Χρ., διότι κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Eckhel D. N. VII σ. 72 καὶ σ. 94 προσέλαβεν ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος τὸ τιμητικὸν ἐπίθετον Parthicus Maximus κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἔτους 166, ὁ δὲ Βῆρος ἀπέθανε κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 169, τουτέστι μῆνας τινὰς πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἀττικοῦ ἔτους 168/9 καὶ δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ἐφηβικοῦ καταλόγου ἐγένετο μεσοῦντος τοῦ ἔτους (ἴδε Dittenberger εἰς C. I. A. III ἀρ. 93). Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται ἐν στ. 7 κ. ἑ. ἡ καὶ ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου (Β. Σοφ. II 1,5) ἱστορουμένη εὐεργεσία τοῦ γνωστοῦ ῥήτορος Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ διὰ τῶν ἑξῆς φράσεων (κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ D.): » ἠρώτησεν ὁ πρόεδρος, ὅτῳ δοκεῖ λευκοφορῆσαι τοὺς ἐφήβους τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα ἡ στρατιὰ πορεύεται, ὅτῳ δὲ μή· οὐδεὶς ἐπῆρεν. Ἡρώδης εἶπεν· ὦ ἔφηβοι, ἐμοῦ παρόντος χλαμύδων λευκῶν οὐκ ἀπορήσετε». Ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Dürr ἔ. ἀ. σ. 99 ὅτι τοῦτο βεβαίως ἐγένετο πρὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἀνεφύησαν αἱ μεταξὺ τοῦ Ἡρώδου καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Θεοδότου (τοῦ συγγενοῦς τοῦ ῥήτορος ἴδε Ditt. εἰς C. I. A. III ἀρ. 676) χειραγωγουμένων Ἀθηναίων ἔριδες, τουτέστι πιθανῶς πρὸ τοῦ ἔτους 167/8 (ἴδε Dürr. ἔ. ἀ. σ. 98). Τούτων ὀρθῶς ἐχόντων ἕπεται ὅτι ἡ ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1132

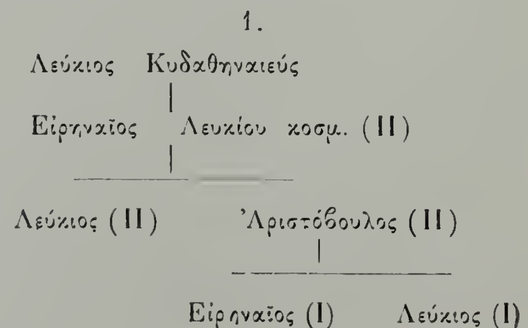
ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 166/7 μ.Χρ., ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 29. ἔτος τοῦ παιδοτρίβου Ἀβασκάντου.

Ἐν ταύτῃ λοιπόν, τῇ ὑπ' ἀρ. 1132 τοῦ C. I. A. III ἐπιγραφῇ, ἀναφέρεται ὡς ὑπογραμματεὺς ὁ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ὡς τοιοῦτος ἀπαντῶν Ἡρακλέων Τ. Θορίκιος. Ὁ αὐτὸς ἀνὴρ μνημονεύεται καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1030 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III, ἥτις φέρει ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς ἐπίσης τὰ ἄνω μνημονευθέντα ἐπίθετα τῶν δύο αὐτοκρατόρων, ἀνάγεται λοιπὸν καὶ αὕτη εἰς ἓν τῶν μεταξὺ 166 καὶ 168 ἐτῶν. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ συγκαταλέγεται ἐν τοῖς πρυτάνεσι τῆς Ἀκαμαντίδος φυλῆς, ἀντιπροσωπεύων αὐτὸς μόνος τὸν δῆμον τῶν Θορικίων. Ἐκ τοῦ ὅτι κατεδέχθη περὶ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἐν οἷς ἐγένετο καὶ πρύτανις ν' ἀναλάβῃ τὴν θέσιν ὑπογραμματέως τῶν ἐφήβων, ἥτις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν εἶχεν ὑπερβῇ πολὺ τὴν διὰ τοὺς πρυτάνεις ἀπαιτουμένην ἡλικίαν τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Πάντως ὅμως ἀγόμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οἱ χρόνοι τῆς ἀναγραφῆς τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς δὲν διίστανται πολὺ τῶν τῆς ἀναγραφῆς τῆς ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1132 ἐπιγραφῆς, τουτέστι πιθανῶς τοῦ ἔτους 166/7 μ. Χρ.

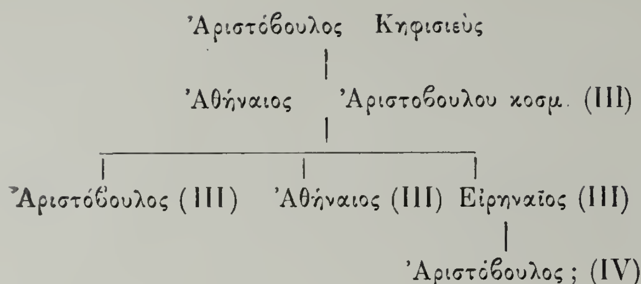
Πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο συμφωνοῦσι καὶ ἄλλα τινά.

Ἐν σελ. 1 στ. 31 ἀναγράφεται ὡς πρῶτος τῶν γυμνασιάρχων (διὰ τὸν Βοηδρομιῶνα;) Εἰρηναῖος Ἀριστοβούλου Κυδαθηναιεύς, ὁ αὐτὸς δὲ ἔφηβος μνημονεύεται καὶ ἐν στ. 44 κ. ἑ. ὡς ἀγωνοθέτης τῶν ἐν ἄστει Ἀντινοείων καὶ ἱερεὺς τοῦ Ἀντινόου, ἐν δὲ τοῖς στ. 48 καὶ 51 ὡς ἀγωνοθέτης τῶν Ἀδριανείων καὶ ὡς ταξίαρχος τοῦ περὶ ἀλκῆς ἀγῶνος Λεύκιος Κυδαθηναιεύς. Ἀφ' ἑτέρου μνημονεύεται ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1149 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III ὡς εἷς τῶν ἀγωνοθετῶν τοῦ περὶ ἀλκῆς ἀγῶνος Ἀριστόβουλος τις Εἰρηναίου (τὸ δημοτικὸν δὲν προσετέθη). Πρὸς τούτοις ἀναγινώσκομεν αὐτόθι ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1092 ἐπιγραφῇ, στ. 3 κἑ.: «ἐπὶ ἄρχοντος Πανταίνου Γαργηττίου, κοσμητεύοντος Εἰρηναίου τοῦ Λευκίου Κυδαθηναιέως, παιδοτριβοῦντος Ἀρίστωνος Ῥαμνουσίου, Λεύκιος καὶ Ἀριστόβουλος οἱ Εἰρηναίου Κυδαθηναιέως τειμήσαντες ἀνέγραψαν τοὺς συνεφήβους» καὶ ὁ κατάλογος τῶν γυμνασιάρχων τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς ἄρχεται οὕτως: » Λεύκιος Εἰρηναίου [Κ]υ[δαθηναιεὺς Βοη]δρο(μιῶνα), [Ἀριστόβουλος] βασιλεὺς Πυα⟨ι⟩νο(ψιῶνα), Λεύκιος κῆρυξ Μαιμακτη(ριῶνα), Ἀριστόβουλος βασιλεὺς Ποσιδε(ῶνα)». Τέλος δὲ ἀναφέρω τὸν αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 1121 ἐφηβικὸν κατάλογον, ἐν ᾧ ἀναφέρονται ὡς κοσμητὴς Ἀθήναιος Ἀριστοβούλου Κηφισιεύς, ὡς ἀντικοσμήτης καὶ γυμνασίαρχος διὰ τὸν Σκιροφοριῶνα ὁ υἱὸς τοῦ κοσμητοῦ Ἀριστόβουλος Ἀθηναίου Κηφι(σιεύς), ὡς ἡγεμὼν ὁ δεύτερος υἱὸς τοῦ κοσμητοῦ Ἀθήναιος Ἀθηναίου Κηφι(σιεὺς) καὶ ὡς ἀγωνοθέτης τοῦ περὶ ἀλκῆς ἀγῶνος καὶ γυμνασίαρχος διὰ τὸν Βοηδρομιῶνα καὶ ἱερεὺς Ἀντινόου ὁ τρίτος υἱὸς τοῦ κοσμητοῦ Εἰρηναῖος Ἀθηναίου Κηφι(σιεύς). Ἡ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν ὀνομάτων συνδεομένων μετὰ τῶν αὐτῶν δημοτικῶν (ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1149 ἐπιγραφῇ δὲν ἀνεγράφη τὸ δημοτικὸν τοῦ Ἀριστοβούλου πιθανῶς διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐξήγετο ἀρκούντως ἐκ τοῦ νῦν ἀπολεσθέντος ἄνω μέρους τῆς ἐπιγραφῆς εἰς τίνα δῆμον ἀνῆκεν) πείθει ὅτι ἐν ταῖς ἄνω ἀναφερομέναις ἐπιγραφαῖς πρόκειται περὶ μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὧν τὰ μὲν ἀνῆκον εἰς τὸν δῆμον τῶν Κυδαθηναιέων, τὰ δὲ εἰς τὸν δῆμον τῶν Κηφισιέων.

Περὶ τῶν χρόνων τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς (Ι) ἐξέθηκά τινα ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ἡ ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1092 ἐπιγραφὴ (ΙΙ) ἀνεγράφη ἐπὶ τῆς βασιλείας Τραϊανοῦ (98-117), ἡ ὑπ' ἀρ. 1121 (ΙΙΙ) ἀνάγεται εἰς τὸ 19. (θι') ἔτος τοῦ Ἀβασκάντου, τουτέστι πιθανῶς τὸ ἔτος 156, ἡ δὲ ὑπ' ἀρ. 1149 (IV) εἰς ἓν τῶν μεταξὺ 180 καὶ 192 μ. Χρ. ἐτῶν. Ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῶν χρόνων τῆς ἀναγραφῆς δυνάμεθα νὰ καταρτίσωμεν τὰ ἑξῆς γενεαλογήματα τῶν δύο κλάδων τῆς οἰκογενείας:

2.

Ἐνταῦθα λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ ὑπ' ἀρ. 1 γενεαλόγημα καὶ ἀρκεῖ ὅτι διὰ τούτου ἐδείξαμεν ὅτι οὐδὲν κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενοι ἔφηβοι Εἰρηναῖος καὶ Λεύκιος ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1092 τοῦ C. I. A, III ἀπαντῶντος Ἀριστοβούλου καὶ ἔγγονοι τοῦ κοσμητοῦ Εἰρηναίου τοῦ Λευκίου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ κοσμητοῦ Εἰρηναίου συγκατελέγοντο ἤδη ἐπὶ Τραϊανοῦ εἰς τοὺς ἐφήβους, δὲν εἶνε πιθανὸν ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τοῦ Ἀριστοβούλου, κατετάχθησαν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐφήβων μετὰ τὰ μέσα τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος. Διὰ τοῦ συμπεράσματος τούτου περιορίζονται λοιπὸν οὐκ ὀλίγον οἱ χρόνοι ἐν οἷς δέον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐγένετο ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ἡμετέρου καταλόγου.

Τέταρτον τεκμήριον τῶν χρόνων τῆς ἀναγραφῆς ποριζόμεθα ἐκ τῆς ἐν στ. 44 κέ. τῆς πρώτης σελίδος ἀπαριθμήσεως τῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων ὧν μετεῖχον οἱ ἔφηβοι. Ἐκ τῶν εἰς τιμὴν τῶν αὐτοκρατόρων ἀφορωσῶν ἑορτῶν ἀναφέρονται μετὰ τὰ Ἀντινόεια μόνον τὰ Ἁδριάνεια καὶ τὰ Γερμανίκεια, ὧν τὰ μὲν Ἁδριάνεια (μετὰ τῶν Ἀντινοείων) ἱδρύθησαν εἰς τιμὴν τοῦ Ἁδριανοῦ, τὰ δὲ Γερμανίκεια [1] ἴσως εἰς τιμὴν τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 18 μ.Χρ. ἐπισκεφθέντος τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖ μετ' ἐξαιρέτων τιμῶν δεκτοῦ γενομένου Γερμανικοῦ, περὶ οὗ συνέλεξα τὰς μαρτυρίας τῶν τε συγγραφέων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἐν τῷ Δελτ. τ. ἕ. 1889 σ. 197 κ.ἑ. Αἱ ἑορταὶ αὗται διετηροῦντο πολὺν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τῶν εἰς οὓς ἀνεφέροντο ἀνδρῶν, προσετέθησαν δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου πολλαὶ ἄλλαι ἑορταὶ ὁμοίας φύσεως δι' ὧν ἐκολακεύοντο οἱ ἑκάστοτε κυριαρχοῦντες. Δὲν δυνάμεθα μὲν ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι ἐν πολλαῖς ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς, ὧν ἡ ἀναγραφὴ δὲν ἦτον ὑποχρεωτικὴ καὶ ὀφείλεται γενικῶς εἰς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ κοσμητοῦ ἢ τῶν πλουσιοτέρων ἐφήβων, παρατηρεῖται πλειστάκις ἀμέλειά τις ἐν τῇ καθ' ὅλου συντάξει καὶ ταῖς λεπτομερείαις, ἐν τούτοις δέον νὰ ἐξαιρέσωμεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἐκείνας, αἵτινες δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀμελέστερον συντεταγμένων, ὅπερ κατὰ πρώτην ὄψιν κατάδηλον γίνεται καὶ ἐκ τοῦ κειμένου τῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῶν διαστάσεων τοῦ λίθου ἐφ' οὗ ἀνεγράφησαν. Ἡ δὲ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ περιελάμβανεν ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω δύο ὀγκώδεις λίθους καὶ ὁ κατάλογος εἶνε προφανῶς ὅσον ἔνεστι διεξοδικώτατος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον γίνεται πιθανὸν ὅτι θὰ ἦσαν ἀναγεγραμμέναι καὶ ἄλλαι εἰς τιμὴν τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἱδρυθεῖσαι ἑορταί, ἐὰν τοιαῦται πραγματικῶς ἑωρτάζοντο ἐν Ἀθήναις ἐν οἷς χρόνοις ἐγένετο ἡ ἀναγραφὴ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς.

Μετὰ τὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰρημένα περιττὸν νομίζω νὰ ἐνδιατρίψωμεν περὶ τὰς ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις προστεθείσας ἑορτὰς καὶ εὐλόγως περιοριζόμεθα εἰς τὰς δύο ἑορτάς, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰσέτι βεβαίως εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβασκάντου, τὰ Ἐπινίκια δηλαδὴ καὶ τὰ Φιλαδέλφεια. Αἱ ἑορταὶ αὗται ἀπαντῶσιν ἀσφαλῶς τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 171 μ. Χρ. ἐν ταῖς ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς, τὰ μὲν *Ἐπινίκια* ἐν ταῖς ὑπ' ἀρ. 744 καὶ 1133 ἐπιγραφαῖς τοῦ C. I. A III, τὰ δὲ *Φιλαδέλφεια* ὡσαύτως αὐτόθι ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1133. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἀνάγονται εἰς τὸ 34. ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβασκάντου, δὲν ἐσώθησαν ὅμως ἀνελλιπεῖς οἱ κατάλογοι τῶν προηγουμένων ἐτῶν καὶ τὸ περὶ οὗ λόγον ἐποίησα ἐν τοῖς ἀνωτέρω αὐθαίρετον τῶν ἐφηβικῶν ἀναγραφῶν δὲν ἐπιτρέπει ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι ἡ πρώτη μνεία πράγματός τινος καὶ ἡ πρώτη εἰσαγωγὴ ἢ ἐμφάνισις αὐτοῦ συμπίπτουσι πάντοτε εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους.

Ἀμφότεραι αἱ μνημονευθεῖσαι ἐφηβικαὶ ἑορταὶ (γνωστὸν εἶνε ὅτι αἱ ἑορταὶ αὗται δὲν ἦσαν καὶ

[1] Μνημονεύονται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1079 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III, ἥτις ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, ἀκριβέστερον εἰπεῖν εἰς τὸ ἔτος 45 μ. Χ. (ἐπὶ Ἀντιπάτρου ἄρχοντος). Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε ὁ πρῶτος τῶν μετὰ Χρ. ἐφηβικῶν καταλόγων, ἐν οἷς μνημονεύονται τοιαῦται ἑορταί.

πᾶσαι δημοτελεῖς) διατελοῦσιν ἀναμφιβόλως στενότατα συνδεδεμέναι οὖσαι μετὰ τῆς βασιλείας τῶν δύο αὐτοκρατόρων καὶ θετῶν ἀδελφῶν Μ. Αὐρηλίου καὶ Λουκίου Βήρου, οἵτινες συνῆρχον κατὰ τὰ ἔτη 161-169 μ. Χρ. (ὁ Λ. Βῆρος ἀπέθανε κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 169). Ἡ ἀδελφικὴ φιλία ἥτις συνέδεε τοὺς αὐτοκράτορας ὑποδηλοῦται καὶ ἐν ταῖς λατινικαῖς καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς ἀπ' ἀρχῆς τῆς συναρχίας αὐτῶν [1] καὶ δὲν δυνάμεθα στηριζόμενοι ἐπὶ ῥητῶν μαρτυριῶν νὰ ὁρίσωμεν ἐκτὸς τοῦ terminus post quem τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἀθήναις ἱδρύσεως τῆς ἑορτῆς τῶν Φιλαδελφείων. Εὐτυχῶς δὲν ἔχει οὕτως ὡς πρὸς τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐπινικίων, ὧν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ὑποδεικνύει, ὅτι ἀναφέρονται εἰς ῥητήν τινα ἀφορμήν. Τὰ Ἐπινίκια ταῦτα δὲν ἔχουσι βεβαίως οὐδεμίαν σχέσιν μετὰ τῶν κενῶν φράσεων «Νίκη Καίσαρος» (C. I. A. III ὑπ' ἀριθ. 1079 ἐκ τοῦ ἔτους 45 μ. Χρ.), «Ἀγαθῇ τύχῃ [Νέρωνος] Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Νείκης» (αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 1085 ἐκ τοῦ ἔτους 61 μ. Χρ.), «Καίσαρος Νείκης ἀγαθῇ τύχῃ» (αὐτόθι 1089 ἐκ τοῦ ἔτους περ. 90 μ. Χρ.), «Ἀγαθῇ τύχῃ. Νείκη Καίσαρος» (αὐτόθι 196 ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἄρχοντος), «Καίσαρος νείκης ἀγαθῇ τύχῃ» (αὐτόθι 1105 ἐκ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ), καὶ «Ἀγαθῇ τύχῃ· νίκη Καίσαρος Ἀδριανοῦ» (αὐτόθι 1107 ἐκ τοῦ ἔτους 127 μ. Χρ.), σχετίζονται ὅμως πιθανώτατα πρὸς τὰ ἑξῆς χωρία: C. I. A. III ἀρ. 1128 (ἐκ τοῦ ἔτους 165 μ. Χρ.) «ἐκ τῶν σεβαστοφορικῶν ἐδόθη -- *εἰς τὰς θυσίας ὑπὲρ τῆς νίκης* τῶν Αὐτοκρατόρων» καὶ ὁμοίως αὐτ. ἀρ. 1131 (ἐκ τῶν χρόνων τῶν αὐτῶν Αὐτοκρατόρων) «ἐκ τῶν σεβαστοφορικῶν ἐδόθη -- *εἰς σπονδὰς ὑπὲρ* τῶν Αὐτοκρατόρων ὑγείας καὶ *νίκης*», ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ πρὸς τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 1132 ἐπιγραφῆς γεγραμμένον «ἐπὶ νίκῃ τῶν θειοτάτων Αὐτο[κρατόρων Μ. Αὐρηλίου καὶ Λ. Βήρου] Σεβαστῶν Ἀρμενιακῶν Παρθ[ικῶν μεγίστων]» (πιθανῶς ἐκ τοῦ ἔτους 166 μ. Χρ. ὡς εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω σ. 77). Αἱ φράσεις αὗται δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς, ὡς ἐφρόνει ὁ Neubauer ἐν τ. Herm. τόμ. XI σ. 392 κ. ἑ., ἀλλ' ἀναφέρονται πιθανῶς πᾶσαι εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ κατὰ τῶν Παρθῶν πολέμου εὐχὰς τῶν Ἀθηναίων (καὶ ἰδίως τῶν ἐφήβων) [1]. Ὁ ἐν τῇ Ἀνατολῇ πόλεμος διήρκει ἀπὸ τοῦ ἔτους 162 μέχρι τοῦ ἔτους 166 καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ τελευταίου τούτου ἔτους ἐγένετο ὁ ἐν Ῥώμῃ θρίαμβος τῶν αὐτοκρατόρων [2]. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1129 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III, ἥτις εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνήκει εἰς ὃ καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευομένη ὑπ' ἀρ. 1128 ἐπιγραφή, τουτέστι τὸ ἔτος 165 μ. Χρ., ἀπαντῶσι μόνον αἱ αὐταὶ ἑορταί, ἃς ἀπαριθμεῖ καὶ ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφή, ἡ δὲ πρώτη μνεία τῶν Ἐπινικίων εὕρηται ἐν ταῖς εἰς τὸ ἔτος 171 μ. Χ. ἀναγομέναις ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 744 καὶ 1133 ἐπιγραφαῖς, νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι τὰ Ἐπινίκια ἱδρύθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (ἢ τῶν ἐφήβων) εἰς ἀνάμνησιν οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἐπιτελεσθέντος θριάμβου καὶ ὅτι τὸ πρῶτον ἑωρτάσθησαν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἐφηβικὸν ἔτος 167/8 μ. Χρ., τὴν ὁριστικὴν ὅμως λύσιν τοῦ ζητήματος πρέπει νὰ ἀναμένωμεν ἐκ τῆς εὑρέσεως νέων εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους (167-170) ἀναγομένων ἐπιγραφῶν.

Ὡς πέμπτον τεκμήριον τῶν χρόνων τῆς ἀναγραφῆς ἀναφέρω ἐνταῦθα τὸ ἐν στ. 50 κ. ἑ. χωρίον, εἰς ὃ οὐδὲν ἀντιστοιχεῖ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευομένων ἐφηβικῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ πρῶτον ἤδη μνημονεύονται οἱ *ταξίαρχοι* τοῦ περὶ ἀλκῆς ἀγῶνος, ἐνῷ καὶ αἱ τάξεις καὶ ὁ περὶ ἀλκῆς ἀγὼν ἀναφέρονται πολλάκις [3], ἔτι δὲ μᾶλλον ἀξιομνημό-

[1] Πρβλ. τὴν εἰς τὸ ἔτος 162 ἀναγομένην ἐπιγραφήν, ἣν ἀνεδημοσίευσεν ὁ Wilmanns Exempla ὑπ' ἀριθ. 948, ἐν ᾗ παραλείπεται ἐν τοῖς τίτλοις τοῦ Μ. Αὐρηλίου τὸ ἐπίθετον pont. max. διὰ τὸν λόγον μόνον, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ δὲν κατεῖχεν τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσαγορεύεται ὁ Βῆρος ἐν ταῖς ἐπαρχιακαῖς ἐπιγραφαῖς pont. max. ἵνα ἀφομοιωθῇ καὶ ἐν τούτοις τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

[1] Αἱ ὑπὲρ τῆς νίκης τῶν αὐτοκρατόρων θυσίαι καὶ σπονδαὶ εἶνε ἴσως ἐπαναλήψεις οὕτως εἰπεῖν τῆς θυσίας τῆς συνοδευομένης ὑπὸ διοσημίας, ἣν ἐπετέλεσεν ὁ Λούκιος Βῆρος ὅταν ἐφιλοξενεῖτο ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Ἡρώδῃ. Πρβλ. Capitolin. Ver. c. 6, 9 Φιλόστρ. ἔ. ἀ. II, 11, ; Εὐσ καὶ Ἱερων. ed. Schöne II σ. 170, 171 = Σύνκελλ. σ. 664, 11 ; Κασσιόδωρ. ed. Mommsen σ. 638.

[2] Ἴδε Dürr ἔ. ἀ. σελ. 97 σημ. 466.

[3] *Τάξεις* εἶνε αἱ τρεῖς κατὰ τὴν ἡλικίαν διαιρέσεις τῶν ἐφήβων, αἵτινες ἡμιλλῶντο χωρὶς ἑκάστη ἐν τοῖς ἀγῶσι, τοῖς ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ἐφηβικῶν ἑορτῶν. Αἱ τρεῖς αὗται τάξεις τῶν ἀγωνιζομένων ἐφήβων δὲν μνημονεύονται ῥητῶς ἐν ταῖς ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Κομόδου (180-192 μ. Χρ.), διαιροῦνται δὲ οἱ ἔφηβοι μόνον ὡς πρὸς τοὺς ἀγῶνας τοῦ σταδίου, τῆς πάλης καὶ τοῦ παγκρατίου. Τοιοῦτοι ἀγῶνες ἐγίνοντο κατὰ ῥητὰς μαρτηρίας τῶν ἐφηβικῶν ἐπιγραφῶν ἐν ταῖς ἑξῆς ἑορταῖς: Ἀντινοείοις ἐν ἄστει, Ἀ. ἐν Ἐλευσῖνι, Ἀδριανείοις, Φιλαδελφείοις, Θησείοις, Κομοδείοις, Ἀθηναίοις

νευτοι εἶνε οἱ στ. 52 κ. ἑ., οὓς τῇ βοηθείᾳ τῶν σωζομένων καὶ τῶν ἀποστάσεων τῶν κενῶν συνεπλήρωσα ὡς ἑξῆς: «οἱ τὸν ἐπὶ Κλαυδίῳ Ἡρώδη πρῶτον ἀχθέντα ἐν Ἐλευσῖνι ἀγῶνα τοὺς παρευτάκτους νικήσαντες». Ὁ περὶ οὗ λόγος γίνεται Κλαύδιος Ἡρώδης [1] εἶνε βεβαίως ὁ γνωστὸς ῥήτωρ, οὗτινος τὸ περὶ τοὺς ἐφήβους ἐνδιαφέρον διηγεῖται καὶ ἡ περὶ ἧς ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐν σελ. 76 ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ᾽ ἀρ. 1132 ἐπιγραφή. Ἡ φράσις «ἐπὶ Κλαυδίῳ Ἡρώδῃ» σημαίνει ὥς γέ μοι φαίνεται ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐν Ἐλευσῖνι ἀγὼν ἐγένετο παρόντος τοῦ Ἡρώδου. Παράδοξον τῷ ὄντι εἶνε ὅτι δὲν δηλοῦται ὁ λόγος δι᾽ ὃν ἐξαίρεται τοιουτοτρόπως ἡ παρουσία τοῦ ἀνδρός, π. χ. ἂν ἦτο τότε εἴτε ἀγωνοθέτης, εἴτε στρατηγὸς εἴτε κατεῖχεν ἀρχήν τινα ἐκ τῶν εἰς τὸ γένος τῶν Κηρύκων (ἐξ οὗ ἦτο ὁ Ἡρώδης) ἀνηκουσῶν εἴτε ἦτον ἄρχων τοῦ γένους ἢ ὅτι ἄλλο δύναται νὰ ὑποθέσῃ τις. Πάντως ὅμως συνᾴδει ἡ βραχυλογία αὕτη ἄριστα τῇ ἐξαιρέτῳ θέσει, ἣν κατεῖχεν ὁ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων εὐνοούμενος καὶ ἐπὶ τῇ μεγαλοδωρίᾳ αὐτοῦ ἐναβρυνόμενος σοφιστὴς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἥτις ἔδωκε

καὶ Γερμανικείοις. *Ὁ περὶ ἀλκῆς ἀγὼν* ἐγίνετο πιθανῶς μόνον ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἐκγεγυμνασμένων, δηλ. τῶν τῆς τρίτης τάξεως Ὡς ἀγωνοθέται τοῦ ἀγῶνος τούτου ἀναφέρονται ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθ. 52 τοῦ C. I. A. III ἐπιγραφῇ ὁ κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀναγραφῆς αὐτῆς ἄρχων τῶν ἐφήβων καὶ γυμνασίαρχος, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1119 ὁ γυμνασίαρχος τοῦ Μεταγειτνιῶνος καὶ στρατηγός, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1121 ὁ γυμνασίαρχος τοῦ Μεταγειτνιῶνος καὶ ὁ ἱερεὺς Ἀντινόου ὁ καὶ γυμνασίαρχος τοῦ Βοηδρομιῶνος, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1122 ἁπλοῦς τις ἔφηβος, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1124 ὁ γυμνασίαρχος τοῦ Μεταγειτνιῶνος, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1145 ὁ συστρεμματάρχης καὶ γυμνασίαρχος τοῦ Βοηδρομιῶνος, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1147 ὁ ἄρχων τῶν ἐφήβων, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1160 ὁ βασιλεὺς (ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ὑπάρχει ἡ σημείωσις, ὅτι ὁ ἀγωνοθέτης τῶν Ἐπινικίων ἐπετέλεσεν τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὅμοιον τῷ περὶ ἀλκῆς), ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1162 ὁ ἄρχων τῶν ἐφήβων καὶ δύο ἄλλοι ἔφηβοι, ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 1169 οἱ παῖδες τοῦ κοσμητοῦ, ὧν ὁ εἷς συγχρόνως γυμνασίαρχος, ὁ δὲ ἕτερος ἀγωνοθέτης Ἀντινοείων ἐν Ἐλευσῖνι, ἐν ταῖς εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος ἀναγομέναις ὑπ᾽ ἀρ. 1171 καὶ 1173 ἐπιγραφαῖς ἁπλοῦς τις ἔφηβος, τέλος ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀριθ. 1185 τρεῖς συστρεμματάρχαι.

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἀγωνοθεσία τοῦ περὶ ἀλκῆς ἀγῶνος ἦτο μία τῶν πολυτελεστέρων, διότι οἱ ἀναδεχθέντες αὐτὴν ἀνῆκον προφανῶς εἰς τοὺς εὐπορωτέρους τῶν ἐφήβων, ἐκ δὲ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς τὸ πρῶτον μανθάνομεν λεπτομερείας τινὰς περὶ τοῦ ἀγῶνος τούτου, μολονότι πρόκειται πιθανῶς περὶ ἐκτάκτου τινὸς ἐπιτελέσεως αὐτοῦ ἐν Ἐλευσῖνι καὶ δὲν ἀπαντῶνται ἀλλαχοῦ οἱ ταξίαρχοι οὗτοι καὶ σπανίως ἡ λέξις «παρεύτακτοι» (ἴδε τὰς ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ᾽ ἀρ. 107 καὶ 109 ἐπιγραφάς, ἀναφερομένας εἰς τὴν λαμπαδοδρομίαν τῶν Θησείων).

[1] Ὁ ῥήτωρ ὀνομάζεται ἁπλῶς Κλαύδιος Ἡρώδης καὶ ἐν τῇ ὑπ᾽ ἀρ. 663 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III.

τὴν ἀφορμὴν νὰ προσαχθῇ κατηγορηθεὶς ὡς νέος τύραννος εἰς τὸ ἐν Σιρμίῳ δικαστήριον τοῦ αὐτοκράτορος Μ. Αὐρηλίου. Καὶ ναὶ μὲν ἀπηλλάχθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ προσηνοῦς ἐπὶ τοῦ θρόνου φιλοσόφου τῶν κατηγοριῶν τῶν προσωπικῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἐν τῷ μετέπειτα χρόνῳ ὅμως φαίνεται ὅτι ἀπέφυγε τὴν εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῶν πολιτικῶν ἀνάμιξιν περιοριζόμενος εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς νεολαίας. Αὗται δὲ αἱ σκέψεις ἐπιβεβαιοῦσι τὰ ἀνωτέρω ἐν σ. 76 εἰρημένα καὶ πείθουσιν ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοὺς οὐκ ὀλίγον πρὸ τοῦ ἔτους 167/8 μ. Χρ.

Καὶ ταῦτα μὲν καθόλου περὶ τῶν γενικωτέρων οὕτως εἰπεῖν τεκμηρίων τῶν χρόνων τῆς ἀναγραφῆς, εἰς ἐπίρρωσιν δὲ καὶ ἀκριβεστέραν περιγραφὴν τῶν ἐν τοῖς προηγουμένοις περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰρημένων συμβάλλονταί τινες τῶν ἐν τοῖς ἐφεξῆς παρατηρήσεων περὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστα.

Σελ. 1. στ. 1. Οἱ «παράδοξοι» ἐπικαλούμενοι νικηταὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ παγκρατίου ἀπαντῶσι σπανιώτατα ἐν ταῖς ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐνταῦθα μνημονευομένου ἐτέθη προφανῶς τιμῆς χάριν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ καταλόγου τῶν συνδημοτῶν αὐτοῦ ἢ πιθανώτερον πάντων τῶν ἐφήβων τῆς Αἰαντίδος φυλῆς. Ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ νῦν ἀπολεσθέντος πρώτου λίθου μόνον ἡ ἐπικεφαλὶς τούτου τοῦ μέρους τοῦ καταλόγου, δηλ. ἡ λέξις «Αἰαντίδος», δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ ὑπόθεσις, ὅτι καὶ ἄλλοι ἔφηβοι κατεῖχον ὁμοίως τὴν αὐτὴν τιμητικὴν θέσιν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον κατέχει καὶ ὁ Κλαύδιος Φίλητος (στ. 24) ὁ καὶ ἀγωνοθέτης Ἀντινοείων τῶν ἐν Ἐλευσῖνι (στ. 47) τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐφήβων τῆς Ἀτταλίδος. Ἐξαίρετος εἶνε καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀναγραφῆς τοῦ «παραδόξου», διότι τὸ μὲν ἀνεγράφη ὡς φαίνεται μόνον τὸ ὄνομα ἄνευ προωνυμίου ἢ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐτέθη τὸ δημοτικὸν οὐχὶ ἐν τῇ στήλῃ τῶν λοιπῶν δημοτικῶν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἀριστερά. Περιττὸν νομίζω νὰ παραθέσω ἐνταῦθα ὅμοια ἐκ τῶν ἐφηβικῶν καταλόγων παραδείγματα.

στ. 2. Κλαύδιός τις Θεμιστοκλῆς Μαραθώνιος Ἀσιάρχης ἐπικαλούμενος μνημονεύεται ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ εὑρεθέντος βάθρου, ἐφ᾽ οὗ ἵστατο

τὸ ἄγαλμα τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Κλ. Στατίου Θεμιστοκλέους Χολλείδου (C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 712α). Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀνῆκον εἰς ἐπιφανῆ τινα οἰκογένειαν, ἧς πολλὰ μέλη μνημονεύονται ἐν ταῖς ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς· ταῦτα δὲ ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ μὲν ἐν τῷ δήμῳ τῶν Χολλειδῶν τὰ δὲ ἐν τῷ τῶν Μαραθωνίων. Ὁ ἐκ πατρὸς πρόπαππος τοῦ τιμηθέντος διὰ τῆς ἀγάλματος Κοΐντου Στατίου Θεμιστοκλέους ἦτον κατὰ τὸ 23. ἔτος τοῦ παιδοτρίβου Ἀβασκάντου, τουτέστι κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα πιθανῶς κατὰ τὸ ἔτος 160 μ. Χρ., κοσμητὴς τῶν ἐφήβων (C. I. A. III 119, 743, 1126). Οὐδὲν λοιπὸν κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι περὶ τὰ 10-20 ἔτη προτήτερα ἀνῆκεν ὁ ἐκ μητρὸς πάππος τοῦ Κοΐντου, ὁ Ἀσιάρχης ἐπικαλούμενος εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐφήβων καὶ ὅτι εἶνε ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος.

στ. 10 κ. ἑξ. Ἐπειδὴ τὸ ὄνομα Ἱπποθάλης εἶνε ἐκ τῶν σπανιωτέρων, δικαιούμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι συγγενὴς τῶν ἐνταῦθα ἀναφερομένων ἐφήβων ἦτον ὁ ἐν καταλόγῳ τινὶ πρυτάνεων περὶ τὸ ἔτος 180 μ. Χρ. ἀπαντῶν Ἀλκίδαμος Ἱπποθάλους· οὗτος ὅμως ἀνῆκε πιθανῶς εἰς δῆμον τινὰ τῆς Ἱπποθωντίδος.

στ. 20. Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1118 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III μνημονεύεται ἐν στ. 78 τῆς 2. σελ. Θεόδωρός τις Νεοκύδους Παλληνεύς.

στ. 24 (κ. 47). Ὁ Κλαύδιος Φίλητος Ἀθμονεὺς πρύτανις τῆς Ἀτταλίδος περὶ τὸ ἔτος 180 μ. Χρ. ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1040 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω εἰς στ. 1 καὶ κατωτέρω εἰς στ. 27.

στ. 25. Γοργίας Ἡρακλείδου Σουνιεύς, πιθανῶς συγγενής τις τοῦ ἐνταῦθα μνημονευομένου, ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1160 (ἐκ τοῦ ἔτους 192 μ. Χρ.).

στ. 27. Ἐν τῷ αὐτῷ καταλόγῳ πρυτάνεων (C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1040) ἐν ᾧ ἀπαντᾷ ὁ Κλαύδιος Φίλητος προηγοῦνται αὐτοῦ ἀμέσως οἱ Εἰρηναῖος Ἐπικτήτου καὶ Συμφέρων Ἐπικτήτου Ἀθμονεῖς, προφανῶς ἀδελφοὶ ὁ εἷς τοῦ ἑτέρου καὶ πιθανώτατα καὶ τοῦ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιγραφῇ Ἐλπινίκου Ἐπικτήτου.

στ. 31 ἴδε ἀνωτέρω σελ. 78 κ. ἑξ.

στ. 33. Ζώπυρός τις Ἀπελλοῦ Ἐρχιεὺς μνημονεύεται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1023 τοῦ C. I. A. III καταλόγῳ πρυτάνεων, ὅστις ἀνάγεται εἰς τὸ 15ον ἔτος ἀπὸ τῆς πρώτης Θεοῦ Ἀδριανοῦ εἰς Ἀθήνας ἐπιδημίας, τουτέστιν πιθανῶς τὸ ἔτος 138 ἢ 139 μ. Χρ. (ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανε τὴν 10. Ἰουλίου τ. ἔ. 138, ἡ δὲ ἀναγραφὴ τοῦ καταλόγου ἐγένετο κατὰ τὸ τέλος τούτου ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπελθόντος ἔτους). Ἐν τῇ ἐφηβικῇ ἐπιγραφῇ ἀνεγράφη προφανῶς υἱός τις αὐτοῦ.

στ. 36. Ὁ ἐνταῦθα ὡς γυμνασίαρχος (ἔφηβος) ἀναγεγραμμένος Εὔφημος Ἀσκληπιάδου Παλληνεὺς δύναται ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ ἐν τῷ 9 στ. τοῦ ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1034 καταλόγου πρυτάνεων, ἐν ᾧ σώζεται [Ε]ὔφη[μ]ος Ἀσ--, προηγοῦνται δὲ τούτου δύο ἄλλοι ἐκ τοῦ δήμου τῶν Παλληνέων πρυτάνεις. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀνάγεται κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Dittenberger εἰς τοὺς μεταξὺ 169 καὶ 174 μ. Χρ. χρόνους.

στ. 37. Πρβλ. C. I. A. III ὑπ' ἀρ 1127 (ἐκ τοῦ 26. ἔτους τοῦ Ἀβασκάντου, πιθανῶς 163/4 μ. Χρ.), ἐν ᾧ μνημονεύεται ὡς ὑποφρονιστὴς Ἰσίδωρος Φλυεύς.

στ. 38. Τὸ ὄνομα Καλλιγονιανὸς εὕρηται ἐν ταῖς Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς μόνον ἐν δύο καταλόγοις πρυτάνεων οἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1025 καὶ 1026. Ἡ πρώτη αὐτῶν, ἣν ἐδημοσίευσα ἤδη πρὸ ἐτῶν ἐν τοῖς Monatsber. d. Berl. Akad., ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ C. I. A. κατὰ τὸ ἀνακριβὲς ἀντίγραφον τοῦ Πιττάκη (Anc. Ath. σ. 123), διὸ προσθέτω ἐνταῦθα νέον ἀντίγραφον τοῦ νῦν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ ἐναποκειμένου λίθου (ἐκ πεντ. μαρμ., μῆκ. 0,55, ὕψ. 0,54, πάχ. 0,09, ἄνω καὶ πρὸς ἀριστερὰ κολοβός, πρὸς δεξιὰ προσηρμόζετο πρὸς ἄλλην πλάκα):

ΦΛΖΟΙΛΟΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣΕΙΡΗΝΑ///
ΚΛΓΑΙΟΣ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ)
ΜΑΡΚΕΛΛΕΙΝΟΣΣΤΣΦΑΙ
ΑΥΔΙΟΣΑ ΕΞΑΙΙΛΡΟΤ
ΣΥΜΜΑΧΟΣΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛ///
ΚΑΛΛΙΓΟΝΙΑΝΟΣΕΥΠΟΡΟΥ///
ΑΓΑΘΩΝ)
ΣΤΕΦΑΝΟΣΑΡΚΑΔΟ///
ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ)
ΚΟΡΜΕΛΑΝΧΡΑΙΝ///

ΠΡΕΙΜΟϹ)
ΕΙϹΙΔΩΡΟϹ)
ΔΟ̄ΜΒΑϹΙΛΙΚΟϹ//////

Ͻ Ν Τ Α Σ Α Ν Α Γ Ρ Α Ψ Α Σ Δ Ι Ι Β Ο

Φλ. Ζ[ω]ίλος
Διονύσιος Εἰρηνα[ίου
Κλ. Γάϊος
Εἰρηναῖος)
Μαρκελλεῖνος Στεφάν[ου
Αὔδιος Ἀλέξανδρος
Σύμμαχος Ἀριστοβούλ[ου
Καλλιγονιανὸς Εὐπόρου
Ἀγάθων)
Στέφανος Ἀρκάδο[ς ἐπιστάτης
Ἀγαθοκλῆς)
Κορ. Μελάνχραιν[ος
Πρεῖμος)
Εἰσίδωρος)
Δομ. Βασιλικός

Ὁ δεῖνα τοὺς πρυτάνεις καὶ τοὺς συνάρχ]οντας ἀναγράψας Διῒ Βο[υλαίῳ ἀνέθηκεν.

Βεβαιότατον εἶνε ὅτι ὁ Πιττάκης δὲν ἀνέγνω ἐπὶ τοῦ λίθου ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ τὰ γράμματα ΒΟΥΛ.. καὶ πιθανὸν εἶνε ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ αὐτοῦ στίχου συνεπλήρωσεν αὐτοβούλως τὴν λέξιν ΑΡΧΟΝΤΑΣ, τὴν λέξιν ὅμως «ἐπιστάτης» τοῦ δεκάτου στίχου δὲν ἔπλασε βεβαίως ἐξ αὐτοσχεδίου.

στ. 39. Ἰούλιος Θεόδοτος Μελιτεὺς εἶνε ὁ γνωστὸς σοφιστής, περὶ οὗ πραγματεύεται τὸ δεύτερον κεφάλαιον τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν βίων τῶν σοφιστῶν τοῦ Φιλοστράτου. Ἀνεμίχθη καὶ οὗτος εἰς τὰς μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἔριδας τοῦ Ἡρώδου (ἴδε ἀνωτέρω σ. 76) καὶ κατεῖχεν ἐπὶ δύο ἔτη τὸν σοφιστικὸν θρόνον τοῦ ἐν Ἀθήναις «πανεπιστημίου». Τοῦτο ἐγένετο περὶ τὰ ἔτη 174 κ. 175 μ.Χ., «ἐβίω» δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φιλοστράτου «ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα δυοῖν ἐτοῖν κατασχὼν τὸν θρόνον». Ἐγεννήθη λοιπὸν περὶ τὸ ἔτος 124 μ.Χρ. καὶ ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐφήβους περίπου περὶ τὰ ἔτη 142-144 μ. Χρ. Πρβ. περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ Dittenberger ἐν τῷ C. I. A. III ὑπὸ τοὺς ἀρ. 676, 680, 775.

στ. 40. Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1119 ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III μνημονεύεται ἐν τῷ στ. 13 ὡς γυμνασίαρχος διὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα τοῦ ἔτους ὡς φαίνεται 149 ἢ 150 ὁ πολέμαρχος Ἔκπαγλος Εὐκάρπου Βερενικίδης, ἀδελφὸς νεώτερος πιθανῶς τοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ Εὐφήμου.

στ. 41. Ἐν τῇ Ἐφημερίδι ταύτῃ ἐδημοσιεύθη ἐν ἔτ. 1890 σελ. 113 ὑπ' ἀρ. 9 τεμάχιον καταλόγου πρυτάνεων, ὅπερ πιθανῶς ἀνάγεται εἰς τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους εἰς οὓς καὶ ἡ ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1040 ἐπιγραφή, εἰς τοὺς περὶ τὸ 180 δηλαδὴ χρόνους. Ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ κ. Κουμανούδη δημοσιευθέντι τεμαχίῳ μνημονεύεται ἐν στ. 5 κ.ἑ. ὁ στρατηγὸς ἢ στρατηγῶν ἐπὶ τὰ ὅπλα Γ. Σέντιος Ἀτ--, οὗτινος τὸ ὄνομα δύναται εὐλόγως νὰ συμπληρωθῇ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς Γ. Σέντιος Ἄτταλος, διότι ἡ ἀρχὴ τοῦ στρατηγοῦ ἐπὶ τὰ ὅπλα ἡ ἐν τοῖς Καισαρείοις χρόνοις μεγίστη πασῶν ἀρχῶν τῆς πολιτείας ἐδίδετο βεβαίως, συνήθως τοὐλάχιστον, οὐχὶ τοῖς νεωτέροις ἀλλὰ τοῖς μᾶλλον προβεβηκόσι τὴν ἡλικίαν πολίταις. Εἰκάζω δὲ ὅτι ὁ Σέντιος Ἄτταλος ἐξελέγη στρατηγὸς ἐν ἡλικίᾳ 50 περίπου ἐτῶν.

στ. 48 (καὶ 51). Περὶ Λευκίου Κυδαθηναιέως ἴδε τὰς ἐν σ. 78 κ. ἑ. παρατηρήσεις.

στ. 55. Ζωΐλος Φαληρεὺς σωφρονιστὴς μνημονεύεται ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1113α ἐπιγραφῇ τοῦ C. I. A. III σ. 514 κ.ἑ. ἐν στ. 3, ἥτις ἀνάγεται εἰς τὸ 7ον ἔτος τοῦ Ἀβασκάντου (πρβ. ἀρ. 740), τουτέστι πιθανῶς τὸ ἔτος 144 μ.Χρ. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ ἀναφέρεται ἐν στ. 32 ὡς εἷς τῶν γυμνασιάρχων Θεόδωρος Ζωΐλου Φαληρεύς, ἐν δὲ τῇ ὑπ' ἀρ. 1028, ἥτις ἀνάγεται κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Dittenberger εἰς τοὺς μεταξὺ 150 καὶ 170 περίπου χρόνους, οἱ πρυτάνεις Ζωΐλος Ζ. καὶ Σωτήριχος Ζ. Φαληρεῖς. Πάντες οὗτοι ἀνῆκον πιθανῶς εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, ὁ δὲ πρύτανις Ζωΐλος δύναται νὰ συνταυτισθῇ πρὸς τὸν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ.

σ. 60 κ.ἑ. Ὡς ἐπικεφαλίδα συνεπλήρωσα ἐν τῷ στ. 60 [σωφρον]ισταὶ συμφώνως πρὸς τὰ σωθέντα γράμματα καὶ λείψανα γραμμάτων, παρατηρητέον δὲ ὅτι ἡ μεγάλη διαφορὰ τῶν διαστάσεων τὸ μὲν μεταξὺ τῶν δύο πρώτων, τὸ δὲ τῶν λοιπῶν γραμμάτων προέρχεται ἐκ σφάλματος ἢ διορθώσεως τοῦ χαράκτου, ὅστις δὲν ὑπελόγισεν ὀρθῶς τὸ μῆ-

κος τοῦ διὰ τὴν λέξιν ἀναγκαιοῦντος χώρου, ἢ ὅπερ καὶ πιθανώτερον, προετίθετο μὲν νὰ ἐκτείνῃ τὴν λέξιν μέχρι τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τοῦ δευτέρου λίθου, μεταβαλὼν ὅμως προχωρούσης τῆς ἐργασίας τὸν σκοπόν του συνέσφιγξε τὴν κατάληξιν τῆς λέξεως καὶ ἀπέκτησε τοιουτοτρόπως ὑπὸ τὴν δευτέραν σελίδα τοῦ λίθου χῶρον δι' ὅσα ὀνόματα τῶν προϊσταμένων δὲν ἐχώρει ὁ ὑπὸ τὰς λοιπὰς προηγουμένας σελίδας τόπος. Ἡ λέξις «ὑποπαιδοτρίβης» τοῦ 65 στ. ἐχαράχθη ἤδη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ προέχοντος κάτω ἄκρου τοῦ λίθου καὶ δὲν παρελείφθη βεβαίως οὐδεμία καὶ τῶν ὑποδεεστέρων ἀρχῶν. Περὶ τῶν καθέκαστα τῆς διαθέσεως τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχῶν ἀπέχομεν ν' ἀποφανθῶμεν καὶ βέβαιον μόνον φαίνεται ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἓξ σωφρονιστῶν κατεῖχον μόνον ἕνα στίχον, τὸν ὑπὸ τὴν ἐπικεφαλίδα «σωφρονισταί».

Σελ. 2. Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ σελίδι ὀνομάτων τῶν ἐπεγγράφων ξένων ἐντυγχάνομεν καί τισι ἃ ἀναγινώσκονται καὶ ἐν ἄλλαις ἐφηβικαῖς ἐπιγραφαῖς (π. χ. Ζώσιμος Διονυσίου στ. 22 καὶ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1229 σ. 17, Ζώσιμος Ἀπολλωνίου στ. 46 καὶ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 49 μεταξὺ τῶν Μιλησίων), περιττὸν ὅμως εἶνε νὰ ἐξερευνήσωμεν, ἂν ὑπάρχωσι μεταξὺ τῶν ὁμωνύμων ἐφήβων καὶ συγγενικαὶ σχέσεις, διότι τὰ πλεῖστα τῶν ὀνομάτων τούτων εἶναι κοινότατα καὶ παράτολμος θὰ ἦτο ἡ συνταύτισις ἀφοῦ δὲν ἀναφέρονται καὶ τὰ τοπικὰ αὐτῶν ὀνόματα. Γενικῶς μόνον παρατηρῶ ὅτι σπανίως εὑρίσκομεν μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῶν ξένων τοιαῦτα οἷα δὲν ἔφερον καὶ οἱ ἐξ Ἀττικῆς ἔφηβοι.

Περατοῦντες τὰς περὶ τῆς κυριωτέρας ἐπιγραφῆς τοῦ λίθου παρατηρήσεις παραθέτομεν ἐνταῦθα καὶ τὰ ἄνω μνημονευόμενα ὀνόματα ἐφήβων, ἅτινα ἐνεχαράχθησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς τοῦ λίθου:

ᴾ ΟΔΕΙΤΟϹ ΑΡΤΕ)(
Ἐπαφ]ρόδειτος Ἀρτε)(

καὶ κατωτέρω μικροτέροις γράμμασι

ΖΟΙΛΟϹ)
Ζ[ω]ίλος)

Τέλος θὰ συνοψίζομεν διὰ βραχέων τὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξαγόμενα πορίσματα διὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπὶ τοῦ λίθου ἀναγραφῆς τοῦ ἐφηβικοῦ καταλόγου.

Τὰ περὶ τοῦ Ἀβασκάντου εἰρημένα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μεταξὺ 138-175, τὰ περὶ τῶν Φιλαδελφείων καὶ Ἐπινικίων πείθουσιν ὅτι ἀνεγράφη πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ Λουκίου Βήρου, τὰ περὶ τοῦ Ἡρώδου θέτουσι τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἐπιρροῆς τοῦ ῥήτορος τούτου, τὰ δὲ περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Λευκίου καὶ Κυδαθηναιέως καί τινων τῶν ἐφήβων (πρβ. μάλιστα τὰς εἰς στ. 2 καὶ 39 τῆς πρώτης σελίδος παρατηρήσεις) ἄγουσιν ἀκριβέστερον εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνεγράφη ἐπὶ τοῦ λίθου ἔν τινι τῶν μεταξὺ 140 καὶ 150 μ. Χρ. ἐτῶν καὶ πιθανῶς περὶ τὸ μέσον τῆς δεκαετηρίδος ταύτης. Πρὸς τούτοις δὲ ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ (12) τῶν γυμνασιάρχων, ὧν ἕκαστος ἀνταποκρίνεται προφανῶς πρὸς ἕνα τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους, ὅτι τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἔτος ἦτο κοινόν.

Ὑπολείπεται λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τίνα τῶν μεταξὺ 140 καὶ 150 ἐτῶν ἀποκλείονται ἐξ ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ὑπάρξεως ὁμοίων εἰς ῥητόν τι τῶν ἐτῶν τούτων ἀναγομένων ἐφηβικῶν καταλόγων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ τότε ἐν χρήσει ὄντος χρονολογικοῦ κύκλου.

Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι διερευνῶντες τὰς τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπιγραφὰς λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον ἐκείνας, ὧν οἱ χρόνοι δύνανται νὰ ἐξακριβωθῶσιν ὁπωσοῦν ἀσφαλῶς. Εἶνε δὲ αἱ ἑξῆς:

1. C. I. A. III ἀρ. 1112, ἐκ τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβασκάντου, τουτέστι κατὰ τὰ ἄνω εἰρημένα ἐκ τοῦ ἔτους 141/2 μ.Χρ., ἐπὶ ἄρχοντος Φλαουίου Ἀλκιβιάδου Παιανιέως.

2. C. I. A. III ἀρ. 1113, φέρων τὴν ἐπικεφαλίδα «ἐν ἄρχοντι Σύλλᾳ», ὅστις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 167 ἀναθηματικῇ καὶ τῇ ὁμοίας φύσεως ὑπ' ἀρ. 70 ἐπιγραφῇ. Ἡ ὑπ' ἀρ. 70 ἐπιγραφὴ ἀνάγεται ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίνων, εἶνε δὲ συντεταγμένη μετὰ προσποιητῆς ἀρχαικότητος, ἥτις εἶνε γνώρισμα τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ τῶν αὐτῷ ὁμοφρονούντων. Ἡ νῦν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ ἐναποκειμένη ἐπιγραφὴ εἶνε δυστυχῶς πολὺ ἐφθαρμένη. Οἱ τρεῖς πρῶτοι τῶν σωθέν-

των στίχων χωρίζονται ἀπὸ τοῦ ἑπομένου ἐπιγράμματος διὰ κενοῦ χώρου ἔχοντος πλάτος ἑνὸς στίχου, διακρίνονται δὲ ἀπὸ τούτου ὡς εἶδος ἐπικεφαλίδος καὶ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν γραμμάτων. Ἐν τῷ τρίτῳ στ. ὑπῆρχε πιθανῶς ἡ λέξις «ἄρχοντος», ἀπεξύθη δὲ ἐπίτηδες ἡ τρίτη συλλαβὴ αὐτῆς (καὶ προσετέθη τὸ Σ τῆς καταλήξεως τοῦ ὀνόματος Σύλλας). Πάντως μὲν περιεῖχον τὰ πρὸ τοῦ κενοῦ γεγραμμένα τὴν ἀφορμὴν ἢ τὸν τόπον τῆς ἀναθέσεως καὶ τὴν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος δήλωσιν τοῦ χρόνου αὐτῆς, ἡ εἰκασία ὅμως τοῦ Dittenberger ὅτι τά ποτε ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τρίτου στίχου ὥς γε φαίνεται γεγραμμένα «ἕκτου ἐνιαυτοῦ» ἀναφέρονται εἰς τὸ ἕκτον ἔτος τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς (143) δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ βεβαία ὡς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ἐν τῷ C. I. A. III ἀρ. 1112 σημειώσει. Ἐπιβεβαιοῦται ὅμως ὁπωσοῦν ἡ εἰκασία αὕτη διὰ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Neubauer Comm. epigr. σ. 113, μολονότι καὶ αὗται δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἔτους τοῦ Σύλλα. Παρετήρησεν οὗτος τὸ μὲν ὅτι ὁ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 1113 τοῦ C.I.A. III ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος ἔφηβος Λεωνίδης Ἡρώδου Χολλείδης ἦτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 1128 ἐπιγραφῆς ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ ἔτει τοῦ Ἀβασκάντου καὶ ἐπ' ἄρχοντος Φιλιστείδου, τουτέστι κατὰ τὸ ἔτος 165 ἀντικοσμήτης, τὸ δὲ ὅτι ὁ ἐν τῇ αὐτόθι ὑπ' ἀρ. 1113 ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος Εὔφημος Εὐφήμου Σφήττιος πιθανῶς ἀδελφός τις ἦν τοῦ ἐν ἀρ. 1116 καὶ ἐν ἔτει 147 ἀπαντῶντος Ἀπολλοφάνου Εὐφήμου Σφηττίου [1], δὲν ἦτο ὅμως διὰ νόμου ὡρισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν ὁ μεσολαβῶν μεταξὺ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἀρχῆς ἀντικοσμήτου [2] καὶ παντάπασιν ἄγνωστος εἶνε ἡ διαφορὰ τῆς ἡλικίας τῶν δύο ὑποτιθεμένων ἀδελφῶν. Περιοριζόμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Σύλλας ἦρχε πιθανῶς ἓν τῶν μεταξὺ 140 καὶ 150 ἐτῶν.

3. C. I. A. III ἀρ. 741, 1114, 1114ᵃ· 1115, 1116 ἐκ τοῦ δεκάτου ἔτους τοῦ Ἀβασκάντου, τουτέστι τοῦ ἔτους 147. Ἄρχων: Φλάουιος Ἀρριανὸς Παιανιεύς.

4. C. I. A. III ἀρ. 1117, ἐκ τοῦ ἑνδεκάτου ἔτους τοῦ Ἀβασκάντο = 148 μ. Χρ. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ τοῦ δήμου Εὐωνυμέων καταγομένου ἄρχοντος δὲν διακρίνεται σαφῶς ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Fourmont· ὁ Dittenberger ἀναγινώσκει Τι. Κλ. --, ὁ δὲ Neubauer ἐν Herm. XI σ. 397 εἰκάζει: Π Αἴλ. Ἀλκίδαμος.

5. C. I. A. III ἀρ. 1118, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Dittenberger ἢ τοῦ αὐτοῦ ἔτους οὗ καὶ ἡ προηγουμένη ὑπ' ἀρ. 4 ἐπιγραφή, ἢ ἑνὸς τῶν δύο προηγουμένων ἢ ἐπερχομένων ἐτῶν.

6. C. I. A. III ἀρ. 1119, ἐπὶ ἄρχοντος --- Ἑστι[αιόθεν;], πιθανῶς ἐκ τοῦ ἔτους 149 μ. Χρ.

7. C. I. A. III ἀρ. 1120, ἐπὶ Ἄρδυος ἄρχοντος, ὅστις ἦρχε τὸ 27 ἔτος «ἀπὸ τῆς θεοῦ Ἀδριανοῦ πρώτης εἰς Ἀθήνας ἐπιδημίας» τουτέστιν 150 ἢ 151 μ. Χρ.

Αὗται εἶνε αἱ ἐν τῷ C. I. A. III ἐφηβικαὶ ἐπιγραφαί, ὧν τινων ἡ ἀναγραφὴ δύναται νὰ τεθῇ ἀρκούντως ἀσφαλῶς ἐν τῷ μεταξὺ 140 καὶ 150 χρονικῷ διαστήματι, καταλαμβάνουσι δὲ ἐκεῖναι ἐξ αὐτῶν, ὧν οἱ χρόνοι ἐξηκριβώθησαν κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀσφαλέστατα, τὰ ἔτη 141, 147, 148, 149 καὶ 150, μένουσι δὲ διαθέσιμα τὰ πέντε μεταξὺ 142 καὶ 146 ἔτη, ὧν ἓν ἦτο πιθανῶς τὸ τοῦ ἄρχοντος Σύλλα, ἓν δὲ ἕτερον (ἴσως τὸ ἔτος 146) τὸ τοῦ --- Ἑστι[αιόθεν].

Ἐφθάσαμεν λοιπὸν διὰ τῶν ὑπολογισμῶν τούτων ἀκριβέστατα εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ὅπερ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐν σελ. ἐπορίσθημεν ἐκ τοῦ 39. στίχου, λόγον ποιοῦντες περὶ τοῦ σοφιστοῦ Θεοδότου, διότι ἐσημειώσαμεν ἐκεῖ ὅτι οἱ χρόνοι τῆς ἐν τοῖς ἐφήβοις κατατάξεως αὐτοῦ καὶ ἑπομένως καὶ αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς ἦσαν πιθανῶς τὰ μεταξὺ 142 καὶ 144 ἔτη.

Εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὅτι ὀφείλομεν εἰσέτι νὰ ἐξετάσωμεν ἂν τὰ συμπεράσματα ἡμῶν συμβιβάζονται πρὸς τὸν τότε ἐν χρήσει ὄντα χρονολογικὸν κύκλον. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο τὸ ζήτημα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφαλῶς λελυμένον καὶ ἑπομένως ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐπιτύχωμεν ἀναμφηρίστου τινὸς συμπεράσματος, περιοριζόμεθα εἰς τὰς ἑπομένας βραχείας παρατηρήσεις.

[1] Ὅσα ἄλλα ἀποφαίνεται ὁ Neubauer δὲν δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, διότι ὁ ἐν ἀρ. 1298 ἀναφερόμενος Λεωνίδης Ἡρώδου δύναται κάλλιστα νὰ εἶνε πατὴρ ἢ υἱὸς τοῦ ἐν ἀρ. 1029 καὶ 1032 πρυτάνεως Ἡρώδου Λεωνίδου *Πρασιέως*.

[2] Ὡς παράδειγμα ἀναφέρω τὸν Τρόφιμον Ζωσίμου Εὐπυρίδην, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 157 ἦτο ἔφηβος, κατὰ τὸ ἔτος 171 ἀντικοσμήτης (C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1122 καὶ 1133) καὶ τὸν Μάρκιον Διονυσόδωρον Χολλείδην ἔφηβον μεταξὺ 174 καὶ 177, ἀντικοσμήτην μεταξὺ 185 καὶ 191 (C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 1138 καὶ 1145).

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν χρόνων τούτων, ἐν αἷς μνημονεύονται αἱ κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ ἔτους διανεμόμεναι λειτουργίαι τῶν γυμνασιάρχων, δυνάμεθα παραπέμποντες εἰς τὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρω περὶ τῶν ἐτῶν τοῦ Ἀβασκάντου καὶ τοῦ ἔτους τῆς πρώτης ἐν Ἀθήναις ἐπιδημίας τοῦ Ἁδριανοῦ εἰρημένα νὰ καταρτίσωμεν τὴν ἑξῆς σύνοψιν κοινῶν (Α) καὶ δισέκτων (Β) ἐτῶν :

Ἔτη μ. Χρ.		Ἐπιγραφαὶ τοῦ C. I. A. III	
141	Α	ἀρ.	1112
147	Α ;	»	1114 [1]
149	Α	»	1119
150 (151 ;)	Α	»	1120
156	Β	»	1121
157	Α	»	1122
165	Α	»	1128
171	Α	»	1133

Παραβάλλοντες τὴν διανέμησιν ταύτην συντομίας χάριν πρὸς τὸν πίνακα, ὃν ἐδημοσίευσεν ὁ Dürr ὡς παράρτημα τοῦ περὶ τῶν ταξειδίων τοῦ Ἁδριανοῦ βιβλίου του, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὰ ἔτη ἅτινα ἐξηκριβώσαμεν δὲν ἀνταποκρίνονται οὔτε πρὸς τὴν ὡς πιστεύεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 312 εἰσαχθεῖσαν ἐννεακαιδεκαετηρίδα οὔτε πρὸς τὸν κύκλον τοῦ Μέτωνος, πρὸς δὲ τὴν περίοδον τοῦ Καλλίππου καὶ τὴν ἐν αὐτῇ διάταξιν τῶν δισέκτων ἐτῶν ἣν παρεδέχθησαν ὁ Dodwell, ὁ Ideler καὶ ὁ Böckh μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ πρῶτον τῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἁδριανοῦ ἀριθμουμένων ἐτῶν δὲν ἦτον αὐτὸ τὸ ἔτος καθ' ὃ διέτριψεν ἐν Ἀθήναις ἀλλὰ τὸ ἀμέσως ἑπόμενον, δηλαδὴ τὸ ἔτος 125, διότι κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην ἦτον τὸ ἔτος 150 δίσεκτον. Ἂν δεχόμεθα τὸν περὶ οὗ λόγον ἐποίησα ὅρον ἀποκλείονται ἐκ τῶν ἐτῶν 142-145 καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον καὶ ἡ ἐξ ἧς ὡρμήθημεν ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 143 ἢ 144, ἀποκλείεται δὲ καὶ τὸ 144, διότι τοῦτο εἶνε τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβασκάντου, ἐφ' ἧς ἀνεγράφησαν αἱ ἐν τῷ C. I. A. III ὑπ' ἀρ. 740 καὶ 1113 ἐπιγραφαὶ καὶ ὑπολείπεται μόνον τὸ ἔτος 143 μ. Χρ.

2. Λίθος βαθροειδὴς ἐκ Πεντελησίου μαρμάρου μετακομισθεὶς καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ Δημητρίου Κατηφόρη εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον. Ὕψ. 0,97, πλ. 0,82, πάχ. 0,41μ. Ἡ ἀριστερὰ πλευρὰ δὲν εἶνε ἐπεξειργασμένη ἀλλὰ ἀνώμαλος καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον, ὅτι κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην προσηρμόζετο ἄλλος λίθος· εἶνε δυνατὴ ὅμως καὶ ἄλλη ἐξήγησις, ὅτι δηλαδὴ ἐσώθη κατὰ σύμπτωσιν μόνον τὸ δεξιὸν ἥμισυ πλατυτάτου λίθου, περιέχον ἀκριβῶς μόνον τὸν κατάλογον τῶν ἐπεγγράφων ἐφηβικοῦ τινος ἔτους. Ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι ταῦτα, βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λίθος ἀπετέλει μέρος πλήρους τινὸς ἐφηβικῆς ἀναγραφῆς ὁμοίας περίπου φύσεως ὡς ἡ ὑπ' ἀρ. 1 δημοσιευομένη.

Ἡ ἐπιγραφὴ διαιρεῖται εἰς τρεῖς σελίδας ἢ στήλας, ὧν αἱ δύο πρῶται (ὑπὲρ τὰς ὁποίας ἐκτείνεται ἡ μείζοσι γράμμασιν ἐγκεχαραγμένη ἐπικεφαλὶς) κατέχουσι περίπου τρία τέταρτα τοῦ ὕψους τῆς ἔμπροσθεν πλευρᾶς, ἡ δὲ τρίτη μόνον ἓν τέταρτον, καταλείπουσα μέγα μέρος κενόν. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχει ἐν προστύπῳ κίων μετὰ κιονοκράνου, ἦσαν λοιπὸν οἱ ξένοι ἀναγεγραμμένοι, οὐχὶ ὡς εἴθισται ἀμέσως μετὰ τοὺς πολίτας ἐφήβους ἀλλ' ἐν κεχωρισμένῳ τινὶ πλαισίῳ. Ἡ γραφὴ εἶνε ὀλίγον ἠμελημένη, τὰ γράμματα δὲν εἶνε ἰσομήκη καὶ τὰ μεταξὺ τῶν στίχων κενὰ δὲν εἶνε ἀκριβῶς ἀνάλογα. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου εἶνε πολλαχοῦ ἐφθαρμένη, μάλιστα μετὰ τὸν στ. 35 τῆς πρώτης, τὸν στ. 33 τῆς δευτέρας καὶ κατὰ τὰ τέλη τῶν στίχων τῆς τρίτης σελίδος.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λίθου ἐξεκολάφθη ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις (ἴσως ἐκείνοις ἐν οἷς ἐκτίσθη τὸ παρὰ τὸν τόπον τοῦ Διογενείου μέρος τοῦ μεσαιωνικοῦ ὀχυρώματος τῆς πόλεως) κοίλωμα ἐν σχήματι ὀχετοῦ, διῆκον ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς μέχρι τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ πλ. 0,11-0,12, βάθ. 0,06μ.

Περιττὸν νομίζω νὰ διασαφήσω λεπτολογῶν τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἐπιγραφῆς. Ἀνεγράφη δὲ αὕτη ἐπὶ τοῦ λίθου οὐκ ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 1 δημοσιευομένην, πάντως ὅμως πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Καρακάλλου, ἐφ' οὗ πάντες οἱ ξένοι ἐγένοντο πολῖται Ῥωμαῖοι.

Τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει οὕτως :

[1] Ἴδε Dürr ἔ. α. σ. 94 σημ. 409.

Ε Π Ε Ν Γ Ρ Α Φ Ο Ι

ΟΝΗΣΙΜΟΣΠΤΟΛΕ
ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ)
ΑΧΙΛΛΑΣΕΥΦ
ΚΑΡΠΟΦΟΡΟΣ
ΣΩΤΗΡΙΧΟΣΞΥΣΤΟΥ
ΠΡΟΘΥΜΙΩΝΑΡΤΕ
ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΣ)
ΕΥΤΥΧΗΣΖΩ
ΚΛΕΟΠΟΜΠΟΣ
ΧΡΗΣΙΜΟΣΔΙΟΝΥ
ΟΝΗΣΙΜΟΣΖΩ
ΣΩΤΑΣΖΩ
ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣΔΩ
ΕΡΜΕΙΑΣ
ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΣΑΡΤΕ
ΣΩΤΗΡΙΧΟΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣΕΥΕΛ
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΛΕΩΝΙΔΗΣΛΥ
ΟΛΥΜΠΟΣ
ΑΦΡΟΔΙΩΝ)
ΠΡΕΠΩΝΙΟΛΛΑ
ΕΡΜΙΟΝΕΥΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΣΑΘΗΝΑΙ
ΜΗΝΑΣΕΥΦΡΑΝΤΙΚΟΥ
ΟΝΗΣΙΜΟΣ)
ΠΟΛΥΒΙΟΣ)
ΟΜΗΡΟΣΣΤΑ
ΠΑΥΛΕΙΝΟΣ)
ΑΣΚΛΗΠΙΑΚΟΣΝΕΙ
ΧΑΡΙΞΕΝΟΣΑΝΥ
ΜΑΡΚΕΛΛΟΣΚΑΛ
ΛΟΓΓΕΙΝΟΣΒΟΥ
ΕΥΤΥΧΗΣΑ///ΙΟΥ
///ΦΕΙΩΝ///
ΤΥΡΑΝΝΟΣΝΕΙΚΩΝΟΣ
ΕΥΤΥΧΙΑΝΟΣ)
ΓΕΝΕΘΛΙΟΣΕΥΤΥΧΙΔΟΥ
ΖΩΣΙΜΟΣΑΡΤ
ΚΟΙΖΩΠΥΡΟΣ
ΑΓΑΘΑΣΑΡΜΕΝΙΟΥ
ΑΡΜΕΝΙΟΣ)
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣΛ ι ΚΑΡΙ
ΠΟΛΥΚΤΗΤΟΣΕΠΙΚ
Λ ΥΡ·ΤΥΡΑΝΝΟΣ
ΤΙΝΕΙΚΟΣ)
ΝΟΥΣΜΗΝΟΔΩΡΟΥ
ΟΠΟΜΠΟΣΥΜΕΝ
ΕΔΩΝΣΑΤΥΡΙΩ
ΩΝ)

ΕΥΠΟΡΙΣΤΟΣΠΤΟ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣΑΡΧΙΤΕΙΜΟΥ
ΠΑΜΦΙΛΟΣΑΡΧΙΤΕΙΜΟΥ
ΚΛ·ΑΛΦΕΙΟΣ
ΑΓΑΘΟΠΟΥΣ)
ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΩΝ
ΘΕΜΙΣΤΑΣ)
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΚΡΑΤΕΡΟΣ
ΝΕΙΚΗΦΟΡΟΣΣΩΤΗΡΙ
ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΣ)
ΕΡΜΕΙΑΣΠΟΛΥΔΩΡΟΥ
ΕΠΑΦΡΑΣΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΘΕΟΔΩΡΟΣΕΥΕΛΠΙΣΤΟΥ
ΦΙΡΕΥΤΥΧΗΣ)
ΕΠΙΓΟΝΟΣΖΩΣΙΜΟΥ
ΕΥΤΥΧΟΣ)
ΟΝΗΣΙΜΟΣΦΙΡΜΟΥ
ΙΑΝΑΗΣΔΙΟΦΑΝ
ΤΡΟΦΙΩΝΑΡΤΕΜΑ
ΑΡΧΩΝ¯ΩΣΙ
ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΟΣΜΙ
ΝΕΩΝ)
ΖΩΣΙΜΟΣΘΕ-///
ΖΩΣΙΜΟΣΖΩΣΑ
ΜΑΡΚΙΑΝΟΣΚΕΛΣΟΥ
ΚΕΛΣΟΣ)
ΕΥΤΥΧΑΣΕΥΚΑΡΠΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣΦΟΙΒΟΥ
ΟΟ/// ///ͻιΑΤΡΕΥΣ
ΖΩΣΙΜΙΑΝΟΣΕΠΙΓΟΝΟΥ
ΖΩΣΙΜΙΑΝΟΣΖΩΠΥΡΟΥ
·ΛΗΣΗΩΝ)
ΓΕΤΑΣ)
ΦΙΛΛΥΣΠΡΟΣΔΟΚΙΜΟΥ
ΣΦΗΤΤΙΟΣΕΙ///ΣΙ
Ζ/// ///ΔΟΥΜΕΝΟΣΓΡΑ
ΦΕΙΔΙΑΣΕΙΣΙΔΩ
ΚΑΛΟΚΑΙΡΟΣΘΑΛ
ΒΑΧΧΙΟΣΣΩΣΙΚΡΑ
ΙΟΥΕΥΠΟΡΟΣ
ΕΡΜΗΣ
ΕΥΔΟΞΟΣ
ΑΓΑΠΩΜΕΝΟΣ
ΚΑΛΟΚΑΙΡΟΣΑΛΕ
ΑΡΤΕΜΕΙΣΙΟΣ
ΕΥΔΑΙΜΩΝ)
ΔΗΜΥΛΑΣ)
ΝΕΙΚΟΣΤΡΑΤΟΣ)
ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΣΠΕι

ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΟΣ///
ΕΥΤΥΧΟΣΕΙ·Ο///
ΦΙΛΕΡΩΣΕΙΡΗΝΑΙΟΥ
ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ)
ΤΑΤΙΑΝΟΣΙΙΟΥ///
ΛΟΥΣΤΑ·ΣΩΖΟΜΕΝ
ΕΡΕΝΝΙΟΣΣΚΕΠ
ΖΩΣΙΜΟΣΘΕΟΤ
ΠΩΣΕΙΔΩΝΙΟΣΠΟΣΕΙ
ΕΥΤΥΧΗΣΖΩΣΙΜΟΥ
ΕΥΦΡΟΣΥΝΟΣ)
ΤΕΛΕΦΟΡΟΣΜΑΡΚΙΑ

Ἐ π έ ν γ ρ α φ ο ι

Ὀνήσιμος Πτολε.
Πτολεμαῖος)
Ἀχιλλᾶς Εὐφ.
Καρποφόρος
Σωτήριχος Ξύστου
Προθυμίων Ἀρτε.
Ἀφροδείσιος)
Εὐτύχης Ζω.
Κλεοπομπος
Χρήσιμος Διονυ.
Ὀνήσιμος Ζω.
Σωτᾶς Ζω.
Φιλάργυρος Δω
Ἑρμείας
Ἀφροδείσιος Ἀρτε.
Σωτήριχος
Θεόδωρος Εὐελ.
Ἀσκληπιάδης Θεοδώρου
Λεωνίδης Λυ.
Ὄλυμπος
Ἀφροδίων)
Πρέπων Ἰόλλα
Ἑρμιονεύς
Ἄγγελος
Ἐπίκτητος Ἀθηναί.
Μηνᾶς Εὐφραντικοῦ
Ὀνήσιμος)
Πολυβιος)
Ὅμηρος Στα.
Παυλεῖνος)
Ἀσκληπιακὸς Νει.
Χαρίξενος [Ἀμυ;]
Μάρκελλος Καλ.
Λογγεῖνος Βου.
Εὐτύχης Ἀ[φ]φίου
- - φείων
Τύραννος Νείκωνος
Εὐτυχιανός)
Γενέθλιος Εὐτυχίδου
Ζώσιμος Ἀρτ.
Κοι. Ζώπυρος
Ἀγαθᾶς Ἀρμενίου
Ἀρμένιος)
Ἀλέξανδρος Λυκαρι.
Πολύκτητος Ἐπικ.
Αὐρ. Τύραννος
Καρ;]τίνεικος)
Εὔ]νους Μηνοδώρου
- - όπομπος Ὑμεν.
- - - έδων Σατυρίω.
- - - ων)
vac.

Εὐπόριστος Πτο.
Ἀριστείδης Ἀρχιτείμου
Πάμφιλος Ἀρχιτείμου
Κλ. Ἀλφειός
Ἀγαθόπους)
Ἐπιτυγχάνων
Θεμιστᾶς)
Ἀλέξανδρος
Κράτερος
Νεικηφόρος Σωτηρι.
Ποσειδώνιος)
Ἑρμείας Πολυδώρου
Ἐπαφρᾶς Διονυσίου
Θεόδωρος Εὐελπίστου
Φιρ. Εὐτύχης[);]
Ἐπίγονος Ζωσίμου
Εὔτυχος)
Ὀνήσιμος Φίρμου
.; ανκ - ς Διοφαν.
Τροφιμίων Ἀρτεμᾶ
Ἄρχων Σ[ή Ζ]ωσι.
Διαδουμενὸς Μι.
Νέων)
Ζώσιμος Θε[σ;
Ζωσιμος Ζωσᾶ
Μαρκιανὸς Κέλσου
Κέλσος)
Εὐτυχᾶς Εὐκάρπου
Διονύσιος Φοιβου
Θό[ας;]) Πατρεύς
Ζωσιμιανὸς Ἐπιγόνου
Ζωσιμιανὸς Ζωπύρου
- - - ων)
Γέτας)
Φιλλῦς Προσδοκίμου
Σφήττιος Εἰ - -
Δ[ια]δουμενὸς Γρα.
Φειδίας Εἰσιδώ.
Καλόκαιρος Θαλ.
Βάχχιος Σωσικρά.
Ἰού. Εὔπορος
Ἑρμῆς
Εὔδοξος
Ἀγαπωμενός
Καλόκαιρος Ἀλε.
Ἀρτεμείσιος
Εὐδαίμων)
Δημυλᾶς)
Νεικόστρατος)
Ἀφροδείσιος Πε[ιή τή υ
vac.

Ἀνθεστήριος
Εὔτυχος Ε . ο;
Φιλέρως Εἰρηναίου
Ἰουλιανός)
Τατιανὸς [Ν]ου
Λου. Στα. Σωσοζομεν.
Ἐρέννιος Σκεπ.
Ζώσιμος Θεοτ.
Ποσειδώνιος Ποσει.
Εὐτύχης Ζωσίμου
Εὐφρόσυνος)
Τελε⟨σ⟩φόρος Μαρκια.
vac.

H. G. Lolling

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΑ ΦΡΟΝΤΙΣΜΑΤΑ

Ath. Mittheilungen d. K. D. Arch. Inst. XVI (1891) σελ. 110 ἑπ., 355-7.

Ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται μὲν ἡμῖν ἀναγνωστέα ὡς καὶ ὑπὸ Selivanow καὶ ἐν μέρει ὑπὸ R. Meister·

Εὐθυτίδα ἠμὶ Λέσχα τῶ Πραχσίο
Δωτὼ Ὑφάγο τῶ Ὑφυλίδα

ἄλλως δ' ὅμως ἑρμηνευτέα. Καθ' ἡμᾶς πρόκειται στήλη δύο ἔχουσα ἐπιγεγραμμένας γυναῖκας·

Λέσχαν (= Λέσχην) θυγατέρα Εὐθυτίδα
υἱοῦ Πραξίου

καὶ

Δωτὼ θυγατέρα Ὑφάγου υἱοῦ Ὑφυλίδα.

Λέσχα δὲ ὄνομα γυναικὸς ἀντιστοιχεῖ τῷ ἐπὶ ἀνδρὸς γνωστῷ *Λέσχης (ας)* καὶ *Λέσχεως*. (Ἴδε καὶ Pape's Wörterbuch Gr. Eig. Λέσχη, 3).

Οὐδὲν δὲ τὸ πεῖθον εἶπον οἱ Ad. Wilhelm (Ἐφ. Ἀρχ. 1892 σ. 139, σημ. 4) καὶ F. Dümmler (αὐτόθι μνημονευόμενος) ἀποδόντες εἰς τὴν λέξιν *Λέσχα* ἔννοιαν *κόγχης τάφου*.

Αὐτόθι, σελ. 145-146.

ΤΟΥΤΟΥΤΟΥΒΩΜΟΥΚΗΔΕΤΑΗΒΟΥΛΗΚ
ΘΩΣΗΑΣΕΑΥΤΗΣΤΕΦΑΝΩΤΙΚΟΝ

Ὁ ἐκδότης ἀνέγνω·

Τούτου τοῦ βωμοῦ κήδεται ἡ βουλή. Καθωσήασε (= καθωσίωσε) αὐτῇ στεφανωτικὸν κλπ.

Ἀλλά, νομίζω ὅτι ὁ χαράκτης ἔγραψε δύο διακεκριμένας λέξεις ΚΑΘΩΣ ΗΑΣΕ ἀνορθογραφήσας[1] *καθὼς ἥασε* ἀντὶ *καθὼς εἴασε*, ὅ ἐστι· *καθὼς ἀφῆκε, καθὼς διέθηκε, καθὼς διέταξεν*. Ἡ ὅλη δὲ φράσις ἀναγνωστέα συνεχὴς οὕτω·

Τούτου τοῦ βωμοῦ κήδεται ἡ βουλή, καθὼς ἥασεν αὐτῇ στεφανωτικὸν Πυθόδωρος Διοτίμου . . . ἵνα κλπ.

Bull. de Corr. Hellénique, XVII (1893) σ. 85.

Καὶ τρίπος Θὸν Θέβασσι θέον ἔνικε . . . .

συμπληρῶν τὴν τελευταίαν λέξιν ἀναγινώσκω· *ενίκεισεν*, οὗ τὸ μετὰ τὸ ΕΝΙΚΕ ἰῶτα φαίνεται ἐν τῷ προτεταγμένῳ μεγαλογραμμάτῳ κειμένῳ.

Αὐτόθι, σ. 86, στίχ. 7-10 τῆς ἐπιγραφῆς.

— Θύσαμεν Ἡρακλεῖ . . ιως ἰδόντα ἐπὶ λαιὰ οἰωνόν.

Τὸ ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ ἐκδόσει τοῦ κειμένου κενὸν δύο στοιχείων δείκνυται σαφῶς ὑπὸ τοῦ μεγαλογραμμάτου κειμένου ὡς κατεχόμενον ὑπὸ δύο ΛΛ, ἅτινα τὸν ἐκδότην τῆς ἐπιγραφῆς κ. E. Legrand ἄγουσιν εἰς εἰκασίαν ὅτι ἔκειτο ἐκεῖ *ἁγίως*, — on peut songer à lire *ἁγίως*.— Ἀλλά, διέφυγεν αὐτὸν ὅτι αὐτὰ ταῦτα, ἀπαράλλακτα, τὰ δύο ΛΛ ἔχει καὶ τὸ τέλος τοῦ ἑπομένου στίχου (τοῦ 9ου), ὅπου αὐτὸς οὗτος ἀνέγνω ΛΑ, (*ἐπὶ λαιά*).

Εἰς ἡμᾶς καὶ τὰ ἐν στίχῳ ὀγδόῳ γράμματα 9ον καὶ 10ον φαίνονται ΛΑ.

Οὕτω δ' ἀναγινώσκοντες·

— Θύσαμεν
Ἡρακλεῖ λαιῶς
ἰδόντα ἐπὶ λαιὰ
οἰωνόν

ἔχομεν πρόσταγμα θυσίας τῷ Ἡρακλεῖ, ὅταν ὁ *Εὐ-*

[1] Μικρὸν κατωτέρω, ἐν σελ. 148 (αὐτόθι) ἡ πρώτη ἐπιγραφὴ ἔχει *ἐτήμησεν* ἀντὶ *ἐτείμησεν*.

θυμίδας ἴδῃ πρὸς ἀριστερὰν (ἑαυτοῦ) οἰωνὸν ἱπτάμενον ἐπ' ἀριστερά.

Εἰς ἀκριβεστέραν κατανόησιν τῆς ἀποκρίσεως τοῦ θεοῦ συντελοῦσι τὰ ἐν *Ἐφημ. Ἀρχ.* 1892, σ. 28-31 ὑπὸ Α. Ν. Σκιᾶ περὶ οἰωνοσκοπίας καλῶς ἐκτεθειμένα.

Αὐτόθι, σ. 112. Ὁ κ. Legrand λέγει· les magistrats de la ville sont désignés (ἐν στ. 10 τῆς ἐν σελ. 111 ἐπιγραφῆς) par les mots τοῖς τε ἄρχουσιν καὶ ταῖς συνεδρήαις; on ne peut prononcer si chacune des ces expressions a ici une valeur technique, ou si elles désignent en bloc des autorités constituées. Ἡ ἐν στίχοις 6 καὶ 7 τῆς ἐν σελ. 107-8 παλαιοτέρας ἐπιγραφῆς φράσις «δεδόχθαι ταῖς συναρχίαις καὶ τῷ δήμῳ» νομίζομεν ὅτι συντελεῖ εἰς λύσιν τῆς ἀπορίας, τὰς δὲ διαφορὰς ἐξηγεῖ ἡ οὐχὶ μικρὰ διαφορὰ τῶν χρόνων.

Αὐτόθι, σ. 112-114. Ἐν τῇ ὑπὸ κεφ. XXXI ἐπιγραφῇ, τοὺς κάτω στίχους ἀναγινώσκομεν ὧδε·

10 . . . . καννά(διος)
5 . . . νάρδου πεπ(έρεως) (κ)
ασίας . . . .
8 . . . στύρακο(ς)
9 . . . . . . θύμο(υ)

Τὸ δ' ἐν σελ. 113, 114 δεύτερον τμῆμα οὕτως·

2 (μυροβαλ)άνου . .
(βαλ)ανίνης . .
(ἀμ)ωμίδος
5 πρω(τ)εία(ς)
7 (ῥοδίν)ου βαλ(άνου)
(κυ)πρί(ν)ου
(ἐλαίου πα)ρθικοῦ
10 (ἐλαίου ν)αρδίνο(υ).

Ὁ κ. Legrand ἐν σελ. 114 ἐξηγῶν τὴν λέξιν *φολίδος* écaille καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν συμπληρῶν εἰς *σαρδίνου* τὰ ἐν στίχῳ 10 γράμματα .ΑΡΔΙΝΟ., ὅπως εἴπῃ· il s'agissait dans ce deuxième fragment de pierreries et de matières précieuses, προδήλως ἐπλανήθη, ὡς ἄλλως τε καὶ ὑπέδειξεν αὐτῷ ἡ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι ὑποσημείωσις τοῦ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς κ. Τ. Homolle. *Φολὶς* ἐνταῦθα ἴσως σημαίνει κάρφην ἢ συρίγγιον κινναμώμου (canelle). Ἐν τῇ ἐννοίᾳ *σύριγγος* ἡ λέξις εὕρηται παρ' Ἡσυχίῳ (*φολίδα* σύριγγα—*φολὶς* . . . σύριγξ πολυκάλαμος). Παρὰ δὲ Διοσκορίδῃ «σύριγξ ἢ συρίγγιον κασίας» ὀνομάζεται ὁ παρόμοιος τῷ τοῦ κινναμώμου ἀρωματικὸς αὐτῆς φλοιός «ἐπειδὴ τυλίσσεται ἐν σχήματι λεπτοῦ καλάμου» (Α. Σακελλαρίου (Pape) λεξικὸν τῆς ἑλλ. γλώσσης ἐν λ. Κασσία, Κιννάμωμον) [1].

Αὐτόθι, σ. 116. Ἐπιγραφῆς XXXII στίχ. 24:
. . . μμισθονφερενχερριαι
Ἴσως· (τὸ)μ μισθὸν φέρεν Χερρίᾳ.
Στίχ. 25: . . . . ασαντιπλακι

Περὶ τούτων ὁ κ. Legrand, ἐν σελ. 118, λέγει· le groupe πλακι, très lisible, est incompréhensible. Μήποτ' ἔκειτο *στράσαντι* (=*στρώσαντι*) *πλακί*;

Cavvadias, fouilles d'Épidaure, I, σελ. 49, 50. Ἐπιγρ. *71, 72.

Παντελίη Βάκχω τε καὶ αὐτῇ Φερσεφονίη

«Ligne 1. Παντελίη: c'est une divinité, personification de Παντέλεια, perfection». Ταῦτα σημειοῖ ὁ κ. Καββαδίας.

Ἀλλὰ *Παντελίη*, καθ' ἡμᾶς, ἀναμφισβητήτως ἡ *Δήμητρα*. Τοῦτο δεικνύει καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἐν τῇ διπλῇ ἐπιγραφῇ συζεύξεως τῶν ὀνομάτων. Ἔχομεν δ' ἐντεῦθεν νέον, τέως ἄγνωστον ἡμῖν ἐπίθετον τῆς θεᾶς, ἧς τὰ μεγάλα μυστήρια ὠνομάζοντο *τριετηρικὴ Παντέλεια* (Πλουτ. συμποσ. προβλ. 6. 1). Πρβ. καὶ τὰ παρ' Ἀθηναίῳ (14, 647) περίεργα καὶ ἐλευθεριάζοντα ταῦτα· «Ἡρακλείδης ὁ Συρακόσιος, ἐν τῷ περὶ θεσμῶν ἐν Συρακούσαις, φησὶ τοῖς *Παντελείοις τῶν θεσμοφορίων* ἐκ σησάμου καὶ μέλιτος κατασκευάζεσθαι ἐφήβαια γυναικεῖα ἃ καλεῖσθαι κατὰ πᾶσαν Σικελίαν *μυλλοὺς* καὶ περιφέρεσθαι *ταῖς θεαῖς*».

Περὶ τῆς σχέσεως Δήμητρος καὶ Περσεφόνης

[1] Ἐν τῷ ἄρτι ἐκδοθέντι τόμῳ V τῆς Papers of the American school of Athens (σελ. 23ο ἐπ. καὶ 30?) ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἄλλα τμήματα τοῦ διοκλητιανείου διατάγματος ἐν Πλαταιαῖς εὑρεθέντα.

πρὸς τὸν Ἀσκληπιὸν ἴδε τὰ ἔναγχος ὑπὸ Otto Kern ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1892 (σελ. 114-118) δημοσιευθέντα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21 Ἰουνίου 1893

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

Η ΚΟΙΤΗ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟ ΟΛΥΜΠΙΕΙΟΝ

Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος μηνὸς ἡ Ἀρχαιολοκὴ Ἑταιρεία ἐπεχείρησε νὰ ἀνακαθάρῃ τὴν κοίτην τοῦ Ἰλισοῦ παρὰ τὴν λεγομένην *Καλλιρρόην* ἐλπίζουσα νὰ ἀνεύρῃ τεκμήριόν τι διαφωτίζον τὸ εἰσέτι ἀμφισβητούμενον ζήτημα περὶ τῆς σχέσεως τῶν αὐτόθι πηγῶν πρὸς τὴν *Ἐννεάκρουνον*. Διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐργασιῶν ἐγένοντο φανερὰ διάφορα ἔργα τῶν ἀρχαίων πρὸς περισυλλογὴν τῶν ἀφθόνων καὶ νῦν ἔτι αὐτόθι ἐκ τῶν βράχων ἐκρεόντων ποσίμων ὑδάτων, τέσσαρα φρέατα ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ συγκοινωνοῦντα πρὸς τὸ πλησίον διερχόμενον μέγα ὑδραγωγεῖον τὸ σήμερον λεγόμενον *τοῦ Βουνοῦ* καί τινες μικρότεροι ὀχετοὶ μήπω τελείως ἀποκαλυφθέντες. Πλήρης ἀναπαράστασις τῆς θέσεως ταύτης, ὅπως ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, δὲν εἶνε δυνατὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐλπίζεται ὅμως ὅτι θὰ γείνῃ κατορθωτὴ προϊούσης τῆς σκαφῆς. Δύο μεγάλα κοιλώματα ἐντὸς τοῦ βραχώδους ἐδάφους τῆς κοίτης εὑρισκόμενα καὶ πλήρη ἄμμου φαίνονται μᾶλλον δεξαμεναὶ ἐπίτηδες ἐσκαμμέναι ἢ τυχαῖαι κοιλότητες ὑπὸ τῶν μεθ' ὁρμῆς ἐκ τῶν βράχων καταπιπτόντων ὑδάτων παραχθεῖσαι. Δυστυχῶς τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων, ἅτινα δὲν κατωρθώθη νὰ διοχετευθῶσι πάντα, καθιστᾷ πρὸς τὸ παρὸν ἀδύνατον τὴν ἐξαγωγὴν τῆς πληρούσης αὐτὰ ἄμμου.

Παρετηρήθη δὲ προσέτι ὅτι ἡ γνωστὴ ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένη κοίτη τοῦ Ἰλισσοῦ εἶνε κατεσκευασμένη ἐπίτηδες καμπύλη, ἵνα μὴ τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἀναμιγνύηται μετὰ τῶν κάτωθι πηγῶν. Ἡ ὕπαρξις τεχνητῆς κοίτης, τὰ παραδόξως ἐντὸς τῆς κοίτης κατεσκευασμένα φρέατα τοῦ ὑδραγωγείου, ἅτινα βεβαίως ἔμελλε νὰ βλάπτῃ τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τὸ ἀνωτέρω ἀντικρὺ τοῦ κήπου τοῦ λεγομένου Παραδείσου σῳζόμενον πρόχωμα φαίνονται δικαιολογοῦντα τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ὁ Ἰλισὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔρρεε δυτικώτερον τῆς σημερινῆς κοίτης ἀκολουθῶν περίπου τὴν διεύθυνσιν τῆς σημερινῆς παροχθίου λεωφόρου καὶ *διερχόμενος διὰ τοῦ ΝΑ μέρους τοῦ περιβόλου τοῦ Ὀλυμπιείου*, ἡνοῦτο δὲ μετὰ τῆς σημερινῆς κοίτης ὀλίγον κατωτέρω τῆς γεφύρας τῆς πρὸς τὸ νεκροταφεῖον ἀγούσης σημερινῆς λεωφόρου. Μόλις δὲ κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀντιόχου ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ὀλυμπιείου φαίνεται ὅτι, ἵνα προεκταθῇ ὁ παλαιότερος περίβολος τοῦ ἱεροῦ, ἀπετράπη τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ διὰ τοῦ σῳζομένου προχώματος καὶ διωχετεύθη ἐντὸς τῆς ἐν τῷ βράχῳ σκαφείσης τεχνητῆς κοίτης. Πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε γενόμεναι παρατηρήσεις φαίνονται βεβαιοῦσαι τὴν εἰκασίαν ταύτην, ἐλπίζεται δὲ νὰ καταστῇ βεβαιοτέρα καὶ δι' ἄλλων τεκμηρίων [1].

Ἐκ τῶν εὑρημάτων ἄξιον λόγου τινὸς εἶνε ἀνάγλυφον ἀρίστης τέχνης, ἐξ οὗ δυστυχῶς σώζονται μόνον οἱ μηροὶ μετὰ μέρους τοῦ ὑπογαστρίου νεανίσκου εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους, καὶ ἀρχιτεκτονικά τινα τεμάχια κορυνθιακοῦ ῥυθμοῦ.

20 Ἰουνίου 1893.

Α. Ν. Σ.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ἐπίδαυρος, Ἐλευσίς, Ἀθῆναι. Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ἐπανελήφθησαν καὶ συνεχῶς ἐξακολουθοῦσιν αἱ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Καββαδία, καὶ ἐν Ἐλευσῖνι, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δ. Φιλίου,

[1] Πρὸ ἐτῶν μελετῶν τὸ ζήτημα τὸ περὶ τῆς θέσεως τῆς *Ἐννεακρούνου* ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ σχηματίσω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ σημερινὴ κοίτη τοῦ Ἰλισσοῦ ἡ κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ὀλυμπιείου δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἐν ἀρχαίοις χρόνοις ὑπάρχουσαν, ἀλλ ὅτι μετεβλήθη ὑπ' ἀνθρωπίνων χειρῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς προεκτάσεως τοῦ ἀρχαίου περιβόλου τοῦ Ὀλυμπιείου· τὴν γνώμην μου ἐκείνην ἐνισχύουσιν αἱ ὀρθαὶ αὗται παρατηρήσεις τοῦ κ. Σκιᾶ, ὅστι, δὲν ἀμφιβάλλω στηριζόμενος καὶ ἐπὶ ἄλλων τεκμηρίων, τὰ ὁποῖα θὰ παράσχῃ αὐτῷ ἡ περαιτέρω ἐξακολούθησις τῆς ἀνασκαφῆς, θέλει διαφωτίσει διὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀκριβείας τὸ σπουδαιότατον τοῦτο διὰ τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν τῶν Ἀθηνῶν ζήτημα. Κ. Δ. Μ.

ἐνεργούμεναι ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀνασκαφαί.

Ἐν Ἐπιδαυρίᾳ ἀπεκαλύφθη τὸ δάπεδον καὶ πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μεγάλου στωϊκοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶνε *Πρόπυλον*, δι' οὗ εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἱερὸν οἱ ἀπὸ τῆς πόλεως Ἐπιδαύρου διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἀνιόντες. Εὑρέθησαν δὲ καὶ ἱκαναὶ ἐπιγραφαὶ ἀναθηματικαὶ καὶ ψήφισμα τιμητικὸν τῶν τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος χρόνων

Κατὰ τὸν μῆνα δ' Ἰούνιον ἤρξαντο ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας ἀνασκαφαὶ καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ Ἰλισσοῦ, πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ μέρους ἐκείνου, ἔνθα πιστεύεται ὅτι ἔκειτο ἡ Καλλιρρόη.

Ἡραῖον. Ἐν τῷ Ἡραίῳ τοῦ Ἄργους ἐξηκολούθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς διὰ τοῦ κ. Βάλσταϊν ἐνεργούμεναι ἀνασκαφαί. Ἀπεκαλύφθησαν καὶ οἱ δύο ναοί, ὅ τε ἀρχαιότερος, ὁ ὑπὸ πυρὸς καταστραφείς, καὶ ὁ νεώτερος ὁ ὑπὸ τοῦ Εὐπολέμου οἰκοδομηθείς, ἐν ᾧ ἀνέκειτο τὸ ὑπὸ τοῦ Πολυκλείτου ποιηθὲν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἥρας. Καὶ ἄλλα δὲ οἰκοδομήματα ἐν τῷ ἱερῷ ἀπεκαλύφθησαν, ὧν ἡ ἐξακρίβωσις θὰ εἶνε δυνατὴ μετὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν σκαφικῶν ἐργασιῶν. Εὑρέθησαν δὲ καὶ γλυπτὰ ἐκ τῶν μετοπῶν τοῦ ναοῦ, ἤτοι κορμὸς Ἀμαζόνος καὶ δύο κεφαλαί, καὶ ἐγένοντο καὶ μικρά, ἱκανῶς σπουδαῖα εὑρήματα ἀρχαϊκῶν χρόνων, οἷον τεμάχια ἀγγείων, πήλινα εἰδώλια, χαλκᾶ τινα καὶ ὑάλινα πράγματα, σκαραβαῖοι κτλ.

Σπάρτη. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀμερικανικῆς Σχολῆς, διὰ τοῦ κ. Βάλσταϊν, ἐνηργήθησαν ἀνασκαφαὶ καὶ ἐν Σπάρτῃ περὶ τὸ κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα τὸ καλούμενον τάφος τοῦ Λεωνίδου. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο καὶ ὁ πέριξ χῶρος ἐκαθαρίσθη ἐντελῶς, εὑρέθη δὲ ἐν τῇ σκαφῇ καὶ μαρμαρίνη πωγωνοφόρος εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Μεγαλόπολις, Κυπαρίσσια, Αἰγόσθενα. Ἡ ἀγγλικὴ Σχολὴ ἐξηκολούθησε καὶ ἐπεράτωσεν ἃς ἐνήργει πρὸ ἐτῶν ἐν Μεγαλοπόλει ἀνασκαφάς, ἐνήργησε δὲ καὶ σκαφικὰς ἐρεύνας παρὰ τὸ χωρίον Κυπαρίσσια, τὸ παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν, καὶ ἐν Αἰγοσθένοις τῆς Μεγαρίδος. Ἐν ταῖς ἐργασίαις ταύταις ἐγένοντο μικρά τινα οὐχὶ ἄξια λόγου μαρμάρινα, πήλινα, καὶ χαλκᾶ εὑρήματα.

Δῆλος, Κωπαΐς. Ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν Δήλῳ, δι' ὧν ἀπεκάλυψε ὁλόκληρον τὸ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἀρχαῖον θέατρον, καὶ ἐν τῇ γνωστῇ νήσῳ τῆς Κωπαΐδος «Γουλά», δι' ὧν ἤχθη εἰς φῶς πανάρχαιον οἰκοδόμημα ὁμοιάζον, κατὰ τὸν κ. Riddèr, τῷ ἐν Τύρινθι ἀνακτόρῳ.

Δελφοί. Τὰ εὑρήματα τοῦ παρελθόντος ἔτους τῶν ἐν Δελφοῖς ἀνασκαφῶν ἦσαν κυρίως ἐπιγραφικά. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐγένοντο καὶ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἰδίως πλαστικὰ εὑρήματα ἀξιολογώτατα. Ἀπεκαλύφθη τὸ κρηπίδωμα καὶ πλεῖστα τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν δωρικοῦ οἰκοδομήματος μήκους 10 περίπου μέτρων, ὅπερ ὁ κ. Homolle ἐκλαμβάνει ὡς τὸν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης οἰκοδομηθέντα *θησαυρὸν* τῶν Ἀθηναίων (Παυσανίας, X, II, 5). Αἱ μετόπαι τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἦσαν κεκοσμημέναι δι' ἀναγλύφων ἐξαιρέτου ἀρχαϊκῆς τέχνης. Τούτων εὑρέθησαν Ἀθηνᾶ, Ἡρακλῆς, Κένταυρος, ταῦρος, τρεῖς κεφαλαὶ κτλ. Ἐπὶ τῶν λίθων δὲ δι' ὧν ἦτο ᾠκοδομημένον τὸ μνημεῖον, ἦσαν κεχαραγμέναι διάφοροι ἐπιγραφαί, ὧν εὑρέθησαν ὑπὲρ τὰς 150.

Παρὰ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εὑρέθη πρὸς τούτοις ὑπερμέγεθες γυμνὸν ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα τοῦ τύπου τῶν καλουμένων ἀγαλμάτων Ἀπόλλωνος, ὅλως σῶον, καὶ κεφαλὴ ἑτέρου ἀγάλματος τοῦ αὐτοῦ τύπου.

Βελεστῖνο. Ἐν Βελεστίνῳ Θεσσαλίας ἐν κτήματι τοῦ δημάρχου Φερῶν Δ. Πανοπούλου εὑρέθησαν τὰ ἑξῆς ἀρχαῖα :

1 Στήλη ἐπιτυμβία ναϊδιόσχημος. Εἰκονίζεται ἐν αὐτῇ ὀρθία ἱσταμένη γυνὴ ἐν ποδήρει χιτῶνι μετὰ διπλοϊδίου, ἥτις τῇ μὲν ἀριστερᾷ συνέχει τὸ διπλοΐδιον ὑπὲρ τὸν ὦμον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς λαμβάνει τι ἐξ ἠνεῳγμένης πυξίδος ἣν προτείνει αὐτῇ χιτωνοφόρος παιδίσκη. Διατήρησις καλλίστη, τέχνη τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος.

2 Στήλη ἐπιτυμβία, ἐφ' ἧς εἰκονίζεται κατὰ τὸ ἄνω μέρος, ἐν τοξοειδεῖ κοιλότητι, προτομὴ ἀγενείου νεανικοῦ ἀνδρός, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐπιγραφή:

ΘΕΟΔΩΡΕΑΡΙΣ
ΤΟΜΕΝΟΥΣΧΑΙΡΕ

Θεόδωρε Ἀριστομένους χαῖρε.

3. Στήλη ἐπιτυμβία, ἐφ᾽ ἧς ἐπιγραφή:

ΣΩΤΗΡΙΧΕΘΕΟΔΩΡΟΥ
.ΥΣΕΙΔΕΣΩΤΗΡΙΧΟΥ
ΧΑΙΡΕ
ΗΓΗΣΑΝΔΡΑΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΧΑΙΡΕ

Σωτήριχε Θεοδώρου [φ]ύσει δὲ Σωτηρίχου χαῖρε.
Ἡγησάνδρα Θεοδώρου χαῖρε.

Κερατιὰ Ἀττικῆς. Ὁ ἐκ Κερατέας Σιδέρης Ἰωάννου Μιχάλης εὗρεν εἰς θέσιν Δαρζέντα γυμνὸν ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα νεανίου, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, τοῦ τύπου τῶν καλουμένων ἀγαλμάτων Ἀπόλλωνος. Ἐλλείπουσιν οἱ βραχίονες καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τῶν γονάτων.

Χαλκίς. Ἐν Χαλκίδι, ἐκβαθυνομένου τοῦ πυθμένος τοῦ στενοῦ τοῦ Εὐρίπου, ἐξήχθησαν ἐκ τῆς θαλάσσης διὰ τῆς βορβοροφάγου πλῆθος ἀρχαίων λίθων, οἵτινες τεθειμένοι ὄντες κατὰ γραμμὴν φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν ἰσχυρὸν ἐν ἀρχαίοις χρόνοις κατασκευασθὲν τεῖχος κλεῖον τὸ στενὸν τοῦ πορθμοῦ. Ἐν τοῖς λίθοις τούτοις ὑπῆρχον τὰ ἑξῆς ἀρχαῖα:

α´) Μαρμάρινον ἄγαλμα παιδός, μετὰ τῆς κεφαλῆς, κρατοῦντος τῇ ἀριστερᾷ κυνάριον.

β´) Τεμάχιον ἀναγλύφου, τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος μετὰ τῆς κεφαλῆς γυμνοῦ νεανίου.

γ´) Δεκαὲξ ἐπιτύμβιοι πλακωταὶ στῆλαι φέρουσαι τὰς ἑξῆς ἐπιγραφάς:

1) ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΥ ΜΑΚΕΤΗ ΕΞΕΔΕΣΣΗΣ	Κλεοπάτρα Κασσάνδρου Μακέτη ἐξ Ἐδέσσης.
2) ΚΡΙ . . . ΚΡΙΤΩ . . .	Κρί[των] Κρίτω[νος].
3) ΦΙΛΟΚΛΗΣ ΚΟΞΥΦΙΩΝΟΣ	Φιλοκλῆς Κοξυφίωνος.
4) ΣΤΡΑΤΙΠΠΟΣ ΜΑΤΡΙΔΟΣ	Στράτιππος Μάτριδος.
5) ΑΡΜΟΔΙΟ· ΝΙΚΩΝΟΣ	Ἁρμόδιο[ς] Νίκωνος.
6) ΑΜΦΟΤΕΡΩΝΥΜΟΣ ΦΙΛΟΚΡΑΤΟΥ	Ἀμφοτερώνυμος Φιλοκράτου.
7) ΠΟΛΥΞΕΝΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	Πολυξένη Διονυσίου.
8) ΘΕΟΔΩΡΑ ΔΑΜΩΝΟΣ	Θεοδώρα Δάμωνος.
9) ΜΕΝΙΣΚΑ ΕΚΦΑΝΤΟΥ ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΙΑ	Μενίσκα Ἐκφάντου Σκοτουσσαία.
10) ΑΘΗΝΟΔΩΡΟΣ ΤΙΜΟΚΡΑΤΟΥ	Ἀθηνόδωρος Τιμοκράτου.
11) ΘΡΑΣΩΝ ΕΥΒΟΙΟΥ	Θράσων Εὐβοίου.
12) ΝΙΚΑ - - - ΑΡΧΩ - - -	Νικά[ρων;] Ἄρχω[νος;].
13) ΑΠΟΛΛΔΩΡΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΧΑΙΟΣ	Ἀπολλόδωρος Λέοντος Ἀχαιός.
14) ΜΕΝΕΣΘΩ ΑΝΑΞΑΝΔΡΟΥ	Μενεσθὼ Ἀναξάνδρου.
15) - - - - - Α - - - - ΡΩΝΙΟΥ ΚΡΗΣΣΑ	- - - - α [Σεμπ;]ρωνίου Κρῆσσα.
16) ΕΦΥ - - - - ΛΑΓΑ	

Αἰγυπτιακαὶ ἀρχαιότητες. Ἡ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ Συλλογὴ αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Ἰωάννου Δημητρίου ἐπλουτίσθη ἐσχάτως καὶ δι᾽ ἄλλων ἀρχαίων, ἃ ὁ αὐτὸς δωρητής, ἀποβιώσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐκληροδότησε τῷ Μουσείῳ. Τῶν ἀρχαίων τούτων ἀξιολογώτερα εἶνε τὰ ἑξῆς:

α΄) Ἐγχρώματος εἰκονιστικὴ κεφαλὴ νεανίου τῶν γνωστῶν ἐν τῇ ὀάσει El-Kargeh εὑρεθεισῶν.

β΄) πέντε εἰκόνες γεγραμμέναι αἱ μὲν ἐπὶ ξύλου, αἱ δὲ ἐπὶ λινοῦ, τῶν γνωστῶν ἐν Fayum εὑρεθεισῶν. Παριστῶσι δὲ αἱ μὲν τρεῖς προτομὰς γυναικῶν, αἱ δὲ δύο πωγωνοφόρων ἀνδρῶν.

γ΄) Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον εἰκονίζον πωγωνοφόρον ἄνδρα, κερασφόρον, οὗ τὸ ἀπὸ τοῦ στήθους κάτω μέρος τοῦ σώματος ἀπολήγει εἰς ὄφιν. Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο θέλω δημοσιεύσει ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος ταύτης. Φρονῶ ὅτι εἶνε πρωτοφανὴς ἡμῖν τύπος τοῦ Διὸς Ἄμμωνος.

Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν Ἑρμῇ καὶ Νύμφαις. Πέραν τῆς θέσεως Μοσχάτο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Φαλήρου, παρὰ τὸ οἰνοπνευματοποιεῖον «Ἥβη», εὑρέθη τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας, ἐν ἐργασίαις τοῦ δήμου Πειραιῶς, σπουδαιότατον ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον, ὅπερ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐν Πειραιεῖ ἀρχαιοτήτων καθηγητοῦ Ἰακ. Δραγάτση κατεσχέθη ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας καὶ ἐκομίσθη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἔχει παράστασιν καὶ κατὰ τὰς δύο πλευράς. Ἀπολήγει ἄνω εἰς ἀέτωμα μετ᾽ ἀκρωτηρίων ἐχόντων σχῆμα κεραμίδων ἀνθεμωτῶν (τὰ φύλλα τοῦ ἀνθεμίου ἦσαν γραπτά). Ἔχει μῆκος 0,88, ὕψος 0,78 καὶ πάχος 0,11. Διατήρησις ἀρίστη.

Ἐν τῇ κυρίᾳ πλευρᾷ εἰκονίζεται τέθριππον ἅρμα, ὅπερ ἐπὶ ἀνωφερικῆς ὁδοῦ ἐν πλήρει ταχύτητι, καλπαζόντων τῶν θυμοειδῶν ἵππων, βαίνει ἀριστερά. Ἐπιβέβηκε δὲ τούτου χλαμυδοφόρος νεανίας, ὅστις διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατεῖ τὰ χρώματι δεδηλωμένα τὸ πάλαι ἡνία τῶν ἵππων, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς συνέχει κατὰ τὴν ὀσφὺν γυναῖκα ἐν ποδήρει χιτῶνι καὶ ἱματίῳ ἑκουσίως ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀπαγομένην, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἠρεμούσης στάσεως τοῦ σώματος καὶ ἐκ τῶν ἠρέμα καθειμένων χειρῶν αὐτῆς. Ὑπὲρ τὸ σύμπλεγμα τοῦτο, ἐπὶ τοῦ κανόνος τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ κάτω περιθώριον τοῦ ἀετώματος, ὑπάρχει ἐπιγραφή:

ΕΧΕΛΟΣΙΑΣΙΛΗ

Ὁ Ἔχελος ἄρα ἀπάγει τὴν Ἰασίλην. Καὶ ὁ μὲν Ἔχελος εἶνε προφανῶς ὁ τῶν Ἐχελιδῶν ἐπώνυμος ἥρως (ὁ τόπος ἄρα ἐν ᾧ εὑρέθη τὸ ἀνάγλυφον δεικνύει τὴν θέσιν τῶν Ἐχελιδῶν), τίς ὅμως ἡ Ἰασίλη, ἄγνωστον. Σημειωτέον ὅτι ὁ κ. Λόλλιγκ συμπληρῶν τὸ ἐν τῷ λίθῳ διακρινόμενον Ι εἰς Β ἀναγινώσκει *Βασίλη*. Περὶ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἄλλοτε γενήσεται ὁ προσήκων λόγος.

Πρὸ τῶν ἵππων ἵσταται κατ᾽ ἐνώπιον διεστηκότα ἔχων τὰ σκέλη καὶ τὰς χεῖρας χλαμυδοφόρος νεανίας ἐν στάσει τοιαύτῃ οἵα ἡ τοῦ καλουμένου πομπέως ἐν ταῖς ἁρματοδρομίαις ταῖς ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος (ἴδε Michaelis: der Parthenon, πίν. 12, μορφὴ 44 καὶ μορφὴ 58). Ὑπὲρ τὴν μορφὴν ταύτην ἐν τῷ κάτω περιθωρίῳ τοῦ ἀετώματος ἐχαράχθη τὸ πρῶτον ἐπιγραφή τις, ἧς ἀποξεσθείσης ἐν μέρει ἐχαράχθη εἶτα ἡ λέξις Ἑρμῆς. Σήμερον ἀναγινώσκεται ἐν τῷ λίθῳ:

////Ι//////ΗΕΡΙΜΗΣ

Σημειωτέον ὅτι τὸ Η τὸ πρὸ τῆς λέξεως Ἑρμῆς δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς δίγαμμα τῇ λέξει ΕΡΜΗΣ ἀνῆκον, διότι καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ε εἶνε πολὺ μικρὰ καὶ μεγαλήτερον εἶνε τῶν γραμμάτων τῆς λέξεως ΕΡΜΗΣ καὶ βαθύτερον κεχαραγμένον. Τὸ γράμμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν τὸ πρῶτον χαραχθεῖσαν ἐπιγραφήν. Σημειωτέον δ᾽ ὅτι καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλευρᾷ (ἴδε κατωτέρω) ἡ λέξις Ἑρμῆς γέγραπται ἄνευ τοῦ δίγαμμα.

Ὁ Ἑρμῆς ἄρα παρίσταται ἐνταῦθα ὡς συνεργῶν τῇ ἀπαγωγῇ, παροτρύνων τοὺς ἵππους πρὸς φυγὴν καὶ τηρῶν ἣν ὁ ἐν ταῖς ἀνωτέρω μνημονευθείσαις ἁρματοδρομίαις πομπεὺς θέσιν.

Ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ πλευρᾷ ὑπάρχει κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ κάτω περιθωρίου τοῦ ἀετώματος, ἀριστερά, ἐπιγραφὴ ἐξ ἧς δηλοῦται ὅτι τὸ ἀνάγλυφον εἶνε ἀναθηματικὸν τῷ Ἑρμῇ καὶ ταῖς Νύμφαις. Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως:

ΕΡΜΗΙΚΑΙΝΥΜΦΑΙΣΙΝΑΑΕΞΟΙ. . . . Λ//////[1]

[1] Ἡ ἀνάγνωσις καὶ συμπλήρωσις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης πράγματα παρέχει. Ἂν ἀναγνώσωμεν «Ἑρμῇ καὶ Νύμφαισιν Ἀλεξὼ ἱ[έρει]α», ἔχομεν ὁπωσοῦν ἱκανοποιητικήν τινα ἔννοιαν. Τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ἁπλῶς προτείνω ὡς ὑποθετικήν, ἅτε προσκρούουσαν εἰς ὀρθογραφικοὺς λόγους (Ο ἀντὶ Ω;).

Δεξιὰ εἰκονίζονται ἱστάμεναι ὄρθιαι τρεῖς γυναικεῖαι μορφαὶ ἐν ποδήρει χιτῶνι καὶ ἱματίῳ (αἱ Νύμφαι), ὧν ἡ μὲν ἐν τῷ μέσῳ ἵσταται κατ' ἐνώπιον, αἱ δὲ κατὰ τὰ ἄκρα εἶνε ἐστραμμέναι ἀριστερά. Ταύταις ἕπεται, τὸ μέσον τῆς παραστάσεως κατέχων, κατ' ἐνώπιον ἐστραμμένος πωγωνοφόρος ἱματιοφόρος ἀνήρ, κερασφόρος, (ὁ καλούμενος Ἀχελῶος, ἡ κερασφόρος δηλ. ἐκείνη μορφὴ ἡ συνήθως συνεικονιζομένη ταῖς Νύμφαις), ὅστις περιπτύσσει τῇ δεξιᾷ, κατὰ τὴν ὀσφύν, πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ ἱστάμενον πωγωνοφόρον ἱματιοφόρον ἄνδρα[1] ἔχοντα αὐτῷ τὰ νῶτα ἐστραμμένα, κεκλιμένον ἀριστερά, προσβλέποντα ἀριστερὰ ἱσταμένῃ οἱονεὶ γυναικείᾳ (ἰδίως ἕνεκα τῆς κόμης) μορφῇ (Ἑρμεῖ;) πρὸς αὐτὸν ἐστραμμένῃ, ἐνδεδυμένῃ βραχὺν μέχρι τῶν γονάτων καθήκοντα χιτῶνα καὶ κατὰ τὴν ὀσφὺν ἐπίβλημα, ἐζωσμένον.

Καὶ αἱ δύο παραστάσεις, αἱ ἐπὶ τῶν δύο δηλ. πλευρῶν τοῦ ἀναγλύφου, εἶνε σύγχρονοι, διότι καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας· μόνον τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ πλευρᾷ ἀνάγλυφον (τὸ τῶν Χαρίτων) δὲν εἶνε μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντελείας καὶ ἐπιμελείας ἐξειργασμένον, ὅσον τὸ ἐν τῇ πρώτῃ.

Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου ἦτο κεχρωματισμένον κυανῷ χρώματι, οὗ ἱκανὰ λείψανα σώζονται νῦν· καὶ αἱ μορφαὶ δὲ καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτῶν καὶ οἱ ἵπποι καὶ τὰ καθέκαστα αὐτῶν ἦσαν βεβαίως κεχρωματισμένα.

Ἡ φειδιακὴ τέχνη τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἶνε παντὶ καταφανής. Ὁ ποιήσας δηλ. αὐτὸ ἱκανὸς καὶ ἔμπειρος τεχνίτης ἀπέβλεψεν εἰς τὰς ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος παραστάσεις. Ἐκ τῶν ἐν τῇ ζωοφόρῳ ταύτῃ ἁρματοδρομιῶν, ἐν αἷς εἰκονίζεται ὁ καλούμενος ἀγὼν ἀποβάτης, παρέλαβεν οὗτος τὴν ἐν τῇ κυρίᾳ πλευρᾷ παράστασιν, τὴν ὅλην σκηνὴν ἀπεμιμήθη πιστῶς, καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὸν πομπέα καὶ αὐτὸν τὸν ἡνίοχον. Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ μορφαί, καὶ ὡς πρὸς τὸ περίγραμμα καὶ ὡς πρὸς τὸν ἱματισμόν, ὁμοιάζουσιν ἐν πολλοῖς πρὸς φειδιακὰς ἐκ τῆς ῥηθείσης ζωοφόρου μορφάς.

Τοὺς χρόνους τοῦ σπουδαίου καὶ ἱκανῶς περιέργου τούτου ἀναγλύφου, εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας καὶ εἰς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἀποβλέποντες, δυνάμεθα νὰ ἀναβιβάσωμεν εἰς τὰς τελευταίας δύο δεκαετίας τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος π. Χ.

Τῶν πολλῶν δ' ἀναγλύφων πρὸς ἃ δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν αὐτὸ (τὴν ἐν τῇ κυρίᾳ πλευρᾷ παράστασιν) μνημονευτέον ἐνταῦθα τὰ δύο ἐκεῖνα ἐκ Λισσαβῶνος ἀνάγλυφα τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Homolle ἐν Bulletin de corr. hellénique, 1892 πίν. VIII καὶ IX δημοσιευμένα. Ἐν τῷ ἄρθρῳ τοῦ κ. Homolle (σ. 325 κ. ἑ) βλέπει ὁ ἀναγνώστης καὶ ἄλλας σχετικὰς παραστάσεις. Μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ προκειμένου ἀναγλύφου φρονῶ ὅτι δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι αἱ ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος ἁρματοδρομίαι ἐχρησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα τῶν τοιούτων παραστάσεων.

Ἀθήνησι 10 Ἰουνίου 1893.

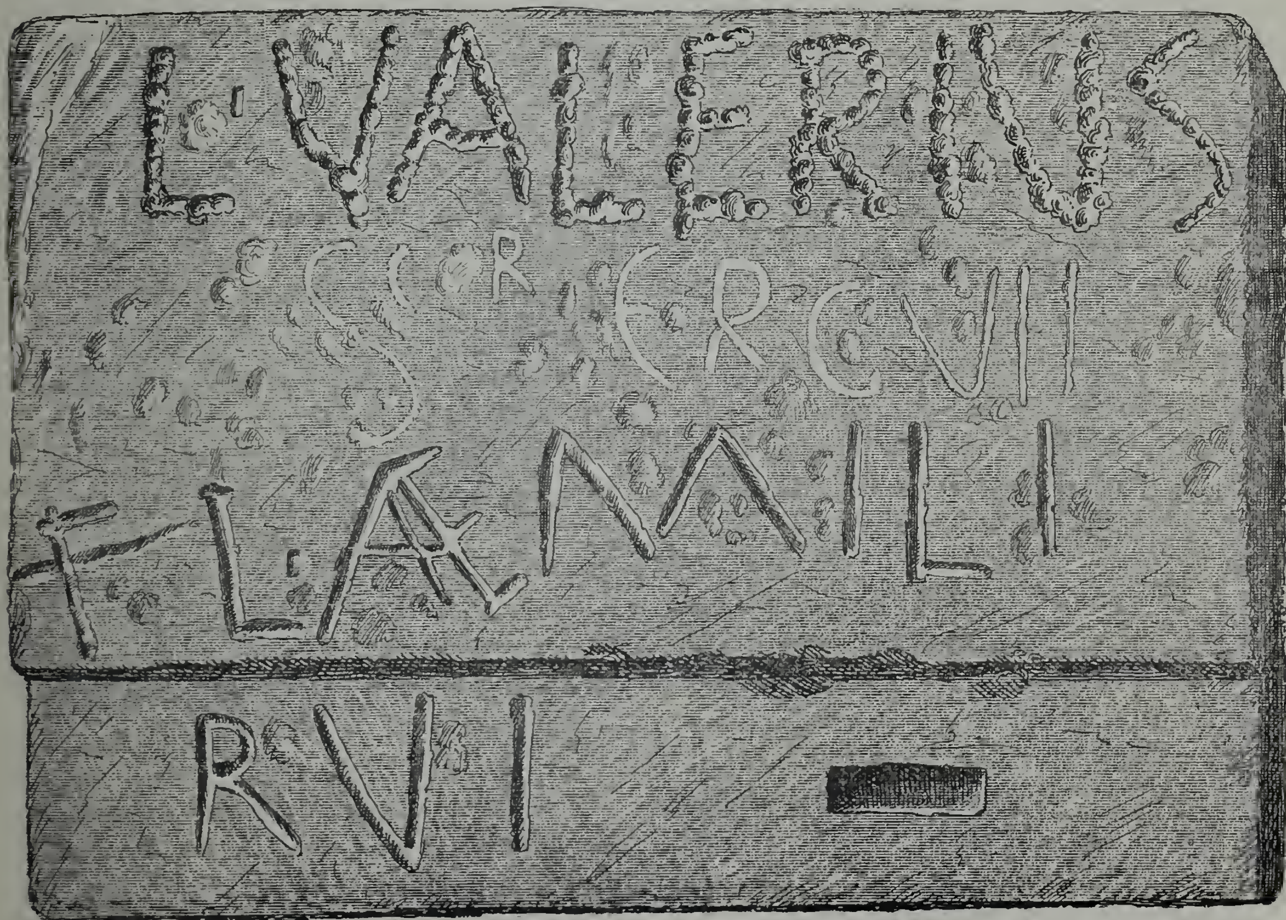
Π. Κεδ.

(Ἐξεδόθη τῇ 12ῃ Ἰουλίου 1893).

[1] Τίς ἡ μορφὴ αὐτὴ ἄγνωστον. Ἴσως εἶναι καὶ αὐτὴ προσωποποίησίς τις, ὥσπερ ἡ κερασφόρος μορφὴ εἶνε προσωποποίησις ποταμοῦ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

1.—Λίθος πώρινος μήκους 1,12, ὕψους 0,82, πάχους 0,33 προερχόμενος ἐκ τοῦ θριγκοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος ἤδη ἀπὸ τῆς Δ΄. π. Χ. ἑκατονταετηρίδος κατεστραμμένου, οὗ τὰ ἐρείπια ἀνεκαλύφθησαν ἐν ταῖς κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος δι᾿ ἐμοῦ ἐνεργηθείσαις ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Εὑρέθη ἐνῳκοδομημένος ἐν μεταγενεστέρῳ τοίχῳ ἐπικαθημένῳ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου στυλοβάτου[1]. Ἐκ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τὸ μὲν κάτω μέρος ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστύλιον τοῦ οἰκοδομήματος, τὸ δὲ ἄνω εἶνε διῃρημένον εἰς τριγλύφους καὶ μετόπας. Ἡ δὲ ὀπισθία ἐπιφάνεια ἔχει τὸ κατώτερον αὐτῆς μέρος εἰς πλάτος 0,22-0,23 βαθύτερον κατεξεσμένον τοῦ ἀνωτέρου, ἵνα προσαρμόζηται κάλλιον πρὸς ἕτερον παρακείμενον λίθον, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπεκάθητο ἐπὶ τῶν κιόνων· χάριν δὲ τῆς συνδέσεως τῶν δύο τούτων λίθων μετ᾿ ἀλλήλων ὑπάρχει ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπιφανείας ἐπιμήκης ὀπὴ πρὸς δεξιὰν προωρισμένη εἰς ἐμβολὴν γόμφου. Ἐν ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ὁ λίθος εἴτε αὐτοῦ που εὑρεθεὶς εἴτε ἀνασκαφεὶς ἐκ τῆς γῆς ἐχρησίμευσεν, ὡς φαίνεται, ὡς ἐπιτυμβία στήλη, ἐξ οὗ καὶ φέρει τὴν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας λατινικὴν ἐπιγραφήν, ἧς ἀπεικόνισιν παρέχομεν ὧδε.

[1] Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο περιγράφεται λεπτομερῶς ἐν τῇ ἐμῇ ἐκθέσει τῆς ἀνασκαφῆς δημοσιευθησομένῃ ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τῆς Α. Ε. τοῦ ἔτους 1892.

Ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται παλαιοτέρα τῆς ἐπὶ Καίσαρος ἀνακτίσεως τῆς Κορίνθου. Τῶν μὲν δύο πρώτων στίχων τὰ γράμματα εἶνε ἐνεσκαλευμένα δι' αἰχμηροῦ ὀργάνου, βαθέα μὲν καὶ σαφέστατα τὰ τοῦ πρώτου στίχου, ἐπιπόλαια δὲ καὶ ἀμελῶς ἐξειργασμένα καὶ δυσδιάγνωστα τὰ τοῦ δευτέρου· οἱ δὲ δύο τελευταῖοι στίχοι εἶνε κεχαραγμένοι διὰ σμίλης καὶ δι' ἄλλης χειρός, ὡς φαίνεται. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια φέρει ἕνεκα ἀποσαθρώσεως πλείστας βλάβας πυκνοτέρας μὲν κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος, ἀραιοτέρας δὲ κατὰ τὸ κατώτερον.

L. Valerius
- - VII.
L. Aemili (ἢ Aemili(us))
r. VI

Στ. 1. Ἡ μετὰ τὸ L στιγμὴ εἶνε δυσδιάκριτος. Μετὰ δὲ τὸ S (ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕψους αὐτοῦ) ὑπάρχει ὀπή τις, ἥτις ἀμφίβολον ἂν εἶνε τυχαία ἢ ἐτέθη ἐπίτηδες ὡς στιγμή. (Παρελείφθη ἐν τῷ πανομοιοτύπῳ).

Στ. 2. Τὸ S ἀμυδρόν, ἀλλὰ βέβαιον, τὰ δὲ μετ' αὐτὸ γράμματα μικρότερα καὶ μόλις διαγνωστά. Τὸ πρῶτον φαίνεται ὡς C, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶνε καὶ O, ἀμφιβολώτερον δὲ καὶ G. Τὸ R ἀμυδρότατον, ἀλλ' ἀσφαλές. Τὸ G σχεδὸν βέβαιον. Τὰ δὲ λοιπὰ σαφῆ. Ἴσως ὁ λιθουργὸς ἐπεχείρησε νὰ χαράξῃ τὰ δύο μετὰ τὸ S γράμματα μικρά, μεταμεληθεὶς ὅμως κατέλιπεν ἐκεῖνα καὶ ἐχάραξε μεγαλήτερα κατόπιν. Ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι τὰ τρία τελευταῖα σημεῖα δηλοῦσιν ἀριθμόν, ἀλλὰ τί σημαίνουσι τὰ πρὸ αὐτοῦ γράμματα ἀγνοῶ. Ἄγνωστός μοι εἶνε ὡσαύτως καὶ ἡ σημασία τοῦ ἐν στ. 4 R.

Στ. 3. Τὸ πρῶτον γράμμα δὲν φαίνεται ὅτι εἶνε F, καίτοι ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ βλάβη τις δυναμένη νὰ ἐκληφθῇ ὡς γραμμή. Ἴσως ὁ χαράκτης ἐκ παραδρομῆς ἐχάραξεν οὕτω τὸ L, εἶτα δὲ παραλείψας τοῦτο ἐχάραξε τὸ ἑπόμενον ὀρθῶς. Τὸ A τοῦ συμπλέγματος Æ ἐχαράχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν τύπον Λ, εἶτα δὲ διωρθώθη εἰς A.

2.—Δύο τεμάχια λευκοῦ μαρμάρου ἐντετοιχισμένα ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ οἰκίσκου τοῦ Πέτρου Λέκκα ἀντικρὺ τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἀμφότερα εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἀνήκοντα καὶ συνεχῆ ἀλλήλοις (πρβλ. ἰδίως στ. 1-). Ὕψος αὐτῶν 0,30, πλάτος ἑκατέρου 0,18-0,20, πάχος 0,18. Τὰ γράμματα ὡραῖα καὶ ἐπιμελέστατα κεχαραγμένα, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως ἀνόμοια ἀλλήλοις· μέγεθος αὐτῶν ἐν μὲν τοῖς δύο πρώτοις στίχοις 0,05, ἐν δὲ τοῖς τελευταίοις 0,03. Πολλαὶ γραμμαὶ αὐτῶν εἶνε καμπύλαι ἢ κεκλιμέναι

α	β
I A · S A‾	T V R N I
T A L L I A	_ · P O L L À E ·
I O · A T H E N /	\ E O · V I R O · S U O
A F F · P O S T E R I	S Q U E · S U I S

- ia Saturni[na]
Tallia(e) Pollae
- io Athenaeo viro suo
aff inibus) posterisque suis.

Στ 1. Τὸ T εἶνε διατετμημένον ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν τεμαχίων. Ὡσαύτως καὶ τὸ A ἐν στ. 3.

Στ. 2, β. Ἐκ τοῦ ἐν ἀρχῇ E διεσώθη μικρὸν μόνον λείψανον.

Στ. 4. Μετὰ τὸ suis σώζεται ἱκανὸν μέρος ἀνεπίγραφον, ὡς καὶ κατωτέρω τοῦ 4 στίχου· ὥστε αὐτόθι ἦτο τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς.

Ὁ τύπος Tallia ἀπαντᾷ καὶ ἐν C.I.L. X. 5745.

3.—Πλὰξ μαρμαρίνη πανταχόθεν κεκολοβωμένη, εὑρεθεῖσα ἐν τῇ ἀνασκαφῇ. Πλάτ. 0,12-0,13, ὕψ. 0,25, πάχ. 0,06· μέγεθος γραμμάτων 0,07. Ὑπὲρ τὸν πρῶτον στίχον εὐρὺς χῶρος ἀνεπίγραφος.

V R I O
' C

Στ. 2. Τὸ πρὸ τοῦ C σημεῖον φαίνεται ὅτι εἶνε ἀπόστροφος.

4.—Λίθος λευκὸς πανταχόθεν ἠκρωτηριασμένος ἀποκείμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀθανασίου Σακελλαρίου ἱερέως. Πλάτ. 0,14, ὕψ. 0,10, πάχ. 0,32. Γράμματα καμπύλα καὶ ἐπιμήκη τῶν ἐσχάτων ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἀντέγραψα αὐτὴν ἐξ ἐκτύπου ἐν σπουδῇ ληφθέντος.

ADUNSUSAE	- -
AQUITANICI	Aquitanici
AC	-

Στ. 1. Τὸ πρῶτον γράμμα βεβλαμμένον καὶ ὄχι ἀσφαλές· ὡσαύτως καὶ τὸ τελευταῖον. Τὸ πέμπτον εὐδιάγνωστον.

Στ. 3. Ἐκτὸς τῶν ὁπωσοῦν εὐδιαγνώστων AC ὑπάρχουσι καὶ ἄλλων γραμμάτων λείψανα.

5.—Μικρότατον τεμάχιον λεπτῆς μαρμαρίνης πλακὸς ἀκέραιον μόνον πρὸς ἀριστεράν, εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ.

·III·S

6.—Ἀπὸ πολλοῦ εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου ὑπόγειος θάλαμος, ἐν ᾧ συνάγονται τὰ ὕδατα τῆς *Πειρήνης*, τῆς νῦν λεγομένης *Δραγονέρας*, εἶνε πλήρης ἐπιγραφῶν ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων. Ἐκ τούτων τρεῖς μόνας εἶδε καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ Ross ἐν Inscr. Ined. ἀριθ. 61, ἑτέρας δὲ τρεῖς λατινικὰς ὁ Joh. Schmidt ἐν Mittheil. d. d. a. Inst. Athen. VI σελ. 355, εὐχηθεὶς ἵνα ἄλλος τις ἐξετάσῃ κάλλιον τόν τε θάλαμον καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ἐπιγραφάς. Ἐπειδὴ ὅμως ὀλίγισται μόνον ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶνε προσιταὶ ἐκ τοῦ πλησίον, τὰς δ' ἄλλας ἕνεκα τοῦ ὑποκάτω ὕδατος μόνον ἐξ ἱκανῶς μακρᾶς ἀποστάσεως δύναταί τις νὰ ἴδῃ, ἄλλως καὶ ἐν σκότει εὑρισκομένας, ἀσφαλὴς ἀντιγραφὴ πασῶν τῶν αὐτόθι ἐπιγραφῶν εἶνε ὅλως ἀδύνατος ἄνευ τῆς κατασκευῆς ἰκριώματός τινος ὑπεράνω τοῦ ὕδατος μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ θαλάμου. Ἡμεῖς δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ πράξωμεν τοῦτο, ὥστε ἠναγκάσθημεν νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν *κατὰ τὸ ἐνὸν* ἀντιγραφὴν ὅσων ἠδυνάμεθα περισσοτέρων ἐπιγραφῶν βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ δύο ἐργατῶν κατορθωσάντων μετὰ μεγάλης δυσκολίας νὰ φωτίζωσιν αὐτὰς ὁπωσοῦν διὰ κηρίων. Ἐν μέλλοντι χρόνῳ δὲν θὰ εἶνε ἀνάξιον λόγου ἔργον, ἐὰν πᾶσαι ἀντιγραφῶσι μετὰ τῆς ἐφετῆς ἀκριβείας, περιγραφῇ δὲ κάλλιον καὶ αὐτὸς ὁ θάλαμος, διότι ἡ μόνη ὑπάρχουσα περιγραφὴ αὐτοῦ ὑπὸ Göttling[1] εἶνε ὅλως ἀνεπαρκής.

[1] Die Quelle Peirene κ.τ.λ. ἐν Archäol. Zeit 1844 σελ. 326 ἑξ.

Προσιταὶ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ δυνάμεναι νὰ ἀντιγραφῶσιν ἀσφαλῶς εἶνε μόναι αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς αἱ ὑπὸ Ross ἐκδεδομέναι.

Α'.—Ἐπὶ μεγάλου λίθου τοῦ τοίχου ἀριστερὰ τῷ κατερχομένῳ. Πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας περὶ τὰ 0,60, ὕψος περὶ τὰ 0,45.

ΜΝΗΣΘΗΣΟΜ
ΕΥΠΟΡΣΤΟΥΥΙΟΥΚΑΙΑΔΕ
ΑΠΕΛΛΑΣΝΗΨΙΔΟΣ
ΦΙΛΩΝΑΣΔΙΟΝΥΣΙΟ
ΜΑΡΜΑΡΑΡΙΟΙ

Πρὸς δεξιὰν λείπουσι γράμματά τινα, προς ἀριστερὰν δ' οὐδέν.

Στ. 1. Πρὸ τοῦ Μ οὐδὲν γράμμα ὑπῆρχεν, ὥστε ἐσφαλμένη εἶνε ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ross *ἐμνήσθη(σ)αν*.

Στ. 2. ΕΥΠΟΡΣ, οὕτω

Στ. 3. Τὰ δύο Λ τοῦ ΑΠΕΛΛΑΣ εἶνε τόσον πλησίον ἀλλήλων, ὥστε φαίνεται Μ. Τὸ ἑπόμενον ΝΗΨΙΔΟΣ σαφέστατον, ὡς ἀνέγνω αὐτὸ καὶ ὁ Ross. Ἡμεῖς μὴ δυνάμενοι ἄλλως νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ παράδοξον τοῦτο κύριον ὄνομα ὑποπτεύομεν ὅτι ὁ λιθουργὸς ἔμελλε νὰ χαράξῃ Φ γωνιῶδες, παρέλειψε δὲ δύο γραμμάς, ὥστε προέκυψε Ψ· ἀναγινώσκομεν λοιπὸν *Νήφιδος* ἐκ τοῦ *Νῆφις* ὑποκοριστικοῦ τύπου τοῦ *Νήφων*.

Στ. 4. Τὸ τελευταῖον γράμμα φαίνεται Υ, ὄχι Σ.

Μνησθήσομ[αι]
Εὔπορ(ο)ς τοῦ υἱοῦ καὶ ἀδε[λφοῦ].
Ἀπελλᾶς Νή(φ)ιδος
Φίλωνας Διονυσίο(υ)
μαρμαράριοι.

Οἱ τρεῖς τελευταῖοι στίχοι οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς δύο προηγουμένους περιέχοντες ἁπλῶς τὰ ὀνόματα τῶν λιθουργῶν τῶν κατὰ παραγγελίαν τοῦ Εὐπόρου χαραξάντων τοὺς δύο πρώτους.

Β'.—Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοίχου. Πλάτος ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας περὶ τὰ 0,45, ὕψος περὶ τὰ 0,40.

ΦΙΛΩΝΑΣ	Φίλωνας
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	Διονυσίου
ΕΠΑΓΑΘΩ	ἐπ' ἀγαθῷ
ΕΜΝΗΣΘ	ἐμνήσθ[η].

Ὁ Ross ἐν μὲν τῷ 1 στίχῳ δὲν εἶδε τὰ δύο τελευταῖα γράμματα, ὑπὸ δὲ τὸ Є τοῦ τελευταίου ἔχει Η, ὅπερ ἡμεῖς δὲν εἴδομεν.

Γ'.—Δεξιὰ τῷ κατερχομένῳ ἐπὶ τοῦ τοίχου. Πλάτος τοῦ λίθου περὶ τὰ 0,60, οὗ μικρὸν μέρος κατέχει ἡ ἐπιγραφή, τὸ δὲ λοιπὸν λίαν ἀνώμαλον· ὕψος περὶ τὰ 0,40.

ЄΜΝ	Ἐμν-
ΗϹΘΗ	ήσθη
ЄΥΠΟΡΟϹ	Εὔπορος
ΤΟΥΑΔЄΛΦΟΥ	τοῦ ἀδελφοῦ
ЄΠΑΓΑΘΩ	ἐπ' ἀγαθῶ
ЄΡΜΙΟΥ	Ἑρμίου.

Δ'.—Ἐπὶ τῆς πρὸς ἀριστερὰν παραστάδος τοῦ προπύλου

ΜΝΗϹΘΗϹ
. . . .

Ὁ δεύτερος στίχος φαίνεται κατεστραμμένος.

Ε'.—Κατωτέρω τῆς προηγουμένης ἀνέγνωμεν

IVCRIO
·VCIA

Ἀνεγνώσθη κάλλιον ὑπὸ τοῦ Schmidt.

Ϛ'.—Ἔτι κατωτέρω.

IILEPO
S·A·D·III
//// SEP

Στ. 1. Τὸ πρῶτον γράμμα ἐφθαρμένον. Ὁ Schmidt ἀναγινώσκει [H]iero, ἀμφιβάλλομεν ἂν ὀρθῶς.

Στ. 3. Τὸ πρῶτον γράμμα ἐφθαρμένον. Ἀκολούθως SEP, ὡς ὑπώπτευσεν ἤδη ὁ Mommsen (Ephem. epigr. V σελ. 70)· ὁ Schmidt SER.

Ζ'.—Ἔτι κατωτέρω.

ΦΙΛΩΝΑϹ	Φίλωνας
ΖΩϹΙΜ	Ζωσίμ[ου]
ΝΗΟΠ	- - -
Ϲ	- - -

Στ. 3-4 δυσανάγνωστα· ἐν τούτοις ἐφαίνετο ὅτι δὲν κεῖται ἡ λέξις *ἐμνήσθη*.

Η'.—Κάτωθι τοῦ ἐσωτέρου θόλου ἐπὶ τοῦ πρὸς ἀριστερὰν τοίχου διακρίνεται μεμονωμένον τὸ γράμμα

R

μεγέθους 0,15 περίπου. Κατωτέρω δ' αὐτοῦ

ΜΝΗϹΘΗ
ΑΛЄΟΥϹΤΟϹ

Στ. 1. Φαίνεται ὅτι κεῖται *μνησθῇ* ἀντὶ *μνησθείη*.

Θ'.—Ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ὀρθοστάτου

ЄΜΝΗϹΘΗ

Ἡ ἀνάγνωσις ἀσφαλής· ἕτερα γράμματα δὲν ὑπάρχουσιν.

Ι'.—Ἐπὶ τῆς πρὸς δεξιὰν παραστάδος ἡ ἀνωτάτη ἐπιγραφὴ δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ ἀναγνωσθῇ. Κάτωθι δὲ ταύτης·

ΕΜΝΗϹ	Ἐμνήσ-
ΘΗΚΙΝΥΡΑϹ	θη Κινύρας
ΤΗϹΘΡΕΨΑ	τῆς θρεψά[σης]
ΕΠΙΦΑΝЄΙΑϹ	Ἐπιφανείας

Τὸ ὄνομα *Κινύρας* ἀνέγνωμεν ἐπανειλημμένως, καὶ ἐφάνη ἡμῖν ἀσφαλές.

Στ. 3. Τὰ μετὰ τὸ ΤΗϹ δυσανάγνωστα.

ΙΑ'.—Ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου τοῦ ὀρθοστάτου ἀντικρὺ τῆς προηγουμένης

E PICOMENIVS
CRATINVS

Στ. 1. Τὰ πρῶτα γράμματα ἀβέβαια.

ΙΒ'.—Κατωτέρω ταύτης

ΦΙΛΙΠΠΟ

Πάντα σαφέστατα.

Τίς σημασία ἀπεδίδετο κατὰ τοὺς ὑστέρους χρό-

νους τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὰς ἐπιμνήσεις ταύτας ἀπόντων οἰκείων, δεικνύουσι κάλλιστα οἱ ἑπόμενοι στίχοι τοῦ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακαλυφθέντος Ἡρώνδα, (VI, 55-56)

τούτῳ [Κυλ]αιθὶς ἡ μακαρῖτις ἐχρῆτο —
μνησθεῖεν αὐτῆς οἵτινες προσήκουσι.

7.—Τιτανόλιθος ἀκατάξεστος ἐξαχθεὶς ἐκ τάφου ἑλληνικῶν χρόνων, νῦν δὲ ἐντετοιχισμένος παρὰ τὴν θύραν τῆς οἰκίας τοῦ Ἀναστασίου Μαρίνη, ὥστε καταμέτρησις αὐτοῦ δὲν εἶνε κατορθωτή. Ὕψος τῶν γραμμάτων 0,03 ½· φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὴν Δ'. π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ὡς ἐκ τῆς ἐπικειμένης ἐπιχρίσεως ἡ ἀνάγνωσις δὲν εἶνε εὐχερής. Ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω δὲν ὑπῆρχον ἄλλα γράμματα, δὲν εἶνε φανερὸν ὅμως ἂν ὑπῆρχον καθ' ἑκατέρας τὰς πλευράς.

ΑΦΟΙΤΕΩΝ

Τὸ Ο εἶνε σχεδὸν βέβαιον ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶνε Θ, ἀμφίβολον ὅμως εἶνε τὸ Ω.

Ἄλλως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν τὴν ἐπιγραφὴν ἢ δεχόμενοι τὸ μὲν ἐν ἀρχῇ Α ὡς λείψανον προηγουμένης λέξεως, πιθανῶς ἐπιρρήματός τινος, τὸ δὲ ἐφεξῆς *φοιτέων* ὡς δωρικὸν τύπον τῆς μετοχῆς τοῦ *φοιτᾶν*.

8.—Ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀθαν. Σακελλαρίου ἱερέως. Λίθος λευκὸς ἐκ βάσεώς τινος προερχόμενος, ἄνωθεν κάτωθεν καὶ δεξιόθεν ἀκέραιος, ἀριστερόθεν ἠκρωτηριασμένος. Τὰ γράμματα μικρὰ καὶ ἐπιπολαίως κεχαραγμένα, φαίνεται δὲ τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος.

ΕΘΗΚΕΝ	- ἔθηκεν
ΙΔΟΓΥΝ	- - -
ΙΓΑΙΔΕΣ	[κα]ὶ παῖδες

9.—Τμῆμα σωλῆνος μολυβδίνου διαμέτρου 0,09 καὶ μήκους σχεδὸν 1 μέτρου φέρον ἔκτυπον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν.

ΚΑCΙΑΝΟΙ

Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ.

Τὸ Κ ἐφθαρμένον ἀλλ' εὐδιάγνωστον. Ἄλλα γράμματα δὲν ὑπάρχουσιν.

Οἱ *Κασιανοὶ* οὗτοι εἶνε βεβαίως plumbarii τινὲς ἢ fistulatores, ὧν ὀνόματα φέρονται ὄχι σπανίως ἐπὶ ὑδραγωγῶν σωλήνων.

Αἱ ἐφεξῆς ἐπιγραφαὶ προέρχονται πᾶσαι ἐκ τῶν ἐσχάτων ῥωμαϊκῶν καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

10.—Τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς μόνον κάτωθεν ἀκέραιον. Πλάτ. 0,16, ὕψ. μέχρι 0,13, πάχ. 0,05. Ὡς ἐκ τῶν γραμμάτων δὲν φαίνεται νεωτέρα τῆς Γ'. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εὑρέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀριστείδου Σούκουλη.

Ο C ΙΗΙ	- -
ΔωCΗΔ ΙΙ	δώσῃ δί[κην;]
Τ ΛΔΝ	- - -
❦	

Στ. 3. Μετὰ τὸ Τ ἄδηλον ἂν ὑπῆρχεν ἄλλο γράμμα πρὸ τοῦ Λ.

Ἡ ἐπιγραφὴ πιθανῶς περιεῖχεν ἀρὰς καὶ ἀπειλὰς κατὰ τοῦ ἀσεβήσοντος εἰς τὸ μνημεῖον, οἷαι πολλαὶ ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων.

11.—Στήλη ἐκ λίθου λευκοῦ μετ' ἀετωματίου, ἐφ' οὗ εἶνε κεχαραγμένος *δελφὶν* σκαιᾶς ἐργασίας. Πλάτ. 0,29, ὕψ 0,45, πάχ. 0,08. Ἀπόκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ Σωτηρίου Κόλια. Τὰ γράμματα περιβάλλει ὡς περιθώριον βαθεῖα αὖλαξ, ἥτις ὅμως ἐκ τοῦ κάτω μέρους λείπει. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις ἡ ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε πλήρης, εἶνε φανερὸν ὅτι ὁ λίθος καίτοι φαίνεται ἀκέραιος, ὑπέστη ἀποκοπὴν κάτωθεν. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἔμμετρος, οἱ δὲ στίχοι διαστέλλονται διὰ κενοῦ διαστήματος καταλειπομένου μετὰ τὸ τέλος αὐτῶν.

ΠΑΙΗωΝΟCЄΤΑΙ
ΡΟΝΙΗCΟΝΑΓΗΡΑΛЄΟΝ
ΜЄΝ ΑΛΛЄΜΠΗCЄΤΑ
ΡΟΙΘΑΠΤΟΝΑΚΗΧΗΜЄ
ΝΟΙ ΚΑΙΜΙΝЄΧЄΙΤΟΔЄ
CΗΜΑΚΛЄΟCΔΑΝΑΓΑΙ
ΑΝΑΧΑΙωΝ ЄΙCЄΤΙΟΓ

Παιήωνος ἑταῖ|ρον Ἰήσονα γηραλέον | μέν,
ἀλλ' ἔμπης ἕτα|ροι θάπτον ἀκηχήμε|νοι·
καί μιν ἔχει τόδε|σῆμα. κλέος δ' ἀνὰ γαῖ|αν Ἀχαιῶν
εἰσέτι ογ. . . . . . .

Στ. 4. Τὰ ΗΜ συγκεκολλημένα.

12.—Πήλινος λύχνος ἀγάνωτος καὶ κακῆς κατασκευῆς. Ἐπὶ τοῦ πυθμένος

ΘΕΟ
ΔΟΥ Θεοδούλου.
ΛΟΥ

13.—Μέγα μάρμαρον ἐξ ἀρχαίου κτιρίου εἰλημμένον. Εὑρίσκεται ἐν Νέᾳ Κορίνθῳ πρὸ τοῦ δημαρχείου. Ἀντεγράφη ἐν σπουδῇ.

+ ΦѠϹΕΚΦѠΤΟϹΘΕΟϹ
ΑΛΗΘΙΝΟϹΕΚΘΕΟΥΑΛΗΘΙΝΟΥ
ΦΥΛΑΞΗΤΟΝΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ
ΙΟΥϹΤΙΝΙΑΝΟΝΚΑΙΤΟΝ
ΠΙϹΤΟΝΑΥΤΟΥΔΟΥΛΟΝ
ΒΙΚΤѠΡΙΝΟΝΑΜΑΤΟΙϹ
ΟΙΚΟΥϹΕΙΝΕΝΕΛΑΔΙΤΥϹΚΘΕѠΝ
ΖѠΝΤΑϹ +
ΦΥΛΑΞΗ

Φῶς ἐκ φωτὸς Θεὸς
ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ
φυλάξῃ τὸν αὐτοκράτορα
Ἰουστινιανὸν καὶ τὸν
πιστὸν αὐτοῦ δοῦλον
Βικτωρῖνον ἅμα τοῖς
οἰκοῦσιν ἐν Ἑλάδι τοὺς κ(ατὰ) Θεῶν
ζῶντας.
Φυλάξῃ.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μνημονεύεται ὑπὸ Βυζαντίνου χρονογράφου ἐκδεδομένου ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως τοῦ Πασχαλίου χρονικοῦ σελ. 254: «Ἐν ἔτει, ͵ϛϡκγ΄., ἰνδ, η̄, Μαρτίου κ̄θ, ἡμέρᾳ Παρασκευῇ Μεγάλῃ ἦλθεν ὁ βασιλεὺς ὁ μακαρίτης κύριος Μανουὴλ ἐν τῷ λιμένι τῶι Κεγχρεῶν καὶ τῇ η̄ Ἀπριλίου ἤρξατο ἀνακαθαίρειν καὶ ἀνοικοδομεῖν τὸ Ἑξαμίλιον, ὅπερ ἔνι μῆκος οὐργιὲς γ̄ω. Ἀνέστησε δὲ πύργους ἐπ' αὐτῷ ρ̄ν̄γ̄. Εὑρέθησαν δὲ καὶ γράμματα ἐν μαρμάρῳ λαξευτὰ κατὰ τὸ μέρος τὸ ἐν τῇ Ἑλλάδι λέγοντα οὕτως· ΦΩΣ ΕΚ ΦΩΤΟΣ ΘΕΟΣ ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΕΚ ΘΕΟΥ ΑΛΗΘΙΝΟΥ ΦΥΛΑΞΗ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΙΣΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΔΟΥΛΟΝ ΒΙΚΤΩΡΙΝΟΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΟΙΚΟΥΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΘΕΩ ΖΩΝΤΑΣ». Πρβλ. καὶ C.I.G. 8640.

Στ.7. Πρβλ. Ἱεροκλ. Συνέκδ. 646,7 ἔκδ. Parthey: *Κόρινθος ἡ ποτε Ἐφύρα, μητρόπολις πάσης Ἑλλάδος.*

14.—Τεμάχιον πλακὸς τιτανολίθου ἄνωθεν μόνον καὶ δεξιόθεν ἀκέραιον. Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ. Πλάτ. μέχρι 0,16, ὕψ. 0,13, πάχ. 0,03.

ΛΛΟΡΙΟ
ΡΤΙ
ΟΝΙΑ

Στ. 2. Τὸ πρῶτον γράμμα λίαν δυσδιάγνωστον· φαίνεται ὡς R, πιθανῶς δὲ εἶνε λείψανον τοῦ γνωστοῦ μονογράμματος ΧΡ.

15.—Πλὰξ ἐκ τιτανολίθου ἀκεραία κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Πλάτ. 0,22, ὕψ. 0,21, πάχ. 0,05. Ἀπόκειται ἐν τῷ καπηλείῳ Ἰω. Εὐθυμίου.

Κ..	-
ΤΑΤ ΓΥΝΗ..	Τατ(ιανοῦ;) γυνὴ
ΑΝΑϹΤΑϹΙΑ	Ἀναστασία
ΑΝΑ ΑϹΙϹΑΤΗ	Ἄνα - -
ΚΔΑ ΡΙΛΙΟΥЄ	Κ(λαυ)δ(ί)α(;) - -
ΗΝ ЄΡΑΠЄ Η	- -

Ἡ ἐπιφάνεια διατηρεῖται καλῶς, τὰ δὲ γράμματα εἶνε σαφέστατα πάντα πλὴν τοῦ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ πρώτου Є, οὗ ἡ μέση γραμμὴ εἶνε ἀποτετριμμένη, ὥστε δυσκόλως διακρίνεται ἀπὸ C. Ἐν τοῖς κενοῖς διαστήμασιν δὲν ὑπῆρχον γράμματα. Ἐν στ. 2 τὸ δεύτερον Τ εἶνε μικρότερον τοῦ πρώτου. Μετὰ τὸ πρῶτον ἐν στ. 6 Η ὑπάρχουσιν ἀμφίβολα ἴχνη ὡσεί τινος ὅλως ἐπιπολαίως κεχαραγμένου μικροῦ Ν. Κάτωθι χῶρος κενὸς ἑνὸς στίχου.

16—Ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἀναστασίου Μαρινοῦ. Πλὰξ μαρμαρίνη εὑρεθεῖσα ἐντὸς σωροῦ μεταγενεστέρων ἐρειπίων, ἀκεραία μόνον πρὸς ἀριστεράν. Πλάτ. 0,28, ὕψ. μέχρι 0,16. Ἡ ἐπιφάνεια διατηρεῖται καλῶς, ὥστε πάντα τὰ ἀπωτέρω τῆς ῥωγμῆς κείμενα γράμματα εἶνε σαφέστατα.

ΝΝΙΙ L Λ Ο
ωΦΕΛΙΜΟϹϹϴ
ΟΙΤΗΝΜΑΚΑΡ
ΜΑΡΤΙω ΙΝ

Στ. 1. Τὸ πρῶτον γράμμα ἦτο πιθανῶς Α. Μετ' αὐτὸ ἔπονται δύο Ν, εἶτα ἄδηλα λείψανα καὶ μετ' αὐτὰ Ϲ (ὄχι Ε), ἔπειτα δὲ ἴσως Χ (ἢ καὶ Λ) καὶ ἐπὶ τέλους Ο. Ἴσως πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ ἐν ἀρχῇ [*Ἰωά*]*ν*ν(*η*)*ς*.

Στ. 2. Ἀγνοῶ τί δηλοῦσι τὰ δύο τελευταῖα σημεῖα.

Στ. 4. Μετὰ τὸ *Μαρτίω* εἵπετο *Ἰν*(*δικτιῶνος*.

Στ. 5. Τὰ μονογράμματα εἶνε σαφέστατα πλὴν τοῦ ἠκρωτηριασμένου τελευταίου. Ἀνάγνωσιν αὐτῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν.

17.—Πλὰξ ἐξ ἀσβεστολίθου ἀκεραία μόνον ἄνωθεν καὶ πρὸς δεξιὰν μέχρι τοῦ στ. 3. Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ. Πλάτ. μέχρι 0,15, ὕψ. μέχρι 0,18, πάχ. περὶ τὰ 0,02. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε κατεξεσμένη ἐπιμελῶς, ἀλλ' ὄχι ἐπίπεδος, οἱ δὲ στίχοι χωρίζονται διὰ γραμμῶν. Τὰ γράμματα βαθέως κεχαραγμένα καὶ σαφέστατα, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τῶν καλλίστων χειρογράφων τῆς Δ'. καὶ Ε'. ἑκατονταετηρίδος.

ΝΔΙΟΝΥϹΙΟ	[Κοιμητήριο]ν Διονυσίου
ϹΚΑΙΤωΝ	[τῆς συμβία]ς καὶ τῶν
-ΕΚΝωΝΑΥ	- - [τ]έκνων αὐ-
΄ΕΔΙΟΝΟΙ	[τῶν] (κ)ὲ Διονοι[σί. .
\ΙωΑΝ	- -
ΑΓϹ	- -
Τ	- -

Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ μετὰ τὸν 3. στ. εἶνε Τ, τοῦ δὲ 5 πιθανῶς Α. Ἐν στ 4 τὸ Ε εἶνε κεχαραγμένον γωνιῶδες ἀντὶ τοῦ συνήθους Є.

Ἐν στ. 3 πρὸ τοῦ *τέκνων* ὑπῆρχε πιθανῶς ἀριθμητικόν τι, οἷον δύο.

18.—Πλὰξ ὁμοίου τιτανολίθου ἄνωθεν μόνον ἠκρωτηριασμένη. Πλάτ. 0,19, ὕψ. 0,19, πάχ. 0,04. Ὡς ἐκ τῶν γραμμάτων φαίνεται νεωτέρα τῆς προηγουμένης. Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ.

ΘΕΝΑΠΟΑ.	- θεν ἀπὸ Ἀ[ρ]-
ΤΕΜωΝΟϹ	τέμωνος -
ΜΥΛΙΝΑ☧ΕΝΘ.	- - ☧ ἐνθ(άδε)
ΚΙΤΕΦωΤΙΝΗ	κῖτε Φωτινή
ΜΜΑΙωΚΘΗΜ	μ(ηνὶ) Μαίω κθ'. ἡμ(έρα)
Ε Π Ζ	ε'. (ἰνδικτ.) ζ'.

Τὰ γράμματα βαθέως κεχαραγμένα καὶ σαφῆ.

Στ. 1. Μετὰ τὸ δεύτερον Α λείπει ἓν γράμμα.

Στ. 2. Ἐν τέλει γράμμα λίαν ἐφθαρμένον καὶ δυσδιάγνωστον· πιθανώτερον εἶνε Α.

Στ. 3. Ἀγνοῶ πῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσι τὰ πρῶτα ἓξ γράμματα. Μετ' αὐτὰ ὑπάρχει τὸ γνωστὸν *μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ* παρεμβεβλημένον μεταξὺ τῶν ἄλλων γραμμάτων, ὡς ἐν C.I.G. 9153, 9172, 9282, 9474, 9491. Ἐν τέλει ὑπῆρχεν ἐξ ἅπαντος σημεῖον συντμήσεως τοῦ *ἐνθάδε*, διότι μόνον μία θέσις ὑπάρχει κενή.

19.—Τεμάχιον ὁμοίας πλακὸς ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν. Πλάτ. μέχρι 0,12, ὕψ. μέχρι 0,13, πάχ. 0,01 ½. Ὑπὲρ τὸν πρῶτον στίχον σώζονται ἴχνη καὶ ἄλλων γραμμάτων. Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ.

ΕΠΙΙ	-
ΕΧΟΝ	ἔχον(τ) -
ΗΜΒ +	ἡμ(έρα) β'. +

Στ. 1. Τὸ τελευταῖον γράμμα πιθανῶς εἶνε Ν.

Στ. 2. Μετὰ τὸ Ν μικρὰ μέν, ἀλλὰ σαφέστατα ἴχνη Τ.

20.—Τεμάχιον ὁμοίας πλακὸς ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιὰν καὶ ἴσως καὶ ἄνω. Πλάτ. μέχρι 0,11,

ὕψ. μέχρι 0,15, πάχ. 0,02 ½. Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ.

ЄΚⲀΤⲀΚ	[ἐνθάδ]ε κατάκ-
CⲘⲀΚⲀ	[κειται - -]ς μακα-
ⲘΝΗⲘ	[ρ - - -] μνήμ-
ΙⲀΗΚ	[ης χάριν;] - - -

Στ. 4. Τὸ πρῶτον γράμμα πιθανῶς ἦτο Ν.

21.—Μικρότατον τεμάχιον ὁμοίας πλακὸς πανταχόθεν κεκολοβωμένον. Εὑρέθη ἐν τῇ ἀνασκαφῇ.

\ΝЄΙι
ΤΗCΗΜ

Στ. 1. Τὸ πρῶτον πιθανῶς Α, τὸ τελευταῖον πιθανῶς Η.

22.—Τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς κάτωθεν καὶ ἐξ ἑκατέρων τῶν πλευρῶν ἀκέραιον, ἄνωθεν κεκολοβωμένον. Πλάτ. 0,17, ὕψ. μέχρι 0,17, πάχ. 0,03. Οἱ στίχοι ἐντὸς γραμμῶν, δι' ὧν εἶνε διῃρημένη ἅπασα ἡ ἐπιφάνεια, καίτοι πρὸς τὰ κάτω δὲν ὑπάρχουσι γράμματα.

ⲀΓⲀΘΟ. . . .	ἀγαθο - [μη]
ΝΙΙΟΥΛΙⲰΚΓ	νὶ Ἰουλίῳ κγ'.
˥ΝΔϚ ΓΪ℞	ἰνδ. ϛ'. -

Στ. 1. Μετὰ τὸ Ο ἴχνη ἀδήλου γράμματος καὶ εἶτα χάσμα τριῶν περίπου ἑτέρων.

Στ. 3. Τὸ πρῶτον ˥ (οὕτω).

23.—Πλὰξ λευκοῦ τιτανολίθου ἀκεραία μόνον δεξιόθεν. Πλάτ. 0,18, ὕψ. 0,20, πάχ. 0,08. Ἀπόκειται ἐν τῷ καπηλείῳ Ἰωάννου Εὐθυμίου.

ΙЄΙCΑΤΟΥC	εἰς αὐτούς
\ΝΤΑCΤΟΥC	- [α]ντας τοὺς
ΟCΙΟΝЄⲀΥ-	ὅσιον ἑαυ[τ] -

Στ. 1. Τὸ πρῶτον γράμμα δυσδιάγνωστον. Ὁ στ. 3 ἀπέχει πολὺ τῶν ἄλλων.

24.—Μικρότατον τεμάχιον μαρμαρίνης πλακὸς εὑρεθὲν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ.

ΟCΙ	-
ΘЄΟ	Θεό[ς]

25.—Λίθος λευκὸς πλάτ. 0,22, ὕψ. 0,10, πάχ. 0,12, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἠκρωτηριασμένος. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε κυρτή, ἡ δ' ἀντίθετος αὐτῇ κοίλη, ἡ δὲ πρὸς τὰ κάτω τῶν γραμμάτων φέρει γλυπτὸν διάκοσμον. Ἀνῆκεν, ὡς φαίνεται, εἰς μικρὰν ἀψῖδα εἰκονοστασίου ἢ ἄλλης ὁμοίας μικρᾶς κόγχης. Μέγεθος γραμμάτων 0,07 ½. Ἀπόκειται ἐν τῇ αὐλῇ Ἀθανασίου Σακελλαρίου ἱερέως.

ЄΓΑΛ

Ἡ ἐπιγραφὴ περιεῖχε πιθανῶς ῥητόν τι τῆς Γραφῆς, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἡ λέξις *μεγαλύνω*.

26.—Μολυβδόβουλον διαμέτρου 0,01 εὑρεθὲν ἐν τῇ ἀνασκαφῇ, κατατεθὲν δὲ ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας.

ΝΙΚ	ΓΙCⲘ
ΙΦΟΡȣ	ΑΤΟ Λ
CΦΡⲀ	ΞΧЄΡΝΙ
	ΤΟΥ

Α. Στ. 2. Τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε ἐφθαρμένον Η.

Β. Στ. 2. Μετὰ τὸ Ο χάσμα ἑνὸς γράμματος μέχρι δύο, εἶτα ἐφθαρμένον Λ ἢ Α.

Στ. 3. Τὰ ἐν ἀρχῇ ἴχνη ἁρμόζουσιν εἰς Ε, δύνανται ὅμως νὰ ἀνήκωσιν καὶ εἰς Α.

Νικ(η)φόρου σφράγισμα τοῦ [Β](λα)χερνίτου.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

Ἐκ τοπογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος κρίνομεν ἀξίαν δημοσιεύσεως καὶ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν, ἣν εἴδομεν κεχαραγμένην ἐπὶ αὐτοφυοῦς βράχου ἐκ ψαμμίτου λίθου ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας *Πελλήνης* ἔξωθι τοῦ χωρίου Ζοῦγρα παρὰ τὴν *Βρύσιν τοῦ Κορφίκου*. Τὰ γράμματα εἶνε μεγάλα καὶ φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸν τελευταῖον π. Χ. αἰῶνα.

Η Δ Ε

Οὐδενὸς ἄλλου γράμματος ἴχνος διακρίνεται.

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΝ

ΕΡΜΗΙ ΚΑΙ ΝΥΜΦΑΙΣ

(πιν. 9 καὶ 10)

Ἐν τοῖς πίναξιν 9 καὶ 10 εἰκονίζεται τὸ Ἑρμῇ καὶ Νύμφαις ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον, οὗτινος τὴν κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ ἔτους τούτου εὕρεσιν ἀνήγγειλα διὰ τῶν ἐν σελ. 109 τῆς Ἐφημερίδος ταύτης [1].

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὑρέθη κατὰ τὴν παλαιὰν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Πειραιῶς, παρὰ τὸ νῦν οἰνοπνευματοποιεῖον Ἥβη τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ Νέου Φαλήρου, 300 περίπου πόδας πρὸς δυσμὰς τοῦ οἰνοπνευματοποιείου τούτου. Τὸν τόπον τοῦτον τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀναγλύφου δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἐπὶ τοῦ II πίνακος τῶν τοῦ Curtius καὶ Kaupert πινάκων Ἀττικῆς ὡς ἑξῆς: πρὸς δυσμὰς τῆς κοίτης τοῦ Κηφισοῦ, βορειοανατολικῶς τοῦ ἐν τῷ προκειμένῳ πίνακι σημειουμένου νεκροταφείου, ἐκεῖ που ἔνθα γέγραπται ἡ λέξις *mittlere* (Südliche, *mittlere*, lange Mauer), ἐπομένως οὐχὶ μακρὰν τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι σημειουμένου, κατὰ Κούρτιον, ἀρχαίου ἱπποδρόμου [2].

Διατηρεῖται δὲ τοῦτο ἐν καλῇ καταστάσει, εἶνε πεποιημένον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου καὶ ἔχει μῆκος 0,80, ὕψος 0,78 καὶ πάχος 0,11. Λήγει δὲ ἄνω εἰς ἀετωμάτιον μετ᾽ ἀκρωτηρίων ἐν σχήματι ἀνθεμίων, ὧν τὰ φύλλα ἦσαν τὸ πάλαι χρώματι δεδηλωμένα, καὶ φέρει παράστασιν καὶ κατὰ τὰς δύο πλευράς, ἃς διακρίσεως ἕνεκα ὁρίζομεν διὰ τῶν στοιχείων Α καὶ Β.

[1] Πρβ. καὶ Ἰάκ. Δραγάτσην ἐν τῇ *Ἑστίᾳ*, 1893, ἀρ. 27, καὶ *Mittheilungen*, 1893, σ. 214 (P. Wolters).

[2] Τὸν ἀκριβῆ τοῦτον καθορισμὸν τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀναγλύφου νομίζω ἀναγκαῖον ἕνεκα τοπογραφικῶν λόγων. Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ δηλ. τούτῳ εἰκονίζεται ὁ Ἔχελος, ἐπομένως ἡ θέσις, ἔνθα τοῦτο εὑρέθη, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ θέσις αὐτὴ τῶν Ἐχελιδῶν.

Πλησίον τοῦ μέρους ἔνθα εὑρέθη τὸ ἀνάγλυφον ἀνεκαλύφθησαν καὶ δύο ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι φέροντες ἐπιγραφὰς «Ἀντίφιλος Νικοστράτου Φλυεύς» καὶ «Σώπατρος Συμμάχου ἐκ Κεραμέων».

Α΄.

Πλευρὰ Α. (πίναξ 9).

Ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ εἰκονίζεται τέθριππον ἅρμα, ὅπερ ἐπὶ ἀνωφεροῦς πλαστικῶς δεδηλωμένου ἐδάφους βαίνει ἐν μεγάλῃ ὁρμῇ τῶν καλπαζόντων ἵππων πρὸς ἀριστεράν. Ἐπιβαίνει δ᾽ αὐτοῦ χλαμυδοφόρος νεανίας, ὅστις διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐκράτει τὰ ἡνία τῶν ἵππων, ἃ ἦσαν χρώματι δεδηλωμένα, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ ἀπὸ τῆς ὀσφύος γυναῖκα ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ, ἣν φαίνεται ὅτι ἀπάγει οὐδόλως ἀνθισταμένην, ὡς ἐκ τῆς στάσεως αὐτῆς καὶ τῆς διαθέσεως τῶν χειρῶν δῆλον γίνεται. Ἡ παράστασις αὕτη ἀναπολεῖ ἡμῖν τὸ ἐκ Δήλου σύμπλεγμα τὸ παριστῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἅδου ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης [1]. Καὶ ἐν τῷ συμπλέγματι ἐκείνῳ δὲν ἀνθίσταται ἐπὶ τῇ ἀπαγωγῇ ἡ Περσεφόνη· μόνον τὸ χρονικὸν σημεῖον καθ᾽ ὃ παρίσταται ἡ ἀπαγωγὴ εἶνε διάφορον. Ἐκεῖ ὁ Ἅδης παρίσταται καθ᾽ ἣν στιγμὴν ἥρπασεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τὴν Περσεφόνην, ἣν σύρει εἰς ἑαυτὸν ἑτοιμαζόμενος ἵνα ἀνέλθῃ, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ ἅρματός του· διὰ τοῦτο συσφίγγει αὐτὴν ἰσχυρῶς περὶ τὴν ὀσφύν. Ἐνταῦθα ἡ ἁρπαγὴ ἔχει ἤδη συντελεσθῇ· ὁ νεανίας ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ ἅρματος, ἣν ἥρπασε γυναῖκα, καὶ φεύγει· διὰ τοῦτο κρατεῖ αὐτὴν κατὰ τὴν ὀσφὺν οὐχὶ ἰσχυρῶς, τοσοῦτον μόνον ὅσον εἶνε ἀναγκαῖον ἵνα μὴ καταπέσῃ αὕτη ἀπὸ τοῦ ἅρματος.

Ὑπὲρ τὸ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ σύμπλεγμα τῶν δύο περιγραφεισῶν μορφῶν, ἐν τῇ κάτω

[1] Ἴδε Bulletin de corr. hellénique, 1879, πίν. XI καὶ πρβλ. Καββαδίας: *Γλυπτὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου*, ἀρ. 133-134.

πλευρᾷ τοῦ ἀετωματίου, εἶνε κεχαραγμέναι ἐν τῷ λίθῳ δύο λέξεις, *Ἔχελος. Βασίλη*[1], λέξεις δηλ. δηλοῦσαι τὰ ὀνόματα τῶν δύο εἰκονιζομένων τούτων μορφῶν.

Ἔμπροσθεν δὲ τῶν ἵππων εἰκονίζεται διεστηκότα ἔχων τὰ σκέλη καὶ τὰς χεῖρας χλαμυδοφόρος νεανίας, τοιαύτην ἔχων στάσιν, οἵα ἡ τοῦ καλουμένου πομπέως ἐν ταῖς ἐν τῇ ζῳοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος εἰκονιζομέναις ἁρματοδρομίαις (ἴδε Michaelis: der Parthenon, πίν. 12, μορφὴ 44 καὶ 58). Ὁ νεανίας οὗτος εἶνε ὁ Ἑρμῆς, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτὸν ἐν τῇ κάτω πλευρᾷ τοῦ ἀετώματος κεχαραγμένης λέξεως[2]. Βαίνει δ' οὗτος ὁρμητικῶς εἰς τὰ ἐμπρὸς οἱονεὶ προτρέπων τοὺς ἵππους καὶ σύνθημα διδῶν πρὸς φυγήν. Ἐν τῇ ἄκρᾳ ἀριστερᾷ χειρί, τῇ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ τετάρτου τῶν ἵππων, ἐκράτει τι ἴσως (κηρύκειον;), ὅπερ θὰ ἦτο τὸ πάλαι χρώματι δεδηλωμένον. Ἐν δὲ τῇ ἄκρᾳ δεξιᾷ, ἐν ᾗ ἔδει νὰ δεχθῶμεν ὅτι θὰ ἐκράτει τὸ κηρύκειον, δὲν ἐκράτει τι, διότι ἡ χεὶρ αὕτη εἶνε ὅλως ἀποκεχωρισμένη ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀναγλύφου, ἐπομένως, ἂν ἐκράτει τι, δὲν ἦτο δυνατὸν τοῦτο νὰ εἰκονίζηται χρώματι, ἀλλὰ θὰ ἦτο πρόσθετον, θὰ ἦτο δηλ. χαλκοῦν. Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ θὰ κατελείπετο ὀπή τις μεταξὺ τῶν δακτύλων.

Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου ἦτο κεχρωματισμένον κυανῷ χρώματι, οὗ σώζονται νῦν ἀρκετὰ λείψανα· κεχρωματισμένα ἦσαν καὶ πολλὰ καθέκαστα καὶ αἱ χαῖται καὶ οἱ χαλινοὶ τῶν ἵππων, ὁ ἕτερος τῶν τροχῶν καὶ ἄλλα μέρη τοῦ ἅρματος.

[1] Ἐν τῷ λίθῳ ἀναγινώσκεται ἐναργῶς ¦ΑΣΙΛΗ. Τῇ βοηθείᾳ ὅμως ἐκτύπου ἀποτυπώματος διακρίνονται, μετὰ τὸ πρῶτον γράμμα Ι, ἴχνη δύο ὑπερκειμένων καμπύλων γραμμῶν, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι τὸ Ι εἶνε μέρος γράμματος Β. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δέον νὰ ἀναγνώσῃ τις οὐχὶ Ἰασίλη ἀλλὰ Βασίλη (οὕτως ἀνέγνω πρῶτος ὁ κ. Λόλλιγκ). Ἡ ἀνάγνωσις αὕτη προσκρούει μὲν εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως τῶν γραμμάτων (τὸ Ι δηλ. εἶνε τοσοῦτον πλησίον τοῦ Α ὥστε κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀποστάσεων τῶν λοιπῶν γραμμάτων δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθῇ τις ὅτι εινε Β ἀλλὰ Ι) δύναται ὅμως νὰ θεωρηθῇ ὡς βεβαία. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἔδει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ διακρινόμενα ἐν τῷ λίθῳ λείψανα καμπύλων γραμμῶν ἐχαράχθησαν τυχαίως, ὅπερ ἀπίθανον. Ἐξ ἄλλου, τὸ ὄνομα Ἰασίλη οὐδαμόθεν εἶνε ἡμῖν γνωστόν, ἐν ᾧ ἡ Βασίλη εἶνε γνωστὸν ἡμῖν μυθολογικὸν πρόσωπον. Τοῦτο εἶνε μία ἔτι ἀπόδειξις ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ τῆς προτεινομενης ἀναγνώσεως.

[2] Ἐνταῦθα ἐχαράχθησαν τὸ πρῶτον, ἱκανῶς ἀφεστῶτα ἀλλήλων, γράμματά τινα (ἄγνωστον τίνος ἕνεκα καὶ πρὸς τίνα σκοπόν), οἷον Ι Η Ι, εἶτα ἐχαράχθη ἡ λέξις ΕΡΜΗΣ διὰ γραμμάτων μικροτέρων. Τὸ Ε τῆς λέξεως ταύτης εἶνε κεχαραγμένον πλησίον τοῦ Η οὕτως ὥστε θὰ ἐδύνατό τις ἴσως νὰ νομίσῃ ὅτι τὸ Η εἶνε σημεῖον δασέος πνεύματος τῇ λέξει ΕΡΜΗΣ ἀνῆκον. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἔχει οὕτως. Τὸ Η εἶνε τῶν πρότερον χαραχθέντων γραμμάτων, δὲν ἀνήκει τῇ λέξει ΕΡΜΗΣ, διότι καὶ ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ε εἶνε πολὺ μικρὰ σχετικῶς πρὸς τὴν ἀπόστασιν τῶν λοιπῶν γραμμάτων τῆς λέξεως ΕΡΜΗΣ καὶ μεγαλήτερον εἶνε τῶν τῆς λέξεως ταύτης γραμμάτων καὶ βαθύτερον κεχαραγμένον. Τούτοις προσθετέον ὅτι καὶ ἐν τῇ πλευρᾷ Β (ἴδε κατωτέρω, κεφ. Β') ἡ λέξις ΕΡΜΗΣ γέγραπται ἄνευ Η.

Ἐκ τῶν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀνακοινωθεισῶν ἐπιγραφῶν δῆλον γίνεται ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ τοῦ ἀναγλύφου πλευρᾷ εἰκονίζεται ὁ Ἔχελος ἀπάγων τὴν Βασίλην τῇ συνεργείᾳ καὶ συνδρομῇ τοῦ Ἑρμοῦ[1]. Ὁ Ἔχελος εἶνε προφανῶς ὁ τῶν Ἐχελιδῶν ἐπώνυμος ἥρως. Περὶ τούτου ἀναγινώσκομεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τάδε:

(*Στέφ. Βυζ.*) *Ἐχελίδαι*· δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ Ἐχέλου ἥρωος· οὗτος δ' ἀπὸ Ἕλους τόπου μεταξὺ ὄντος τοῦ Πειραιέως καὶ τοῦ τετρακώμου Ἡρακλείου, ἐν ᾧ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας ἐτίθεσαν τοῖς Παναθηναίοις.

(*Μ. Ἐτυμ.*) *Ἔχελος*· ἥρως παρὰ Ἀθηναίοις τιμώμενος καὶ δῆμος Ἀττικῆς Ἐχελίδαι, ἀπὸ τοῦ κειμένου Ἕλους ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἵδρυται τὸ τοῦ Ἐχέλου ἄγαλμα.

Ἐνεχελιδῶ· τόπος Ἀθήνησι σταδίων ὀκτώ, ἐν ᾧ αἱ ἱπποδρομίαι.

Ἡ Βασίλη δὲ ἦτο θεὰ λατρευομένη ἐν Ἀθήναις. Κατὰ τὸ μεσημβρινὸν τῆς πόλεως μέρος, μεταξὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἰλισοῦ, ὑπῆρχεν ἱερὸν καὶ τέμενος αὐτῆς τε καὶ τοῦ Νηλέως καὶ ἱερὸν τοῦ Κόδρου, ὡς ἐκ τῆς ἐν C. I. A. IV, ἀρ. 53ᵃ ἐπιγραφῆς μανθάνομεν[2] Τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς Βασίλης ἀναφέρει καὶ ὁ Πλάτων (*Χαρμίδης*, 153) διὰ τῶν ἑξῆς: «καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Ταυρέου παλαίστραν τὴν καταντικρὺ τοῦ τῆς Βασίλης ἱεροῦ εἰσῆλθον».

Ὁ Ἔχελος ἄρα καὶ ἡ Βασίλη εἶνε ἡμῖν γνωστὰ μυθολογικὰ πρόσωπα. Περὶ τῆς εἰκονιζομένης ὅμως ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ ἁρπαγῆς τῆς δευτέρας ὑπὸ τοῦ πρώτου οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων παραδίδει τι, ἐξ οὗ δέον νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ εἰκονίζεται ἐγχωρία τις παράδοσις. Νύξιν τινὰ περὶ τοιαύτης παραδόσεως δυνάμεθα,

[1] Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις τῆς τέχνης εἰκονίζεται ὁ Ἑρμῆς ὡς πομπεύς, πρὸ τεθρίππου ἅρματος, οἷον πρὸ τοῦ τεθρίππου τοῦ Ἅδου ἀπάγοντος τὴν Περσεφόνην (Millin: Myth. Gal. II πίν. 86, εἰκ. 339), πρὸ τοῦ τεθρίππου τῆς Ἴριδος ἀναβιβαζούσης τὸν Ἡρακλῆ εἰς τὸν Ὄλυμπον (Millin etc., πίν. 123, εἰκ. 462) κ. ἁ.

[2] Πρβ. Curtius ἐν Sitzungsber. d. Akad. d. Wiss. zu Berlin, 1885, σ. 437.

φρονῶ, νὰ διακρίνωμεν παρὰ τῷ Διοδώρῳ ἀφηγουμένῳ ἐν κεφ. Γ, 57, ἀθηναϊκόν τινα μῦθον περὶ Βασιλείας.

Ἡ λέξις *Βασίλη* εἶνε διάφορος τύπος τῆς λ. *Βασίλεια*, ἑπομένως τὰ ὑπὸ τοῦ Διοδώρου περὶ τῆς Βασιλείας παραδιδόμενα δύνανται κάλλιστα νὰ ἀναφέρωνται καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ εἰκονιζομένην Βασίλην. Ἡ ταυτότης τῶν δύο τούτων τύπων βεβαιοῦται ἐκ τῶνδε τῶν παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. *Ἀγάμμεια* . . . «λέγεται δὲ καὶ Ἀγάμμη ὡς πρέσβεια πρέσβη καὶ τὸ βασίλεια κατὰ συναλοιφὴν βασίλη» καὶ τῶν παρ' Ἡσυχίῳ «*βασίλη*· βασίλεια, Σοφοκλῆς Ἰφιγενείᾳ [1].

Ἡ Βασίλεια κατὰ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Διοδώρου ἦτο Τιτανίς, θυγάτηρ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Τιταίας, σύζυγος τοῦ Ὑπερίονος καὶ μήτηρ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Ἐκμανὴς γενομένη ἐπὶ δυστυχήμασι τῶν τέκνων αὐτῆς περιεφέρετο κατὰ τὴν Ἀττικὴν χώραν μέχρις οὗ ἐγένετο ἄφαντος. Καὶ ἐπὶ τῆς γῆς δ' οὖσα εἶχεν ἐπονομασθῆ μεγάλη μήτηρ καὶ μετὰ τὴν μετάστασιν αὐτῆς ὡς τοιαύτη θεά, θεὰ Φρυγία, (ὅ ἐστι μεγάλη μήτηρ, μήτηρ τῶν θεῶν, Ῥέα, Κυβέλη) ἐλατρεύετο.

Τὸν ἀθηναϊκὸν τοῦτον μῦθον ἐκθέτει ὁ Διόδωρος οὕτως:... «τὴν μὲν Βασίλειαν, πρεσβυτάτην οὖσαν καὶ σωφροσύνῃ τε καὶ συνέσει πολὺ τῶν ἄλλων διαφέρουσαν ἐκθρέψαι πάντας τοὺς ἀδελφοὺς κοινῇ μητρὸς εὔνοιαν παρεχομένην· διὸ καὶ μεγάλην μητέρα προσαγορευθῆναι· μετὰ δὲ τὴν τοῦ πατρὸς ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς μετάστασιν, συγχωρούντων τῶν ὄχλων καὶ τῶν ἀδελφῶν, διαδέξασθαι τὴν βασιλείαν παρθένον οὖσαν ἔτι καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς σωφροσύνης οὐδενὶ συνοικῆσαι βουληθεῖσαν, ὕστερον δὲ βουλομένην διαδόχους τῆς βασιλείας ἀπολιπεῖν υἱούς, Ὑπερίονι συνοικῆσαι τῶν ἀδελφῶν ἑνί, πρὸς ὃν οἰκειότατα διέκειτο· γενομένων δ' αὐτῇ δύο τέκνων, Ἡλίου καὶ Σελήνης, καὶ θαυμαζομένων ἐπί τε τῷ κάλλει καὶ τῇ σωφροσύνῃ, φασὶ τοὺς ἀδελφοὺς ταύτῃ μὲν ἐπ' εὐτεκνίᾳ φθονοῦντας, τὸν δ' Ὑπερίονα φοβηθέντας μήποτε τὴν βασιλείαν εἰς αὑτὸν περισπάσῃ, πρᾶξιν ἐπιτελέσασθαι παντελῶς ἀνόσιον· συνωμοσίαν γὰρ ποιησαμένους τὸν μὲν Ὑπερίονα κατασφάξαι, τὸν δ' Ἥλιον ὄντα παῖδα τὴν ἡλικίαν ἐμβαλόντας εἰς τὸν Ἠριδανὸν ποταμὸν ἀποπνῖξαι· καταφανοῦς δὲ γενομένης τῆς ἀτυχίας, τὴν μὲν Σελήνην φιλάδελφον οὖσαν καθ' ὑπερβολὴν ἀπὸ τοῦ τέγους ἑαυτὴν ῥῖψαι, τὴν δὲ μητέρα ζητοῦσαν τὸ σῶμα παρὰ τὸν ποταμὸν σύγκοπον γενέσθαι, καὶ κατενεχθεῖσαν εἰς ὕπνον ἰδεῖν ὄψιν κτλ. (ἴδε Διόδωρον) μετὰ δὲ ταῦτα ἐμμανῆ γενομένην καὶ τῶν τῆς θυγατρὸς παιγνίων τὰ δυνάμενα ψόφου ἐπιτελεῖν ἁρπάσασαν πλανᾶσθαι κατὰ τὴν χώραν, λελυμένην μὲν τὰς τρίχας, τῷ δὲ διὰ τῶν τυμπάνων καὶ κυμβάλων ψόφῳ ἐνθεάζουσαν, ὥστε καταπλήττεσθαι τοὺς ὁρῶντας, πάντων δὲ τὸ περὶ αὐτὴν πάθος ἐλεούντων, *καί τινων ἀντεχομένων τοῦ σώματος*, ἐπιγενέσθαι πλῆθος ὄμβρου καὶ συνεχεῖς κεραυνῶν πτώσεις· ἐνταῦθα δὲ τὴν μὲν Βασίλειαν *ἀφανῆ γενέσθαι*, τοὺς δὲ ὄχλους θαυμάσαντας τὴν περιπέτειαν τὸν μὲν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην τῇ προσηγορίᾳ καὶ ταῖς τιμαῖς μεταγαγεῖν ἐπὶ τὰ κατ' οὐρανὸν ἄστρα· τὴν δὲ μητέρα τούτων θεόν τε νομίσαι καὶ βωμοὺς ἱδρύσασθαι, καὶ ταῖς διὰ τῶν τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἐνεργείαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀπομιμουμένους τὰ περὶ αὐτὴν συμβάντα θυσίας καὶ ἄλλας τιμὰς ἀπονεῖμαι. Παραδέδοται δὲ τῆς θεοῦ ταύτης καὶ κατὰ τὴν Φρυγίαν γένεσις» κτλ.

Ἐν ταῖς λέξεσι τοῦ Διοδώρου· *καί τινων ἀντεχομένων τοῦ σώματος* (*τὴν Βασίλειαν*) *ἀφανῆ γενέσθαι* φρονῶ ὅτι ὑπολανθάνει ἡ παρὰ τῷ ἀθηναϊκῷ λαῷ ἐν τοῖς καθέκαστα διαδεδομένη παράδοσις περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Βασιλείας ἢ Βασίλης ὑπὸ τοῦ Ἐχέλου. Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τούτου τοῦ Διοδώρου γίνεται πρὸς τούτοις γνωστὸν ὅτι ἡ Βασίλη εἶχε ταυτισθῆ ἐν Ἀθήναις τῇ Φρυγίᾳ θεᾷ Μεγάλῃ Μητρί, ὃ ἱκανὸν φῶς ἐπιχέει πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς σχέσεως τῆς ἐν τῇ προκειμένῃ πλευρᾷ τοῦ ἀναγλύφου εἰκονιζομένης ἁρπαγῆς τῆς Βασίλης πρὸς τὴν ἐν τῇ πλευρᾷ Β παράστασιν (ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις, κεφ. Γ').

Ἡ ἐν τῇ προκειμένῃ πλευρᾷ παράστασις ἀναπολεῖ ἡμῖν τὰς ἁρματοδρομικὰς ἐκείνας παραστάσεις ἐν αἷς εἰκονίζεται ὁ καλούμενος ἀγὼν ἀποβα-

[1] Ταῦτα φρονῶν καὶ ὁ Κούρτιος περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς λέξεως «Βασίλη» ἐκλαμβάνει τὴν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ ἐν C. I. A. IV, 53ᵃ, ἐπιγραφῇ Βασίλην ὡς προσωποποίησιν τῆς βασιλείας καὶ ἐν τούτῳ εὑρίσκει τὸν λόγον τῆς σὺν τῷ Κόδρῳ καὶ τῷ Νηλεῖ λατρείας αὐτῆς. Ἴδε Sitzungber. d. Akad. d. Wiss. zu Berlin, 1885, σ. 437.

τῶν, οἷον τὸ γνωστὸν ἐξ Ὠρωποῦ ἀνάγλυφον[1] τὸ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως[2] κ. ἑ. ἰδίως δὲ τὰ ἀνάγλυφα ἐκεῖνα, ἐν οἷς εἰκονίζεται πρὸ τῶν ἵππων καὶ ὁ καλούμενος πομπεύς. Τῶν τελευταίων τούτων ἀναγλύφων μνημονευτέα ἐν πρώτοις τὰ δύο ἐκεῖνα ἐκ Λισβῶνος τὰ δημοσιευθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ κ. Homolle ἐν Bulletin de corr. hellénique, 1892, πίν. VIII καὶ IX, σ. 325 κ.ἑ.)[3] Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τοῦ Bulletin εἶνε δημοσιευμένα καὶ τρία τεμάχια ἑτέρων παρεμφερῶν ἀναγλύφων. Τὸ μὲν τούτων εὑρίσκεται ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ (Bulletin, σ. 337, εἰκ. 2), τὰ δὲ δύο ἕτερα ἐν Ρώμῃ (Bulletin, σ. 238, εἰκ. 3 καὶ 4).

Β΄.

Πλευρὰ Β. (πίναξ 10)

Ἡ ἑρμηνεία τῆς ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλευρᾷ τοῦ ἀναγλύφου, ἐν τῇ πλευρᾷ Β, παραστάσεως πράγματα παρέχει. Πρὸς τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐδύνατο ἴσως νὰ συμβάληται ἡ ἐν τῇ κάτω πλευρᾷ τοῦ ἀετώματος κεχαραγμένη ἐπιγραφή, ἀλλὰ ταύτης τὸ τελευταῖον μέρος εἶνε τὸ πλεῖστον ἐξηλειμμένον, ὥστε ἡ καθ' ὁλοκληρίαν ἀνάγνωσις αὐτῆς εἶνε ἀδύνατος. Τοῦτο μόνον ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ὅτι τὸ ἀνάγλυφον εἶνε ἀφιερωμένον τῷ *Ἑρμῇ* καὶ ταῖς *Νύμφαις*, (Νύμφαισιν), διότι μόνον αἱ δύο αὗται λέξεις ἀναγινώσκονται μετὰ βεβαιότητος[4].

[1] Furtwängler: Sammlung Sabouroff, πίν. 26.

[2] Bulletin de corr. hellénique, 1883, πίν 17.

[3] Τὸ γνήσιον τῆς καταγωγῆς τῶν ἀναγλύφων τούτων, ὑπὸ πολλῶν ἀμφισβητηθέν, ὑπεστήριξε δι' ἀποχρώντων λόγων ὁ κ. Homolle. Ἂν δὲ τυχὸν ὑπελείφθη εἰσέτι ἀμφιβολία τις περὶ τοῦ πράγματος, αἴρεται πλέον καὶ αὕτη μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ὑπ' ἐξέτασιν ἀναγλύφου.

[4] Ἐν τῷ προκειμένῳ πίνακι 10 διακρίνει τις ἐναργῶς τὰ σωζόμενα γράμματα. Ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ὅτι εἶνε ἔμμετρος, διότι τὰ πρῶτα μετὰ βεβαιότητος ἀναγινωσκόμενα 18 γράμματα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντα δύο σπονδείους καὶ ἕνα δάκτυλον, ἤτοι:

Ἑρμῆι | καὶ Νύμ|φαισιν α |

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν μετὰ ταῦτα εἶνε ἀσαφὴς καὶ ἀβεβαία. Εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρέχω τὰς ἑξῆς πληροφορίας: α') τὸ τελευταῖον ἐν τῷ λίθῳ σωζόμενον γράμμα Λ εἶνε, ὡς φαίνεται, Α, διότι διακρίνονται πιθανῶς ἐν τῷ λίθῳ ἴχνη τῆς μέσης κεραίας αὐτοῦ. β') μετὰ τὸ γράμμα τοῦτο εἶνε ὁ λίθος βεβλαμμένος τοσοῦτον, ὥστε δύναταί τις νὰ δεχθῇ ἐν ἀνάγκῃ ὅτι εἵποντο καὶ ἄλλα γράμματα, πέντε ἢ ἓξ τὸ πολὺ τὸν ἀριθμόν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιγραφὴ ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐξ 28 μέχρι 34 γραμμάτων.

Αἱ τρεῖς δεξιὰ ἱστάμεναι γυναικεῖαι μορφαὶ ἐν ποδήρει χιτῶνι καὶ ἱματίῳ εἶνε προφανῶς αἱ τρεῖς συνήθως τὸν ἀριθμὸν εἰκονιζόμεναι ἐν τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης Νύμφαι (ἴδε σημείωσιν ὑπ' ἀρ. 2). Ἡ πρώτη τούτων (δεξιὰ τῷ θεατῇ) ἔχει ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ἱμάτιον, καὶ τὴν μὲν δεξιὰν ἔχει πρὸ τοῦ στήθους τὴν δὲ ἀριστερὰν στηρίζει ἐπὶ τοῦ ἰσχίου. Ἡ ἐν τῷ μέσῳ τὴν μὲν ἀριστερὰν ἔχει καθειμένην τὴν δὲ δεξιὰν στηρίζει ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς δεξιὰ αὐτῆς ἱσταμένης (οὗτος ὁ ἐπὶ τοῦ ὤμου βραχίων δὲν εἶνε ἐξειργασμένος· μόνον τεμάχιον μαρμάρου ἀκατέργαστον βλέπει τις καὶ οὐχὶ βραχίονα ἢ χεῖρα). Ἡ τρίτη μορφὴ διαφέρει τῶν δύο λοιπῶν ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν κατὰ τοῦτο ὅτι τὴν κεφαλὴν ἔχει πέπλῳ κεκαλυμμένην· τὴν μὲν δεξιὰν ἔχει καθειμένην[1], τὴν δὲ κατὰ τὸν ἀγκῶνα κεκαμμένην ἀριστερὰν ἔχει παρὰ τὸ στῆθος· δυσδιάκριτον δ' εἶνε ἂν κρατεῖ διὰ ταύτης τὸ ἐπτυχωμένον ἐκεῖ ἱμάτιον ἢ περιφερές τι πρᾶγμα, ὃ θὰ ἦτο χρώματι τὸ πλεῖστον δεδηλωμένον.

Μετὰ τὰς τρεῖς Νύμφας ἵσταται, κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἀναγλύφου ἀκριβῶς, ἱματιοφόρος ἀνὴρ πωγονοφόρος, ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἐκφύονται δύο μικρὰ κέρατα δηλοῦντα ὅτι εἶνε οὗτος ποτάμιός τις θεός. Ἡ μορφὴ αὕτη ἀναπολεῖ ἡμῖν τὴν κερασφόρον ἐκείνην πωγωνοφόρον κεφαλὴν τὴν εἰκονιζομένην ἐν τοῖς γνωστοῖς ἀναγλύφοις τῶν Νυμφῶν μετὰ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Πανός[2]. Ἡ κεφαλὴ

[1] Μεταξὺ τῶν δακτύλων ἔχει ὑπολειφθῇ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου τεμάχιον μαρμάρου ἀκατέργαστον· ἄγνωστον δ' εἶνε ἂν τοῦτο ἔμελλε νὰ ἀφαιρεθῇ ἢ νὰ ἐπεξεργασθῇ εἰς περιφερές τι μικρὸν πρᾶγμα.

[2] Τῶν ἀναγλύφων τούτων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα:

α') ἀνάγλυφον ἐξ Ἀθηνῶν (ἐκ τοῦ παρὰ τὸ στάδιον χώρου) μετ' ἐπιγραφῆς «οἱ Πλυνῆς Νύμφαις εὐξάμενοι ἀνέθεσαν καὶ θεοῖς πᾶσιν» (Paciaudi: Mon. Pelop. I, 207).

β') ἀνάγλυφον ἐξ Ἀθηνῶν (Furtwängler: Sammlung Sabouroff I, πίν. 28).

γ') ἀνάγλυφον ἐξ Ἀθηνῶν (Schöne: Griech. Reliefs, πίν. 28, 118 σ. 58). Ὁ ποτάμιος θεός, ὁ Ἀχελῷος, εἰκονίζεται ἐν μορφῇ ταύρου (τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ σώματος) μετ' ἀνθρωπίνης τὸ πρόσωπον πωγωνοφόρου κεφαλῆς.

δ') ἀνάγλυφον ἐκ Πειραιῶς (Schöne; Gr. Reliefs, πίν. 28, ἀρ. 117).

ε') ἀνάγλυφον ἐκ Μεγάρων (Furtwängler, Sammlung Sabouroff, I, πίν. 28).

ϛ') ἀνάγλυφον ἐκ Μεγάρων (Furtwängler: ἐν Mittheilungen, 1878, σ. 200).

ζ') ἀνάγλυφον ἐκ Μεγαλοπόλεως (Annali, 1863, πίν. 50 σ. 292).

η') ἀνάγλυφον προερχόμενον ἔκ τινος κατὰ τὸν Πάρνηθα σπηλαίου (Annali, 1863, πίν. 50, 3)

θ') ἀνάγλυφον ἐξ Ἄνδρου (Ross: Inselreise, II, 20).

αὕτη ἕνεκα τῆς σχέσεως τοῦ Ἀχελῴου πρὸς τὰς Νύμφας δέον νὰ ἐκλαμβάνηται ὡς κεφαλὴ Ἀχελῴου.

Ὁ Ἀχελῷος ἐξελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἡ πηγὴ ἐξ ἧς πηγάζει πᾶν ῥέον ὕδωρ καὶ ἐν γένει ὡς ἡ προσωποποίησις παντὸς ῥέοντος ὕδατος· διὰ τοῦτο ἐλατρεύετο οὗτος πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾧ ἡ λατρεία τῶν λοιπῶν ποταμῶν εἶχε χαρακτῆρα ἁπλῶς ἐγχώριον, δὲν ἐξετείνετο δηλ. πέραν τῆς χώρας ἣν διέρρεον. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ταύτην ὁ Ἀχελῷος, μόνος αὐτὸς τῶν λοιπῶν ποταμῶν, συνελατρεύετο ταῖς Νύμφαις, ὧν ἐλέγετο πατήρ (Πλάτων ἐν Φαίδρῳ, 236, D), ἀλλαχοῦ τε, οἷον ἐν Μεγάροις, ἔνθα ἐλατρεύοντο αἱ Σιθνίδες Νύμφαι σὺν τῷ Ἀχελῴῳ (Παυσανίας, I, 40, 1), καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῶν ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος (230, B), «ἥ τε αὖ πηγὴ χαριεστάτη ὑπὸ τῆς πλατάνου ῥεῖ μάλα ψυχροῦ ὕδατος ὥστε γε τῷ ποδὶ τεκμήρασθαι. Νυμφῶν τέ τινων καὶ Ἀχελῴου ἱερὸν ἀπὸ τῶν κορῶν τε καὶ ἀγαλμάτων ἔοικεν εἶναι», πιστοῦται ὅτι παρὰ τὸν Ἰλισὸν ὑπῆρχεν ἱερὸν τῶν Νυμφῶν καὶ τοῦ Ἀχελῴου. Αὐτὸ τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐξ ἀθηναϊκῆς ἐπιγραφῆς ἀναθηματικῆς τῷ Ἀχελῴῳ καὶ ταῖς Νύμφαις (C. I. A. IV, 2, 503⁰) [1]. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῷ βωμῷ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Ὠρωπῷ συνεικονίζοντο αἱ Νύμφαι σὺν τῷ Πανί, τῷ Ἀχελῴῳ καὶ τῷ Κηφισῷ (*Παυσανίας*, I, 34, 3).

Οὕτω μαρτυρουμένης τῆς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἀττικῇ λατρείας τῶν Νυμφῶν μετὰ τοῦ Ἀχελῴου, τὴν ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ κερασφόρον μορφὴν ἔδει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς εἰκονίζουσαν τὸν Ἀχελῷον· ἄλλως ὅμως δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὴν ἀποβλέποντες εἰς χωρίον τι τοῦ Αἰλιανοῦ.

Ὁ Αἰλιανὸς ἐκθέτων τὰ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων παραστάσεως τῶν ποταμίων θεῶν λέγει (*Ποικίλη Ἱστορία*, II, 33) τάδε: «τὰ ἀγάλματα αὐτῶν ἐργαζόμενοι οἱ μὲν ἀνθρωπομόρφους αὐτοὺς ἱδρύσαντο οἱ δὲ βοῦν εἶδος αὐτοῖς περιέθηκαν. Ἀθηναῖοι δὲ τὸν Κηφισσὸν ἄνδρα μὲν δεικνύουσιν ἐν τιμῇ κέρατα δὲ ὑποφαίνοντα» [1]. Ὁ συγγραφεὺς διακρίνει ἐνταῦθα τὰς δύο γνωστὰς ἡμῖν ἐκ τῶν σωζομένων μνημείων διαφόρους παραστάσεις τῶν ποταμίων θεῶν, τὴν ἀνθρωπόμορφον καὶ τὴν σύμμικτον ἐκείνην ἀνθρωποταυρόμορφον παράστασιν (σῶμα ταύρου, ἢ μᾶλλον τὸ πρόσθιον μέρος σώματος ταύρου μετὰ ἀνθρωπίνης τὸ πρόσωπον κεφαλῆς) [2]. Τῶν δύο τούτων ὅμως τύπων διακρίνει τρίτον τινὰ συνιστάμενον εἰς ὅλως ἀνδρικὴν μορφὴν ἔχουσαν τὴν κεφαλὴν κερασφόρον, ὑφ' ὅν, λέγει, εἰκονίζετο ἰδιαζόντως ἐν Ἀθήναις ὁ Κηφισός. Ὁ τύπος οὗτος εἶνε ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ [3]. Κατὰ ταῦτα τὴν ὑπ' ἐξέτασιν μορφὴν ἐκλαμβάνω μᾶλλον ὡς τὸν Κηφισὸν ἢ ὡς τὸν Ἀχελῷον. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Κηφισὸς δὲν ἦτο ἄσχετος ταῖς Νύμφαις, ἀφ' οὗ, ὡς ἀνωτέρω (ἐν σελ. 137) εἴπομεν, συνεικονίζετο ταύταις καὶ τῷ Ἀχελῴῳ ἐν τῷ βωμῷ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Ὠρωπῷ.

Ἡ προκειμένη ἄρα κερασφόρος μορφὴ παριστάνει πιθανώτατα τὸν Κηφισόν, οὐ μακρὰν τῆς κοίτης τοῦ ὁποίου καὶ εὑρέθη τὸ ἀνάγλυφον. Εἰκονίζεται δὲ οὗτος μικρὸν ἐστραμμένος τὸ σῶμα ἀρι-

ι') ἀνάγλυφον ἐπὶ τινος βράχου ἐν Πάρῳ (Müller-Wieseler: Denkmäler II, 63, 804).

Περὶ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἴδε Michaelis (Annali, 1863 σ. 324), Pottier (Bulletin de corr. hellénique, 1881, σ. 348), Furtwängler (Mittheilungen, 1878 σ. 182 καὶ Sammlung Sabouroff I, πίν. 28) καὶ Milchhöfer (Mittheilungen, 1880 σ. 206).

[1] Ὑπὲρ τῆς παρὰ τὸν Ἰλισὸν ὑπάρξεως τοῦ ἱεροῦ τούτου μαρτυρεῖ καὶ ἀνάγλυφον εὑρεθὲν πρό τινων ἡμερῶν ἐν ταῖς κατὰ τὴν κοίτην τοῦ Ἰλισοῦ ἐνεργουμέναις ἀνασκαφαῖς (ἴδε σ. 105). Ἐν αὐτῷ εἰκονίζεται ἐπὶ ἕδρας καθήμενος πωγωνοφόρος ἀνήρ, ἔμπροσθεν μὲν τοῦ ὁποίου ἵστανται Ἑρμῆς καὶ Ἡρακλῆς, ὄπισθεν δὲ μορφή τις (ἐλλιπὴς τὴν κεφαλὴν) κρατοῦσα ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ φιάλην, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ κέρας Ἀμαλθείας. Ἔμπροσθεν δὲ τῆς ἕδρας εἰκονίζεται πωγωνοφόρος κεφαλὴ κερασφόρος ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶνε κεχαραγμένη ἐπιγραφή: ΑΧΕΛΩΙΟΣ.

[1] Ἐννοεῖται ὅτι ταῦτα λέγει ὁ Αἰλιανὸς ἀναφερόμενος εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας παραστάσεις τῶν ποταμίων θεῶν, τὰς πρὸ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων. Ἀπὸ τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς οἱ ποτάμιοι θεοὶ εἰκονίζονται ἀνεξαιρέτως ἐν ὅλως ἀνθρωπίνῃ μορφῇ.

[2] Ὁ ἀνθρωπόμορφος τύπος τῶν ποταμίων θεῶν (ὁ ἄνευ κεράτων) εἶνε ἡμῖν γνωστὸς κυρίως ἐκ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνακαλυφθέντων ἀγαλμάτων τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Κλαδέου, τῶν κατὰ τὸ δυτικὸν ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός (*Παυσ.* V, 10,7. Ὁ δεύτερος τύπος, ὁ ἀνθρωποταυρόμαχος, εἶνε ὁ συνήθης. Πλεῖστα παραδείγματα τοῦ τύπου τούτου ἀπαντῶσι κυρίως ἐπὶ νομισμάτων τῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας πόλεων (πρβ. καὶ τὸ ἐν σελ.136 ἐν σημ.2,γ' ἀνάγλυφον, καὶ ἴδε πρὸς τούτοις Sybel, Katalog der Sculpturen zu Athen, ἀρ. 6083, 6411. Πρβ. καὶ τὰς ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἀκαρνανίας παραστάσεις τοῦ Ἀχελῴου). Ἐκ τούτου τοῦ τύπου προέρχεται ἡ ἀνθρωπίνη κερασφόρος κεφαλὴ ἡ ἐν πολλοῖς μνημείοις τῆς τέχνης καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις τῶν Νυμφῶν (ἴδ. σ.136 σημ. 2) εἰκονιζομένη.

[3] Τὸ παρ' Εὐριπίδῃ (*Ἴων*, στ. 1261) «ταυρόμορφον ὄμμα Κηφισοῦ πατρὸς» δὲν προσκρούει, φρονῶ, εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ Κηφισοῦ παραδιδόμενα.

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὰ εἰρημένα δέον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐλλείπουσα κεφαλὴ τοῦ ἐν τῷ δυτικῷ ἀετώματι τοῦ Παρθενῶνος Κηφισοῦ θὰ ἦτο κερασφόρος.

στερά, πρὸς τὴν δεξιὰ αὐτοῦ ἱσταμένην πωγωνοφόρον μορφήν, καὶ ἔχει ὄπισθεν ταύτης τὴν δεξιὰν ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι περιεπτύσσετο αὐτήν· τὴν κεφαλὴν ὅμως ἔχει μικρὸν δεξιὰ ἐστραμμένην πρὸς τὴν ἀριστερὰ αὐτοῦ ἱσταμένην Νύμφην ὡσεὶ ἀκροώμενος αὐτῆς διαλεγομένης αὐτῷ.

Μετὰ τὸν Κηφισὸν ἕπονται δύο ἀλλήλαις προσβλέπουσαι καὶ οἱονεὶ ἐν διαλέξει καὶ συσκέψει διατελοῦσαι μορφαί, ὧν ἡ ἐξακρίβωσις πράγματα παρέχει.

Ἡ πρώτη τῶν μορφῶν τούτων, ἡ πωγωνοφόρος δηλ. δεξιὰ ἱσταμένη μορφή, ἥτις τὴν μὲν δεξιὰν ἔχει καθειμένην τὴν δὲ ἀριστερὰν παρὰ τὸ στῆθος [1], ὁμοιάζει τῇ ἀνωτέρω περιγραφείσῃ μορφῇ τοῦ Κηφισοῦ σὺν μόνῃ τῇ διαφορᾷ ὅτι δὲν ἔχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κέρατα. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω ἐν φιλικῇ διατελεῖ πρὸς τὸν περιπτύσσοντα αὐτὴν Κηφισὸν σχέσιν, δυνατὸν νὰ εἶνε μορφὴ ποταμίου τινὸς θεοῦ, ἴσως τοῦ Ἀχελῴου, ὅστις ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴπομεν συνεικονίζετο τῷ Κηφισῷ καὶ ταῖς Νύμφαις ἐν τῷ ἐν Ὠρωπῷ βωμῷ τοῦ Ἀμφιαράου, ἢ τοῦ Ἰλισοῦ (ἂν ἡ ἑτέρα πρὸ αὐτῆς μορφή, ὡς ἀμέσως θὰ εἴπωμεν, εἶνε ἡ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγροτέρας), δυνατὸν ὅμως νὰ εἶνε καὶ ἐγχώριός τις ἥρως. Τοιαῦται μορφαί, δυσδιάγνωστοι, καὶ ἐν ἄλλοις ἀναγλύφοις τῶν Νυμφῶν εἰκονίζονται, οἷον ἐν τῷ ἐν Πάρῳ ἀναγλύφῳ (ἴδε σ. 136 σημ. 2, ι΄), ἐν τῷ ἐκ τοῦ ἀθηναϊκοῦ σταδίου (ἴδε σ. 136 σημ. 2, α΄) καὶ ἔν τινι ἀναγλύφῳ εὑρεθέντι ἐν τῷ παρὰ τὴν Τάναγραν χωρίῳ «Μουσταφάδες» (ἴδε Milchhöfer ἐν Mittheilungen, 1880, σ. 217). Ἴδε τὰ κατωτέρω ἐν σελ. 141, περὶ Μουνύχου εἰρημένα.

Ἡ ἑτέρα μορφή, ἡ τελευταία ἀριστερὰ ἱσταμένη, ἀφίσταται τοῦ πρὸ αὐτῆς πωγωνοφόρου ἀνδρός, μεθ᾽ οὗ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐν διαλέξει καὶ συσκέψει φαίνεται διατελοῦσα, πλειότερον ἢ ὅσον ἀπέχουσιν ἀλλήλων αἱ λοιπαὶ ἐν τῇ αὐτῇ πλευρᾷ τοῦ ἀναγλύφου εἰκονιζόμεναι μορφαί. Ὑψηλὴ τὸ ἀνάστημα καὶ λεπτὴ μέχρι κομψότητος ἔχει αὐτὴ τύπον ἀληθῶς παράδοξον. Τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἔχει καθειμένην ἐν τῷ αὐτῷ ἀκριβῶς σχήματι, ἐν ᾧ ἔχει καθειμένην τὴν δεξιὰν ὁ πρὸ αὐτῆς ἀνήρ· οὔτε δ᾽ ἐν ταύτῃ οὔτε ἐν τῇ δεξιᾷ κρατεῖ τι πλαστικῶς δεδηλωμένον. Εἶνε δὲ ἐνδεδυμένη βραχὺν μέχρι τῶν γονάτων καθήκοντα λεπτὸν χιτῶνα καὶ ἐπίβλημα ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ὑπὸ τὴν δεξιὰν μασχάλην κατερχόμενον καὶ περὶ τὴν ὀσφὺν ἐζωσμένον. Τὸ εὐσταλὲς τῆς μορφῆς καὶ ἰδίως ἡ κόμωσις αὐτῆς δεικνύουσιν ὅτι εἶνε γυναικεία τις μορφή. Μαστοὺς ὅμως γυναικείους δὲν φαίνεται ἔχουσα αὕτη, ὡς δῆλον κυρίως γίνεται ἐκ τῆς παραβολῆς αὐτῆς πρὸς τὰς ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγλύφῳ εἰκονιζομένας Νύμφας. Δὲν ἀποκλείεται ἄρα καθ᾽ ὁλοκληρίαν ἡ σκέψις ὅτι ἡ μορφὴ αὕτη δύναται νὰ εἶνε καὶ ἀνδρική. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνάγλυφον εἶνε ἀφιερωμένον τῷ Ἑρμῇ καὶ ταῖς Νύμφαις, εἰκότως θὰ περιέμενέ τις ὅτι ἐν τούτῳ θὰ εἰκονίζετο καὶ ὁ Ἑρμῆς. Ἐκ τούτου παράγεται τὸ ἐρώτημα: δὲν δύναταί τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν μορφὴν ταύτην ὡς Ἑρμῆν; Ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν ἔχει ἀληθῶς ὁμοιότητά τινα αὕτη πρὸς τὸν ἐν τοῖς ἀναγλύφοις τῶν Νυμφῶν συνεικονιζόμενον Ἑρμῆν (ἴδε τὰ ἐν σελ. 136 σημ. 2 ἀνάγλυφα) καὶ τὸν ἐν σχέσει πρὸς ἀνάγλυφα, ἐν οἷς εἰκονίζεται καὶ ἡ μεγάλη Μήτηρ Ἑρμῆν Καδμίλον ὑπὸ τοῦ Conze ἐπικληθέντα [1].

Ἀλλ᾽ ἡ προκειμένη μορφὴ εἶνε, ὡς εἴπομεν, μᾶλλον γυναικεία. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέον νὰ ἐκλάβωμεν αὐτήν, ἕνεκα τοῦ ἱματισμοῦ, ὡς Ἄρτεμιν. Εἰκότως δὲ δύναται ἡ Ἄρτεμις νὰ εἰκονίζηται ἐνταῦθα, διότι θεὰ οὖσα τῶν πηγῶν καὶ ποταμῶν, τῶν λιμνῶν καὶ ἑλῶν, καὶ τῶν δασῶν καὶ ὀρέων (ἐξ οὗ καὶ τὰ ἐπίθετα αὐτῆς Λιμναία, Λουσία, Θερμαία, Ποταμία, Ἀλφειαία κτλ.) ἐν μεγίστῃ διατελεῖ σχέσει πρὸς τὰς Νύμφας καὶ πρὸς τοὺς ποταμίους θεούς. Κάλλιστα δὲ ἐδύνατο αὕτη ὡς θεὰ τῶν ἑλῶν (ἐξ οὗ καὶ Ἑλεία ἐπωνομάζετο ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Τριφυλίᾳ. Ἴδε Στράβωνα, 8, σ. 350) νὰ λατρεύηται σὺν ταῖς Νύμφαις ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Ἐχελιδῶν, ἐν ᾧ ἦτο τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονευόμενον Ἕλος (ἴδ. σ. 132). Δυνατὸν ὅμως ἡ λατρεία αὐτῆς νὰ μὴ ἦτο συνδεδεμένη σὺν τῇ τῶν Νυμφῶν ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Ἐχελιδῶν, δυνατὸν δηλ. νὰ εἰκονίζηται αὕτη ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ ὡς θεὰ σχετιζομένη μὲν ταῖς Νύμφαις λατρευομένη ὅμως ἀλλαχοῦ που τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ Ἄρτεμις ἐλατρεύετο ἐν Ἀθήναις ὡς Ἄρτεμις Ἀγροτέρα (ἐν Ἄγραις, παρὰ τὸν Ἰλισόν),

[1] Ἄγνωστον εἶνε ἂν ἐκράτει τι διὰ τῆς ἀριστερᾶς ταύτης χειρός, διότι ὁ μεταξὺ τῶν δακτύλων λίθος δὲν εἶνε ἐντελῶς ἐξειργασμένος.

[1] Ἴδε Arch. Zeitung, 1888, σ. 1 κ. ε.

Ἀρίστη, Ἀριστοβούλη, Βραυρωνία, Ἐπιπυργιδία, Ἑκάτη, Λευκοφρύνη, Ὀρθωσία, Φωσφόρος, Μουνυχία (παρὰ τὸν Πειραιᾶ), κτλ. Προφανὲς δ' εἶνε ὅτι τῶν ἰδιοτήτων τούτων τῆς θεᾶς ἡ Ἄρτεμις Ἀγροτέρα διατελεῖ σχετικῶς ἐν μείζονι σχέσει πρὸς τὰς Νύμφας, αἵτινες καὶ *ἀγρονόμοι* Νύμφαι καλοῦνται (Ὀδυσ. Ζ, 106). Δεκτοῦ δὲ γενομένου ὅτι ἡ προκειμένη μορφὴ εἶνε ἡ Ἄρτεμις Ἀγροτέρα, ἡ πρὸ αὐτῆς πωγωνοφόρος μορφὴ δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς εἰκονίζουσα τὸν Ἰλισὸν παρὰ τὸν ὁποῖον ἐλατρεύετο ἡ θεὰ αὕτη.

Κατὰ τὰ εἰρημένα ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ εἰκονίζονται ἔνθεν μὲν αἱ Νύμφαι μετὰ τοῦ Κηφισοῦ, ἐγχωρίου θεοῦ παρὰ τὸν ὁποῖον ἐλατρεύοντο αὗται, ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Ἐχελιδῶν [1], ἔνθεν δὲ ἡ Ἄρτεμις Ἀγροτέρα ἴσως σὺν τῷ παρ' αὐτῇ ἐγχωρίῳ θεῷ Ἰλισῷ. Οἱ δύο ποτάμιοι θεοὶ τῶν Ἀθηνῶν εἰκονίζονται ἐν φιλικῇ σχέσει, τοῦ ἑνὸς περιπτυσσομένου τὸν ἕτερον. Οὕτως ὑποδηλοῦται ἴσως καὶ ἡ σχέσις, ἐν ᾗ διετέλουν αἱ παρὰ τὸν Κηφισὸν λατρευόμεναι Νύμφαι πρὸς τὴν παρὰ τὸν Ἰλισὸν Ἀγροτέραν Ἄρτεμιν.

Διὰ τῆς ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ εἰκονιζομένης πιθανῶς Ἀρτέμιδος, ἀποβλέψαντες εἰς τὴν Ἄρτεμιν Ἀγροτέραν, ἐδυνήθημεν νὰ ἑρμηνεύσωμεν καὶ τὴν ἑτέραν πρὸ αὐτῆς μορφήν, τὴν πωγωνοφόρον. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὴν δευτέραν ταύτην μορφὴν δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἀποβλέποντες καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν Μουνυχίαν, ἧς τὸ ἱερὸν θὰ ἔκειτο οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ τόπου ἔνθα εὑρέθη τὸ ἀνάγλυφον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ πωγωνοφόρος ἀνὴρ δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὁ ἥρως Μούνυχος, ὁ τῶν Μινυῶν ἀρχηγός, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθείσῃ Μουνυχίᾳ ἵδρυσε τὸ ἱερὸν τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος. Ὁ ἐγχώριος θεὸς Κηφισός, ὁ σὺν ταῖς παρ' αὐτῷ λατρευομέναις Νύμφαις εἰκονιζόμενος, περιπτύσσεται τὸν Μούνυχον εἰς ἔνδειξιν τῆς φιλικῆς ὑποδοχῆς, ἧς οὗτος καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθὲν ἱερὸν σχετικῆς ταῖς Νύμφαις θεᾶς ἔτυχον ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ.

Ταῦτα, εἰκαστικὰ πάντως καὶ ὑποθετικά, προτείνω πρὸς ἑρμηνείαν τῆς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ παραστάσεως. Προφανῶς τὸ ζήτημα εἶνε δυσχερέστατον, ὥστε ἄλλοι, εἰδικοὶ περὶ μυθολογικὰς ἢ περὶ τοπογραφικὰς μελέτας, ἂς ἐξεύρωσι λύσιν αὐτοῦ βεβαίαν.

[1] Ἡ εὕρεσις τοῦ προκειμένου μνημείου τοῦ εἰκονίζοντος ἔνθεν μὲν τὸν Ἔχελον, ἔνθεν δὲ τὰς Νύμφας, καὶ ἡ ἀνάθεσις αὐτοῦ εἰς τὰς Νύμφας καθιστᾷ πιθανὸν ὅτι ἐκεῖ που, ἔνθα τοῦτο εὑρέθη, παρὰ τὸν Κηφισόν, θὰ ὑπῆρχεν ἱερὸν τῶν Νυμφῶν.

Γ'.

Σχέσις τῶν ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν παραστάσεων.

Τὰ δύο περιγραφέντα ἀνάγλυφα εἶνε σύγχρονα, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῶν ἐπιγραφῶν δηλοῦται (ἴδε τὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις, κεφ. Δ'). Ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα (τὸ ὅλον δηλ. μνημεῖον) εἶνε ἀφιερωμένα τῷ Ἑρμῇ καὶ ταῖς Νύμφαις, πάντως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ σχέσις τις μεταξὺ αὐτῶν, πρέπει δηλ. νὰ ὑπάρχῃ σχέσις τις τῆς μιᾶς παραστάσεως πρὸς τὴν ἑτέραν. Ποία ὅμως σχέσις ἢ συνάφεια δύναται νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν Νυμφῶν καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐχέλου ἁρπαγῆς τῆς Βασίλης;

Τὴν σχέσιν ταύτην δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἐν τοῖς προηγουμένοις, ἐν σελ. 133, παρατεθέντος χωρίου τοῦ Διοδώρου. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου μανθάνομεν ὅτι ἡ Βασίλεια ἢ Βασίλη εἶνε αὐτὴ ἡ μεγάλη Μήτηρ τῶν θεῶν, καὶ ὡς τοιαύτη ἐλατρεύετο ἐν Ἀθήναις. Ἀλλ' ἡ μεγάλη Μήτηρ, θεὰ τῆς γῆς καὶ τῶν ὀρέων καὶ σύμβολον τῆς γηΐνης εὐφορίας, οὐχὶ ἄσχετος ἦτο τοῖς Νύμφαις, ὡς καὶ ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων καὶ ἐκ μνημείων τῆς τέχνης διδασκόμεθα.

Ἐν τοῖς *Πυθίοις* τοῦ Πινδάρου (3, 77=137) ἀναγινώσκομεν:

ἀλλ' ἐπεύξασθαι μὲν ἐγὼν ἐθέλω
Ματρί, τὰν Κοῦραι παρ' ἐμὸν πρόθυρον σὺν Πανὶ μέλ- [πονται θαμὰ
σεμνὰν θεὸν ἐννύχιαι.

Πρὸς ἑρμηνείαν τῶν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις συμβάλλεται τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Φιλοστράτου (*Εἰκόνες*, II, 12) «ἐλέγοντο καὶ αἱ Νύμφαι χορεῦσαι οἱ (τῇ Ῥέᾳ) καὶ ἀνασκιρτῆσαι τὸν Πᾶνα»

Κατὰ δὲ τὸν Παυσανίαν ἐν Ἀττικῇ, ἐν τῷ δήμῳ Φλυέων, ὑπῆρχε βωμὸς τῶν Νυμφῶν καὶ τῆς μεγάλης θεᾶς «βωμὸς Νυμφῶν Ἰσμηνίδων καὶ Γῆς, ἣν μεγάλην θεὸν ὀνομάζουσι» (*Παυσ.* I, 31, 4).

Καὶ ἐν πολλοῖς δὲ ἀναγλύφοις, ἐν οἷς εἰκονίζονται αἱ Νύμφαι, συνεικονίζεται καὶ ἡ μεγάλη Μήτηρ, οἷον ἐν τῇ ἐν σελ. 136 σημ. 2, ι' μνημονευομένῳ ἀναγλύφῳ ἐν Πάρῳ καὶ ἐν ἀναγλύφῳ εὑρεθέντι ἐν τῷ παρὰ τὴν Τάναγραν χωρίῳ «Μουσταφάδες» (ἴδε Milchhöfer ἐν Mittheilungen, 1880, σ.217). Ἐν ἀναγλύφῳ δὲ λελαξευμένῳ ἐν τῷ γνωστῷ σπηλαίῳ τῶν Νυμφῶν ἐν Βάρη τῆς Ἀττικῆς εἰκονίζεται καὶ ἡ μεγάλη Μήτηρ (ἴδε Milchhöfer ἐν Mittheilungen, 1880, σ. 217).

Τὰ εἰρημένα παρέχουσιν ἡμῖν νύξιν τινὰ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς σχέσεως τῆς ἐν τῇ πρώτῃ πλευρᾷ τοῦ ἀναγλύφου παραστάσεως πρὸς τὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ. Ἐννοοῦμεν πλέον τὸν λόγον τῆς ἀναθέσεως εἰς τὰς Νύμφας μνημείου εἰκονίζοντος τὴν ἁρπαγὴν τῆς Βασίλης. Ἡ Βασίλη δηλ. εἰκονίζεται ἐν τῷ μνημείῳ τούτῳ ὡς θεὰ ταυτισθεῖσα τῇ μεγάλῃ Μητρὶ συμφώνως πρὸς τὴν παρὰ Διοδώρῳ ἀθηναϊκὴν παράδοσιν [1]. Πλειότερόν τι ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν, διότι καὶ τὰ καθέκαστα τοῦ περὶ τῆς Βασίλης μύθου εἶνε ἡμῖν ἄγνωστα καί τινας τῶν ἐν τῷ ἀναγλύφῳ Β εἰκονιζομένων μορφῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὴν ἐν αὐτῷ παριστανομένην πρᾶξιν δὲν δυνάμεθα, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ εἴπομεν, μετὰ βεβαιότητος νὰ ἐξακριβώσωμεν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν σχέσιν τῆς ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ Βασίλης, ὡς μεγάλης Μητρός, πρὸς τὰς Νύμφας δέον νὰ ἀναφέρωμεν οὐχὶ εἰς τὴν νεωτέραν λατρείαν τῆς Φρυγίας ταύτης θεᾶς τὴν ὅλως ἀσιατικήν, τὴν συνδεομένην μετὰ θιάσων, ὀργίων καὶ μυστηρίων, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐν Ἀττικῇ ἀσκουμένην λατρείαν τῆς θεᾶς ταύτης (Ῥέας), ἧς ὁ Φειδίας ἢ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀγοράκριτος εἶχε ποιήσει τὸ ἄγαλμα διὰ τὸ ἐν Ἀθήναις Μητρῷον. Γνωστὸν δὲ ὅτι δὲν ἦτο ἡ θεὰ αὕτη ὅλως ἑλληνικὴ ἀλλ' ἐλογίζετο ὡς Φρυγία θεά, καθ' ἃ δηλοῦται μάλιστα ἐκ τῶν παρὰ Πολυδεύκει, III, 11 «ἐλέγετο δέ τι καὶ μητρῷον Ἀθήνησι, τὸ τῆς Φρυγίας θεοῦ ἱερόν» καὶ ἐκ τῶν παρὰ Ἀρριανῷ (*Περίπλους Εὐξ. Πoντ.*, σ. 9) «καὶ γὰρ κύμβαλον μετὰ χεῖρας ἔχει (ἡ Ῥέα) καὶ λέοντας ὑπὸ τῷ θρόνῳ καὶ κάθηται ὥσπερ ἐν τῷ μητρῴῳ Ἀθήνησιν ἡ τοῦ Φειδίου» [1].

Δ'.

Γενικαὶ παρατηρήσεις

Ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας καὶ τῶν δύο ἀναγλύφων φαίνεται ὢν ὁ αὐτός, ἡ ἐκτέλεσις ὅμως εἶνε διάφορος. Τὸ ἀνάγλυφον Α εἶνε λεπτότερον καὶ ἐπιμελέστερον ἐξειργασμένον, ἐν ᾧ τὸ ἀνάγλυφον Β καὶ ἡμιτελὲς ἐνιαχοῦ εἶνε καὶ ἀμελῶς ἐξειργασμένον. Καὶ τὰ γράμματα δὲ τὰ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πλευραῖς ἔχουσι τὸ αὐτὸ σχῆμα καὶ δὴ εἶνε κεχαραγμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός. Ἐκ τούτων δηλοῦται ὅτι τὰ δύο ἀνάγλυφα εἶνε σύγχρονα· θὰ ἐποιήθησαν δὲ ταῦτα, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν Ε'. ἑκατονταετηρίδα, μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Παρθενῶνος.

Αἱ μορφαὶ καὶ τῶν δύο ἀναγλύφων, ὥσπερ ἐκ τοῦ περιγράμματος αὐτῶν, ἐκ τῆς στάσεως καὶ ἐκ τοῦ ἱματισμοῦ δηλοῦται, ἐποιήθησαν ὑπὸ τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπίδρασιν τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος. Ἰδίως ὅμως ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου μνημείου ἐπίδρασις τῆς ζωοφόρου ταύτης καταφαίνεται ἐν τῷ ἀναγλύφῳ Α. Ἐκ τῆς στάσεως τοῦ Ἑρμοῦ ὡς πομπέως (ἴδ. σ. 131) φαίνεται ἀληθῶς ὅτι ἡ ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ παράστασις εἶνε εἰλημμένη ἐκ τῶν ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ζωοφόρῳ ἁρματοδρομιῶν. Ἡ ἀπομίμησις δὲ τῶν ἐν τῇ ζωοφόρῳ ταύτῃ βαίνει καὶ μέχρι ἀπομιμήσεως τῶν μορφῶν τῶν ἵππων, ἐν τῇ παραστάσει ὅμως τοῦ τεθρίππου ἅρματος οὐσιώδης ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐν τῇ ζωοφόρῳ καὶ τῶν ἐν τῷ προκειμένῳ ἀναγλύφῳ. Ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς πλαστικῆς τέχνης, τὰ τέθριππα ἅρματα εἰκονίζονται ὅλως κατ' ἐνώπιον· οὕτως οἱ ἵπποι εἰκονίζονται ὁ εἷς ὄπισθεν τοῦ ἄλλου καὶ μόνον δι' ἐλαχίστης προεξοχῆς τῶν σωμάτων ἢ διὰ διαφόρου στάσεως τῶν ποδῶν διακρίνονται. Ἡ κατὰ τοὺς πλαστικοὺς κανόνας τοιαύτη παράστασις τεθρίππου καὶ δυσχερὴς ἀληθῶς εἶνε καὶ

[1] Σχετικῶς τῷ ταυτισμῷ τούτῳ τῆς Βασίλης πρὸς τὴν μεγάλην μητέρα (Ῥέαν), ἐνδιαφέρον ἴσως εἶνε νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι ἱερεῖς τοῦ Κρόνου ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐκαλοῦντο βασίλαι (*Παυσανίας* VI, 20, 1).

[1] Περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ νεωτέρας λατρείας τῆς μεγάλης Μητρὸς ἴδε Petersen: Gr. Mythologie σ. 244 καὶ 293, καὶ πρβ. C. Curtius: Das Metroon in Athen. σ. 6 κ. ἑ.

μονότονος. Ἐν τῷ προκειμένῳ ὅμως ἀναγλύφῳ ἡ παράστασις τοῦ τεθρίππου διαφέρει τῶν ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος. Ἐναντίον τῶν νόμων τῆς πλαστικῆς τέχνης, ἀλλὰ κατὰ τρόπον εὐνοϊκὸν ὑπὲρ τῆς παραστάσεως τοῦ τεθρίππου ὑπὸ ἔποψιν ὡραιότητος καὶ ποικιλίας ἐν τῇ διατάξει τῶν ἵππων, τὸ ἅρμα εἰκονίζεται οὐχὶ κατ' ἐνώπιον ἀλλὰ πλαγίως, εἰκονίζεται δηλαδὴ ἔχον διεύθυνσιν ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ἀναγλύφου ὀλίγον πρὸς τὰ ἐμπρός· διὰ τοῦτο ὁ εἷς πλαστικῶς δεδηλωμένος τροχὸς τοῦ ἅρματος (ὁ ἕτερος τροχὸς θὰ ἦτο χρώματι δεδηλωμένος) δὲν ἔχει σχῆμα ἐντελῶς κυκλικὸν ἀλλ' ἐλλειψοειδὲς συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς προοπτικῆς· διὰ τοῦτο πρὸς τούτοις οἱ ἵπποι δὲν εἰκονίζονται ὁ εἷς ἀκριβῶς ὄπισθεν τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ὁ εἷς ἐξέχων ἐν μέρει τοῦ ἑτέρου. Ἡ πλαγία διεύθυνσις τοῦ ἅρματος σχετικῶς πρὸς τὸν θεατὴν δικαιολογεῖ πληρέστατα τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς παραστάσεως αὐτοῦ, συνήθη ὄντα ἐν μνημείοις τῆς γραφικῆς ἀρχαιοτέροις τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος, ὡς δεικνύουσιν αἱ παραστάσεις ἁρμάτων ἐπὶ μελανομόρφων ἀγγείων.

Ὁ τεχνίτης δὲν παρήγαγεν ἔργον ἴδιόν τινα αὐτῷ τρόπον ἐργασίας ἐκδηλοῦν. Κοινὸς ὢν τεχνίτης τῶν χειρονακτικῶς πρὸς πλήρωσιν τῶν τοῦ βίου ἀναγκῶν ἐργαζομένων διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν τῆς τέχνης ἐπισήμων ἔργων καὶ ἔβαινεν ἐν τῇ ἐργασίᾳ του ἐκλεκτικῶς. Θέλων νὰ παραστήσῃ ἁρπαγὴν ἐν τεθρίππῳ ἀπέβλεψεν εἰς τὰς ἐν τῇ ζωοφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος ἁρματοδρομίας, ἀδιαφορῶν δ' ὅτι ἐν ἐκείναις ταῖς ἁρματοδρομίαις εἰκονίζοντο ἀγῶνες ἀποβατῶν ἀπεμιμήθη ταύτας πρὸς παράστασιν τοῦ ὅλως διαφόρου θέματός του καὶ οὕτως ἐν τῇ στάσει τοῦ ἐκεῖ πομπέως παρέστησε τὸν Ἑρμῆν. Καὶ ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς δὲ μορφὰς τοῦ ἔργου του ἀπεμιμήθη ἐκ τῆς ζωοφόρου, ὅ,τι συνέφερεν αὐτῷ καὶ ὅ,τι ἠδύνατο. Ἡ ἀπεικόνισις ὅμως τοῦ τεθρίππου κατὰ τὸν ἐν τῇ ζωοφόρῳ τρόπον ἦτο αὐτῷ δυσχερής· ἐπειδὴ δὲ καὶ νὰ νεωτερίσῃ ἤθελεν, εἰς ἄλλα ἔργα ἀπέβλεψε καὶ οὕτω τὸ τέθριππον παρέστησε συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς γραφικῆς τέχνης. Ὁμολογουμένως δὲ ἐπέτυχεν ἐν τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ ταύτῃ, διότι ἐν ᾧ τὸ ἔργον του οὐχὶ μικρὰς ἀτελείας ἐν τοῖς καθέκαστα τῶν μορφῶν καὶ δὴ ἀνατομικὰς ἀνακριβείας δεικνύει, ἡ παράστασις τοῦ τεθρίππου εἶνε ἀληθῶς ἄμεμπτος, καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐξαίρετος, ὡς πείθεταί τις παραβάλλων αὐτὸ πρὸς ὁμοίας παραστάσεις, οἷον πρὸς τὰ ἐν σελ. 135 μνημονευόμενα ἀνάγλυφα τὰ ἐν Bulletin de corr. hellénique 1892 σ. 325 κ.ἑ. Ὁ κάλλιστος οὗτος τρόπος τῆς διατάξεως τῶν τεσσάρων τοῦ ἅρματος ἵππων, δι' οὗ ἐκποδὼν γίνεται πᾶσα μονοτονία, ἰδίως ἡ πρὸς τὰ ἐμπρὸς στροφὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ τρίτου τῶν ἵππων τούτων, ἀναπολεῖ ἡμῖν τὸ ἐξ Ὠρωποῦ ἀνάγλυφον (τὸ ἐν σελ. 135 σημ. 1 μνημονευόμενον) καὶ μάλιστα τὸ τοῦ Ἡλίου ἀνάγλυφον (ἴδε Arch. Ztg. 1873, σ. 58 καὶ Baumeister: Denkmäler d. kl. Alterthums σ. 739 εἰκ. 710) τὸ ὑπὸ τοῦ Σχλίεμαν ἐν Τρωάδι εὑρεθέν.

Π. Καββαδίας

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ[1]

Παρὰ τὰς κυρίας παραστάσεις ἤτοι τοὺς *τύπους* τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν νομισμάτων εὕρηνται συνηθέστατα, ὡς γνωστόν, ἕτεραι κατὰ πολὺ τὸ μέγεθος μικρότεραι παραστάσεις, *σύμβολα* καλούμεναι. Καὶ τῶν μὲν *τύπων* ἡ ἔννοια ὡς καὶ οἱ λόγοι τῆς παρὰ τῆς πόλεως ἐκλογῆς αὐτῶν ἐξηγοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὐκόλως καὶ κατὰ τρόπον κοινῶς παραδεκτόν· τῶν *συμβόλων* ὅμως ἥ τε σημασία καὶ χρῆσις παραμένει εἰσέτι δυστυχῶς τὸ πλεῖστον ἀμφίβολος καὶ δυσεξήγητος, ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα τυγχάνει μεγίστης σπουδαιότητος ὄχι μόνον διὰ τὴν νομισματικὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν ἐν γένει. Παράδειγμα δὲ τούτου ἔστωσαν τὰ ἑξῆς.

Ἐν ἔτει 1855 ὁ L. Müller, διευθυντὴς τοῦ Μουσείου τῆς Κοπενχάγης, ἐδημοσίευσεν ἐκτενὲς σύγγραμμα περὶ τῶν νομισμάτων τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας, Φιλίππου Β΄., Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, καὶ Φιλίππου Γ΄[2]. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, προϊὸν μακρᾶς ἐνδελεχοῦς καὶ πεφωτισμένης ἐργασίας, ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ θεωρεῖται μέχρι τοῦ νῦν, δικαίως, ὡς τὸ ἄριστον καὶ τὸ ἐκτενέστερον τῶν περὶ τοῦ θέματος τούτου γραφέντων. Ὡς γνωστὸν τὰ νομίσματα τῶν ῥηθέντων βασιλέων τῆς Μακεδονίας φέρουσι πάντοτε τοὺς αὐτοὺς κυρίους τύπους δι᾽ ἕκαστον μέταλλον, διαφέρουσιν ὅμως τὰ μέγιστα κατὰ τὰ ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολα καὶ μονογράμματα. Οὕτω μόνα τὰ νομίσματα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἅτινα ὁ Müller διῄρεσε χρονολογικῶς εἰς ἑπτὰ κλάσεις (I-VII)[3], παρέσχον καθ᾽ ἣν ἐποχὴν ἐδημοσιεύθη τὸ βιβλίον αὐτοῦ, 1715 διαφοράς, αὐξηθείσας ἔκτοτε οὐκ ὀλίγον διὰ δημοσιεύσεων μεταγεστέρων, οἷα π.χ. ἡ τοῦ Prokesch-Osten.

Ὁ Müller ἐστήριξε τὴν κατάταξιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γνώμης ὅτι τὰ ἐν τῷ πεδίῳ σύμβολα εἶνε τὰ σήματα τῶν πόλεων ἐν αἷς τὰ νομίσματα ταῦτα ἐκόπησαν. Ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀνεπίδεκτος οἱασδήποτε ἀντιρρήσεως προκειμένου, πλὴν ἄλλων τινῶν, περὶ τῶν συμβόλων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ πολλῶν τῶν μετὰ τὸν θάνατον Ἀλεξάνδρου κοπέντων νομισμάτων, ἀνηκόντων χρονολογικῶς εἰς τὰς κλάσεις V-VII τοῦ Müller καὶ ἀποδιδομένων εἰς Ὀδησσόν, Μεσημβρίαν καὶ Καλλατίαν τῆς Θράκης, καὶ εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἀσίας. Πολλὰ τῶν συμβόλων τούτων συνοδεύονται καὶ ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ τῶν πόλεων, ἑπομένως ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν εἶνε βεβαία. Πόσον ὅμως ἠπατήθη ὁ Müller γενικεύσας τὸ σύστημα αὐτοῦ καὶ ἐφαρμόσας καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων κλάσεων, ἀποδεικνύει τὸ ἑξῆς παράδειγμα.

Ἐκλέγομεν ἐκ τῶν πινάκων τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, ἐκ μὲν τῶν νομισμάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου τὰ ἑξῆς:

Ἀριθμὸς κατατάξεως Müller.	Σύμβολον.	Μονόγραμμα.	Ἀπόδοσις Müller.
83	Λαμπάς	Γ	Ἀμφίπολις Μακεδονίας
142	Ῥόπαλον	»	Ἡράκλεια Σιντική
260	Μήνη	»	Ἀβέβαια πόλεων Μακεδονίας
280	Ἄφλαστον	»	» »
289	Γρὺψ	»	Ἄβδηρα Θράκης
439	Περικεφαλαία	»	Μεσημβρία
542	Δελφὶς	»	Ἀβέβαια Μακεδονίας Θράκης
549	Στέφανος	»	καὶ Θεσσαλίας
558	Πέτασος	»	» »
561	Κλάδος	»	» »
571	Στάχυς	»	» »
575	Πέλεκυς	»	» »
603	Πήγασος	»	» »
757	Ἀκροστόλιον	»	Χαλκὶς Εὐβοίας
765	Μονόγραμμα	»	Ἀβέβαια Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας
845	Ἕτερον μονόγρ.	»	» »

Ἐκ δὲ τῶν νομισμάτων Φιλίππου Β΄., τὰ ἑξῆς:

151	Μήνη	Γ	Ἀβέβαια Μακεδονίας
155	Ἀκροστόλιον	»	» »
214	Δελφὶς	»	Ἀβέβαια
218	Στέφανος	»	»
242	Κλάδος	»	»
246	Στάχυς	»	»
251	Πέλεκυς	»	»

[1] Οἱ ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἀναφερόμενοι πίνακες εἶνε οἱ τοῦ βιβλίου ἡμῶν Numismatique de la Crète ancienne πίν I-XXXV.

[2] L. Müller, Numismatique d'Alexandre le Grand etc. Copenhague 1855.

[3] Ἴδε καὶ Head, Historia Numorum p. 199.

Τί δ' ἐξάγεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ πίνακος τούτου, ὁμοίους τοῦ ὁποίου ἠδυνάμην οὐκ ὀλίγους νὰ συνθέσω ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Müller; Ὅτι οὐχὶ τὰ διάφορα σύμβολα ἀλλὰ τὸ μονόγραμμα Ͱ τὸ κατ' ἰδιοτροπίαν τινα δι' ἁπλῆς στιγμῆς παριστῶν τὸ ε̈ μικρόν, εἶνε τὸ συνδετικὸν σημεῖον καὶ κοινὸν γνώρισμα τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν νομισμάτων. Τοῦτο δ' ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τῆς ταυτότητος τῆς τέχνης αὐτῶν, ὀφθαλμοφανῶς εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ νομισματοκοπεῖον ἀνηκούσης. Ἐπομένως καὶ βεβαίως ἡ εἰς διαφόρους πόλεις κατάταξις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Müller εἶνε ἐντελῶς ἐσφαλμένη. Τίνα δὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκ παραγνωρίσεως τῆς σημασίας τῶν συμβόλων ἐσφαλμένης κατατάξεως τῶν νομισμάτων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Δυστυχῶς πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ οὐχὶ σμικρᾶς βλάβης διὰ τὴν ἱστορίαν ἐν γένει. Διότι οἱ νομισματικοὶ παραδεχθέντες τὴν κατάταξιν τοῦ Müller παρενέβαλον διὰ χρονικὸν διάστημα πεντήκοντα καὶ ἐνίοτε μέχρις ἑκατὸν ἐτῶν εἰς τὰς ἄλλας σειρὰς τῶν νομισμάτων τῶν αὐτῶν πόλεων τὰ νομίσματα ταῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἑπομένως τὰ μὲν κατὰ τέχνην προηγούμενα ἀνεβίβασαν, τὰ δὲ ἑπόμενα κατεβίβασαν ἐσφαλμένως κατ' ἴσον ἀριθμὸν ἐτῶν. Ἂν δέ τις σκεφθῇ ὅτι τῶν πλείστων Ἑλληνικῶν πόλεων ἡ χρονολογία στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐκ τῶν νομισμάτων δεδομένων, εὐκόλως φαντάζεται οἵας βλάβης διὰ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ χρονολογίαν ἐγένετο καὶ δύναται νὰ γείνῃ πρόξενος ἡ παραγνώρισις τῆς σημασίας τῶν νομισματικῶν συμβόλων, ὁπόσην δὲ σπουδαιότητα ἔχει διὰ τὴν ἐπιστήμην ἡ μετ' ἐπιστασίας λεπτομερὴς ἐξέτασις αὐτῶν.

Δυστυχῶς ἡ μελέτη τῶν συμβόλων προσκρούει εἰς μεγάλας δυσκολίας, ὧν κυριωτέρα εἶνε ἡ ἔλλειψις γενικοῦ καὶ ἀκριβοῦς καταλόγου ἁπάντων τῶν Ἑλληνικῶν νομισμάτων. Καὶ ἐγένετο μὲν ἤδη ἀρχὴ συντάξεως τοιούτου ἔργου ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν θὰ ἴδῃ αὐτὸ συντετελεσμένον ἡ παροῦσα γενεά, ἕνεκα τοῦ πολυδαπάνου καὶ κολοσσιαίου τῆς ἐπιβολῆς.

Τὸ μόνον ὅπερ δύναταί τις νὰ ἐπιχειρήσῃ μέχρις οὗ κατορθωθῇ ἡ δημοσίευσις τοιούτου τινὸς ἔργου εἶνε ἡ μελέτη τῶν νομισματικῶν συμβόλων τμημάτων τινῶν μόνον τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἀφ' οὗ πρότερον δι' ἐνδελεχῶν προσπαθειῶν κατορθωθῇ ἡ συγκέντρωσις εἰς κατάλογον ἀκριβῆ τῶν ἐν ἅπασι τοῖς νομισματικοῖς Μουσείοις τῆς Εὐρώπης διεσπαρμένων σχετικῶν νομισμάτων.

Δημοσιεύσαντες τὸ πρῶτον μέρος τοιούτου τινὸς ἔργου περὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαίας Κρήτης ἐπιχειροῦμεν νῦν τὴν μελέτην τῶν ἐπ' αὐτῶν συμβόλων, εὐχόμενοι ὅπως καὶ ἕτεροι ἀναλάβωσι τὴν μελέτην τῶν νομισματικῶν συμβόλων ἑτέρων χωρῶν, ἵνα οὕτω ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα συγκρίσεως καὶ τῆς γενικεύσεως τῶν συμπερασμάτων, φθάσωμεν εἰς γνώσεις ἀσφαλεῖς περὶ τῆς χρήσεως καὶ σημασίας τῶν συμβόλων.—

Γενικῶς δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαίας Κρήτης σύμβολα εἶνε ὀλιγάριθμα, κυρίως ἐπὶ τῶν αὐτονόμων ἀπαντῶντα, καὶ ὅτι ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶνε σύγχρονος πρὸς τὴν τῶν ἀρχαιοτέρων νομισματικῶν τύπων τῆς νήσου ἐξακολουθοῦσα μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν ῥωμαίων κατακτήσεως αὐτῆς, ὁπότε σχεδὸν ἐντελῶς καταπαύει ἐξαιρέσει μιᾶς κατηγορίας αὐτῶν (τῆς Β'.)

Δύναταί τις δὲ νὰ διακρίνῃ αὐτὰ εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας.

Α'. *Τὰ ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τοῦ νομίσματος, παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ θεοῦ τεθειμένα πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτῆς.*

Τοιαῦτα δ' εἶνε· ὁ παρὰ τὰς κεφαλὰς τοῦ Διὸς ἐν Κνωσῷ (VII, 19-21) καὶ Πολυρηνίῳ (XXVI, 30) *κεραυνός*· ἡ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διονύσου ἐν Συβριτίᾳ (XXX, 15-17) *σταφυλή*· ἡ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ποσειδῶνος *τρίαινα* ἐν Ραύκῳ (XXIX, 25)· ὁ ὡς πλαίσιον περιβάλλων τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀριάδνης ἐν Κνωσῷ *λαβύρινθος* (IV,33-34)· τὸ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ ἐν Συβριτίᾳ *κηρύκειον* (XXX, 16, 22)· τὸ *τόξον* τὸ παρὰ τὰς κεφαλὰς τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Βριτομάρτιδος ἐν Κεραίᾳ (IV, 16-17), Γόρτυνι (XV, 19), Ὀλοῦντι (XXII, 23) καὶ Πολυρηνίῳ (XXVI, 19-22).

Β'. *Τὰ ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους τοῦ νομίσματος τεθειμένα καὶ ἀμέσως σχετιζόμενα πρὸς τὸν τύπον.*

Τοιαῦτα εἶνε ἐπὶ μὲν τῶν αὐτονόμων νομισμάτων ὁ *οἶστρος* ὁ ἐνοχλῶν τὸν ταῦρον τοῦ διδράχμου τῆς Γόρτυνος (XIV, 17, XV, 1-2) καὶ Φαι-

στοῦ (XXIII, 24)· ὁ *κεραυνὸς* ὁ ἄνω τῆς τὸν Δία θηλαζούσης κυνὸς ἐν Κυδωνίᾳ (X, 2)· ὁ μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ Ποσειδῶνος *δελφὶν* ἐν Πριανσῷ (XXIX,4)· ὁ περίφημος κρητικὸς *κύων* ὁ μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ ἡφαιστοτεύκτου γίγαντος καὶ χαλκοῦ περιπόλου τῆς Κρήτης Τάλω ἐν Φαιστῷ (XXIII, 2-3)· τὸ πρὸ τοῦ τὰ πέδιλα προσαρμόζοντος Ἑρμοῦ ἐν Συβριτίᾳ (XXX, 16) *κηρύκειον*· τὸ πρὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καθημένου Ἀπόλλωνος ἐν Χερσονήσῳ III, 24-26) *θυμιατήριον*· ὁ παρὰ τὴν Ἀρτέμιδα καὶ Ἀπόλλωνα ἐν Ἐλευθερναῖς (XI, 4) καὶ Κυδωνίᾳ (IX, 2-6) τρέχων *κύων*· ὁ παρὰ τὴν Ἀθηνᾶν ἐν Γόρτυνι (XVI, 14) *ὄφις*· ἡ *λεοντῆ*, τὸ *τόξον*, ἡ *φαρέτρα*, τὰ *βέλη* καὶ ὁ ἀνεστραμμένος ἑπομένως κενὸς *ἀμφορεὺς οἴνου* παρὰ τὸν ἱστάμενον ἢ ἀναπαυόμενον Ἡρακλέα τῶν νομισμάτων τῆς Φαιστοῦ (XXIII, 6 XXIV, 1-6) καὶ τέλος ὁ παρὰ τοὺς πόδας τῆς Ὑγείας ἢ Δήμητρος *ὄφις* τῶν νομισμάτων τῆς Πριανσοῦ (XXVIII, 21-23). Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπὶ ῥωμαίων κοπέντων οἱ *ἑπτὰ ἀστέρες τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς ἄρκτου* οἱ περὶ τὸν Κρηταγενῆ Δία, (XXXII, 21-22, XXXIII, 10 καὶ XXXV, 1) ἢ περὶ τὸν πρὸς τοῦτον ὑπὸ τῆς κολακείας τῶν Κρητῶν ἐξισωθέντα Αὔγουστον (XXXII, 2-4 καὶ 8, 21-22)· οἱ αὐτοὶ καὶ ὁ *κύων* παρὰ τὸν ἐπὶ σφαίρας καθήμενον νεαρὸν Δία (XXXV, 1)· πρὸς δὲ ὁ *κύων* καὶ ἡ *ἔλαφος* παρὰ τὴν Ἀρτέμιδα, οἱ *λέοντες* παρὰ τὴν Κυβέλην, ὁ *ἀετὸς* παρὰ τὸν Δία, τὸ *κέρας τῆς ἀφθονίας* καὶ ὁ *ἀετὸς* παρὰ τὴν τὸν Δία φέρουσαν Ἀμάλθειαν, καὶ ὁ *πάνθηρ* παρὰ τὸν Διόνυσον ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ κοινοῦ τῶν Κρητῶν (ἴδ. Πίν. XXXII-XXXV).

Πολλὰ τῶν συμβόλων τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν δὲν ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὴν τάξιν τῶν αὐτοτελῶν συμβόλων ἀλλ' εἶνε μᾶλλον χαρακτηριστικὰ παραρτήματα (attributs) τῶν ἀπεικονιζομένων θεῶν.

Γ'. *Τὰ πρὸς ἔνδειξιν τοῦ τόπου ἔνθα συμβαίνει ἡ ἀπεικονιζομένη σκηνή.*

Οὕτω ἐν Φαιστῷ (XXIV, 6-7) εὑρίσκομεν παρὰ τὸν ἀναπαυόμενον Ἡρακλέα *ὅρον* ἢ *στήλην*, πιθανῶς τῶν Ἡρακλείων, δεικνύουσαν τὸ πέρας τῶν ἐκδρομῶν τοῦ ἥρωος. Ἐν Κνωσῷ (VIII,8-13) Γόρτυνι (XII,21-22, XV,16 καὶ XV,4-5) καὶ ἐπὶ νομισμάτων τινῶν τοῦ Κοινοῦ τῶν Κρητῶν (XXXIV, 14) εἷς ἢ δύο *δελφῖνες* ὑπὸ τὸν ἀπάγοντα ἢ ἀπαγαγόντα ἤδη τὴν Εὐρώπην ταῦρον, ἐνδεικνύουσι τὴν διαπλεομένην θάλασσαν. Ἀντὶ δελφῖνος εὑρίσκομεν ὑπὸ τὸν ταῦρον ἑνὸς τῶν νομισμάτων τῆς Γόρτυνος ἰχθύν τινα, πιθανῶς τὸν *σκάρον* καλούμενον περίφημον μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅλως δὲ ἰδιάζοντα εἰς τὴν Κρητικὴν θάλασσαν, ἔνθα κατὰ μεγάλα πλήθη ἀπαντᾶ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ περίφημος γάλλος περιηγητὴς Belon[1], λέγει ὅτι «L'on n'a point accoustumé, d'en veoir en noz rivages non plus en l'Ocean qu'en la mer Méditerranée, et ose asseurer qu'on ne le trouve point au Propontide en l'Hellesponte, n'au pont Euxine, n'aussi en l'Adriatique· car je l'y ay cherché. Et toutes fois il est si frequent en quelques endroits des rivages de Crète, qu'on n'y en peche aucun autre plus commun etc.». Ὁ αὐτὸς περιηγητὴς δημοσιεύει καὶ εἰκόνα αὐτοῦ. Ὅμοιος ἰχθὺς μετὰ δύο δελφίνων εὕρηται καὶ κάτωθεν τοῦ ἀπάγοντος τὴν Εὐρώπην ταύρου ἐπὶ ληκύθου μελανομόρφου εὑρεθείσης ἐν Ἰταλίᾳ[2]. Βεβαίως δὲ οἱ Γορτύνιοι ἠθέλησαν διὰ τοῦ ἰδιάζοντος τῇ Κρήτῃ ἰχθύος τούτου νὰ δηλώσωσιν οὐχὶ πλέον ὡς διὰ τῶν δελφίνων τὴν θάλασσαν ἐν γένει ἀλλ' αὐτὸ τὸ *κρητικὸν* πέλαγος.

Δ'. Τὰ χαρακτηρίζοντα τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως τῆς κοψάσης τὰ νομίσματα.

Τοιαῦτα εἶνε· τὸ *ἀκροστόλιον* πλοίου παρὰ τὸν φοίνικα ἐν Ἱεραπύτνῃ (XVII 9-10 καὶ 24-26)· τὸ *πηδάλιον* καὶ ὁ *δελφὶς* παρὰ φοίνικα ἐν Πριανσῷ (XXVIII, 24-26 καὶ 28-29)· καὶ οἱ τὴν τρίαιναν τῆς Ραύκου (XXX, 19, 35-36), Ρεθύμνης (XXX, 7) καὶ Λάππας (XX, 1) περιβάλλοντες ἢ κοσμοῦντες *δελφῖνες* οἱ ἐνδεικνύοντες τὴν ὑπὸ τῶν κατοίκων λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν εὐδοκίμησιν αὐτῶν· τὰ *βέλη* ἢ αἱ *αἰχμαὶ βελῶν* αἱ εὑρισκόμεναι παρὰ τὴν προτομὴν αἰγάγρου ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Ἐλύρου (XII 9-10), Ὑρτάκου (XVIII, 8-9), Πολυρηνίου (XXV, 33-34), Πραισοῦ (XXVIII 3-4), Πριανσοῦ (XXVIII, 23), Συβριτίας (Ἀρχ. Ἐφημ.

[1] P. Belon du Mans. Les observations de plusieurs singulatités et choses memorables, trouvées en Grèce etc. Paris 1554 p. 9-10.

[2] Otto Jahn, Die Entführung der Europa auf antiken Kunstwerken πίν. V, α σελ. 21. Ἐκ παραδρομῆς βεβαίως καλεῖ ὁ Jahn ὅλους τοὺς ὑπὸ τὴν Εὐρώπην ἰχθῦς, δελφίνας.

1889 πίν. 12, 11) καὶ Τάρρας (XXX, 27) ἅτινα βεβαίως ἀναφέρονται εἰς τὴν περίφημον δεξιότητα τῶν Κρητῶν περὶ τὴν τοξικήν. Ὡς γνωστὸν οἱ Κρῆτες διέπρεψαν καθ' ὅλους τοὺς πολέμους τῆς ἀρχαιότητος ὡς τοξόται, καὶ ἐν τῇ νήσῳ δὲ ἠσχολοῦντο ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὸ κυνήγιον τῶν ἀπροσίτων καὶ πολυπληθῶν αἰγάγρων τῶν ὀρέων τῆς νήσου. Πλὴν τῶν γνωστῶν πολυπληθῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων παραθέσεως ἄξιον εἶνε τὸ ἐπίγραμμα LXIII τοῦ Καλλιμάχου·

Κυνθιάδες θαρσεῖτε· τὰ γὰρ τοῦ Κρητὸς Ἐχέμμα
κεῖται ἐν Ὀρτυγίῃ τόξα παρ' Ἀρτέμιδι,
οἷς ὑμέων ἐκένωσεν ὄρος μέγα· νῦν δὲ πέπαυνται
αἶγες, ἐπεὶ σπονδὰς ἡ θεὸς εἰργάσατο

καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ ἐν ἔτει 1546 ἐπισκεφθέντος τὴν νῆσον Belon ὅστις ὁμιλῶν περὶ τοῦ πρὸς τὸ τόξον ἔρωτος τῶν Κρητῶν καὶ καθ' οὓς ἀκόμη χρόνους αὐτὸς ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον λέγει (σελ. 7) «encore pour le jourd'hui suyvant ceste antiquité, s'adonnent par un instinct naturel et de leur enfance à tirer de l'arc scythique et mesmement un petit enfant du berceau courroussé et pleurant se appaise luy montrant seulement un arc, ou luy baillant une flesche en la main etc. Νομίσματά τινα τῆς Κρητικῆς πόλεως Λήτης φέροντα ὡς τύπον (XII, 14-17) προτομὴν αἰγάγρου ὑπὸ βέλους πεπληγμένης ἐπιβεβαιοῦσιν ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος σύμβολα ἀναφέρονται εἰς τὸ κυνήγιον τῶν αἰγάγρων. Ἕτερα τινα νομίσματα τῆς Ἐλύρου (XII 13) δεικνύουσιν αἴγαγρον θάμνον τινὰ καταβιβρώσκουσαν ὅστις πιθανώτατα εἶνε τὸ περίφημον *δίκταμνον* περὶ οὗ ὁ μὲν Θεόφραστος (Φυτῶν Ἱστορ. IX, 16, 1), λέγει ὅτι εἶνε «*ἴδιον τῆς Κρήτης, θαυμαστὸν δὲ τῇ δυνάμει . . . . Σπάνιον δέ ἐστι· καὶ γὰρ ὀλίγος ὁ τόπος ὁ φέρων καὶ τοῦτον αἱ αἶγες ἐκνέμονται διὰ τὸ φιληδεῖν. Ἀληθὲς δέ φασιν εἶναι καὶ τὸ περὶ τῶν βελῶν ὅτι φαγούσας ὅταν τοξευθῶσιν ἐκβάλλει*». Ὁ δὲ Αἰλιανός, (Ποικ. Ἱστορ. Α. 10). «*Οἱ δὲ Κρῆτές εἰσι τοξεύειν ἀγαθοί, καὶ οὖν καὶ τὰς αἶγας βάλλουσιν ἐπ' ἄκροις νεμομένας τοῖς ὄρεσιν· αἱ δὲ βληθεῖσαι παραχρῆμα τῆς δικτάμνου βοτάνης διέτραγον, καὶ ἅμα τῷ γεύσασθαι ὅλα ἐκείναις τὰ βέλη ἐκπίπτει*»· καὶ ὁ Πλούταρχος (Ζώων ἰδ. XX,8) «*Αἱ δὲ Κρητικαὶ αἶγες, ὅταν τὸ δίκταμνον φάγωσιν, ἐκβάλλουσι τὰ τοξεύματα . . . ἐπ' οὐδὲν γὰρ ἄλλο τρωθεῖσαι φέρονται καὶ ζητοῦσι καὶ διώκουσιν ἢ τὸ δίκταμνον*». Τὸ αὐτὸ δίκταμνον καὶ βέλος εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Τυλισοῦ (XXX 29-32 καὶ XXXI, 1-3) ὡς σύμβολα παρὰ τὸν τύπον τοῦ Ἀπόλλωνος *κυνηγοῦ* τοῦ ἱσταμένου καὶ κρατοῦντος τῇ μὲν ἀριστερᾷ τόξον τῇ δὲ δεξιᾷ κεφαλὴν αἰγάγρου, ἣν πρὸ μικροῦ θὰ ἐθήρευσε. Καὶ ἐν Κυδωνίᾳ δὲ ἐπὶ τῶν ὡραίων τῆς πόλεως διδράχμων εὕρηται ὡς σύμβολον *αἰχμὴ βέλους* παρὰ τὸν τόξον κατασκευάζοντα Ἀπόλλωνα (IX,2) περὶ οὗ ἐλέγετο ἐν Κρήτῃ ὡς γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Διοδώρου (Βιβλ. Ε' κεφ. 47) «*εὑρετὴν τοῦ τόξου γενόμενον διδάξαι τοὺς ἐγχωρίους τὰ περὶ τὴν τοξείαν, ἀφ' ἧς αἰτίας μάλιστα παρὰ τοῖς Κρησὶν ἐζηλῶσθαι τὴν τοξικὴν καὶ τὸ τόξον Κρητικὸν ὀνομασθῆναι*». Ἐπὶ τῶν αὐτῶν νομισμάτων εὑρισκόμενον παρὰ τὸ βέλος *κύνα* κυνηγετικὸν ἀλλόμενον ἐκ χαρᾶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ παρασκευαζομένου τόξου (IX 2, 4, 7-8). Ἐνίοτε δὲ ἀντὶ τοῦ βέλους εὑρίσκομεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν νομισμάτων *λαμπάδα* εἰς τὴν φλόγα τῆς ὁποίας ὁ Ἀπόλλων προσεγγίζει καὶ θερμαίνει τὸ τεινόμενον τόξον, ἵνα εὐκαμπτότερον καταστήσῃ αὐτὸ ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῶν ὁμηρικῶν στοίχων (Ὀδυσ. Φ. 176 καὶ ἑξ.)

Ἄγρει δη πῦρ κεῖον ἐνὶ μεγάροισι, Μελανθεῦ,...
ὄφρα νέοι θάλποντες, ἐπιχρίοντες ἀλοιφῇ
τόξου πειρώμεσθα καὶ ἐκτελέσωμεν ἄεθλον.

Τοῦτο ἦτο ἄλλως τε τρόπος παρασκευῆς τῶν τόξων ἰδιάζων τοῖς Κυδωνιάταις, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν στίχων τοῦ Κλαυδιανοῦ (Histrix).

Quis labor humanus tantum ratione sagaci
Proficit? Eripiunt trucibus Gortynia capris
Cornua, subjectis eadem lentescere cogunt
Ignibus, intendunt taurino viscere nervos -
- - - - morem hinc traxisse Cydonas
Bellandi . . .[1]

[1] Φαίνεται ὅτι μεταξὺ τῶν περιφημοτέρων τοξοτῶν τῆς νήσου ἐλογίζοντο οἱ Κύδωνες. Ἴδε Καλλιμαχ. III ἐκδ. Pal «*Κύκλωπες κήμοί τι Κυδώνιον εἰ δ' ἄγε τόξον*» ἔνθα ὁ σχολιαστὴς σημειοῖ ὅτι οἱ

Καὶ τὸ παρὰ τὴν λαμπάδα *βέλος* νομισμάτων τινῶν τῶν γειτόνων τῆς Κυδωνίας Ἀπταραίων (I, 21-22) καὶ Κεραϊτῶν (IV, 20) βεβαίως ἀναφέρεται εἰς τὴν διὰ τοῦ πυρὸς προετοιμασίαν τῶν τόξων.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγεται καὶ τὸ ἀρχαιότατον τῶν διδράχμων τῶν Ἐλευθερναίων (XI, 4) εἰκονίζον ἀφ᾽ ἑνὸς τὴν ὑπὸ κυνὸς συνοδευομένην κυνηγέτιδα Ἀρτέμιδα τρέχουσαν καὶ τοξεύουσαν, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ τὸν Ἀπόλλωνα ὁμοίως ὑπὸ κυνὸς συνοδευόμενον, τόξον τῇ ἀριστερᾷ κρατοῦντα καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἀποκόπτοντα δενδρύλιόν τι, πιθανῶς τὸν *στύρακα*, πρὸς κατασκευὴν βελῶν [1]. Τὸ δίδραχμον τοῦτο σχολιάζων ὁ W. Wroth [2], δικαίως ἐμνήσθη τοῦ ἐκ τοῦ *Κυνηγετικοῦ* τοῦ (I, 1) Ξενοφῶντος χωρίου καθ᾽ ὃ «*Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος ἄγραι καὶ κύνες*».

Χαρακτηριστικὰ σύμβολα τῆς περὶ τὴν τόξευσιν δεινότητος τῶν Κρητῶν εἶνε βεβαίως καὶ αἱ *αἰχμαὶ τῶν βελῶν* αἱ καὶ παρ᾽ ἑτέρους κρητικοὺς τύπους εὑρισκόμεναι καὶ δὴ παρὰ τὸν Λαβύρινθον τῆς Κνωσοῦ (V, 22 καὶ VI, 6)· τὸν ταῦρον τῆς Γορτυνος (XV, 1) τὴν κεφαλὴν ταύρου τοῦ Πολυρηνίου (XXV, 29-30), ὡς βεβαίως εἰς τὸ αὐτὸ ἀναφέρονται καί τινες τῶν *κυρίων τύπων* τῆς Κεραίας (IV, 16-20), Χερσονήσου (IV, 7) καὶ Πολυρηνίου (XXVI, 18).

Ε΄. Τὰ χρησιμεύοντα ὡς σήματα διακριτικὰ τῶν πόλεων (Wappen).

Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἐπὶ τῆς σειρᾶς τῶν κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ἀττικῶν τετραδράχμων τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρχόντων ὑπὸ διαφόρων κρητικῶν πόλεων κοπέντων νομισμάτων. Ὅπως δηλαδὴ πολλαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας πολὺ καὶ ἐπὶ μακρὸν μετὰ τὸν θάνατον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἀντέγραφον δι᾽ ἐμπορικοὺς κυρίως λόγους τὸν σταθμὸν καὶ τοὺς τύπους τῶν τετραδράχμων αὐτοῦ, δηλοῦσαι ἑαυτὰς μόνον διὰ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ συμβόλων καὶ ἐπιγραφῶν, οὕτω καὶ πολλαὶ τῶν κρητικῶν πόλεων, καθ᾽ ἣν ἐποχὴν τὰ ἀθηναϊκὰ νομίσματα ἦσαν τῶν μᾶλλον ἐν τῷ ἐμπορίῳ εὐπροσδέκτων καὶ ἐπιζητουμένων, ἔκοψαν τετράδραχμα τοῦ αὐτοῦ τοῖς ἀθηναϊκοῖς σταθμοῦ, ἀντιγράψασαι καὶ ἀμφοτέρους τοὺς τύπους καὶ ἀντικαταστήσασαι τὸ μὲν Α-ΘΕ(ναίων) διὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν ἐθνικοῦ, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν ἀρχόντων διὰ τῶν παρ᾽ αὐταῖς καὶ τέλος ἐν τῇ θέσει, ἣν ἐπὶ τῶν ἀττικῶν κατέχουσι πολυποίκιλα καὶ πολυσήμαντα σήματα, θέσασαι ὡς *σύμβολα σήματα* χρησιμεύσαντα ἐπὶ τῶν προγενεστέρων νομισμάτων αὐτῶν, ἀντὶ *κυρίων τύπων*. Οὕτω οἱ Κνώσιοι (VIII, 1) ἀπεικόνισαν ἐν τῇ θέσει τοῦ συμβόλου, *λαβύρινθον*· οἱ Κυδωνιᾶται τὸν *Κρηταγενῆ Δία* (X, 11) ἢ τὸν *ὑπὸ κυνὸς θηλαζόμενον παῖδα* (X, 10), οἱ Γορτύνιοι (XVI, 23-25) τὸν *κυρίττοντα ταῦρον*· οἱ Πολυρήνιοι τὴν *Ἀρτέμιδα Δίκτυνναν* (XXVI, 25), οἱ Λαππαῖοι τὴν *ἑλικοειδῆ τὰ κέρατα ἔχουσαν κεφαλὴν βοός* (Ἀρχ. Ἐφημ. 1889 πίν. 12, 14), οἱ Ἱεραπύτνιοι τὸν *ἀετὸν* (XVIII, 1) καὶ οἱ Πριάνσιοι τὸν *φοίνικα* (XXIX, 5).

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν συμβόλων ὑπάγεται ὁ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Αὐγούστου *λαβύρινθος* νομισμάτων τινῶν τῆς Κνωσοῦ (VII, 11-12) ὅτε αὕτη ἦτο ρωμαϊκὴ ἀποικία.

Ϛ΄. Τὰ σύμβολα τὰ χρησιμεύοντα ὡς κύριοι τύποι ἐπὶ τῶν μικροτέρων ὑποδιαιρέσεων τῶν συγχρόνων νομισμάτων τῆς αὐτῆς σειρᾶς.

Τοιαῦτα εἶνε ὁ ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν διδράχμων τῆς Ἀξοῦ παρὰ τὸν τρίποδα *κεραυνὸς* (III, 1), ὅστις χρησιμεύει ὡς κύριος τύπος ἐπὶ τῶν μικροτέρων χαλκίνων ὑποδιαιρέσεων τῆς αὐτῆς σειρᾶς (III, 5). Ὁμοίως καὶ ὁ ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ἀργυρῶν τῆς αὐτῆς πόλεως (III, 10) εὕρηται ἐπὶ τῶν χαλκίνων τῆς δευτέρας σειρᾶς (III, 12-13). Ὁ *ἀστὴρ* (VII, 5 καὶ 12-14) καὶ ἡ *κεφαλὴ Διονύσου* τοῦ Λυδικοῦ (VII, 4) οἱ παρὰ τὸν τύπον τοῦ Λαβυρίνθου τῶν νομισμάτων τῆς Κνωσοῦ, εὕρηνται ὡς τύποι ἐπὶ τῶν συγχρόνων ἀλλὰ κατὰ πολὺ μικροτέρων νομισμάτων τῆς αὐτῆς πόλεως (VI, 26 καὶ VII, 15-17). Ἡ ἐπὶ τῶν διδράχμων τῆς Κυδωνίας ἁπλῆ (IX, 22) ἢ μετὰ φύλλων *σταφυλὴ* (IX, 18) χρησιμεύει ὡς τύπος ἐπὶ τῶν μικροτέρων χαλκίνων ὑποδιαιρέσεων τῆς αὐτῆς σειρᾶς (IX. 19-21). Ἐπίσης ἡ ἐπὶ τῶν διδράχμων τῆς Συβριτίας σταφυλὴ

Κύδωνες ἦσαν «*ἔθνος Κρήτης ἀφ᾽ οὗ Κρητικὸν τὸ τόξον*». Ἴδε καὶ Καλλιμ. Ἀποσπάσματα ἔκδ. Schneider ἀρ. 284 «*τόξον σφέων τις ἄριστα Κυδωνίου*». Παρὰ τῷ αὐτῷ *Ὕμν. εἰς Ἀπόλλ.* 32 εὑρίσκομεν «*ἄεμμα τὸ Λύκτιον*» ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Λύκτου ἑτέρας Κρητικῆς πόλεως.

[1] Πρβ. Imhoof-Blumer, Monnaies grecques p. 342-344.

[2] Catal. of the coins of Crète etc. σελ. XXVII.

(XXX 15-17) εὕρηται ἐπὶ μικρῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς αὐτῆς πόλεως (Ἀρχ. Ἐφημ. 1889 πίν. 13, 10-11)· καὶ ὁ παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα *κύων* τῶν διδράχμων τῆς αὐτῆς πόλεως (IX, 2-7) εὕρηται ὡς τύπος ἐπὶ τῶν σμικρῶν ἀργυρῶν καὶ χαλκίνων ὑποδιαιρέσεων αὐτῶν (IX, 9-12 καὶ 31-40). Ἡ παρὰ τὸν Ἀπόλλωνα *λύρα* τῶν μεγάλων χαλκίνων νομισμάτων τῆς Ἐλευθέρνας (XII, 3-5) ἀπαντᾷ ὡς τύπος ἐπὶ τῶν ὑποδιαιρέσεων αὐτῶν (XII, 6). Τὸ *βούκρανον* διδράχμων τινῶν τῆς Γόρτυνος (XV, 2) ἐπὶ χαλκίνων νομισμάτων τῆς αὐτῆς πόλεως (XV, 4). Τὸ *βέλος* (XXVI, 18) καὶ τὸ *κηρύκειον* (XXV 25-29 καὶ XXVI, 27) τοῦ Πολυρηνίου ἐπὶ συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων ἔτι νομισμάτων τῆς αὐτῆς πόλεως (XXVI, 18 καὶ 29). Τὸ *κηρύκειον* τῶν διδράχμων τῆς Συβριτίας (XXX, 15-18) ἐπὶ τῶν χαλκίνων τῆς αὐτῆς πόλεως (XXX, 20). Τέλος ὁ *θάμνος* τῶν διδράχμων τῆς Τυλισοῦ (XXX, 29-32) ἐπὶ τῶν σμικρῶν χαλκῶν ὑποδιαιρέσεων (XXX, 33).

Ζ΄. Σύμβολα εὑρισκόμενα ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων νομισμάτων τῆς αὐτῆς πόλεως ὡς τύποι κύριοι.

Τοιαῦτα εἰσὶν ὁ παρὰ τὸν ἀετὸν *Τρίτων* ἐν Ἰτάνῳ (XIX 17-24) ὁ χρησιμεύων ὡς τύπος ὅλων τῶν ἀρχαιοτέρων νομισμάτων τῆς πόλεως (XVIII, 21-37) καὶ ἡ παρὰ τὸν ἀετὸν *κεφαλὴ ὑὸς* (XXII, 10) τῶν νομισμάτων τῆς Λυττοῦ, ἡ ἀποτελοῦσα τὸν κύριον τύπον ὅλης τῆς ἀρχαιοτέρας σειρᾶς (XXI, 1-31 καὶ XXI, 1-7).

Η΄. Σύμβολα ἱστορικὴν σημασίαν ἐνέχοντα.

Ἐπὶ ἐνίων τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῆς Ἐλύρου (XII, 10) Ὑρτακίνης (XVIII, 9) καὶ Πραισοῦ (XXVIII, 15-16) εὑρίσκομεν παρὰ τὸν τύπον τῆς μελίσσης ἄνθος *ῥόδον*, τὸ ὁποῖον βεβαίως θὰ ἐσχετίζομεν πρὸς τὴν κατὰ προτίμησιν ἐκ τοῦ ἄνθους τούτου ἀποκομίζουσαν τὴν τροφὴν μέλισσαν, ἂν δὲν εὑρίσκετο τὸ αὐτὸ σύμβολον καὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Δήμητρος (XXVIII, 13) πρὸς δὲ παρὰ τὴν κεφαλὴν ταύρου (XXVIII, 14) καὶ ὑπεράνω ταύρου (XXVIII, 12) ἐπὶ ἑτέρων νομισμάτων τῆς Πραισοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄνθος τοῦτο εἶνε *παρόμοιον* πρὸς τὸ βαλαύστιον τῶν νομισμάτων τῆς γείτονος νήσου Ῥόδου, φρονοῦμεν ὅτι ἴσως ἀναφέρεται εἰς ἱστορικήν τινα σχέσιν τῶν κρητικῶν τούτων πόλεων πρὸς τοὺς Ῥοδίους, οἵτινες ὡς γνωρίζομεν ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων [1] ἀνεμιγνύοντο συχνὰ εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν κρητικῶν πόλεων συμμαχίας ἢ πολέμους πρὸς αὐτὰς συνάπτοντες [2].

Ἕτερόν τι νόμισμα ἀργυροῦν τῆς Γόρτυνος τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος (XVI, 9) ἔχει ὡς τύπον ὁπλίτην τινὰ ἀρειμανίως ἱστάμενον, ἀσπίδα καὶ δόρυ ἔχοντα καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ ἀκτίνων. Ὁ τύπος οὗτος δὲν ἐξηγήθη εἰσέτι, ἀλλ' αἱ περιβάλλουσαι αὐτὸν ἀκτῖνες ἐνδεικνύουσιν ὡς βέβαιον φρονῶ ὅτι εἶνε προσωποποίησις τοῦ ἀστέρος Ἄρεως. Παρ' αὐτὸν ἀπεικονίζεται ὡς σύμβολον *στέφανος* ὅστις πιθανῶς ἀναφέρεται, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς παρὰ τὸν Ἄρην θέσεως αὐτοῦ, εἰς νίκην τινὰ τῶν ἀείποτε ἐν πολέμοις διατελούντων Γορτυνίων.

Ἐπὶ δὲ νομισμάτων τινῶν χαλκῶν τῶν Ἀπταραίων εὕρηται ὡς σύμβολον *στάχυς* ὄπισθεν ὁπλίτου βαδίζοντος καὶ ἐκ μάχης ἐπιστρέφοντος (I, 27). Πιθανῶς τὸ σύμβολον τοῦτο σημαίνει τὴν μετὰ πόλεμόν τινα εἰρήνην, ἧς ἀπήλαυσαν οἱ Ἀπταραῖοι. Ἐπὶ ἑτέρου ὁμοίου νομίσματος τῶν Ἀπταραίων εὑρίσκομεν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει *δελφῖνα* (II, 11), ὅπερ δύναται νὰ σημαίνῃ τὴν ἐκ ναυτικῆς νίκης ἐπιστροφήν.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἱστορικὸν νόμισμα τῆς νήσου εἶνε τὸ ἑξῆς. Κατὰ τὸν πόλεμον, ὃν ἐπεχείρησαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐν ἔτεσι 63-64 π. Χ. πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου ἀρχηγὸν ἔχοντες τὸν Καικίλιον Μέτελλον τὸν ἔκτοτε *Κρητικὸν* κληθέντα, οἱ Γορτύνιοι φαίνεται ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἀντέστησαν πρὸς τοὺς κατακτητάς, ἀλλὰ καὶ ὅτι εὐνοϊκῶς ἐδέχθησαν αὐτοὺς ἐκ μίσους πρὸς τοὺς γείτονας αὐτῶν Κνωσίους τοὺς ἐν τοῖς πρώτοις κατὰ τῶν ἐπιδρομέων πολεμήσαντας. Ἕνεκα δὲ τούτου ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐνῷ ἡ Κνωσὸς μετεβλήθη εἰς ἁπλῆν ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν, ἡ Γόρτυς ἀπέβη ἡ ἐπίσημος πρωτεύουσα καὶ ἡ μᾶλλον ἀκμάζουσα πόλις τῆς νήσου. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς κατακτήσεως ἐκόπησαν ἐν Γόρτυνι τὰ σπάνια μεγάλα ἀργυρᾶ νομίσματα τὰ φέροντα ἀφ'

[1] Naber Mnemosyne I,81.—Πολυβ. IV,53.—Svoronos Num. de la Crète ancienne σελ. 61 κτλ.

[2] Ὡς τύπος ἀπαντᾷ ὅμοιον ἄνθος ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Βιάννου (III, 15).

ἑνὸς τὴν κεφαλὴν τῆς Ρώμης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΡΩΜΑΣ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τύπον Ἀρτέμιδος Ἐφεσίας (XVI, 29-30)[1]. Τὸ κράνος τῆς κεφαλῆς τῆς Ρώμης κοσμεῖ ὡς *σύμβολον* κεφαλὴ ἐλέφαντος, ἥτις καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ νομίσματος κατέχει παρὰ τὸν τύπον τῆς Ἀρτέμιδος θέσιν συμβόλου. Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἢ καὶ ὁλόσωμος ἐλέφας εἶνε τὸ σύμβολον τῆς οἰκογενείας τῶν Καικιλίων Μετέλλων συχνότατα εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας αὐτῶν κοπέντων νομισμάτων[2], ἀναφέρεται δὲ εἰς τοὺς 120 ἐλέφαντας οὓς ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας Λ Καικίλιος Μέτελλος ἐκυρίευσεν ἐν ἔτει 251 π. Χ. κατὰ τὴν περίφημον παρὰ τὸν Πάνορμον πρὸς τὸν Καρχηδόνιον Ἀσδρούβαν μάχην. Ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐλέφαντος εὑρίσκομεν ὡς σύμβολον παρὰ τὸν αὐτὸν τύπον τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος *μέλισσαν* βεβαίως πρὸς τὴν θεὰν σχετιζομένην καὶ *πρῶραν*, ἥτις πιθανῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν στόλον τοῦ Μετέλλου ἢ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν πρῶραν, ἣν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς οἰκογενείας τῶν Μετέλλων συχνότατα συνοδεύει ὁ ἐλέφας ἢ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ὡς σύμβολον[3].—

Πλὴν τῶν συμβόλων τῶν ὑπαχθέντων εἰς τὰς ἀνωτέρω κατηγορίας ὑπάρχουσιν ἔτι ὀλίγα τινα δυσεξήγητα, ἑπομένως ἄγνωστον ἡμῖν ποῦ κατατακτέα. Τοιαῦτα δ' εἰσίν.

α'.) Ἡ *ἀκρὶς* ἡ παρὰ τὸν κεραυνοφόρον *ἅλιον γέροντα* (Τρίτωνα ἢ Γλαῦκον) ἀρχαιοτάτου νομίσματος τῶν Ἰτανίων[4]. Ἡ ἀκρὶς αὕτη εὕρηται ὡς *τύπος* μὲν νομισματικὸς ἐν Ἴμβρῳ, ὡς *σύμβολον* δὲ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Μεταποντίων καὶ τῶν Ὑελητῶν τῆς Ἰταλίας, τῶν Ἀκραγαντίνων, Ἱμεραίων, Μεσσανίων καὶ Καινῶν τῆς Σικελίας, τῶν Ἀμβρακιωτῶν, τῆς Ἠπείρου κτλ.[5]. Τὶς ὅμως ἡ ἐν τῇ συμβολικῇ σημασία αὐτοῦ ἄγνωστον ἡμῖν ἂν διευκρινίσθη μέχρι τοῦδε. Φαίνεται ὅμως βέβαιον ὅτι ἐθεωρεῖτο ζῶον μουσικὸν (Μνασάλκ. 11, ἐν Ἀνθ. Παλ. 7, 190: «ἀκρίδι τᾷ κατ' ἄρουραν ἀηδόνι». Ἀριστοδικ. 2. Ἀνθ. Παλ. 7, 189 «Λίγεια ἀκρί») καί, εἶδος τι τοὐλάχιστον αὐτῆς ἡ *ἀρουραία* ἡ καὶ *μάντις* καλουμένη, *μαντικὸν* καὶ πρὸς μαντείας ἐπιτήδειον[1]. Τὴν τελευταίαν ταύτην σημασίαν ἴσως ἔχει ἐπὶ τοῦ περιφήμου δεκαδράχμου τῶν Ἀκραγαντίνων τοῦ ὡς γνωστὸν ἀπεικονίζοντος οἰωνὸν μαντικὸν ἀετῶν λαγωὸν σπαρασσόντων[2], καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τῶν Ἰτανίων, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ὁ ἅλιος γέρων ἢ ὁ Γλαῦκος ἐμυθολογεῖτο καὶ μάντις·

β'.) Ἡ *κεφαλὴ ταύρου* (XV, 7) καὶ *κεφαλὴ ἀετοῦ* (XV, 8), αἱ ὑπὸ τὴν λεγομένην Εὐρώπην ἐπὶ τῆς πλατάνου καὶ ὡς συμφυεῖς τῷ κορμῷ τοῦ δένδρου ἐπὶ διδράχμων τῆς Γόρτυνος ἀπεικονιζόμεναι. Περὶ τῶν περιεργοτάτων συμβόλων τούτων θέλομεν πραγματευθῆ ἄλλοτε διὰ μακρῶν.

γ'.) Αἱ *στιγμαὶ* (points) αἱ παρὰ τὸν λαβύρινθον (VI, 23) καὶ τὸν ἀστέρα τῆς Κνωσοῦ (VIII, 17), τὴν ἐπὶ τῆς πλατάνου κόρην τῆς Γόρτυνος (XIII, 1, XIV, 1), τὸν Τρίτωνα καὶ ἀστέρα τῆς Ἰτάνου (XVIII, 24-26), τὸν Ἡρακλῆ τῆς Φαιστοῦ (XXIII, 17), τοὺς δελφῖνας τῆς Ριθύμνης (XXX, 9) τὰς ἡμισελήνους τῆς Τάνου (XXX, 23) καὶ Κυδωνίας (IX, 13, 28-29) καὶ τὴν αἴγαγρον τῆς Τάρρας (XXX, 27) Πρὸς δὲ ὁ *κεραυνὸς* ὑπὸ τὴν Ἀρτέμιδα τοῦ Πολυρηνίου (XXVI, 19), τὸν τρίποδα τῆς Τάνου; (XXX, 26), τὸν λαβύρινθον τῆς Κνωσοῦ (VI, 6) καὶ τὸν Ἄρην τῆς Γόρτυνος (XVI, 8)· τὸ *ξίφος* καὶ ἡ ἡμισέληνος παρὰ τὸν λαβύρινθον τῆς Κνωσοῦ (V, 3-4, 7, 22, καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1889 Πίν. 11, 17), τὸ *κέρας τῆς Ἀμαλθείας* παρὰ τὸν φοίνικα τῆς Πριανσοῦ (XXIX, 1-2) καὶ τὸ παρὰ τοὺς δελφῖνας τῆς Ραύκου *ἀνθέμια* (XXIX, 9) τέλος οἱ *κόκκοι* κριθῆς ἢ σίτου παρὰ τὸν ἱστάμενον Ἡρακλέα τῆς Φαιστοῦ (XXIII, 17)[3].

Ἐπισκοποῦντες νῦν τὰ νομ. σύμβολα τῶν κρητικῶν πόλεων βλέπομεν ὅτι παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως ὡς κοινῶς ἐνομίζετο, ὅτι ἡ

[1] J. Friedlaender, Metellus Creticus in Gortyna. Zeits. f. Numism. X, 1883 σελ. 119 κ. ἑξ.

[2] Babelon, Descript. historique et chronolog. des monnaies de la republ. Romaine I, p. 257 καὶ ἑξ.

[3] Ἴδε Babelon ἔ. ἀ.

[4] Catalogue de la collect. Photiadès Pacha πίν. VII, 1293.

[5] Imhoff-Blumer und O. Keller, Tier—und Pflanzenbilder auf Münzen und Gemmen σελ. 48 ἀρ. 37-40.

[1] Σχολ. Θεοκρ. Εἰδυλ. X, 18.

[2] Head Historia Numerum σελ. 105: Αἰσχύλου Ἀγαμέμνων 110-120·

[3] Τὸ κηρύκειον τὸ ἄνωθεν τοῦ ταύρου ἐν Γόρτυνι (XVI, 27-28) σχετίζεται πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τοῦ νομίσματος κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ.

χρῆσις αὐτῶν καὶ σημασία εἶνε πάνυ ποικίλη, δυναμένη νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς ἀνακάλυψιν σχέσεων ἱστορικῶν ἄλλως ἀγνώστων, εἰς ἑρμηνείαν μυθολογικῶν τύπων δυσεξηγήτων, εἰς χρονολογικὴν κατάταξιν πολλῶν τῶν μᾶλλον ἀβεβαίων χρονολογικῶς νομισμάτων καὶ εἰς ἄλλα τοιαῦτα. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ συμπεράσματα τότε μόνον θέλουσι λάβει ἐπιστημονικὸν κῦρος ἀκράδαντον, ὅταν ὡς εἴπομεν ἤδη καὶ ἄλλων χωρῶν τὰ νομισματικὰ σύμβολα λεπτομερῶς μελετηθῶσι καὶ συσχετισθῶσι πρὸς τὰ τῆς Κρήτης, ὅπερ καὶ εὐχόμεθα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Δεκεμβρίου 1892.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

ΠΤΥΚΤΟΝ ΕΚ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ

(Πίν. 11)

Ἡ ἐπὶ τοῦ ἑνδεκάτου πίνακος ἀπεικονιζομένη εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτῆς μέγεθος ἔκτυπος γυναικεία κεφαλὴ κοσμεῖ τὸ πῶμα πτυκτοῦ χαλκίνου κατόπτρου, τὸ ὁποῖον εὑρέθη ἐν Κορίνθῳ, καὶ προῆλθεν ἐκ κατασχέσεως γενομένης ὑπὸ τοῦ Δημοσίου εἰς χεῖρας τοῦ Παπαδάκη καὶ Ἀλμπανάκη· ἀπόκειται δὲ τανῦν ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ[1].

Ἡ κόμη τῆς ὡραιοτάτης καὶ χαριεστάτης ταύτης γυναικείας μορφῆς, ἥτις φέρει περὶ μὲν τὸν λαιμὸν ὅρμον, εἰς δὲ τὸ οὖς ἐνώτιον ἐν σχήματι ῥόδακος[2], περιβάλλεται ὑπὸ στενοῦ διαδήματος· τὸ βραχὺ αὐτῆς μέτωπον, τὸ εὐθυτενὲς τῆς ῥινός, ἀποτελούσης εὐθεῖαν σχεδὸν γραμμὴν μετὰ τοῦ μετώπου, τὸ τοξοειδῶς ἐσχηματισμένον στόμα, τὰ μεστὰ χείλη, τὸ ἀμυγδαλόσχημον τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ εὐθύγραμμον τῆς ὀφρύος, ἡ ὡραία τῆς κόμης διασκευή, ἥτις ἀνορθουμένη ἀφελῶς πρὸς τὰ ὀπίσω σχηματίζει διὰ τῶν φυσικῶν αὐτῆς κυματισμῶν οἱονεὶ ἐπίχαρι τοῦ προσώπου πλαίσιον, τὸ εὐπάρειον αὐτῆς, τὸ ὠοειδὲς τοῦ προσώπου σχῆμα, ἡ μεγαλοπρεπὴς ἔκφρασις, καὶ ἡ ἐπικεχυμένη ἐπὶ τῆς ὅλης μορφῆς θεία χάρις εἶνε πάντα χαρακτηριστικά, δεικνύοντα ἡμῖν ὅτι ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔργον τῆς ἐντελοῦς τεχνοτροπίας, δυνάμενον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰ καλλίτερα τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος πλαστικὰ καλλιτεχνήματα, καὶ δὴ πρὸς τὰ τοῦ νεωτέρου ἀττικοῦ ἐργαστηρίου.

Ἀλλὰ τί ἄρά γε παριστᾷ ἡ μοναδικὴ αὕτη κεφαλή; Εἶνε εἰκονιστικὴ (porträtartig) ἢ παριστᾷ κεφαλὴν θεᾶς τινος; Ἡ παντελὴς ἐξ ἑνὸς ἀπ᾽ αὐτῆς ἔλλειψις καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἀτομικοῦ χαρακτηριστικοῦ, τοὐναντίον δ᾽ ἀφ᾽ ἑτέρου τὸ ἐξιδανικευμένον τῆς ὅλης ἐκφράσεως τοῦ προσώπου πείθουσιν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν ἀδιστάκτως ὅτι παριστάνεται ἐν αὐτῇ θεά τις, καὶ δὴ ἡ Ἀφροδίτη, ἧς ἡ μορφὴ εἴτε μόνη εἴτε μετ᾽ ἄλλων θεοτήτων ἀποτελεῖ τὸ συνηθέστερον κόσμημα πολυαρίθμων ἐξ ὅλων τῶν περιόδων κατόπτρων[1].

Εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς γνώμης ἡμῶν ταύτης ἀπεικονίσαμεν ἐνταῦθα δύο ὡραιότατα καὶ καλλιτεχνικώτατα νομίσματα, φέροντα κεφαλὴν Ἀφροδίτης, ὧν τὸ μὲν μεγαλείτερον πολλὴν ἔχει τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν τύπον τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς, διαφέρον μόνον κατὰ τὴν τῆς κόμης διασκευήν, τὸ δὲ μικρότερον ὁμοιάζει μὲν καθόλου πρὸς αὐτήν, ἰδίᾳ δὲ μάλιστα κατὰ τὴν κόμην. Τὸ μεγα-

[1] Τὸ ἀνάγλυφον συνίσταται ἐκ λεπτοτάτου χαλκίνου ἐλάσματος ἐπικεκολλημένου ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ κατόπτρου, ἐκτὸς δὲ μικρᾶς κατιώσεως διατηρεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς.

[2] Ὁ ῥόδαξ ὡς καὶ τὸ καλλίτεχνον μικρὸν οὖς τῆς μορφῆς δὲν διακρίνονται καθαρὰ ἐπὶ τῆς φωτοτυπίας.

[1] Ἔκτυπος γυναικεία κεφαλὴ πρὸς τὰ ἀριστερὰ βλέπουσα, ἡ ὁποία δύναται κατὰ τὸν Stephani (ἐν Compte rendu de la commission imperiale archéologique, 1865 σελ. 161) νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν Ἀφροδίτην, εὕρηται ἐπὶ Μεγαρικοῦ χαλκίνου κατόπτρου ἀποκειμένου νῦν ἐν τῷ Ermitage τῆς Πετρουπόλεως ὑπ᾽ ἀριθ. 409α· δυστυχῶς τὸ κάτοπτρον τοῦτο δὲν ἀπεικονίσθη εἰσέτι, ὅπως παραβάλωμεν αὐτὸ πρὸς τὸ ἡμέτερον· ὅμως δὲ κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Stephani τὸ κάτοπτρον εἶνε γνησίας καὶ καθαρᾶς ἑλληνικῆς τεχνοτροπίας τοῦ τρίτου ἢ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος· ἰδίᾳ δὲ ζωηρότατα καὶ ἐπιμελέστατα εἶνε ἐξειργασμένοι ἐν αὐτῷ οἱ τῆς κεφαλῆς βόστρυχοι.

λείτερον νόμισμα εἶνε τετράδραχμον ἀργυροῦν τῆς Κνίδου, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς νομισματολόγου Imhoof-Blumer ἐν ταῖς Abhandlungen der k. bayr. Akademie der Viss. I. Cl. XVIII. Bd. III. Abth. σελ. 146, ἀρ. 432, πίν. X, ἀρ. 4. τῷ 1890 ἐν Μονάχῳ, καὶ ὑπὸ τοῦ Weber κατόπιν ἐν τῷ Numismatic. Chronicle Ser. III. vol. XII πίν. 16, ἀρ. 15. τελειότερον ἔτι ἀπεικονισμένον, ἐξ οὗ ἐλάβομεν τὸ παρατεθὲν ἐνταῦθα ἐν ζιγκογραφήματι ἀντίγραφον· τὸ δὲ μικρότερον εἶνε δραχμὴ ἀργυρᾶ τῆς Κορίνθου, ἐκδεδομένον καλλιτεχνικώτατα ἐν Catalogue of Greek Coins. Corinth, Colonies of Corinth τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου, πίν. X, ἀρ. 19, ἐξ οὗ ἐλήφθη καὶ τὸ ἐνταῦθα ἐκτυπωθὲν ἀπεικόνισμα[1].

Καὶ ἄλλα νομίσματα τῆς Κορίνθου καὶ τῶν ἀποικιῶν αὐτῆς οἷον τῆς Λευκάδος καὶ τοῦ Ἀνακτορίου μὲ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀφροδίτης ἔχουσι τὴν μορφὴν τῆς θεᾶς παρεμφερῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὸν ἐν τῷ ἡμετέρῳ κατόπτρῳ παριστανόμενον τύπον αὐτῆς· πρβλ Catalogue of Greek Coins, ἔνθα ἀνωτέρω Πίν. V, ἀρ. 8 καὶ 9. Πίν. IX ἀριθ. 11 καὶ 12. Πίν. X, ἀρ. 16, 17 καὶ 18. Πίν. XXXVII, ἀρ. 3, 5, 7 καὶ 8.

Τὸ τῆς Κνίδου νόμισμα ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Weber (ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 205) ὡς ἀπομίμησις τῆς κεφαλῆς τῆς περιφήμου Κνιδίας Ἀφροδίτης τοῦ Πραξιτέλους· ἐὰν ἡ εἰκασία αὕτη τοῦ Weber ἀληθεύῃ, τὸ κάτοπτρον ἡμῶν, οὗτινος ὁ τύπος πολλὴν ἔχει τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ Κνίδιον νόμισμα, ἀποκτᾷ σπουδαιοτέραν ἔτι σημασίαν, ὡς παρέχον ἡμῖν ἰδέαν τινὰ τοῦ τύπου καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου τοῦ καλλίστου τῶν ποιημάτων τοῦ Πραξιτέλους.

Ὡς ἐν ἀρχῇ εἴπομεν ἡ τέχνη τῆς ἐπὶ τοῦ κατόπτρου μας ὡραιοτάτης κεφαλῆς ἀνάγεται ὡς ἐκ τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς εἰς τὰ ἔργα τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος· πρὸς τοὺς χρόνους δὲ τούτους συμφωνεῖ καὶ ἡ χρονολογία τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων Κορινθιακῶν νομισμάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα, ὡς εἴδομεν, ὁ τύπος τῆς κεφαλῆς τοῦ κατόπτρου μας ἔχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμοιότητας· πάντα δηλονότι τὰ Κορινθιακὰ ταῦτα νομίσματα εἶνε ἐκ τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος· καὶ τὸ Κνίδιον δὲ νόμισμα, οὗτινος ὁ τύπος τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀφροδίτης τοσαύτην ἔχει τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἡμετέραν, δύναται πιθανῶς νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν 2ον ἢ 3ον π. Χ. αἰῶνα[1], ὥστε δὲν ἀπέχει πολὺ τῶν χρόνων τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων Κορινθιακῶν νομισμάτων[2].

Ἄξιον ἰδιαιτέρας μελέτης καὶ ἐρεύνης εἶνε ἡ παραβολὴ καὶ ἡ σύγκρισις τῆς ἐπὶ τοῦ κατόπτρου

[1] Ἡ ἀπεικόνισις ἀμφοτέρων τῶν νομισμάτων εἰς τὸ διπλάσιον τοῦ πραγματικοῦ αὐτῶν μεγέθους ἐγένετο μὲν ἐπιτυχὴς λίαν ὑπὸ τοῦ Gilleron, δὲν ἀπεδόθη ὅμως διὰ τῆς ζιγκογραφίας ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ χάριτι καὶ τῷ κάλλει, ὑστεροῦσα τῶν πρωτοτύπων ἐν πολλοῖς.

[1] Πρβλ. Imhoof-Blumer αὐτ. σελ. 144. Weber, Numismatic Chronicle. Ser. III, vol. XII σελ. 205.

[2] Ἡ ἀντίθετος ὄψις τοῦ Κνιδίου νομίσματος, ἐφ' ἧς εἰκονίζεται τὸ ἔμπροσθεν μέρος σώματος κατακειμένου λέοντος, ὑστερεῖ πολὺ κατὰ τὴν τέχνην ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κυρίαν ὄψιν αὐτοῦ, ἐφ' ἧς ἡ καλλιτεχνικωτάτη τῆς Ἀφροδίτης κεφαλή· ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς τεχνοτροπίας, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς λέξεως ΤΕΛΕΣΙΦΡΩΝ, τῆς ἀναγινωσκομένης ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτης ὄψεως τοῦ νομίσματος, φαίνονται ὅτι συνηγοροῦσι μᾶλλον ὑπὲρ τῆς χρονολογίας τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος· οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τούτου ἀληθεύοντος, οὐδὲν κωλύει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ χαράκτης τοῦ νομίσματος εἶχεν ἐξ ἅπαντος πρὸ ὀφθαλμῶν ἔργον παλαιότερον τῶν χρόνων τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος κατὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐξειργάσθη τὴν κεφαλὴν τῆς Ἀφροδίτης· οὕτω δὲ ἐξηγεῖται κάλλιστα καὶ ἡ μεγάλη διαφορὰ τῆς τεχνοτροπίας, ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν δύο τοῦ νομίσματος ὄψεων.

ἡμῶν ὡραιοτάτης κεφαλῆς πρὸς τὸν τύπον τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης, καθόσον γνωρίζομεν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐγγράφων μαρτυριῶν τῶν παλαιῶν, καὶ ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων τῶν ἀναφερομένων εἰς αὐτήν· ὅμως δὲ ἐπειδὴ τοιαύτη ἔρευνα ἀπαιτεῖ χρόνον μακρόν, ἀρκούμεθα νῦν νὰ ὑποδηλώσωμεν μόνον ἐνταῦθα τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος ἐπιφυλασσόμενοι νὰ πραγματευθῶμεν ἄλλοτε ἀλλαχοῦ τὰ περὶ αὐτοῦ.

Ἐν ἐπιμέτρῳ μνημονεύομεν ἐνταῦθα τῶν Ἑλλνικῶν ἐκείνων πτυκτῶν κατόπτρων, τὰ ὁποῖα ὡς τὸ ἡμέτερον ἔχουσι ἐπὶ τοῦ πώματος αὐτῶν μοναδικὰς ἐκτύπους κεφαλάς· εἶνε δὲ ταῦτα καθόσον ἡμεῖς γνωρίζομεν τὰ ἀκόλουθα:

1. Κεφαλὴ νεαροῦ Βάκχου κατ' ἐνώπιον ἐπὶ κατόπτρου εὑρεθέντος ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας ἀπεικονισμένη ἐν Staekelberg Gräber der Hellenen πιν. VII, ἀρ. 9. 10. ὅρα καὶ ἡμετέραν περὶ Ἑλληνικῶν κατόπτρων πραγματείαν σελ. 30, ἀρ. 25.

2. Ἀφροδίτης (;) κεφαλὴ ἐπὶ Μεγαρικοῦ κατόπτρου· ὅρα ἡμετέραν πραγματείαν περὶ Ἑλληνικῶν κατόπτρων σελ. 32, ἀρ. 34 καὶ τὴν ἐν σελ. 162 τοῦ παρόντος ἄρθρου ὑποσημείωσιν.

3. Γυναικεία εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ἐν κατατομῇ ἐπὶ Κορινθιακοῦ κατόπτρου τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων, ἐκδοθέντος ὑπὸ Furtwängler ἐν συλλογῇ Sabouroff. Τόμ. 2, πίν. 149.

4. Γυναικεία εἰκονιστικὴ κεφαλὴ ἀνέκδοτος ἐν κατατομῇ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπὶ Κορινθιακοῦ κατόπτρου τῆς συλλογῆς τῆς ἡμετέρας Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ὑπ' ἀριθ. 976.

5. Ὁμοία ἀνέκδοτος ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 637 ἐξ Ἀχαΐας κατόπτρου.

Καὶ ἐπὶ Τυρρηνικῶν δὲ κατόπτρων ἀπαντῶσι μοναδικαὶ κεφαλαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἐγχάρακτοι, σπανιώτερον δὲ καὶ ἀνάγλυπτοι ἀναφερόμεναι εἰς Ἀπολλωνείους καὶ Βακχικὰς θεότητας· ὅρα Gerhard Etruskische Spiegel τόμ. 1, πίν, 71, ἀριθ. 1-7. Τόμ. 3. πίν. 243. Τόμ. 4, πίν. 287, ἀρ. 1-4. καὶ πίν. 335· πρβλ. καὶ Bulletino 162 σελ. 50, Arch. Anz. 1862, σελ. 29*. Friederichs Berlin's Antike Bildwerke II, σελ. 40. ἀρ. 26, σελ. 57, ἀρ. 58, σελ.83, ἀριθ. 160,161,162, καὶ Compte rendu de la Comm. Imp. 1865 σελ. 161, ἔνθα γίνεται λόγος περί τινος Τυρρηνο-Ῥωμαϊκοῦ κατόπτρου ἀποκειμένου ἐν τῷ Ermitage τῆς Πετρουπόλεως ὑπ' ἀριθ. 409, ἔχοντος καὶ τούτου ἔκτυπον μοναδικὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ πώματος.

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΑ ΦΡΟΝΤΙΣΜΑΤΑ

Bull. de Corresp. Hellénique, XVI (1892) *Inscriptions d'Œnoanda. Σελίδες 1-70.*

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται, αἵτινες ἴσως ἦσαν ἄξιαι δημοσιεύσεως ἐν πανομοιοτύπῳ, ἐπισταμένης δέονται ἀναθεωρήσεως. Συμβάλλουσι δὲ κατά τι εἰς τὸ ἔργον καὶ αἱ κατωτέρω παρατηρήσεις.

Σελ. 2 καὶ 33, ἀρ. 2, A 2, στίχ. 9-10. Ταῦτ' εἰ δέ σοι νῦν ἀπὸ Ῥόδου γράφω

Ἀναγινώσκω· ταυτεὶ δὲ κλπ.

Αὐτόθι B, στίχ. 4-5· ὅσω [δ'] οὕτως ὥστε [μοι] νῦν τὴν τοῦ ζῆν ἔτι ἢ μηκέτ[ι] ὑπάρχειν κρίσιν

Διορθωτέον· [ν]οσῶ [δ'] οὕτως ὥστε κλπ.

Σελ. 3 καὶ 34, ἀριθ. 3 B 1, στίχ. 9-12. Διὰ τὸ γῆρας . . . . σον οὔπω μελ . . . . . αν ἃ λύειν . . . . . ου ζῆν ἀπετα . . . . .

Ἴσως· Διὰ τὸ γῆρας [οὖν ὅ]σον οὔπω μέλ[λοντες] ἀναλύειν (= ἀποθνήσκειν) [τοῖς τ]οῦ ζῆν ἀπετα[ξάμεθα]

Σελ. 4 καὶ 35, Β 3, στίχ. 13-14. Δίκαι[ον οὖν . .] μ . .
Ἀναγνωστέον· Δίκαι[ον ἡγησάμην]

Αὐτόθι, Β 4, στίχ. 14, Β 5, στίχ. 1-2. [ἐ]ν κοινωτάτης σωτηρίας προ[σ] . . . . κα
Πιθανῶς τὸ χωρίον ἔχει οὕτω· [ἐ]ν κοινῶ τὰ τῆς σωτηρίας προ[γράψας φάρμα]κα

Αὐτόθι, Β 5, στίχ. 8. τὰς μὲν γεσ . . .
Ἴσως· τὰς μὲν γε[νικάς]. Ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ *ἠθικάς, ψυχικάς,* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κατωτέρω (στίχ. 10) *τὰς δὲ φυσικάς.*

Σελ. 5 καὶ 36, ἀρ. 4, Α, στήλη 2, στίχ. 12-14, Β, στήλη 1, στίχ. 1-10. Διὰ τοῦτο οὖν, Ἀν[τ]ίπατρε, τὴν διάλε[ξι]ν ἐκείνην ἀπέστειλά σοι, ἵ[να] δὴ τὸ ἴσον γένηται τῷ κἂν παρὼν αὐτός. — »Ὁμοίως, Θεοδωρίδα, τὰ μὲν ὡμολόγεις· οἷς δ' ἐπηπόρεις καὶ προσ⟨ε⟩πυνθάνου». — «Ἔστιν δὲ αὐτὴ τοιαύτην εἴ τινα τὴν ἀρχὴν ἔχουσα, ὦ Διόγενες» ὁ Θεοδωρίδας εἶπεν, «ὅτι κλπ »
Ἄλλη ἀνάγνωσις· Διὰ τοῦτο οὖν, Ἀντίπατρε, τὴν διάλεξιν ἐκείνην ἀπέστειλά σοι, ἵνα δὴ (?) τὸ ἴσον γένηται τῷ κἂν (?) παρὼν αὐτός, ὁμοίως Θεοδωρίδᾳ, τὰ μὲν ὡμολόγεις, οἷς δ' ἐπηπόρεις καὶ προσεπυνθάνου. Ἔστιν δὲ αὔτη (ἡ διάλεξις δηλονότι) τοιαυτηνεί τινα τὴν ἀρχὴν ἔχουσα· «ὦ Διόγενες,» ὁ Θεοδωρίδας εἶπεν, «ὅτι κλπ.»

Σελ. 6 καὶ 37, ἀρ. 5, στήλη 2, στίχ. 13. ὅσον ἔστεφ' ἡμεῖν (?)
Ἀναγνωστέον· ὅσον ἔστ' ἐφ' ἡμεῖν

Σελ. 6 καὶ 38, ἀρ. 6, στήλη 1, στίχ. 14, στήλ. 2, στίχ. 1. οἱ τὸν αὐτὸν Ἀρισ[τοτ]ελ]ει[κόν . λέ]γοντες περίπατον
Ἴσως μᾶλλον· οἱ τὸν αὐτὸν Ἀρισ[τοτ]έλει [καταλέ]γοντες περίπατον. *Περίπατος* ἐνταῦθα ἡ δόξα· οἱ τὴν αὐτὴν Ἀριστοτέλει αἱρούμενοι δόξαν, ἤ, ἄλλως, οἱ τὸν αὐτὸν Ἀριστοτέλει λέγοντες λόγον.

Σελ. 9 καὶ 40, ἀρ. 8, στήλη 2, στίχ. 7-8. τὰ δὲ λοιπὰ [τ]ομιστεῖα (?) πάντα. *Σελ. 66:* [τ]ομιστεῖα (nº 8, col. 2) est douteux.

Ἀναγινώσκω ἀσφαλῶς· τὰ δὲ λοιπὰ [ν]ομιστεὶ ἅπαντα. *Νομιστί,* ἐπίρρημα, σημαῖνον *νομιζομένως, κατὰ συνθήκην, «κατὰ τὴν ἀνέκαθεν συνήθειαν»* (λεξικὸν Σακελλαρίου). Ἡ ἔννοια ἐνταῦθα σαφής· ἀναξίως ἑαυτοῦ ἐσφάλη ὁ Δημόκριτος, εἰπὼν ὅτι μόναι αἱ ἄτομοι *κατ' ἀλήθειαν ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς οὖσι,* τὰ δὲ λοιπὰ *νομίζονται.*

Σελ. 10 καὶ 41, ἀρ. 10, στήλη 1, στίχ. 14, στήλη 2, στίχ. 1. αἱ ἄτομοι φύ[σ. . . .] ἰδίας
Συμπληρωτέα· φύ[σεις ἀ]ϊδίας

Σελ. 12 καὶ 43, ἀρ. 13, στήλη 1, στίχ. 11-12. Ἀντὶ *ἐσθητῶν* γραπτέον *ἐσθήτων.* Τῆς δὲ φράσεως· *στρεπτῶν μὲν οὔπω, κασωτῶν δ' ἴσως,* ἡ ἔννοια ὅτι αἱ τότε ἐσθῆτες *ὑφανταὶ* μὲν οὔπω ἦσαν, *πιληταὶ* δ' ἴσως. (Ἴδε Ἡσυχ. *κασσᾶς·* ἀμφιτάπης *καὶ πιλωτά.* Πολυδεύκους, Ζ, 68. Κάσσας δὲ ἱππικοὺς Ξενοφῶν εἴρηκεν ἐν τῇ Παιδείᾳ· οἱ δ' εἰσὶν *ἐσθῆτες πιληταί*).

Σελ. 17 καὶ 46, ἀρ. 17, στήλη 2, στίχ. 13-14. Ἡ λέξις ἡ ἀναγινωσκομένη *ἀνεπισκέπτει* (?) ὑπὸ τοῦ κ. Cousin, λέγοντος ἐν σελ. 66 « nous ne pouvons rien tirer de: *ἀνεπισκέπτει* », ἔχει ἔννοιαν ἀρτίαν ἀναγινωσκομένη *ἀνεπισκεπτεὶ* = ἀνεπισκέπτως, ἐπιπολαίως, sans réflexion.

Σελ. 20 καὶ 49, ἀρ. 21, στήλη 1. Τὸ ἐν στίχῳ· *ἡμέρους* αὐτῆς (τῆς ψυχῆς), ἀναγνωστέον ὠρθογραφημένον *ἱμέρους,* ὅπως ἔχῃ τὴν ματαίως ὑπὸ τοῦ κ. Cousin ἐν σελ. 66 ζητουμένην ἔννοιαν.

Αὐτόθι, στίχ. 10-12. ἀντέδησε δεζμοῦ μὲν ἢ ὥσπερ τῶν ὀπῶν ὁ βραχύτατος ἄπλατον γάλα.
Ὀρθῶς μὲν ὁ κ. T. Homolle ἐν ὑποσημειώσει ἐπηνώρθωσε *δεσμουμένη,* διορθωτέον δὲ καὶ τὸ ἄνευ ἐννοίας, ἐκ κακῆς δ' ἀναγνώσεως ἢ κακοῦ χαράγματος ΑΠΛΑΤΟΝ εἰς ΑΠΗΚΤΟΝ = ἄπηκτον, διότι ὁ *βραχύτατος τῶν ὀπῶν,* περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος, εἶναι ἡ καὶ σήμερον χρησιμοποιουμένη εἰς πῆξιν τοῦ γάλακτος *πυτία,* ἡ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος βαρυτόνως ἐκφερομένη *πίτια.* (Ἡσυχ. *πυτία* . . . ἐν ᾗ τὸ γάλα πήγνυται ἢ κνῆ-

κος ὁ τὸν τυρὸν πηγνύων. — Ὁ Σουΐδας κακῶς γράφει *πητύα*).

Σελ. 23 καὶ 51, ἀρ. 24, στήλη 2, στίχ. 11-12. ὅταν πρὸς ἄλλ . . . . νι τῆς διανοίας ὑ[παρ]χούσης

Ἀναγινώσκω συμπληρῶν· πρὸς ἄλλ[ῳ τι]νὶ κλπ.

Σελ. 24 καὶ 52, ἀρ. 26, Α 2, στίχ. 4-6. Ἂν γὰρ τῷ Δημοκρίτου τι ὀχήσηται λόγῳ μηδεμίαν μὲν ἐλευθέραν φάσκων = φάσκοντος κλπ.

Ἐὰν τὸ ἐν στίχῳ 4 τοῦ μεγαλογραμμάτου κειμένου ΤΙΟ διορθωθῇ ΤΙC καὶ ἀναγνωσθῇ *τις*, τὰ δὲ λοιπὰ γράμματα ΧΗCΗΤΑΙ, τῇ παρεμβολῇ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ κενῷ παραβλεφθέντος Ρ, ἀναγνωσθῶσι *χρήσηται*, καλῶς κεῖται ἐν ὀνομαστικῇ ἡ μετοχὴ *φάσκων*, ἣν δυσκολεύεται νὰ ἐξηγήσῃ ὁ κ. Cousin (σελ. 66).

Σελίδες 25 καὶ 53, ἀρ. 28, στήλη 2, στίχ. 3-6. Καίπερ γὰρ ἡδομένων ἤδη τῶν ἀνθρώπων διότι ἔσται τις αὐτῶν μετ' αὐτοὺς ἐπ' ἀγαθῷ μνήμης, ὅμ[ω]ς τὸ ποιητικὸν τῆς ἡδονῆς αὖθις γείνεται· τὰς . . ν διαφορὰς ταύτας [λύ]ειν ὑμεῖς μὴ δυνάμενοι κλπ.

Ἀναγινώσκω· Καίπερ γὰρ ἡδομένων ἤδη τῶν ἀνθρώπων, διότι ἔσται τις αὐτῶν — ἐπ' ἀγαθῷ μνήμῃ [νόμοι]ς τὸ ποιητικὸν τῆς ἡδονῆς αὖθις γείνεται· τὰς [οὖ]ν διαφορὰς ταύτας *τεμεῖν* ὑμεῖς μὴ δυνάμενοι κλπ. Τὸ ΤΕΜΕΙΝ ἀναγινώσκεται πλῆρες ἐν τῷ μεγαλογραμμάτῳ κειμένῳ. Τὸ δὲ *νόμοις* ἐξήγαγον ἐκ τοῦ CΟΜΟΙC τοῦ μεγαλογραμμάτου κειμένου, ὅπερ ὁ κ. Cousin μετέγραψεν «ὅμως», ἀφεὶς τὸ προηγούμενον C προσκεκολλημένον εἰς τὴν λέξιν *μνήμης*. Τὸ ἐνταῦθα ἀμφίβολον *νόμοις* ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀνωτέρω θετικὸν *νομιστεί*, ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐνισχύεται ἡ τοιαύτη ἀνάγνωσις. *Νόμος*· opinion établie (Planche), ἔθος, τάξις, νόμισμα = νομιζόμενον, *πιστευόμενον*.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 8 Ἰουλίου 1893.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ

Δημοσιεύομεν ἐνταῦθα 41 ἀνεκδότους ἐπιτυμβίους ἐπιγραφὰς προερχομένας ἐκ τῶν παρὰ τὸ Δίπυλον ἀνασκαφῶν, τῶν γενομένων τῷ 1890 δαπάναις τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ὑπὸ τὴν ἐμὴν διεύθυνσιν. (ὅρα τὰ ἀρτίως ἐκδοθέντα πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑταιρ. τοῦ ἔτους 1890 σελ. 19 καὶ ἑξ.).

Πᾶσαι αἱ ἐπιτύμβιοι αὗται ἐπιγραφαὶ εἶνε ἐγκεχαραγμέναι ἐπὶ συνήθων μαρμαρίνων κιονίσκων πλὴν τεσσάρων, τῆς ὑπ' ἀρ. 27 ἐπὶ πλακός, τῆς ὑπ' ἀριθ. 28 ἐπὶ πυραμοειδοῦς μονολίθου στήλης, ἥτις ἀπολήγει εἰς μήκωνα κατὰ τὴν κορυφήν, καὶ τῶν ὑπ' ἀρ. 14 καὶ 36 ἐπὶ πλακῶν ἐχουσῶν ἀνάγλυπτον παράστασιν, ἐγκεκολαμμένων· ἀνήκουσι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, τινὲς μάλιστα εἰς τοὺς τελευταίους, πλὴν ὀλίγων δυναμένων νὰ ἀναχθῶσι καὶ εἰς παλαιοτέρους χρόνους, οἷον τῶν ὑπ' ἀριθ. 1, 4, 5, 7, 21, 22. Κατὰ χώραν ἐξ αὐτῶν εὑρέθησαν κείμεναι εἴκοσιν, αἱ ὑπ' ἀριθ. 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 20, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 34, 35, αἱ δὲ λοιπαὶ εἴκοσι καὶ μία, αἱ ὑπ' ἀριθ. 1, 2, 6, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 24, 29, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 41 εὑρέθησαν εἴτε ἐντετειχισμέναι εἴτε ἀτάκτως διεσπαρμέναι ἐπὶ τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου.

Σημειοῦμεν προσέτι ὅτι ἐν εἴκοσι καὶ τρισί, ταῖς ὑπ' ἀριθ. 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 33, 34, 35, 38 ἀπαντῶσιν ὀνόματα δημοτικὰ τῆς Ἀττικῆς, ἐν δώδεκα δέ, ταῖς ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 13, 14, 23, 27, 29, 30, 31, 37, 39, 41 ξένα, καὶ εἷς Σαλαμίνιος ὑπ' ἀριθ. 40. Τρεῖς δέ, αἱ ὑπ' ἀριθ. 6, 15, 36 εἶνε ἄνευ δημοτικοῦ ἢ τοπικοῦ ὀνόματος· δύο δὲ αἱ ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ 32 ἔχουσι δήμοτικὰ Ἀττικῆς ὀνόματα καὶ ξένα. Ὀνόματα μὴ ἀναγραφόμενα ἐν τῷ λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape ἀπαντῶσι τὰ γυναικεῖα ὀνόματα *Μεθύλλιον* ἐν ἀριθ. 4, *Νάρδιον* ἐν ἀριθ. 29, καὶ *Χαρίτα* ἐν ἀριθ. 35, καὶ τὰ ἀνδρικὰ *Ἰθμόνικος* καὶ *Ἀντισθενείδης* ἐν ἀρ. 12.

Ταῦτα μόνον τὰ ἀναγκαιότατα προετάξαμεν τοῦ ἐπιγραφικοῦ κειμένου καὶ τῆς μεταγραφῆς τῶν ἐπιτυμβίων τούτων ἐπιγραφῶν.

1.	ΕΥΘΥΔΙ[illegible]ΟΣ	Εὐθύδι[κ]ος
	ΕΥΔΙΚΟΥ	Εὐδίκου
	ΑΜΦΙΤΡΟΠΗΘΕΝ	Ἀμφιτροπῆθεν.
2.	ΕΙΡΗΝΗ	Εἰρήνη
	ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ	Νικηφόρου
	ΜΙΛΗΣΙΑ	Μιλησία.
3.	ΓΑΙΟC	Γάϊος
	ΑΠΟΛΛΟΦΑ	Ἀπολλοφά-
	ΝΟΥΜΙΛΗCΙΟC	νου Μιλήσιος.
4.	ΜΕΘΥΛΛΙΟΝ	Μεθύλλιον
	ΘΕΣΤΙΟΥ	Θεστίου
	ΜΥΡΙΝΑΙΑ	Μυριναία
	ΗΓΕΜΑΧΟΥ	Ἡγεμάχου
	ΛΕΥΚΟΝΟΕΩΣ	Λευκονοέως
	ΓΥΝΗ	γυνή.
5.	Η‾ΕΜΑΧΟΣ	Ἡ[γ]έμαχος
	ΣΑΤΥΡΟΥ	Σατύρου
	ΛΕΥΚΟΝΟΕΥΣ	Λευκονοεύς.
6.	ΛΕΥΚΙΟΣ	Λεύκιος
	ΟΥΑΛΕΡΙΟΣ	Οὐαλέριος
	ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ	Νικηφόρος.
7.	ΛΥΣΙΜΑΧΙΔΗΣ	Λυσιμαχίδης
	ΠΑΤΡΟΚΛΕΙΔΟΥ	Πατροκλείδου
	ΦΡΕΑΡΡΙΟΣ	Φρεάρριος.
8.	ΖΩΣΙΜΗ	Ζωσίμη
	ΔΩΡΙΩΝΟΣΕΞΑΛΑΙ	Δωρίωνος ἐξ Ἁλαι-
	ΕΩΝΕΙΣΙΔΩΡΟΥ	έων Εἰσιδώρου
	ΑΛΑΙΕΩΣΓΥΝΗ	Ἁλαιέως γυνή,.
9.	ΙΣΙΔΩΡΟΣ	Ἰσίδωρος
	ΦΙΛΩΝΟΣ	Φίλωνος
	ΑΛΑΙΕΥΣ	Ἁλαιεύς.
10.	ΦΙΛΩΝΙ⊏ΙΔ	Φίλων Ἰσιδ-
	ΩΡΟΥΑΛΑΙΕΥ⊏	ώρου Ἁλαιεύς.
11.	ΤΕΡΤΙΑΚΛΩ	Τερτία Κλω-
	ΔΙΑΝΕΜΕΡΙΟΥ	δία Νεμερίου
	ΑΦΙΔΝΑΙΟΥΘΥΓΑΤΗΡ	Ἀφιδναίου θυγάτηρ.
12.	ΙΘΜΟΝΙΚΟΣ	Ἰθμόνικος
	ΑΝΤΙΣΘΕΝΕΙΔΟΥ	Ἀντισθενείδου
	ΒΕΡΕΝΙΚΙΔΗΣ	Βερενικίδης.

13.	ΓΛΑΥΚΗ	Γλαύκη
	ΚΛΕΑΝΔΡΟΥ	Κλεάνδρου
	ΜΕΙΛΗΣΙΑ	Μειλησία.
14.	ΚΟΡΝΗΛΙΑΜΕΙΛΗΣΙΑ	Κορνηλία Μειλησία
	ΓΛΥΚΩΝΟΣΓΥΝΗ	Γλύκωνος γυνή.
15.	ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ	Κλεοπάτρα
	ΓΟΡΓΙΟΥ	Γοργίου
	ΓΥΝΗ	γυνή.
16.	ΑΠΟΛΛΟΔΟΤΟΣ	Ἀπολλόδοτος
	ΖΟΙΛΟΥ	Ζοΐλου
	ΔΕΚΕΛΕΕΥΣ	Δεκελεεύς.
17.	ΜΟΝΙΜΗ	Μονίμη
	ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	Διονυσίου
	ΕΚΦΥΛΑΣΙΩΝ	ἐκ Φυλασίων
	ΔΙΟΔΩΡΟΥ	Διοδώρου
	ΓΥΝΗ	γυνή.
18.	ΝΙΚΟΜΑΧΟΣ	Νικόμαχος
	ΑΦΙΔΝΑΙΟΣ	Ἀφιδναῖος.
19.	ΑΡΙΣΤΑΓΟΡΑ	Ἀρισταγόρα
	ΦΙΛΙΣΚΟΥ	Φιλίσκου
	ΦΡΕΑΡΡΙΟΥ	Φρεαρρίου
	ΘΥΓΑΤΗΡ	θυγάτηρ
	ΖΩΠΥΡΟΥ	Ζωπύρου
	ΚΥΔΑΝΤΙΔΟΥ	Κυδαντίδου
	ΓΥΝΗ	γυνή.
20.	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Δημήτριος
	ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	Δημητρίου
	ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ	Πειραιεύς.
21.	ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΩΡΟΣ	Ἀσκληπιόδωρος
	ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ	Ἡρακλείδου
	ΑΛΩΠΕΚΗΘΕΝ	Ἀλωπεκῆθεν.
22.	ΠΡΩΤΟΜΑΧΟΣ	Πρωτόμαχος
	ΑΡΠΑΛΟΥ	Ἁρπάλου
	ΑΛΑΙΕΥΣ	Ἁλαιεύς.
23.	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Δημήτριος
	ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	Δημητρίου
	ΚΑΡΥΣΤΙΟΣ	Καρύστιος.
24.	ΧΑΡΟΠΙΝΟΣ	Χαροπῖνος
	ΗΡΟΔΟΤΟΥ	Ἡροδότου
	ΙΚΑΡΙΕΥΣ	Ἰκαριεύς.

25.	ΛΙΒΑΝΟΣ ΔΙΟΔΟΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩ ΝΙΟΣ	Λίβανος Διοδότου Μαραθώ- νιος.
26.	ΙΩΠΥΡΑ ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ ΑΧΑΡΝΕΩΣ ΘΥΓΑΤΗΡ ΔΙΚΑΙΙΔΟΥ ΡΑΜΝΟΥΣΙΟΥ ΓΥΝΗ	Ζωπύρα Ἀγαθοκλέους Ἀχαρνέως θυγάτηρ Δικαιίδου Ῥαμνουσίου γυνή.
27.	ΔΑΦΝΟΣ ΠΑΝΝΟΝΙΟΣ ΤΟΙΣΠΑΡΑΓΟΥ ΣΙΧΑΙΡΕΙΝ	Δάφνος Παννόνιος τοῖς παράγου- σι χαίρειν.
28.	ΣΩΣΙΒΙΟΣ ΣΩΣΙΒΙΟΥ ΣΟΥΝΙΕΥΣ	Σωσίβιος Σωσιβίου Σουνιεύς.
29.	ΝΑΡΔΙΟΝ ΚΑΡΠΟΥ ΜΙΛΗΣΙΑ	Νάρδιον Κάρπου Μιλησία.
30.	ΚΑΡΠΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ	Κάρπος Δημητρίου Ἀντιοχεύς.
31.	ΚΑΣΣΑΝΔΡΑ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΕΠΙΔΑΜΝΙΑ	Κασσάνδρα Διονυσίου Ἐπιδαμνία.
32.	ΕΥΤΥΧΙΑ ΕΥΤΥΧΟΥ ΕΠΙΔΑΜΝΙΑ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥ ΦΛΥΕΩΣ ΓΥΝΗ	Εὐτυχία Εὐτύχου Ἐπιδαμνία Ἐπικράτου Φλυέως γυνή.
33.	ΕΠΙΚΡΑΤΗΣ ΠΑΤΡΟΚΛΕΟΥΣ ΠΟΤΑΜΙΟΣ	Ἐπικράτης Πατροκλέους Ποτάμιος.
34.	ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΣ ΛΥΣΙΟΥ ΚΟΡΥΔΑΛΛΕΥΣ	Ποσειδώνιος Λυσίου Κορυδαλλεύς.
35.	ΧΑΡΙΤΑ ΣΤΡΑΤΩΝΟΣ ΕΙΤΕΑΙΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΦΑΛΗΡΕΩΣ ΓΥΝΗ	Χαρίτα Στράτωνος Εἰτεαίου θυγάτηρ Δημητρίου Φαληρέως γυνή.
36.	ΖΩΣΙΜΗ ΓΑΙΟΥΘΥΓΑΤΗΡ	Ζωσίμη Γαίου θυγάτηρ.
37.	ΔΗΜΕΑΣ ΘΕΟΔΟΤΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΟΣ	Δημέας Θεοδότου Μεσσήνιος.
38.	ΟΡΦΕΥΣ ΜΑΡΩΝΟΣ ΚΥΔΑΘΗΝΑΙΕΥΣ	Ὀρφεύς Μάρωνος Κυδαθηναιεύς.
39.	ΦΙΛΙΝΟΣ ΦΙΛΙΝΟΥ ΜΑΓΝΗΣ	Φιλῖνος Φιλίνου Μάγνης.
40.	ΕΥΚΑΡΠΙΑ ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΙΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ	Εὐκαρπία Χαρίτωνος Σαλαμινίου θυγάτηρ.
41.	ΕΠΙΤΥΝΧΑΝΩΝ ΕΠΙΤΥΝΧΑΝΟΝΤΟΣ ΜΙΛΗΣΙΟΣ	Ἐπιτυνχάνων Ἐπιτυνχάνοντος Μιλήσιος.

Κ. Δ. Μ.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Ἀθῆναι, Ἐλευσίς, Ἐπίδαυρος. Ἔληξαν πρὸ μικροῦ αἱ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον ἀρξάμεναι παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἀνασκαφαὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας· τὰ περὶ αὐτῶν θέλει δημοσιεύσει ἐν λεπτομερείᾳ, ὁ ἐπιστατήσας ἔφορος κ. Α. Σκιᾶς. Ἐν Ἐλευσῖνι ἐξακολουθοῦσιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δ. Φιλίου, καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Καββαδία ἐνεργούμεναι ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἀνασκαφαί.

Μυκῆναι. Ἐπανελήφθησαν πρὸ ὀλίγου καὶ αἱ

ἐν Μυκήναις τῆς Ἀρχ. Ἑταιρίας ἀνασκαφαὶ ἔν τε τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἔξω αὐτῆς ἐν τοῖς τάφοις. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπὸ 30 7/βρίου πρὸς τὴν Ἀρχ. Ἑταιρίαν ἀποσταλεῖσαν ἔκθεσιν τοῦ διευθύνοντος αὐτὰς ἐφόρου Χρ. Τσούντα ἤρχισεν ἐσχάτως ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ μόνου ὑπολειπομένου ἀσκάπτου ἐκ τῶν πρὸ πολλοῦ γνωστῶν θολωτῶν τάφων, ἐν τοῖς πέριξ τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθησαν τρεῖς νέοι θαλαμοειδεῖς τάφοι, ὧν οἱ δύο πολὺ μικροί. Ἀπαριθμοῦμεν ἐνταῦθα περιληπτικῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἔκθεσιν τὰ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταύταις εὑρήματα. Ἐν μὲν τῇ Ἀκροπόλει εἰς τὰ περὶ τὴν βορείαν αὐτῆς πύλην μέρη εὑρέθησαν τὰ ἀκόλουθα:

Α´ *Πήλινα*. 1) τεμάχια πολλὰ ἀγγείων, ἐν οἷς καὶ φιάλη ἔχουσα τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἐπιφάνειαν κεκοσμημένην διὰ γνωστῶν μυκηναίων κοσμημάτων. 2) Μικρὸν εἰδώλιον ζώου, πιθανῶς πιθήκου.

Β´ *Λίθινα*. Κεφαλὴ βοὸς ἐκ λίθου κυανοῦ.

Ἐν δὲ τοῖς τάφοις εὑρέθησαν τὰ ἑξῆς:

1) Πήλινα ἀγγεῖα πολλά, ὧν τὰ μὲν ἄρτια, τὰ δὲ εἰς τεμάχια. 2) Πλείονα κοσμήματα ἐξ ὑελώδους μάζης. 3) Κοσμήματα χαλκᾶ, ἐν οἷς καὶ τεμάχια ζώνης. 4) Βελόναι χαλκαῖ δύο. 5) Λαβίδες δύο ἐκ χαλκοῦ καὶ αὗται.

Χρυσᾶ. 1) Κοσμήματα οὐκ ὀλίγα καὶ φύλλα χρυσοῦ. 2) Εἰδώλιον λέοντος καθημένου. 3) Ἄλλο βοὸς μήκους 0,037, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κέρατος τοῦ ὁποίου κρέμανται δισκάρια ἐκ χρυσοῦ καὶ ταῦτα. 4) Εἰδώλιον γυναικὸς ὕψ. 0,025, καλῶς σωζόμενον μετὰ πολλῶν λεπτομερειῶν τῆς κόμης καὶ τῆς ἐσθῆτος. 5) Δακτύλιος χρυσοῦς εὐμεγέθης, ἐφ' οὗ εἰκονίζονται δύο γρῦπες ἐπιμελέστατα ἐξειργασμένοι. 6) Σφενδόνη ἐπίχρυσος ἀργυροῦ δακτυλίου ἐφ' ἧς διακρίνονται τὰ ἄνω σώματα τριῶν γυναικῶν προσερχομένων εἰς ναόν.

Λίθινα. 1) Πλὰξ ἐπιτυμβία οὐ κατὰ χώραν εὑρεθεῖσα ἐκ πώρου λίθου ὕψους 0,90 καὶ πλάτους 0,42, κεκονιαμένη δὲ καὶ φέρουσα γραφὰς πολυχρώμους, διατεταγμένας πιθανῶς εἰς δύο ζώνας. 2) Λίθοι ἐγγεγλυμμένοι πέντε, ἐξ ὧν εἷς ἔχει σχῆμα κυλίνδρου ἢ μᾶλλον πρίσματος ἑξαέδρου καὶ φέρει ἐπι μιᾶς τῶν ἑδρῶν γλυφὴν ἀνδρός, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν κίονας.

Θορικός. Καὶ ἐν Θορικῷ ἤρξατο ἡ Ἀρχ. Ἑταιρία οὐχὶ πρὸ πολλοῦ ἀνασκάπτουσα ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ ἐφόρου Β. Στάη· δυστυχῶς δὲν εἴμεθα εἰσέτι εἰς θέσιν νὰ δώσωμεν ὡρισμένας καὶ θετικὰς πληροφορίας περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων πρὶν ἢ ἡ σκαπάνη προχωρήσασα ἀκόμη διαλευκάνῃ τὰ περίεργα μὲν ἄλλως, ἀλλὰ λίαν ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ κτίσματα, τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταύταις· ὅμως δὲ τὰ διάφορα εὑρεθέντα πήλινα ἀγγεῖα εἴτε εἰς τεμάχια εἴτε ἄρτια, τῶν ὁποίων ὁ ρυθμὸς ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἐν Τροίᾳ καὶ ἐν Μυκήναις ἀνακαλυφθέντα, μαρτυροῦσι χρόνους ἀρχαιοτάτους, καὶ δὴ τοὺς προϊστορικοὺς καλουμένους.

Κ. Δ. Μ.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἀνωτέρω σελ. 31-32 ἐκδεδομένῃ ἀκαρνανικῇ ἐπιγραφῇ Β. 2 ἔκειτο ἴσως τὸ συγκεκομμένον κύριον ὄνομα *Ἐτεόμα[ς]* ἀντὶ *Ἐτεόμαχος* καὶ ἐν στ. 6 κεῖται *Ἀρίστας* ἀντὶ *Ἀρίσταρχος*. Α. Ν. Σ.

(Ἐδημοσιεύθη τῇ 15ῃ Ὀκτωβρίου 1893)

ΠΕΡΙ ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΣ ΤΗΣ ΚΑΙ ΕΝΝΕΑΚΡΟΥΝΟΥ

Ἀπό τινων ἐτῶν πολλοὶ τῶν περὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν ἀσχολουμένων, ἢ δι' ἄγνοιαν τῶν τῆς Ἑλλάδος, ἢ διὰ φειδὼ χρόνου καὶ πόνων, ἢ καὶ πίστιν ἀμέριστον ἀπονέμοντες τῇ σκαπάνῃ καὶ τοῖς μεταχειριζομένοις αὐτήν, οὖσι πολλάκις ἀμοίροις τελείας Ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τούς τε ποιητὰς καὶ λογογράφους τιθεμένοις, παραδέχονται, ἢ καὶ αὐτοὶ ἐκφέρουσι γνώμας ἐσφαλμένας, τὴν ἱστορίαν διαστρεφούσας, βραδέως δὲ καὶ μετὰ κόπου ἐκριζουμένας ἐκ τῆς κεφαλῆς τῶν ἄνευ ἐλέγχου ἀναγιγνωσκόντων αὐτάς.

Οὕτω καίτοι πολλοὶ παρῆλθον ἐνιαυτοὶ ἀφ' ὅτου ὁ Σλῆμαν, διελθὼν μόνον διὰ τῶν λόφων Βουνάρβασι, ἔνθα ἦν τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον, καὶ ὡς ὑπὸ δαιμονίου τινὸς ἀγόμενος εὐθὺ εἰς Ἰσαρλήκ, ἀνέσκαπτε τὸ Νέον Ἴλιον, ὑποσχόμενος διὰ τοῦ Ὁμήρου εὑρεῖν ἐκεῖ τὴν Τροίαν, ἀλλὰ παρακολουθούμενος καὶ ἐλεγχόμενος διὰ τῆς Ἰλιάδος αὐτῆς ὡς ματαιοπονῶν, ἠναγκάσθη ἐν προφανεῖ ἀγανακτήσει εἰπεῖν ὅτι *τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθὲν ἐπὶ Ἰσαρλὴκ Ἴλιον οὐκ ἦν τὸ τῆς Ἰλιάδος ἐν ᾗ ὁ Ὅμηρος ἐξ ἀγνοίας ἢ συμφέροντος, μὴ ποιήσας μὲν σκαφὰς χαριζόμενος δὲ τῷ Ἀγαμέμνονι, περιγράφει τὸ Ἴλιον ὡς μέγα καὶ ἔχον ἀκρόπολιν, ἐνῷ ἀληθῶς ἦν σμικρὸν καὶ ἄνευ Περγάμου*[1]. Καίτοι, λέγω, οὐκ ὀλίγα ἔκτοτε παρῆλθον ἔτη, πολλοὶ μὴ ἀναγνόντες, ὡς εἰκάζω, τὰ περὶ Ἰλίου ὑπὸ Σλῆμαν γραφέντα, νομίζουσιν ἔτι καὶ νῦν ὅτι τὸ τῆς Ἰλιάδος Ἴλιον ἀνευρέθη ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλήκ.

Καὶ αὐτὸς ὁ G. Perrot ἐπιλαθόμενος καὶ τῆς Ἰλιάδος καὶ τοῦ Στράβωνος καὶ αὐτῶν τῶν ἐντυπώσεων ἃς παρέσχεν αὐτῷ ἡ Τρωϊκὴ χώρα ἐν ἔτει 1856 ὅτε τὸ πρῶτον εἶδεν αὐτήν[2], καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων δι' ὧν ἀπεδείκνυε μὲν τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον εἶναι ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι, κατέκρινε δὲ τοὺς τιθεμένους αὐτὸ ἐπὶ Ἰσαρλήκ, τὰ ἑξῆς γράφει ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων μηνὶ Φεβρ. 1893. «Ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς νοτιοδυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας *ἐφ' οὗ κάλλιον ἐφαρμόζονται αἱ ἐν Ἰλιάδι τοπογραφικαὶ ἐνδείξεις*, ἀνεκαλύφθησαν, ὑπὸ τὰ ἐρείπια Ἑλληνορωμαϊκῆς πόλεως, τὰ πλατέα τείχη κώμης ὠχυρομένης, τὰ θεμέλια τῶν οἰκιῶν, τὰ ὄργανα καὶ τὰ ὅπλα τῶν κατοίκων αὐτῆς. Καίτοι δ' ἔχουσα στενὸν περίβολον, ἐκέκτητο βεβαίως ἀπ' ἀρχῆς ἐπισημότητα ὡς κειμένη ὑπεράνω εὐφόρου πεδιάδος καὶ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἑλλησπόντου. Μαντεύομεν δ' ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρξεν ἕδρα ἐμπορίου ζωηροῦ, μητρόπολις φυλῆς πλουτησάσης συγχρόνως διὰ τῆς γεωργίας, ἐμπορίου καὶ πειρατείας, καὶ φρούριον ἐν ᾧ ἔζων οἱ κατὰ διαδοχὴν ἄρχοντες, ἐξασφαλίζοντες τὴν λείαν καὶ ἑαυτοὺς κατὰ προκαλουμένων ἐπιδρομῶν. Εὐλόγως ὅθεν ἀναγνωριστέα ἐστὶν ἐνταῦθα ἡ τοῦ Ὁμήρου Τροία».

Ἀλλ' οὐδὲν τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ G. Perrot συμφωνεῖ τῇ Ἰλιάδι περιγραφούσῃ τὴν Τροίαν αἰπεινήν, ἄστυ μέγα, εὐρυάγειαν, ἔχουσαν ἀκρόπολιν, ἐφ' ἧς ἦσαν ναοὶ καὶ τὰ πολυθάλαμα ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου, τὰ τοῦ Ἕκτορος καὶ τὰ τοῦ Πάριδος (Ἰλ. Ζ. 242-317), ἐκ λίθων ξεστῶν ὡς τὰ τῆς Τίρυνθος καὶ Μυκηνῶν, πρὸ αὐτῆς δὲ λόφον Βατίειαν καλούμενον καὶ πηγὰς ὕδατος ἀφθόνου καὶ ἐρινεούς· μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ποταμὸν μέγαν τὸν Σκάμανδρον. Τὰ πλεῖστα ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν πρὸ τῶν λόφων Βουνάρβασι οὐδὲν δὲ ἐπὶ Ἰσαρλήκ. Οὔτε δὲ ἡ σκοπιὰ τῶν Τρώων ἐκτὸς τῆς πόλεως (Ἰλ. Β. 786-801), οὔτε ἡ δεκαετὴς πολιορκία ἐξηγοῦνται, τοῦ Ἰσαρλὴκ ὄντος πλησίον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου καὶ ῥᾳδίως περικυκλουμένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων θαλασσοκρατούντων· οὐδαμοῦ δὲ ἐν τῇ Ἰλιάδι περιγράφονται ὡς ἔμποροι, ναῦται ἢ πειραταὶ οἱ Τρῶες, ἀλλ' ὡς γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι μόνον· *οὐδεμία* ἄρα *τῶν ἐν Ἰλιάδι*

[1] Ὅρα Ἑλλ. Φιλολογ. Σύλλογον Κωνσταντινουπ. Τόμ. Ι' ἔτους 1875-1876. Antiquités Troyennes page XII. Ilios Κεφ. VII σελ. 326 καὶ 517. Ἔκδοσις Ἀγγλική.

[2] Excursion à Troie et aux sources du Menderé par Georges Perrot. Annuaire de l'Assoc. pour l'encouragement des Études Grecques en France. Année 1874.

τοπογραφικῶν ἐνδείξεων ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλήκ.

Μείζονα δὲ θαυμασμὸν ἅμα δὲ καὶ λύπην ἐνεποίησέ μοι ἡ ἀσύγγνωστος πρᾶξις τοῦ Ε. Κίπερτ. Οὗτος καίτοι, ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι «Ἄτλαντι Ἑλλάδος καὶ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἐν Βερολίνῳ 1872» σημειῶν μεγάλοις γράμμασι τὴν λέξιν «Τροία» ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι, ἀναγνωρίζει ἐκεῖ οὖσαν τὴν Ὁμηρικὴν Τροίαν. Καίτοι γινώσκων ὅτι ἐν Γερμανίᾳ ἡ Ἰλιὰς ἀναγινώσκεται (ὡς καὶ ἐν Γαλλίᾳ) ἐπὶ πίνακος ἐξηγοῦντος τὴν ἐπὶ Βουνάρβασι θέσιν τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου (Ὅρα Ὁμ. λεξικὸν Georg. Autenrieth), αἴφνης συντάττων τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐκδοθέντας δαπάνῃ Ζαφειροπούλου Πίνακας τῶν Ἑλληνικῶν Χωρῶν, οὐ μόνον παρέλειψεν ἐπιγράψαι τὴν λέξιν «Τροία» ἐπὶ τῶν λόφων τοῦ Βουνάρβασι, ἀλλ' οὔτε τὴν κώμην Βουνάρβασι ἐσημείωσεν, οὔτε τὰς πηγὰς τοῦ Σκαμάνδρου τοῖς πᾶσι γνωστάς, παραχαράττων τὴν ἱστορίαν καὶ ἀναιρῶν τὸ ἀναμφισβήτητον κῦρος τοῦ τε Ὁμήρου, τοῦ μόνου τῆς Τροίας ἀξιοπίστου ἱστορικοῦ καὶ Γεωγράφου, καὶ τῶν μετὰ τὸν Ὅμηρον σπουδαιοτέρων ποιητῶν καὶ λογογράφων μαρτυρούντων ἐπὶ τῶν λόφων ἐκείνων εἶναι τὴν περίπυστον Τροίαν τῆς Ἰλιάδος. Μόνον δὲ «Ἴλιον» ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ Ἰσαρλήκ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄτλαντος οὗ πρὸ μικροῦ ἐμνήσθην γέγραπται[1].

Ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ Ἄτλαντος δικαιολογεῖται ἡ λέξις «Ἴλιον» μόνη ἀντὶ τῶν δύο «Νέον Ἴλιον», ἃς συνήθως οἱ Γεωγράφοι σημειοῦσιν ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλήκ· δικαιολογεῖται, λέγω, ἕνεκα τῆς ἐκεῖ μὲν σημειουμένης κώμης Βουνάρβασι καὶ παρ' αὐτῇ, μεγάλοις γράμμασι, τῆς λέξεως «Τροία» ἐξηγούσης ἱκανῶς ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ Ἰσαρλὴκ μόνη λέξις «Ἴλιον» τὸ νέον Ἴλιον ἐννοεῖ· τὰ δὲ ἐπὶ τῶν πινάκων τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Συλλόγου διαπραχθέντα, εἰσὶν ἀδικαιολόγητα, αὐτοβούλως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐκδοτῶν, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, τολμηθέντα.

Ὁμοίως πολλοὶ ἔτι νομίζουσι, πιστεύσαντες τῷ Σλῆμαν (μὴ εὑρόντι σίδηρον ἐν Ἰσαρλὴκ καὶ εἰπόντι ἄγνωστον εἶναι τὴν χρῆσιν τοῦ μετάλλου τούτου κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους) ὅτι κατὰ τὴν Ἰλιάδα τὰ ὅπλα Ἑλλήνων τε καὶ Τρώων ἦσαν ἐκ χαλκοῦ, καίτοι καὶ ἐκ σιδήρου λέγονται πάντα εἶναι· καὶ οὐχὶ μόνον τὰ ὅπλα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν γεωργῶν ὄργανα καὶ οἱ ἄξονες τῶν ἁμαξῶν[1].

Ἀνασκαπτομένου τοῦ Ἰσαρλὴκ ὅ τε Σλῆμαν καὶ ὁ Δαϊρπφελδ ἔγραψαν ὅτι τὰ τείχη τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀνακαλυφθείσης Τροίας ἦσαν ᾠκοδομημένα ἐξ ὠμῶν πλίνθων τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν μετεβλήθησαν τεχνητῶς εἰς ὀπτὰς διὰ μεγάλων σωρῶν ξύλων ἀνυψωθέντων κατά τε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν πλευρὰν τῶν τειχῶν καὶ συγχρόνως καέντων[2]. Μετά τινα δὲ ἔτη ὁ Δαϊρπφελδ ὡμολόγησεν ὅτι ἡ γνώμη του αὕτη ἦν ἐσφαλμένη[3], καὶ ὅμως πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἤκουσα ἄνδρα ἀρχαιολόγον τὸ ἐπάγγελμα διηγούμενον ἀφελῶς τὸν ἀλλόκοτον ἐκεῖνον τρόπον τῆς κατασκευῆς τῶν τειχῶν τὸν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δαϊρπφελδ καταδικασθέντα.

Ὁ προώρως ἀποθανὼν Ἀλέξιος Πιερρὼν ὁ σοφὸς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἐκδότης, ὁρῶν μὲν τὰ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ποίμνια οἰῶν (προβάτων) μὴ ὁδηγούμενα ποτὲ εἰς πηγὰς πρὸς πόσιν μετὰ τὴν βοσκήν, ὡς εὑρίσκοντα χλωρὰν τροφὴν καὶ πόαν καθ' ἅπαν τὸ ἔτος, ἀγνοῶν δὲ ὅτι ἐν Ἑλλάδι στερουμένῃ κατὰ τὸ θέρος πόας, τὰ ποίμνια τῶν προβάτων δὶς τῆς ἡμέρας ἄγονται εἰς πηγὰς καὶ εἰς ποταμοὺς ἵνα πίωσι, κατακρίνει τὸν Ὅμηρον λέγοντα ἐν Ἰλιάδι τοὺς ποιμένας ἀγάλλεσθαι ὁρῶντας τὰ πρόβατα ἑπόμενα κτίλῳ (ἀρχικριῷ) πορεύεσθαι μετὰ τὴν βοσκὴν εἰς τὰς πηγὰς

«. . . . . αὐτὰρ ἔπειτα
«λαοὶ ἕπονθ' ὡσεί τε μετὰ κτίλῳ ἔσπετο μῆλα
«πιόμεν' ἐκ βοτάνης, γάνυται δ' ἄρα τε φρένα ποιμήν».

Ἂν ὁ Ὅμηρος, λέγει ὁ Πιερρών, ἐζωγράφησε τὴν φύσιν, ὁ κτίλος αὐτοῦ, τράγος ἐστὶ καὶ οὐχὶ κριός. «Ceci semblerait qu'il s'agit de chèvres et non de brebis. . . Les brebis n'ont pas besoin de boire ce qui ne veut pas dire qu'elles ne boivent jamais. *Seulement les bergers ne se donnent*

[1] Ὅρα τοὺς ἄνω μνημονευθέντας Πίνακας τῶν Ἑλλ. χωρῶν τῶν ἐτῶν 1884 καὶ 1891.

[1] Ἰλιάδ. Στρατηγ. διασκευὴ καὶ Τοπογραφία σελ. 43-45.

[2] Troja by Dr Henry Schliemann London. John Murray Albemarle Street. Chap. III. page 52.

[3] Tiryns by Henry Schliemann London 1886 page 257.

jamais la peine de les mener boire ... Si Homère a peint la nature son κτίλος est un bouc et non un belier». Ἰλ. Ν. 491 Ἔκ. Alexis Pierron. Ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ ὁμοίων ἐσφαλμένων ἐξηγήσεων ἄλλοτε ἐκτενεστέρως λαλήσομεν, ἐπὶ τὴν Καλλιρρόην σήμερον πορευθέντες.

Ἡ δεσποινὶς Harrisson πρὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν, παραμείνασα ἐν Ἀθήναις χρόνον ἱκανόν, ἐξέδοτο βίβλον ἀγγλιστὶ ἐν ᾗ γράφει περὶ Τοπογραφίας τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἑπομένη ταῖς γνώμαις τοῦ Δαῖρπφελδ, ὡς ἐπανειλημμένως ἀγγέλλει λαβοῦσα παρ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν. Ἐν σελίδι ὅθεν 88 λαλοῦσα περὶ τῆς Ἐννεακρούνου, συναινεῖ μὲν ὅτι ὑπῆρχε πηγὴ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ὀνομαζομένη Καλλιρρόη προστίθησι δὲ ὅτι αὕτη οὐδὲν εἶχε τὸ κοινὸν τῇ Καλλιρρόῃ ἣν εἶδεν ὁ Παυσανίας καὶ ἣν ὁ Πεισίστρατος μετέβαλεν εἰς κρήνην ἔχουσαν ἐννέα κρουνοὺς καὶ διὰ τοῦτο ἔκτοτε Ἐννεάκρουνον κληθεῖσαν. Ἡ Ἐννεάκρουνος, κατὰ Δαῖρπφελδ, ἦν πρὸς τῇ εἰσόδῳ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν μεταξὺ αὐτῆς καὶ Ἀρείου Πάγου· ὡς δὲ πᾶσαι αἱ πηγαὶ καὶ αὐτὴ ὠνομάζετο ἐπίσης Καλλιρρόη[1] μέχρις οὗ μετασκευασθεῖσα εἰς κρήνην ἔχουσαν ἐννέα κρουνοὺς αὕτη μὲν μετωνομάσθη ὁριστικῶς Ἐννεάκρουνος ἡ δὲ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν πηγὴ ἐξαιρέτως Καλλιρρόη. Ἐναντίον ὅθεν τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὡς μετ' οὐ πολὺ γενήσεται δῆλον, ὁ Δαῖρπφελδ ἐνόμιζεν ἀλλαχοῦ μὲν εἶναι τὴν Καλλιρρόην ἀλλαχοῦ δὲ τὴν Ἐννεάκρουνον.

Τὰς περὶ ἀρχαίων Ἀθηνῶν τοπογραφικὰς ταύτας γνώμας ἡ μὲν σοφὴ δεσποινὶς ὡς ἀλανθάστους μετέδιδεν εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς ἐν αἷς ἡ ἀγγλικὴ λαλεῖται διάλεκτος. Ὁ δὲ Δαῖρπφελδ μετὰ τὴν ἀτυχῆ σκαφὴν ἣν πρὸ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐποιήσατο τὴν οὐδὲν ἴχνος πηγῆς ἀναδείξασαν, ἐπεχείρησεν ἑτέραν σκαφὴν πολὺ κατωτέρω τῆς πρώτης, πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀρείου Πάγου, παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου τῆς Πνυκός. Εὗρε δὲ τῷ ὄντι ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς Δίπυλον ἀγούσης πολλὰ ὑδραγωγεῖα κεχωσμένα καὶ καλοὺς καὶ μεγάλους σωλῆνας πηλίνους πλήρεις χωμάτων καὶ φρέαρ καὶ παρ' αὐτὸ δεξαμενὴν καὶ ἐρείπια οἰκοδομῶν εὐτελῶν καί, ἅμ' ἔργον ἅμ' ἔπος, τῶν οἰκοδομῶν μίαν ναὸν Δήμητρος ἀπεκάλεσε[1], τοὺς δὲ σωλῆνας τῷ Πεισιστράτῳ εἶναι συγχρόνους εἶπεν, δι' αὐτῶν δὲ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Ὑμηττοῦ ἀγόμενον ἢ καὶ ἀπὸ τῆς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Καλλιρρόης, ἐπλήρου τὴν ἐκεῖ που ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἱδρυθεῖσαν ποτὲ ὑπὸ Πεισιστράτου Ἐννεάκρουνον.

Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας ἀνακαλυφθέντων ἑτέρων ὑδραγωγείων καὶ φρεάτων κατὰ τὴν δυτικὴν τῆς ὁδοῦ πλευρὰν παρὰ τοὺς λόφους τῆς Πνυκός, ὁ Δαῖρπφελδ μετέβαλεν ἐκ νέου γνώμην λέγων ὅτι οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Ὑμηττοῦ ἐπληροῦτο ἡ Ἐννεάκρουνος αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ ὑδάτων ἐκ τῶν λόφων τῆς Πνυκὸς καταρρεόντων. Αὗται, αἱ μέχρι τοῦδε γνῶμαι τοῦ Δαῖρπφελδ, ἐλέγχονται ὡς ἐσφαλμέναι οὖσαι ἐκ τῶν ἑξῆς ἂν μὴ ἀπατώμεθα.

Ἀπὸ αἰώνων οἱ τῶν Ἀθηνῶν κάτοικοι Καλλιρρόην ὀνομάζουσι τὸ πρὸς νότον τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς[2] καὶ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἰλισσοῦ ῥέον διαυγὲς καὶ ψυχρὸν κατὰ τὸ θέρος ὕδωρ ἀπὸ τῆς ῥίζης κρημνώδους πέτρας μεγάλης, ἐκτεινομένης πρὸς τὰ ἄνω ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ποταμοῦ, τὴν μόνην ἀξίαν λόγου πηγὴν ἐν Ἀθήναις (ὡς καὶ Παυσανίας λέγει) ἀενάως καθ' ὅλον τὸ ἔτος ῥέουσαν. Καὶ τῶν συγγραφέων δὲ αἱ μαρτυρίαι ὁμολογοῦσι ταύτην εἶναι τὴν πρότερον μὲν Καλλιρρόην καλουμένην, εἶτα δὲ Ἐννεάκρουνον, τοῦ Πεισιστράτου διασκευάσαντος αὐτὴν εἰς κρήνην ἐννέα κρουνοὺς ἔχουσαν.

Ὁ Ἡρόδοτος (Βιβλ. VI. 137) διηγεῖται ὅτι οἱ Πελασγοὶ κατοικοῦντες καὶ καλλιεργοῦντες τοὺς ὑπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἀγρούς, οὓς ἔλαβον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὡς μισθὸν τοῦ τείχους τοῦ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ποτε ἐληλαμένου, καιροφυλακτοῦντες ἠνώχλουν καὶ ὕβριζον τὰς τῶν Ἀθηναίων θυγατέρας τὰς τότε ἐπὶ ὕδωρ ἀεὶ εἰς τὴν Ἐννεάκρουνον φοιτώσας ἐφ' ᾧ καὶ ἐξελάθησαν τῆς Ἀττικῆς. Ἐκ τούτων φαίνεται ἐναργῶς πρῶτον μὲν ὅτι ὁ Ἡρόδοτος τὴν παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Καλλιρρόην λέγει

[1] Σφάλλει, νομίζω, καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Δαῖρπφελδ, οὐ γὰρ πᾶσαι αἱ πηγαὶ εἰσὶ καλλιρρόαι, ὡς οὐδὲ πᾶσαι αἱ γυναῖκες καλλιπάρειοι.

[1] Τοῦτο βεβαίως ἔπραξεν ὁ Δαῖρπφελδ ὅπως συμφωνήσῃ τῷ Παυσανίᾳ λέγοντι «Ναοὶ μὲν ὑπὲρ τὴν κρήνην ὁ μὲν Δήμητρος πεποίηται καὶ Κόρης». Ἀλλ' ἡ οἰκοδομὴ ἣν ὠνόμασε ναὸν Δήμητρος κεῖται μᾶλλον ὑπὸ καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τὸν χῶρον ἐν ᾧ τίθησι τὴν αὐτοῦ Ἐννεάκρουνον.

[2] «Ταραντῖνος δὲ ἱστορεῖ, τὸν τοῦ Διὸς νεὼν κατασκευάζοντας Ἀθηναίους Ἐννεακρούνου πλησίον κτλ.» Hierocles Hippiatr. praef.

Ἐννεάκρουνον, οὕτως ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ὀνομαζομένην, κειμένην δὲ πρὸς τοῖς ἀγροῖς οἷς ἐχρῶντο οἱ Πελασγοὶ ὁρμητηρίῳ ἀσφαλεῖ κατὰ τῶν ὑδρευομένων γυναικῶν· εἶτα δὲ τὸ ἄτοπον τῆς γνώμης Δαῖρπφελδ· Πῶς γὰρ ἦν ποτε δυνατὸν τοὺς Πελασγοὺς τολμᾶν διαβαίνειν τὸν Ἰλισσὸν καὶ διὰ τῆς πόλεως πάσης (οὔσης τότε πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως) ἀφικνεῖσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῆς τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ καὶ παρὰ τοὺς λόφους τῆς Πνυκός, καὶ ἐκεῖ ἀτιμωρητεὶ ὑβρίζειν καὶ προπηλακίζειν τὰς Ἀττικὰς παρθένους;

Ἐναργέστατα εἰσὶ καὶ τὰ ὑπὸ Θουκυδίδου (Βιβλ. ΙΙ. Κεφ. 15) λεγόμενα. «Τὸ δὲ πρὸ τούτου ἡ ἀκρόπολις ἡ νῦν οὖσα πόλις ἦν καὶ τὸ ὑπ᾽ αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον· τὰ γὰρ ἱερὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει καὶ ἄλλων θεῶν ἐστι καὶ τὰ ἔξω πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως μᾶλλον ἵδρυται, τό τε τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου καὶ τὸ Πύθιον καὶ τὸ τῆς Γῆς καὶ τὸ ἐν λίμναις Διονύσου . . . . . ἵδρυται δὲ καὶ ἄλλα ἱερὰ ἀρχαῖα ταύτῃ καὶ τῇ κρήνῃ τῇ νῦν μέν, τῶν τυράννων οὕτω σκευασάντων Ἐννεακρούνῳ καλουμένῃ, τὸ δὲ πάλαι φανερῶν τῶν πηγῶν οὐσῶν, Καλλιρρόῃ ὠνομασμένῃ ἐκείνῃ τ᾽ ἐγγὺς οὔσῃ τὰ πλείστου ἄξια ἐχρῶντο». Τοῦ μὲν οὖν Ἡροδότου ἡ περιγραφὴ ὁρίζει τὴν θέσιν τῆς Καλλιρρόης τῆς καὶ Ἐννεακρούνου διὰ τῶν πρὸς νότον αὐτῆς ἀγρῶν τῶν ὑπὸ τὸν Ὑμηττόν, ἡ δὲ τοῦ Θουκυδίδου διὰ τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς πηγῆς ἱερῶν Ὀλυμπίου Διός, Πυθίου, Διονύσου τοῦ ἐν λίμναις καὶ τελευταῖον τῆς Ἀκροπόλεως, ἐξηγοῦσα πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι ἡ Καλλιρρόη εἰς Ἐννεάκρουνον διασκευασθεῖσα ὑπὸ Πεισιστρατιδῶν, ἦν μία καὶ ἡ αὐτὴ πηγὴ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει παρὰ τὸν Εἰλισσὸν κειμένη.

Τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύουσι καὶ τὰ ἐν τῷ περὶ τῆς Ἀντιδόσεως λόγῳ τοῦ Ἰσοκράτους δι᾽ ὧν κατακρίνεται ἡ ἀκολασία τῶν τότε νεανίσκων. «Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, λέγει, ἐπὶ τῆς Ἐννεακρούνου ψύχουσιν οἶνον, οἱ δ᾽ ἐν τοῖς καπηλείοις πίνουσιν». Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι καὶ νῦν τὸ τῆς Καλλιρρόης ὕδωρ (καίτοι οὐχὶ ἐκ τῶν ἀρίστων πρὸς πόσιν) ἔστι ψυχρὸν κατὰ τὸ θέρος ἐν τῇ πηγῇ διὸ καὶ ἐπιζήτητον ὑπὸ τῶν περιοικούντων· πιθανῶς δὲ καὶ ψυχρότερον ἦν τὸ πάλαι ὡς ὂν ἀφθονώτερον, ἀλλ᾽ ἡ ψυχρότης αὐτοῦ ἀναμφιβόλως ἠλαττοῦτο καὶ ὁ οἶνος οὐκ ἂν ἐψύχετο, ἂν ἐντεῦθεν ἀλλαχόσε μετωχετεύετο· ἄρα καὶ κατὰ Ἰσοκράτην παρὰ τὸν Εἰλισσὸν ἐπὶ τῆς πηγῆς Καλλιρρόης ἦν ἡ Ἐννεάκρουνος, πηγῆς μόνης ἀξιολόγου ἐν Ἀθήναις καὶ ψυχρὸν ὡς καὶ νῦν ἐχούσης κατὰ τὸ θέρος τὸ ὕδωρ.

Καὶ ἐν Ἀξιόχῳ τοῦ Πλάτωνος ἀξιοπίστως λέγεται παρὰ τὸν Εἰλισσὸν εἶναι τὴν Καλλιρρόην τὴν καὶ Ἐννεάκρουνον. «Ἐξιόντι μοι ἐς Κυνόσαργες καὶ γενομένῳ μοι (οὕτως ἄρχεται λέγων ὁ Σωκράτης) κατὰ τὸν Εἰλισσόν . . . Κλεινίαν ὁρῶ τὸν Ἀξιόχου θέοντα ἐπὶ τὴν Καλλιρρόην». Πιθανῶς ὁ Σωκράτης ἀπὸ τῶν Ἰτωνιῶν ἐξῆλθε πυλῶν, κειμένων πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Νότον τοῦ νῦν στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου, ἔνθα πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια πύλης ἐφαίνοντο. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ βαδίζων ὡς πορευόμενος εἰς Κυνόσαργες, καὶ ἔχων ἐπ᾽ ἀριστερὰ τὸν ἐντὸς τοῦ τείχους ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἣν προκεχωρηκὼς πέραν τοῦ ναοῦ καὶ τῆς Καλλιρρόης ὅτε ἀκούσας τινος βοῶντος Σώκρατες, Σώκρατες, καὶ περιστραφεὶς εἶδε τὸν Κλεινίαν ἐπ᾽ αὐτὴν θέοντα.

Καὶ ὁ Στράβων (Γεωγρ. Θ. 104) συμφωνῶν τῷ Θουκυδίδῃ τίθησι τὸ Πύθιον πρὸς νότον τῆς Ἀκροπόλεως λέγων τὴν ἐσχάραν τοῦ ἀστραπαίου Διὸς εἶναι ἐν τῷ τείχει, μεταξὺ τοῦ Πυθίου καὶ τοῦ Ὀλυμπιείου. Ἀλλ᾽ ὁ Δαῖρπφελδ Θουκυδίδου τε καὶ Στράβωνος τὰς μαρτυρίας ἀποκρούων καὶ οὔτε τῇ νοτιοδυτικῶς τοῦ Ὀλυμπιείου εὑρεθείσῃ ἐπιγραφῇ τοῦ βωμοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Πυθίου προσέχων [1], θέλει τὸ Πύθιον κατὰ τὴν Βορειοδυτικὴν τῆς Ἀκροπόλεως ἄκραν, λέγων ὅτι ἐκεῖθεν μὲν εἰσὶν ὁραταὶ ἥ τε Φυλὴ καὶ αἱ διὰ τῆς περὶ τὴν Φυλὴν κώμης Ἅρματος ἀστραπαί, οὐχὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Ὀλυμπιείου. Ἀλλ᾽ ἔχουσιν ἄραγε οἱ τοῦ Στράβωνος λόγοι τὴν ἀποδιδομένην αὐτοῖς ὑπὸ Δαῖρπφελδ ἔννοιαν; οὐχὶ βεβαίως κατά γε τὴν ἐμὴν γνώμην.» Ὡς δ᾽ αὔτως, λέγει ὁ Γεωγράφος, καὶ τὸ Ἅρμα τῆς Ταναγραϊκῆς κώμη ἔρημος περὶ τὴν Μυκαλησσόν, ἑτέρα οὖσα τοῦ Ἅρματος τοῦ κατὰ τὴν Ἀττικὴν ὅ ἐστι περὶ Φυλήν, δῆμον τῆς Ἀττικῆς ὅμορον τῇ Τανάγρᾳ, ἐντεῦθεν δὲ ἡ παροιμία τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ἡ λέγουσα «ὁπόταν δι᾽ Ἅρματος ἀστράψῃ» ἀστραπήν τινα σημειουμένων κατὰ χρησμὸν τῶν λεγομένων Πυθαϊστῶν βλεπόντων ὡς πρὸς τὸ Ἅρμα

[1] Ἀθήναιον Τόμος 6ος σελ. 169. Θουκυδ. Βιβλ. ς΄. 54.

καὶ τότε πεμπόντων τὴν θυσίαν εἰς Δελφοὺς ὅταν ἀστράψαντα ἴδωσιν· ἐτήρουν δ' ἐπὶ τρεῖς μῆνας, καθ' ἕκαστον μῆνα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ἀπὸ τῆς ἐσχάρας τοῦ ἀστραπαίου Διός· ἔστι δ' αὕτη ἐν τῷ τείχει μεταξὺ τοῦ Πυθίου καὶ τοῦ Ὀλυμπίου». Τὸ ἐπίρρημα ὡς, ἐν τῇ φράσει, «βλεπόντων ὡς ἐπὶ τὸ Ἅρμα», οὐχὶ ἀκρίβειαν τοπογραφικοῦ σημείου ἐκφράζει ἀλλὰ τοὐναντίον ἀοριστίαν. Οἱ Πυθαϊσταὶ δηλαδὴ ἔβλεπον περίπου πρὸς τὸ Ἅρμα, πρὸς τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὑπὲρ τὴν κώμην, ἵνα ἴδωσι καὶ σημειώσωσιν ἀστραπήν τινα ἐκεῖθεν που λάμπουσαν· ἠδύναντο ὅθεν κάλλιστα ἰδεῖν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Δυτικῆς ἐσχατιᾶς τοῦ περιβόλου τοῦ Ὀλυμπιείου ἀφ' ἧς ἡ πρὸς τὴν Πάρνηθα θέα ἦν ἐλευθέρα, μὴ ὑπαρχουσῶν τότε τῶν ὑψορόφων οἰκιῶν τῶν παρὰ τὰς λεωφόρους Ἀμαλίας καὶ Πανεπιστημίου.

Παραλείποντες λεξικογράφων καὶ ἄλλων νεωτέρων μαρτυρίας ἐρχόμεθα εἰς τὴν τοῦ Παυσανίου (Βιβλ. Α'. Κεφ. XIV) λέγοντος «Ἐς δὲ τὸ Ἀθήνησιν εἰσελθοῦσιν Ὠδεῖον, ἄλλα τε καὶ Διόνυσος κεῖται θέας ἄξιος· πλησίον δέ ἐστι κρήνη, καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἐννεάκρουνον οὕτω κοσμηθεῖσαν ὑπὸ Πεισιστράτου· φρέατα μὲν καὶ διὰ πάσης τῆς πόλεως ἐστί, πηγὴ δὲ αὕτη μόνη. Ναοὶ δὲ ὑπὲρ τὴν κρήνην ὁ μὲν Δήμητρος πεποίηται καὶ Κόρης, ἐν δὲ τῷ Τριπτολέμου κείμενον ἐστιν ἄγαλμα». Ταῦτα ἔγραφεν ὁ περιηγητὴς ἔχων ἐν τῇ μνήμῃ τὰ ὑπὸ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου γεγραμμένα περὶ τῆς πηγῆς ταύτης καὶ ἐννοῶν ὡς ἐκεῖνοι τὴν παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Καλλιρρόην. Προστίθησι δὲ καὶ αὐτὸς ἀξίας λόγου πληροφορίας, λέγων πρῶτον μὲν εἶναι μόνην ταύτην ἐν Ἀθήναις πηγήν, δεύτερον δὲ μνημονεύων τῶν ναῶν Δήμητρος καὶ Τριπτολέμου ὡς *ὑπὲρ τὴν κρήνην* (δῆλον δὴ τὴν Ἐννεάκρουνον) κειμένων. Ἀκριβῶς δὲ ἐκεῖ, οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν πρὸ τῆς διασκευῆς τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ τοίχου τοῦ πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων καὶ σχηματισμὸν τῆς περὶ τὸν ναὸν αὐλῆς κτισθέντος, πολλὰ ἐρείπια καὶ εἰργασμένα μάρμαρα ἔκειντο μάρτυρες ἀρχαίας οἰκοδομῆς· ἔτι δὲ καὶ νῦν πρὸς νότον τῆς ἐκκλησίας φαίνεται ἐν τῇ πέτρᾳ καλῶς λελαξευμένον δάπεδον οἰκοδομῆς. Ποῖον δὲ Ὠδεῖον αἰνίττεται ὁ Παυσανίας πλησίον κείμενον τῇ κρήνῃ μένει ἄδηλον ἢ ἀβέβαιον ἕνεκα τῶν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς συγγραφῆς χασμάτων ἢ μετατοπίσεων. Καὶ νομίζουσι μέν τινες τῶν νεωτέρων εἶναι τοῦτο τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἐν Ἀθήναις Ὠδείων· ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ Περικλέους μὲν κατασκευασθὲν ἐμπρησθὲν δὲ ὑπὸ Σύλλα καὶ ὑπὸ Ἀριοβαρζάνου ἀνιδρυθέν, τὸ ἐπ' ἀριστερὰ τῷ ἐξερχομένῳ ἐκ τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου, κείμενον μεταξὺ Ὀλυμπιείου καὶ τῆς ἑνώσεως τῶν ὁδῶν Φαλήρου καὶ Ἀκροπόλεως ὀλίγον ἀπεῖχε τῆς Ἐννεακρούνου.

Αἱ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας ἐσχάτως ἐκτελεσθεῖσαι σκαφαὶ ὅπως γίνωσι φανεραὶ αἱ τῆς Καλλιρρόης πηγαί, πολλὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη οἰκοδομῶν ἀνεκάλυψαν πώρινά τε καὶ μαρμάρινα, καὶ ἀνάγλυφα καλῆς τέχνης καὶ ἄλλως πολλοῦ ἄξια. Περὶ τούτων λεπτομερὴς ἔκθεσις δημοσιευθήσεται προσεχῶς ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ὑπὸ τοῦ ἐφορεύσαντος τὴν σκαφὴν Α. Σκιᾶ. Ἡ μὲν οὖν κυρία πηγὴ εὑρέθη οὖσα κατὰ τὴν πρὸς Βορρᾶν ἐσχατιὰν τῆς κρημνώδους πέτρας καὶ τοῦ χάσματος ὅπερ νυμφῶν καὶ Ἀχελώου ἦν ποτε ἀσπαστὸν ἐνδιαίτημα [1]. Ἔρρεε δὲ ἀπ' αὐτῆς, κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον τοῦ ξηροῦ τούτου καὶ ἀνύδρου ἔτους, περὶ τὰ ἑκατὸν κυβικὰ μέτρα ὕδατος ἐν ἑκάστῳ ἡμερονυκτίῳ καὶ ἐπλήρου τὴν πρὸ αὐτῆς ἀνακαλυφθεῖσαν μεγάλην καὶ βαθεῖαν ἐν ἀδιαβρόχῳ λίθῳ (σχίστῃ) ἀνωμάλως λατομηθεῖσαν δεξαμενήν. Ὅτι δὲ καὶ ἕτεραι πηγαὶ μικρότεραι κατὰ τὸ μῆκος τῆς πέτρας ὑπῆρχον (ὡς καὶ ὁ Θουκυδ. ἴσως ἐννοεῖ λέγων «τῶν πηγῶν οὐσῶν φανερῶν») ἔκ τε τῆς σκαφῆς ἐγένετο δῆλον καὶ ἐκ τῆς πρὸς Νότον ἀνακαλυφθείσης δεξαμενῆς κατὰ πολλὰ ὁμοίας τῇ πρὸς Βορρᾶν [2].

Ἐν Ἀθήναις τῇ α' Ὀκτωβρίου 1893.

Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

[1] Τοῦτο τεκμηριοῦσι καί τινα τῶν εὑρεθέντων μαρμάρων καὶ ἀναγλύφων. Καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲ τῆς Ἐννεακρούνου ὑπῆρχε κρήνη ἐνταῦθα, ὡς φαίνεται ἔκ τε τῶν διατρήσεων τῶν ἐν τῇ πέτρᾳ καὶ τοῦ πλίνθοις ὀπταῖς καὶ ἀσβέστῳ τοίχου τοῦ πρὸ τῆς κυρίας πηγῆς, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς μόνης διασωθείσης, ἐν τῷ μετόπῳ τῆς πέτρας, κυκλοτεροῦς ὀπῆς ἐν ᾗ ἔτι σώζεται τὸ ἐσωτερικῶς περιστεγάζον αὐτὴν ἐκ μέλανος πηλοῦ ὀπίσθιον μέρος σωλῆνος ἀποτελοῦντος ποτὲ κρουνόν.

[2] Χρῆσις τοῦ ὕδατος τῆς κυρίας πηγῆς γενήσεται προσεχῶς ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πόλεως. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ ὅμως Ἑταιρία πρὸς ἀποφυγὴν μιασμάτων καὶ κινδύνων τοῖς ὑδρευομένοις ἐπλήρωσε πάλιν τὰς ἑκατέρωθεν δεξαμενάς, ἐκάλυψε δὲ καὶ τὴν πηγὴν ἧς τὸ ὕδωρ ῥέον ὑπὸ τὸ χέραδος τοῦ ποταμοῦ οὐδόλως ἐνοχλεῖ τοὺς περιοίκους.

ΖΕΥΣ ΑΜΜΩΝ ΕΞ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

(πιν. 12 καὶ 13)

Τὸ ἐν τοῖς πίναξιν 12 καὶ 13 εἰκονιζόμενον χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Μουσείῳ συλλογῆς αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Ἰωάννου Δημητρίου τοῦ ἐκ Λήμνου. Τὴν συλλογὴν ταύτην κατήρτισεν ὁ φιλογενὴς δωρητὴς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὥστε τόπος εὑρέσεως τῶν αὐτὴν ἀποτελούντων ἀρχαίων δέον νὰ ἐκληφθῇ ἡ Αἴγυπτος. Τὰ καθέκαστα τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀγαλματίου τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν διότι ἐστάλη τοῦτο εἰς τὸ Μουσεῖον πρὸ βραχέος χρόνου, μετὰ τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ θάνατον τοῦ δωρητοῦ (ἴδε σ. 109).

Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο εἶνε συγκεκολλημένον τῇ βάσει αὐτοῦ. Ὕψος ἔχει, σὺν τῇ βάσει, 0,36. Τὸ ὅλον δ' αὐτοῦ μῆκος, ἄνευ τῆς βάσεως, σὺν τῷ ὄφει, εἶνε ἑνὸς περίπου μέτρου.

Παριστάνει δὲ τοῦτο πωγωνοφόρον ἄνδρα, ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἐκφύονται κέρατα κριοῦ, μακρὰν ἔχοντα τὴν κόμην καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος μανδύαν περιβεβλημένον. Τὸ ἀμέσως ὑπὸ τὸν μανδύαν μέρος τοῦ σώματος στρογγυλοῦται καὶ λαμβάνει σχῆμα σώματος φολιδωτοῦ ὄφεως· συσπειροῦται δὲ τοῦτο καὶ στενοῦται βαθμηδόν, ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, μέχρις οὗ ἀπολήγει εἰς τὴν τοῦ ὄφεως κεφαλήν. Ὑφ' ἑκάτερον δὲ τῶν ὤμων, ὑπὸ τὸν μανδύαν, ὑπάρχει περιφερικὴ ὀπὴ (ἴδε πίν. 12), ἥτις ἐχρησίμευεν, ὡς φαίνεται, πρὸς ἔνθεσιν χειρῶν τοῦ ἀγάλματος. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς θὰ ἔφερε κάλαθον, ὡς δῆλον ἐκ τῆς ὑπαρχούσης ἐκεῖ ὀπῆς (ἴδε πίν. 13). Φέρει δὲ κατὰ τὸ στῆθος ταινίᾳ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ ἐξηρτημένον ναϊσκόμορφον φυλακτήριον (amulette) ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἰκονίζεται τετράκις, κατὰ μῆκος τοῦ σώματος τοῦ ὄφεως καὶ εἰς ἴσας ἀποστάσεις, ὁ καλούμενος συμβολικὸς ὀφθαλμός, ἔνθετος καὶ οὗτος. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀγαλματίου εἶνε ἔνθετοι.

Τὰ κέρατα κριοῦ, ἃ φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ ἀγαλμάτιον, εἶνε, ὡς γνωστόν, διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησι Διὸς Ἄμμωνος, θεοῦ ἐξ Αἰγύπτου ἕλκοντος τὴν καταγωγήν [1]. Ὁ κριοπρόσωπος θεὸς Ἀμμοῦς (Num ἢ Chnum), ἑτέρα μορφὴ τοῦ Ἄμμωνος, ἐλατρεύετο ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τῷ κατ' ἐξοχὴν θεῷ τῶν Θηβῶν, τῷ ἀνθρωποκεφαλομόρφῳ Ἄμμωνι. Ἐξ Αἰγύπτου δὲ ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ τούτου διεδόθη εἰς τὴν Λιβυκὴν Ὄασιν, ἔνθα ἱδρύθη τὸ περίφημον Ἀμμώνιον. Τὸ ἱερὸν τοῦτο τοῦ Ἄμμωνος ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες τὸ πρῶτον περὶ τὸ 630 π.Χ. δι' ὧν ἵδρυσαν ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ ἀποικιῶν (πρβ. τὸ ἐν τοῖς ἑπομένοις, ἐν σελ. 190 παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Ἡροδότου). Ἀλλὰ τὰ κέρατα δὲν εἶνε τὸ μόνον κύριον γνώρισμα τοῦ ἀγαλματίου τούτου· ἐξ ἴσου κύριον αὐτοῦ γνώρισμα εἶνε ὁ ὄφις εἰς ὃν ἀπολήγει τὸ κάτω σῶμα τοῦ θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη παράστασις τοῦ Ἄμμωνος δὲν εἶνε ἡμῖν ἐν τοῖς σωζομένοις μνημείοις γνωστή, ἐξεταστέον τυγχάνει τὸ ζήτημα, τίς ὁ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγαλματίῳ εἰκονιζόμενος θεός. Μνημεῖα τινὰ καὶ ἰδίως μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων δύνανται νὰ ὁδηγήσωσιν ἡμᾶς ἀσφαλῶς εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.

Ἐν τῇ Revue archéologique, 1879, σ. 37, πίν. IX, εἶνε δημοσιευμένον ὑπὸ A. Mordtmann σύμπλεγμα χαλκοῦν εἰκονίζον ἄνδρα πωγωνοφόρον φέροντα κάλαθον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οὗ τὸ ἀπὸ τοῦ ἄνω θώρακος κάτω μέρος τοῦ σώματος λήγει εἰς σῶμα ὄφεως (στενούμενον βαθμηδὸν καὶ ἀπολῆγον εἰς κεφαλὴν ὄφεως, ἀκριβῶς ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἀγαλματίῳ), καὶ γυναῖκα (φέρουσαν ἐπὶ κεφαλῆς κέρατα βοὸς καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὸν σε-

[1] Τὰ ὑπὸ τοῦ Parthey «das Orakel und die Oase des Ammon» (Abh. d. berl. Akad., 1862, σ. 131 κ.ἑ.) ὑποστηριχθέντα κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς τοῦ Διὸς Ἄμμωνος, ἀνηρέθησαν ὑπὸ τοῦ Lepsius ἐν Zeitschrift für äg. Sprache, 1887, σ. 8 κ ἑ. Μάτην ἑπομένως ὁ Overbeck (Kunstmythologie, I, σ. 278-305) προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ζεὺς Ἄμμων, *ὁ τοῦ Ὀλύμπου δεσπότας*, κατὰ Πίνδαρον, ἑλληνικὴν ἔχει τὴν καταγωγήν.

ληνιακὸν δίσκον), ἀπολήγουσαν ὡσαύτως τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος εἰς ὄφιν. Παρεμφερὴς παράστασις εἶνε δημοσιευμένη ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Creuzer, «les religions de l'antiquité», τῷ μεταπεφρασμένῳ ὑπὸ τοῦ D. Guignaut, ἐν ᾧ δημοσιεύεται ἀνάγλυφον (ὑπ' ἀρ. 180) περιγραφόμενον οὑτωσεί: Jupiter Sarapis et Isis Myrionyme, son épouse, représentées sous la forme de deux grands serpents, l'un mâle et la tête coiffée du modius, l'autre femelle avec une coiffure de feuilles et de plumes[1]. Τὴν πωγωνοφόρον δὲ ταύτην μορφὴν τὴν εἰς σῶμα ὄφεως καταλήγουσαν, τὴν παρεμφερῆ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαλματίῳ, ὅ τε Mordtmann καὶ ὁ Creuzer ὀνομάζουσι Σέραπιν, διότι, ὡς φαίνεται, δὲν εἶνε αὕτη κερασφόρος· ἐννοεῖται ὅμως ὅτι δὲν ἐξήτασαν τὸ ζήτημα ἂν δύναται καὶ τίνος ἕνεκα λόγου δύναται ὁ Σέραπις νὰ εἰκονίζηται ὑπὸ μορφὴν ὄφεως.

Ἔν τισι δὲ δακτυλιολίθοις μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἐπὶ νομισμάτων Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς κοπέντων ἐν Αἰγύπτῳ[2] εἰκονίζεται πωγωνοφόρος μορφή, κερασφόρος, (φέρουσα πρὸς τούτοις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλαθον καὶ διάδημα ἀκτινωτόν), ἥτις κρατεῖ τὸ μὲν ῥάβδον, τὸ δὲ τρίαιναν, τὸ δὲ τρίαιναν καὶ κέρας Ἀμαλθείας· περί τε τὴν ῥάβδον καὶ τὴν τρίαιναν ἑλίσσεται ὄφις. Τὴν μορφὴν ταύτην οἱ μὲν ἐκλαμβάνουσιν ὡς Ἄμμωνα, οἱ δὲ ὡς Σέραπιν[3]. Ὁ Stephani (Compte-rendu de la comm. imp. de St-Petersbourg, 1866, σ. 94) ὀνομάζει αὐτὴν «das Brustbild des pantheistisch aufgefassten Sarapis», δυνατὸν ὅμως κάλλιστα νὰ ὀνομάσῃ τις αὐτὴν «das Brustbild des pantheistisch aufgefassten Ammon». Τὸ ζήτημα δύναται νὰ λύσῃ μόνον ἡ ἐξακρίβωσις τῆς σχέσεως τοῦ Ἄμμωνος ἢ τοῦ Σεράπιδος πρὸς τὸν ὄφιν.

Ὅτι ὁ Σέραπις διατελεῖ ἐν σχέσει τινὶ πρὸς τὸν ὄφιν, οὐδαμόθεν εἶνε γνωστόν, ἐν ᾧ τοὐναντίον κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων μεγίστη εἶνε ἡ σχέσις τοῦ ὄφεως πρὸς τὸν Ἄμμωνα· τοιαύτη ἀληθῶς, οἵα ἡ τοῦ κριοῦ πρὸς τὸν θεὸν τοῦτον.

Ἐν Θηβαΐδι τῆς Αἰγύπτου, καθ' Ἡρόδοτον, ἦσαν ἱερὰ τῷ Ἄμμωνι ζῶα οὐ μόνον ὁ κριὸς ἀλλὰ καὶ ὁ ὄφις, «...ἀπὸ τούτου κριοπρόσωπον τὤγαλμα τοῦ Διὸς ποιεῦσι Αἰγύπτιοι, ἀπὸ δὲ Αἰγυπτίων Ἀμμώνιοι, ἐόντες Αἰγυπτίων τε καὶ Αἰθιόπων ἄποικοι καί φωνὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων νομίζοντες, δοκέειν δ' ἐμοὶ καὶ τοὔνομα Ἀμμώνιοι ἀπὸ τοῦδε σφίσι τὴν ἐπωνυμίην ἐποιήσαντο. Ἀμμοῦν γὰρ Αἰγύπτιοι καλέουσι τὸν Δία, τοὺς δὲ κριοὺς οὐ θύουσι Θηβαῖοι, ἀλλ' εἰσί σφι ἱεροὶ διὰ τοῦτο». (Ἡροδ. Β, 42). «πρῶτοι μὲν ἀπὸ Θηβαίων διὰ δέκα ἡμερέων ὁδοῦ Ἀμμώνιοι, ἔχοντες τὸ ἱρὸν ἀπὸ τοῦ Θηβαιέος Διός· καὶ γὰρ τὸ ἐν Θήβῃσι, ὥσπερ καὶ πρότερον εἴρηταί μοι, κριοπρόσωπον τοῦ Διὸς τὤγαλμά ἐστι» (Ἡροδ. Δ, 181). «εἰσὶ δὲ περὶ Θήβας ἱροὶ *ὄφιες*, ἀνθρώπων οὐδαμῶς δηλήμονες, οἱ μεγάθεϊ ἐόντες μικροὶ δύο κέρεα φορέουσι πεφυκότα ἐξ ἄκρης τῆς κεφαλῆς, τοὺς ἀποθανόντας θάπτουσιν ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Διός· τούτου γὰρ σφεας τοῦ θεοῦ φασι εἶναι ἱερούς». (Ἡροδ. Β, 74).

Ἐξ ἴσου μεγάλην σχέσιν τοῦ Ἄμμωνος πρὸς τὸν ὄφιν δηλοῦσι τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου παραδιδόμενα.

Ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἄμμωνος, συγκοιμηθέντος τοῦ θεοῦ τούτου τῇ Ὀλυμπιάδι ὑπὸ μορφὴν ὄφεως. Τὰ τῆς παραδόσεως ταύτης ἀφηγεῖται ὁ Πλούταρχος ὡς ἑξῆς: «...Ὤφθη δέ ποτε καὶ δράκων κοιμωμένης τῆς Ὀλυμπιάδος παρεκτεταμένος τῷ σώματι· καὶ τοῦτο μάλιστα τοῦ Φιλίππου τὸν ἔρωτα καὶ τὰς φιλοφροσύνας ἀμαυρῶσαι λέγουσιν, ὡς μηδὲ φοιτᾶν ἔτι πολλάκις παρ' αὐτὴν ἀναπαυσόμενον, εἴτε δείσαντά τινας μαγείας ἐπ' αὐτῷ καὶ φάρμακα τῆς γυναικός, εἴτε τὴν ὁμιλίαν ὡς κρείττονι συνούσης ἀφοσιούμενον... Οὐ μὴν ἀλλὰ Φιλίππῳ μὲν μετὰ τὸ φάσμα πέμψαντι Χαίρωνα τὸν Μεγαλοπολίτην εἰς Δελφοὺς χρησμὸν κομισθῆναι λέγουσι παρὰ τοῦ θεοῦ κελεύοντος Ἄμμωνι θύειν καὶ σέβεσθαι μάλιστα τοῦτον τὸν θεόν· ἀποβαλεῖν δὲ τῶν ὄψεων αὐτὸν τὴν ἑτέραν, ἣν τῷ τῆς θύρας ἁρμῷ προσβαλὼν κατώπτευσεν ἐν μορφῇ δράκοντος συνευναζόμενον τῇ γυναικὶ τὸν θεόν. Ἡ δὲ Ὀλυμπιάς, ὡς Ἐρατοσθένης φησί, προπέμπουσα τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν στρατείαν καὶ φράσασα μόνῳ τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόρρητον, ἐκέλευεν ἄξια φρονεῖν τῆς γενέσεως». (Πλούταρχος ἐν β. Ἀλεξάνδρου κεφ. II καὶ III).

[1] Πρβ. τὸ μνημονευθὲν ἄρθρον τοῦ Mordtmann. Τὸ βιβλίον τοῦ Creuzer δὲν εἶδον.

[2] Ἴδε *Zœga*: Numi Aegyptii imperatorii, πίν. X ἀρ. 18 καὶ 17 καὶ πίν. XII, ἀρ. 19.

[3] Ἴδε *Overbeck*: Kunstmythologie, I, σ. 273 κ.ἑ.

Τῆς παραδόσεως ταύτης ἕνεκα, ἐφ᾽ ᾗ ἐσεμνύνετο ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπεσκέφθη οὗτος τὸ ἐν Λιβύῃ περίφημον Μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος, ἔνθα ἐπεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως υἱὸς τοῦ θεοῦ τούτου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπὶ νομισμάτων ἀλεξανδρινῶν εἰκονίζεται, ὡς γνωστόν, ὁ Ἀλέξανδρος κερασφόρος, καὶ ἐν τῷ παρὰ τὸ θέατρον τῆς Μεγαλοπόλεως καλουμένῳ οἴκῳ Ἀλεξάνδρου ὑπῆρχεν ἑρμῆς (στήλη τετραγώνου σχήματος) Ἄμμωνος κερασφόρου (Παυσανίας, VIII, 32, 1).

Τοιαύτης οὔσης τῆς σχέσεως τοῦ Ἄμμωνος πρὸς τὸν ὄφιν, δῆλον εἶνε ὅτι τὸ προκείμενον ἀγαλμάτιον εἰκονίζει τὸν θεὸν τοῦτον. Ὑπὸ τεχνικὴν δ᾽ ἔποψιν ἐξεταζόμενον τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο φαίνεται ὃν ἔργον ἀξιολόγου ἀληθῶς καὶ λίαν ἐπιμεμελημένης τέχνης τῶν ἀλεξανδρινῶν πιθανῶς χρόνων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Ἰουλίου 1893.

Π. Καββαδιας.

ΕΝΑΕΤΙΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΑΓΑΛΜΑΤΩΝ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ

(πιν. 14)

Τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερὸν ἐξαιρέτως ἀφθόνου πλουτισμοῦ τυχὸν κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἔσχε διακόσμησιν λαμπροτέραν ἢ πώποτε ἐν ἑλληνικοῖς χρόνοις· τὰ πλεῖστα δὲ τῶν περὶ τὸ Τελεστήριον οἰκοδομημάτων προέρχονται ἐξ ἐκείνων τῶν χρόνων. Τοιαῦτα εἶνε ὁ παρ᾽ αὐτὴν τὴν εἴσοδον μικρὸς ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἤ, ὡς σήμερον ὀρθότερον ἴσως λέγεται, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ποσειδῶνος [1], ἀμφότερα τὰ θριαμβευτικὰ τόξα, τὰ Μεγάλα Προπύλαια καὶ τὰ τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου Πούλχερος, τὸ ἀνακαινισθὲν Πλουτώνειον, ὁ ἐπὶ τοῦ λόφου ναός, ἔνθα νῦν ἡ μικρὰ ἐκκλησία, ὁ ὑπὸ τὸν λόφον ναὸς μεταξὺ τοῦ Θησαυροῦ καὶ τοῦ Τελεστηρίου, καὶ τέλος ἡ ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ Βουλευτηρίου οἰκοδομηθεῖσα στοά, παραλειπομένων μικροτέρων ἔξω τοῦ Περιβόλου εὑρεθέντων κτιρίων. Ὁ θέλων νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν ὄψιν τοῦ ἱεροῦ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους δὲν πρέπει νὰ παραβλέψῃ τὴν διὰ γλυπτῶν ἔργων διακόσμησιν τῶν κτιρίων τούτων· διότι ἐν τοῖς θριαμβευτικοῖς τόξοις οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἦσαν συνήθως τόσον φειδωλοὶ τοῦ τοιούτου κόσμου, καὶ τὰ πολλὰ καίπερ μικρὰ ἀετώματα δὲν ἀφέθησαν βεβαίως πάντα κενά.

Διὰ τῆς φιλόφρονος προθυμίας, μεθ᾽ ἧς ὁ κ. Φίλιος παρέσχε μοι δυνατὴν τὴν μελέτην τῶν αὐτόθι εὑρεθέντων γλυπτῶν ἔργων ἤδη πρὸ τῆς ἐν τῷ μουσείῳ τοποθετήσεως αὐτῶν, εἶμαι εἰς θέσιν ὥστε νὰ δύναμαι νὰ καταδείξω λείψανά τινα διαφόρων ἐναετίων συμπλεγμάτων.

1.

Ἡ εἰκὼν 1 καὶ 2 παριστᾷ δύο ἀνακεκλιμένας μορφάς, ὧν ἡ μία σήμερον ἔχει ἀκόμη μῆκος 0,295,

ἡ δὲ πληρέστερον διατηρηθεῖσα 0,44. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τεμάχιον εἶνε τὸ δι᾽ ἱματίου κεκαλυμμένον κατώτερον μέρος τοῦ σώματος κατακειμένου προσώ

[1] Πρβλ. Otto Rubensohn, die Mysterienheiligthümer in Eleusis u. Samothrake 1892 σελ. 34 καὶ 211, 35. Ὅτι τὸ παραδεδομένον τοῦ Ποσειδῶνος τούτου ἐπίθετον *Πατὴρ* δηλοῖ αὐτὸν ὡς πατέρα τῆς μετ᾽ αὐτοῦ λατρευομένης θεᾶς, δὲν δύναμαι νὰ θεωρήσω ὡς ἀποδεδειγμένον, οὐδ᾽ ἁπλῶς ὡς πιθανόν. Πρὶν δια τῆς Δήμητρος παραβάλῃ τις τὸν Ἀρκαδικὸν Ποσειδῶνα, πρέπει βεβαίως νὰ ἐξετασθῇ μήπως δὲν πρόκειται ἁπλούστατα περὶ τοῦ *Πατρῴου*. *Ἄρτεμις Πατρῴα* π. χ. ἐν Τροιζῆνι.

που μετ᾽ ἐπαλλήλων τῶν σκελῶν· οἱ πόδες ἐλλείπουσιν. Ἡ ἑτέρα μορφὴ ἣν ἠδυνήθην νὰ ἀποτελέσω ἐκ δύο τεμαχίων, ἀνδρικὴ οὖσα εἶνε πως ὑψηλότερον κατακεκλιμένη καὶ ἀνορθοῦται προσέτι μᾶλλον, ἢ τὸ ἀπολεσθὲν ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος τῆς πρώτης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Ὁ ἀνὴρ στρέφεται ὀπίσω δι᾽ ἐνεργοῦ στροφῆς πρὸς δεξιάν, οὕτως ὥστε δεικνύει εἰς τὸν θεατὴν ἅπαν τὸ πλάτος τοῦ στήθους. Καὶ τούτου τὰ σκέλη, ἅτινα καὶ ὀλιγώτερον διασταυροῦνται, περιβάλλει ἱμάτιόν τι, ὅπερ καλύπτει λαγόνας καὶ γλουτούς· οἱ πόδες εἶνε καὶ παρ᾽ αὐτῷ ἀποκεκομμένοι. Ὡσαύτως ἐλλείπει καὶ ἡ κεφαλή. Περὶ τὸν λαιμὸν συγκομβοῦται ἱμάτιον ἢ διφθέρα ἐπιβεβλημένη ἐξ ἅπαντος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅπερ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐρριμμένον δὲν δύναται νὰ διακριθῇ ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς κατεργασίας τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ ἀγάλματος, ἀλλαχοῦ ὅμως ἀναφαίνεται καὶ πάλιν καμπτόμενον περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ὅστις ἐν τῇ μασχάλῃ στηρίζεται ἐπὶ ῥάβδου, ἴσως[1] ὑπερμέτρως παχείας. Ὁ δεξιὸς βραχίων ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς λαγόνος οὕτως ὥστε νὰ εἶνε καταφανὴς ἡ παλάμη.

Ἀμφότεραι αἱ μορφαὶ εἶνε τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ ἐργασίας. Ὅτι δὲ προέρχονται ἔκ τινος μικροῦ ἀετώματος, θὰ ἦτο ἄνευ δυσκολίας καταφανές, καὶ ἐὰν ἡ ὀπισθία πλευρὰ ἦτο κάλλιον ἐξειργασμένη καὶ ἐὰν ὁ ἀνὴρ δὲν εἶχεν ὄπισθεν δύο ὀπὰς πρὸς καθήλωσιν.

2.

Ἕτερον παράδειγμα εἶνε ἤδη ἀπό τινος γνωστόν. Ὁ κ. Φίλιος ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ τόμῳ τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐπὶ τοῦ πίνακος 12 τοῦ ἔτους 1890 μικρὸν σύμπλεγμα, ὅπερ μετὰ ταῦτα μετεκομίσθη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν μουσεῖον[2]. Τὸ σύμπλεγμα τοῦτο εἶνε, ὡς γνωστόν, ἀντίτυπον τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος ἐν σμικρύνσει· προχειρότατα δύναταί τις νὰ συγκρίνῃ αὐτὸ πρὸς τὸ πρωτότυπον παραβάλλων τὴν φωτογραφίαν τοῦ γυψίνου ἐκτύπου ἐν Arch. Zeit. 1870 πίν. 35. Ἡ γνώμη λοιπὸν ὅτι καὶ τὸ ὡραῖον τοῦτο ἔργον πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς λείψανον ἐναετίου συμπλέγματος καὶ ὄχι ὡς αὐτοτελὲς ἀνάθημα δύναται ἤδη μόνον νὰ καταστῇ πιθανωτέρα. Ἀλλ᾽ ὅμως δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ γνωρίζωμεν, ἂν ὁλόκληρον τὸ ἀέτωμα τοῦ Παρθενῶνος ἐπανελαμβάνετο ἢ ἐν τίνι ἴσως νέᾳ τάξει ἦσαν τεθειμέναι αὗται αἱ δύο μορφαί. Ὡσαύτως οὐδὲ τὸ μέγεθος τῆς γωνίας τοῦ ἀετώματος τοῦ μεγάλου Παρθενῶνος δύναται νὰ εἶνε τεκμήριον διὰ τὸ πολὺ μικρότερον Ἐλευσίνιον ἀέτωμα, ὅπερ, ἂν μάλιστα τὸ οἰκοδόμημα ἦτο ῥωμαϊκόν, ἐξ ἅπαντος ἦτο κατά τι ὑψηλότερον καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν ἀναλόγως βραχυτέρας ἐκτάσεως· θὰ ἦτο ἀνάγκη λοιπὸν ἐκ τῶν ὑπολελογισμένων 9 $^1/_2$ μέτρων νὰ ἀφαιρεθῇ τι.

3.

Ὅταν τις ὁμιλῇ περὶ συμπλεγματικῶν παραστάσεων ἐν Ἐλευσῖνι, δὲν δύναται νὰ μὴ ἀποβλέψῃ κατὰ πρῶτον εἴς τινα ὅλως ὡρισμένον μῦθον, ἤτοι τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης. Εὐτυχῶς δὲ δυνάμεθα *μίαν* τοὐλάχιστον παράστασιν τοῦ μύθου τούτου νὰ ἐπιδείξωμεν ἐξ Ἐλευσῖνος, καὶ ταύτην πιθανώτατα ἐν ἐναετίῳ συμπλέγματι.

Μεταξὺ τῶν παντοίων τεμαχίων ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν μου ἤδη κατὰ τὴν πρώτην μου ἐπίσκεψιν πρὸ διετίας ὁ εἰς $^1/_3$ τοῦ πραγματικοῦ μεγέθους κορμὸς Ἀρτέμιδος, ἥτις παρίσταται ἐν ζωηρᾷ κινήσει πρὸς δεξιάν (Πίν. 14, ἀριθ. 4). Τὸ νῦν ὕψος αὐτοῦ φθάνει εἰς 0,50 καὶ δύναται νὰ ἀναφερθῇ εἰς μορφὴν ὕψους περίπου 0,80. Φέρει χιτῶνα ὄχι βραχύτατον, ὡς φαίνεται, ὅστις ἔχει κατολισθήσει ὀλίγον ἐκ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ μαστοῦ, καὶ περιζωννυόμενος ἐκ δευτέρου εὐθὺς ὑπὸ τὸν ζωστῆρα σχηματίζει στενὸν κόλπον. Διὰ τὸν ἀνώτερον καταφανῆ ζωστῆρα ὑπάρχει ἐνεσκαλευμένη αὖλαξ, ὡς εἰ οὗτος ἦτο ἔνθετος ἐκ μετάλλου. Ἡ κεφαλὴ ἐλλείπει, ἀλλ᾽ ὅμως ἡ κατασκευὴ τοῦ λαιμοῦ ἐπιτρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὕτη ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁ δεξιὸς βραχίων, οὗ ἡ κίνησις ἀπεικονίζει σαφῶς τὴν γενικὴν διέγερσιν τοῦ σώματος, ἐκράτει ἴσως τὸ τόξον· περὶ δὲ τῆς στάσεως τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος δὲν ἀποτολμῶ οὐδεμίαν εἰκασίαν.

Δὲν ἠδυνάμην νὰ πιστεύσω ὅτι τὸ παρὸν ἄγαλμα

[1] Ἄλλως ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸν ὡς Ἡρακλέα.

[2] Ἀριθ. 200 τῆς σημερινῆς διατάξεως. Πρβλ. τὸν ὑπὸ Καββαδία κατάλογον τόμ. 1.

ἵστατο μεμονωμένον. Ἡ ὅλη κίνησις εἶνε ἰσχυροτέρα καὶ ἐμπαθεστέρα ἢ θηρευούσης Ἀρτέμιδος. Ὡσαύτως μοὶ φαίνεται ἐλλείπει πᾶν ἴχνος ὑποστηρίγματος, ὁποῖον συνήθως ἔχουσι τὰ τόσον πολὺ ἀποκλίνοντα μαρμάρινα ἀγάλματα πρὸς προφύλαξιν κατὰ πάσης ὠθήσεως, θὰ προσεδόκα δέ τις καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἀγάλματι ἐν τῷ μεταξὺ τῶν σκελῶν. Τέλος δὲ ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια εἶνε κάκιστα, ἢ μᾶλλον ἐκτὸς τῆς φαρέτρας σχεδὸν οὐδαμῶς ἐξειργασμένη. Ἐν τούτοις τότε δὲν ἐξήτασα τὸ πρᾶγμα περαιτέρω.

Μόλις τώρα ἔστρεψα εἰς τοῦτο ἐπὶ μᾶλλον τὴν προσοχήν μου, ἀνεῦρον δὲ πρὸς τούτοις ἀριθμόν τινα ὁμοίων τεμαχίων, ἅτινα βεβαίως ἀπετέλουν σύμπλεγμά τι. Εὑρέθη κατὰ πρῶτον κορμὸς Ἀθηνᾶς (βραδύτερον δὲ καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς)[1], ἔχων τὰς αὐτὰς χαρακτηριστικὰς ἀναλογίας τοῦ μεγέθους (πλάτος τοῦ στήθους 0,16 ἐν ἀμφοτέροις). Καὶ αὕτη (Πίν. 14, ἀρ. 3) παρίσταται ἐν ζωηρᾷ ἐνεργείᾳ, ὡς δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ὑψωμένων βραχιόνων· καὶ αὕτη ἔχει τὴν ἰσχυρὰν πρὸς ἀριστερὰν στροφὴν τῆς κεφαλῆς, ἣν ποιεῖ ἔκδηλον ὁ ἐντεταμένος δεξιὸς μῦς τοῦ λαιμοῦ, ἐνῷ τὸ σῶμα ὀφθαλμοφανῶς ἔτεινε πρὸς δεξιάν, ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς θέσεως τῶν ἰσχίων καὶ ἔτι σαφέστερον ἄνω ἐκ τοῦ χωρίσματος τοῦ χιτῶνος, ὅπερ δὲν κεῖται ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλ᾽ εἶνε ἐκτετοπισμένον πρὸς δεξιάν. Ἡ διπλῆ ζῶσις καὶ ὁ στενὸς κόλπος τοῦ ἱματίου, ἅτινα καὶ ἐν τούτῳ ἐπαναλαμβάνονται, σχηματίζει τοὺς αὐτοὺς βοστρυχισμοὺς μετὰ πτυχῶν σκληροτέρων κατά τι ἢ παρὰ τῇ Ἀρτέμιδι, ἐν ᾗ ἂς παραβληθῇ[2] ἰδίως ἡ ἀριστερὰ πλευρὰ ὑπὸ τὸν διατετηρημένον βραχίονα. Αἱ διαφοραὶ τῆς ἐργασίας δὲν εἶνε σημαντικαί. Τὸ σχῆμα τῶν μαστῶν τῆς Ἀθηνᾶς εἶνε ἐπίτηδες κατά τι πληρέστερον ἢ παρὰ τῇ νεανικῇ Ἀρτέμιδι. Ἡ ῥίνη ἐν τῷ γυμνῷ μέρει εἰργάσθη καὶ ἐν τούτῳ. Αἱ δυσειδεῖς διὰ τοῦ τρυπάνου κατεσκευασμέναι πτυχαὶ τοῦ ἐνδύματος αἱ φαινόμεναι ὡς διὰ ῥάβδου διὰ μιᾶς ἐν μαλακῷ πηλῷ ἐντετυπωμέναι δὲν λείπουσι, ὡς π.χ. ὑπὲρ τὴν αἰγίδα παρὰ τὸν ἀριστερὸν μαστὸν καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν, καίτοι ἐν γένει ὁ ἱματισμὸς εἶνε κάλλιον ἐξειργασμένος.

[1] Ὁ λαιμὸς λείπει, ἀλλ᾽ ἡ κεφαλή, ὡς πιστεύω, ἀνήκει βεβαιότατα εἰς τὸ ἄγαλμα τοῦτο, καίτοι εὑρέθη μακρὰν τοῦ κορμοῦ. Ὡσαύτως καὶ τοῦ ἐν τῷ πρώτῳ δωματίῳ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείου ἀρχαϊκοῦ Ἀπόλλωνος ἡ κεφαλὴ εὑρέθη μακρὰν τοῦ κορμοῦ.

[2] Ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

Ἀκολούθως διετηρήθησαν τὰ ἀνώτερα σκέλη ἐνδεδυμένης γυναικείας μορφῆς (Πίν. 14, ἀρ. 1) τρεχούσης πρὸς ἀριστερὰν μεγέθους ἀκριβῶς ἀναλογοῦντος, ἔτι μᾶλλον σφριγανώτερα πεποιημένα ἢ ὁ ἀρτίως μνημονευθεὶς κορμός. Εὐκόλως δύναταί τις νὰ θελήσῃ νὰ ἐκλάβῃ ἀμφότερα ὡς ἐπ᾽ ἀλλήλων ἱστάμενα, τὰ δὲ ῥήγματα φαίνονται σχεδὸν ἐφαρμόζοντα. Ἐάν τις ὅμως κάμῃ τὴν δοκιμήν, βλέπει ὅτι αἱ πτυχαὶ δὲν συναντῶνται, προσέτι δὲ καὶ ἐκινεῖτο ἡ Ἀθηνᾶ πρὸς τὴν ἑτέραν πλευράν.

Τί γεγονὸς ἔθηκε τὰς θεὰς εἰς τοιαύτην ταραχήν, δὲν δύναται ἐν Ἐλευσῖνι νὰ εἶνε ἄπορον. Ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἄρτεμις καὶ ἡ Ἀφροδίτη σχεδὸν ἀείποτε ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου (Ἑλέν. 1315 ἑξ.) παρευρίσκονται ὡς συμπαίκτριαι κατὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης, οὕτω δὲ συχνότατα παρίστανται ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν ἐπὶ σαρκοφάγων ἀναγλύφων.

Τύχης δ᾽ ἔργον εἶνε πάλιν ὅτι διεσώθη τὸ σύμπλεγμα τῆς ἁρπαγῆς (Πίν. 14, ἀρ. 2). Ἀνὴρ μετὰ μακροῦ ἐζωσμένου χιτῶνος τρέχων πρὸς ἀριστερὰν φέρει ὑψηλὰ κοράσιον περιβάλλων αὐτὸ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἡ δὲ χεὶρ αὕτη κρατεῖ τὴν δεξιὰν τοῦ κορασίου. Ἐν τῷ ἠκρωτηριασμένῳ συμπλέγματι τούτῳ ἀνεγνώρισεν ἤδη ὁ κ. Φίλιος ἁρπαγήν τινα. Ἀλλ᾽ ὅμως τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ δεξιοῦ σκέλους τοῦ ἀνδρὸς κρύπτεται ὄπισθεν ἀντικειμένου τινὸς τεθραυσμένου ἐν μέρει, ὅπερ ὡς ἐναργῶς φαίνεται ἐκ τοῦ πλαγίου ὁρώμενον (εἰκὼν 3)[1], οὐδὲν ἕτερον ἦτο ἢ τὸ κάναθρον τοῦ ἅρματος, ὅπερ κατὰ τὸν τυπικὸν τοῦτον τρόπον ὁ Πλούτων ἐπιβαίνει συνήθως μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς λίαν πρὸς τὰ ὀπίσω βαίνοντος[2]. Κατὰ τὰ ῥωμαϊκὰ ἀνάγλυφα δύναταί τις εὐκόλως νὰ συμπληρώσῃ τὴν μορφὴν τῆς Κόρης μετὰ ὄπισθεν κλινούσης κεφαλῆς καὶ ἴσως μετ᾽ ἀνεμιζομένων τριχῶν καὶ ἐκτείνουσαν τὴν χεῖρα ὡς ἐπικαλουμένην βοήθειαν. Ἴσως ἐκ τοῦ ἅρματος προέρχονται δύο τεμάχια κεφαλῶν ἵππων εἰς τὸ τρίτον τοῦ πραγματικοῦ με-

3

[1] Ἡ ἄντυξ εἶνε ἀμελῶς ἐξειργασμένη, διότι ἡνωμένη οὖσα πρὸς τὰ ἄνω, μετὰ τοῦ ὄπισθεν τῆς μορφῆς καταλελειμμένου μαρμάρου δὲν διεκρίθη ἐπ᾽ αὐτοῦ, ὅσον πρέπει.

[2] Πρβλ. ἰδίως Overbeck Kunstmythol. Atlas πίναξ XVII Clarac pl. 214, 33 Visconti Museo Pio - Clem. V, 5, Müller—Wieseler II πίν. 9.

γέθους, ἤτοι τὸ ἀνώτερον μέρος ῥύγχους ἵππου καὶ ἰσομεγέθης κάτω σιαγὼν μὴ προσαρμόζουσα πρὸς ἐκεῖνο.

Τὸ διασωθὲν τεμάχιον τοῦ συμπλέγματος (πλάτ. 0,43, ὕψ. 0,45), ὅπερ παραβαλλόμενον μετὰ τῶν τριῶν θεαινῶν δεικνύει τὸν μὲν ἄνδρα μεγαλήτερον, τὴν δὲ Κόρην μικροτέραν ἐκείνων, φαίνεται μόνον κατὰ τὴν πρώτην ἄνευ ἐπιστασίας παρατήρησιν διάφορον πως κατὰ τὴν τέχνην. Ἡ παραλλάσσουσα ὄψις τοῦ ἀνδρὸς ἐξηγεῖται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀνδρικῆς ἐνδυμασίας, ἀλλὰ τὸ κοράσιον δεικνύει ἀκριβῶς τὰς αὐτὰς ἰδιότητας τῆς κατασκευῆς τοῦ ἱματισμοῦ, ἃς παρετηρήσαμεν ἐν τῇ Ἀρτέμιδι. Ὅτι δὲ αἱ δύο αὗται συμπεπλεγμέναι μορφαὶ δὲν εἶνε κατεσκευασμέναι αὐτοτελεῖς, ἀλλ᾽ ὁ λίθος ἐξ οὗ ἦτο κατεσκευασμένον καὶ τὸ ἅρμα, ὄπισθεν μόνον ἐπιπολαίως εἶνε ὡμαλισμένος, ἵνα μὴ ἐλαττωθῇ ἡ συνοχὴ τοῦ ὅλου, οὐδεμιᾶς ἐξηγήσεως χρήζει ἐν ἔργῳ καθόλου χειρωνακτικῷ. Ἔπειτα ὁ κορμὸς τοῦ Πλούτωνος ἔχει πάχος 0,16-17, ὡς ὁ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, τὸ δ᾽ ὄπισθεν ὑπάρχον μάρμαρον παραμένει μόνον ὡς πλεονάζων ὄγκος 0,13 μ., ὁ δ᾽ ὅλος λίθος δὲν εἶνε παχύτερος τῶν 0,30.

Πρὸς δὲ τούτοις ἤδη πρέπει νὰ ἐξαρθῇ καὶ ἕτερον γεγονὸς ἀφορῶν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ μέσου τούτου συμπλέγματος. Ὡς εἶνε δηλαδὴ τοῦτο ἐκ τοῦ λίθου κατειργασμένον (εἴτε εἰς ἀδεξιότητα ἀποδώσωμεν τοῦτο εἴτε εἰς πρόνοιαν) δὲν εἶνε δυνατὸν κάτωθι οὔτε τῆς ἁμάξης ὁ τροχὸς οὔτε ὁ παρ᾽αὐτὸν πούς τοῦ Πλούτωνος, αὐτοτελῶς ἐξειργασμένος, νὰ ἤγγιζε τὴν βάσιν. Διότι τὸ βάρος τοῦ λίθου ἀπαιτεῖ ὥστε καὶ κάτωθι νὰ ἀπομένῃ μεγαλήτερον μέρος ἢ μόνον τὸ ὄπισθεν τοῦ ποδὸς καὶ τοῦ τροχοῦ ἐπίπεδον. Δὲν ἀμφιβάλλω λοιπὸν ὅτι τὸ σύνολον εὑρίσκετο ἐπὶ μικροῦ τοῦ ἐδάφους ἐξυψώματος, ὅπερ ὑπὸ τῆς τεχνικῆς ἀνάγκης κυρίως ἐπιβαλλόμενον παρῆγεν ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξαίρειν τὸ σύμπλεγμα ὑψηλότερον τῶν ἄλλων μορφῶν ἢ ὅσον θὰ ἦτο ἄνευ αὐτοῦ.

Καίτοι δὲ καὶ τοῦτο μόνον πολὺ ὑποδεικνύει ἐναέτιον σύμπλεγμα, ὅμως προστίθεται καὶ ἕτερόν τι προσεγγίζον τὴν πιθανότητα πρὸς τὴν βεβαιότητα. Κατὰ τὴν ἄνω ῥωγμὴν δηλαδὴ τοῦ συμπλέγματος τοῦ Πλούτωνος ὑπάρχει ὀρθογώνιόν πως ἐλλάξευμα ἐντὸς τοῦ ὤμου τοῦ ἀνδρὸς ἔχον μῆκος 0,12-0,13, πλάτος δὲ τὸ ἥμισυ, ὅπερ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο σημαντικῶς βαθύτερον ἢ νῦν, ἐξ οὗ καὶ ἀπεκόπη ὁ ὦμος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἕτερόν τι τεμάχιον ἐκ τοῦ λίθου πρὸς τὰ ὄπισθεν[1]. Πρὸς προσήλωσιν τίνος πράγματος ἄραγε ἐχρησίμευε τὸ ἐλλάξευμα τοῦτο, ἀφοῦ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν φαίνεται χρησιμεῦσαν; Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἀναμνησθῇ τις ὅτι τὰ μνημονευθέντα ἀνάγλυφα, ἔτι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἀγγεῖα, παρουσιάζουσι κατὰ κανόνα ὑπὲρ τὸν Πλούτωνα ἱπτάμενον Ἔρωτα κρατοῦντα ἐν τῇ χειρὶ τὰς ἡνίας τῶν ἵππων. Δὲν δύναμαι λοιπὸν νὰ ὑποθέσω ἄλλο τι ἢ ὅτι τοιοῦτόν τι εἰδώλιον ἐξ ἰδιαιτέρου τεμαχίου λίθου εἰργασμένον ἦτο προσηλωμένον εἰς τὸ ἐλλάξευμα τοῦτο εἰσχωροῦν εἰς αὐτὸ διὰ πλατέος τινὸς ἐμβόλου, εἰς ὃ ἀπέληγεν. Ἴσως δὲ καὶ γόμφος τις πρὸς τὰ ὄπισθεν παρεῖχε τὴν ἀπαιτουμένην στερεότητα.

Εἰς τὸ ἐναέτιον τοῦτο σύμπλεγμα, ὡς δυνάμεθα ἤδη ἀδιστάκτως νὰ ὀνομάζωμεν αὐτό, κατεῖχε τὴν πρώτην πρὸς δεξιὰν θέσιν ἡ κρανοφοροῦσα Ἀθηνᾶ, ἥτις ἴσως προσεπάθει, ὅπως καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις νὰ κρατήσῃ τὴν ἁρπαχθεῖσαν ἢ τὸν ἁρπάξαντα, καίτοι τὸ σῶμα αὐτῆς αὐτομάτως κλίνει πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἡ στάσις αὐτῆς δέν μοι εἶνε ὅλως σαφής· βέβαιον εἶνε μόνον ὅτι ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἐκράτει τὴν ἀσπίδα, ἡ δὲ δεξιὰ ἦτο ὑψωμένη καὶ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένη ἴσως κρατοῦσα καὶ δόρυ. Μετ᾽ αὐτὴν εἵπετο ἐξ ἅπαντος ἡ Ἄρτεμις καὶ τρίτη ἡ Ἀφροδίτη κύπτουσα ἴσως ἐκ φόβου, προσέτι δὲ καὶ συλλέγουσα ἄνθη. Τὸ διασωθὲν τεμάχιον τῆς πρὸς ἀριστερὰν τρεχούσης θεᾶς, ὡς πείθεταί τις μετὰ ἐπιμελεστέραν ἐπισκόπησιν, δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ τῇ Ἀφροδίτῃ, διότι πρὸς τοῦτο οὐδ᾽ αὐτὸς ὁ κλειστὸς ἱματισμὸς ἁρμόζει εἰς τούτους τοὺς χρόνους καὶ παρὰ καλλιτέχνῃ κατέχοντι ἀναμφισβητήτως καὶ δεξιότητα καὶ ἀγάπην πρὸς παράστασιν τοῦ γυμνοῦ σώματος. Πρὸς τούτοις δὲ εἴτε μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων θεαινῶν εἴτε παρ᾽ αὐτὰς τεθειμένη θὰ συνεκρούετο καὶ πρὸς τὴν μίαν καὶ πρὸς τὴν ἄλλην

[1] Τὰ ἔνδον τῆς ὀπῆς ταύτης ἀληθῶς εἶνε τόσον ἀνώμαλον, ὥστε κατὰ πρῶτον ἐκλαμβάνει τις αὐτὴν ὡς ἐκ τυχαίας βλάβης προελθοῦσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὸ ἔργον ἔχει τὰ δευτερεύοντα μέρη ὅλως ἀδεξίως πεποιημένα· λ. χ. ἡ κρατοῦσα τὴν Περσεφόνην ἀριστερὰ χεὶρ τοῦ Πλούτωνος κρύπτεται ὅλως ἀνεπεξέργαστος ἐν τῷ λίθῳ. Πρβ. καὶ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἄντυγα τοῦ ἅρματος.

τρέχουσα. Ἡ μορφὴ λοιπὸν μόνον ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ ἀετώματος δύναται νὰ τοποθετηθῇ, ἀφοῦ οὐδὲν λείψανον ἑτέρου ἀετώματος ὑπάρχει. Τότε ὅμως πρέπει νὰ ἀνήκῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Πλούτωνος, ὡς δὲν εἶνε χρεία νὰ ἐξηγηθῇ ἐπὶ πλέον, ὡς νομίζω· οὕτω δὲ μόνον ἡ Ἑκάτη δύναται νὰ εἶνε, ἥτις ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τρέχουσα πρὸ τῶν ἵππων φέγγει διὰ τῶν δᾴδων αὐτῆς. Ἐν τῷ σχεδιάσματι τῆς συμπληρώσεως (Πίν. 4) συνεπλήρωσα τὸ τεμάχιον τοῦτο κατά τι ἀγγεῖον [1]. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οὐδ' ὁ Ἑρμῆς δύναται νὰ λείπῃ ἐν τούτῳ τῷ μέρει. Τὰ λοιπὰ πρόσωπα δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ κατὰ βούλησιν· ὁ μῦθος λ. χ. παριστᾷ ὡς μάρτυρα τῆς ἀπαγωγῆς τὸν συβώτην Εὐβουλέα, ἐνῷ τὸ ἓν τῶν ἀναγλύφων παρέχει ἀροτριῶντά τινα ἀγρότην. Ἑτέρας δὲ παραπληρωματικὰς μορφὰς παρέχει εὐκόλως ὅτε μῦθος καὶ ὁ τόπος.

Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἡμετέρα ἀναπαράστασις τοῦ ἐναετίου τούτου συμπλέγματος εἶνε ὀρθή, ἔπρεπε νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ μορφὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο βεβαίως περίπου 0,86 ὕψους, τὸ ἀέτωμα θὰ εἶχεν ὕψος κατά τι ὑπὲρ τὸ 1 μέτρον. Ἐν τούτοις ἐπειδή, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἐν ῥωμαϊκοῖς οἰκοδομήμασι τὰ γλυπτὰ συνήθως δὲν πληροῦσι ἐν στενῇ συναφείᾳ τὸ ἀέτωμα, δυνατὸν τὸ ὕψος τοῦ ἀετώματος νὰ ἦτο μεγαλήτερον, μικρότερον δ' ὡς ἐκ τούτου τὸ μῆκος, ὅπερ ἄλλως θὰ ἔφθανε τὰ 10 μ. περίπου.

Εὑρέθησαν δὲ τὸ μὲν σύμπλεγμα τοῦ Πλούτωνος καὶ ἡ Ἄρτεμις πρὸ τοῦ διασωθέντος θριαμβευτικοῦ τόξου, ἤτοι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς κυρίας προσόψεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν κορμὸν τῆς Ἀθηνᾶς, δύναταί τις εὐκόλως νὰ δεχθῇ ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους, ἐπειδὴ οὗτος εἶνε ἐκ τῶν εὑρημάτων τοῦ Lenormant, καὶ ὡς τὰ προσκεκολλημένα αὐτῷ λείψανα ἀμμοκονίας δεικνύουσιν, ἦτο ἐνῳκοδομημένος ἔν τινι οἰκίᾳ, ἤτοι πιθανώτατα ἔν τινι τῶν παλαιοτέρων οἰκιῶν, αἵτινες τότε ἐξετείνοντο ἐγκαρσίως πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἱεροῦ περιβόλου. Τὸ αὐτὸ δύναταί τις ὡς ἐκ τῶν ἰχνῶν τῆς ἀμμοκονίας νὰ ὑποθέσῃ καὶ περὶ τῆς Ἑκάτης (;), ἥτις δὲν εἶνε γνωστὸν ποῦ εὑρέθη.

Ἐν τέλει πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἀριθμός τις πηλίνων εἰδωλίων τοῦ ἐν Βερολίνῳ μουσείου [2], ἅτινα παριστῶσι τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης, συνετάχθησαν δὲ ὡς μικρὰ ἐναέτιος παράστασις [3]. Ἤδη εἶνε γενικῶς ἀνεγνωρισμένον [4] ὅτι ἡ τοποθέτησις αὕτη δὲν εἶνε ὀρθή, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον αἱ μορφαὶ αὗται ὡς καὶ αἱ ἀντιστοίχως αὐταῖς ἐν τῷ μουσείῳ τεθειμέναι ἐκόσμουν ἄλλοτε ἀγγεῖα, οἷα εὑρέθησαν ἔπειτα ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ. Ἀλλ' ὅμως οὔτε τὰ μικρὰ ταῦτα ἔργα, οὔτε τὰ ὅλως διάφορα τῆς Ἐλευσῖνος παρέχουσί τι τεκμήριον πρὸς συζήτησιν τῆς σχέσεως, εἰς ἣν δυνατὸν νὰ εὑρίσκοντο πρὸς τὰ δύο συμπλέγματα τοῦ Πραξιτέλους, ἅτινα ὁ Πλίνιος δικαίως ἢ ἀδίκως μνημονεύει μετὰ τῶν χαλκῶν ἔργων [5].

MAXIMILIAN MAYER

---

[1] Πρβλ. σελ. 196 σημ. 2.

[2] Ἀπεικονίσθησαν μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου συμπλέγματος ἐν Abhandlungen d. Berl. Akad. 1878 (Curtius).

[3] Πρβλ. Treu ἐν Philologus, Suppl. IV σελ. 664 ἑξ.

[4] Περὶ τούτου δύναμαι νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Furtwängler, τοῦ Winnefeld καὶ τοῦ Winter.

[5] N. H. 34, 69 Proserpinae raptum item catagusam. Ὡς πρὸς τὸ ὑλικὸν ἑτέρου τινὸς Πραξιτελείου συμπλέγματος τῶν *Θεσπιάδων* ὁ Πλίνιος ὡς γνωστὸν ὑπέπεσεν εἰς πλάνην, διότι ἀναφέρει αὐτὰς ἅπαξ μὲν μετὰ τῶν χαλκῶν καὶ ἅπαξ μετὰ τῶν μαρμαρίνων ἔργων. Πρβλ. Mittheil. d. d. a. Inst. Athen. XVII 1893, 265.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ ΠΡΥΤΑΝΕΩΝ

Τὸ ἐκδιδόμενον ἐνταῦθα ἀπόσπασμα ἐπιγραφῆς ἀντέγραψα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ δικηγόρου κ. Γ. Α. Πετούση ἐπιτρέψαντός μοι μετὰ πολλῆς τῆς εὐγενείας νὰ τὸ δημοσιεύσω· ὡς μοὶ εἶπεν ἡ κ. Πετούση τὸ εἰρημένον ἀπόσπασμα εἶχέν ποτε ἀγοράσει παρά τινος χωρικοῦ[1]. Ἡ προέλευσίς του εἶνε λοιπὸν παντελῶς ἄγνωστος. Ἴχνη ἀσβέστου ἐπὶ τοῦ λίθου ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οὗτος θὰ ἦτο βεβαίως ἐντετοιχισμένος εἰς τοῖχόν τινα. Ὁ λίθος εἶνε ἀποκεκρουσμένος καὶ κατὰ τὰ τέσσαρα αὐτοῦ κράσπεδα, ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ὄπισθεν αὐτοῦ πλευράν. Ἀλλ᾽ εὐτυχῶς ἡ κυρία τῆς πλακὸς πλευρά, ἐφ᾽ ἧς ἡ ἐπιγραφή, διετηρήθη κάλλιστα καὶ (πλὴν ἀσημάντου ῥωγμῆς) φαίνεται ἀκόμη ὡς νέα, ὥστε ὅλα τὰ γράμματα καὶ τὰ τεμάχια ἀκόμη αὐτῶν μέχρι τῆς ἄκρας γραμμῆς τῆς κυρίας πλευρᾶς ἀναγινώσκονται ἀναμφισβητήτως. Τὸ μέγιστον μῆκος τῆς πλακὸς εἶνε $29{,}5^{cm}$, τὸ δὲ μέγιστον πλάτος 13^{cm}, τὸ μέγιστον πάχος 5^{cm}.— Μέγεθος τῶν γραμμάτων· τῶν μὲν Β, Γ, Ε, Η, Ι, Κ, Μ, Ν, Ξ, Π, Ρ, Σ, Τ, Χ—$5\,{}^1/_2{}^{mm}$, τῶν δὲ Α, Δ, Λ, Θ, Ο, Ω—$4\,{}^1/_2{}^{mm}$, τοῦ Υ—6^{mm}, τοῦ Φ—7^{mm}· μεταξύ των ὅμως τὰ αὐτὰ γράμματα ἔχουσι πάντοτε τὸ αὐτὸ πρὸς ἄλληλα μέγεθος. Ἡ ἀπόστασις τῶν γραμμάτων εἶνε περίπου 2^{mm}, ἐν δὲ τοῖς ὀνόμασι τῶν δήμων 7^{mm}· ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε γεγραμμένη στοιχηδὸν (πλὴν τῶν ὀνομάτων τῶν δήμων), ἀλλ᾽ ὄχι ἄνευ μερικῶν ἐκκλίσεων, ὡς καὶ φυσικὸν εἶνε εἰς μικρᾶς ἀποστάσεως γράμματα. Ἀπόστασις στίχων 6^{mm}. Ἐν συνόλῳ ἡ γραφὴ εἶνε κανονικωτάτη καὶ ὡραία, καὶ δεικνύει κατ᾽ ἐμὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου, ἢ τὸ τέλος τοῦ πέμπτου π.Χ. αἰῶνος· ἰδίως ἐφάνη μοι ὁμοία πρὸς αὐτὴν ἡ γραφὴ τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Α. Λόλλιγγ ἐν τῷ Δελτίῳ τ. ε. 1888 σ. 206 ἀρ. 2 δημοσιευθέντος ψηφίσματος τοῦ ἔτους 408/7.

Τῆς εἰρημένης ἐπιγραφῆς διασῴζονται τὰ ἀκόλουθα γράμματα.

ΕΙΘΟΥ	Ŀ
ΑΡΧΟΥ	ΕΥΒ
⁝ΜΟΝΟ	ΛΥΣΙΣ
ΜΟΥ	ΑΝΑΞΙΜ
ΟΣ	ΑΡΙΣΤΟΦΩΝ
	Π Ε Ρ Ι Θ
ΙΟΣ	ΕΥΚΛΗΣ ^ ' <
(	ΓΛΑΥΚ
ΜΑΧΟ	ΚΑΛΛΙΚ
ΡΟΥ	Β Ο Υ
.ΔΟΥ	ΚΗΦΙΣΟΔΟ
Σ	Λ Α Κ Ι
'	ΔΙΟΠΕΙΘΗΣ
ᴰΑ	ΧΑΡΙΚΛΗΣΣ,
Σ	ΣΤΡΑΤΩΝΚΛΕ
	Λ Ο Υ Σ Ι
	ΧΑΡΙΑΣΕΥΚΤΗ
	Π Τ Ε Λ Ε Α
	ΛΗΜΗΤΡΙΟΣΦΙΛ
	Τ Υ Ρ Μ Ε Ι
	-ΤΡΑΤΟΣΚΑ,
	Η Φ Ι Σ
	^ Η < Ε

[Ἀχαρνῆς]	[Ὀῆθεν]
[—]	[—]
Διοπ]είθου(ς)	Ε-
-άρχου	Εὔβ[οιος?
-ή]μονο(ς)	Λυσίσ[τρατος
-μου	Ἀναξιμ-
-ος	Ἀριστοφῶν
— —	Περιθ[οῖδαι]
-ν]ος	Εὐκλῆς [Αἰσχύλου]
-ου]	Γλαύκω[ν
-μάχο(υ)	Καλλικ-
-ρου	Βου[τάδαι]
-ί]δου	Κηφισόδο[τος
-ο]ς	Λακι[άδαι]
-ου]	Διοπείθης
-κ]ρά(τους) ἢ -στ]ρά(του)	Χαρικλῆς Σι-
-ο]ς	Στράτων Κλε-
	Λουσι[ῆς

[1] Τὴν ἐπιγραφὴν ἀνέφερα ἤδη καὶ ἐχρησιμοποίησα διὰ τοπογραφικὰ προβλήματα ἐν Athen. Mitth. XVII σ. 407-409.

Χαρίας Εὐκτή[μονος]
Πτελεά[σιοι]
Δημήτριος Φιλ-
Τυρμεῖ[δαι]
. . . στρατος Κα[λ-
Ἐπικ]ηφίσ[ιοι]
. . . . . .κ]λῆς Ἐ-

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀττικὴ καὶ ὅτι παριστάνει κατάλογον Ἀθηναίων, ἀνηκόντων εἰς τὴν Οἰνηΐδα φυλήν, συνταχθέντα κατὰ δήμους. Ἐὰν παραβάλῃ τις αὐτὴν πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν C. J. A. II, 868, δὲν δύναται νὰ ἀμφιβάλῃ, ὅτι καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ ἔχομεν ἀπόσπασμα καταλόγου πρυτάνεων, στεφανωθέντων ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου. Φανερὸν δὲ εἶνε τοῦτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προσώπων ἐξ ἑκάστου τῶν δήμων, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναγινώσκονται ἀκόμη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ· ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶνε πάντοτε περίπου ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῆς ἐπιγραφῆς C. J. A. II, 868. Καὶ πράγματι ἔχομεν·

C. J. A. II 868.		*ἡ νέα ἐπιγραφή.*	
Περιθοῖδαι	— 3	Περιθοῖδαι	— 3
Βουτάδαι	— 1	Βουτάδαι	— 1
Λακιάδαι	— 2	Λακιάδαι	— 3
Λουσιεῖς	— 1	Λουσιεῖς	— 1
Πτελεάσιοι	— 1	Πτελεάσιοι	— 1

Οἱ κατάλογοι τῶν πρυτάνεων ἐν Ἀθήναις διῃροῦντο κατὰ τοὺς προρωμαϊκοὺς χρόνους ἀνεξαιρέτως, καθὼς ἠξεύρομεν, εἰς τρεῖς σειρὰς ὀνομάτων, καὶ συνήθως οὕτως, ὥστε ἑκάστη σειρὰ περιεῖχε 17 ἢ 16 ὀνόματα[1]. Ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιγραφῇ ἔχομεν φανερὰ ἴχνη δύο σειρῶν, καὶ ἐν μιᾷ ἐξ αὐτῶν, τῇ δευτέρᾳ, τῆς ὁποίας μόνον δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν καλὰ τὰς λέξεις, διακρίνομεν 16 ὀνόματα πρυτάνεων. Ἐλλείπει ἐνταῦθα ἀκόμη ἀναμφιβόλως ἓν δημοτικὸν διὰ τὰ πέντε πρῶτα ὀνόματα καὶ ἴσως ἓν ἀκόμη ὄνομα πρυτάνεως, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνῆκε τότε ἢ εἰς τὸν πρῶτον ἢ εἰς τὸν τελευταῖον τῶν παρόντων δήμων, ἤ, ἧττον πιθανόν, εἰς ἕνα ἄλλον, οὗτινος τὸ ὄνομα δυνατὸν νὰ ὑπῆρχε καὶ αὐτὸ ἐν τῷ μὴ ὑπάρχοντι πλέον κάτω μέρει τῆς ἐπιγραφῆς. Ἀπὸ τῆς πρώτης σειρᾶς τοῦ ἀποσπάσματος ἡμῶν διασῴζονται μόνον ὀλίγα τελευταῖα στοιχεῖα τῶν πρώτων δεκαπέντε στίχων πλὴν τοῦ 6. Ἡ τρίτη σειρά, ἥτις δὲν γνωρίζομεν ἂν ἦτο πρώτη ἢ τρίτη τῆς ὁλοκλήρου ἐπιγραφῆς, ἀπωλέσθη ἐντελῶς.

Τὰ σπουδαιότερα ζητήματα, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν εἶνε· α΄) πῶς ἀντιπροσωπεύονται ἐν αὐτῇ οἱ διάφοροι δῆμοι τῆς φυλῆς καὶ β΄) πῶς συνδέονται αὐτοὶ μεταξύ των. Τώρα εἶνε γνωστὸς ἡμῖν ὁ λόγος τῆς διαιρέσεως τῶν καταλόγων τῶν πρυτάνεων εἰς τρεῖς σειρὰς καὶ συνάμα αὐξάνεται δι' ἡμᾶς τὸ ἐνδιαφέρον τοιούτων ἐπιγραφῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἀρχαιοτέρων ἐξ αὐτῶν. Πράγματι, ἀφ' οὗ γνωρίζομεν τώρα ἐκ τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας Κ. 21, ὅτι ἑκάστη φυλὴ ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν διαμερισμάτων τῆς Ἀττικῆς, δηλαδὴ τριῶν ὁμάδων συνεχῶν ἀναμεταξύ των δήμων—τῶν καλουμένων τριττύων,—προσέτι ἀφ' οὗ εἶνε γνωστόν, ὅτι καὶ οἱ βουλευταὶ διῃροῦντο ὄχι μόνον κατὰ φυλάς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τριττῦς (Ἀθην. Πολ. Κ. 44) — δὲν εἶνε δυνατόν, νὰ μὴ θεωρῆται ὡς βέβαιον, ὅτι αἱ τρεῖς σειραὶ τῶν καταλόγων τῶν πρυτάνεων ἀνταποκρίνονται εἰς ταύτας τὰς τριττῦς. Καὶ ἀληθῶς ἐν μιᾷ τῶν τοιούτου εἴδους ἐπιγραφῶν (C.I.A. II, 871) ἦτο μάλιστα ἐπὶ κεφαλῆς ἑκάστης σειρᾶς ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα τῆς τριττύος. Φυσικὸν εἶνε λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τοὐλάχιστον δῆμοι ἀναφερόμενοι ἐν ἑκάστῃ σειρᾷ ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν τριττύν, καὶ ὅτι ἐξ ἑκάστης τριττύος προήρχετο ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν (ἤτοι ἐκ τῶν δύο ἀνὰ 17, ἐκ δὲ τῆς τρίτης 16). Ὕστερον ὅμως, ἀφ' οὗ μετὰ τόσα ἔτη ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους ὁ πληθυσμὸς τῶν διαφόρων τριττύων ἔγινεν ἄνισος, ἐπῆλθε διαφορὰ καὶ εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριττύων ἐν τῇ βουλῇ. Καὶ οὕτως εὑρίσκομεν ὅτι ἐν πλείστοις τῶν σωζομένων καταλόγων τῶν πρυτάνεων δὲν ὑπάρχει ἀκριβὴς διαίρεσις τῶν δήμων μεταξὺ τῶν τριῶν σειρῶν ἀναλόγως πρὸς τὰς τριττῦς. Τοιαύτη παρέκκλισις βεβαίως ἀπὸ τοῦ πα-

[1] Οὕτως ἐν C. J. A. II, 864, (865), 869, Δελτ. 1889 σελ. 18 (=Bull. d. C. H. XIII σ. 347); ἐκ τῶν δύο ἄλλων διατετηρημένων ἐντελῶς ἡ C. J. A. II, 872 ἔχει 17, 15 καὶ 18, ἡ C. J. A. II, 868—13, 17, 20.

λαιοτέρου συστήματος παρατηρεῖται καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ καταλόγῳ τῶν πρυτάνεων τῆς Οἰνηΐδος τοῦ ἔτους 360/59, περὶ οὗ εἴπομεν ἤδη. Καὶ πράγματι ἔχομεν ἐν αὐτῷ εἴκοσι δύο πρυτάνεις ἐξ ἑνὸς δήμου τοῦ τῶν Ἀχαρνῶν (ὅστις ὅμως ἀπετέλει, ὡς φαίνεται μόνος, ὁλόκληρον τριττὺν μεσογείου)· τὰ ὀνόματα τῶν Ἀχαρνέων κατέχουν περισσότερον τῆς μιᾶς σειρᾶς, οἱ δὲ ἀναμφίβολοι δῆμοι τῶν ἄλλων δύο τριττύων εἶνε ἀναμεμιγμένοι ἀναμεταξύ των ἐν ταῖς δύο πρώταις σειραῖς.

Ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφὴ εἶνε, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς γραφῆς, καθὰ εἴπομεν ἀνωτέρω, παλαιοτέρα τῆς C. J. A. II, 868. Φυσικὸν εἶνε λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν τυχαίως διατηρῆται ἐν αὐτῇ καθαρωτέρα ἡ διαίρεσις τῶν δήμων κατὰ τριττῦς. Καὶ πράγματι δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τοὐλάχιστον ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ δευτέρα σειρὰ τοῦ ἀποσπάσματος ἡμῶν, ἥντινα μόνην δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, περιεῖχε μόνον δήμους μιᾶς τριττύος. Ἐκ τῶν ἑπτὰ δήμων, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναγινώσκονται ἀκόμη, διὰ τοὺς 6· Περιθοίδας, Βουτάδας, Λακιάδας, Λουσιεῖς, Πτελεασίους, Ἐπικηφισίους, ἔχομεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσφαλεῖς ἀποδείξεις, ὅτι αὐτοὶ ἀνῆκον εἰς τὴν τριττὺν τῶν Λακιαδῶν[1], ὡς ὀνομάζεται αὕτη ἐν C. J. A. I, 505. Μεταξὺ τούτων λείπει ἀκόμη εἷς ἀναμφίβολος δῆμος τῆς ἰδίας τριττύος, ὁ μέγιστος ἐξ ὅλων τῶν δήμων αὐτῆς, ὁ δῆμος Ὄη ἢ Οἰὴ. Ἀλλὰ δὲν διστάζομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὡς πρυτάνεις ἐξ αὐτοῦ ἐκεῖνα τὰ πέντε πρόσωπα, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἔχομεν ἐν τοῖς πρώτοις πέντε στίχοις καὶ τῶν ὁποίων τὸ δημοτικὸν δὲν διεσώθη. Ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ ἔτους 360/59 ἔχομεν ἐξ πρυτάνεις Ὀῆθεν· λοιπὸν δυνατὸν εἶνε, ὡς εἴπομεν, νὰ ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ἀκόμη ἓν ὄνομα ἄλλου πρυτάνεως Ὀῆθεν, ἀλλὰ πιθανὸν εἶνε, ὅτι ὑπῆρξε καὶ τοιαύτη μικρὰ διαφορὰ ἐν ταῖς ἐποχαῖς τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν. Ὁπωσδήποτε ἐάν τις ἀμφιβάλλῃ, ἂν πράγματι εἶνε ἐκ τοῦ δήμου Ὄη οἱ πέντε ἐκεῖνοι βουλευταί, δύναται νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ἀκόμη μόνον τοὺς Θριασίους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κατάλογος ἐν C.J.A. II, 868 ἔχει 7 βουλευτάς. Ἀλλὰ τότε ἔπρεπε νὰ ἐλαττώσωμεν καὶ ἄνευ τούτου μικρὸν ἤδη — (κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ ἔτους 360/59) — ἀριθμὸν βουλευτῶν ἐκ τῆς τριττύος τῆς παραλίας, ἔπρεπε νὰ ὑποθέσωμεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ἕνα δῆμον τῆς τριττύος Παραλίας μεταξὺ τῶν δήμων ἀστικῆς (ἢ μᾶλλον προαστείου) τριττύος καὶ ἐπομένως τὸν δῆμον Ὄην μόνον ἐκ τῶν προαστείων μεταξὺ τῶν δήμων Παραλίας. Πρέπει δὲ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου C. J. A. II, 868 ἀνέμιξε τοὺς δήμους τῶν δύο τριττύων, ἀποβλέπων εἰς τοῦτο, νὰ ἐξισωθοῦν αἱ σειραὶ πρὸς ἀλλήλας. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ὅμως αὕτη ἡ δευτέρα σειρὰ εἶνε πολὺ μεγαλητέρα τῶν δύο ἄλλων, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν δημοτικῶν· ἔχει δηλ. 24 ἢ 25 στίχους, ἐνῷ διὰ τὰς ἄλλας δύο σειρὰς μένουν ἐν ὅλῳ 38 ἢ 39. Ἡ ἀνισότης τῶν σειρῶν εἶνε τεκμήριον, ὅτι ὁ συντάκτης ἐνταῦθα δὲν ἤθελεν, ἢ μᾶλλον δὲν ἠδύνατο, νὰ χωρίσῃ δήμους ἐκ φύσεως συνδεδεμένους.

Πλὴν ὅλων τούτων γινώσκομεν ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς τρία πρόσωπα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ συνταυτισθῶσι πρὸς ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἔχομεν ἐν τοῖς πρώτοις στίχοις τῆς δευτέρας σειρᾶς τοῦ ἀποσπάσματος ἡμῶν, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι εἶνε ἐκ τοῦ δήμου Ὄη.

Εὐβοίο(υ) Ὀῆ[θεν] — (παράβ. Εὐβ. σ. 2 ἡμετ. ἐπιγρ.) ἀναγινώσκεται ἐπί τινος λίθου ἐκ Λαυρίου — C. J. A. II, 1114.

Λ[υσίστρ]ατος Ἐμπέδου Ὀῆθεν — (παραβ. Λυσισ. σ. 3 ἡμετ. ἐπιγρ.) — ἦτο στρατηγὸς τοῦ ἔτους 417/6 — C. J. A. I, 180, b. 15.

Ἀριστοφῶν Λεωκρί[του Ὀῆθεν][1] — (παραβ. Ἀριστοφῶν σ. 5 ἡμετ. ἐπιγρ.) — εἶνε γραμματεὺς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ — C. J. A. II, 301. Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Fr. Lemormant θεωρεῖται ὡς κίβδηλος, ἀλλὰ τεκμήρια κιβδηλίας ἔχομεν μόνον ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἀφ' οὗ νῦν ἀνευρέθη, ὡς φαίνεται, ὄνομα, τὸ ὁποῖον παρέχει ὁ Lemormant, δὲν μοὶ φαίνεται ἀπίθανον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αὐτὸς ἐνόθευσε μόνον ἓν μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, λαβὼν ἀφορμὴν ἔκ τινος μικροῦ ἀποσπάσματος, τὸ ὁποῖον ἐνδεχόμενον εἶνε νὰ ὑπῆρξε πράγματι.

Ὁπωσδήποτε ἂν καὶ δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τό, ὅτι ὅλα ταῦτα τὰ τρία πρόσωπα

[1] Περὶ τούτου βλ. τὴν πραγματείαν μου ἐν Athen Mitth. XVII, σ. 402 ἑπ.

[1] Τὸ δημοτικὸν πρέπει νὰ ἀποτελῆται ἐκ πέντε γραμμάτων.

εἶνε τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς, ὅμως δὲ πιθανὸν εἶνε τοῦτο δι᾿ ἓν ἐξ αὐτῶν τοὐλάχιστον, ἐξ οὗ θὰ προέκυπτεν ὅτι καὶ τὰ ἄλλα τέσσαρα εἶνε ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου Ὄης.

Ἔχομεν προσέτι ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ ἡμῶν ἕνα μικρὸν δῆμον, περὶ οὗ ἄλλως οὐδὲν ἠξεύρομεν· οὗτος εἶνε ὁ δῆμος Τυρμεῖδαι μὲ ἕνα βουλευτήν. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ἀμφιβάλλωμεν πλέον, ὅτι καὶ οὗτος ἀνήκει εἰς τὴν τριττὺν τῶν Λακιαδῶν, διότι ἄλλως διὰ τῆς προσθέσεώς του εἰς τὸ τέλος τῆς δευτέρας σειρᾶς θὰ ηὐξάνετο μόνον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ἡ δευτέρα αὐτοῦ σειρά.

Καὶ οὕτω φρονοῦμεν, ὅτι ἔχομεν ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ ἡμῶν δήμους τῆς προαστείου μόνον τριττύος, οἵτινες καὶ μόνοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὴν ἀνήκοντες, διότι οἱ ἄλλοι πέντε δῆμοι τῆς Οἰνηΐδος ἦσαν διανενεμημένοι μεταξὺ τῶν τριττύων τῆς μεσογείου (Ἀχαρνεῖς) καὶ τῆς παραλίας (Θριάσιοι, Φυλάσιοι, Κοθωκίδαι, πολὺ πιθανῶς καὶ Ἱπποταμάδαι)[1]. Μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν δήμων τῆς προαστείου τριττύος δὲν εἶνε ἀμφίβολον, ὅτι καὶ οἱ δῆμοι τῶν ἄλλων δύο τριττύων ἦσαν κεχωρισμένοι εἰς διαφόρους σειράς, ἐπειδὴ πολὺ εὔκολον ἦτο τοῦτο, ἀφ᾿ οὗ ἡ μεσόγειος τριττὺς περιεῖχεν ἕνα μόνον δῆμον, τοὺς Ἀχαρνεῖς. Τὰ ἐπίλοιπα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἔχομεν ἐν τῇ πρώτῃ σειρᾷ τοῦ ἀποσπάσματος ἡμῶν. Ὅτι δὲ οὗτοι εἶνε οἱ Ἀχαρνεῖς, γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἐν ὅλῳ τῷ διαστήματι τῶν 15 στίχων, ἐφ᾿ ὅσον ἔχομεν ἴχνη γραμμάτων, μόνον ἐν τῷ 6 στίχῳ, ἔνθα δὲν ὑπάρχει κανὲν ἴχνος, ἠδυνήθημεν νὰ εἰκάσωμεν ἓν ἄλλο δημοτικὸν πλὴν τοῦ Ἀχαρνῆς[2], τὸ δημοτικὸν δὲ Ἀχαρνῆς ἔπρεπε νὰ εἶνε γεγραμμένον βεβαίως ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς σειρᾶς. Ἀλλ᾿ ἂν ὑποθέσωμεν ἐν σ. 6 ἓν δημοτικόν, τὰ ὀνόματα τῶν πρυτάνεων διαμοιράζονται οὕτως, ὥστε οἱ ἀριθμοὶ αὐτῶν κατὰ δήμους δὲν εἶνε παντελῶς ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τῆς ἐν C. J. A. II, 868 ἐπιγραφῆς. Ἐπομένως ἔχομεν ἐν τῇ πρώτῃ σειρᾷ ἡμῶν συνεχῆ σειρὰν ὀνομάτων, τόσον δὲ μέγας ἀριθμός, ὄχι δηλ. ὀλιγότεροι τῶν 15, δύναται νὰ ἀνήκῃ μόνον εἰς τοὺς Ἀχαρνέας.

Οὕτως ἐξηκριβώσαμεν, ὡς νομίζομεν, ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ οἱ δῆμοι ἦσαν διῃρημένοι εἰς τρεῖς σειρὰς κατὰ τὰς τριττῦς. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν καὶ τὸ ἑξῆς, ἂν ἑκάστη τριττὺς εἶχεν ἀκόμη ἴσον (περίπου· ἀνὰ 17 αἱ δύο καὶ 16 ἡ τρίτη) ἀριθμὸν πρυτάνεων. Ἐν τοῖς ἀριθμοῖς τῶν πρυτάνεων τῆς δευτέρας σειρᾶς ὁ κατάλογος ἡμῶν συμφωνεῖ περίπου μὲ τὸν κατάλογον τοῦ ἔτους 360/59· οἱ δῆμοι Περιθοῖδαι, Βουτάδαι, Λουσιεῖς, Πτελεάσιοι ἔχουν καὶ ἐν τοῖς δύο καταλόγοις ἴσον ἀριθμὸν πρυτάνεων. Καὶ ἐκ τῶν δήμων Ὄη καὶ Ἐπικηφισία εἷς δύναται νὰ ἔχῃ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μὲ τὸν τοῦ ἔτους 360/59, ἄλλος ἕνα πρύτανιν ὀλιγώτερον, ἢ καὶ ἀμφότεροι καθ᾿ ἕνα ὀλιγώτερον (5 ἢ 6 Ὀῆθεν, 1 ἢ 2 Ἐπικηφίσιοι)· οἱ Λακιάδαι ἔχουν ἕνα περισσότερον τοῦ ἔτους 360/59 καὶ οἱ Τυρμεῖδαι κατέχουν μίαν ἕδραν ἐν τῇ βουλῇ, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν πλέον ἐν ἔτει 360/59. Ἐν ὅλῳ ἔχομεν 16 (ἢ 17) βουλευτὰς τῆς τριττύος τῶν Λακιαδῶν, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν σημαίνει ἀκόμη τίποτε, διότι καὶ ἐν ἔτει 360/59 αὐτὴ διατηρεῖ τὸν ἀρχικὸν τοῦτον ἀριθμόν. Μεγάλη ἔκκλισις ἀπὸ τούτου τοῦ ἀριθμοῦ (17 ἢ 16) ὑπάρχει ἐκεῖ ἐν ταῖς τριττύσι τῆς παραλίας καὶ τῆς μεσογείου, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία παρέχει 12, ἡ ἄλλη 22 βουλευτάς. Ἂν δ᾿ ὑπῆρχεν ἡ ὁμοία ἔκκλισις ἐν τῷ ἡμετέρῳ καταλόγῳ, ἢ ὄχι, τοῦτο ἀγνοοῦμεν. Ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου ὑποθέτομεν, ὅτι αὐτὸς ἂν δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχήν, καθ᾿ ἣν αἱ διάφοροι τριττύες ἀντεπροσωπεύοντο ἐν τῇ βουλῇ μὲ ἴσον ἀριθμὸν βουλευτῶν, δὲν ἀπέχει καὶ πολὺ ἀπ᾿ αὐτῆς. Διότι οὗτος ὁ τρόπος δῆλον ὅτι πηγάζει ἐκ τοῦ συστήματος τῆς ἴσης ἀντιπροσωπεύσεως τῶν τριττύων ἐν τῇ βουλῇ, καὶ καταργεῖται, ὡς ἀκατάλληλος ἴσως καὶ περιττός, καθ᾿ ὃν χρόνον οἱ ἀριθμοὶ τῶν βουλευτῶν κατὰ τριττῦς εἶνε ἄνισοι.

Ἐκ τῶν γνωστῶν ἡμῖν μέχρι τοῦδε καταλόγων τῶν πρυτάνεων μόνον εἷς διατηρεῖ ἀκριβῆ κατὰ τρεῖς σειρὰς διαίρεσιν τῶν δήμων συμφώνως πρὸς τὰς τριττῦς (ὡς τὸ ἀπέδειξα ἐν Athen. Mitth. XVII, σ. 389)· καὶ συνάμα ἐν τῷ αὐτῷ καταλόγῳ αἱ τριττύες ἔχουν ἴσον ἀριθμὸν πρυτάνεων. Δὲν θεωροῦμεν δὲ ὡς τυχαῖον, ὅτι καὶ κατὰ τὴν γραφὴν καὶ καθ᾿ ὅλον τὸ ἐξωτερικόν της ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε πάλιν μία τῶν παλαιοτέρων τοιούτου εἴδους

[1] Βλ. Athen. Mitth. XVII, 406 ἑπ.

[2] Τὰ ἄλλα τέσσαρα τελειόνουν εἰς *-οι* ἢ *-αι*.

καὶ δυνατὸν νὰ εἶνε καὶ ἡ παλαιοτάτη. Ἀληθές, ὅτι γενικῶς ἀναφέρεται ὡς τοιαύτη ἡ ἐπιγραφὴ τῶν πρυτάνεων τῆς Ἐρεχθηίδος C. J. A. I, 338, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἔτος τοῦ ἄρχοντος Εὐκτήμονος 408/7. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἤδη γεγραμμένη μὲ ἰωνικὰ στοιχεῖα καὶ καθ᾽ ὅλον τὸ ἐξωτερικόν της δὲν φαίνεται παλαιοτέρα τῆς ἐν C.J.A. II, 864, καὶ τῆς ἡμετέρας. Ἀλλ᾽ ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου, εἰς τὰς θέσεις τῶν δήμων καὶ εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν πρυτάνεων κατὰ τριττῦς, δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς ἕνεκα τῆς ἀποσπασματικῆς καταστάσεως τοῦ λίθου καὶ τῆς ἀμελοῦς συντάξεως τῆς ἐπιγραφῆς. Φανερὸν ὅμως εἶνε, ὅτι ἐδῶ δὲν ὑπῆρχεν οὔτε διαίρεσις τῶν δήμων κατὰ τριττῦς εἰς τρεῖς σειράς, οὔτε ἴση ἀντιπροσώπευσις τῶν τριττύων. Δυνατὸν εἶνε λοιπὸν νὰ ὑπεθέσῃ τις ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, ἐκλεγομένων ἐξ ἑκάστης τριττύος συνέβη διὰ διαφόρους φυλὰς ἐν διαφόροις χρόνοις. Ἀλλὰ μᾶλλον πιθανὸν φαίνεται, ὅτι τοιαύτην τινὰ μεταρρύθμισιν ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ καὶ διεξαγάγῃ ἅπαξ διὰ παντὸς δι᾽ ὅλας τὰς φυλὰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα τῆς πολιτείας, δηλ. ἡ ἐκκλησία.

Φυσικὸν εἶνε, ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κλεισθένους καὶ μάλιστα μετὰ τὰς καταστροφὰς καὶ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τοῦ λοιμοῦ, ὁ πληθυσμὸς τῶν διαφόρων τριττύων πολὺ μετεβλήθη, καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν δὲν ἦσαν αὗται παντελῶς πλέον ἴσαι πρὸς ἀλλήλας. Διὰ τοῦτο καὶ ἦτο ὅλως ἀνόητον νὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἴσως ἐν τῇ βουλῇ. Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ οὗ αἱ τριττύες δὲν εἶχον πλέον τοιαύτην πραγματικὴν σημασίαν, ὡς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Κλεισθένους, ὅστις ἐσύστησεν αὐτὰς πρὸς ἀνάμιξιν εἰς ἑκάστην φυλὴν διαφόρων στασιασάντων τότε μερῶν τῆς Ἀττικῆς, διὰ τοῦτο οἱ πολιτευόμενοι τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου αἰῶνος δὲν ἐπεχείρησαν νὰ διοργανώσωσιν ἐκ νέου τὰς τριττῦς, ἀλλὰ ἠρκέσθησαν, φαίνεται, νὰ προσαρμόσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξ ἑκάστης τριττύος ἐκλεγομένων βουλευτῶν πρὸς τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς. Τότε δὲ ὁ κατάλογος τῆς Ἐρεχθηίδος τοῦ ἔτους 408/7 ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τὴν μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς τοιαύτης μεταρρυθμίσεως, ἐξ ἐναντίας ὁ ἐν C. J. A. II, 864 κατάλογος ὀλίγον καιρὸν πρὸ αὐτῆς· τὸν ἡμέτερον δυνάμεθα νὰ θέσωμεν καθ᾽ ὑπόθεσιν μεταξὺ τῶν δύο τούτων.

Οὕτω καὶ τοὺς δύο καταλόγους προτείνομεν νὰ θέσωμεν μέχρι 5-10 ἐτῶν πρὸ τοῦ Εὐκλείδου ἄρχοντος, ἂν καὶ ὁ τύπος τῆς γραφῆς των εἶνε τοιοῦτος, ὁποῖος ἐντελῶς καὶ ἐπισήμως εἰσήχθη εἰς τὰς Ἀθήνας μόνον κατὰ τὸ ἔτος 40 $^3/_2$. Ἀλλὰ βεβαίως καὶ πρὸ αὐτοῦ ἔχομεν ἀρκετὰ παραδείγματα ἰωνικῆς γραφῆς ἐν Ἀθήναις, καὶ ὄχι μόνον ἐν ταῖς ἰδιωτικαῖς ἐπιγραφαῖς. Οὕτω καὶ ὁ κατάλογος τῶν πρυτάνεων τοῦ ἔτους 408/7 εἶνε γεγραμμένος μὲ τούτους τοὺς χαρακτῆρας, οὕτω καὶ δύο ψηφίσματα τοῦ αὐτοῦ ἔτους (Δελτ. ἀρχ. 1888 σ. 206, ἀρ. 2), ὁμοιότατα κατὰ τὴν γραφὴν μὲ τὸ ἀπόσπασμα ἡμῶν, τὰ ὁποῖα ὅμως ὁ ἐκδώσας αὐτὰ κ. Α. Λόλλιγγ ἐξ ἐπιφυλακτικότητος θεωρεῖ ὡς ἐγγεγραμμένα ἐξ ἀγνώστων λόγων ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν[1]. Ἀλλὰ τώρα πρέπει καὶ δύο ἄλλων ψηφισμάτων ἀποσπάσματα, ὁμοίως ἰωνικῆς γραφῆς, νὰ μεταφέρωμεν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ τετάρτου αἰῶνος, εἰς ὃν ὥρισεν αὐτὰ ὁ σοφὸς ἐκδότης τοῦ C. J. A. v. II, εἰς τοὺς πρὸ Εὐκλείδου χρόνους. Ταῦτα εἶνε τὰ ἐν C.J.A. II, 21 καὶ 22, χρονολογούμενα καὶ τὰ δύο ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Καλλίου. Ὁ Koehler θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἴδιον μὲ τὸν ἄρχοντα τοῦ ἔτους 377/6, ὅστις ὅμως καὶ ἐν τοῖς Παρίοις Χρονικοῖς (C.J.G. 2374, σ. 83) καὶ ἐν C. J. A. II, 74 a.v. 10, 671, 814 Καλλέας λέγεται. Ἀλλ᾽ ἐν τῷ C J.A II, 22 ἔχομεν ἄρχοντα Καλλίαν Ἀγγελῆθεν, ὅστις, ὡς τὸ λέγει τώρα ἀκριβῶς ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθην. Πολ. Κ. 34, ἀνήκει εἰς τὸ ἔτος 406/5. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιγραφῇ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος Καλλίου δὲν εἶνε προστεθειμένον τὸ δημοτικόν, ἀφ᾽ οὗ δῆλον εἶνε, ὅτι εἶνε εἷς ἄλλος Καλλίας, δηλ. ὁ ἄρχων τοῦ ἔτους 412/1· ὁ δὲ γραμματεὺς ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς [Αἰ]σχύλο[ς] θὰ εἶνε ὁ αὐτὸς μὲ τὸν γραμματέα τῆς ἐπιγραφῆς C. J. A. I, 69, γεγραμμένης μὲ τὰ ἀρχαῖα Ἀττικὰ στοιχεῖα.

Ἐκ τῶν ἰδίων περίπου χρόνων, δηλαδὴ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου θὰ εἶνε καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ C. J. A. II, 864 καὶ ἡ ἡμετέρα. Ἀλλ᾽ ἴσως ἕνα ἐκ τῶν πρυτάνεων ἡμῶν τὸν Χαρίαν Λουσιέα βλέπομεν ἐπιστατοῦντα τῆς Οἰ-

[1] Ἐνεγράφησαν, λέγει ὁ κ. Α. Λόλλιγγ, ἢ μετεγράφησαν ἐν τῇ νῦν εὑρεθείσῃ στήλῃ κατὰ τοὺς ἀμέσως ἢ ὀλίγον μετ᾽ Εὐκλείδου χρόνους. Πρβλ. καὶ Μυλωνᾶν ἐν Bull. Corr. Hell. 1889 σελ. 152 κἑξ.

νηΐδος ἐν ἔτει τοῦ Γλαυκίππου ἄρχοντος 410/9[1]· δὲν εἶνε τότε ἀπίθανον ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἡμῶν ἔχομεν κατάλογον πρυτάνεων τοῦ ἔτους τούτου 410/9[2]. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἢ τὸ προηγούμενον αὐτοῦ εἶνε καὶ πολὺ κατάλληλα πρὸς τοῦτο, νὰ ὑποθέσωμεν ἐν ἑνὶ ἐξ αὐτῶν τὴν μεταρρύθμισιν, περὶ ἧς εἴπομεν, τοῦ βουλευτικοῦ συστήματος τῶν ἐκλογῶν. Μετὰ κυβέρνησιν τετράμηνον τῶν 400 καὶ μεγάλα σχέδια περὶ ῥιζικῆς διοργανώσεως τῆς πολιτείας, καὶ μετὰ πολιτείαν τῶν πεντακισχιλίων διαρκέσασαν ὀλίγον καιρόν, ἀποκατεστάθη τέλος πάντων, ὡς φαίνεται, ἐν ἔτει 410/9 ἡ πλήρης δημοκρατία. Ἐν τῷ προηγουμένῳ ἔτει, ὡς λέγει ὁ Θουκυδίδης VIII, 97, 2, «ἐγίγνοντο — πυκναὶ ἐκκλησίαι, ἀφ' ὧν καὶ νομοθέτας καὶ τἆλλα ἐψηφίσαντο ἐς τὴν πολιτείαν». Δῆλον εἶνε, ὅτι ἐκεῖνος ἦτο ὁ καιρὸς τῆς μεγάλης νομοθετικῆς ἐργασίας· ᾐσθάνοντο μεγάλας ἐλλείψεις τῆς ὑπαρχούσης πολιτείας καὶ προσεπάθησαν νὰ διορθώσωσιν αὐτάς. Μεταξὺ τοιούτων μεταρρυθμίσεων ἦτο, φαίνεται, καὶ ἡ τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν. Ἓν ἴχνος ειδήσεων περὶ τούτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν ἔχομεν, φαίνεται, παρὰ τῷ Σχολιαστῇ εἰς Ἀριστοφάνους Πλοῦτον, στ. 973, ὅστις τὸ μεταδίδει ἐκ τοῦ Φιλοχόρου· «ἐπὶ Γλαυκίππου καὶ ἡ βουλὴ κατὰ γράμμα τότε πρῶτον ἐκαθέζετο καὶ ἔτι νῦν ὄμνυσιν ἀπ' ἐκείνου καθεδεῖσθαι ἐν τῷ γράμματι, ᾧ ἂν λάχωσιν».

Ἂν καὶ δὲν εἶνε ὅλως σαφὴς ἡ ἔννοια τῆς μεταρρυθμίσεως, περὶ ἧς λέγει ὁ Σχολιαστής, οὐχ ἧττον θεωρῶ ὡς πολὺ πιθανόν, ὅτι αὐτὴ ἔχει σχέσιν πρὸς ἐκείνην, περὶ ἧς εἴπομεν, καὶ μάλιστα ἀπετέλει ἓν μέρος αὐτῆς. Εἴτε διὰ γραμμάτων, ὡς ἑνὸς εἴδους κλήρου διωρίζοντο ἔκτοτε αἱ ἕδραι τῶν βουλευτῶν ἐντὸς ὡρισμένων διαμερισμάτων τῶν φυλῶν[3], εἴτε τοιουτοτρόπως διενέμοντο οἱ βουλευταὶ εἰς νέα τινὰ διαμερίσματα, ἀντικαταστήσαντα τὰ πρότερα φυσικὰ διαμερίσματα κατὰ φυλὰς καὶ τριττῦς[1], — ὁπωσδήποτε φαίνεται, ὅτι αἱ τριττύες (ἴσως καὶ αἱ φυλαὶ) εἶχον τότε ἀπολαύει τὴν σημασίαν, ἣν εἶχον βεβαίως πρῶτον ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τῆς βουλῆς, ὅπερ καὶ εἶνε φυσικόν, ἀφ' οὗ αἱ τριττύες οὔτε ἀντεπροσωπεύοντο πλέον ἐξ ἴσου ἐν αὐτῇ. Οὕτως οἱ πρυτάνεις τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς εἶνε ἴσως ἓν μέρος τῆς βουλῆς, ἥτις πρώτη ἐξελέχθη μὲ ἄνισον ἀριθμὸν κατὰ τριττῦς, καὶ πρώτη, «ἐκαθέζετο κατὰ γράμμα»· ὡς λέγει ὁ Σχολιαστής· ἀλλὰ ἐπὶ τῇ συντάξει τοῦ καταλόγου αὐτῆς διετηρήθη ἀκόμη ὁ παλαιότερος τρόπος. Ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὅσα εἴπομεν περὶ τούτων, εἶνε μόνον εἰκασίαι, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ὑποστηρίξωμεν ἄλλως ἢ μόνον μὲ πιθανότητας. Μόνον ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐπιγραφικῆς ὕλης τῆς ἐποχῆς ταύτης δύναται νὰ ἀποδειχθῇ, ἂν αἱ εἰκασίαι ἡμῶν εἶνε ὀρθαὶ ἢ ὄχι.

Τελειώνομεν μὲ ὀλίγας παρατηρήσεις εἴς τινας λέξεις τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν.

Ἐκ τῆς πρώτης σειρᾶς ἔχομεν, ὡς εἴπομεν, μόνον τὰ τελευταῖα γράμματα ἐξ ὀνομάτων πατρόθεν τῶν πρυτάνεων. Μερικὰ ἐξ αὐτῶν εἶνε συντετμημένα ὁσάκις δὲν ὑπῆρξε τόπος ἐντὸς τοῦ προσδιωρισμένου διαστήματος· οὕτως ἔχομεν σ. 1 -πείθου ἴσως ἐκ [Διο]πείθου(ς), σ. 3 πρὸ τοῦ -μόνο φαίνεται μία κατακόρυφος γραμμὴ ἴσως ἀπὸ Η, λοιπὸν φαίνεται ὅτι καὶ ἐδῶ λείπει ἓν Σ, δηλαδὴ ἔχομεν νὰ ἀναγινώσκωμεν [Εὐκτή]μονο(ς) ἢ [Ἡγή]μονο(ς) ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο, διότι ὄνομα εἰς -ήμονος (ὀνομαστική) ἢ -ίμονος (ὡς Παράμονος) δὲν μοι εἶνε γνωστόν. Σ. 9 -μαχο ἀντὶ -μάχο(υ), ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ δὲν ἔχομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ο ἀντὶ ου. Σ. 14 -ΡΑ. Ἐνόμισα ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα δωρικὴν γενικὴν ὀνόματος εἰς -ρας, ὡς Ἀναξαγόρας, Εὐαγόρας κ. τ. λ. Τοιοῦτοι ξένοι τύποι ἐν τοῖς κυρίοις ὀνόμασι παρατηροῦνται σποραδικῶς, ὡς Ἀγιάδας Γαργήττιος C. J. A. II, 953, Φιλέα (γενική) C. J. A. IV. b, 373[121], ἴσως καὶ Μνασίλοχος, ὡς τὸ ἔχομεν ἐν Ἀθην. Πολ. Κ. 33. Ἄλλην γνώμην ἐξέφρασεν ὁ κ. Λόλλιγγ, δηλαδὴ ὅτι ἔχομεν ἐδῶ πάλιν, ἀποκοπὴν ὄχι ὅμως ἑνὸς στοιχείου, ἀλλὰ ὁλοκλήρου συλλαβῆς ἐκ -στ]ρά(του) ἢ -κ]ρά(τους). Τὴν γνώμην ταύτην παραδέχομαι καὶ ἐγώ, ἀφ' οὗ

[1] Ἐν C. J. A. I, 58 σ. 4 ἑπ. ἀναγινώσκομεν· Οἰνεὶς ἐ[πρυτάνευ]|ε· Φίλιππος ἐγρα[μμάτευε|ν], Χαρίας ἐπεστά[τει, Γλαύ|κ]ιππος ἦρχεν.

[2] Κάλλιστα θὰ ἐσυμφώνει μὲ αὐτό, ὅτι καὶ ἓν ἄλλο πρόσωπον τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς, Λυσίσ[τρατος] Ὀῆθεν, δύναται νὰ εἶνε τὸ αὐτό, ὡς εἴπομεν, μὲ τὸν στρατηγὸν τοῦ ἔτους 418/7.

[3] Τοῦτο ὑποθέτουσιν ὁ Petitus leg. Att. σ. 196 καὶ ὁ Wachsmuth Die Stadt Athen II, 1 σ. 323, σημ. 1.

[1] Οὕτω φρονεῖ ὁ Gilbert. Beiträge zur Geschichte Athens σ. 350 ἐξ ἀναλογίας τοῦ διορισμοῦ τῶν ἡλιαστῶν.

παρατηρῶ τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ἄλλαις ὁμοίαις ἐπιγραφαῖς τῶν αὐτῶν χρόνων. ἐν C. J. A. I, 338 σ. 4 [Τ]ιμοκ(λέους) ἢ -κ(ράτους), ἐν C. J. A. II, 864 σ. 9. Ἀντικλεί(δου) καὶ σ. 28 Πολυκρά(τους).

Ἐκ τῆς δευτέρας σειρᾶς περὶ Εὐδ[οίου?] σ. 2, Λυσισ[τράτου], σ. 3, καὶ Ἀριστοφῶντος, σ. 5, εἴπομεν ἤδη.

σ. 7 Εὐκλῆς [Αἰσχύλου], ὁ αὐτὸς μὲ ἐκεῖνον, οὗτινος ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ κοινῇ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Φιλιστίδου Αἰσχύλου Περιθοίδου ἐν C.J.A. II. 2471 εὑρέθη ἐν τῇ θέσει Περιστέρι, ὅπου φαίνεται, ἦτο ὁ δῆμος των· ἢ πάππος αὐτοῦ.

σ. 11 Κηφισόδο[τος], — ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας θὰ εἶνε ὁ Δεινίας Κηφ[ισο]δότου Βουτάδης θεσμοθετήσας ἐπὶ (ἀγνώστου) Φειδοστράτου ἄρχοντος ἐν C. J. A. II. 1199,

σ. 15 Στράτων Κλε[οφῶντος?] — παράβαλ. ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας C. J. A. II, 1563: [Στράτων Στ]ρατοκλέους Λακιά[δης] καὶ ὁ υἱὸς (;) αὐτοῦ Κλεοφῶν Στράτωνος.

σ. 19 Δ]ημήτριος Φιλ — ἴσως θὰ εἶνε ὁ αὐτὸς μὲ τον Δημήτριον Πτελεάσιον δικαστὴν — C. J. A. II. 913, καὶ πάππος τοῦ διαιτητοῦ τοῦ ἔτους 325/4. C. J. A. II, 943.

Ρ. ΛΕΠΕΡ

ΠΤΥΚΤΟΝ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ

(πιν. 15)

Τὸ ἐν τῷ δεκάτῳ πέμπτῳ διπλῷ πίνακι ἀπεικονιζόμενον εἰς μέγεθος ὀλίγον τι μικρότερον τοῦ πραγματικοῦ [1] χαλκοῦν πτυκτὸν κάτοπτρον εὑρέθη ἐν Ἐρετρίᾳ, ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν τάφων ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ, τὰς ὁποίας ἀδείᾳ τῆς Κυβερνήσεως ἐπεχείρησαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1891 οἱ ἰδιοκτῆται αὐτοῦ, ἀπόκειται δὲ νῦν ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ [2].

Ἡ ἐργασία τοῦ κρατίστου τούτου πάντων τῶν ἐν ταῖς συλλογαῖς ἡμῶν ἀποκειμένων κατόπτρων εἶνε λεπτοτάτη καὶ λίαν ἐπιμεμελημένη, ἀνήκουσα πιθανώτατα εἰς τὸ τέλος τῆς 5ης ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς 4ης πρὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἡ δὲ διατήρησις ἀρίστη [3].

Ὁ δίσκος ἐξ οὗ σχηματίζεται τὸ κύριον κάτοπτρον εἶνε ἱκανῶς παχύς, ἔχει λείας καὶ στιλπνὰς ἀμφοτέρας αὐτοῦ τὰς ἐπιφανείας, καὶ κοσμεῖται κύκλῳ κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ τῶν δύο αὐτοῦ ἐπιφανειῶν ὑπὸ ὡραίου ἀναγλύπτου κυματίου καὶ ἀστραγάλου λεσβίου. Ἀμφότεραι αἱ τοῦ δίσκου ἐπιφάνειαι καλύπτονται ὑπὸ πετάλων στρογγύλων, ἐκτεινομένων μέχρι τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν κυματίου, καὶ προσηρμοσμένων ἐπ' αὐτοῦ διὰ γιγγλύμων, οὓς στολίζει ὡραῖον ἀνθεμοειδὲς κόσμημα· εἰς τὸ ἀντίστοιχον ἀκριβῶς μέρος τῶν γιγγλύμων ὑπάρχουσι μικροὶ μάνδαλοι ἐν σχήματι περιστερᾶς, στερεούμενοι ἐπὶ τῆς ἄντυγος τοῦ δίσκου δι' ἥλων, περὶ οὓς στρέφονται, ἵνα δι' αὐτῶν κλείωνται ἀσφαλῶς τὰ ἐπικαλύπτοντα τὸν δίσκον πέταλα καὶ προφυλάσσηται ἡ στιλπνότης αὐτοῦ· ἐπὶ τῶν στρογγύλων πετάλων τούτων, τῶν καλυπτόντων τὸ στιλπνὸν τοῦ δίσκου μέρος, εἶνε ἐπικεκολλημένα ἄλλα μικρότερα καὶ λεπτότερα στρογγύλα ἐπίσης πέταλα, τὰ φέροντα τὰς ὡραιοτάτας καὶ καλλιτεχνικωτάτας παραστάσεις, ὧν τὴν ἐξήγησιν ἐπιχειροῦμεν ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Ἀριθ. 1. Μορφὴ γυναικεία ἐνδεδυμένη ποδήρη

[1] Ἡ διάμετρος τοῦ δίσκου ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ἔχει μῆκος 18 1/2 ἑκατοστῶν, ἐνῷ ἐπὶ τῆς εἰκόνος 17 μόνον. Γ. Μ.

[2] Πρβλ. Ἀρχ. Δελτ. 1891, σελ. 68, ἀρ. 6 καὶ 1892, σελ. 89, ἀρ. 20, 21

[3] Ἐν τῇ λιθογραφίᾳ ἐλάχιστα ἀπεδόθη δυστυχῶς ἡ λεπτότης αὐτη, καίτοι ἀπεικονίσθη πιστότατα ὑπὸ τοῦ Gillieron.

χιτῶνα, ἔχοντα τὰς χειρῖδας βραχείας φέρεται ἐπὶ ὡραίου κύκνου, ἀνεῳγμένας τὰς πτέρυγας ἔχοντος, καὶ ἑτοίμου ὄντος πρὸς πτῆσιν· τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ κρατεῖ ἡ γυνὴ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐρριμμένον πέπλον ἐξογκούμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἐνῷ τῇ δεξιᾷ ὑποβάλλει ἐπιχαρίτως ὑπὸ τὸ ῥύγχος τοῦ πτηνοῦ φιάλην ποτίζουσα ἢ σιτίζουσα αὐτό· εἶνε προσέτι ἡ γυνὴ ὑποδεδεμένη τοὺς πόδας, φέρει ἐνώτια, καὶ ἔχει τὴν διασκευὴν τῆς κόμης κανονικὴν καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω συνδεδεμένην, ἀτενίζει δὲ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ πτηνοῦ, δεικνύουσα οἱονεὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα, ἣν καταβάλλει νὰ σιτίσῃ ἢ ποτίσῃ τὸν μέλλοντα νὰ φέρῃ αὐτὴν διὰ τοῦ ἀέρος κύκνον. Ὑπὸ τὸν κύκνον καὶ τὴν γυναῖκα φαίνονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀντικείμενά τινα στρογγύλα τὸ σχῆμα ἄλλα μὲν μεγαλείτερα, ἄλλα δὲ μικρότερα, μὴ διακρινόμενα καλῶς ἐπὶ τῆς εἰκόνος, πιθανῶς ἄνθη ἢ φυτά, δηλοῦντα τὸ ἔδαφος.

Ἀριθ. 2. Καὶ ἐνταῦθα παριστάνεται γυναικεία μορφὴ μὲ τὴν αὐτὴν σχεδὸν τῆς ὑπ' ἀριθ 1 γυναικὸς περιβολὴν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν τῆς κόμης διασκευήν· εἶνε καὶ αὕτη ὑποδεδεμένη τοὺς πόδας, φέρει ἐνώτια, καὶ ἔχει τὸν ποδήρη αὐτῆς χιτῶνα μὲ τὰς χειρῖδας βραχείας· ὁ πέπλος μόνον αὐτῆς διαφέρει, ὅστις ἐρριμμένος ὢν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καταπίπτει ὄπισθεν μὴ ἐξογκούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὡς τῆς ὑπ' ἀριθ. 1, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δὲν κρατεῖ αὐτὸν διὰ τῆς χειρός· τὸ δεξιὸν τοῦ πέπλου κράσπεδον στρεφόμενον ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐξαπλοῦται πτυχοειδῶς ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου. Ἡ γυνὴ κάθηται ἐπὶ ἵππου καλπάζοντος καὶ ἔχοντος τὴν οὐρὰν ἀνατεταμένην, συγκρατεῖται δὲ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ, ὃν περιβάλλει διὰ τῆς δεξιᾶς, ἐνῷ τὴν ἀριστερὰν ἀνέχει μὲ τὴν παλάμην ἀνοικτήν· ὁ ἵππος, ὅστις εἶνε ἄνευ ἡνίων, ἔχει τὴν κίνησιν ζωηρὰν καὶ γοργήν, διακρίνεται δὲ μάλιστα διὰ τὴν θαυμασίαν καὶ ἐντελῆ ἀνάπτυξιν τῶν μυῶν καὶ τὴν ἐξαίρετον τῆς ὡραίας αὐτοῦ κεφαλῆς στάσιν, δι' ἧς ἐκδηλοῦται ἔτι μᾶλλον τὸ θυμοειδὲς αὐτοῦ· ἡ χαίτη εἶνε ὀρθία καὶ βραχεῖα κατὰ τὴν συνήθη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ τεχνοτροπίαν· ὑπὸ τὸν ἵππον παρατηροῦνται δελφὶν καὶ κύματα, δηλοῦντα τὴν θάλασσαν ὑπὲρ τὴν ὁποίαν ἡ ἔφιππος γυνὴ φέρεται διὰ τοῦ ἀέρος.

Ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες αὗται ἔχουσι καθόλου εἰπεῖν ὁμοιότητά τινα κατὰ τὴν μορφήν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν διασκευὴν τῆς κόμης καὶ τὴν ἐνδυμασίαν· ὅμως δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ κύκνου φερομένη ἔχει τὸ μὲν πρόσωπον ᾠοειδές, τὸ δὲ ἀνάστημα ῥαδινὸν καὶ λεπτόν, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ἔφιππος ἔχει στρογγυλώτερον μὲν καὶ πληρέστερον τὸ πρόσωπον, ἧττον δὲ ῥαδινὸν καὶ λεπτὸν τὸ ἀνάστημα.

Ἀλλὰ τί ἆρά γε παριστάνουσιν αἱ γυναικεῖαι αὗται μορφαί;

Ἡ ἐξήγησις δὲν εἶνε βεβαίως εὔκολος, διότι οὐδὲν σαφὲς σύμβολον ὑπάρχει, δυνάμενον νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς ἀσφαλῆ λύσιν, τοῦτο δὲ μόνον εἶνε δυνατὸν νὰ εἴπωμεν μετά τινος βεβαιότητος, ὅτι δὲν παριστάνονται ἐν αὐταῖς σκηναὶ ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν εἰλημμέναι βίου, ἀλλ' ὅτι ἀνήκουσιν ἀμφότεραι εἰς τὸν θρησκευτικὸν κύκλον καὶ παριστάνουσι θεάς.

Ἡ ἐπὶ τοῦ κύκνου φερομένη γυναικεία μορφὴ ἀπαντᾷ συχνάκις καὶ ἐπὶ ἄλλων μνημείων τῆς τέχνης, οἷον ἐπὶ μαρμαρίνων καὶ χαλκίνων ἀγαλματίων [1], ἐπὶ πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἀναγλύφων [2], ἐπὶ νομισμάτων [3], ἐπὶ ἐγγεγλυμμένων λίθων (geschnittene Steine) [4], ἐπὶ χαλκῶν κατόπτρων [5], ἰδίᾳ δὲ ἀπαντᾷ ἡ παράστασις αὕτη συνηθέστατα ἐπὶ ἀγγείων, ἀνηκόντων εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθέρας τεχνοτροπίας, καὶ ἐχόντων καὶ ἄλλας πλείονας μορφὰς ἔτι μᾶλλον ἐν ταῖς μερικότησιν ἐξειργασμένας [6].

Ἔν τισι τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων μνημείων δυνάμεθα μετὰ μεγαλειτέρας πιθανότητος νὰ ἀναγάγωμεν τὰς ἐπὶ κύκνων φερομένας ταύτας γυκείας μορφὰς εἰς τὴν Ἀφροδίτην, καθόσον ὑπάρχουσιν ἐν αὐταῖς χαρακτηριστικὰ σύμβολα τῆς θεᾶς ταύτης, ὡς π. χ. ὁ ἔρως παρ' αὐτῇ ἢ ἐπ' αὐ-

[1] Arch. Zeit., 1858, πίν. 119, 1. Mus. Gregor., τόμ. 1, πίν. 40.

[2] Walz, Polychromie der antiken Sculptur πίν. 2, 4. De Witte Coll. Durant ἀρ. 1627. Panofca Terracotten, πίν. 50. Arch. Zeit., 1858 πίν 119, 3. Terracott of the Brit. Mus., πίν. 35. Panofca, αὐτόθι πίν. 15, 16.

[3] Jahn Sitz. Ber. der Kön. Säch. Gesell. der Wiss. 1852, 59. Stephani, Ant. du Bosph. Cimm. τόμ. 2, σελ. 155.

[4] Stosch Gemm. Cael. πίν. 43. Brunn, Gesch der Gr. Kunst. 2, σελ. 570.

[5] Gerhard. Et. Spiegel., πίν. 110.

[6] Stephani. Ant. du Bosph, Cimm. τόμ. 2, σελ. 161. Elite Ceramogr., τόμ. 4 πίν. 3, 4 καὶ 5. Arch. Zeit. 1858 πίν, 120. 1. Πρβλ. καὶ Wieseler D. A. K[3] μέρος 2. τεῦχος 2, σελ. 433, μάλιστα δὲ Stephani C. R. 1863, σελ. 67.

τῆς ὑπάρχων [1], τὸ κάτοπτρον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ τῇ χειρί [2]· δυσκολωτέρα ὅμως ἀποβαίνει ἡ ἀναγωγὴ τῆς παραστάσεως ταύτης εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐν τοῖς μνημείοις ἐκείνοις, ἐν οἷς οὐδὲν ὑπάρχει σύμβολον χαρακτηριστικὸν τῆς θεᾶς ταύτης· ὅμως δὲ καὶ ἐν τούτοις πιθανὸν εἶνε ὅτι παριστάνεται ἡ Ἀφροδίτη, διότι εὑρέθησαν ἐπὶ μνημείων τῆς τέχνης ὅμοιαι παραστάσεις γυναικείων μορφῶν φερομένων ἐπὶ κύκνων, αἵτινες δὲν ἔχουσι μὲν σύμβολόν τι χαρακτηριστικὸν τῆς θεᾶς, ἔχουσιν ὅμως τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐπιγεγραμμένον ἢ ἐγκεχαραγμένον. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἐκ Καμείρου καλῶν χρόνων καὶ ἐξαιρέτου τέχνης ἀγγεῖον τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου [3]· καὶ ἐπί τινος δὲ Τυρρηνικοῦ κατόπτρου μὲ τὴν αὐτὴν παράστασιν εἶνε ἐγκεχαραγμένον τυρρηνιστὶ τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Turan [4]. Ἄλλως δὲ γνωστότατον εἶνε ὅτι ὁ κύκνος εἶνε πτηνὸν ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης, ὡς δὲ ὀρθῶς παρετηρήθη ἡ ἐκ τῆς θαλάσσης γεννηθεῖσα θεά, ἥτις πανταχοῦ ὅπου γῆς πατήσῃ τὸν πόδα αὐτῆς προκαλεῖ τὴν φυτικὴν δύναμιν τῆς ἀνοίξεως, καὶ συντελεῖ εἰς τὴν βλάστησιν τῶν ἀνθέων, ἐδύνατο καταλληλότατα νὰ παρασταθῇ φερομένη ὑπὸ τοῦ κύκνου, τοῦ πτηνοῦ τῆς ἀνοίξεως [5]. Ἐκ τῶν εἰρημένων φαίνεται ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἡμῶν ἐπὶ κύκνου φερομένη γυναικεία μορφὴ εἶνε πιθανώτατα ἡ Ἀφροδίτη· ἀλλ' ὅμως δὲν ἀξιοῦμεν ὅτι ἡ ἐξήγησις αὕτη εἶνε κατ' ἀνάγκην ἡ μόνη, καὶ ὅτι εἶνε δυνατὸν δι' αὐτῆς νὰ ἐξηγηθῶσι πᾶσαι αἱ μεμονωμέναι τοιούτου εἴδους μορφαί [6].

Ἱκανὰ ταῦτα περὶ τῆς παραστάσεως ταύτης,

[1] Arch. Zeit. 1858, πίν. 120, 3, Elite Ceramogr. τόμ. 4, πίν. 3, 4, 5.

[2] Gerhard Etr. Spiegel. πίν. 110.

[3] H. Brunn, Suppl. z. d. Stud. von Carl. Strube, σελ. 14.

[4] Gerhard Etr. Spiegel πίν. 321, 1 πρβλ. καὶ 110.

[5] Jahn. ἐν Arch. Zeit. 1858 σελ. 236 πρβλ. καὶ Berichte d. Kön. Säch. Gesell. d. Wiss. 1852 σελ. 6 [1], καὶ 1853 σελ. 18 κ. ἑξ.

[6] Ἐν πολυαρίθμοις τῆς τέχνης μνημείοις εὕρηται ὁ κύκνος μετὰ τῆς Λήδας, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἡ παράστασις εἶνε ὅλως διάφορος, ὁρμωμένη ἐξ ἄλλου μύθου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν συνταυτίζεται πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐνταῦθα. (Πρβλ. Jahn Archäol. Beiträge σελ. 1-11)· ὅμως δὲ καὶ ἰδιαίτεραι τοπικαὶ περιστάσεις συντελοῦσι πολλάκις εἰς ὀρθοτέραν τῶν τοιούτων παραστάσεων ἐξήγησιν· οὕτω π. χ. ἡ ἐπὶ Καμαριναίων νομισμάτων ἐπὶ κύκνου φερομένη γυναικεία μορφὴ ὀρθῶς ἐξηγήθη ὡς ἡ νύμφη *Καμάρινα*, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ἡ λίμνη παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη ἡ ὁμώνυμος αὐτῇ πόλις (πρβλ. Jahn Berichte ἔνθα ἀνωτέρω, καὶ Arch. Zeit. 1858 σελ. 233-235).

ἂς μεταβῶμεν τώρα εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐφίππου γυναικός.

Μεταξὺ τῶν θεαινῶν τῶν ἐπὶ ἵππου φερομένων ἀπαντᾷ συχνάκις ἡ *Σελήνη*· γνωστὸν εἶνε ὅτι αὐτὸς ὁ Φειδίας παρέστησεν τὴν Σελήνην ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ θρόνου τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἐλαύνουσαν ἵππον [1], ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων τῆς τέχνης μνημείων δὲν ὑστερεῖ, οἷον ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἐν Περγάμῳ βωμοῦ [2] συνηθέστατα δὲ ἐπὶ ἀγγείων [3].

Τινὲς στηριζόμενοι εἰς τὸ ἀκόλουθον χωρίον τοῦ Εὐριπίδου [4].

Ὅθεν ἔρις τό τε πτερωτὸν
Ἁλίου μετέβαλεν ἅρμα,
τὴν πρὸς ἑσπέραν κέλευθον
οὐρανοῦ προσαρμόσασα
μονόπωλον εἰς Ἀῶ.

Ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Ἠὼς ὡς *μονόπωλος* ἀναφέρεται, παραδέχονται καὶ τὴν θεὰν ταύτην ἔφιππον, ἀλλ' ἡ γνησιότης τοῦ χωρίου τούτου εἶνε ὕποπτος [5] πρὸς δὲ τούτοις ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πολυαρίθμων αὐτῆς ἐν τῇ τέχνῃ παραστάσεων ἀπαντᾷ ἡ θεὰ αὕτη ἔφιππος· τὸ δὲ ἀναφερόμενον ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον σχολίοις [6] «*ὅτι ὁ Ζεὺς ἔδωκε τῇ Ἠοῖ δεηθείσῃ αὐτοῦ τὸν Πήγασον δῶρον πρὸς τὸ ἀκόπως περιϊέναι τὰς τοῦ κόσμου περιόδους*» εἶνε ἀμφίβολον, διότι δὲν ἐξάγεται ἐξ αὐτοῦ, ἂν ἡ θεὰ μετεχειρίσθη τὸν Πήγασον διὰ νὰ ἱππεύῃ ἢ διὰ νὰ ζευγνύῃ αὐτὸν ὑπὸ τὸ ἅρμα της. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν δὲ ἀμφίβολον ἔννοιαν δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι καὶ οἱ ἑξῆς στίχοι τοῦ Λυκόφρονος [7].

Ἠὼς μὲν αἰπὺν ἄρτι Φηγίου πάγον
κραιπνοῖς ὑπερποτᾶτο Πηγάσου πτεροῖς,
Τιθωνὸν ἐν κοίτῃσι τῆς Κέρνης πέλας
λιποῦσα.

[1] Παυσ. 5, 2, 8.

[2] Vorl. Bericht. I. σελ. 54. II.

[3] Mon del Inst 2, πίν. 31 πρβλ. καὶ πίν. 55. Minervini Bull. Napol. N. S. τόμ 1 σελ. 143 πρβλ. καὶ Stephani C.R. 1860 σελ. 44. Bull. del. Inst. arch. 1851. σελ. 44 πρβλ. καὶ Stephani ἔνθα ἀνωτέρω. Bull. Napol. N. S τόμ. 2 σελ. 60, 64. Stephani Nimbus und Stralenkranz σελ. 58. Cecil Smith ἐν Journal. of Hellenic Studies Τομ. 9. 1888 σελ. 10.

[4] Ὀρεστ. στ. 1001.

[5] Stephani C. R. 1860, σελ. 48.

[6] Ἰλ. 6. 155 πρβλ. καὶ Ε. Μ. ἐν λ. Ἀλήϊον.

[7] Κασσ. 16.

Ἀναφέρουσι μὲν ῥητῶς ὁ σχολιαστὴς τοῦ Εὐριπίδου [1] καὶ ὁ Εὐστάθιος [2] τὴν Ἠῶ ἔφιππον, ἀλλ' ἡ παράστασις αὕτη ἀνήκει εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους κατὰ τὴν ῥητὴν τοῦ Τζέτζου μαρτυρίαν [3]. Ἔφιππος παρίσταται καὶ ἡ Ἄρτεμις ἐπί τινων νομισμάτων τῶν Φερρῶν [4]. Ἄλλη θεὰ ἔφιππος μνημονεύεται ἡ Ἀφροδίτη [5].

Ἂς ἐξετάσωμεν τώρα ποίαν τῶν τεσσάρων τούτων θεαινῶν, τῶν ἐπὶ ἵππων φερομένων δύναται μετὰ περισσοτέρας πιθανότητος νὰ παριστάνῃ ἡ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου μας ἔφιππος γυναικεία μορφή. Τὴν Ἠῶ βεβαίως ἀδύνατον εἶνε νὰ παριστάνῃ, διότι ἡ Ἠὼς οὐδέποτε μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων αὐτῆς ἐν τῇ τέχνῃ παραστάσεων ἀπαντᾷ ἔφιππος· τὸ δὲ ἀνωτέρω μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Εὐριπίδου, ἐφ' οὗ στηριζόμενοί τινες παραδέχονται τὴν ἔφιππον αὐτῆς παράστασιν, εἶνε, ὡς εἴδομεν ὕποπτον καὶ ἀμφίβολον, καὶ τῶν σχολιαστῶν δὲ ἡ μαρτυρία καθ' ἣν ἡ Ἠὼς μνημονεύεται ἔφιππος δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, διότι ἡ παράστασις ἐκείνη ἀνήκει εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους, ἐνῷ τὸ κάτοπτρον ἡμῶν τοὐλάχιστον εἰς τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα.

Μήπως λοιπὸν ἡ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου μας ἔφιππος γυναικεία μορφὴ εἶνε ἡ Ἀφροδίτη; Δυστυχῶς οὐδὲν οὐδαμοῦ ἔχομεν νὰ ἀναφέρωμεν μνημεῖον ἐν τῇ τέχνῃ ἐφ' οὗ ἡ θεὰ αὕτη παριστάνεται ἔφιππος [6]· ἐκ τῶν ὁμηρικῶν δὲ σχολίων μόνον καὶ ἐκ τοῦ Σερβίου γνωρίζομεν τὴν παράστασιν ταύτην [7]. Ἐπὶ τῶν δύο τούτων μαρτυριῶν στηριχθεὶς ἐξήγησα ἄλλοτε ἀλλαχοῦ [8] παρεμφερῆ παράστασιν ἐπὶ χαλκοῦ κατόπτρου ὡς *Ἀφροδίτην ἔφιππον* (Venus Equestris)· μολονότι δὲ ἡ ἐξήγησις ἐκείνη δὲν φαίνεται ὅλως ἀπίθανος, διότι τὸ κάτοπτρον ἐκεῖνο, ὡς ἡ τεχνοτροπία αὐτοῦ δεικνύει, εἶνε κατὰ μίαν τοὐλάχιστον ἑκατονταετηρίδα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα νεώτερον· ὅμως δὲ κατ' ἀναλογίαν μάλιστα πρὸς τὰς δύο μεγάλας ἀγγειογραφίας, ὧν ἡ μὲν μία ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Stephani· [1] ἡ δὲ ἄλλη ὑπὸ Braun [2] ἐδύνατο ἴσως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἐκείνου ἔφιππος γυναικεία μορφὴ μᾶλλον ὡς *Σελήνη*.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν φρονοῦμεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα ν' ἀναγάγωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἡμῶν ἔφιππον γυναικείαν μορφήν, ὁρμώμενοι ἐκ τῶν νομισμάτων τῶν Φερρῶν ἐφ' ὧν ἀπαντᾷ ἡ Ἄρτεμις ἔφιππος, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν· διότι ἡ ἐπὶ τῶν εἰρημένων νομισμάτων παράστασις αὕτη τῆς θεᾶς φαίνεται σχετιζομένη μᾶλλον πρὸς λατρείαν τοπικὴν τῆς εὐίππου θεσσαλικῆς χώρας, πρὸς δὲ τούτοις δὲν εἶνε αὕτη ὅλως ὁμοία πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα παράστασιν· ἡ ἐπὶ τοῦ Φερραίου νομίσματος π. χ. ἔφιππος γυναικεία μορφὴ παρὰ τὴν διάφορον αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἵππου στάσιν, φέρει καὶ δᾷδα, γνωστὸν τῆς Ἀρτέμιδος σύμβολον [3].

Ἀφοῦ ἐν τῶν εἰρημένων κατεδείχθη ὅτι ἡ ἔφιππος ἐπὶ τοῦ κατόπτρου ἡμῶν γυναικεία μορφὴ δὲν δύναται μετά τινος πιθανότητος νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν *Ἠῶ* ἢ εἰς τὴν *Ἀφροδίτην* ἢ εἰς τὴν *Ἄρτεμιν*, ὑπολείπεται ἡμῖν ἡ πρώτη μνημονευθεῖσα θεὰ *Σελήνη*. Τὸ στρογγύλον καὶ πλῆρες τοῦ προσώπου τῆς ἐφίππου ἡμῶν γυναικός, ὁ ὀπίσω τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐρριμμένος πέπλος, τὸ ὅλως ἐνδεδυμένον σῶμά της, ἡ ὑπὸ τὸν ἵππον διὰ τῶν κυμάτων καὶ τοῦ δελφῖνος ὑποδηλουμένη θάλασσα [4] εἶνε πάντα χαρακτηριστικὰ καθιστῶντα πιθανωτέραν τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐν λόγῳ γυναικείας μορφῆς

[1] Ὀρεστ. στ. 1004.

[2] Ὁμ. Ἰλ. σελ. 1430, 12.

[3] Τζέτζης εἰς Λυκοφρ. Ἀλεξ. 17.

[4] Muller-Wieseler Denkmäler d. A. K.[3] 16. 173. Stephani C. R. 1860 σελ. 16.

[5] Ἡσυχ. ἐν Λ. *Ἱπποδάμεια*. Σχολια Βενετικὰ εἰς Ὁμήρου Ἰλιάδα 2,820 Σέρβιος εἰς Βεργ. Α. 1.720.

[6] Πρβλ. καὶ Bernoulli Aphrodite σελ. 412.

[7] Σχόλια Βενετικὰ εἰς Ὁμ. Ἰλ. Β. 280 καὶ Servius εἰς Βιργ. Α. 1. 720.

[8] Ἐν τῇ περὶ Ἑλληνικῶν κατόπτρων πραγματείᾳ μου σελ. 28, ἀριθ 20, καὶ ἐν Παρνασσῷ 1877. σελ. 39, πιν Α.

[1] C. R. 1860 σελ. 43 πίν. 2.

[2] Mon. dell. Inst. τόμ. 2. πίν. 31.

[3] Ἔν τισι νομίσμασι τῶν χρόνων τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων (Mediobarbarus Imp. Rom. Num. σελ. 149 στ 30. Mionnet. Suppl. τόμ. 6 σελ. 241 ἀρ. 1052 καὶ Descrip. τόμ. 3 σελ 154 ἀρ. 680) ἐν οἷς ἀπαντῶσι μορφαὶ ἔφιπποι δὲν ἐξηγήθησαν ὀρθῶς ὡς Ἀρτέμιδες (πρβλ. Stephani ἐν C.R. 1860 σελ. 46 σημ 4)· καὶ ἄλλος δέ τις νομισματικὸς τύπος τῶν Πατρῶν, (Müller-Wieseler Denk. d. A. K[2] 16 174) ἐφ' οὗ γυναικεία μορφὴ ἔφιππος, πολὺ ἀμφιβάλλομεν, ἂν πρέπῃ νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν Ἄρτεμιν, ἐνῷ ὁ τοξοειδῶς ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῆς γυναικὸς κυματίζων πέπλος ὑποδηλοῖ μᾶλλον τὴν Σελήνην (πρβλ. καὶ Dilthey ἐν Arch. Zeit. 1873 σελ. 74)· δὲν πρέπει δὲ νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητον, ὅτι πάντα τὰ μνημονευθέντα ἐνταῦθα νομίσματα εἶνε χρόνων πολὺ μεταγενεστέρων

[4] Διὰ τῆς ὑποδηλουμένης θαλάσσης παριστάνεται ἡ Σελήνη ὅπως ἑκάστοτε τὸ ἑσπέρας ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ ἀνερχομένη ἀφοῦ διανύσῃ τὸν μέγαν αὐτῆς δρόμον. Πρβλ. Ὁμηρ. Ὕμν. 32, 11.

ὡς Σελήνης· τὴν παραδοχὴν δὲ τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ἐνισχύουσιν ἔτι μᾶλλον ἄλλα ἀνάλογα καὶ σχετικὰ μνημεῖα μὲ τὴν παράστασιν τῆς Σελήνης ἐφίππου, ὧν πλείονα ἀπηριθμήσαμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ[1], μάλιστα δὲ ἐν ἐκείνοις τοῖς μνημείοις, ἐν οἷς ἡ Σελήνη μὴ οὖσα μεμονωμένη, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας μορφάς, ὡς π.χ. ἐν ταῖς δύο προμνημονευθείσαις ἀγγειογραφίαις[1], ἐξηγεῖται ἀσφαλέστερον.

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Ἐκ τῶν παρὰ τὸ Δίπυλον ἀνασκαφῶν τοῦ 1890 (ὅρα τεῦχος Γον σελ. 170-174) δημοσιεύομεν καὶ τὰς ἀκολούθους 33 ἀνεκδότους ἐπιτυμβίους ἐπιγραφάς, ἀνηκούσας καὶ ταύτας κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς τελευταίους ῥωμαϊκοὺς χρόνους, καὶ οὐ κατὰ χώραν εὑρεθείσας. Αἱ πλείονες τούτων ἀναφέρονται εἰς ξένους, ὀλίγισται δὲ εἰς δημότας τῆς Ἀττικῆς· ὑπάρχουσι καί τινες ἄνευ τοπικοῦ ὀνόματος. Αἱ μὲν 23 ὑπ' ἀριθ. 1, 2, 3, 5, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 31, 32 καὶ 33, εἶνε ἐγκεχαραγμέναι ἐπὶ κιονίσκων· αἱ δὲ λοιπαὶ 10 ὑπ' ἀριθ. 4, 6, 7, 8, 9, 11, 14, 20, 26 καὶ 28 ἐπὶ στηλῶν.

1. ΔΩΡΙΣ	Δωρὶς
ΝΟΥΜΗΝΙΟΥ	Νουμηνίου
ΑΝΤΙΟΧΙΣΣΑ	Ἀντιόχισσα.
2. ΘΕΟΔΟΤΗ	Θεοδότη
ΣΩΚΛΕΟΥΣ	Σωκλέους
ΚΡΑΤΙΠΠΟΥ	Κρατίππου
ΑΝΔΡΙΟΥ	Ἀνδρίου
ΓΥΝΗ	γυνή.
3. ΣΩΤΗΡΙΣ	Σωτηρὶς
ΣΩΤΗΡΙΧΟΥ	Σωτηρίχου
ΚΑΡΥΣΤΙΑ	Καρυστία.
4. ΘΕΣΠΙΣ	Θέσπις
ΝΙΚΗΤΟΥ	Νικήτου
ΔΑΡΔΑΝΙΕΥΣ	Δαρδανιεύς.
5. ΤΙΜΩΝ	Τίμων
ΙΩΙΛΟΥ	Ζωΐλου
ΑΛΩΠΕΚΗΘΕΝ	Ἀλωπεκῆθεν.
6. ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ	Ἀπολλωνία
ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΟΥ	Ἀπολλωνίδου
ΑΙΓΙΝΗΤΟΥ	Αἰγινήτου
ΘΥΓΑΤΗΡ	θυγάτηρ
ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ	Ἀσκληπιάδου
ΓΥΝΗ	γυνή.
7. ΔΑΦΝΙΣΕΠΙΚΕΡΔΟΥ	Δάφνις Ἐπικέρδου
ΓΥΝΗ	γυνή.
8. ΔΗΜΗΤΡΙΑ	Δημητρία.
9. ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΑΝΔΡΟ	Εὐφροσύνη Ἀνδρο-
ΣΘΕΝΟΥΣΣΑΛΑΜΙΝΙΑ	σθένους Σαλαμινία.
10. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	Δημήτριος
ΕΥΝΙΚΟΥ	Εὐνίκου
ΜΙΛΗΣΙΟΣ	Μιλήσιος.

Μετ' ἀναγλύφου ὑδρίας.

Ε	
11. ΧΑΡΙΞΕΝΟΣΧΑΡΙΞΝΟΥ	Χαρίξενος Χαριξένου
ΜΙΛΗΣΙΟΣ	Μιλήσιος.

Στήλη μετ' ἀετωματίου καὶ ἀναγλύπτου παραστάσεως τῆς ἀκολούθου· ἀνὴρ ποδήρη ἐνδεδυμένος χιτῶνα καὶ παρ' αὐτῷ κύων· ἄνω δὲ δύο χεῖρες μὲ ἀνοικτὴν ὅλως τὴν παλάμην, πρβλ. O. Jahn. Leipz. Ber 1855 σελ. 54 καὶ Δελτ. Ἀρχ. 1890 σελ. 83, ἀριθμ. 11. Τὸ Ε ἐν τῇ γενικῇ *Χαριξένου* εἶνε ἐγκεχαραγμένον ἄνωθεν κατόπιν, ὡς παραλειφθέν.

12. ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ	Πτολεμαῖος
ΣΩΙΟΝΤΟΣ	Σώζοντος
ΚΑΡΥΣΤΙΟΣ	Καρύστιος.

[1] Σελ. 218.

[1] Σελ. 220.

13. ΣΩΦΡΟΝΟΣ — Σώφρονος.

14. ΕΠΙΚΤΩ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ
ΜΙΛΗΣΙΑ

Ἐπικτὼ
Σωκράτους
Μιλησία.

Στήλη μετ' ἀετωματίου· τὸ ὄνομα Ἐπικτὼ δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape.

15. ΕΥΤΕΠΗ
ΝΟΥΜΗΝΙΟΥ
ΑΜΙΣΗΝΙΑ

Εὐτέπη
Νουμηνίου
Ἀμισηνία.

16. ΕΥΤΕΡΠΗ
ΝΟΥΜΗΝΙΟΥ
ΑΜΙΣΗΝΗ

Εὐτέρπη
Νουμηνίου
Ἀμισηνή.

Οἱ δύο οὗτοι κιονίσκοι ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον· ἡ πρώτη ἐγχαραχθεῖσα ἐσφαλμένως *Εὐτέπη* ἀντὶ *Εὐτέρπη* ἐγκατελείφθη, καὶ ἐγένετο ἡ ὑπ' ἀριθ. 16· περίεργος καὶ ὁ τύπος Ἀμισηνία ἐν τῇ 15, ἐνῷ τὸ εὔχρηστον εἶνε Ἀμισηνή, ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ τύπος οὗτος Ἀμισηνία εἶνε ἐσφαλμένος.

17. ΝΑΝΑ
CΥΝΤΡΟΦΟΥ
ΓΥΝΗ

Νάνα
Συντρόφου
γυνή.

18. ΑΓΑΘΟΠΟΥΣ
ΚΛΙΤΟΥ
ΜΙΛΗΣΙΟΣ

Ἀγαθόπους
Κλίτου
Μιλήσιος.

19. ΑΛΚΑΙΟΣ
ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΥ
ΜΥΡΗΝΑΙΟΣ

Ἀλκαῖος
Ἀφροδισίου
Μυρηναῖος.

20. ΑΣΚΛΗΠΙΑΣ
ΚΑΣΤΡΙΚΙΑ

Ἀσκληπιὰς
Καστρικία.

Στήλη μετ' ἀετωματίου, ἐφ' ἧς ἀνάγλυπτος καθημένη γυνὴ ἐπὶ δίφρου καὶ ἀνέχουσα τὰς χεῖρας.

21. ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ
ΑΝΚΥΡΑΝΟΣ

Ἀσκληπιάδης
Ἀνκυρανός.

22. ΕΥΘΥΜΕΝΗΣ
ΕΥΘΥΚΡΑΤΟΥ
ΜΥΡΡΙΝΟΥΣΙΟΣ

Εὐθυμένης
Εὐθυκράτου
Μυρρινούσιος.

23. ΑΝΤΙΚΛΕΙΑ
ΕΡΜΑΦΙΛΟΥ
ΑΜΑΞΑΝΤΕΩΣ
ΘΥΓΑΤΗΡ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΚΗΤΤΙΟΥ
ΓΥΝΗ

Ἀντίκλεια
Ἑρμαφίλου
Ἀμαξαντέως
θυγάτηρ
Ἀλεξάνδρου
Κηττίου
γυνή.

24. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΚΗΤΤΙΟΣ

Ἀλέξανδρος
Ἀλεξάνδρου
Κήττιος.

25. ΙΑΤΡΟΚΛΗΣ
ΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΟΥ
ΑΝΑΚΑΙΕΥΣ

Ἰατροκλῆς
Ἀριστοκρίτου
Ἀνακαιεύς.

26. ΜΕΝΩΝ
ΧΡΗΣΤΟΣ

Μένων
χρηστός.

27. ΜΕΝΕΚΛΗΣ
ΗΡΟΓΕΙΤΟΝΟΣ
ΛΑΟΔΙΚΕΥΣ

Μενεκλῆς
Ἡρογείτονος
Λαοδικεύς.

28. ΑΜΜΙΑΑΠΟΛΛΟΦΑΝΟΥ
ΜΙΛΗΣΙΑ

Ἀμμία Ἀπολλοφάνου
Μιλησία.

Μετ' ἀναγλύπτου παραστάσεως κοινοτάτης.

29. ΦΙΛΟΚΛΕΙΑ
ΜΕΝΕΜΑΧΟΥ
ΝΙΚΟΜΗΔΙΣΣΑ

Φιλόκλεια
Μενεμάχου
Νικομήδισσα.

Τὰ γράμματα εἶνε ἐπικεχρισμένα μὲ χρῶμα μέλαν σωζόμενον.

30. ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ
ΔΟΡΥΦΟΡΟΥ
ΜΙΛΗΣΙΑ

Ἐπιφάνεια
Δορυφόρου
Μιλησία.

31. ΔΙΟΝΥΣΙΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΧΡΗΣΤΗ
ΧΑΙΡΕ

Διονυσία
Ἀλεξάνδρα
χρηστὴ
χαῖρε.

32. ΙΣΙΔΩΡΑ
ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ
ΜΙΛΗΣΙΑ

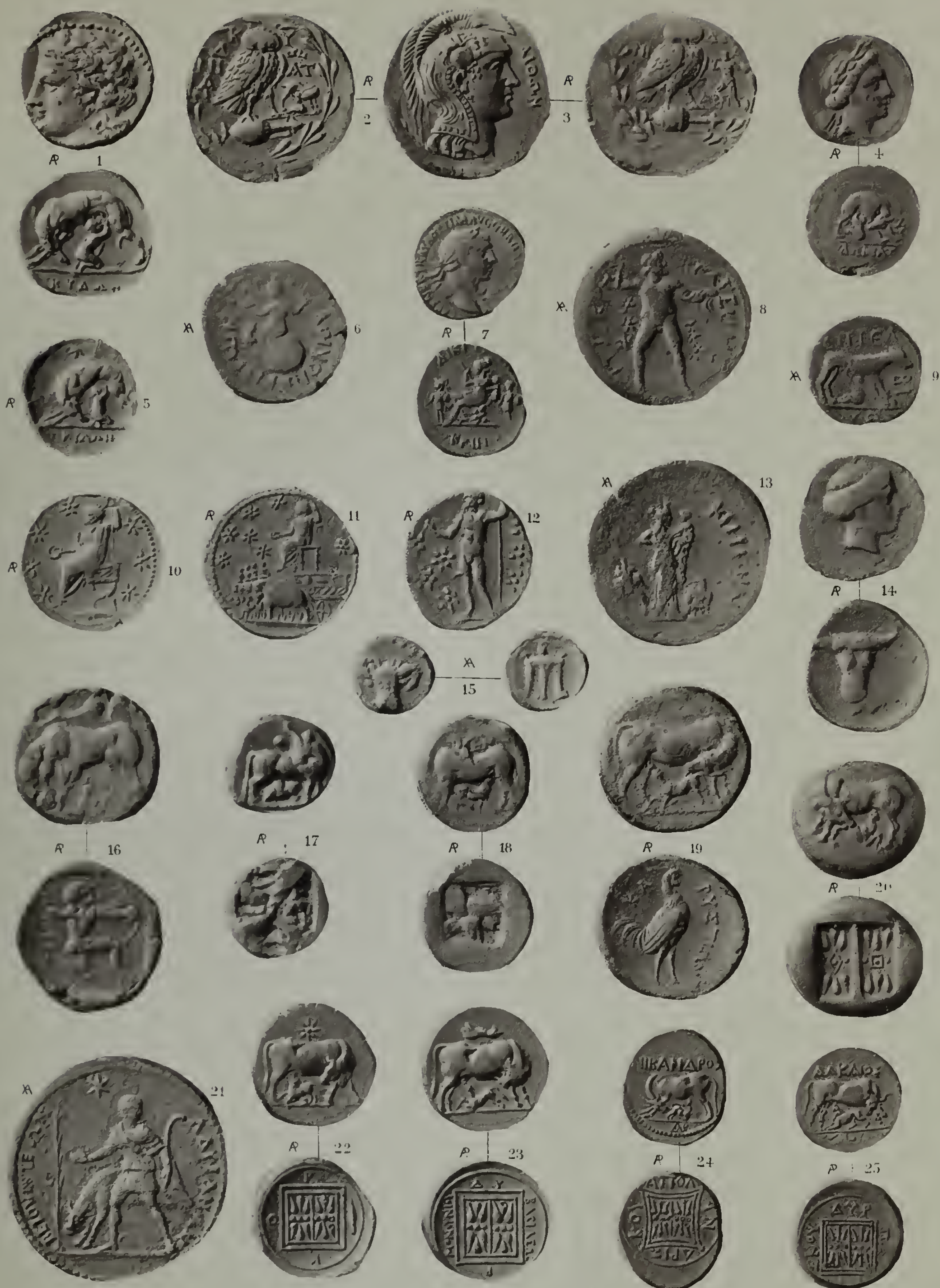
Ἰσιδώρα
Ἀρίστωνος
Μιλησία.

33. ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ
ΕΥΤΥΧΟΥ
ΠΑΦΙΑ

Εὐφροσύνη
Εὐτύχου
Παφία.

Κ. Δ. Μ.

(Ἐξεδόθη τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 1893)

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΔΙΟΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΑΓΕΝΟΥΣ

ΤΕΜΑΧΙΑ ΑΓΓΕΙΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ

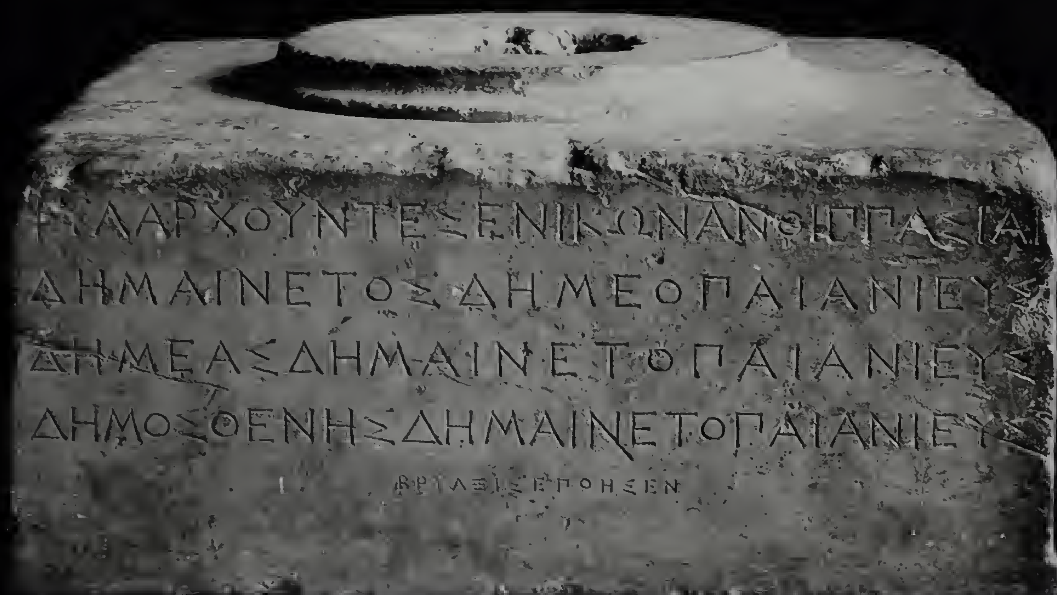
ΛΗΚΥΘΟΣ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

ΝΙΚΗ ΕΞ ΑΘΗΝΩΝ

ΝΙΚΗ ΕΞ ΑΘΗΝΩΝ

A

B

ΒΑΘΡΟΝ ΤΟΥ ΒΡΥΑΞΙΔΟΣ

Γ

Δ

ΒΑΘΡΟΝ ΤΟΥ ΒΡΥΑΞΙΔΟΣ

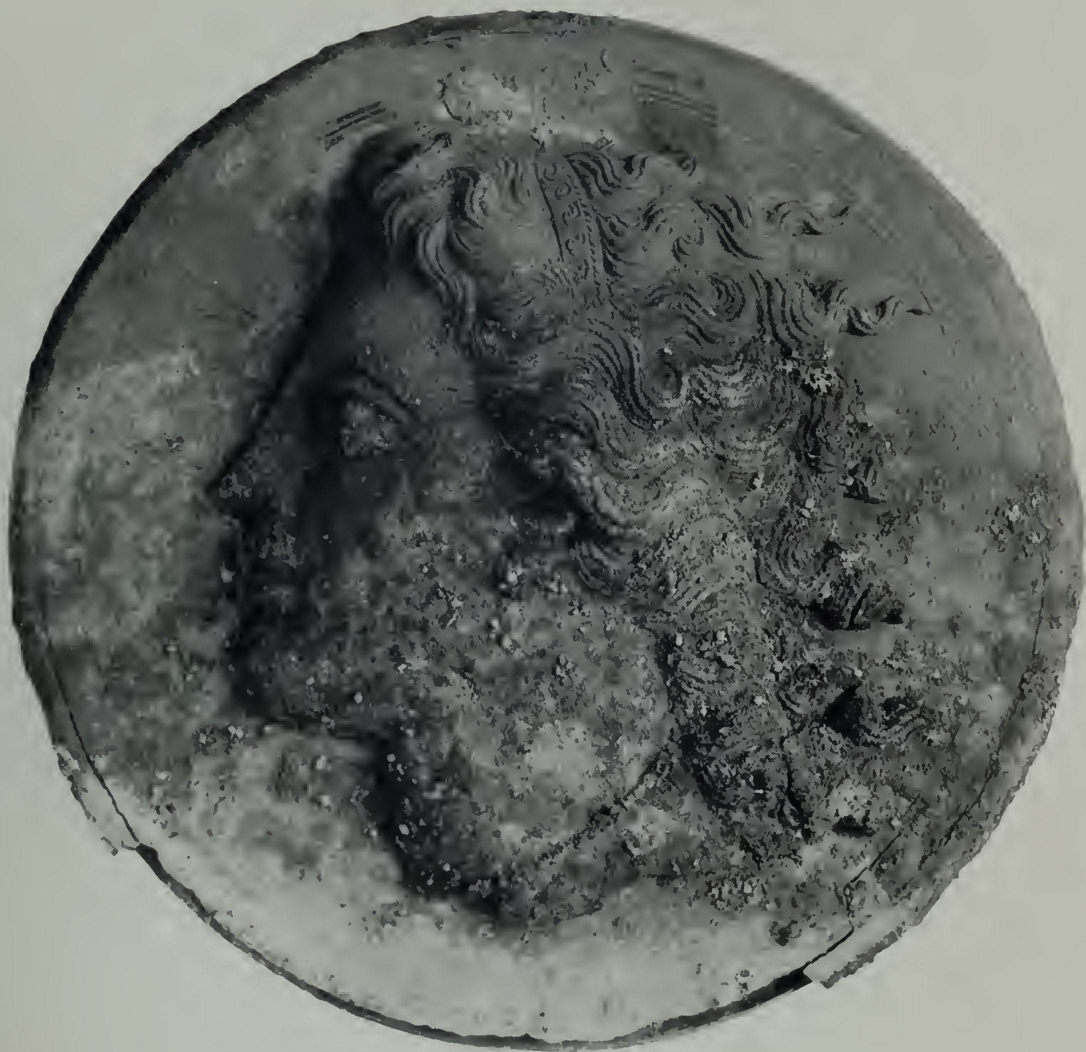
ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΕΡΜΗΙ ΚΑΙ ΝΥΜΦΑΙΣ (Πλευρὰ Α)

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΝ ΕΡΜΗΙ ΚΑΙ ΝΥΜΦΑΙΣ (Πλευρὰ Β)

ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ ΕΚ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

ΖΕΥΣ ΑΜΜΩΝ

ΖΕΥΣ ΑΜΜΩΝ

Ἀναπαράστασις

1

2

3

4

ΛΕΙΨΑΝΑ ΑΕΤΩΜΑΤΟΣ ΕΞ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

Λιθ. Κ. Γρούνδμαν Ἀθῆναι

1.

ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ

2.

Ε ΕΡΕΤΡΙΑΣ.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

1894

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1894

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Η ΕΝΝΕΑΚΡΟΥΝΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τοῦ παρελθόντος ἔτους 1893 τοῦ περιοδικοῦ τούτου (σελ. 179-186) ὁ κ. Γ. Νικολαΐδης, ὁ πλείστου ἄξιος ταμίας τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ἐδημοσίευσε βραχὺ ἄρθρον περὶ τῆς Καλλιρρόης τῆς καὶ Ἐννεακρούνου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀφήσω ὅλως ἄνευ ἀπαντήσεως, ἵνα μὴ οἱ ἀναγνῶσται τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν μονομερῆ μόνον περὶ τοῦ ζητήματος τούτου κρίσιν.

Ἐν εἰσαγωγῇ τοῦ ῥηθέντος ἄρθρου του ὁ κ. Νικολαΐδης πραγματεύεται τὸ Τρωϊκὸν ζήτημα, ἂν καὶ τοῦτο φυσικὰ οὐδόλως σχετίζεται πρὸς τὴν Ἐννεάκρουνον. Ὁ κ. Νικολαΐδης δὲν παραδέχεται, ὅτι διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Σχλῆμαν καὶ ἐμοῦ διεξαχθεισῶν ἀνασκαφῶν ἐν Ἰσαρλὴκ, ὅπου κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ Ἑλληνο-ῥωμαϊκοῦ Ἰλίου, ἀνεκαλύφθη ἡ Ὁμηρικὴ Τροία. Ἀλλ' ἐπιμένει εἰς ἣν πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἐξήνεγκε γνώμην ὅτι ἡ Τροία ἔκειτο ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν ὑπερκειμένων τοῦ χωρίου Βουνάρβασι, θλίβεται δὲ ὑπερβαλλόντως ὅτι ἄνδρες οἷοι ὁ G. Perrot καὶ ὁ H. Kiepert, οἵτινες πρότερον ἐτάσσοντο πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ, νῦν δὲν ἀναγνωρίζουσι πλέον τὸ Βουνάρβασι ὡς τὴν θέσιν τῆς Ὁμηρικῆς Τροίας. Ἰδίως εὑρίσκει ὁ κ. Νικολαΐδης ἀσύγγνωστον ὅτι ὁ H. Kiepert ἐν τῷ νεωτάτῳ τῆς Ἑλλάδος χάρτῃ ἐξήλειψε τὴν λέξιν *Τροία* ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Βουνάρβασι, τὰς δὲ παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο πηγὰς δὲν ὀνομάζει πλέον πηγὰς τοῦ Σκαμάνδρου.

Οὐδεμία ὑφίσταται ἀνάγκη νὰ ὑπερασπισθῶ ἐνταῦθα τοὺς δύο τούτους σοφούς. Ἐξάπαντος πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι αἱ περὶ Βουνάρβασι ὡς τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου ἀποδείξεις ἥκιστα πειστικαὶ εἶνε, διὰ ν' ἀναγκάζωνται νῦν οἱ πρότερον ὑπερασπισταὶ ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον νὰ μεθίστανται εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον καὶ ν' ἀναγνωρίζωσι τὸ Ἰσαρλὴκ ὡς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Τροίας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν σοφῶν τῶν πιστευόντων ἀκόμη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Lechevalier ἀνακαλυφθεῖσαν Τροίαν καὶ εἰς τὰς δύο πηγάς, τὴν ψυχρὰν καὶ τὴν θερμήν, τὰς ὁποίας ἰσχυρίσθη ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐκεῖ, μολονότι ἀληθῶς μόνον ψυχραὶ ὑπάρχουσι καὶ αὗται πολὺ περισσότεραι τῶν δύο, ἀποβαίνει ὁσημέραι μικρότερος. Οὐδεὶς δέ, ὅσον ἐμοὶ γνωστὸν, ἐκ πάντων τῶν ἀρχαιολόγων, τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν Τρῳάδα ἐπισκεφθέντων καὶ ἰδόντων τό τε Βουνάρβασι καὶ τὰς ἐν Ἰσαρλὴκ ἀνασκαφὰς διενοήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐσφαλμένην θεωρίαν περὶ τῆς τοποθετήσεως τῆς ἀρχαίας Τροίας ἐν Βουνάρβασι.

Ἐλπίζω πολὺ ὅτι ὁ κ. Νικολαΐδης θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπισκεφθῇ πάλιν τὴν Τροίαν καὶ νὰ θεωρήσῃ ἰδίοις ὄμμασι τἀποτελέσματα τῶν τελευταίων ἐν Ἰλίῳ ἀνασκαφῶν. Ὅταν ἴδῃ τὰ μεγαλοπρεπῆ τῆς μυκηναίας ἐποχῆς τείχη καὶ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα νεωστὶ ἀπεκαλύφθησαν κάτωθεν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαικῶν κτιρίων, παραβάλῃ δὲ αὐτὰ πρὸς τὰ ἐν Βουνάρβασι λείψανα, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ συνταχθῇ μετ' ἀνδρῶν οἷοι ὁ G. Perrot καὶ ὁ H. Kiepert, καὶ θ' ἀποδεχθῇ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς πόλεως Ἰλίου ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι ἡ πόλις των ἔκειτο ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Τροίας· καὶ ἅπασα δὲ ἡ ἀρχαιότης ἐξαιρέσει τριῶν ἢ τεσσάρων συγγραφέων συνεμερίζετο τὴν γνώμην ταύτην χωρὶς ποσῶς ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου, μολονότι οὐδὲν σχεδὸν ἴχνος ἐκ τῶν ἀρχαίων τειχῶν καὶ οἰκοδομημάτων ἠδύνατο τότε νὰ ἴδῃ τις. Πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς καὶ τώρα ἀκόμη ἀμφιβολίας νὰ ἔχωμεν, ὅταν κάτωθεν τῶν Ἑλληνικῶν κτισμάτων οὐ μόνον εὑρίσκομεν τὰ λείψανα μεγαλοπρεποῦς ἀκροπόλεως τῶν μυκηναίων χρόνων, ἀλλ' εἰς ἔτι μεγαλείτερον βάθος τὰ λείψανα παναρχαίων ἐποικήσεων, τὰ ὁποῖα ἀναμφήριστον ἀπόδειξιν παρέχουσιν ὅτι ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ πολλοὺς ἤδη πρὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Πριάμου αἰῶνας σημαντικὴ ἑστία ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, τὸ κέντρον τῆς Τρῳάδος, ὑπῆρξε; Ἐν τούτοις ἂς ἀφήσωμεν τὴν Τροίαν καὶ ἂς σπεύσωμεν εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς τὴν Ἐννεάκρουνον.

Ὁ κ. Νικολαΐδης μὲ ἐνόησε μὲν ἐν γένει ὀρθῶς,

ἀφοῦ παραδέχεται ὅτι τὴν μὲν Ἐννεάκρουνον ζητῶ πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀκροπόλεως, τὴν δὲ Καλλιρρόην τοῦ 5ου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος καὶ τῶν μετ' αὐτὸν χρόνων ἐν τῷ Ἰλισσῷ, ἔν τισιν ὅμως μὲ παρενόησεν ἐντελῶς· ἐγὼ π. χ. οὐδέποτε διενοήθην ἢ ἐξεφράσθην ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς Καλλιρρόης τῆς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν διωχετεύετο μεταξὺ Ἀκροπόλεως καὶ Πνυκὸς εἰς τὴν Ἐννεάκρουνον, διότι γνωρίζω ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ νερὸν μόνον του δὲν ἀνέβαινε τὰ βουνά. Ἐπίσης οὐδέποτε ἐγνωμάτευσα ὅτι ἡ Ἐννεάκρουνος ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ λόφου τῆς Πνυκός, διότι γνωρίζω ὅτι ἐκ τόσον ταπεινοῦ ὄρους ὡς ἡ Πνὺξ δύσκολα θὰ ἐπήγαζέ ποτε τόσον ὕδωρ, ὥστε καὶ δι' ἐννέα κρουνῶν νὰ ἐκρέῃ· οὐδὲ διισχυρίσθην ποτὲ ὅτι ἅπασαι αἱ ἐν Ἀττικῇ πηγαὶ ἔφερον τὸ ὄνομα Καλλιρρόη, διότι εἰς τὰ πέριξ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ὑπῆρχον πολλαὶ πηγαὶ μὲ ἄλλα ὀνόματα. Πρὸς τούτοις οὐδέποτε ἐπῆλθέ μοι εἰς τὸν νοῦν νὰ ὀνομάσω ναΐσκον τινά, ὃν ἀνεκαλύψαμεν κατωτέρω τῆς θέσεως τῆς κρήνης παρὰ τὴν Πνύκα, ἱερὸν τῆς Δήμητρος, διότι ἐκ τοῦ Παυσανίου γνωρίζω ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἔκειτο ὑπὲρ τὴν Ἐννεάκρουνον. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγὼ παρεδέχθην καὶ τὸ ὁποῖον καὶ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἐβεβαιώθη, εἶνε τὸ ἀκόλουθον, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀνέβλυζον παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τῆς Πνυκός, ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς ἀρχαίας πόλεως, τῆς κατόπιν Ἀκροπόλεως, πλείονες πηγαὶ παρέχουσαι τοῖς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει κατοικοῦσιν Ἀθηναίοις καλὸν καὶ ἀρκετὸν πόσιμον ὕδωρ. Αὗται δὲ ἦσαν αἱ *φανεραὶ πηγαὶ* τοῦ Θουκυδίδου, αἵτινες ὠνομάζοντο *Καλλιρρόη*. Ὅτε ἡ πόλις ηὐξήθη καὶ κατωτέρω τῶν πηγῶν ἐσχηματίσθη ἡ ἀγορά, δὲν ἐπήρκει πλέον τὸ ὕδωρ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πολλῶν κατοίκων. Διὰ τοῦτο ὁ Πεισίστρατος ἐπεχείρησε νὰ διοχετεύσῃ διὰ μεγάλου ὑδραγωγείου νέον καὶ ἄφθονον ὕδωρ. Τὸ ὑδραγωγεῖον δὲ τοῦτο, ἔργον διαφερόντως λαμπρόν, ἀνεκαλύφθη νῦν πραγματικῶς, ἔχει δὲ τὴν ἀρχήν του πιθανῶς ἐκ τῆς ἀνωτέρας τοῦ Ἰλισσοῦ κοιλάδος καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ. Κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ὑδραγωγείου ᾠκοδομήθη δεξαμενὴ καὶ κρήνη ἔχουσα τόσον ἄφθονον ὕδωρ, ὥστε νὰ ἐκρέῃ τοῦτο δι' ἐννέα κρουνῶν. Τὸ ὀλίγον ὕδωρ τῆς ἀρχαίας Καλλιρρόης διωχετεύθη πιθανῶς εἰς τὴν αὐτὴν δεξαμενήν. Ὑπερήφανοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τῇ ἀφθονίᾳ τοῦ ὕδατος ὠνόμασαν νῦν τὴν κρήνην τῆς πόλεως Ἐννεάκρουνον, τὸ δὲ παλαιὸν ὄνομα Καλλιρρόη ἔπεσεν ὅλως εἰς ἀχρηστίαν.

Πάντες οἱ κατόπιν συγγραφεῖς οἱ μνημονεύοντες τῆς κρήνης τῆς πόλεως ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ἐννεάκρουνον, καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος λαλῶν περὶ τῶν Πελασγῶν, δηλαδὴ περὶ ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ πηγὴ ἐκαλεῖτο ἀκόμη Καλλιρρόη. Ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα εἶχεν ἐξαφανισθῇ ταχέως καὶ μόνον εἷς ἐγχώριος ἀρχαιοδίφης, ὁ Θουκυδίδης, γνωρίζει αὐτὸ ἀκόμη καὶ τὸ ἀναφέρει. (πρβλ. Unger, Enneakrunos und Pelasgikon σελ. 6).

Ἐπειδὴ τὸ ὄνομα Καλλιρρόη ἦτο λίαν κατάλληλον διὰ μίαν πηγὴν καὶ δὲν ἐγίνετο πλέον χρῆσις αὐτοῦ διὰ τὴν κρήνην τῆς πόλεως, ὠνόμασαν ἕνα αἰῶνα μετὰ τὸν Πεισίστρατον τὴν παρὰ τὸν Ἰλισσὸν πηγὴν καὶ τὸν καταρράκτην Καλλιρρόην. Νομίζω μάλιστα ὅτι δύναμαι ν' ἀποδείξω καὶ πῶς εἰς τοῦτο κατήντησαν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐνταῦθα ὁ κατάλληλος πρὸς αὐτὸ τόπος. Ἀρκεῖ δὲ μόνον νὰ ὑπομνήσω ὅτι ἡ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Καλλιρρόη μνημονεύεται κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Ἀξίοχ. 364. Α), ἀναφέρεται δὲ καὶ ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων καὶ ὑπὸ τοῦ Πλινίου (ΙΙ, 7, 24) πρὸς τῇ Ἐννεακρούνῳ ὡς ἰδιαιτέρα τῆς Ἀττικῆς πηγή. Ἡ Καλλιρρόη ἔκειτο ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ δὲν περιεκλείσθη ἐντὸς αὐτῆς οὔτε κατὰ τὴν ἐπὶ Ἀδριανοῦ γενομένην ἐπέκτασιν τῆς πόλεως. Τοιαῦται ὅμως πηγαὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως κείμεναι ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι, ἐξ ὧν δύναται νὰ μνημονευθῇ μάλιστα ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Χ, 397) ἀναφερομένη, ἡ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Διοχάρους.

Ἐὰν λοιπὸν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου ἡ Ἐννεάκρουνος, ὡς ῥητῶς λέγει ὁ ἴδιος, ἦτο ἡ μόνη πηγὴ διὰ πάσης τῆς πόλεως, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Παυσανίας ἐννοεῖ τὴν ἡμετέραν Ἐννεάκρουνον τὴν ὑπὲρ τὴν ἀγορὰν καὶ οὐχὶ τὴν ἐν τῷ Ἰλισσῷ Καλλιρρόην, τοῦτο δὲ εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον βέβαιον, καθόσον ὁ Παυσανίας ὀλίγον πρὶν ἢ μνημονεύσῃ τῆς Ἐννεακρούνου εὑρίσκεται εἰς τὰ πλησίον τοῦ Ἀρείου Πάγου μέρη καὶ ἀμέσως δὲ κατόπιν πάλιν περιγράφει τὸν οὐ μακρὰν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐπὶ τοῦ ἀγοραίου Κολωνοῦ κείμενον ναὸν τοῦ Ἡφαίστου. Ὁ κ. Νικο-

λαΐδης καὶ πᾶς ὁ μετ᾽ αὐτοῦ τὴν Ἐννεάκρουνον ἔτι παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ζητῶν ὀφείλει κατ᾽ ἀνάγκην νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ὁ Παυσανίας ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπήδησεν αἰφνιδίως εἰς τὸ ἀντίθετον ὅλως τῆς πόλεως μέρος, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ ἔπειτα ἀμέσως πάλιν εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ τοὐλάχιστον νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Παυσανίου παρεδόθη ὅλως συγκεχυμένον κατὰ τὸ μέρος τοῦτο, μολονότι οὐδὲν ἐνδόσιμον περὶ τοιαύτης ἀταξίας αὐτοῦ ὑπάρχει.

Μὲ τοῦτο φθάνω πλέον εἰς τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ὁ κ. Νικολαΐδης ἀναφέρει ὡς μάρτυρας περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐννεακρούνου παρὰ τὸν Ἰλισσόν. Εἶνε φανερὸν ὅτι εἰς τὴν βραχεῖαν ταύτην ἀπάντησιν δὲν δύναμαι νὰ πραγματευθῶ ὅλας τὰς μαρτυρίας τῶν συγγραφέων περὶ τῶν δύο πηγῶν, ἐπιφυλασσόμενος δὲ νὰ πράξω τοῦτο ἀλλαχοῦ, περιορίζομαι μόνον ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσω διὰ βραχέων τὰς μαρτυρίας ἐκείνας, ἐφ᾽ ὧν ὁ κ. Νικολαΐδης ἰδίως στηρίζεται.

1) Ὁ Ἡρόδοτος (VI, 137) διηγεῖται ὅτι αἱ τῶν Ἀθηναίων θυγατέρες φοιτῶσαι ἐπὶ ὕδωρ εἰς τὴν Ἐννεάκρουνον ἠνοχλοῦντο ὑπὸ τῶν Πελασγῶν, τῶν κατοικούντων τότε καὶ καλλιεργούντων τοὺς ὑπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἀγρούς. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι κατῴκουν τότε ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Πελασγῶν περιτειχισμένῃ πόλει καὶ τὰ κοράσια ὤφειλον νὰ ἐξέρχωνται διὰ τῆς πύλης αὐτῆς, ὅπως ὑδρεύωνται, ἐδύναντο ἐπίσης νὰ ἐνοχλῶνται ὑπὸ τῶν Πελασγῶν, καὶ ἐὰν ἡ πηγὴ αὕτη ἐξ ἧς ὑδρεύοντο ἔκειτο πρὸς δυσμάς, καὶ ἐὰν πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκ τοῦ χωρίου λοιπὸν τοῦ Ἡροδότου τοῦτο μόνον ἐξάγεται, ὅτι ἡ Ἐννεάκρουνος ἔκειτο ἐκτὸς τῆς τότε πόλεως, ἀλλὰ ποῦ δὲν λέγει ὁ συγγραφεύς.

2) Ἀλλ᾽ ὁ Θουκυδίδης δὲν λέγει τάχα (II, 15) ῥητῶς, ὅτι ἡ Ἐννεάκρουνος ἔκειτο πρὸς μεσημβρίαν; Ἀπαντῶ ὅτι ὄχι! Ἀληθῶς κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἑρμηνείαν τοῦ χωρίου τούτου, ἣν καὶ ὁ κ. Νικολαΐδης ἀκολουθεῖ, φαίνεται ὅτι λέγει τοιοῦτόν τι ὁ Θουκυδίδης, ἐγὼ ὅμως τὴν ἑρμηνείαν ταύτην δὲν θεωρῶ ὀρθὴν καὶ μὲ τὴν γνώμην μου ταύτην δὲν εὑρίσκομαι πλέον μόνος. Ὁ Θουκυδίδης λαλεῖ περὶ τῆς αὐτῆς ἀρχαίας πόλεως, ἣν ἀνωτέρω εἴδομεν παρὰ τῷ Ἡροδότῳ περιτειχισμένην ὑπὸ τῶν Πελασγῶν. Ἡ πόλις αὕτη συνίστατο ἐκ δύο μερῶν, ἐκ τῆς ἄνω Ἀκροπόλεως τῆς ἀποτελεσάσης βραδύτερον τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς τέμενος, καὶ ἐκ τμήματος κατὰ τοὺς πρόποδας αὐτῆς, τὸ ὁποῖον εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐσχημάτιζε τὸ ἐρημωθὲν Πελασγικὸν καὶ *μάλιστα πρὸς νότον ἦτο τετραμμένον*. Ὁ Θουκυδίδης θέλει ν᾽ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ παναρχαία πόλις δὲν ἦτο μεγαλειτέρα τῶν δύο τούτων τμημάτων, καὶ τοῦτο ἐκθέτει λογικώτατα καὶ πειστικώτατα διὰ τῶν ἀκολούθων τεσσάρων τεκμηρίων.

Α΄) Τὰ ἀρχαιότατα ἱερὰ ἔκειντο ἐντὸς τῆς μετὰ ταῦτα Ἀκροπόλεως.

Β΄) Τὰ ἐκτὸς αὐτῆς εὑρισκόμενα ἱερὰ ἔκειντο πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου πόλεως, ἀμέσως δηλαδὴ πρὸ τῆς πύλης τῆς παναρχαίας πόλεως. Ἡ πύλη δὲ εὑρίσκετο εἰς τὸ βορειοδυτικὸν αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Γ΄) Καὶ ἡ πηγὴ τῆς πόλεως ἡ καλουμένη τὸ παλαιὸν Καλλιρρόη, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Θουκυδίδου φέρουσα πλέον τὸ ὄνομα Ἐννεάκρουνος, ἔκειτο πλησίον τῆς πόλεως ταύτης οὐ μακρὰν τῆς πύλης αὐτῆς.

Δ΄) Ἡ Ἀκρόπολις ἐκαλεῖτο ἔτι ἐπὶ Θουκυδίδου ἐπισήμως πόλις, ἄρα ἦτό ποτε τὸ μόνον κατῳκημένον τῆς μετὰ ταῦτα πόλεως μέρος.

Ἐκ τῶν τεκμηρίων τούτων τὸ δεύτερον μόνον χρῄζει ἰδιαιτέρας ἐξετάσεως. Διότι δύναται νὰ ἐρωτήσῃ τις: ἀλλὰ μήπως τὰ ἱερὰ τὰ ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου μνημονευόμενα δὲν ἔκειντο πάντα εἰς τὸ μεσημβρινοανατολικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὸν Ἰλισσόν; Ὁ κ. Νικολαΐδης ἀπαντᾷ ναὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην καὶ ἐν ταύτῃ ἔχει πολλοὺς τῶν ἀρχαιολόγων ὁμοδοξοῦντας, ἀλλ᾽ ἐν τούτοις δύναται ν᾽ ἀποδειχθῇ τὸ ἐναντίον. Εἶνε ἀληθὲς μὲν ὅτι οὐ μακρὰν τοῦ Ἰλισσοῦ ἔκειντο τὸ τέμενος τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος καὶ τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐντὸς δὲ τοῦ δευτέρου ὑπῆρχεν ἐπίσης ἱερὸν τῆς Γῆς Ὀλυμπίας· τίς δὲ ἀγνοεῖ καὶ τὸ κατὰ τοὺς μεσημβρινοανατολικοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως κείμενον τέμενος Διονύσου τοῦ Ἐλευθερέως; Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε τὰ πανάρχαια ἱερά, τὰ ὁποῖα ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ ῥηθέντι χωρίῳ ὡς τεκμήρια τῆς γνώμης του ἀναφέρει· ὁ Θουκυδίδης δὲν δύναται νὰ ἐννοῇ ἄλλο παρὰ τὸ ἀρχαιότατον ἱερὸν τοῦ Πυθίου, τουτέστι τὸ ἄντρον τοῦ Ἀπόλλωνος Ὑπα-

κραίου εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Εὐριπίδης ἐν Ἴωνι «*τοῦ θεοῦ τὰ φίλτατα*», ὁ δὲ Φιλόστρατος (βίοι Σοφ. ΙΙ, 1, 5) ἁπλῶς *τὸ Πύθιον* ὀνομάζει. Παρὰ τὸ Πύθιον τοῦτο παρετηροῦντο, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου τοῦ Εὐριπίδου (Ἴων, στ. 285), *αἱ Πύθιαι ἀστραπαί*, καὶ ἐπειδὴ ἡ θέσις αὕτη κατὰ τὸν Στράβωνα (IX, 404) ἦτο μεταξὺ τοῦ Πυθίου καὶ τοῦ Ὀλυμπίου, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ἐγγὺς τοῦ ἄντρου τοῦ Πυθίου καὶ τὸ παλαιὸν ἱερὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Τὰ μεγάλα τεμένη τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Διὸς πρὸς τὸ μεσημβρινοανατολικὸν ἦσαν νέα ἱδρύματα τῶν Πεισιστρατιδῶν, τὰ δὲ πανάρχαια ἱερὰ καὶ τῶν δύο θεῶν ἔκειντο εἰς τοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ τὴν πύλην αὐτῆς. Καὶ τὸ τρίτον ἱερὸν τὸ ὁποῖον ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει, δηλαδὴ τὸ τῆς Γῆς, βεβαιοῦται ἐξ ἐπιγραφῶν (C.I.A. III, 411 καὶ Athen. Mitth. II, 177) καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν (Παυσ. I, 22,3) ὅτι ἔκειτο πρὸ τῆς πύλης τῆς Ἀκροπόλεως, εἶνε δὲ τὸ γνωστὸν ἱερὸν τῆς Γῆς κουροτρόφου, τοῦ ὁποίου ὁ Παυσανίας μνημονεύει προτοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅτι τέλος ὁ Θουκυδίδης μὲ τὸ ἐν *Λίμναις ἱερὸν τοῦ Διονύσου* δὲν ἐννοεῖ τὸ ἱερὸν Διονύσου τοῦ Ἐλευθερέως τὸ κατὰ τοὺς μεσημβρινοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως προκύπτει ἤδη ἐκ τούτου ὅτι ὁ Θουκυδίδης προσεπιλέγει, ὅτι περὶ ἐκείνου τοῦ Διονύσου λαλεῖ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐπανηγυρίζοντο τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἐν Λίμναις Διονύσου ἑωρτάζοντο τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια, τὰ Ἀνθεστήρια, πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ Ἐλευθερέως Διονύσου τὰ νεώτερα, τὰ μεγάλα Διονύσια· ὅτι δὲ ἡ τελευταία αὕτη ἑορτὴ ἐτελεῖτο παρὰ τὴν μεσημβρινὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐνῷ τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια ἐτελοῦντο ἄλλοθί που, εἶνε ἤδη κοινῶς παραδεδεγμένον (Πρβλ. λ. χ. Lolling τοπογραφίαν Ἀθηνῶν σελ. 323).

Ποῦ ὅμως τὸ ἱερὸν τοῦ Διονύσου τὸ ἐν Λίμναις κείμενον πρέπει νὰ ζητηθῇ, δὲν ἐβεβαιώθη ἀκόμη, οὐχ ἧττον φρονῶ ὅτι δύναμαι ν' ἀποδείξω καὶ τοῦτο κείμενον πρὸ τῆς πύλης τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν μεσημβρινοδυτικὴν γωνίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἔκειτο δηλαδὴ εἰς τὸ ἑλῶδες ἔδαφος κατέρω τῆς Ἐννεακρούνου οὐ μακρὰν τοῦ Ληναίου, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζω ἐν τῇ παρὰ τὴν ἀγορὰν ὀρχήστρᾳ, ἔνθα ἵσταντο οἱ ἀνδριάντες τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος. Ὀφείλω νὰ ἀρκεσθῶ ἐνταῦθα εἰς ὅσα περὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ μνημονευθέντος χωρίου τοῦ Θουκυδίδου ὑποδηλῶ, θὰ εἶνε ὅμως ἱκανὰ ταῦτα, ὅπως πείσωσι πάντα ἀμερόληπτον, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται πλέον ἀβασανίστως νὰ παρατίθηται τοῦ συγγραφέως τούτου τὸ μνημονευθὲν χωρίον ὡς ἀπόδειξις, ὅτι τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα καὶ ἡ τῆς πόλεως κρήνη Ἐννεάκρουνος ἔκειντο εἰς τὸ μεσημβρινοανατολικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως μακρὰν τῆς παναρχαίας πόλεως. Πᾶς δ' ὁ εἰδικῶς ἀσχολούμενος μὲ τὸ ζήτημα θὰ συνομολογήσῃ μάλιστα μετ' ἐμοῦ ὅτι ἡ Ἐννεάκρουνος κατὰ τὸν Θουκυδίδην πρέπει νὰ ζητηθῇ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος, ἔνθα αὕτη καὶ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφέρεται, καὶ ὅπου νῦν διὰ τῶν ἡμετέρων ἀνασκαφῶν εὑρέθησαν παλαιαὶ πηγαὶ καὶ τὰ λείψανα μεγαλοπρεποῦς ὑδραγωγείου ἐκ τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος. Ὁ Θουκυδίδης λοιπὸν δὲν ἀντίκειται, ἀλλ' ἀκριβῶς εἶνε ὑπὲρ τῆς ἐμῆς τοποθεσίας τῆς Ἐννεακρούνου.

3) Ὁ κ. Νικολαΐδης ἐπερείδεται πρὸς τούτοις ἐπὶ χωρίου τινὸς τοῦ Ἰσοκράτους (XV, 287), ἐν ᾧ ἀναφέρεται περὶ τῶν Ἀθηναίων νεανίσκων ὅτι ἐσυνήθιζον νὰ ψύχωσιν οἶνον εἰς τὴν Ἐννεάκρουνον· ὅτι ὅμως ἡ ψῦξις αὕτη τοῦ οἴνου ἐγίνετο ἐν τῷ Ἰλισσῷ δὲν λέγει οὐδόλως ὁ ῥήτωρ. Ἀπ' ἐναντίας οἱ λόγοι του τότε μόνον γίνονται καταληπτοί, ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ψῦξις τοῦ οἴνου ἐγίνετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως παρὰ τὴν ἀγορὰν (πρβλ. Unger, Enneakrunos σελ. 7). Δὲν ἐννοῶ δὲ καὶ διατί τὸ ὕδωρ τῆς Καλλιρρόης τῆς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἦτο ψυχρότερον ἢ τὸ τῆς παρὰ τὴν Πνύκα Ἐννεακρούνου, ἀφοῦ ἐκεῖνο μὲν εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ποτάμιον ὕδωρ τοῦ Ἰλισσοῦ, ὅπερ ἐκ τοῦ βράχου καταδύεται εἰς τὴν κοίτην αὐτοῦ καὶ ἀναβλύζει πάλιν εἰς τὴν Καλλιρρόην, τὸ δὲ ὑδραγωγεῖον τοῦ Πεισιστράτου διωχέτευεν ὑπόγειον πηγαῖον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον πιθανῶς μόλις παρὰ τὴν Πνύκα ἔβλεπε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ διὰ τοῦτο τὴν πρώτην αὐτοῦ θερμοκρασίαν δὲν μετέβαλλε. Πῶς ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις τὸ χωρίον τοῦ Ἰσοκράτους δύναται νὰ εἶνε ὑπὲρ τῆς τοποθετήσεως τῆς Ἐννεακρούνου παρὰ τὸν Ἰλισσόν, εἶνε ὅλως ἀκατάληπτον εἰς ἐμέ.

4) Καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν χωρίον τοῦ

Πλάτωνος (ἐν Ἀξιόχῳ 364. Α) παρατίθεται ὑπὸ τοῦ κ. Νικολαΐδου πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του, λέγοντος «*Καὶ ἐν Ἀξιόχῳ τοῦ Πλάτωνος ἀξιοπίστως λέγεται παρὰ τὸν Εἰλισσὸν εἶναι τὴν Καλλιρρόην τὴν καὶ Ἐννεάκρουνον*». Ἐάν τις ὅμως ἀνατρέξῃ εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ βλέπει μετ' ἀπορίας ὅτι ὁ Πλάτων οὐδαμῶς ποιεῖται χρῆσιν τοῦ ὀνόματος *Ἐννεάκρουνος*, λαλεῖ δὲ μόνον περὶ τῆς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν Καλλιρρόης καὶ ὄχι περὶ τῆς κρήνης τῆς πόλεως, ἥτις ἀπὸ τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος ἐκαλεῖτο Ἐννεάκρουνος καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν ἀπέβαλε πλέον.

5) Ἐμνημονεύθη ἤδη ὅτι καὶ ὁ Στράβων (IX, 404) δὲν τοποθετεῖ τὸ Πύθιον καὶ δι' αὐτοῦ κατ' ἀκολουθίαν ἐμμέσως τὴν Ἐννεάκρουνον πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ τεῖχος ἐν ᾧ ἵστατο ἡ ἐσχάρα τοῦ Ἀστραπαίου Διὸς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἦτο τὸ μεσημβρινὸν τεῖχος τῆς πόλεως, διότι τότε μεταξὺ τῶν μεσημβρινοανατολικῶς κειμένων τεμενῶν τοῦ Πυθίου καὶ τοῦ Ὀλυμπίου οὐδὲν ἀπολύτως ὑπῆρχε τεῖχος. Ὁ Στράβων λαλεῖ ἐξ ἅπαντος περὶ τοῦ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ γωνίᾳ τῆς Ἀκροπόλεως κειμένου Πυθίου, καθὼς ἀπέδειξα ἤδη ἐκ τοῦ Ἴωνος τοῦ Εὐριπίδου. Καὶ ὁ κ. Νικολαΐδης δὲν θὰ ἀρνηθῇ βεβαίως ὅτι ἡ θέσις αὕτη ἐκ φύσεως ἦτο πολὺ καταλληλοτέρα νὰ παρατηρῇ τις τὰς ἀστραπὰς τὰς παρὰ τὸ κατὰ τὴν Φυλὴν *Ἅρμα*.

6) Ὡς τελευταῖον συγγραφέα ἐπικαλεῖται ἀκόμη ὁ κ. Νικολαΐδης τὸν Παυσανίαν, περὶ τοῦ ὁποίου ἐπραγματεύθημεν ἤδη. Ὁ περιηγητὴς βλέπων τὴν Ἐννεάκρουνον πλησίον τῆς ἀγορᾶς, ἀγνοεῖ τὸ πρότερον αὐτῆς ὄνομα Καλλιρρόη καὶ ὀνομάζει αὐτὴν τὴν μόνην πηγὴν διὰ πάσης τῆς πόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἄλλως μόνον φρέατα γνωρίζει. Τοῦ Παυσανίου τὰς μαρτυρίας ἐκήρυξαν ὡς παντάπασιν ἐσφαλμένας, ἀλλ' εἶνε ἐντελῶς ὀρθαί. Τῷ ὄντι ἡ παρὰ τὴν Πνύκα πηγὴ ἦτο ἡ μόνη μεγαλειτέρα πηγή, καὶ ἡ μόνη μεγάλη κρήνη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, ἥτις ἴσως ἀρχικῶς ἀσήμαντος οὖσα κατέστη διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου διοχετευθέντος ὕδατος μία τῶν ἀξιοθεάτων κρηνῶν. Ὁ Παυσανίας ὀνομάζει αὐτὴν πηγὴν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ φρέατα, διότι ἐγνώριζε τόσον ὀλίγον ὅσον καὶ οἱ πλεῖστοι σύγχρονοί του ὅτι τοῦ ὕδατος μικρὰ μόνον ποσότης ἀνέβλυζεν ἐκεῖ, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ δι' ὑπογείου ἀγωγοῦ διωχετεύετο τοῦτο εἰς τὴν Ἐννεάκρουνον.

Οἱ ὑπὸ τοῦ κ. Νικολαΐδου λοιπὸν παρατιθέμενοι συγγραφεῖς οὐ μόνον δὲν ἀναιροῦσι τὴν γνώμην μου περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐννεακρούνου, ἀλλὰ χρησιμεύουσιν ἀκριβῶς εἰς ὑποστήριξιν αὐτῆς. Ἀφοῦ δὲ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ἀκριβῶς ἐν τῇ θέσει, ἔνθα κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν παλαιῶν συγγραφέων ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ ἡ Ἐννεάκρουνος εὑρέθησαν καὶ φυσικαὶ πηγαὶ καὶ μέγα ἑλληνικὸν ὑδραγωγεῖον καὶ λίθοι ἀκόμη κρήνης τοῦ ἕκτου π. Χ. αἰῶνος, πᾶς ἀμερόληπτος κριτὴς θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ περίδοξον περὶ τῆς Ἐννεακρούνου ζήτημα ἐλύθη τέλος πραγματικῶς.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τὰς ὁποίας ἡ Ἀρχαιολ. Ἑταιρία ἐπεχείρησεν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ Ἰλισσοῦ ἔφεραν μὲν εἰς φῶς διαφόρους δεξαμενὰς καὶ ὑδραγωγεῖα, δὲν εὑρέθη ὅμως τίποτε τεκμηριοῦν τὴν ἐκεῖ ὕπαρξιν τῆς Ἐννεακρούνου· διότι ὅτι ὑπῆρξεν ἐκεῖ πηγή τις καὶ κρήνη οὐδεὶς μέχρι τοῦδε διημφισβήτησε. Παραδέχομαι εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἀναφερομένην Καλλιρρόην, τὴν διατηρήσασαν μέχρι σήμερον τὸ ὄνομά της, καὶ τἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς μὲ ἐνίσχυσαν εἰς τὴν γνώμην μου ταύτην.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ἐπιχειρηθεῖσαι ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν Ἐννεάκρουνον ἐξακολουθοῦν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Κατὰ πρῶτον ἐν αὐταῖς θὰ ἐρευνηθῇ τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ Πεισιστράτου, κατόπιν δὲ τὰ οἰκοδομήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Παυσανίας κείμενα ἀμέσως ὑπὲρ τὴν Ἐννεάκρουνον καὶ κατωτέρω αὐτῆς, δηλαδὴ τὸ *Ἐλευσίνιον* καὶ τὸ θέατρον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο *Ὠδεῖον*. Τὸ πρῶτον εἰκάζω ὅτι ἔκειτο ἄνωθεν τοῦ νῦν ἀνασκαπτομένου χώρου εἰς τὴν μεσημβρινοδυτικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐκεῖ ὅπου ἀποκλίνει ἡ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ἄγουσα ἁμαξιτὴ παρὰ τὸ φυλακεῖον, τὸ δὲ δεύτερον πλησίον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐὰν ἐπιτύχῃ νὰ ἀποδειχθῇ ὁριστικῶς καὶ βεβαίως ἓν τῶν οἰκοδομημάτων τούτων, θὰ ἐκλείψῃ τότε καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐννεακρούνου.

Ἐν Ἀθήναις 19/31 Ἰανουαρίου 1894.

WILHELM DÖRPFELD.

ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΤΟΥ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡΩ

ΧΡΥΣΕΛΕΦΑΝΤΙΝΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

(Πίν. 1).

Τὰ ἐν τῷ πίνακι 1 εἰκονιζόμενα δύο ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα εὑρέθησαν ἐν ταῖς ἐν Ἐπιδαυρίᾳ, ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀνασκαφαῖς. Ἀμφότερα ἐκομίσθησαν, ἅμα τῇ εὑρέσει αὐτῶν, εἰς Ἀθήνας καὶ κατετέθησαν ἐν τῷ Ἐθν Μουσείῳ [1].

Τὸ ἀριστερὰ εἰκονιζόμενον εὗρον ἐν ἔτει 1884 καὶ ἐδημοσίευσα, ἐν σχεδιάσματι γενομένῳ ὑπὸ τοῦ Gilliéron, ἐν τῇ *Ἐφημερίδι* ταύτῃ, 1885, σ. 48 [2]. Ἀναδημοσιεύω δ' αὐτὸ ἐνταῦθα ἵνα καταστήσω εὐχερῆ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἕτερον ἀνάγλυφον τὸ δεξιὰ εἰκονισμένον. Τοῦτο εὑρέθη ὑπὸ τοῦ κ. Στάη ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ 1886.

Δημοσιεύων τὸ πρῶτον ἀνάγλυφον ὑπεστήριξα ὅτι τοῦτο ἦτο ἀντίτυπον τοῦ ἐν τῷ Ἱερῷ, ἐν τῷ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἱδρυμένου τὸ πάλαι χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ θεοῦ τούτου, τοῦ ὑπὸ Θρασυμήδους τοῦ Παρίου ἱδρυθέντος, ὅ ἐστιν ὅτι ἐκ τοῦ ἀγάλματος τούτου ἔλαβεν ἀφορμήν. Προέβην δ' εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου γενομένης περιγραφῆς τοῦ ἔργου τοῦ Θρασυμήδους [3] καὶ ἐκ τῶν σωζομένων νομισμάτων τῆς Ἐπιδαύρου ἐν οἷς εἰκονίζεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πιστῶς τὸ ἄγαλμα τοῦτο. Ἡ ἐν ἔτει δὲ 1886 εὕρεσις τοῦ δευτέρου ἀναγλύφου ἐκράτυνε τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον. Ἔχομεν πλέον δύο ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ εὑρεθέντα ἀνάγλυφα ἐντελῶς σχεδὸν ὁμοιάζοντα ἀλλήλοις· θὰ εἶνε ἄρα ταῦτα ἀντίτυπα ἐπισήμου τινὸς ἔργου. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς καθόλου γνωρίσμασιν ὁμοιάζουσι ταῦτα πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Θρασυμήδους ποιηθὲν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὸ ἄγαλμα τοῦτο θὰ εἶνε τὸ πρωτότυπον. Ἀλλ' ὄχι μόνον κρατύνει, ὡς εἶπον, τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον, ἀλλὰ καὶ παρέχει ἡμῖν πιστοτέραν, ἢ τὸ ἕτερον, εἰκόνα τοῦ πρωτοτύπου· τῇ βοηθείᾳ δηλ. τούτου δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς καθ' ὅλου μορφῆς τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος. Τεθραυσμένον εἰς πολλὰ τεμάχια καὶ κακῶς ἐν γένει διατετηρημένον τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο δὲν διήγειρεν ἴσως μέχρι τοῦδε ὅσον ἔδει ἐνδιαφέρον.

Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀναγλύφου ὁλόκληρον σχεδὸν καὶ ἡ πλίνθος αὐτοῦ, δηλ. ἡ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ἀσκληπιοῦ προεξοχὴ τῆς πλακός, ἐλλείπουσιν (ἡ συμπλήρωσις ἐγένετο διὰ γύψου)· διὰ τοῦτο δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἂν εἰκονίζετο ἐν αὐτῷ ὁ *παρακατακείμενος κύων*, διότι οὗτος, λίαν ἐκτύπου ὄντος τοῦ ἀναγλύφου, δυνατὸν νὰ μὴ συνείχετο τῷ ἐδάφει αὐτοῦ ἀλλὰ νὰ ἦτο συμφυὴς μόνον τῇ καθ' ὁλοκληρίαν ἐξαφανισθείσῃ πλίνθῳ. Τὸ ὕψος τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καθημένου, εἶνε 0,70.

Παραβαλλόμενον τὸ προκείμενον ἀνάγλυφον, πρὸς τὸ ἕτερον, τὸ ἀριστερὰ εἰκονισμένον, δεικνύει τὰς ἑξῆς διαφοράς: α') ἡ κόμη ἀποτελεῖται οὐχὶ ἐκ μικρῶν ἀλλ' ἐκ μεγάλων κατὰ τὰ νῶτα κατερχομένων πλοκάμων, ὧν ἀνὰ εἷς κατέρχεται εἰς τὰ ἐμπρός, ἐπὶ τῶν ὤμων· β') περὶ τὸ κρανίον σώζονται ὀπαὶ δηλοῦσαι ὅτι ὁ θεὸς ἔφερε στέφανον· γ') ὑποπόδιον δὲν εἶχεν ὁ Ἀσκληπιὸς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ, διότι οἱ πόδες αὐτοῦ κατέρχονται μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐλλειπούσης πλίνθου, ὥστε δὲν ὑπῆρχε χῶρος δι' ὑποπόδιον· ἂν δὲ τοιοῦτόν τι ὑπῆρχε θὰ ἦτο λίαν ταπεινόν, δὲν θὰ εἶχε δηλ. τὸ ὕψος τοῦ ἐν τῷ ἑτέρῳ ἀναγλύφῳ. Αἱ διαφοραὶ ὅμως αὗται εἶναι ἐπουσιώδεις· σπουδαίας διαφορὰς δεικνύει τὸ προκείμενον ἀνάγλυφον ἐν τῇ μορφῇ

[1] Ἴδε *Π. Καββαδία*: Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. Μουσείου ἀρ. 173 καὶ 174.

[2] Πρβ. P. Cavvadias: *Fouilles d'Epidaure*, σ. 22. Ἴδε καὶ Brunn-Bruckman: *Denkm. gr. und röm. Skulpur*, πίν. 3.

[3] Ὁ Παυσανίας (ΙΙ. 27) περιγράφει τὸ ἄγαλμα τοῦτο ὡς ἑξῆς: «τοῦ δὲ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἄγαλμα μεγέθει μὲν τοῦ Ἀθήνησιν Ὀλυμπίου Διὸς ἥμισυ ἀποδεῖ, πεποίηται δὲ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ· μηνύει δὲ ἐπίγραμμα τὸν εἰργασμένον εἶναι Θρασυμήδην Ἀριγνώτου Πάριον· κάθηται δὲ ἐπὶ θρόνου βακτηρίαν κρατῶν, τὴν δὲ ἑτέραν τῶν χειρῶν ὑπὲρ κεφαλῆς ἔχει τοῦ δράκοντος, καὶ οἱ καὶ κύων παρακατακείμενος πεποίηται· τῷ θρόνῳ δὲ ἡρώων ἐπειργασμένα Ἀργείων ἐστὶν ἔργα, Βελλερεφόντου τὸ εἰς τὴν Χίμαιραν καὶ Περσεὺς ἀφελὼν τῆς Μεδούσης κεφαλήν».

τοῦ θρόνου καὶ ἐν τῇ διαθέσει τῶν ποδῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἐν ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ ἀναγλύφῳ ὁ θρόνος, ἐφ' οὗ κάθηται ὁ θεός, ἔχει ἁπλοῦν σχῆμα ἕδρας (ὁμοιάζει πρὸς τὰς νῦν ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν *καρέκλας*), ἐν τῷ προκειμένῳ ἔχει τὸ κατ' ἐξοχὴν ἰδιάζον τῷ θρόνῳ σχῆμα, ἔχει δηλ. τοὺς πόδας καὶ τὸ ἔρεισμα τῶν νώτων κάθετα, εἶνε τετορνευμένος, καὶ ἔχει ἔρεισμα καὶ διὰ τὰς χεῖρας, ὃ ἀπολήγει εἰς τὰ ἐμπρὸς εἰς κεφαλὴν κριοῦ καὶ ὑποβαστάζεται ὑπὸ Σφιγγός. Προφανὲς δὲ εἶνε ὅτι τοιοῦτος μεγαλοπρεπὴς θρόνος, καὶ οὐχὶ ὁ ἁπλοῦς ἐκεῖνος τοῦ πρώτου ἀναγλύφου, ἥρμοζεν εἰς τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ θρόνος οὗτος ὁμοιάζει τῷ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἠλείας εἰκονιζομένῳ θρόνῳ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Διός. Ὅτι δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ Θρασυμήδους ποιηθεὶς Ἀσκληπιὸς θὰ εἶχεν ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸν Δία τοῦ Φειδίου, ἐδήλωσα ἐν τῇ *Ἐφημερίδι* ταύτῃ, 1885, σ. 48 κ. ἑξ.

Ἐν τῷ πρώτῳ ἀναγλύφῳ ὁ Ἀσκληπιὸς κάθηται ἔχων τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ· ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη τῶν ποδῶν οὐ μόνον δὲν ἥρμοζε τῷ μεγαλοπρεπῶς καθημένῳ θεῷ, ἀλλὰ κατέστρεφε καὶ τὴν συμμετρίαν, διότι κατὰ τὸ δεξιὸν τῷ θεατῇ μέρος τοῦ θρόνου θὰ ὑπῆρχε πολὺς χῶρος κενός. Τὴν διάταξιν τῶν ποδῶν τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος δεικνύει ἡμῖν τὸ δεύτερον ἀνάγλυφον. Ἐν τούτῳ δηλ. ὁ ἀριστερὸς ποῦς δὲν εἶνε ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἀλλὰ παρ' αὐτὸν καὶ δὴ εἰς τὰ ἔσω κεκλιμένος. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐδυνήθη ὁ τεχνίτης ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ τοῦ πρωτοτύπου ἐν τῇ διατάξει τῶν ποδῶν, διότι τὸ ἀνάγλυφον εἶνε τοσοῦτον ἔκτυπον ὥστε τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος τοῦ θεοῦ εἶνε ἀποκεχωρισμένον τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀναγλύφου· κατ' ἀκολουθίαν ἐδύνατο ὁ τεχνίτης νὰ παραστήσῃ τὸ ἓν σκέλος τοῦ ἀγάλματος παρὰ τὸ ἕτερον. Τὸ ἄλλο ὅμως ἀνάγλυφον δὲν εἶνε τοσοῦτον ἔκτυπον· οὕτω δὲ ἐλλείψει χώρου, ἐλλείψει δηλ. τοῦ ἀναγκαίου βάθους, ἠναγκάσθη ὁ τεχνίτης νὰ παραστήσῃ τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ ἑτέρου.

Τὸ προκείμενον ἄρα ἀνάγλυφον ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ θρόνου καὶ ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῶν σκελῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ παρέχει ἡμῖν εἰκόνα τοῦ πρωτοτύπου πιστοτέραν ἢ τὸ ἕτερον ἀνάγλυφον. Οὕτω δ' ἔχοντος τοῦ πράγματος φρονῶ ὅτι καὶ ὡς πρὸς τὸν στέφανον, ὃν ἔφερεν ὁ Ἀσκληπιὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς κόμης τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀναπαριστᾷ πιστῶς τὸ πρωτότυπον· ὑστερεῖ ἴσως τοῦτο ὡς πρὸς τὸ ὑποπόδιον, ὃ θὰ ὑπῆρχε πιθανῶς ἐν τῷ πρωτοτύπῳ οἷον ἀναπαριστᾷ αὐτὸ τὸ ἕτερον ἀνάγλυφον.

Ὑπὸ τεχνικὴν δ' ἔποψιν ἐξεταζόμενον τὸ προκείμενον ἀνάγλυφον φαίνεται ἀληθῶς ἔργον οὐχὶ ρωμαϊκῆς ἀλλ' ἑλληνικῆς ἐποχῆς· ἴσως εἶνε σύγχρονον τῷ ἑτέρῳ ἀναγλύφῳ, πάντως ὅμως δὲν εἶνε πολὺ μεταγενέστερον αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν ποιήσαντα τὸ πρωτότυπον Θρασυμήδην παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ μου *Γλυπτὰ τοῦ Ἐθν. Μουσείου*, ἀρ. 173 (πρβ. καὶ Fouilles d'Épidaure, σ. 87, στ. 45). Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δηλ. τῇ ἀναγραφούσῃ τὰς δαπάνας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ γίνεται μνεία αὐτοῦ τούτου τοῦ Θρασυμήδους ἀναλαβόντος, ὡς ἐργολάβου, τὴν κατασκευὴν τῆς ὀροφῆς καὶ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ, δι' ἃς ἐγένετο χρῆσις ἐλέφαντος πιθανῶς δὲ καὶ χρυσοῦ.

Π. Καββαδιας.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Δημοσιεύω ἐνταῦθα ἐπιγραφάς τινας τῶν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1893 ἐν τῷ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ εὑρεθεισῶν.

1.

Ἀριστερὸν μέρος τετραγωνικοῦ βάθρου ἐκ τιτανολίθου. Ὕψ. 0,25 πλ. 0,29 πχ. 0,41.

ΗΒΟΥΛΗΚΑΙΟΔΗ
ΡΙΝΘΙΩΝΤΙΤΟΝΣΤΑΤΕ
ΥΙΟΝΛΑΜΠΡΙΑΝΑΡΕΤΗΣ [1]

Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆ[μος τῶν Κο]
ρινθίων Τίτον Στατε[ίλιον Τειμοκράτους]
υἱὸν Λαμπρίαν ἀρετῆς [ἕνεκεν].

Τὰ γράμματα τοῦ πρώτου στίχου εἶνε ἀραιότερον κεχαραγμένα ἢ τὰ τῶν δύο ἑτέρων στίχων. Τὸ Λ εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀκτινωτὸν κατὰ τὸ ἄνω μέρος.

Ἐν τῷ βιβλίῳ μου Fouilles d'Épidaure, τόμος I, σ. 67-71 ἀρ. 203-212, ἔχω δημοσιεύσει δέκα ἐπιγραφὰς ἀναφερομένας εἰς μέλη ἐπισήμου ἐν Ἑλλάδι οἰκογενείας φερούσης τὸ ῥωμαϊκὸν ἐπώνυμον «Τίτος Στατείλιος». Αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἀναφέρονται εἰς «Τίτον Στατείλιον Λαμπρίαν υἱὸν Τειμοκράτους» νεανίαν ἀποθανόντα ἐν Ἐπιδαύρῳ κατὰ τὸ ἔτος 68 μ.Χ., ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν ἐκεῖνα τὰ ὑπ' ἀρ. 206, 207 καὶ 209 ψηφίσματα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀνηγέρθησαν αὐτῷ ἀνδριάντες ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἐν Ἐλευσῖνι, ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ (ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ) καὶ ἐπέμφθησαν πρέσβεις ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ Σπάρτης εἰς Ἐπίδαυρον ἵνα συλλυπηθῶσι τοὺς γονεῖς αὐτοῦ. Αὐτὸς οὗτος ὁ Λαμπρίας εἶνε καὶ ὁ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος. Διδάσκει ἡμᾶς ἄρα ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὅτι καὶ οἱ Κορίνθιοι ἔσπευσαν νὰ τιμήσωσι τὸν νεανίαν τοῦτον δι' ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

2.

Πλὰξ βάθρου ἐκ τιτανολίθου. Ὕψ. 0,73, πλ. 0,30, παχ. 0,70.

ΣΑΡΑΠΙ
ΔΙ
ΕΠΑΦΡΟΔΙ
ΤΟΣΙΕΡΕΥΣ
ΛΘ

Σαράπιδι
Ἐπαφρόδιτος ἱερεὺς

Ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ τὰ γράμματα ΑΡ καὶ ΑΠ εἶνε συμπεπλεγμένα. Ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τὸ Σ ἔχει δύο διάφορα σχήματα. Τὸ Φ καὶ τὸ Ο ἔχουσι τετραγωνικὸν τὸ σχῆμα. Τὰ Ο καὶ C εἶνε πολὺ μικρότερα τῶν ἄλλων γραμμάτων.

Περὶ τῶν ἐν πολλαῖς ἐπιγραφαῖς τῆς Ἐπιδαύρου ἀπαντώντων, ὑπ' αὐτάς, σχημάτων διαφόρων κύκλων καὶ γραμμάτων μετὰ κεραίας ἄνω ἐπραγματεύθην ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 112, ἔνθα καὶ πανομοιότυπα τῶν σχημάτων τούτων ἐδημοσίευσα. Νομίζω ὅτι δι' ὧν ἐκεῖ ἐξέθηκα κατάδηλον γίνεται ὅτι τὰ γράμματα μετὰ τῆς κεραίας εἶνε ἀριθμητικὰ σημεῖα. Ἐν μεταγενεστέροις δηλ. χρόνοις ἠριθμήθησαν κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν τὰ ἐν τῷ ἱερῷ ἱδρυμένα ἀναθήματα ἀκριβῶς καθ' ὃν τρόπον ἀριθμοῦμεν ἡμεῖς σήμερον τὰ ἐν τοῖς Μουσείοις ἀρχαῖα. Οἱ κύκλοι δὲ μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς σχημάτων εἶνε σύμβολα ἔχοντα σχέσιν τινὰ ὡς φαίνεται πρὸς τὸν θεὸν εἰς ὃν προσφέρεται τὸ ἀνάθημα. Δυνατὸν νὰ ῥηθῇ πρὸς τούτοις ὅτι ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸν προσφέροντα τὸ ἀνάθημα (ἱερέα ἢ πυρφόρον)· ἀλλ' ἡ πρώτη ὑπόθεσις δι' οὓς ἐκεῖ ἐξέθηκα λόγους μοὶ φαίνεται πιθανωτέρα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, βέβαιον εἶνε ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε ἁπλῶς κοσμητικὰ σημεῖα.

Ὁ ἱερεὺς Ἐπαφρόδιτος (πρβ. καὶ τὸν ἑπόμενον ἀριθμὸν 3) εἶνε αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις ἵδρυσε καὶ τὸ

[1] Τὰ ἐπιγραφικὰ ταῦτα γράμματα δὲν ὁμοιάζουσιν ἀκριβῶς τοῖς ἐν τῷ λίθῳ. Ταὐτὸ ῥητέον καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἐνταῦθα δημοσιευομένας ἐπιγραφάς. Ἀποβλέπων τις εἰς τὰ ἐπιγραφικὰ στοιχεῖα δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἔννοιαν ἀκριβῆ τοῦ σχήματος τῶν ἐν τῷ λίθῳ γραμμάτων.

ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 48, ἀρ. 58, ἀνάθημα.

Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ *ἱερέως* ἐν τῷ ἱερῷ ἴδε Fouilles d'Épidaure, σ. 47, ἀρ. 56, καὶ σ. 114.

3.

Πλὰξ βάθρου ἐκ τιτανολίθου. Ὕψ. 0,71, πλ. 0,60, πχ. 0,35.

ΙΣΙΔΙ
ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΣ
ΙΕΡΕΥΣ
Ο

Ἴσιδι
Ἐπαφρόδιτος ἱερεύς.

Πρβ. προηγούμενον ἀριθμὸν 2. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶναι ἀκριβῶς τὸ αὐτό.

4.

Τετραγωνικὸς ἐπιμήκης λίθος κείμενος κατὰ χώραν. Συνείχετο δεξιὰ ἑτέρῳ λίθῳ, ἐλλείποντι νῦν. Ὕψ. 0,67, πλ. 1,05, πχ. 0,58.

ΔΙΟΣΤΡΟΠΑΙΟΥΝΙ

Διὸς τροπαίου. Νι . . . .

Τὸ λοιπὸν τῆς ἐπιγραφῆς ἦτο γεγραμμένον ἐν τῷ ἐλλείποντι δεξιὰ λίθῳ. Ἐκ τοῦ μεγάλου δ' ἐπιμήκους τοῦ μνημείου τούτου σχήματος φαίνεται ὅτι τοῦτο ἦτο βάθρον συμπλέγματος ἢ ἐφίππου ἀνδριάντος.

Ἡ γενικὴ «Διὸς τροπαίου» εἶνε κτητική, δηλοῖ δηλ. τὸν θεὸν ᾧ ἀνήκει τὸ προσενεχθὲν ἀνάθημα. Ἴδε τοιαύτας γενικὰς ἐν Fouilles d'Épidaure σ. 44 ἀρ. 37 καὶ 38, σ. 45 ἀρ. 41, 44, 45, κ.ἑ. καὶ πρβ. κατωτέρω ἀρ. 9, 13, 16, 21 καὶ 22.

Τὸ ἐπίθετον τοῦ Διὸς «τροπαῖος» ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς τραγικοῖς (*Εὐριπ.* ἐν Ἡρακλ., 937. *Σοφοκλ.* ἐν Ἀντιγ., 143 καὶ ἐν Τραχιν., 303). Ἐν τῇ ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 56 ἀρ. 119, ἐπιγραφῇ ὀνομάζεται ὁ Ζεὺς «ἀποτρόπαιος».

5.

Τετραγωνικὸς ἐπιμήκης λίθος, ὅστις συνείχετο ἀριστερὰ ἑτέρῳ λίθῳ. Ὕψ. 0,29, πλ. 0,55, πχ. 0,41.

ϽΑΡΑΠΟΛΩΝΙ////ΣΚΛΑΠΙΟ

Ἀρισταγ]όρα Ἀπόλλωνι, [Ἀ]σκλαπιῷ[ι].

6.

Περιφερικὸς βωμὸς ἐκ τιτανολίθου. Ὕψ. 0,76, περιφέρεια 1,95.

ΤΕΛΩΝ
ΠΕΙΘΙΛΑϟ
ΑΝΕΘΗΚΑΤΑΝ

Τέλων
Πειθίλας
ἀνεθηκάταν.

Γράμματα τῆς Δ', π. Χ., ὡς φαίνεται, ἑκατονταετηρίδος. Τὴν χρῆσιν τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ ἴδε καὶ ἐν παρεμφερέσιν ἐπιγραφαῖς δημοσιευομέναις ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 54 ἀρ. 103 καὶ σ. 55 ἀρ. 109. Πρβ. καὶ κατωτέρω ἀρ. 8.

7.

Περιφερικὸς βωμὸς παρεμφερὴς τῷ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ. Ὕψ. 0,70, περιφέρεια 1,68.

ϟΩΚΡΑΤΗϟ
ΛΑΧΑΡΗϟ

Σωκράτης, Λαχάρης.

Γράμματα τὰ αὐτὰ τοῖς ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ.

8-9.

Τετραγωνικὴ στήλη ἐκ τιτανολίθου. Ὕψ. 1,00, πλ. 0,32, πχ. 0,26.

////ΑΡΟΜΝΑΜΟΝΕ
ΛΑΚΡΙϟ
ϟΩΚΡΑΤΙΔΑϟ
ΑΝΕΘΕΝ

[Ἱ]αρομνάμονε
Λάκρις
Σωκρατίδας
ἀνέθεν.

Γράμματα τῆς Δ'. π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Περὶ τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ *ἱαρομναμόνων* ἴδε Fouilles d'Épidaure, σ. 54 ἀρ. 102, καὶ σ. 115. Ἄγνωστον εἶνε ἂν ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ μνημονευόμενος Λάκρις εἶνε ὁ αὐτὸς ἱαρομνάμων ὁ ἐν τῇ ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 54 ἀρ. 103.—Οἱ τύποι *ἱαρομνάμονε* καὶ *ἀνέθεν* ἀπαντῶσι καὶ ἐν τῇ ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 54 ἀρ. 102, ἐπιγραφῇ.

Ἐν τῇ παρακειμένῃ ἀριστερᾷ πλευρᾷ τῆς στήλης ταύτης ἐχαράχθη ἐν ὑστερωτέρᾳ ἐποχῇ καὶ ἑτέρα ἐπιγραφή, ἡ ἑξῆς:

ΑΘΗΝΑΣΚΑΛΛΙΕΡ
ΓΟΥΕΛΙΚΩΝΕΛΙ
ΚΩΝΟΣΠΥΡΟΦΟ
ΡΗΣΑΣ

Ἀθηνᾶς καλλιέρ-
γου Ἑλικὼν Ἑλι-
κῶνος πυροφο-
ρήσας.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν εἶνε κεχαραγμένος ὁ ἀριθμὸς ΛΗ καὶ κύκλος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἄλλα τινὰ σημεῖα (ἴδε ἀνωτέρω, ἀρ. 2, 3).

Ἑτέραν ἐπιγραφὴν ἀναθηματικὴν τῇ Ἀθηνᾷ καλλιέργῳ ἴδε ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 45, ἀρ. 45. Περὶ τῆς κτητικῆς γενικῆς (Ἀθηνᾶς καλλιέργου) ἴδε ἀνωτέρω ἀρ. 4.

10.

Τετραγωνικὸν βάθρον ἐκ τιτανολίθου ἀκατεργάστους ἔχον καὶ τὰς τέσσαρας ἐπιφανείας. Ὑψ. 0,42 πλάτος καὶ πάχος 0,32.

ΧΆΡΕΚ//// ////ΣϽ
ΠΥΡΦΟΡΟΣ
ΗΡΆΚΛΕΙ

Χαρικλῆς (Χαρικλέους)
πυρφόρος
Ἡρακλεῖ

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν εἶνε κεχαραγμένος κύκλος καὶ δύο δυσδιάκριτα γράμματα ἀριθμοῦ δηλωτικὰ (ἴδε ἀνωτέρω ἀρ. 2). Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ *πυροφόρου* ἐν τῷ Ἱερῷ ἴδε Fouilles d'Épidaure, σ. 51 ἀρ. 85.

Ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, τῆς ὑπὸ τοῦ Χαρικλέους τῷ Ἡρακλεῖ ἀνατεθείσης, δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 45, ἀρ. 46, ἐπιγραφὴν ὡς ἑξῆς:

[Χαρ]εκλῆ-
[ς Ͻ] Ἡρακλε-
[ῖ β]ωμὸν
[ἱδρ]ύσατο
[χ]αριστήρι-
[ον], ἔτους Ρ̄ Λ̄ Ᾱ

11.

Στήλη ἐκ πωρίνου λίθου. Ὑψ. 0,47, πλ. 0,29, πχ. 0,20

. . . . . .
ΦΟΡΗΣΑΣ//////
ΚΛΕΙΑΛΕΞ//////
ΚΩΙ

[ὁ δεῖνα πυρο]
φορήσας [Ἡρα]
κλεῖ ἀλεξ[ικά]
κωι

12.

Βάθρον ἐκ τιτανολίθου. Ὑψ. 0,40, πλ. 0,32, πχ. 0,25.

ΠΟΠΛΙΟΣ
ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΥ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ
ΕΦΕΣΙΑΙ

Πόπλιος
Ἐπαφροδίτου
Ἀρτέμιδι
Ἐφεσίαι.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου στίχου ὑπάρχει κεχαραγμένον κόσμημα ἔχον σχῆμα φύλλου κισσοῦ. Κατὰ δὲ τὸ μέσον τῆς ἐπιγραφῆς, ἐπὶ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου στίχου, εἶνε κεχαραγμένος κύκλος ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱονεὶ φύλλον κισσοῦ (ἴδε ἀρ. 2).

13.

Στήλη ἐκ τιτανολίθου. Ὑψ. 0,65, πλ. 0,21, πχ. 0,26.

ΔΗΜΗΤΡΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΑΣ
ΑΒΑΣΚΑΝΤΟΥ
ΠΥΡΟΦΟΡΗΣΑΣ

Δήμητρος.
Ἀσκληπᾶς
Ἀβασκάντου
πυροφορήσας.

Τὸ Α ἔχει τὴν μέσην κεραίαν ὁτὲ μὲν εὐθεῖαν ὁτὲ δὲ τεθλασμένην.

14.

Τετραγωνικὴ στήλη ἐκ τιτανολίθου. Ὑψ. 0,67, πλ. 0,34, πχ. 0,23.

ΑΣΚΛΗΠΙΩΙ
ΣΩΤΗΡΙΩΝ
ΣΩΤΗΡΙΩ
ΝΟΣΠΥΡΟΦΟ
ΡΗΣΑΣ<ΤΟΛΕ̄
Κ̄<Ρ̄<ΕΤΟΣ

Ἀσκληπιῶι
Σωτηρίων Σωτηρίωνος
πυροφορήσας τὸ Ε̄ Κ̄ Ρ̄ ἔτος

ΕΚΡ ὅ ἐστι τὸ 125 ἔτος. Τὰ τὸ ἔτος δηλοῦντα ταῦτα γράμματα καὶ τὸ ἄρθρον ΤΟ ἀποχωρίζονται διὰ σημείου στίξεως, ὃ ἴδε καὶ ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 59 ἀρ. 146.

Καίπερ δηλουμένου τοῦ ἔτους καθ' ὃ ὁ Σωτηρίων διετέλεσε πυροφόρος, ὁ χρόνος τῆς ἐπιγραφῆς δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ, διότι ἄγνωστος εἶνε ἡ χρονολογία ἀφ' ἧς δέον νὰ λογισθῇ τὸ ἔτος τοῦτο. Ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 44 ἀρ. 38, παρετήρησα ὅτι οὐχὶ μία τις ἀλλὰ πολλαὶ χρονολογίαι ἦσαν ἐν χρήσει ἐν τῷ Ἱερῷ, ἡ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα (124 μ. Χ. πρβλ. διατριβήν μου ἐν Ἀρχ. *Δελτίῳ* 1892, σ. 113), ἄλλη τις ἄγνωστος χρονολογία καὶ χρονολογία ἐγχώριος.

Ἀλλὰ καὶ ἂν μόνον ἡ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἀδριανοῦ ἦτο ἡμῖν γνωστή, δὲν ἔχομεν ἀποχρῶντας λόγους ἵνα πάσας τὰς ἐν τῷ ἱερῷ εὑρεθείσας ἐπιγραφάς, ἐν αἷς εἶνε δεδηλωμένον ἔτος τι, ἀναφέρωμεν εἰς τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιδημίας ταύτης τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἔχομεν τοὐναντίον λόγους πείθοντας ἡμᾶς ὅτι καὶ ἄλλην ἢ ἴσως καὶ ἄλλας χρονολογίας δέον νὰ δεχθῶμεν. Τὸ ζήτημα τοῦτο θέλω πραγματευθῇ ἄλλοτε ἐν ἐκτάσει.

15.

Βάθρον ἐκ τιτανολίθου. Ὑψ. 0,51, πλ. 0,41, πχ. 0.26.

ΚΛΗΠΙΩ	[Ἀσ]κληπιῷ
ΚΡΑΤΩΝ	Κράτων.

16.

Τετραγωνικὴ στήλη ἀκατεργάστους ἔχουσα καὶ τὰς τέσσαρας πλευράς. Ὑψ. 0,76, πλ. 0,24, πχ. 0,24.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή.

ΜΑΧΑΟΝΟΣ Μαχάονος·

Τὰ ἐπιγραφικὰ ταῦτα γράμματα ὁμοιάζουσιν ἀκριβῶς τοῖς ἐν τῷ λίθῳ.

Ἡ γενικὴ *Μαχάονος* εἶνε αὐτοτελὴς ἐπιγραφή, δηλοῦσα τὸν θεὸν ᾧ ἀνῆκε τὸ ἀνιδρυθὲν ἀνάθημα (ἴδε ἀνωτέρω ἀρ. 4). Προέρχεται δ' αὕτη ἐκ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Ε΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δηλοῦται.

Τοῦ αὐτοῦ λίθου ἐγένετο χρῆσις καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε ἐχαράχθη κατ' ἀντίθετον φορὰν ἑτέρα ἐπιγραφὴ ἐξ ἧς προέρχονται νῦν ὁρατὸς κύκλος καὶ ὑπ' αὐτὸν ἀριθμὸς ΚΑ (ἴδε ἀρ. 2). Ὑπὲρ τὸν κύκλον διακρίνονται καὶ λείψανά τινα τῆς μεταγενεστέρας ταύτης ἐπιγραφῆς.

Ἡ προκειμένη ἐπιγραφὴ «Μαχάονος» εἶνε σπουδαία κατὰ τοῦτο ὅτι διδάσκει ἡμᾶς ὅτι λίαν ἐνωρὶς εἶχεν εἰσαχθῇ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἡ λατρεία τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τούτου. Ὁ Μαχάων ἐξελαμβάνετο ἤδη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Ἰλ. Δ, 194, 204, Λ, 614) ἐλατρεύετο δὲ ἐκ παλαιτάτων χρόνων ἐν Μεσσήνῃ (*Παυσ.* IV, 3, 1, 2 καὶ 6). Ἐκ Μεσσήνης ἄρα θὰ εἰσήχθη εἰς Ἐπίδαυρον κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Ε΄ ἑκατονταετηρίδος, ἢ καὶ ἔτι πρότερον, ἡ λατρεία αὐτοῦ.

17.

Μικρὰ στήλη ἐκ μέλανος λίθου. Ὑψ. 0,65, πλ. 0,21, πχ. 0,16.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	Διονύσιος
ΥΓΙΕΙΑΙ	Ὑγιείαι
ΙΓ	

Ὁ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ἀριθμὸς ΙΓ δηλοῖ ὅτι θὰ εἶχεν ἐκεῖ που χαραχθῇ καὶ κύκλος τις (ἴδ. ἀρ. 2), οὗ δὲν φαίνεται λείψανόν τι νῦν ἐν τῷ λίθῳ.

18.

Τετραγωνικὸν ἐπίμηκες βάθρον ἐκ τιτανολίθου. Ὑψ. 0,36, πλ. 0,60, πχ. 0,28.

ΕΥΞΑΜΕΝΩΚΑΛΛΙΜΕΝΗΣ
ΚΑΙΠΕΙΣΑΓΟΡΑΕΠΙΔΑΥΡΙΟΙ
ΛΑ[illegible]ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΣΚΛΑΠΙΩΙ

Εὐξαμένω Καλλιμένης
καὶ Πεισαγόρα Ἐπιδαύριοι
Λα[ ] Ἀπόλλωνι, Ἀσκλαπιῶι

Ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος *Λα*.... ἐλλείπουσι πέντε ἢ ἓξ τὸ πολὺ γράμματα. Ἐν τῷ Ἱερῷ ἦσαν ἀνιδρυμένοι ἀνδριάντες *Λαφάντας*, γυναικὸς ἐπιδαυρίας. Οὐ μόνον συγγενεῖς αὐτῆς ἀλλὰ καὶ ὁ δῆμος τῶν Μεγαρέων ἀνήγειραν αὐτῇ ἀνδριάντα (ἴδ. Fouilles d'Épidaure, σ. 41 ἀρ. 28, σ. 63 ἀρ. 177 καὶ πρβ. ἀρ. 182). Ἄλλης δέ τινος Λαφάντας ἀνήγειρεν ἀνδριάντα ἡ πόλις τῶν Ἐπιδαυρίων (σ. 64 ἀρ. 184). Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα ἴσως τὸ ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ κενὸν νὰ συμπληρώσωμεν διὰ τοῦ *Λα[φάνταν]* χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τίς ἡ Λαφάντα αὕτη.

19.

Στήλη ἐκ τιτανολίθου. Ὕψ. 0,75, πλ. 0,42, πχ. 0,29.

ΠΑΤΑΙΟΣ	Παταῖος
ΠΥΡΟ[...]	πυρο[φορήσας]
ΑΣΚΛΗΠΙΩΙ	Ἀσκληπιῶι
ΔΙΙΤΕΛΕΙΩΙ	Διὶ τελείωι

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει κεχαραγμένος κύκλος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱονεὶ κλάδος φοίνικος, καὶ παρ' αὐτὸν ὁ ἀριθμὸς ΙΖ.

20.

Ἐπίμηκες ὀρθογώνιον βάθρον ἐκ δύο λίθων συγκείμενον. Ὕψ. 0,34, πλ. 0,84. πχ. 0,50.

ΕΥΚΡΑΤΕΙΑ ΕΥΦΡΩ
ΚΛΕΥΔΑΜΟΣΣΩΔΑΜΟΥ
ΑΡΓΕΙΟΣΑΝΕΘΗΚΕ

Εὐκράτεια. Εὐφρώ.
Κλεύδαμος Σωδάμου
ἀργεῖος ἀνέθηκε.

Εὐκράτεια καὶ Εὐφρὼ εἶνε τὰ ὀνόματα δύο γυναικῶν, ὧν μικρὰ ἀγάλματα (ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ βάθρου δηλοῦται) ἦσαν ἱδρυμένα ἐπὶ τοῦ προκειμένου βάθρου. Ἀνέθηκε δὲ ταῦτα ὁ Κλεύδαμος, συγγενὴς (πατὴρ ἢ ἀδελφός), ὡς φαίνεται, αὐτῶν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιάζον ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν εἰκονιζομένων εἶνε αὐτοτελῆ, δὲν συμπεριελήφθησαν δηλ. ὡς συνήθως, ἐν τῇ ἀναθηματικῇ ἐπιγραφῇ. Αὐτὸ τοῦτο ἴδε καὶ ἐν Fouilles d'Épidaure σ. 107 ἀρ. 250 καὶ 251.

Σημειωτέον ὅτι μετὰ τὴν λέξιν *Εὐφρὼ* σώζεται ἐν τῷ λίθῳ κάθετός τις γραμμή. Ἂν δὲ δὲν εἶνε αὕτη τυχαῖόν τι, δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς λείψανον γράμματος Ν. Ἐν τοιαύτῃ ἄρα περιπτώσει ἀναγνωστέον *Εὐφρων*.

21.

Ἐπιμήκης ὀρθογώνιος λίθος ἔχων τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν ἀκατέργαστον. Ὕψ. 0,48, πλ. 0,67, πχ. 0,54.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν εἶνε κεχαραγμένη ἐπιγραφή:

ΑΜΜΩΝΟΣ

Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται, τοὐλάχιστον, ἐκ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Λίαν ἐνωρίς, ἄρα, εἶχεν εἰσαχθῇ ἡ λατρεία τοῦ Ἄμμωνος ἐν τῷ Ἱερῷ. Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι λατρείας τοῦ θεοῦ τούτου ἴδε P. Foucart ἐν Revue des études grecques 1893, σ. 6.

22.

Λίθος μέλας. Ὕψ. 0,52, πλ. 0,62, πχ. 0,54.

ΑΦΑΙΣΤΟΥ

Ἐν Fouilles d'Épidaure, σ. 114, κατέλεξα τοὺς ἐν τῷ Ἱερῷ λατρευομένους θεούς. Αἱ νῦν δημοσιευόμεναι ἐνταῦθα ἐπιγραφαὶ διδάσκουσιν ἡμᾶς ὅτι πρὸς τοῖς θεοῖς ἐκείνοις ἐλατρεύοντο πρὸς τούτοις ἐν τῷ Ἱερῷ καὶ οἱ ἑξῆς: *Σάραπις* (ἀρ. 2), *Ἶσις* (ἀρ. 3), *Ἡρακλῆς* (ἀρ. 10 καὶ 11), *Μαχάων* (ἀρ. 16), *Ἄμμων* (ἀρ. 21) καὶ *Ἥφαιστος* (ἀρ. 22).

Ἀθήνησι τῇ 2ᾳ Ἰανουαρίου 1894.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

ΤΟ ΠΕΛΑΡΓΙΚΟΝ ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Οἱ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν ἐντριβεῖς γενικῶς παραδέχονται ὅτι, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους, ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦτο φρούριον, ἀλλ᾽ ἁπλῶς ἱερὸς χῶρος καὶ θησαυροφυλάκιον, καὶ ὅτι ἔπαυσεν οὖσα ὠχυρωμένη ἀφ᾽ ὅτου ὁ Θεμιστοκλῆς ἔκτισε τὸ μέγα περὶ τὸ ἄστυ τεῖχος (479-78 π. Χ.) ἢ τοὐλάχιστον ἀφοῦ ὁ Περικλῆς διεδέξατο τὸν Κίμωνα ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν κοινῶν[1].

Ἐπ᾽ ἐσχάτων ὅμως τὸ ὀρθὸν τῆς γνώμης ταύτης ἠμφισβητήθη. Διάσημος ἀρχαιολόγος, οὗτινος ἡ γνώμη μέγιστον ἔχει κῦρος ἐν παντὶ ζητήματι ἀναφερομένῳ εἰς τὴν τοπογραφίαν καὶ εἰς τὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν[2], ἀπεφάνθη ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ἀείποτε παρέμενεν ὡς φρούριον (Burg), καὶ ὅτι δὲν εἶχε παύσει οὖσα ὠχυρωμένη (nicht entfestigt war) ἐπὶ Περικλέους, ἀλλὰ παρέμενεν ὡς ἀμυντικὸν ἔργον κατὰ παντὸς ἐχθροῦ. Τὰ Προπύλαια ἀφ᾽ ἑτέρου, προστίθησιν, οὐδέποτε ἦσαν ὀχύρωμα· τοιοῦτον προορισμὸν δὲν εἶχεν οὔτε ἡ μεγαλοπρεπὴς οἰκοδομὴ τοῦ Μνησικλέους οὔτε τὰ ἀρχαιότερα Προπύλαια, τὰ προγενέστερα τῶν Μηδικῶν, ἅτινα ὁ Κίμων ἐπεσκεύασε. Ἡ κυρία ἰσχὺς τῆς Ἀκροπόλεως ὡς φρουρίου ἐνέκειτο ἐν τῷ τείχει δι᾽ οὗ ἐστεφανοῦτο ἡ κορυφὴ αὐτῆς καὶ ἐν τῷ Πελαργικῷ, τῷ ὑποκειμένῳ αὐτῆς ἐπὶ τῆς δυτικῆς καὶ μεσημβρινῆς κλιτύος. Τὸ Πελαργικὸν δὲ τοῦτο ἦτο σειρὰ τειχῶν ᾠκοδομημένων ἐπὶ διαδοχικῶν ἐπιπέδων (Terrassen), ὧν τὸ ἐξώτερον, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἄντρου τοῦ Πανὸς κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, διήλαυνε μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, διέσχιζε τὸν χῶρον, ὃν σήμερον κατέχει τὸ Ὠδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, καὶ ἀρχικῶς κατέληγε εἴς τι σημεῖον, κείμενον ἀκριβῶς πρὸς δυσμὰς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Κατὰ δὲ τὴν Ε′ ἑκατονταετηρίδα, τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο τεῖχος διῆκε παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ἐπιπέδου, τοῦ κειμένου πρὸς δυσμὰς τοῦ περιβόλου τοῦ Ἀσκληπιείου· διεσπᾶτο δὲ ἀνέκαθεν τὸ τεῖχος τοῦτο ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης πύλης, περὶ τὸν Ἄρειον Πάγον. Ὡσαύτως καὶ τὰ λοιπὰ ἐσωτερικὰ τείχη τοῦ Πελαργικοῦ ἔφερον ἀνὰ μίαν πύλην, πρὸ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κίμωνος ὑπῆρχον πυλίδες καὶ ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὸ μὴ περικλειόμενον ὑπὸ τοῦ Πελαργικοῦ μέρος. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν πυλῶν ἀρχικῶς ἦτο ἐννέα. Ἡ ἀνωτάτη κρηπὶς (Terrasse) ἔκειτο ἀμέσως ὑπὸ τὸν πύργον ἐφ᾽ οὗ ἵσταται ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Οὕτω δὲ τὰ μεγάλα τείχη τοῦ Πελαργικοῦ μετὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν πυλῶν καθίστων απόρθητον τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὴν Ε′ ἑκατονταετηρίδα καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἡμερῶν Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ[3].

Ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ προτίθεμαι νὰ ἐξετάσω τοὺς λόγους, τοὺς πείθοντας περὶ τῆς παραδοχῆς τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας τῶν γνωμῶν τούτων.

Τὸ σύνολον τῶν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου μαρτυριῶν ἀποδεικνύει, κατ᾽ ἐμὴν γνώμην, τὸ ὀρθὸν τῆς μέχρι τοῦδε ἰσχυσάσης θεωρίας, ὅτι δηλ. ἐπὶ Περικλέους (ἵνα περιορίσωμεν τὴν ἐξέτασιν ἡμῶν εἰς ταύτην τὴν χρονικὴν περίοδον) τὸ Πελαργικὸν ὡς ὀχύρωμα δὲν ὑφίστατο, ἡ δὲ Ἀκρόπολις οὔτε

[1] Milchhöfer, *Athen*, Baumeister's *Denkmäler d. kl. Altertums*, 1885, I, σελ. 200. Wachsmuth, *Neue Beitr. z. Topogr. v. Athen, 1. Serie, Ber. d. kgl. Sächs. Ges. d. Wiss.* 1887, σελ. 399 ἑπ. Lolling, *Topographie von Athen*, Müller's *Handb. d. klass. Alterth. Wiss.* 1889, III, σελ. 339. Curtius, *Stadtgeschichte von Athen*, 1891, σελ. 130. Ὁ v. Wilamowitz-Möllendorff καὶ ὁ Robert φρονοῦσιν ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ἔπαυσεν οὖσα φρούριον κατὰ πρῶτον ἐπὶ Περικλέους. Ἰδὲ *Aus Kydathen*, σελ. 109 καὶ 188.

[2] W. Dörpfeld κατὰ τὰς ἐπιτοπίους ὁμιλίας αὐτοῦ τῆς 21 Νοεμβρίου, 1893, καὶ 6 Ἰανουαρίου, 1894. Ἰδὲ καὶ Miss Harrison, *Mythology and Monuments of Ancient Athens*, 1890, σελ. 536 ἑπ. Τὰ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 30 Νοεμβρίου καὶ 30 Δεκεμβρίου, 1891, φύλλα τῆς ἡμερησίας «Ἐφημερίδος». J. Pickard, *Dionysos ἐν Λίμναις*, *Amer. Journ. Archaeol.*, 1893, VIII, σελ. 58 ἑπ.

[3] «Ich bin nämlich überzeugt, dass dieser alte Mauerring, welcher das von der Klepsydra bis zum Asklepieion reichende Pelasgikon umfasste, bis zur Zeit des Herodes Atticus noch bestand und als Festungsmauer der Burg diente. Denn ohne eine solche untere Festungsmauer mit einem wirklichen Festungsthore ist weder die Scenerie in der Lysistrate des Aristophanes, noch die Besetzung der Burg durch die Spartaner im Jahre 403, noch die Belagerung durch Sulla im Jahre 86 zu verstehen». Dörpfeld, *Mitth. d. kais. deutsch. arch. Inst. Athen.* 1889, σελ. 65 ἑπ.

φρούριον ἦτο οὔτε ἔχομεν λόγον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐθεωρεῖτο ὡς τοιοῦτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τῶν χρόνων ἐκείνων. Τοὐναντίον οἷος ἦτο τότε ὁ προορισμὸς τῆς Ἀκροπόλεως ἐμφαίνει ὁ μέγας τῶν Ἀθηναίων κωμικὸς ποιητὴς ἀποκαλῶν αὐτὴν

> μεγαλόπετρον ἄβατον ἀκρόπολιν
> ἱερὸν τέμενος[4].

Πρὸς τούτοις ἐχρησίμευεν αὕτη καὶ ὡς θησαυροφυλάκιον[5]· διότι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οὐδεμία ὑπῆρχε διάκρισις θρησκείας καὶ πολιτείας, ἤτοι τῶν τῆς λατρείας τῶν θεῶν καὶ τῶν τῆς διοικήσεως τῆς πόλεως.

Ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ἦτο φρούριον κατὰ τὴν ϛʹ ἑκατονταετηρίδα οὐδεὶς βεβαίως ἀρνεῖται, οὐδ' ἀμφισβητεῖται ἡ ὕπαρξις τοῦ Πελαργικοῦ ὡς συμπλέγματος ὀχυρωμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὴν ὕπαρξιν τοῦ Πελαργικοῦ ἐπιβεβαιοῦσιν ὁ Ἡρόδοτος[6], ὁ Θουκυδίδης[7], ὁ Ἀριστοφάνης[8], ὁ Ἀριστοτέλης[9], σπουδαία τις ἀρχαία ἐπιγραφή[10], καὶ ἄλλαι μαρτυρίαι[11]. Ἀρχαιοτάτη καὶ γενικῶς παραδεδεγμένη παράδοσις ἀνέφερεν ὅτι τὸ Πελαργικὸν τοῦτο εἶχε κτισθῇ τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν Πελαργῶν[12] καὶ ὅτι εἶχεν ἐννέα πύλας[13]. Ἐχρησίμευε δὲ ὡς ἐχυρὸν καταφύγιον μέχρι τοῦ τέλους τῆς ϛʹ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον[14], Ἀριστοτέλην[15] καὶ τὸ Πάριον Χρονικόν[16], οἱ Ἀθηναῖοι ἐν ἔτει 511-10 π. Χ. μετακαλέσαντες τὸν Λακεδαιμόνιον Κλεομένη, ἐπολιόρκησαν τοὺς Πεισιστρατίδας «*ἀπεργμένους ἐν τῷ Πελασγικῷ τείχεϊ*»· τοσοῦτον δ' ὀχυρὰ ἦτο ἡ θέσις τούτων, ὥστε δὲν θὰ κατωρθοῦτο ἡ ἐκδίωξίς των, ἐὰν μὴ συνέτρεχε τυχαῖον ὅλως συμβεβηκός.

Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα ὅμως καὶ τὴν ἀκριβῆ τοποθεσίαν τοῦ Πελαργικοῦ οὐδόλως συμφωνοῦσιν οἱ ἀρχαιολόγοι[17]. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης γνώμης, προὐτάθησαν καὶ ἕτεραι δύο, αἵτινες εἶναι ἄξιαι ἰδιαιτέρας τινὸς προσοχῆς, ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου κύρους τῶν ὑποστηριζόντων αὐτάς. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν τῶν δύο τούτων γνωμῶν, τὸ Πελαργικὸν ἦτο μέγα ὀρθογώνιον φρούριον, ἀποτελούμενον ἐκ δύο τειχῶν, παραλλήλως βαινόντων πρὸς τὰ ἄνω ἐπὶ τῆς δυσμικῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τεμνομένων ὑπὸ ἐννέα ἐγκαρσίων τειχῶν, ὧν ἕκαστον διεσπᾶτο ὑπὸ μιᾶς πύλης[18]. Τὸ Πελαργικὸν ἦτο ἑπομένως ὅμοιον πρὸς τὸ σημερινὸν Brückenkopf ἢ tête de pont. Κατὰ τὴν ἑτέραν γνώμην[19], τὸ Πελαργικὸν ἦτο ἰσχυρὸν κυκλικὸν τεῖχος, περιβάλλον τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ, διασπώμενον δὲ κατὰ διαλείμματα ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ ὑπὸ ἐννέα ἐν ὅλῳ πυλῶν.

Εὐτυχῶς δὲν ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ νὰ ἐκλέξωμεν μίαν ἢ ἄλλην ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν τούτων θεωριῶν. Ἡμεῖς παραδεχόμεθα τὴν ὕπαρξιν τοῦ Πελαργικοῦ κατὰ τὴν ϛʹ ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ μίαν οἱανδήποτε μορφήν, ὡς μέρους τοῦ ὀχυρωματικοῦ συμπλέγματος τῆς Ἀκροπόλεως. Ἤδη πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ὑφίστατο ὡς τοιοῦτον ἐπὶ Περικλέους. Κατὰ

[4] Ἀριστοφ. *Λυσιστρ.* 482 ἐπ. Πρβλ. Πινδάρου Fragm. 75 (Bergk): *πολύβατον ἄστεος ὀμφαλὸν θυόεντα.*

[5] Πρβλ. Ἀριστοφ. *Λυσιστρ.* 174, 488-496, 624. Ἰδὲ καὶ ἡμετέραν ἐν σελ. 33 σημ. 38 κατωτέρω.

[6] Ἡροδότ. Ε, 64.

[7] Θουκυδ. ϛʹ, 17, 1.

[8] Ἀριστοφ. *Ὄρν.* 832.

[9] Ἀριστοτέλους *Ἀθην. Πολιτεία*, 19, 5 (Sandys).

[10] Corp. Inscr. Att. IV, 27 b, στ. 55 (σελ. 59).

[11] Ἰδὲ τὰ σχετικὰ χωρία παρὰ Jahn-Michaelis, *Pausaniae descr. arcis Athen.* κεφ. 28, 13 (σελ. 34 ἐπ.).

[12] Ἑκαταῖος παρ' Ἡροδότ. Ζ, 137. Μυρσίλος παρὰ Διονυσ. Ἁλικ. *Ἀρχαιολ.* αʹ, 28. Φώτιος, ἐ. λ. *Πελαργικόν*. Ἡσύχιος, ἐ. λ. *Πελαστικόν.*

[13] Κλείδημος, Bekker *Anecd.* σελ. 419, 28. Πολέμων παρὰ Σχολιαστ. Σοφοκλέους *Οἰδ. Κολ.* 489.

[14] Ἡροδότ. Ε, 64.

[15] Ἀριστοτέλ. ἔνθα ἀνωτέρω.

[16] Corp. Inscr. Gr. ἀρ. 2374, στ. 60.

[17] Περὶ τούτου ἰδὲ κυρίως O. Müller, *De munimentis Athenarum quaestiones historicae, Kunstarch. Werke*, 1835, IV, σελ. 89 ἐπ. Leake, *Topogr. of Athens*, 1841, I, σελ. 309 ἐπ. καὶ 318. Göttling, *Das Pelasgikon in Athen, N. Rh. Mus.* 1846, IV, σελ. 321 ἐπ. καὶ *Gesam. Abh.* 1851, I, σελ. 68 ἐπ. Welcker, *Der Felsaltar d. höchst. Zeus, Abh. d. Berl. Ak.* 1852, σ. 309 ἐπ. L. Ross, *Pnhx und Pelasgikon*, 1853. Göttling, *Pelasgikon und Pnhx*, 1853. Welcker, *Pnyx oder Pelasgikon? N. Rh. Mus.* 1856, X, σελ. 30 ἐπ. Wachsmuth, *Die Stadt Athen*, 1874, I, σελ. 289 ἐπ. Unger, *Enneakrunos und Pelasgikon, Sitz. ber. d. Münch. Akad.* 1874, σελ. 303 ἐπ. v. Wilamowitz-Moellendorff, *Aus Kydathen*, σ. 104 ἐπ. Davidson, *The Parthenon Frieze and other Essahs*, 1882, σ. 147 ἐπ. Curtius, *Eleusinion und Pelargikon, Sitz. ber. d. Berl. Ak.* 1884, σ. 499 ἐπ. καὶ *Gesam. Abh.* 1894, I, σ. 435 ἐπ. Milchhöfer, *Athen*, Baumeister's *Denkmäler*, 1885, I, σ. 199. Lolling, *Topog. von Athen*, Müller's *Handb. d. kl. Alt. Wiss.* 1889, III, σ. 337 ἐπ. Judeich, *Jahrbb. f. Class. Phil.* 1890, σ. 753 ἐπ. Belger, *Berl. Phil. Woch.* 1894, ἀρ. 2, στηλ. 46 ἐπ.

[18] Ὁ Beulé, *L'Acropole d'Athènes*, νέα ἔκδ. 1862. σελ. 43, λίαν καταλλήλως περιγράφει τοῦτο.

[19] Curtius, ἔνθα ἀνωτέρω.

τὴν Ϛ' ἑκατονταετηρίδα συνίστατο ἐκ τοῦ Πελαργικοῦ καὶ ἐκ τοῦ Πελασγίου τείχους, τοῦ περιβάλλοντος τὴν κορυφὴν τῆς Ἀκροπόλεως, οὗτινος οὐδεμίαν ἔννοιαν παρέχει τὸ νῦν τεῖχος. Διότι ὁ ἐντὸς τοῦ Πελασγίου τείχους περικλειόμενος χῶρος ἦτο σμικρότερος τῆς νῦν ἐσωτερικῆς ἐκτάσεως τῆς Ἀκροπόλεως, καίπερ δὲ ἰσοπεδωθεὶς ὑπὸ τῶν Πελασγῶν[20], ἦτο μολοντοῦτο ἄνισος, ἔχων κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν κατωφερῆ κλίσιν, ἀρχομένην ἀπὸ γραμμῆς διηκούσης κατὰ μῆκος τοῦ σημερινοῦ Παρθενῶνος. Διὸ καὶ τὸ Πελάσγιον τοῦτο τεῖχος δὲν εἶχε πανταχοῦ τὸ αὐτὸ ὕψος[21].

Ὅτι οἱ Πέρσαι κατὰ τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν κατέστρεψαν πάντα τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῶν Ἀθηναίων, βεβαιοῦται ἀναμφισβητήτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἀμφίβολον δ' εἶναι, ἂν ὁ Ξέρξης, ὅταν εἰσήλασεν εἰς τὴν Ἀττικήν, εὗρε τὰς Ἀθήνας περιτετειχισμένας δι' οἱουδήποτε ἀμυντικοῦ τείχους· ἡ περὶ τούτου σιωπὴ τοῦ Ἡροδότου δὲν εἶναι βεβαίως τυχαία[22]. Ἂν δ' εὗρε τὸ Πελαργικὸν ἠρειπωμένον, ἤδη κατασκαφὲν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἱππίου, εἶναι τοὐλάχιστον ζήτημα ἐξ ἴσου ἀμφίβολον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πληροφοριῶν αἵτινες διεσώθησαν ἡμῖν περὶ τῆς ἐν Ἀκροπόλει πολιορκίας τοῦ Κλεομένους[23] καὶ τῆς ἐν ἔτει 480 ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πολιορκίας[24]. Ἓν μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι ὅταν ὀλίγους μῆνας μετὰ ταῦτα ὁ Μαρδόνιος ἐγκατέλιπε τὰς Ἀθήνας, μετὰ τὴν δευτέραν τῆς πόλεως ἅλωσιν, αὕτη ἦτο ἐντελῶς κατεστραμμένη. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς μαρτυριῶν:

Ἡροδότ. I, 13: Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθε, πυθόμενος τὸν πάντα λόγον, πρὶν ἢ τοὺς μετὰ Παυσανίεω ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἐμβαλεῖν, ὑπεξεχώρεε ἐμπρήσας τε τὰς Ἀθήνας, καὶ εἴ κού τι ὀρθὸν ἦν τῶν τειχέων ἢ τῶν οἰκημάτων ἢ τῶν ἱρῶν, πάντα καταβαλὼν καὶ συγχώσας.

Θουκυδ. α', 89: Ἀθηναίων δὲ τὸ κοινόν, ἐπειδὴ αὐτοῖς οἱ βάρβαροι ἐκ τῆς χώρας ἀπῆλθον, διεκομίζοντο εὐθὺς ὅθεν ὑπεξέθεντο παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὴν περιοῦσαν κατασκευήν, καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν παρεσκευάζοντο καὶ τὰ τείχη· τοῦ τε γὰρ περιβόλου βραχέα εἱστήκει καὶ οἰκίαι αἱ μὲν πολλαὶ πεπτώκεσαν, ὀλίγαι δὲ περιῆσαν, ἐν αἷς αὐτοὶ ἐσκήνησαν οἱ δυνατοὶ τῶν Περσῶν.

Ἀνδοκίδ. *Περὶ τῶν Μυστ.* 108: Ἔργον δὲ τοιοῦτον ἐργασάμενοι, οὐκ ἠξίωσάν τινι τῶν πρότερον γενομένων μνησικακῆσαι. τοιγάρτοι διὰ ταῦτα, τὴν πόλιν ἀνάστατον παραλαβόντες ἱερά τε κατακεκαυμένα τείχη τε καὶ οἰκίας καταπεπτωκυίας, ἀφορμήν τε οὐδεμίαν ἔχοντες, διὰ τὸ ἀλλήλοις ὁμονοεῖν τὴν ἀρχὴν τῶν Ἑλλήνων κατειργάσαντο καὶ τὴν πόλιν ὑμῖν τοιαύτην καὶ τοσαύτην παρέδοσαν.

Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι συγγραφεῖς ἐξιστοροῦσι γεγονότα ὀλίγον ἀπέχοντα τῶν χρόνων καθ' οὓς καὶ αὐτοὶ ἔζων, ἡ δὲ μαρτυρία αὐτῶν εἶναι ἀναμφήριστος. Δὲν ἐννοοῦσι βεβαίως ὅτι δὲν ἀφέθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων λίθος ἐπὶ λίθου ὅλων τῶν τειχῶν, ναῶν καὶ οἰκιῶν τῶν Ἀθηνῶν, πάντως ὅμως ὅτι ἀφῆκαν οὗτοι ταῦτα ἐν ἐρειπίοις, καὶ ἑπομένως ὅτι τὰ ὀχυρώματα τῶν Ἀθηνῶν ὡς τοιαῦτα κατεστράφησαν.

Ὁ διατεινόμενος λοιπὸν ὅτι τὸ Πελαργικὸν ὑφίστατο ὡς ὀχύρωμα κατὰ τοὺς μετὰ τὰ Μηδικὰ χρόνους ὀφείλει, ἐὰν μὴ ἀρνῆται τὸ κῦρος τῶν ἀνωτέρω μαρτυριῶν[25], νὰ ἀποδείξῃ ὅτι *τὰ ὀχυρώ-*

[20] Κλείδημος ἔνθα ἀνωτέρω.

[21] Ἰδὲ χάρτην Ἀκροπόλεως ἐν τῷ Ἀρχαιολ. Δελτίῳ τοῦ 1889, σελ. 50, καὶ τοὺς τμηματικοὺς χάρτας παρὰ Jahn - Michaelis, *Pausaniae descr. arcis Athen.* πίν. II, σχ. II - V.

[22] Ἰδὲ v. Wilamowitz - Moellendorff, *Aus Kydathen*, σελ. 105 ἑπ.

[23] Ἡροδότ. Ε, 72 (πρβλ. 64 καὶ 65). Ἀριστοτ. *Ἀθην. Πολ.* 20 (πρβλ. 19). Ἀριστοφ. *Λυσιστρ.* 273 - 282.

[24] Ἡροδότ. Θ, 51 - 53. Ἰδὲ καὶ ἡμετέραν ἐν σελ. 30 σημ. 25 κατωτέρω ἐν τέλει.

[25] Ὁ Dörpfeld πιστεύει ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ἀνδοκίδης μεθ' ὑπερβολῆς ἐξέθηκαν τὰ πράγματα, ὅπως αἱ Ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες τῆς σήμερον τὴν ἐκ τῶν ἐν Ζακύνθῳ σεισμῶν καταστροφήν· πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς γνώμης του ταύτης ἐπικαλεῖται τὴν ἀφήγησιν τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν ἡ καταστροφὴ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐγένετο κυρίως δι' ἐμπρησμοῦ, ἀφοῦ οἱ Πέρσαι δυσκόλως θὰ κατώρθουν τὴν ἐκ βάθρων ἀνατροπὴν ναῶν, οἷον τὸ ἀρχαῖον Ἑκατόμπεδον, μὴ ἔχοντες τὰς σημερινὰς εὐκολίας τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Ἰδὲ *Mitth. d. kais. d. arch. Inst.* 1890, σελ. 424 ἑπ.

Ἄλλοι ὅμως ἀρχαιολόγοι ἐξήνεγκον ὅλως διάφορον γνώμην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν· περιοριζόμεθα δὲ εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ὀχυρωμάτων:

«Pelasgikon oder vielmehr Pelargikon nannte man im 5. Jahrh. v. Chr. *die Reste* einer gewaltigen Befestigungsmauer, welche die Akropolis, die einstige Königsburg, auf ihrer einzig zugänglichen Westseite abgeschlossen *hatte* . . . Nach ihr [der Zeit der Perserkriege] wurde sodann auch das weite Feld, *welches die Trümmer bedeckte*, Pelargikon genannt». Milchhöfer, *Athen*, Baumeister's *Denkm.* 1885, I, σελ. 199.

«*Die von den Persern zerstörte Pelasgerveste*, die zuletzt als Zwingburg gedient hatte, wieder aufzubauen widerstrebte offenbar der frisch gestärkten Demokratie, der der Gedanke an Alles was mit den Tyrannen zusammenhing ein Gräuel

ματα τῆς Ἀκροπόλεως ἀνῳκοδομήθησαν ἐκ νέου.

Τοιαύτην δὲ ἀνοικοδόμησιν οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων μνημονεύει[26]. Παρά τισι γίνεται μνεία τοῦ τείχους τοῦ περικλείοντος τὴν κορυφὴν τῆς Ἀκροπόλεως, πολλαχοῦ δὲ καὶ παρὰ συγγραφεῦσι καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἀναφέρεται τὸ Πελαργικὸν ἐν τῇ χρονικῇ περιόδῳ τῇ μετὰ τὰ Μηδικά, οὐδαμοῦ ὅμως γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ τείχους ὡς μέτρου ἀμυντικοῦ, οὐδὲ περὶ ἀνασυστάσεως τοῦ Πελαργικοῦ ὑπὸ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἰδιότητα[27]. Ἀπ' ἐναντίας, αἱ σωζόμεναι περιγραφαὶ τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 480 καὶ ἐντεῦθεν, καθιστῶσι λίαν πιθανὴν τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ Ἀκρόπολις οὐδὲν πλέον ἀπετέλει μέρος ἐν τῷ ἀμυντικῷ συμπλέγματι, διότι οὐδαμοῦ γίνεται μνεία αὐτῆς.

Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Θουκυδίδης, εἰς ὅν, εἰκότως προστρέχομεν, ὡς τὸν ἐξιστοροῦντα τήν τε πεντηκονταετίαν, τὴν παρεμπίπτουσαν μεταξὺ τῆς ἐν Δήλῳ Ὁμοσπονδίας καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, καὶ ἐκτενέστερον τὰ πρῶτα εἴκοσιν ἔτη τοῦ πολέμου τούτου, ἵνα ἀρυσθῶμεν τὰς αὐθεντικωτάτας περὶ τοῦ προκειμένου πληροφορίας, περιγράφει τὴν ὀχύρωσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας τῶν Λακεδαιμονίων, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν βαρβάρων[28]. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τάχει ἀνήγειραν μέγα τεῖχος περὶ τὴν ἑαυτῶν πόλιν, εὐρύναντες συγχρόνως τὴν περιφέρειαν αὐτῆς πανταχόθεν. Ἐν Λακεδαίμονι ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξήγγειλε τὸν σκοπὸν τοῦ μέτρου τούτου λέγων ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κέκτηνται ἤδη τεῖχος καὶ δύνανται νὰ ἀμυνθῶσι. Τὸ Πειραϊκὸν τεῖχος ἦτο ἐκτάκτων διαστάσεων καὶ λιθόκτιστον ὅλον· ὁ Θεμιστοκλῆς, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, δι' αὐτῶν τῶν διαστάσεων ἤλπιζεν ὅτι ἐκπλησσόμενοι καὶ ἀποθαρρυνόμενοι οἱ πολέμιοι θὰ παρητοῦντο τῶν κατὰ τῆς πόλεως ἐπιβούλων σχεδίων αὐτῶν. Ἡ περιγραφὴ αὕτη εἶναι μακρὰ καὶ ἐνδελεχής, καὶ ὅμως καίτοι ἐξιστορεῖ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τείχους καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν οἰκιῶν, ὁ Θουκυδίδης οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἀνακαινίσεως τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀλλ' οὐδ' ἐν τῇ ἐκτενεῖ περιγραφῇ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἐν ᾗ καὶ τὸ μῆκος τῶν τειχῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπαιτουμένων φρουρῶν παραθέτει, ἀναφέρει τι περὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὡς φρουρίου[29].

Ἀφ' ἑτέρου τί ἦτο ἡ Ἀκρόπολις καὶ κατὰ τοὺς ἀπωτέρους χρόνους καὶ κατὰ τοὺς ἑαυτοῦ χρόνους ἀναφέρει οὗτος σαφῶς ἀλλαχοῦ. Ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς ἀποπείρας τοῦ Κύλωνος[30]: «Κατέλαβε», λέγει, «τὴν ἀκρόπολιν ... οἱ δ' Ἀθηναῖοι προσκαθεζόμενοι ἐπολιόρκουν». Μετ' ὀλίγον ὅμως «τρυχόμενοι τῇ προσεδρείᾳ», ἀνέθηκαν τὴν πολιορκίαν εἰς τοὺς ἐννέα ἄρχοντας, ἐπὶ τέλους δὲ οἱ ἀντάρται ἠναγκάσθησαν ὑπὸ λιμοῦ νὰ παραδοθῶσι. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὰ ἔτη 636-624 π. Χ.[31], ἡ δὲ ἀφήγησις τοῦ Θουκυδίδου βεβαίως παριστᾷ τὴν Ἀκρόπολιν ὡς οὖσαν τότε φρούριον, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῶν ἄλλων χωρίων ἔνθα ἀναφέρει τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Θουκυδίδης. Διότι ἐν αὐτῷ βλέπομεν τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν μεγάλως ἀνεπτυγμένην· συναισθάνεται τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν προγενεστέρων καὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν χρόνων, διὸ καὶ φροντίζει ἑκάστοτε νὰ μεταχειρίζηται τοιούτους ὅρους, οἵτινες ἀνταποκρίνονται ἀκριβῶς εἰς τὰ ἑκάστοτε γεγονότα[32]. Ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ χρόνων ἡ Ἀκρόπολις ἦτο ἱερὸς περίβολος καὶ

war». Wachsmuth, *Ber. d. sächs. Ges. der. Wiss.* 1887, σελ. 399.

« Erst nach dem Abzug der Perser, *die ausser den Tempeln auch die Befestigung zerstört haben werden*, wurde ein neuer Verschluss des Burgraumes in Angriff genommen». Lolling, Müller's *Handb.* 1889, III, σ. 339.

« Eine zweite, gründlichere Verwüstung folgte, als Mardonios im Zorne über die Abweisung aller gütlichen Vorschläge bei seinem Abzuge nach Böotien alles, was noch aufrecht stand, dem Erdboden gleich machte. Man sollte keine Vorstellung davon haben, dass hier jemals eine blühende Stadt gestanden habe und die Athener in bitterer Reue der glücklichen Zeit unter den Peisistratiden gedenken». Curtius, *Stadtgesch.* 1891, σ. 101. Ὁ Κούρτιος φρονεῖ ὅτι τὸ Πελαργικὸν κατεστράφη εὐθὺς μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἱππίου. Ἰδὲ *Stadtgeschichte*, σελ. 100. Πρβλ. v. Wilamowitz-Moellendorff, *Aus Kydathen*, σελ. 106.

[26] Ἀνάπτυξιν τῆς μόνης μαρτυρίας (Θουκ. α', 89) ἣν ἐπικαλοῦνται οἱ φρονοῦντες ὅτι τὸ Πελαργ. ἀνῳκοδομήθη, ἰδὲ ἐν ἡμετ. σ. 48.

[27] Ἰδὲ Jahn-Michaelis, *Paus. descr. arc. Athen.* κεφ. 28, 12, 13 (σελ. 34 ἑπ.).

[28] Θουκυδ. α', 89-93.

[29] Θουκυδ. β', 13.

[30] Θουκυδ. α', 126.

[31] Wright, *The Date of Cylon*, *Harvard Studies in Class. Philol.*. 1892, III, σελ. 1 ἑπ.

[32] Θουκυδ β', 15.

θησαυροφυλάκιον. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκοντο τὰ ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῶν ἄλλων θεῶν[33], ἀπηγορεύετο δὲ ἡ ἐγκατάστασις ἀνθρώπων, καὶ ἐν ὥρᾳ ἀκόμη μεγίστης στενοχωρίας, ὡς λ. χ. κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς μετῴκισεν εἰς τὰ ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ κατέλαβε τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρῷα ὡς ἐνδιαιτήματα[34]. Ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑπῆρχεν ὡσαύτως τὸ μέγα ταμεῖον τοῦ κράτους[35], καὶ αἱ στῆλαι ἐφ' ὧν ἦσαν ἐγκεχαραγμέναι αἱ μετὰ ξένων ἐπικρατειῶν συνθῆκαι[36], αὐτόθι δὲ ἀνέστησεν ὁ δῆμος τὴν στήλην, ἥτις ἐμνημόνευε τῆς ἐξώσεως τῶν τυράννων[37].

Ἡ τοιαύτη ἰδιότης τῆς Ἀκροπόλεως βεβαιοῦται καὶ ἄλλοθεν. Ἔχομεν τὰ ἁπτὰ τεκμήρια τῶν λειψάνων τῶν ἐν αὐτῇ ναῶν· ἔχομεν πολλὰς ἐπιγραφὰς μαρτυρούσας ὅτι κατὰ τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα ἦτο θησαυροφυλάκιον[38]· ἔκτοτε δὲ ἦτο τὸ ἀρχεῖον τῶν ἀναθημάτων, ὧν τὸ μέγα πλῆθος περιγράφει ὁ Παυσανίας καὶ περὶ ὧν ὁ μὲν περιηγητὴς Πολέμων λέγεται ὅτι συνέγραψε τέσσαρα βιβλία, ὁ δ' Ἀθηναῖος Ἡλιόδωρος πεντεκαίδεκα[39].

Δύναταί τις ὅμως νὰ ἀντιτείνῃ, ὅτι ἐκ τούτων δὲν ἀποδείκνυται ὅτι ἡ Ἀκρόπολις κατὰ τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα δὲν ἦτο φρούριον, ἂν καὶ καθίσταται τοῦτο πιθανόν. Δὲν ἀποκλείεται ἑπομένως ἡ περίπτωσις καθ' ἥν, καίτοι ἡ Ἀκρόπολις μόνον ὡς ἱερὸς χῶρος καὶ ὡς θησαυροφυλάκιον ἐχρησίμευεν, μολοντοῦτο διετηρεῖτο τὸ Πελαργικὸν ὡς ὀχύρωμα, ἂν καὶ δυσκόλως ἐξηγεῖται ὁ σκοπὸς τοιούτου μέτρου.

Ἡ εἰς τὴν ἀντίρρησιν ταύτην ἀπάντησις δὲν εἶναι δυσχερής. Εἰς οὐδένα ἐπιβάλλεται νὰ ἀποδείξῃ ἀρνητικόν τι. Ἐὰν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἐξ ἀξιοπίστων τεκμηρίων ὅτι καθ' ὡρισμένον τι σημεῖον χρόνου τὸ Πελαργικὸν δὲν ὑφίστατο πλέον (τοιαῦτα δὲ τεκμήρια παρετέθησαν ἤδη[40]), τότε δικαιούμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἐν γένει ἀνυπαρξίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Μηδικῶν καὶ ἐντεῦθεν, ἕως οὗ ῥητῶς ἀποδειχθῇ ἡ ἐκ νέου οἰκοδόμησις αὐτοῦ.

Ὑπάρχουσιν ὅμως τεκμήρια ἀρκούντως πιθανά, ὅτι τὸ Πελαργικὸν ἐπὶ Περικλέους δὲν ἦτο χῶρος ὠχυρωμένος, ἂν καὶ λείψανα βεβαίως ἐσῴζοντο τοῦ προγενεστέρου ὀχυρώματος, ὁ δὲ χῶρος τοῦ ὀχυρώματος τούτου εἰσέτι σαφῶς καθωρίζετο. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἤδη ἦτο χῶρος *ἐπάρατος*, πιθανῶς ἕνεκα τῆς αὐθαιρέτου, ἐχθρικῆς καὶ ἀντιδημοκρατικῆς χρήσεως, ἣν οἱ τύραννοι εἶχον κάμει αὐτοῦ. Εἰς ἄνθρωπον δὲν ἐπετρέπετο πλέον νὰ κατοικήσῃ ἐντὸς αὐτοῦ. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ ἐγκατάστασις ἱερῶν καὶ βωμῶν ἐν αὐτῷ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει, βαθμηδὸν δὲ κατέστη τόπος ἀφιερωμένος τῇ λατρείᾳ τῶν θεῶν, οὕτως ὥστε ἐνῷ ἄλλοτε τὸ ὄνομα Πελαργικὸν ἀπεδίδετο εἰς πραγματικὸν ὀχύρωμα τῆς Ἀκροπόλεως, ἤδη ὑπεδήλου τὸν σαφῶς ὡρισμένον χῶρον, τὸν ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ ὀχυρώματος ἐκείνου κατεχόμενον. Τοιαύτη εἶναι ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος τούτου, πανταχοῦ ὅπου ἀναφέρεται ἐν τοῖς μετὰ τὰ Μηδικὰ χρόνοις.

Τὰ περὶ τούτου τεκμήρια, ὧν μνεία ἀνωτέρω ἐγένετο, ἀποτελοῦσι δύο ἐπιγραφαὶ καὶ χωρίον τι τοῦ Θουκυδίδου, ὡς ἑξῆς:

Corp. Inscr. Att. IV, 26 a (σελ. 140):.... [τ]ὲν πόλιν.... οἰκοδομε͂σαι ῾ό[πος] ἂν δραπέτες μὲ ἐ[σί]ει μεδὲ λοποδύτ[ες]· ταῦτα δὲ χσυνγράφσα[ι] μὲν Καλλικρά[τ]ε ῾όπος ἄριστα καὶ εὐτελέστατα σκευάσαι, ἀπομισθο͂σαι δὲ τὸ[ς] πολετ[ὰ]ς ῾ό[π]ος ἂν ἐντὸς ῾εχσέ[κ]οντα ἐμερο͂ν ἐπισκ[ε]υασθε͂ι· φύλακας δὲ [ε͂]ναι τρε͂ς μὲν τοχσό[τ]ας ἐκ τε͂ς φυλε͂ς τε͂ς [π]ρυτανευόσες)[41].

Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐψηφίσθη περὶ τὸ 440 π. Χ. Ὁ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενος τόπος εἶναι ἡ Ἀκρόπολις, ἐν ᾗ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰργάζοντο οἱ τέκτονες. Διατάσσεται δὲ ἡ ἐντὸς 60 ἡμερῶν ἀνέγερσις φυλακείου παρὰ τὴν εἴσοδον χάριν τῶν τριῶν φρουρῶν, οἵτινες θὰ ἐμποδίζωσι τοὺς δραπέτας καὶ λωποδύτας τοῦ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Τὸ ψήφισμα ὅμως τοῦτο οὐδένα θὰ εἶχε λόγον

[33] Θουκυδ. ϛ', 15, 4.
[34] Θουκυδ. ϛ', 17, 1.
[35] Θουκυδ. ϛ', 13, 3.
[36] Θουκυδ. ε', 18, 10. 23, 5. 47, 11.
[37] Θουκυδ. ϛ', 55, 1.
[38] Ἰδὲ λ.χ. Corp. Inscr. Att. I, 32, 117-140, 141-160, 161-175.
[39] Στράβ. Θ', σελ. 396. Ἀθηναίου ϛ', 16, σελ. 229E. Πρβλ. Παυσαν. ε', 21, 1. Ἀριστίδ. *Παναθ.* σελ. 258C.
[40] Ἰδὲ ἐν σελ. 29, 30 τὸν Ἡρόδοτον, Θουκυδίδην καὶ Ἀνδοκίδην.
[41] Πρβλ. Lolling, Δελτ. Ἀρχ. 1889, σελ. 254 ἑπ. Foucart, *Bull. Corr. Hell.* 1890, XIV, σελ. 177 ἑπ. Wernicke, *Die Polizeiwache auf der Burg v. Athen*, *Hermes*, 1891, XXVI, σελ. 51 ἑπ.

ὑπάρξεως, ἐὰν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Πελαργικόν, ὡς ὑποθέτει ὁ κ. Dörpfeld, ὑφίστατο εἰσέτι ὡς ὀχύρωμα ἐν ἐνεργείᾳ. Διότι ὁ ἀναγνώστης θέλει ἐνθυμηθῆ ὅτι τὸ μέγα ἐξωτερικὸν τοῦ Πελαργικοῦ τεῖχος διεσπᾶτο ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης πύλης παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον· ἐὰν λοιπὸν τὸ τεῖχος ἐκεῖνο διεσώζετο ἀκέραιον ἔτι, καὶ ἡ πύλη διετηρεῖτο ἐν ἐνεργείᾳ, οὐδεὶς λόγος θὰ ὑφίστατο τῆς κατασκευῆς προσωρινοῦ φυλακείου παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς ἀποκλεισμὸν ὑπόπτων ἀνθρώπων, ἀλλ' οἱ φρουροὶ θὰ ἐτάσσοντο παρὰ τὴν πύλην ἐκείνην. Προδήλως ἄρα ὑποδεικνύεται ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ ὅτι τὸ Πελαργικὸν δὲν ἦτο χῶρος περιπεφραγμένος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν.

Corp. Inscr. Att. IV, 27 b, 54 ἑπ. (σελ. 59): τὸν δὲ βασ[ι]λέα ὁρίσαι τὰ ἱερὰ τὰ ἐν τ[ο͂]ι Πελαργικο͂ι, καὶ τὸ λοιπὸν μὲ ἐνιδρύεσθαι βομὸς ἐν το͂ι Πελαργικο͂ι ἄνευ τε͂ς βολε͂ς καὶ το͂ δέμο. μεδὲ τὸς λίθος τέμνεν ἐκ το͂ Πελεργικο͂ μεδὲ γε͂ν ἐχσάγεν μεδὲ λίθος· ἐὰν δέ τις παραβαίνει τουούτον τι, ἀποτινέτο πεντακοσίας δραχμάς· ἐσαγγελλέτο δὲ [ὁ] βασιλεὺς ἐς τὲν βολέν)[42].

Μὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο δέον νὰ παραβληθῇ χωρίον τι τοῦ Πολυδεύκους[43], ἐν ᾧ καθορίζονται τὰ καθήκοντα τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐποπτείαν τοῦ Πελαργικοῦ· «*οὗτοι παρεφύλαττον μή τις ἐντὸς τοῦ Πελασγικοῦ κείρῃ ἢ κατὰ πλέον ἐξορύττῃ, καὶ τῷ ἄρχοντι παρεδίδοσαν. Τὸ δὲ τίμημα ἦν τρεῖς δραχμαὶ καὶ ἁπλοῦν τὸ βλάβος*». Πρβλ. «*τὸ Πελασγικὸν ἀργὸν ἄμεινον*» ἐν τῷ χρησμῷ, τῷ παρὰ Θουκυδίδει ὡς κατωτέρω ἀναγραφομένῳ.

Τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα ἐν συνόλῳ κανονίζει τὰς προσφοράς, τὰς γενησομένας ταῖς Ἐλευσινίαις θεαῖς, ἐψηφίσθη δὲ μεταξὺ τοῦ 446 π. Χ. καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Παρέθημεν δὲ ἐνταῦθα μόνην τὴν ὑπὸ τοῦ Λάμπωνος προταθεῖσαν προσθήκην.

Τὸ Πελαργικὸν προφανῶς εἶχε καταντήσει νὰ θεωρῆται ὡς κοινὸν κτῆμα. Οὐ μόνον τὰ σύνορα τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν ἦσαν ἀόριστα, ἀλλὰ καὶ βωμοὶ εἶχον ἱδρυθῆ ἐν αὐτῷ ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν ἁρμοδίων, εἶχε δὲ γείνει καὶ χρῆσις αὐτοῦ ὡς λατομείου οἰκοδομικῶν ὑλῶν ἢ καὶ ὡς ἀγροῦ πρὸς θερισμόν. Ἐν ἄλλοις λόγοις, εἶχε καταληφθῆ παρανόμως χάριν ἰδιωτικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Τὴν παρανομίαν ταύτην πατάσσουσα ἡ ἀνωτέρω περικοπὴ τοῦ ψηφίσματος ἐπιβάλλει βαρείας ποινὰς εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀθέτησιν.

Τὸ φυσικὸν λοιπὸν συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ Πελαργικὸν δὲν ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν χῶρος, ὃν δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ ἀσφαλῶς περικεκλεισμένον, οἷος πάντως ὤφειλε νὰ ἦναι, ἐὰν εἰσέτι ὑφίστατο ὡς προπύργιον ἀμύνης κατ' ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως. Διότι ἐν πρώτοις, ἐὰν μὲ ὅλον τὸν *ἐπάρατον* χαρακτῆρα τοῦ χώρου ἠδύναντο οἱ ἐργατικοὶ ἄνθρωποι νὰ εἰσέρχωνται ἀκωλύτως μὲ τὰ φορτηγά των ἁμάξια καὶ τὰς γεράνους των, τὸ τεῖχος βεβαίως ἦτο ἐν μέρει τοὐλάχιστον καταπεπτωκός. Εἰ δὲ μή, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πᾶν ὅ,τι εἰσήγετο ἢ ἐξήγετο ὑπὸ τῶν παρανομούντων διήρχετο διὰ τῆς μιᾶς μεγάλης πύλης, τῆς παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον. Ἄλλως τε ἡ ἀδράνεια τῶν ἁρμοδίων περὶ τὴν ἐποπτείαν τοῦ χώρου τούτου δεικνύει ὅτι ἦτο ἀπερίφρακτος. Δεύτερον, δυσκόλως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ βαρύτατον τῶν ἐν τῷ ψηφίσματι ἐπικηρυσσομένων ποινῶν, ἐὰν τὸ Πελαργικὸν ἠδύνατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην νὰ κλεισθῇ· διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, οἱ βουλόμενοι νὰ ἐκμεταλλευθῶσι παρανόμως τὸν ἱερὸν χῶρον ἠδύναντο ἁπλούστατα νὰ ἀναχαιτισθῶσιν εἰς τὴν πύλην, τοιαῦται δὲ παρανομίαι θὰ καθίσταντο σχεδὸν ἀδύνατοι. Ἐντελῶς ὅμως διάφορος θὰ ἦτο ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, ἐὰν τὸ Πελαργικὸν ἦτο ἀπερίφρακτον.

Θουκυδ. 6', 17: Ἐπειδή τε ἀφίκοντο εἰς τὸ ἄστυ, ὀλίγοις μέν τισιν ὑπῆρχον οἰκήσεις καὶ παρὰ φίλων τινὰς ἢ οἰκείων καταφυγή, οἱ δὲ πολλοὶ τά τε ἐρῆμα τῆς πόλεως ᾤκησαν καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρῷα πάντα πλὴν τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἐλευσινίου καὶ εἴ τι ἄλλο βεβαίως κληστὸν ἦν· τό τε Πελασγικὸν καλούμενον τὸ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν, ὃ καὶ ἐπάρατόν τε ἦν μὴ οἰκεῖν καί τι καὶ Πυθικοῦ μαντείου ἀκροτελεύτιον τοιόνδε διεκώλυε, λέγον ὡς τὸ Πελασγικὸν ἀργὸν ἄμεινον, ὅμως ὑπὸ τῆς παραχρῆμα ἀνάγκης ἐξῳκήθη· καί μοι δοκεῖ τὸ μαντεῖον τοὐναντίον ξυμβῆναι ἢ προσεδέχοντο· οὐ γὰρ διὰ τὴν παράνομον ἐνοίκησιν αἱ ξυμφοραὶ γενέσθαι τῇ πόλει, ἀλλὰ διὰ τὸν πόλεμον ἡ ἀνάγκη τῆς οἰκήσεως, ὃν

[42] Πρβλ. Foucart, *Bull. Corr. Hell.* 1880, IV, σελ. 225 ἑπ. Dittenberger, *Syll. I. Gr.* 13.

[43] Πολυδεύκ. Η, 101.

οὐκ ὀνομάζον τὸ μαντεῖον προῄδει μὴ ἐπ' ἀγαθῷ ποτε αὐτὸ κατοικισθησόμενον. κατεσκευάσαντο δὲ καὶ ἐν τοῖς πύργοις τῶν τειχῶν πολλοὶ καὶ ὡς ἕκαστός που ἐδύνατο· οὐ γὰρ ἐχώρησε ξυνελθόντας αὐτοὺς ἡ πόλις, ἀλλ' ὕστερον δὴ τά τε μακρὰ τείχη ᾤκησαν κατανειμάμενοι καὶ τοῦ Πειραιῶς τὰ πολλά.

Γνωστὸν τυγχάνει τοῖς ἑρμηνευταῖς τοῦ Θουκυδίδου ὅτι παρ' αὐτῷ πλειστάκις τὸ τρίτον μέλος ἀλληλενδέτου σειρᾶς προτάσεων συνδέεται μὲ τὰ προηγούμενα διὰ τοῦ συνδέσμου *τέ*[44]. Τοιοῦτόν τι συμβαίνει καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ἀποσπάσματι· ἡ πρότασις, ἡ ἀρχομένη ἐκ τῶν λέξεων *τό τε Πελασγικὸν καλούμενον*, ἀποτελεῖ τὸ τρίτον μέλος τῆς ὅλης ἀλληλενδέτου σειρᾶς. Ἐν τῇ προηγουμένῃ προτάσει χαρακτηρίζει ὁ Θουκυδίδης τὴν Ἀκρόπολιν ὡς *ἱερόν*, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς *τέμενος*. Ἐπίσης καὶ τὸ Ἐλευσίνιον εἶναι *ἱερόν*, ἡ αὐτὴ δὲ λέξις ὑπονοεῖται ἐν τοῖς ἑπομένοις *καὶ εἴ τι ἄλλο*. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ταύτης ἐπεκτείνεται καὶ περαιτέρω καὶ ὅτι καὶ τὸ Πελαργικὸν ὁ Θουκυδίδης θεωρεῖ ὡς *ἱερόν*. Τοιοῦτο δὲ καὶ πράγματι ἦτο. Ἡ Ἀκρόπολις, ὡς *ἱερόν*, δὲν ἠδύνατο νὰ κατοικηθῇ ὑπ' ἀνθρώπων, περιεῖχε δὲ *ἱερὰ* καὶ *βωμούς*. Αὐτὰς ταύτας τὰς ἰδιότητας εἶχε καὶ τὸ Πελαργικόν· ἦτο *ἱερὸν* κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἔννοιαν, καθ' ἣν καὶ τὸ Κιρραῖον πεδίον, ὡσαύτως *ἐπάρατον* καὶ *ἀργόν*, ἠδύνατο νὰ ὀνομάζηται *ἱερὰ γῆ*[45].

Τὸ ἀνωτέρω λοιπὸν χωρίον τοῦ Θουκυδίδου παρέχει μίαν ἔτι σαφῆ ἐπικύρωσιν τῆς γνώμης ἡμῶν, ὅτι τὸ τεῖχος τοῦ Πελαργικοῦ δὲν ὑφίστατο ἀκέραιον κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Διότι, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, εἰς τοὺς ἐκ τῶν περιχώρων κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου μετοικήσαντας εἰς τὸ ἄστυ ἀπηγορεύθη ἡ ἐν παντὶ ἱερῷ καὶ ἡρώῳ ἐνοίκησις ὅπερ ἦτο *βεβαίως κληστόν*. Καὶ ἡ μὲν Ἀκρόπολις ἠδύνατο νὰ κλεισθῇ *βεβαίως* διὰ τῶν Προπυλαίων, ὁμοίως καὶ τὸ Ἐλευσίνιον· τὸ δὲ Πελαργικόν, καίπερ *ἱερὸν* καὶ αὐτὸ καὶ *ἐπάρατον* μάλιστα, κατελήφθη ὑπὸ τῶν συρρευσάντων ἀγροτῶν πρὸς ἐνοίκησιν. Προδήλως ἄρα δὲν ἦτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους *βεβαίως κληστόν*, ἑπομένως δὲν ἦτο χῶρος ἐπιδεχόμενος ἄμυναν κατὰ τῶν πολεμίων. Ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Θουκυδίδου εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος, καθ' ὅσον ῥητῶς ἀντιπαραβάλλει τὴν Ἀκρόπολιν καθ' ἑαυτὴν καὶ τὸ Πελαργικόν, τοῦθ' ὅπερ ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν παροῦσαν συζήτησιν. Ἡ μὲν Ἀκρόπολις ἦτο *βεβαίως κληστή*, καὶ δὲν κατῳκήθη ὑπ' ἀνθρώπων· τὸ δὲ Πελαργικὸν δὲν ἦτο *βεβαίως κληστὸν* καὶ ἑπομένως κατῳκήθη.

Ὅθεν ἔχομεν ἰσχυροὺς λόγους νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὸ Πελαργικὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους εἶχε παύσει τοῦ νὰ ἦναι ὀχύρωμα τῆς Ἀκροπόλεως. Ἤδη ἐγείρεται τὸ ζήτημα, ἂν καὶ τὸ τεῖχος, τὸ περιβάλλον τὴν κορυφὴν τῆς Ἀκροπόλεως, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχε χαρακτῆρα ὀχυρωματικόν.

Ἡ ἐκ βάθρων ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων ἔλυσε τὸ ζήτημα τοῦτο ὁριστικῶς. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐκτίσθη μετὰ τὰ Μηδικά[46]. Ἦτο κρηπίδωμα μᾶλλον («retaining-wall»), ἀπετέλει δὲ οὐσιῶδες μέρος τοῦ σχεδίου, καθ' ὃ ἡ ἐσωτερικὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἐπιφάνεια οὐ μόνον ἰσοπεδώθη ἀλλὰ καὶ ἐπεξετάθη[47]. Ὁ Παρθενὼν κατὰ τὸ μεῖζον αὐτοῦ μέρος ἵδρυται ἐπὶ τεχνικοῦ ἐδάφους ἤτοι προσχώσεως, ἀπὸ τοῦ κατὰ μῆκος ἄξωνος αὐτοῦ μέχρι τοῦ Κιμωνείου τείχους. Μόνον διὰ τοιούτου μέτρου ἠδύνατο νὰ ἐξευρεθῇ κατάλληλος τοποθεσία διὰ τὸν μεγαλοπρεπῆ τοῦτον ναόν. Τὸ νέον τεῖχος καὶ ἡ πρόσχωσις ἐκάλυ-

[44] Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὡς καὶ τὴν φανερὰν ἑρμηνείαν τῶν ἐκδοτῶν, ἐκδηλουμένην διὰ τῆς στίξεως τοῦ χωρίου, παριδὼν ὁ κ. Dörpfeld ἐζήτησε νὰ συνδέσῃ τὴν πρότασιν, τὴν ἀρχομένην *τό τε Πελασγικόν*, στενῶς μετὰ τῆς περαιτέρω προτάσεως, τῆς ἀρχομένης *κατεσκευάσαντο δέ*, οὕτω δ' ἀποφαίνεται ὅτι τὸ *Πελαργικὸν* ἐνταῦθα εἰς τὴν αὐτὴν ὑπάγεται κατηγορίαν μὲ τοὺς *πύργους τῶν τειχῶν*, ἑπομένως ὅτι οὐ μόνον ὑφίστατο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀλλὰ καὶ ὑφίστατο μάλιστα ὡς ὀχύρωμα. Τοιοῦτος ὅμως συνδυασμὸς τῶν προτάσεων εἶναι προφανῶς ἀπαράδεκτος.

[45] Αἰσχίν. γ', 107, 108, 109. Ὁ Λιβάνιος (α', σελ. 470) συνδυάζων τὴν Κίρραν μετὰ τοῦ Πελαργικοῦ: *ἐξάγιστος ἡ πόλις ὡς ὁ Κιρραίων λιμήν, ἐπάρατος ὡς τὸ Πελασγικὸν ἐκεῖνο.*

[46] Dörpfeld, *Ausgrabungen auf der Akropolis*, *Mitth. d. Inst.* 1886, XI, σελ. 164.

[47] Curtius, *Eleusinion und Pelargikon*, *Sitz. ber. d. Berl. Ak.* 1884, σελ. 511, καὶ *Gesam. Abh.* 1894, I, σελ. 449.— Ἰδὲ ὡσαύτως Loeschcke, *Die Enneakrunosepisode bei Pausanias*, 1883, σελ. 13, σημ. 23. Milchhöfer, *Athen*, Baumeister's *Denkm.* 1885, I, σελ. 200. Wachsmuth, *Ber. d. sächs. Ges. d. Wiss.* 1887, σελ. 400. Lolling, *Topogr. v. Athen*, Müller's *Handb.* 1889, III, σελ. 336.

ψαν πάντα τὰ λείψανα τοῦ προγενεστέρου Πελασγίου τείχους [48].

Τὸ νέον τεῖχος ἦτο ὀγκῶδες, ἔτι δὲ καὶ τὴν σήμερον ἔχει ὄψιν στιβαρὰν τῷ κάτωθεν θεωμένῳ. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ Παυσανίας ὅταν, ἀναφέρων ὅτι μίαν καὶ μόνην εἴσοδον ἔχει ἡ Ἀκρόπολις, ὀνομάζῃ αὐτὸ *τεῖχος ἐχυρόν* [49]. Ἦτο δὲ τοῦτο ἓν τῶν ἀγλαϊσμάτων τῶν νέων Ἀθηνῶν. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει τὸ μεσημβρινὸν τεῖχος ὡς *ἄγαλμα* καὶ *σύμβολον* ἐν τῇ αὐτῇ κατηγορίᾳ μὲ τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ Προπύλαια [50]. Οὐδεὶς ὅμως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀναγράφει τὴν οἰκοδόμησιν, ἀνοικοδόμησιν ἢ ἐπισκευὴν τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τείχους μετὰ τὰ Μηδικά, ὡς ἔργου ὀχυρωματικοῦ.

Ταῦτα δέον νὰ καταστήσωσιν ἡμᾶς, ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν πολλῶν ζητημάτων ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναούς, ἐπιφυλακτικοὺς περὶ τὴν παραδοχὴν τῆς θεωρίας, ὅτι κατὰ τὴν Ε′ ἑκατονταετηρίδα τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως ἐπεσκευάσθη πρὸς ἀμυντικοὺς σκοπούς. Διότι παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν οὐδὲν εὕρηται πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας ταύτης. Ἔχομεν κατὰ νοῦν κυρίως τὴν γνώμην τοῦ διασήμου ἀρχαιοδίφου, οὗτινος αἱ ἐναντίαι τῶν ἡμετέρων γνῶμαι περὶ τοῦ κυρίου ὑπ᾿ ὄψιν ἡμῶν ζητήματος ἐξετέθησαν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης πραγματείας, τὴν γνώμην λέγομεν, καθ᾿ ἣν τὰ γνωστὰ ἐκ μαρμάρου ἀτελῆ τύμπανα κιόνων, τὰ ἐγκεκτισμένα ἐν τῷ βορείῳ τείχει τῆς Ἀκροπόλεως, ἐτέθησαν ἐκεῖ ἀμέσως πρὸ ἢ μετὰ τὴν ἐν Τανάγρᾳ μάχην (457 π. Χ.), ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι, φοβούμενοι εἰσβολὴν καὶ ἐπίθεσιν τῶν πολεμίων, ἐν τάχει ἐζήτησαν νὰ καταστήσωσι τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως ἐχυρόν [51]. Ἔχοντες ὑπ᾿ ὄψει τὰ προσαχθέντα πειστήρια, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν θεωρίαν ταύτην ὡς πιθανὴν κἄν. Τοὺς ἐνδοιασμοὺς ἡμῶν τούτους ἐπαυξάνει ἡ μελέτη τῶν ἱστορικῶν συμβάντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τῷ 457 αἱ Ἀθῆναι ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Τὸν ἐγκύπτοντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ταύτης ἐκπλήσσει ἡ θαυμασία τῶν Ἀθηναίων δραστηριότης ἔξω τῆς χώρας αὐτῶν. Ἐν ἔτει 463 ὑπέταξαν τὴν Θάσον, τῷ 461 ἔπεμψαν μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις ὑπὸ τὸν Κίμωνα πρὸς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Εἱλώτων ἐν Ἰθώμῃ· κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἀργείων, Θεσσαλῶν καὶ Μεγαρέων, ἔκτισαν τὰ μακρὰ τείχη ἐν Μεγάροις καὶ ἀνέλαβον αὐτοὶ τὴν φρούρησιν αὐτῶν. Ἐν ἔτει 460 εἶχον ἐν Κύπρῳ 200 ναῦς ἰδίας τε καὶ τῶν συμμάχων, ἃς ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ Ἰνάρου· τῷ αὐτῷ ἔτει ἐκράτησαν τῶν Λακεδαιμονίων ἐν τῇ παρὰ τὴν Κεκρυφάλειαν ναυμαχίᾳ, ἐκυρίευσαν ἑβδομήκοντα ναῦς τῶν Αἰγινητῶν ἔξωθι τῆς Αἰγίνης, καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν, κατετρόπωσαν δὲ διὰ στρατεύματος ἐκ γερόντων καὶ νεανίσκων τοὺς Κορινθίους παρὰ τὰ Μέγαρα. Καὶ ναὶ μὲν ὑπέστησαν ἐν Τανάγρᾳ ἧτταν, μετὰ παρέλευσιν ὅμως 62 ἡμερῶν ἔκαμον νέαν ἐκστρατείαν πρὸς ἄρκτον καὶ ἐγένοντο κύριοι τῆς τε Βοιωτίας καὶ τῆς Φωκίδος. Τῷ 456 ὑπέταξαν τοὺς Αἰγινήτας, κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος περιπλεύσαντες τὴν Πελοπόννησον ἔκαυσαν τὰ νεώρεια τῶν Λακεδαιμονίων, ἐκυρίευσαν τὴν Χαλκίδα τῶν Κορινθίων καὶ ἐνίκησαν τοὺς Σικυωνίους. Τόσον δὲ κραταιοὶ ἦσαν, ὥστε ἐν ἔτει 451 οἱ Πελοποννήσιοι συνωμολόγησαν μετ᾿ αὐτῶν πενταετεῖς σπονδάς· τότε ἐν τῇ ἀκατασχέτῳ πολυπραγμοσύνῃ των, οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν 200 ναῦς ἐπὶ Κύπρον. Ταῦτα πάντα ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης [52].

Τοιαύτη λοιπὸν ἐπιτυχὴς τῶν Ἀθηναίων δρᾶσις ἔξω τῆς χώρας αὐτῶν οὐδαμῶς βεβαίως συνᾴδει πρὸς τὸν ὑποτεθέντα φόβον ἐπιθέσεως τῶν πολεμίων ἐντὸς αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Εὐλόγως ἄρα δυνάμεθα νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὸ ὀρθὸν τοῦ γεγονότος τῆς ἐξηγήσεως ταύτης, ὅτι τὰ κιονοτύμπανα ἐκεῖνα ἐνεκτίσθησαν εἰς τὸ βόρειον τεῖχος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οὐδ᾿ ἐλλείπουσιν ἄλλως τε ἄλλαι λογικαὶ εἰκασίαι περὶ τοῦ λόγου δι᾿ ὃν εὑρίσκονται ἐκεῖ.

Ἐὰν λοιπὸν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τεῖχος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους δὲν ἔφερε χαρακτῆρα ὀχυρωματικόν, ἀφεύκτως ἕπεται φυσικὸν συμπέρασμα μεγάλης διὰ τὴν παροῦσαν πραγματείαν σπουδαιότητος, ἤτοι, ὅτι λίαν ἀπίθανον

[48] Ἴδε τὰ ἐν σελ 29 σημ. 21 ἀναφερόμενα σχέδια.

[49] Παυσαν. α′, 22, 4.

[50] Πλουτάρχ. ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «*Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι*», 7, σελ. 349 D.

[51] Dörpfeld, *Der ältere Parthenon*, *Mitth. d. Inst.* 1892, XVII, σελ. 189.

[52] Θουκυδ. α′, 101. 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 112.

εἶναι ὅτι τὸ Πελαργικὸν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐσώζετο ὡς πολυσύνθετον ὀχύρωμα, ἐξασφαλίζον τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἡ γνώμη δὲ ὅτι ἡ Ἀκρόπολις δὲν ἦτο φρούριον κατὰ τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα, δὲν συνεπάγεται τὴν ἄρνησιν τοῦ ὅτι ἠδύνατο νὰ κλεισθῇ. Ἀπ' ἐναντίας ὑπάρχουσι πολλὰ τεκμήρια τοῦ ὅτι ἠδύνατο νὰ κλεισθῇ *βεβαίως*, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Θουκυδίδου. Ὅταν ἀναλογισθῶμεν τοὺς μεγάλους θησαυρούς, τοὺς φυλαττομένους ἐν αὐτῇ, ἐννοοῦμεν τὸν σκοπὸν τῶν ἐν τοῖς Προπυλαίοις πέντε στερεῶν ἐκ ξύλου θυρῶν. Ἡ μαρτυρία τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι ἦτο *κληστὴ* καὶ ὅτι ἀπηγορεύθη ἡ ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασις ἀνθρωπίνων ἐνδιαιτημάτων κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, παρετέθη ἤδη [53]. Ἡ *Λυσιστράτη* τοῦ Ἀριστοφάνους, ἥτις περαιτέρω ληφθήσεται ὑπ' ὄψιν, ἐπικυροῖ τοῦτο καθ' ὅλα.

Ὁ τοιοῦτος ὅμως ἀποκλεισμὸς ἦτο καθαρῶς μέτρον ἐσωτερικῆς διοικήσεως. Οἱ ἀποκλεισθέντες ἦσαν Ἀθηναῖοι πολῖται, οὐχὶ πολέμιοι, οἵτινες εἶχον διασπάσει τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως καὶ εἶχον εἰσδύσει ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς. Διὸ δὲν ἐκπλησσόμεθα [54], ἀναγινώσκοντες ὅτι κατὰ τοὺς θορυβώδεις χρόνους τοὺς ἐπακολουθήσαντας τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πανολεθρίαν οἱ Τριάκοντα, ἀφοῦ ἔβαψαν τὰς χεῖρας εἰς τὸ αἷμα τῶν ἰδίων αὐτῶν συμπολιτῶν, μετεκαλέσαντο φρουρὰν Λακεδαιμονίων, ἣν καὶ ἐγκατέστησαν προσωρινῶς ἐν Ἀκροπόλει, τῇ μεστῇ τῶν μνημείων τῆς δόξης τῶν Ἀθηναίων, πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν ἀστῶν [55]. Οἱ Λακεδαιμόνιοι οὗτοι κατέλαβον τὴν Ἀκρόπολιν ἀπαράλλακτα ὅπως τὴν σήμερον πολλάκις ἐν ὥρᾳ πολέμου στρατιῶται καταυλίζονται ἐν ναῷ. Οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸ συμβὰν τοῦτο ἡ Ἀκρόπολις ἦτο φρούριον· ἡ δὲ δρᾶσις τῆς φρουρᾶς δὲν ἦτο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀλλ' ἐν ἄστει ἢ θύραθι.

Πρὸς τούτοις παρατηρητέον ὅτι οἱ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναγράφοντες ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι ῥητῶς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς φρουρᾶς τῶν Λακεδαιμονίων ἐν τῇ Ἀκροπόλει· ἐνῷ βεβαίως τὸ Πελαργικὸν ἦτο καταλληλότερον διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν 700 ἐκείνων στρατιωτῶν, ἐὰν ὑφίστατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐνταῦθα ἀπαντᾷ μνεία τοῦ Πελαργικοῦ. Ἀπ' ἐναντίας βεβαιοῖ ὁ Ξενοφῶν ὅτι, μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν τυράννων καὶ τὴν ἀποχώρησιν τῆς φρουρᾶς, «*οἱ ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀνελθόντες σὺν τοῖς ὅπλοις εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἔθυσαν τῇ Ἀθηνᾷ*» [56]. Ἡ Ἀκρόπολις ἄρα ἦτο ἱερὸς χῶρος, ἐν αὐτῇ δὲ οἱ φυγάδες μετὰ τὴν κάθοδον αὐτῶν προσέφερον θυσίας εὐχαριστηρίους.

Ἤδη μεταβαίνω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν προβαλλομένων τεκμηρίων τοῦ ὅτι τὸ Πελαργικὸν ὑφίστατο δῆθεν ὡς φρούριον ἢ ὀχύρωμα ἐν τοῖς μετὰ τὰ Μηδικὰ χρόνοις.

Προβάλλονται ἐν πρώτοις δύο χωρία ἐκ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἅτινα ἰδιαζόντως ὅλως ἑρμηνευόμενα, τοιαύτην διάκρισιν ποιοῦνται μεταξὺ Ἀκροπόλεως καὶ Πελαργικοῦ, ἀμφοτέρων ὡς ὀχυρωμένων τόπων, ὥστε νὰ καθίσταται ἀναπόδραστον δῆθεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ Πελαργικὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μεγάλου κωμικοῦ διεσώζετο ἔτι ὡς ὀχύρωμα. Ἀμφότερα πρὸς τούτοις, ἥ τε Ἀκρόπολις καὶ τὸ Πελαργικόν, ἀπετέλουν τὴν πόλιν, ἡ δὲ λέξις αὕτη, κατὰ τὴν νέαν ταύτην ἑρμηνείαν, εὑρίσκετο καὶ ἐπὶ Ἀριστοφάνους ἐν δημώδει χρήσει ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς σημασίαν οἵαν εἶχε κατὰ Θουκυδίδην καὶ ἐν τῇ πρὸ τοῦ Θησέως ἐποχῇ [57].

Τὸ πρῶτον τῶν χωρίων τούτων εἶναι τὸ ἑξῆς·

Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 476 - 483 :

Χορ. Ὦ Ζεῦ, τί ποτε χρησόμεθα τοῖσδε τοῖς κνωδάλοις;
οὐ γὰρ ἔτ' ἀνεκτέα τάδ', ἀλλὰ βασανιστέον
τόδε σοι τὸ πάθος μετ' ἐμοῦ
ὅ τι βουλόμεναί ποτε τὴν Κραναὰν
κατέλαβον ἐφ' ὅτι τε
μεγαλόπετρον ἄβατον ἀκρόπολιν
ἱερὸν τέμενος.

Κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἑρμηνείαν ἡ *Κραναὰ* ἐνταῦθα σημαίνει τὸ Πελαργικόν. Αἱ γυναῖκες κατέλαβον τό τε Πελαργικὸν καὶ τὴν Ἀκρόπολιν, ἤτοι

[53] Θουκυδ. β', 17, ἰδὲ ἡμετέραν σελ. 36.

[54] Ἰδὲ σελ. 26 σημ. 3.

[55] Ξενοφ. *Ἑλλην.* β', 3, 13, 14. Λυσίου 12, 94. Ἀριστοτέλ. *Ἀθην. Πολιτ.* 37. Πλουτάρχ. *Λύσανδρ.* 15.

[56] Ξενοφ. *Ἑλλην.* β', 4, 39.

[57] Θουκυδ. β', 15. Τὴν ἑρμηνείαν τῆς προτάσεως ταύτης ἰδὲ ἐν σελ. 51.

τὴν *πόλιν* τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ ειδικῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ [58].

Ἐὰν ὅμως τὸ Πελαργικὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην περιεβάλλετο ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐξωτερικοῦ αὐτοῦ τείχους, ὁ δὲ Ἀριστοφάνης ἐνόει τὸν ὑπὸ τούτου περικλειόμενον χῶρον, ἀπορίας ἄξιον εἶναι ὅτι δὲν λέγει ῥητῶς *τὸ Πελαργικόν*. Αὐτὸς ἐγνώριζε καλῶς τὸ μέρος [59]. Διὰ τῆς τοιαύτης δὲ ἐκφράσεώς του ἔρριψεν εἰς σύγχυσιν τοὺς ἀναγνώστας του, ἐπειδὴ πάντες οἱ ἑρμηνευταί, ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, ἀπέδωκαν τὸ ἐπίθετον *Κραναὰν* εἰς αὐτὴν τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀλλὰ καὶ ὀνομάζων τὸ Πελαργικὸν *Κραναὰν* ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἐποιήσατο ὀρθὴν τῆς λέξεως χρῆσιν· διότι τὸ ἐπίθετον *κραναὸς* οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἑρμηνευτῶν ἐξηγεῖται διὰ τῶν λέξεων *τραχύς*, *ὄρειος*, *κάρηνα ἔχων*, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν οὐδέποτε λέγεται περὶ τεχνητῶν πραγμάτων, οἷα τὰ κλιμακωτὰ ἐπίπεδα, τὰ ὀγκώδη τείχη καὶ αἱ ἰσχυραὶ πύλαι τοῦ Πελαργικοῦ. Ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει *κραναὰν* τὴν Ἰθάκην, τὴν Δῆλον, καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἐλευσῖνος [60]. Ὁ Πίνδαρος τὴν Δῆλον καὶ τὰς Ἀθήνας [61], ὁ Ἀριστοφάνης τὰς Ἀθήνας καὶ ἅπαξ ἐν ἄλλῃ κωμῳδίᾳ αὐτὴν τὴν Ἀκρόπολιν [62]. Ἡ τοιαύτη δὲ χρῆσις τῆς λέξεως εἶναι σαφής· τὸ ἐπίθετον *κραναὸς* ἁρμόζει εἰς τὸν ὑψηλόν, τραχύν, φυσικὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως, οὐχὶ ὅμως εἰς τεχνητόν τι ὀχύρωμα κείμενον *παρὰ τοὺς πρόποδας* τοῦ βράχου ἐκείνου. Ἀλλὰ καὶ πάντῃ δυσνόητον ἀπομένει, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω προβληθεῖσαν ἑρμηνείαν, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς παρατάσσει δῆθεν καὶ ἀντιπαραβάλλει *τὴν Κραναὰν* καὶ *Ἀκρόπολιν*, δυσνόητον εἶναι, λέγομεν, διατί ἡ ἑτέρα τῶν λέξεων τούτων στερεῖται τοῦ δεικτικοῦ ἄρθρου, ἐνῷ παραλλήλως πρὸς *τὴν Κραναὰν* ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν *τὴν Ἀκρόπολιν* [63].

Τὸ ἕτερον τῶν μνημονευθέντων χωρίων εἶναι τὸ ἑξῆς:

Ἀριστοφ. Ὄρνιθ. 826—836:

Χορ. Λιπαρὸν τὸ χρῆμα τῆς πόλεως. τίς δαὶ θεὸς
πολιοῦχος ἔσται; τῷ ξανοῦμεν τὸν πέπλον;
Εὐ. τί δ' οὐκ Ἀθηναίαν ἐῶμεν πολιάδα;
Πειθ. καὶ πῶς ἂν ἔτι γένοιτ' ἂν εὔτακτος πόλις,
ὅπου θεὸς γυνὴ γεγονυῖα πανοπλίαν
ἕστηκ' ἔχουσα, Κλεισθένης δὲ κερκίδα;
Εὐ. τίς δαὶ καθέξει τῆς πόλεως τὸ Πελαργικόν;
Χορ. ὄρνις ἀφ' ἡμῶν τοῦ γένους τοῦ περσικοῦ,
ὅσπερ λέγεται δεινότατος εἶναι πανταχοῦ
Ἄρεως νεοττός.
Εὐ. ὦ ν[εοττὲ δέσποτα·
ὡς δ' ὁ θεὸς ἐπιτήδειος οἰκεῖν ἐπὶ πετρῶν.

Ἐνταῦθα κατὰ τὴν νέαν ἑρμηνείαν, ἡ μὲν Ἀκρόπολις ἀφιεροῦται τῇ Ἀθηνᾷ, τὸ δὲ Πελαργικὸν τῷ ἀλεκτρυόνι, ἀμφότερα δὲ ὁμοῦ ἀποτελοῦσι τὴν *πόλιν*, ἐν ᾗ σημασίᾳ εἶχεν ἡ λέξις αὕτη πρὸ Θησέως.

Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ὅμως τοῦ χωρίου τούτου ὀφείλομεν νὰ μὴ λησμονῶμεν τὴν φύσιν τῆς κωμῳδίας, ἐξ ἧς τὸ ἀπεσπάσαμεν. Αὕτη δὲ εἶναι σκηνὴ οὐχὶ πραγματική, ἀλλὰ καθαρῶς πλάσμα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ, ὅπως τὸ *Ὄνειρον Θερινῆς Νυκτὸς* τοῦ Σαιξπήρου, ἐγράφη δὲ πρὸς διασκέδασιν τῆς βαρυθυμίας τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ 414 π.Χ., καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ δυσοίωνος εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία προσήγγιζεν εἰς τὴν πανολεθρίαν αὐτῆς.

Οἱανδήποτε δὲ σημασίαν καὶ ἂν ἀποδώσωμεν εἰς τὴν λέξιν *πόλις* ἀλλαχοῦ, βεβαίως ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει σημαίνει τὴν ὅλην πόλιν τῶν πτηνῶν,

58 Ὁ Dörpfeld φρονεῖ ὅτι ἡ σκηνὴ τῆς κωμῳδίας ταύτης ὑπόκειται παρὰ τὴν ἐξωτέραν πύλην τῆς *πόλεως* ταύτης, πλησίον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἰδὲ σελ. 55.

59 Ἰδὲ Ἀριστ. Ὄρνιθ. 832, 868.

60 Τὴν Ἰθάκην ἐν Γ 201, α 247, ο 510, π 124, φ 346. Τὴν Δῆλον ἐν *Ὕμν. Ἀπόλλ.* 16. *Ἐλευσῖνος κραναὸν πτολίεθρον*, *Ὕμν. Δημητρ.* 356.

61 *Ἴσθμ. α'*, 3. *Ὀλυμπ. ζ'*, 182, ιγ', 38. *Νεμ. η'*, 11.

62 *Ὄρνιθ.* 123. *Ἀχαρνῆς* 75.

63 Ἀλλαχοῦ ὁ ποιητὴς τὴν ὀνομάζει ἢ *τὴν ἀκρόπολιν*, *Λυσιστρ.* 176, 179, 241, ἢ (ἅπαξ) *ἀκρόπολιν ἐμάν*, αὐτόθι 263.—Ἀπέναντι τοιούτων δεδομένων, ὑποβάλλω ἑρμηνείαν τοῦ προκειμένου χωρίου ἁπλουστέραν, κατ' ἐμήν γε γνώμην, τῆς παρὰ τοῖς ἑρμηνευταῖς εὑρισκομένης, τοῦτ' ἔστιν ἐκλαμβάνω τὸ *κραναὰν* ὡς ἁπλοῦν ἐπίθετον, ἀναφερόμενον εἰς τὸ *ἀκρόπολιν*, τὴν δὲ ὅλην πρότασιν διατάσσω ὡς ἑξῆς· *ὅτι βουλόμεναί ποτε ἐφ' ὅ τι τε κατέλαβον τὴν κραναὰν μεγαλόπετρον ἄβατον ἀκρόπολιν.* Ἄλλως τε τὸ θηλυκὸν *κραναὰ* ὡς οὐσιαστικὸν οὐδαμοῦ ἄλλοθι ἀπαντᾷ· οὐσιαστικὰ ἔχομεν μόνον τὰ *Κρανααὶ* (δηλ. Ἀθῆναι), *Κραναοὶ* (δηλ. Ἀθηναῖοι) καὶ *Κραναὸς* (μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν). Εἰς τοὺς *Ἀχαρνῆς* τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ ποιητὴς ἀποκαλεῖ τὴν Ἀκρόπολιν, *ὦ κραναὰ πόλις* (στίχ. 75). Ἡ διάταξις τῶν λέξεων ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν ἣν προτείνω ἑρμηνείαν. Ὡς πρὸς τὴν διπλῆν ἐρώτησιν, πρβλ. *Ὄρν.* 403: *κἀναπυθώμεθα τούσδε τίνες ποτὲ καὶ πόθεν ἔμολον τίνα τ' ἐπίνοιαν;* ὡς πρὸς δὲ τὸν χωρισμὸν οὐσιαστικοῦ καὶ ἐπιθέτου διὰ τοῦ ῥήματος, πρβλ. *Θεσμοφορ.* 101 (δίς): *ἱερὰν χθονίαις δεξάμεναι λαμπάδα κοῦραι ξὺν ἐλευθέρᾳ πάτρια χορεύσθε βοᾷ.* Ἡ προτεινομένη ἑρμηνεία δὲν μεταβάλλεται εἴτε *κραναὰν* γράψωμεν εἴτε *Κραναάν*.

τὴν *Νεφελοκοκκυγίαν*, οὐχὶ τὴν Ἀκρόπολιν αὐτῆς[64]. Πρὸς τούτοις παρατηρητέον ὅτι ἡ γενομένη πρότασις, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ ἀνακηρυχθῇ *πολιοῦχος* τῆς νέας πόλεως, ἐντόνως ἀπορρίπτεται (στιχ. 829—831). Ὅθεν ἡ ἑπομένη ἐρώτησις (στιχ. 832) εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν προηγουμένην, ἠδύνατο δὲ νὰ ἐκφρασθῇ καὶ διὰ τῶν λέξεων: «*τίς δαὶ καθέξει τὴν πόλιν;*» ἤ, «*τίς δαὶ θεὸς πολιοῦχος ἔσται;*»[65]. Ὁ θεὸς ὅστις ἐπὶ τέλους ἀνακηρύσσεται πολιοῦχος εἶναι ὁ *Περσικὸς νεοττός*, καταλληλότατος διὰ πόλιν πτηνῶν. Δέον λοιπὸν νὰ ἐξηγήσωμεν διατί ὁ ποιητὴς μετεχειρίσθη ἐνταῦθα τὴν φράσιν: «*τίς δαὶ καθέξει τῆς πόλεως τὸ Πελαργικόν;*» Ἡ ἀρχαιοτέρα ἰδιότης τοῦ Πελαργικοῦ ὡς ὀχυρώματος ἦτο ἱστορικὸν γεγονός, γνωστὸν εἰς πάντα Ἀθηναῖον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοφάνους[66], τὰ δὲ λείψανα τοῦ ὀχυρώματος τούτου ἐσώζοντο ὀφθαλμοφανῆ. Ὁ ποιητὴς λοιπὸν ἐπωφελεῖται τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ὅπως παρεισαγάγῃ λογοπαίγνιον,[67] ἐννοῶν ὑπὸ τὸ *Πελαργικόν*, τὸ τῶν *πελαργῶν* ὀχύρωμα! Τοῦτο σαφῶς ἐπικυροῦται ὑπὸ τὸ στ. 868: «*ὦ σουνιέρακε χαῖρ' ἄναξ πελαργικέ*».

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι, ἐκ τῶν δύο χωρίων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἅτινα προσάγουσιν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτῶν οἱ φρονοῦντες ὅτι τὸ Πελαργικὸν ὑπῆρχεν ὡς ὀχύρωμα ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ μεγάλου κωμικοῦ, τὸ μὲν δὲν ἐμπεριέχει παντάπασι τὴν λέξιν *Πελαργικόν*, οὐδ' ἐπιτρέπει οἱαδήποτε λογικὴ ἑρμηνεία τοῦ χωρίου τὴν ὑπεννόησιν ταύτης ἐν τῷ ἐπιθέτῳ *Κραναάν*, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ τὸ Πελαργικὸν παρεισάγεται πρὸς λογοπαίγνιον, ἀναφέρεται δὲ οὕτω πως, ὥστε νὰ ἦναι φανερὰ ἡ ταυτότης τῆς ὅλης ἐρωτήσεως μετὰ τῆς προηγουμένης[68].

Ὡσαύτως προβάλλεται χωρίον τι τοῦ Λουκιανοῦ ὡς ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Πελαργικοῦ ὡς ὀχυρώματος ἐπὶ τῶν χρόνων Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Τοῦ χωρίου τούτου ἐπιλαμβανόμεθα ἤδη, ἐπειδή, ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ τὸ βάσιμον τῆς γνώμης ταύτης, θὰ καθίστατο πιθανὸν ὅτι τὸ Πελαργικὸν ἀνεκαινίσθη οὐ πολὺ μετὰ τὰ Μηδικά.

Λουκιανοῦ Ἁλιεὺς 41, 42 (609):

Οὐδὲν τόδε χαλεπόν. Ἄκουε, σίγα. ὅσοι φιλόσοφοι εἶναι λέγουσι καὶ ὅσοι προσήκειν αὐτοῖς οἴονται τοῦ ὀνόματος, ἥκειν ἐς ἀκρόπολιν ἐπὶ τὴν διανομήν. δύο μναῖ ἑκάστῳ δοθήσονται καὶ σησαμαῖος πλακοῦς.... Βαβαί, ὡς πλήρης μὲν ἡ ἄνοδος ὠθιζομένων, ἐπεὶ τὰς δύο μνᾶς ἤκουσαν μόνον. παρὰ δὲ τὸ Πελασγικὸν ἄλλοι καὶ κατὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον ἕτεροι καὶ παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἔτι πλείους, ἔνιοι δὲ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Τάλω τάφον, οἱ δὲ καὶ πρὸς τὸ Ἀνακεῖον προσθέμενοι κλίμακας ἀνέρπουσι βομβηδὸν νὴ Δία καὶ βοτρυδὸν ἑσμοῦ δίκην, ἵνα καὶ καθ' Ὅμηρον εἴπω, ἀλλὰ κακεῖθεν εὖ μάλα πολλοὶ κἀντεῦθεν

μυρίοι, ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα γίνεται ὥρῃ.

Τὸ χωρίον τοῦτο ἑρμηνεύουσιν ὡς ἑξῆς. Ἡ πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἄνοδος κατακλύζεται ὑπὸ τοσούτου πλήθους φιλοσόφων, ὥστε οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ ἀνέλθῃ ἐκεῖθεν. Ἐκ τῶν λοιπῶν τινὲς ἀναρριχῶνται ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ ἐντὸς τοῦ Πελαργικοῦ δεξιὰ τῆς ἀνόδου, ἄλλοι ἔτι περαιτέρω πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τείχους ἔξωθεν τοῦ Πελαργικοῦ, παρὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον, ἄλλοι πάλιν ἀριστερὰ τῆς ἀνόδου παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον, ἄλλοι ἔσχατοι πρὸς τὰ δεξιὰ πέρα τοῦ Ἀσκληπιείου παρὰ τὸν τάφον τοῦ Τάλω, ἄλλοι τέλος ἔσχατοι πρὸς τὰ ἀριστερὰ παρὰ τὸ Ἀνακεῖον. Οἱ τὴν τοιαύτην ἑρμηνείαν ὑποστηρίζοντες προβάλλουσι ὅτι ἡ ἀπαρίθμησις αὕτη τῶν διαφόρων ὁμάδων τῶν ἀνερχομένων ἔξωθεν τοῦ Πελαργικοῦ γίνεται κατὰ τάξιν συμμετρικήν, ἑκάστης ὁμά-

[64] Πρβλ. στίχ. 809-825. Ἡ πτηνόπολις αὕτη ἔχει μεγίστας διαστάσεις, δυναμένη μόνον πρὸς τὴν Βαβυλῶνα νὰ συγκριθῇ. Τὰ τείχη ἔχουσιν ὕψος 600 ποδῶν. Ἰδὲ στίχ. 1124 ἐπ.

[65] Τὸ *δαὶ* τίθεται μόνον ἐν ἐρωτηματικαῖς προτάσεσιν, ἐκφράζει δ' ἀπορίαν ἢ περιέργειαν, οὐδέποτε ὅμως σημαίνει «ἔπειτα».

[66] «Denn dass Πελαργικὸν lange nach der Tyrannenzeit und ohne Rücksicht auf dieselbe ein volksthümlicher Ausdruck geblieben ist, um die alte Citadelle der Stadt zu bezeichnen, geht für mich aus Aristephanes *Vögeln* 832 (τίς δαὶ καθέξει τῆς πόλεως τὸ Πελαργικόν;) unwiderleglich hervor, wo der Gegensatz von Burg und Unterstadt sich so natürlich darbietet, dass ich die Erklärer nicht begreife, welche hier πόλις als Akropolis fassen». Curtius, *Die Probleme der athenische Stadtgeschichte*, *Gesam. Abh.* 189 IV, I, σελ. 417.

[67] Οἱ ἑρμηνευταὶ ἄλλοτε ἐνόμιζον ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἐνταῦθα οὐ μόνον λογοπαίγνιον παρεισήγαγεν ἀλλὰ καὶ λέξιν *Πελαργικὸν* ἔπλασεν. Ὅτι ὅμως ἡ ὀρθοτέρα γραφὴ τῆς λέξεως εἶναι *Πελαργικὸν* καὶ οὐχὶ Πελασγικὸν εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως. Ἰδὲ Corp. Inscr. Att. IV, 27 b (σελ. 59), ἀνωτέρω ἐν ἡμετ. σελίδι 35. Ἀριστοτέλ. *Ἀθηναίων Πολιτ.* 19, 5.

[68] Ἐπιχείρημα παρόμοιον τῷ ἐπὶ τῶν δύο τούτων χωρίων στηριζομένῳ εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης ἐν σελ. 37, σημ. 44.

δος δεξιόθεν τῶν ἐντὸς τοῦ Πελαργικοῦ ἀναρριχωμένων ἀντιστοιχούσης πρὸς ὁμάδα ἀριστερόθεν ἀνερχομένην· ἑπομένως, λέγουσι, καταφαίνεται ὅτι τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος τοῦ Πελαργικοῦ ὑφίστατο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Τὸ συμπέρασμα ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι ἀναπόδραστον, καὶ ἂν ἔτι παραδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν τὴν ἀνωτέρω ἑρμηνείαν. Καὶ λείψανά τινα τῶν ἀρχαίων τειχῶν τοῦ Πελαργικοῦ κείμενα πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς Ἀκροπόλεως ἂν ὑπῆρχον, ἠδύνατο κάλλιστα νὰ γραφῇ ἡ ἀνωτέρω περιγραφὴ τοῦ Λουκιανοῦ. Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία, ἣν παρέθημεν, πολλὰ ἔχει καὶ οὐσιώδη τὰ τρωτά. Ἐν πρώτοις, οἱ ἑρμηνευταὶ οὗτοι παρεῖδον ἐντελῶς τὴν ἐκλογὴν τῶν προθέσεων ἣν ὁ συγγραφεὺς ἐνταῦθα ποιεῖται. Ὁ Λουκιανὸς μεταχειρίζεται τὴν πρόθεσιν *παρὰ* δίς, τὴν *κατὰ* δίς, καὶ τὴν *πρὸς* ἅπαξ, τοῦτο δὲ πρέπει πᾶς τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι καὶ παρὰ Λουκιανῷ ἀκόμη δὲν εἶναι τυχαῖόν τι. Ὁ Λουκιανός, πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀποδιδομένης αὐτῷ ἐννοίας, δὲν ὤφειλε νὰ γράψῃ τὸ *παρὰ τὸ Πελασγικόν*· οἱ γὰρ ἐνταῦθα ἀνερχόμενοι φιλόσοφοι εἶναι *ἐντὸς* τοῦ Πελαργικοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ *παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἐς Ἀκρόπολιν ἀνέρπειν* θὰ φανῇ βεβαίως εἰς πάντα γνώστην τῆς περὶ οὗ ὁ λόγος τοπογραφίας ὡς κατόρθωμα κάπως ὑπεράνθρωπον! Ὁ Ἄρειος Πάγος ἀπέχει κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν 120 μέτρα ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου σημείου τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, χαράδρα δὲ χαίνει μεταξὺ τῶν δύο λόφων. Πρὸς τούτοις δὲ ἡ θέσις τοῦ *προσθέμενοι κλίμακας* εἰς τὸ τέλος τῆς ὅλης προτάσεως ἀποδεικνύει ὅτι αἱ λέξεις αὗται συνδέονται μόνον μετὰ τοῦ *πρὸς τὸ Ἀνακεῖον*, εἰς ὅπερ ἄλλως τε καὶ μόνον ἁρμόζει. Ἐν ταῖς τέσσαρσι ἄλλαις φράσεσι, *παρὰ τὸ Πελασγικὸν* κτλ. δέον νὰ ὑπονοήσωμεν ἓν ῥῆμα κινήσεως, ὡς λ. χ. τὸ *ἥκουσι* τῆς προηγουμένης διακηρύξεως τοῦ κήρυκος, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ φράσει *ἡ ἄνοδος* κτλ. παραλείπεται τὸ ῥῆμα.

Ἡμεῖς ὅμως ἄλλως φανταζόμεθα τὴν ὅλην εἰκόνα. Ἡ ἄνοδος εἶναι μὲν πλήρης ὄχλου, ἀλλὰ ὄχλου κινουμένου πρὸς τὰ ἄνω. Ὄπισθεν αὐτῶν πλῆθος πολὺ συρρέει πρὸς τὴν ἄνοδον, ἄλλοι μὲν ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τμήματος τῆς πόλεως *παρὰ* (ἤτοι παραλλήλως πρὸς) τὸ Πελαργικὸν (δηλ. τὸν χῶρον ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦτο μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν τειχῶν αὐτοῦ [69]), ἄλλοι δὲ ἀπὸ τῶν πρὸς ἄρκτον *παρὰ* τὸν Ἄρειον Πάγον, ἄλλοι πάλιν ἀπ' ἀνατολῶν *κατὰ* τὸ Ἀσκληπιεῖον, ὄπισθεν δὲ τούτων καὶ ἄλλοι *κατὰ* τὸν τοῦ Τάλω τάφον. Ἅπαντες οὗτοι κατευθύνονται πρὸς τὴν ἄνοδον. Ἄλλοι τινὲς ὅμως, τόσον ἐφευρετικοὶ ὅσον καὶ ἀνυπόμονοι, προσάγουσι κλίμακας καὶ προσθέμενοι πρὸς τὸ Ἀνακεῖον ἀνέρπουσιν [70].

Ὅταν ζητήσῃ τις νὰ προσαχθῇ τεκμήριόν τι τῆς *ἀνακαινίσεως* τοῦ Πελαργικοῦ ὡς ὀχυρώματος μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταστροφὴν αὐτοῦ [71], μία καὶ μόνη φιλολογικὴ μαρτυρία προσάγεται, καὶ αὐτὴ μάλιστα παραδόξως ὅλως λαμβάνεται ἐκ περικοπῆς, ἣν ἀνωτέρω παρέθημεν ὡς ἀποδεικνύουσαν ἀκριβῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ Πελαργικοῦ. Ὁ Θουκυδίδης τοῦτ' ἔστι λέγει· «*Ἀθηναίων δὲ τὸ κοινὸν . . . τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν παρεσκευάζοντο καὶ τὰ τείχη*» [72]. Ἡ μνεία τοῦ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι παρεσκευάζοντο νὰ *ἀνοικοδομήσωσι* τὰ τείχη, λέγουσιν οἱ ἀντιφρονοῦντες ἡμῖν, προϋποθέτει ὅτι πράγματι ἐξετέλεσαν τὴν ἀνοικοδόμησιν ταύτην. Οὐδὲ ἀρνούμεθα ὅτι ἀνῳκοδόμησαν τὰ τείχη. Ἀλλὰ ποῖα τείχη; Δυνάμεθα χαριζόμενοι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι διὰ τῆς φράσεως *τοῦ τε γὰρ περιβόλου βραχέα εἱστήκει* ὁ Θουκυδίδης ἐννοεῖ τὰ τείχη τοῦ Πελαργικοῦ, οὐχὶ τεῖχος τῆς πόλεως προγενέστερον τοῦ τείχους τοῦ Θεμιστοκλέους [73], ὅτι δὲ ὁ *περίβολος* καὶ τὰ *τείχη* ὡς ἀνωτέρω εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θουκυδίδης αἴρει πᾶσαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Ἐν τοῖς ἑπομένοις κεφαλαίοις, μετ' ἐκτενῆ περιγραφὴν τοῦ κτισθέντος ἐπὶ Θεμιστοκλέους τείχους, προστίθησι· «*μείζων γὰρ ὁ περίβολος πανταχῇ ἐξήχθη τῆς πόλεως*». Παρομοίως καὶ τὴν σήμερον, ἐάν τινος ἡ οἰκία κατακαῇ, οἰκοδομήσῃ δὲ οὗτος νέαν οἰκίαν εὐρυτέραν καὶ καλλιτέραν, λέγεται μολοντοῦτο ὅτι *ἀνῳκοδόμησε* τὴν ἐμπρησθεῖσαν οἰκίαν του.

Ἡ φράσις ἄρα τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι *τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν παρεσκευάζοντο καὶ τὰ τείχη*, οὐ μόνον δὲν ἀποδεικνύει τὴν ἀνοικοδόμησιν

69 Ἰδὲ σελ. 34.

70 Ἰδὲ Judeich, *Jahrbb. f. class. Phil.* 1890, σελ. 750 ἑπ.

71 Ἰδὲ ἐν σελ. 31 σημ. 26.

72 Θουκυδ. α', 89, ἰδὲ ἀνωτέρω σελ. 30.

73 Ἰδὲ σελ. 29.

τοῦ Πελαργικοῦ, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐξηγήσεως, ἣν αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς παραθέτει, περιέχει ὑπαινιγμὸν τῆς μὴ ἀνοικοδομήσεώς της.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μνημείων ἐξάγουσι πειστήρια περὶ τοῦ ἀμφιβόλου δῆθεν κύρους τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ἀνδοκίδου, μαρτυρούντων περὶ τῆς καταστροφῆς τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Ἀθηνῶν [74]· τὰ τεκμήρια δὲ ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Πασίγνωστον τυγχάνει ὅτι ἡ νοτιοανατολικὴ γωνία τῆς μεσημβρινῆς πτέρυγος τῶν σωζομένων Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως δὲν ὑφίσταται ἀκέραιος ἔξωθεν, ἀλλ' ὅτι ἡ αἰχμὴ τῆς ὀρθῆς ταύτης γωνίας εἶναι ἀποκεκομμένη, καθότι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ πτέρυξ ἐκείνη ἐφάπτεται Πελασγίου τείχους, οὗτινος ἡ πρόσοψις σχηματίζει μετὰ τῶν ἀνατολικῶν καὶ μεσημβρινῶν τοίχων τῆς πτέρυγος γωνίαν 45 περίπου μοιρῶν [75]. Ἡ ἀποκοπὴ τῆς αἰχμῆς ἐκείνης ἐγένετο καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῆς πτέρυγος, τὸ σωζόμενον τὴν σήμερον. Τὰ λείψανα τοῦ Πελασγίου τείχους ἔχουσιν ὕψος περίπου $2\,^1/_2$ μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης. Ὁ Dörpfeld λοιπὸν διατείνεται ὅτι ὁ Μνησικλῆς ἀπέκοψε τὴν αἰχμὴν τῆς γωνίας ἐκείνης ἀπὸ τῆς ὀροφῆς μέχρι τῆς βάσεως, ἑπομένως ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ Προπύλαια ᾠκοδομήθησαν, τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχεν ὕψος ὑπέρτερον τοῦ ὕψους τῆς πτέρυγος ἐκείνης τῶν Προπυλαίων [76]· ὁπόθεν ἀποδεικνύεται δῆθεν ὅτι οἱ Πέρσαι δὲν κατέστρεψαν τὰ ὀχυρώματα τῶν Ἀθηνῶν, ἀφοῦ ἀφῆκαν ἀκέραιον τεῖχος ὑπὲρ τὰ 10 μέτρα τὸ ὕψος.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔτι παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Μνησικλῆς, ὅτε ἔκτισε τὰ Προπύλαια, εὗρε κατὰ τὴν γωνίαν ταύτην τμῆμα Πελασγίου τείχους τοιούτου ὕψους, ἐκ τούτου δὲν ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ καταστροφὴ ἣν εἰργάσαντο οἱ Πέρσαι περιωρίζετο μόνον εἰς ἐμπρησμούς [77]. Πιθανὸν νὰ ἔκαμον χάλασμα ἐν τῷ τείχει δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τοῦ σημείου τούτου. Οὐδεὶς πιστεύει ὅτι κατηδάφισαν ἅπαντα τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν, αἱ μαρτυρίαι ὅμως τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ἀνδοκίδου πιστοποιοῦσιν ἀναμφηρίστως, ὅτι οἱ βάρβαροι κατέστρεψαν τὰ τείχη καταστήσαντες αὐτὰ ἄνευ ἀξίας ὡς *ὀχυρώματα*.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι πράγματι ὁ Μνησικλῆς ἀπέκοψε τὴν γωνίαν ἕνεκα τῆς παρουσίας τοιούτου ὕψους τείχους, δὲν ἕπεται ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ ἀρχικὸν Πελάσγιον τεῖχος· οἱ ἱερεῖς τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος, φοβούμενοι μήπως τὸ ἱερὸν τέμενος τῆς θεοῦ ὑποστῇ περικοπήν [78], κάλλιστα ἠδύναντο νὰ ἀνακτίσωσι τὸ ὑπὸ τῶν Περσῶν κατασκαφὲν τεῖχος.

Ἐν τέλει, μὲ ὅλον τὸν ὀφειλόμενον σεβασμόν, πρὸς τὴν ἐν τοιούτοις ζητήμασι γνώμην τοῦ Dörpfeld, δὲν δύναταί τις νὰ καταπνίξῃ ἀμφιβολίας τινας περὶ τοῦ ἂν ὁ Μνησικλῆς πράγματι ἔκαμε τὴν ἀποκοπὴν τῆς εἰρημένης γωνίας εἰς ὕψος μεγαλήτερον τοῦ σήμερον σωζομένου Πελασγίου τείχους [79]. Διότι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀποκοπέντος μέρους δὲν είναι πανταχοῦ λεία καὶ κανονικὴ (ὡς ἔπρεπε νὰ ἦναι, ἐάν ποτε ἐφήπτετο τοῦ Πελασγίου τείχους), ἀλλ' ὑπεράνω τοῦ ὕψους τοῦ σωζομένου τείχους εἶναι λίαν ἀνώμαλος. Οἱ γωνιαῖοι λίθοι τῶν ὑψηλότερον κειμένων σειρῶν εἰς δύο χώρας προεξέχουσι τῶν κάτωθεν, οὕτως ὥστε ἡ ἀποκοπὴ παρὰ τὴν βάσιν τῆς οἰκοδομῆς εἶναι κατὰ 40 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου βαθυτέρα, ἢ κατὰ τὴν κορυφὴν [80]. Ἡ κλίσις αὕτη ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ, ὡς προξενηθεῖσα ὑπὸ τῆς κλίσεως τοῦ τείχους· ἡ ἐξήγησις ὅμως αὕτη δὲν δικαιολογεῖ τὴν λίαν ἄνισον καὶ ἀνώμαλον ἀποκοπὴν τῶν διαφόρων γωνιαίων λίθων. Ἐν τοιαύταις ἀμφιβολίαις, μέγα κῦρος ἔχει ἡ γνώμη τῆς πλειονότητος τῶν εἰδημόνων. Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολόγων εἶναι τῆς γνώμης ὅτι τὸ Πελάσγιον τεῖχος μετὰ τὰ Μηδικὰ ἐχρησίμευεν ἁπλῶς ὡς

[74] Ἰδὲ σελ. 29, 30.

[75] Τοῦτο εἶνε καταφανὲς ἐπὶ παντὸς ἀκριβοῦς χάρτου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἰδὲ πρὸ πάντων τὸν τοῦ Καβεράου, Δελτ. Ἀρχαιολ. 1889, σελ. 50 (ἀνατυπωθέντα παρὰ τῇ Miss Harrison, *Mythology and Monuments of Anciet Athens*, σελ. 343).

[76] *Die Propyläen der Akropolis von Athen, Mitth. d. d. k. Inst. Athen*, 18>5, X, σελ. 139.

[77] Ἰδὲ ἐν σελ. 30 σημ. 25.

[78] Αὐτὸς ὁ Dörpfeld πειστικώτατα ἀνέπτυξε πῶς ἡ δραστηρία ἀντίστασις τῶν αὐτῶν ἱερέων ἐματαίωσε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τῶν Προπυλαίων τοῦ Μνησικλέους. Ἰδὲ *Die Propyläen der Akropolis von Athen, Mitth. d. d. k. Inst. Athen*, 1885, X, σελ. 54.

[79] Ἴσως δὲν στερεῖται σημασίας διὰ τὸ παρὸν ζήτημα τὸ ὅτι ὁ Ἑνετικὸς πύργος κτισθεὶς κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα μ. Χ. κατηδαφίσθη ἐν ἔτει 1875. Ἰδὲ Πρακτικὰ Ἀρχ. Ἑταιρ. 1876, σελ. 23 ἑπ.

[80] Ἰδὲ *Mitth. d. d. k. Inst. Athen*, 1885, X, πίνακα V, σχ. 3.

κρηπίδωμα τοῦ περιβόλου τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος [81]. Ὁ Ross τοῦτο πρεσβεύων λέγει ὅτι ὁ Μνησικλῆς ἀπέκοψε τὴν εἰρημένην γωνίαν τῶν Προπυλαίων μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑφισταμένου τείχους, ἐκεῖθεν δὲ καὶ ἐπάνω ἡ γωνία ἔμεινεν ἀκέραιος, στηριζομένη μάλιστα ἐπὶ τοῦ τείχους [82]. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην τάσσεται καὶ ὁ Robert [83].

Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα λεπτομέρεια δεῖται μνείας. Εἰς τὸ σημεῖον, ἔνθα τὸ Πελάσγιον τοῦτο τεῖχος συναντᾷ τὸ ἀρχαιότερον ἢ Κιμώνειον λεγόμενον Προπύλαιον [84], ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ἀνώτατος λίθος τοῦ τείχους φέρει ἐγκοπὴν ὀρθογώνιον, γίνεται καταφανὲς ὅτι ἡ νοτία παραστὰς τοῦ παλαιοῦ Προπυλαίου ἐστηρίζετο ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ τείχους ἔχοντος τὸ αὐτὸ ὡς σήμερον ὕψος, ἐνῷ αἱ κατώτεραι σειραὶ ἐφήπτοντο ἁπλῶς τοῦ τείχους. Οἱ ὑποστηρίζοντες λοιπὸν τὴν γνώμην, ὅτι μέχρι τῆς οἰκοδομήσεως τῶν μεγάλων Προπυλαίων τοῦ Μνησικλέους ἐν ἔτει 437-433 π. Χ. τὸ Πελάσγιον τεῖχος εἶχεν ὕψος 10 μέτρων, ὀφείλουσι νὰ ἐξηγήσωσιν ἡμῖν πῶς συμβιβάζεται τὸ ἀνωτέρω γεγονὸς πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτῶν [85].

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη [86], ἰσχυρίζονται οἱ ἀντιφρονοῦντες ἡμῖν ὅτι ἡ λέξις *πόλις* ἦτο ἐν κοινῇ χρήσει ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Ἀριστοφάνους, ὡς σημαίνουσα συνάμα Ἀκρόπολιν καὶ Πελαργικόν. Ἐὰν δὲ ἀπεδεικνύετο ὅτι πράγματι τοιαύτην ἔννοιαν ἐνεῖχεν ἡ λέξις, ἠθέλομεν ἐξ ἀνάγκης παραδεχθῇ ὅτι πιθανωτάτη καθίσταται ἡ ὕπαρξις τοῦ Πελαργικοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ὡς τὸ πρὶν ἰδιότητα, ἤτοι ὡς ὀχυρώματος συμπληροῦντος τὰ ἀμυντικὰ ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως. Διότι βεβαίως ἀπίθανον εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα πόλις θὰ διηωνίζετο ἐν τῇ περιωρισμένῃ ταύτῃ σημασίᾳ, ἐκλιπόντος αὐτοῦ τοῦ πράγματος.

Διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἔχει σημασίαν τὸ ἑξῆς χωρίον:

Θουκυδ. β΄, 15: Τὸ δὲ πρὸ τούτου ἡ ἀκρόπολις ἡ νῦν οὖσα πόλις ἦν καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον. τεκμήριον δέ· τὰ γὰρ ἱερὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει καὶ ἄλλων θεῶν ἐστι, καὶ τὰ ἔξω πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως μᾶλλον ἵδρυται...... καλεῖται δὲ διὰ τὴν παλαιὰν ταύτῃ κατοίκησιν καὶ ἡ ἀκρόπολις μέχρι τοῦδε ἔτι ὑπ' Ἀθηναίων πόλις [87].

Ἐκ τούτου δὲ καταφαίνεται ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Θουκυδίδου ἡ λέξις *πόλις* διττὴν εἶχε σημασίαν· πρῶτον μὲν ἐσήμαινε ἐν γένει *τὰς Ἀθήνας*, ὡς καὶ ἐν τῇ φράσει *πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως*, δεύτερον δὲ τὴν *Ἀκρόπολιν*, ὡς ἐν τῇ φράσει *καλεῖται δέ... καὶ ἡ ἀκρόπολις μέχρι τοῦδε ἔτι ὑπ' Ἀθηναίων πόλις*. Περὶ τῆς ἄλλης ἐκείνης σημασίας τῆς λέξεως ὡς ἐπ' αὐτοῦ ἐν χρήσει οὔσης οὐδὲν λέγει ὁ Θουκυδίδης. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα ἡ φράσις *καὶ μέχρι τοῦδε ἔτι*, ἤτοι *ἔτι καὶ νῦν*, ὑποδηλοῖ ὅτι τὸ νὰ ἔχῃ ἡ λέξις *πόλις* ἰδιαιτέραν περιωρισμένην σημασίαν καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, ἐθεώρει ὁ Θουκυδίδης ὡς ἀξιωσημείωτον γεγονός. Γινώσκομεν ὅτι ἡ τοιαύτη εἰδικὴ σημασία τῆς λέξεως περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν κατὰ τὴν Δ΄ ἑκατονταετηρίδα καὶ ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἀκόμη γλώσσῃ. Καὶ ὅμως ἐὰν ἐπὶ Θουκυδίδου ἐνεῖχε τοιαύτην ἔννοιαν οἵαν καὶ ἐν τοῖς πρὸ Θησέως χρόνοις, ἀκατανόητον θὰ ἦτο διατί ὁ Θουκυδίδης νὰ τὴν ἀποσιωπήσῃ· ἀφοῦ ἄλλως τε τοιαύτη σημασία τῆς λέξεως θὰ παρεῖχεν ἓν ἔτι πλέον τεκμήριον ἐκείνου ὅπερ ἐζήτει ὁ ἱστορικὸς νὰ ἀποδείξῃ, ἐὰν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, *καλεῖται δὲ διὰ τὴν παλαιὰν ταύτῃ κατοίκησιν ἡ ἀκρόπολις καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον τετραμμένον καὶ μέχρι τοῦδε ἔτι ὑπ' Ἀθηναίων πόλις*. Ἀναμφίλεκτον ἄρα τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ λέξις πό-

[81] Ἰδὲ λ.χ. τὸν Λόλλιγγ ὡς ἀνωτέρω ἐν σελ. 25 σημ. 1. Ὁ Michaelis τὸ ἀποκαλεῖ *die sehr alterthümliche Stuetzmauer des Brauronion. Mitth. d. Inst. Alhen* 1876, I, σελ. 276.

[82] *Archäologische Aufsätze*, 1855, I, σελ. 78 (μετὰ χάρτου).

[83] *Aus Kydathen*, 1880, σελ. 193.

[84] Τὸ σημεῖον *A* ἐν πίν XV, σχ. 1, *Mitth. d. Inst. Athen.* 1876, I.

[85] Τὴν προσοχήν μου εἰς τοῦτο ἐπέστησεν ὁ κ. A. G. Bather, Ἑταῖρος τοῦ King's College τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κανταβριγίας.

[86] Ἰδὲ σελ. 42.

[87] «Mit *τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως* bezeichnet er nicht den am südlichen Fuss der Akropolis gelegenen Teil der Altstadt, sondern denjenigen Teil der Stadt seiner Zeit, welcher die älteste Stadt war und auch damals amtlich *πόλις* genannt wurde, also die ganze, aus der oberen Akropolis und einem Stück an ihrem südlichen (und südwestlichen) Fusse bestehende Altstadt». Dörpfeld, *Die Ausgrabungen an der Enneakrunos, Mitth. d. Inst. Athen.* 1892, XVII, σ. 444. Τοῦτο τὸ «*Stück*» ἦτο τὸ Πελαργικὸν σὺν τῷ Ἀσκληπιείῳ, ἤτοι τὸ παλαιὸν Πελαργικὸν τοῦ ϛ΄ αἰῶνος (ἰδὲ σελ. 25, 26). Ἐὰν ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Dörpfeld ἦναι ὀρθή, παράδοξον εἶναι πῶς τόσον ἐνδελεχὴς συγγραφεὺς ὡς ὁ Θουκυδίδης ἀντὶ νὰ γράψῃ ἀορίστως *τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον* δὲν ἔγραψε *τὸ Πελαργικὸν* ἢ *τὸ πρότερον Πελαργικόν*. Ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ ὅτι *δὲν* ἐξεφράσθη οὕτως ἀποδεικνύει ὅτι τὸ Πελαργικὸν δὲν ἦτο τότε ὁποῖον τὸ φαντάζεται ὁ Dörpfeld.

λις δὲν εἶχε πλέον τοιαύτην σημασίαν, ἀλλ' εἶχε περιορισθῇ εἰς τὴν *ἀκρόπολιν*. Ἡ δὲ λέξις *ἀκρόπολις* μίαν καὶ μόνην ἑρμηνείαν ἐπιδέχεται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, ἤτοι ἀκριβῶς τὴν σημερινήν.

Εἰς τοὺς ζητοῦντας ἀποδείξεις τῆς τρίτης ἐκείνης σημασίας τῆς λέξεως *πόλις* ἀπαντῶσιν οἱ θιασῶται αὐτῆς προβάλλοντες γνωστὴν ἐφηβικὴν ἐπιγραφὴν ὀψίμου ἐποχῆς[88], ἐν ᾗ ἀναγινώσκομεν, *[ἵ]να τῆι τετράδι ἐπὶ δέκα πα[ραπέ]μψωσιν τὰ ἱερὰ μέχ[ρι] τοῦ Ἐλευσινίου τοῦ ὑπὸ [τῆι π]όλει*, καὶ περαιτέρω, *ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο τὸν [τα]μία[ν τ]οῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν ἐν τρισὶν [στή]λαις καὶ στῆσαι τὴν μὲν ἐν Ἐλευσινίωι τῶι ὑπὸ [τ]εῖ πόλει*. Τὸ Ἐλευσίνιον λοιπὸν περιγράφεται ἐνταῦθα ὡς κείμενον *ὑπὸ τῇ πόλει*.

Ἀφοῦ δέ, λέγουσιν, ὁ Wachsmuth ἀπέδειξεν ὅτι τὰ κείμενα *ὑπὸ τῇ πόλει* ἢ *ἀκροπόλει* καὶ *ὑπὸ τὴν πόλιν* ἢ *ἀκρόπολιν* ἔκειντο ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ἀκροπόλεως[89], καὶ ἀφοῦ τὸ Ἐλευσίνιον ἔκειτο ἐν τῷ κοιλώματι τῷ ὑπὸ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως, ἕπεται, κατὰ τοὺς αὐτοὺς πάντοτε, ὅτι *πόλις* ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐπιγραφῇ δὲν σημαίνει τὴν Ἀκρόπολιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ Πελαργικὸν συνάμα. Τοιαύτην ἐπέκτασιν τῆς ἐννοίας βεβαίως δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Wachsmuth.

Πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα πρέπει ἁπλῶς νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι οὐδὲν ἐπιχείρημα βασιζόμενον ἐπὶ τῇ ὑποτιθεμένῃ τοποθεσίᾳ τοῦ Ἐλευσινίου ἔχει ἰσχύν τινα ἕως οὗ ἐξακριβωθῇ ἀκριβῶς ποῦ ἔκειτο τὸ ἱερὸν τοῦτο. Τὸ ὅτι ἔκειτο εἰς τὸ κοίλωμα, τὸ ὑπὸ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν κλιτὺν τῆς Ἀκροπόλεως, δεῖται εἰσέτι ἀποδείξεως. Ἄλλως τε αὐτὴν ταύτην τὴν εἰρημένην ἐπιγραφὴν προσάγουσιν ἄλλοι ἀρχαιολόγοι, ὅπως ἀποδείξωσιν ὅτι τὸ Ἐλευσίνιον ἔκειτο ἐπὶ τῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως[90]. Ὅταν λοιπὸν ἐξακριβωθῇ ποῦ ἔκειτο τὸ Ἐλευσίνιον, τότε θέλομεν εἶσθαι εἰς θέσιν νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως *ὑπὸ τῇ πόλει*[91].

Ἡ ἐπιγραφὴ λοιπὸν αὕτη δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τεκμήριον τοῦ ὅτι ἡ λέξις *πόλις*, εἴτε κατὰ τὴν Ε' π. Χ. εἴτε κατὰ τὴν Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα εἶχε τὴν ἀποδιδομένην αὐτῇ σημασίαν. Ἄλλο δὲ τεκμήριον δὲν ἔχουσιν νὰ προβάλωσι.

Καὶ ὅμως πλεῖστα παραδείγματα ἔχομεν τῆς χρήσεως τῆς λέξεως ταύτης ἐν περιωρισμένῃ σημασίᾳ. Ἐν οὐδενὶ δὲ τῶν παραδειγμάτων τούτων, εἴτε ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσιν εἴτε παρὰ συγγραφεῦσιν ἀναφερομένοις εἰς ἱστορικοὺς χρόνους, δύναταί τις νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ λέξις *πόλις* σημαίνει τι ἄλλο ἢ ὅ,τι καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ, ἤγουν *Ἀκρόπολις*. Ἀφ' ἑτέρου πολλαχοῦ ἀπαντᾷ ἡ λέξις οὕτω πως, ὥστε κατὰ τοὺς λογικοὺς κανόνας τῆς ἑρμηνευτικῆς νὰ ἦναι πασίδηλον ὅτι ἀκριβῶς *Ἀκρόπολιν* καὶ οὐδὲν πλέον δύναται νὰ σημαίνῃ. Οὕτω λ. χ. ἀναφέρεται ἡ *πόλις* ἐν τῇ ἐπισήμῳ γλώσσῃ, ὅπου γίνεται μνεία ναῶν, ὧν ἡ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὕπαρξις εἶναι γνωστή, ἢ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐφυλάσσετο ἐν αὐτῇ. Τὰ ἑξῆς παραδείγματα ἀρκοῦσι:

[νότο]θεν τõ τε̃ς Ἀθεναία[ς ἀρχαίο νε]õ ἐμ πόλει[92].

ἐπειδὲ τε̃ι Ἀθηναίαι τὰ τρισχίλια τάλαντ[α] ἀνενένεγκται ἐς πόλιν. . . ʽοὗτοι δὲ ταμιευόντον ἐμ πόλει ἐν τõι ὀπισθοδόμοι τὰ τõν θεõν χρέματα[93].

λε̃μμα παρὰ ταμιõν ἐκ πόλεος[94].

[ἐ]πιστάται τõ νεõ τõ ἐν πόλει ἐν ʽõι τὸ ἀρχαῖον ἄγαλμα[95].

Ἐν μόνῳ τῷ α'. τόμῳ τοῦ Corpus Inscr. Att. εὕρηνται εἴκοσιν ἐπιγραφαί, ἐν αἷς, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Kirchhoff, *πόλις* ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ *Ἀκρόπολις*.

Ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ ἀπαντᾷ ἡ λέξις καὶ ἐν τρισὶ συνθήκαις, ἃς ἀναγράφει ὁ Θουκυδίδης·

[88] Corp. Inscr. Att. III, 5. Dittenberger *Syl. I. Gr.* 387. Ἰδὲ *Hermes* I, σελ. 405.

[89] Ἰδὲ *Neue Beiträge zur Topogr. von Athen, Ber. d. sächs. Ges. d. Wiss.* 1887, σ. 400 καὶ *Stadt Athen*, I, σελ. 299 καὶ 371, σημ. 4. K. Bötticher συνέλεξε τὰ κυριώτερα παραδείγματα ἐν τῷ *Philologus*, Suppl. B. III, σελ. 295.

[90] Ἰδὲ Wachsmuth, *Stadt Athen*, I, σελ. 299-302. Curtius, *Eleusinion und Pelargicon, Gesam Abh.* 1894, I, σελ. 439 ἑπ.

[91] Ἴσως δὲν στερεῖται σημασίας τινὸς ὅτι Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρείας, *Προτρεπτ.* σελ. 13 (Sylb.) ἀναφέρει ὅτι τὸ Ἐλευσίνιον ἔκειτο ὑπὸ *τῇ ἀκροπόλει*.

[92] Corp. Insc. Att. I, C, στ. 28 (=IV, σελ. 3).

[93] Αὐτόθι, I, 32, A, στ. 3, 15. Πρβλ. στ. 21, 30 καὶ B, στ. 44.

[94] Αὐτόθι, I, 299, στ. 7.

[95] Αὐτόθι, I, 322 a, στ. 1.

οὕτω λ. χ. *στήλην δὲ ἑκατέρους στῆσαι τὴν μὲν ἐν Λακεδαίμονι παρ' Ἀπόλλωνι ἐν Ἀμυκλαίῳ, τὴν δὲ ἐν Ἀθήναις ἐν πόλει παρ' Ἀθηνᾷ*[96]. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀνεπισήμῳ γλώσσῃ ἐγίνετο χρῆσις τῆς λέξεως *πόλις* ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ *Ἀκρόπολις*. Ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρων τοὺς θησαυρούς, οὓς οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐναποτεταμιευμένους κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, λέγει, «ὑπαρχόντων δὲ *ἐν τῇ ἀκροπόλει* ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπισήμου ἑξακισχιλίων ταλάντων[97]». Ὁ Ξενοφῶν ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ ἀναφέρων λέγει, «ὑπαρχόντων δὲ πολλῶν χρημάτων *ἐν τῇ πόλει*, κτλ.[98]». Παρ' Ἀριστοφάνει ὁ ἀλλαντοπώλης λέγει,

νὴ Δία καὶ γὰρ ἐγώ· καί μοὐδόκει ὁ θεὸς αὐτὴ
ἐκ πόλεως ἐλθεῖν καὶ γλαῦξ αὐτῇ 'πικαθῆσθαι[99].

Καὶ ἐν τῇ *Λυσιστράτῃ* λέγει ἡ πρωταγωνίστρια περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων γυναικῶν καταληφθέντος χώρου,

αἱ γὰρ γυναῖκες τὴν *ἀκρόπολιν* τῆς θεοῦ
ἤδη κατειλήφασιν . . . . .
ἡμεῖς δὲ ταῖς ἄλλαισι ταῖσιν ἐν *πόλει*
ξυνεμβάλωμεν εἰσιούσαι τοὺς μοχλούς[100].

Ἔνθα βλέπομεν ἐντελῆ ἀφομοίωσιν *πόλεως* καὶ *ἀκροπόλεως*.

Οἱ διατεινόμενοι ὅτι τὸ Πελαργικὸν ἦτο κατὰ τὰ τέλη τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, ὅπως καὶ κατὰ τὴν Ϛ', ὀχύρωμα, στηρίζονται κυρίως εἰς τὴν *Λυσιστράτην* τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται, λέγουσι, παρὰ τὴν μεγάλην ἐξωτερικὴν πύλην τοῦ Πελαργικοῦ περὶ τὸν Ἄρειον Πάγον. Αἱ γυναῖκες καταλαμβάνουσιν ἐξ ὑφαρπαγῆς τὸ Πελαργικόν, κλείουσι τὴν ἐξωτερικὴν πύλην, δὲν δύνανται δὲ νὰ ἐκτοπισθῶσιν εἰ μὴ διὰ πυρός. Ἐπομένως τὸ Πελαργικὸν δέον νὰ ὑφίστατο τῷ 411 π. Χ.[101]. Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο καταρρέει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἅμα ὡς καταδείξωμεν ὅτι ἡ σκηνὴ ὑπόκειται παρὰ τὴν μεγάλην κεντρῴαν θύραν τῶν Προπυλαίων τοῦ Μνησικλέους. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς·

Ἐν πρώτοις σημειωτέον ὅτι πρὸ μικροῦ ἀπεδείχθη ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν γυναικῶν καταληφθεὶς χῶρος ἦτο ἡ Ἀκρόπολις αὐτή, οὐδεμία δὲ οὐδαμοῦ περὶ Πελαργικοῦ μνεία. Τοῦτο σαφῶς ἐπικυροῦται ἀλλαχοῦ τοῦ δράματος· λ. χ.

στ. 176: καταληψόμεθα γὰρ τὴν ἀκρόπολιν σήμερον.

στ. 179: καταλαβεῖν τὴν ἀκρόπολιν.

στ. 263: κατὰ δ' ἀκρόπολιν ἐμὰν λαβεῖν.

στ. 272: ἐπεὶ οὐδὲ Κλεομένης, ὃς αὐτὴν κατέσχε πρῶτος, ἀπῆλθεν ἀψάλακτος[102].

στ. 302: σπεῦδε πρόσθεν ἐς πόλιν καὶ βοήθει τῇ θεῷ.

στ. 344: ἐφ' οἵσπερ, ὦ χρυσολόφα, σὰς πολιοῦχ' ἔσχον ἕδρας.

στ. 482: κατέλαβον . . . . μεγαλόπετρον ἄβατον ἀκρόπολιν.

στ. 758, 759: ἀλλ' οὐ δύναμαι ἔγωγ' οὐδὲ κοιμᾶσθ' ἐν πόλει, ἐξ οὗ τὸν ὄφιν εἶδον τὸν οἰκουρόν ποτε (πρβλ. στ. 760, 61).

στ. 774: ἢν δὲ διαστῶσιν καὶ ἀναπτῶνται πτερύγεσσιν ἐξ ἱεροῦ ναοῖο χελιδόνες[103].

Ὅτι ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν τοῖς Προπυλαίοις γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἑξῆς χωρίου:

Ἀριστοφ. Λυσιστρ. στ. 258-265:

Χορ. ἐπεὶ τίς ἄν ποτ' ἤλπισ', ὦ Στρυμόδωρ', ἀκοῦσαι
γυναῖκας, ἃς ἐβόσκομεν
κατ' οἶκον ἐμφανὲς κακόν,
κατὰ μὲν ἅγιον ἔχειν βρέτας,
κατὰ δ' ἀκρόπολιν ἐμὰν λαβεῖν,
μοχλοῖς δὲ καὶ κλήθροισι
τὰ Προπύλαια πακτοῦν;

Ἡ ἔκφρασις τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἀρκούντως σαφής. Ἡ ἑρμηνεία ὅτι μὲ τὰ *Προπύλαια* ἐνταῦθα ἐννοεῖ ἐν γένει τὰ κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὺν ὀχυρωματικὰ ἔργα, εἶναι ἀπαράδεκτος, ἀφοῦ γνωστὸν ὅτι

96 Θουκυδ. ε', 23, 5. Πρβλ. ε', 18, 10, καὶ 47, 11.
97 Θουκυδ. 6', 13, 3.
98 Ξενοφ. *Ἀνάβ.* ζ', 1, 27.
99 Ἀριστοφάν. *Ἱππῆς*, 1092, 1093.
100 Ἀριστοφ. *Λυσιστράτη*, 241, 242, 245, 246.
101 Ἰδὲ ἐν σελ. 26 σημ. 3.
102 Σημειωτέον ὅτι ὁ μὲν Κλεομένης ἐπολιόρκησε τὸν Ἱππίαν *ἐν τῷ Πελαργικῷ τείχει*, αὐτὸς δὲ ἐπολιορκήθη *ἐν τῇ Ἀκροπόλει*. Ἰδὲ ἐν σελ. 29 σημ. 23.
103 Κατὰ τὴν *Vulgata* ἡ λέξις *ἀκρόπολις* ἀπαντᾷ ἐν τοῖς στ. 176, 179, 241, 263, 482. Ἡ λέξις *πόλις* ἀπαντᾷ, ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ, ἐν στ. 245, 266, 288, 302, 317, 338, 487, 754, 758, 912, 1183.

ἀπὸ τοῦ ἔτους 437-6, ὅτε ὁ Μνησικλῆς ἤρξατο τῆς οἰκοδομῆς τῶν Προπυλαίων, τὸ ὄνομα *Προπύλαια* εἶχεν ὡρισμένην σημασίαν. Ἀναφέρεται ἐπισήμως ἐν τοῖς λογαριασμοῖς τῶν τὴν οἰκοδομὴν ἐπιτετραμμένων ἐπιστατῶν [104]. Ὁ Θουκυδίδης μνημονεύει τῆς ἀπαιτηθείσης δαπάνης κατὰ τὴν ἀνέγερσιν αὐτῶν [105]. Ὁ Δημοσθένης τὰ ἀναφέρει ὡς ἓν τῶν ἀγλαϊσμάτων τῶν Ἀθηνῶν [106].

Ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ πύλη τοῦ Πελαργικοῦ δὲν ἀποτελεῖ τὴν σκηνὴν τοῦ δράματος ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἑξῆς χωρίων:

Στιχ. 307-311:

Χορ. οὔκουν ἄν, εἰ τὼ μὲν ξύλω θείμεσθα πρῶτον αὐτοῦ,
τῆς ἀμπέλου δ' ἐς τὴν χύτραν τὸν φανὸν ἐγκαθέντες
ἅψαντες εἶτ' ἐς τὴν θύραν κριηδὸν ἐμπέσοιμεν;
κἂν μὴ καλούντων τοὺς μοχλοὺς χαλῶσιν αἱ γυναῖκες,
ἐμπιμπράναι χρὴ τὰς θύρας καὶ τῷ καπνῷ πιέζειν.

Στ. 1216:

Θερ. ἄνοιγε τὴν θύραν· παραχωρεῖν οὐ θέλεις;

Γνωστὴ ἡ χρῆσις τῶν λέξεων *θύρα* καὶ *πύλη* κατὰ τοὺς χρόνους περὶ ὧν πρόκειται. *Θύρα* λέγεται μόνον ἐν σχέσει πρὸς οἰκίαν ἢ οἰκοδομήν τινα ἐπίστεγον, οὐδέποτε ὅμως ἐν σχέσει πρὸς τὸ τεῖχος πόλεως ὠχυρωμένης ἢ ὀχυρώματος. *Πύλη* λέγεται κυρίως προκειμένου περὶ τείχους, δύναται ὅμως νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῆς θύρας ἢ εἰσόδου μεγάλης τινος οἰκοδομῆς. Ἡ δὲ διάκρισις αὕτη ἰσχύει καθ' ὅλα καὶ ὁσάκις γίνεται μεταφορικὴ χρῆσις τῶν λέξεων τούτων.

Ὁ Αἰσχύλος τεσσαρακοντάκις ποιεῖται χρῆσιν αὐτῶν [107]. Ἐν τοῖς *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας* ἐπανειλημμένως ἀναφέρει τὰς *πύλας* τῶν Θηβῶν, οὐδέποτε ὅμως τὰς ἀποκαλεῖ *θύρας*. Παρὰ Σοφοκλεῖ ἀπαντῶσιν αἱ δύο λέξεις ἐν ὅλῳ ἑξκαιδεκάκις [108], πανταχοῦ δὲ γίνεται ἡ εἰρημένη διάκρισις. Παρὰ Θουκυδίδῃ τεσσαρακοντάκις καὶ ἅπαξ [109]· μεθ' ὁπόσης δὲ ἀκριβείας διακρίνει ὁ ἱστορικὸς τὰς δύο ἐννοίας μαρτυρεῖ ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἑξῆς περιγραφὴ τῆς νυκτερινῆς φυγῆς τῶν Θηβαίων ἐκ Πλαταιῶν: «ἐσπίπτουσιν εἰς οἴκημα μέγα, ὃ ἦν τοῦ τείχους καὶ αἱ πλησίον θύραι ἀνεῳγμέναι ἔτυχον αὐτοῦ, οἰόμενοι *πύλας τὰς θύρας* τοῦ οἰκήματος εἶναι καὶ ἄντικρυς δίοδον ἐς τὸ ἔξω» [110]. Ὁ Ἀριστοφάνης μεταχειρίζεται τὴν λέξιν *θύρα* ἐν ὅλῳ ἑξηκονταπεντάκις ἀνὰ τὰς ἕνδεκα αὐτοῦ κωμῳδίας, ἀνεξαιρέτως κατὰ τὸν ἀνωτέρω κανόνα, ἐκτὸς ἐὰν ἠθέλομεν παραδεχθῇ τὰς μνημονευθείσας ἀντιρρήσεις περὶ τῶν στ. 307 ἐπ. καὶ 1216. *Πύλη* ἀπαντᾷ παρ' αὐτῷ δεκατετράκις, ἐξ ὧν τὰ 10 χωρία, ἐν τρισὶ δράμασιν εὑρισκόμενα, ἀναφέρονται εἰς πύλας τείχους.

Ὅθεν αἱ εἰρημέναι δῆθεν ἐξαιρέσεις εἶναι ἀπαράδεκτοι. Προφανῶς ἀδύνατον εἶναι τὸ προβαλλόμενον ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τούτοις καὶ μόνοις τοῖς στίχοις μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ταύτην παρὰ πάντας τοὺς παραδεδεγμένους κανόνας, ἐπειδὴ αὕτη τῷ ἐφαίνετο καταλληλοτέρα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐζωγραφισμένην σκηνογραφίαν, τὴν πρὸ τοῦ προσκηνίου ἀνηρτημένην. Διότι, ὡς εἴπομεν, τρὶς μεταχειρίζεται τὴν λέξιν *θύρα*, ἐνῷ ἀλλαχοῦ προκει-

[104] Corp. Insc. Att. I, 314. Αὐτόθι, IV, 315 a, b, c (σελ. 38). Πρβλ. Πλουτάρχ. *Περικλ.* 13. Ἁρποκρ., Φώτιον, Σουΐδαν ἐ. λ. *Προπύλαια.*

[105] Θουκυδ. β', 13, 3.

[106] Δημοσθ 22, 13, 76. 23, 207. Πρβλ. Λυκοῦργον ἐν τῇ *Πατμιακῇ βιβλιοθήκῃ* (*Bull. Corr. Hell.* I, 1877, σελ. 150). Πλούταρχ. *Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι*, 7, σελ. 349D, 8, σελ. 351A. Δίων. Χρυσόστ. 2, σελ. 85 R. Ἱμέρ. *Ἐκλογ.* 31, 8. Σχολ. Δημοσ. 3, 25.

[107] *Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ.* 30, 33, 56, 58, 125, 160, 213, 249, 376, 377, 395, 422, 451, 456, 460, 462, 476, 486, 500, 502, 525, 528, 538, 557, 570, 615. 631, 714, 797, 958. *Ἀγαμέμ.* 407, 604, 1291. *Χοηφόρ.* 561, 569, 571, 652, 732, 878. *Προμ. Δεσμ.* 729.

Τὰ λείψανα (fragmenta) τῶν συγγραφέων τούτων δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν.

[108] *Αἴας* 11, 49, 301. *Ἠλέκτρ.* 78, 109, 818, 1458. *Οἰδίπ. Κολ* 401. 1569. *Ἀντιγόν.* 18, 141, 526, 1186. *Οἰδίπ. Τύρ.* 1244, 1261, 1294.

[109] α', 134, 2. β', 2, 2. 4, 3-5. δ', 48, 2. 67, 3-5. 68, 5, 6, 73, 4. 85, 3. 104, 4. 111, 1, 2. 112, 2. 118, 4. 130, 2, 5. ε', 7. 5. 9. 7. 10, 1-7. 80, 3. ς', 57, 3. 101, 3. ζ', 29, 3. 51, 2.

[110] Θουκυδ. β', 4, 5.

[111] *Ἀχαρνῆς*, 127, 403, 864, 866, 989, 1189. *Ἱππῆς*, 728, 1026. *Νεφέλ.* 132, 133, 136, 183, 467, 509, 1254. *Σφῆκες*, 98, 142, 152, 198, 199, 273, 334, 362, 768, 804, 871, 957, 1482. *Εἰρήνη*, 30, 179, *Ὄρνιθες*, 129, 614. *Λυσιστρ.* 161, 309, 311, 1071, 1214. 1216. *Θεσμοφ.* 424, 481. *Βάτραχοι*, 35, 38, 163, 436, 460, 462, 604. *Ἐκκλησ.* 34, 316, 361, 420, 865, 901, 977, 990, 997, 1033, 1093, 1114. *Πλοῦτος*, 767, 962, 1007, 1097, 1101, 1153.

[112] *Ἱππῆς*, 1246, 1247, 1398. *Ὄρνιθ.* 766, 1156, 1158, 1173, 1208, 1210. *Λυσιστρ.* 250. 282, 423, 428. *Βάτραχ.* 1094.

μένου περὶ τῆς αὐτῆς εἰσόδου μεταχειρίζεται τρὶς πάλιν τὴν λέξιν *πύλη* [113].

Τελευταῖον, ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ σκηνὴ ὑπόκειται παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν πύλην τοῦ Πελαργικοῦ, δημιουργεῖ δραματικὴν θέσιν ὅλως ἀδύνατον:

Στιχ. 910-913:
Μυρ. ποῦ γὰρ ἄν τις καὶ τάλαν
δράσειε τοῦθ';
Κιν. ὅπου; τὸ τοῦ Πανὸς καλόν.
Μυρ. καὶ πῶς ἔθ' ἁγνὴ δῆτ' ἂν ἔλθοιμ' ἐς πόλιν;
Κιν. κάλλιστα δήπου λουσαμένη τῇ Κλεψύδρᾳ.

Ὁ Κινησίας καὶ ἡ Μυρρίνη ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι εὑρίσκονται ἔξωθι τοῦ Πελαργικοῦ· τὸ ἄντρον ὅμως τοῦ Πανὸς ἔκειτο ἐντὸς τοῦ Πελαργικοῦ [114]. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἦτο ἀπρόσιτον εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ [115]. Ἡ ἔκθεσις αὐτοῦ τοῦ Dörpfeld περὶ τῆς θέσεως τοῦ Πυθίου καὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ὑπὸ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν τῆς Ἀκροπόλεως [116] ἀποκλείει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι κατὰ τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα ἡ βορεία ἄκρα τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους τοῦ Πελαργικοῦ μετετοπίσθη πρὸς δυσμὰς σχεδὸν μέχρι τῆς Κλεψύδρας. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς δυσχερείας ταύτης, πάλιν ἀπομένει ἀνοικονόμητος ἡ ἐξήγησις αὕτη τῆς δραματικῆς θέσεως, καθότι ἡ Κλεψύδρα πάντως ἔκειτο ἐντὸς τοῦ τείχους, ἐπομένως ἐντὸς τῆς *πόλεως*, ὡς ἑρμηνεύει ταύτην ὁ Dörpfeld [117]· ἄρα ἦτο ἀπρόσιτος εἰς τὴν Μυρρίνην

[113] *Λυσιστρ.* 250, 423, 428.

[114] Τὴν προσοχήν μου ἐπέστησεν εἰς τὸ ἀδιέξοδον τοῦτο τῆς θέσεως τοῦ ἄντρου τοῦ Πανὸς ὁ Dr. Sylvius Bruch, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βρατισλαβίας.

[115] Ἰδὲ ἐν σελ. 25, 26 τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους τοῦ Πελαργικοῦ.

[116] Ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς· Τὸ παρὰ Θουκυδ. 6', 15 ἀναφερόμενον Πύθιον εἶναι τὸ ἀρχαιότατον Πύθιον τοῦ Ἀπόλλωνος παρὰ τὸ σπήλαιον τὸ ἐπὶ τῆς ΒΔ κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀφοῦ αἱ Πύθιαι ἀστραπαὶ (Εὐριπ. *Ἴων*, 285) δὲν ἦσαν ὁραταὶ ἀπὸ τοῦ παριλισσίου Πυθίου, ἅτε τοῦ Ἅρματος κειμένου ΒΔ τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τοῦτο τὸ ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν Πύθιον ἀνενεκτέον τὸ τοῦ Στράβωνος (Θ'. σελ. 404). Οὗτος ὅμως λέγει ὅτι ἡ ἐσχάρα τοῦ Ἀστραπαίου Διὸς ἦτο *ἐν τῷ τείχει μεταξὺ τοῦ Πυθίου καὶ τοῦ Ὀλυμπίου*. Τὸ Ὀλύμπιον ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πυθίου, τὸ δὲ τεῖχος τοῦτο εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Πελαργικοῦ, ἐλαῦνον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πυθίου, ἐπομένως πρὸς ἀνατολὰς τῶν τριῶν ἄντρων τῆς ΒΔ κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως. Dörpfeld, ἐν τῇ ἐπιτοπίῳ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ τῆς 13 Ἰανουαρίου, 1894. Ἰδὲ καὶ τὴν ἡμερησίαν *Ἐφημερίδα* τῆς 30 Δεκεμβρίου, 1891, καὶ J. Pickard, *Dionysos ἐν Λίμναις*, *Am. Journ. Arch.* 1893, VIII, σελ. 60 ἑπ.

[117] Ἰδὲ ἐν σελ. 51 σημ. 86.

πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν καθαρισμὸν αὐτῆς.

Ὅθεν ἐκ τῆς *Λυσιστράτης* τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν ἀποδεικνύεται ἡ ὕπαρξις τοῦ Πελαργικοῦ ὡς ὀχυρώματος κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν. Ἀπ' ἐναντίας ἡ ἐλευθέρα κίνησις ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς, ἤτοι τῶν Προπυλαίων, ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὐδὲν κώλυμα εἰς τὴν ἐλευθέραν κίνησιν ὑπῆρχεν ἐκεῖ, ὁποῖον θὰ ἀπετέλουν τὰ τείχη τοῦ Πελαργικοῦ.

Ἐὰν ἤδη ἀπεδείξαμεν ἀπίθανον τὴν θεωρίαν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους ἐθεώρουν τὴν ἑαυτῶν Ἀκρόπολιν ὡς φρούριον καὶ ὅτι τὸ Πελαργικὸν ὑφίστατο ἀκόμη τότε ὡς ὀγκῶδες ὀχύρωμα ἔμπροσθεν τῶν Προπυλαίων, ἀπόρθητον τῷ τυχὸν διασπάσαντι τὰ ἐξωτερικὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀπομένουσιν ὀλίγαι γενικαὶ παρατηρήσεις, συναφεῖς τῷ παρόντι θέματι.

Ἐν πρώτοις, κατὰ τὴν Ε' π.Χ. ἑκατονταετηρίδα οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάγκη φρουρίου, ὁποῖον δῆθεν ἡ Ἀκρόπολις. Τὸ μέγα τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους παρεῖχε τὴν καταλληλοτάτην ἄμυναν [118].

Ἀλλὰ καὶ ἀνεπαρκὲς ὅλως ὀχύρωμα θὰ ἦτο ἡ Ἀκρόπολις ἐν ὥρᾳ ἐκτάκτου ἀνάγκης, καθ' ἣν οἱ ἐχθροὶ εἶχον εἰσδύσει ἐντὸς τοῦ Θεμιστοκλείου τείχους. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον τοὐλάχιστον 200,000 ψυχαὶ ἦσαν συγκεντρωμέναι ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Μακρῶν τειχῶν [119].

Τοῦτο δίδει ἀφορμὴν εἰς ἑτέραν σκέψιν, ἥτις τὰ μέγιστα συντελεῖ εἰς διαφωτισμὸν διαφόρων γεγονότων τῆς μεταγενεστέρας ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ πάλαι, ἡ Ἀκρόπολις ἀναμφιβόλως ἦτο φρούριον, ὅπως αἱ ἀκροπόλεις τῆς Τίρυνθος καὶ τῶν Μυκηνῶν. Κατὰ τὴν Ϛ' ἑκατονταετηρίδα, ὅτε αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἤδη λάβει μεγάλην ἀνάπτυξιν, παρέμενεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα. Ἐν αὐτῇ οἱ τύραννοι ἐγκατεστάθησαν, ἀσφαλεῖς ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπηκόων. Μετὰ τὰς πολιτικὰς ὅμως μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους, ἡ διατήρησις τῆς Ἀκροπό-

[118] Ἰδὲ Wachsmuth, *Neue Beitr. z. Topogr von Athen*, *Ber. d. sächs. Ges. d. Wiss.* 1887, σελ. 399.

[119] Περὶ ὑπολογιζομένου πληθυσμοῦ Ἀθηνῶν καὶ Ἀττικῆς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἰδὲ Wachsmuth, *Stadt Athen*, 1874, I, σελ. 563 ἑπ. καὶ Blümner, *Griech. Privatalterthümer*, Hermann's *Lehrbuch d. Griech. Antiq.* 1882, IV, σελ. 4, σημ. 1, καὶ οὓς ἐκεῖνος ἀπαριθμεῖ συγγραφεῖς.

λεως ὡς φρουρίου θὰ διηώνιζε τὰς πικρὰς ἀναμνήσεις τῶν ἄθλων τῶν Πεισιστρατιδῶν, θὰ ἀντεστρατεύετο δὲ παντελῶς κατὰ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὅπερ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κλεισθένους ἐγκαθιδρύθη. Ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας καὶ τῆς κατ' οὐσίαν ἐὰν μὴ κατὰ τύπους καταλύσεως τῆς δημοκρατίας, ἑπόμενον ἦτο νὰ ἐπέλθῃ ἀναδρομὴ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς παλαιᾶς τυραννίας, ἀκριβῶς δὲ τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία. Ἐν Ἀθήναις τότε πάλιν ἐγκαθιδρύθησαν τύραννοι καὶ δὴ ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ἡ καταπάτησις τοῦ ἱεροῦ τούτου τεμένους ἄρχεται ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης, ὁπότε ὁ Δημήτριος μετὰ τῶν παλλακίδων αὐτοῦ ἐγκατεστάθη ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Παρθενῶνος καὶ εὐωχεῖτο ἐκεῖ, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ Ἀθηναίων κολάκων[120]. Ἡ δόξα τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐλευθέρων πολιτῶν ἀγομένων ὑπὸ ὑψηλῶν ἰδεῶν εἶχε παρέλθει. Οὐδὲν ἄρα τὸ παράδοξον εἰς ἐκεῖνο ὅπερ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος[121], ὅτι ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, ὅτε αἱ λυσσώδεις λεγεῶνες τοῦ Σύλλα διέσπασαν τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ εἰσήλασαν ἀκάθεκτοι εἰς τὸ ἄστυ, ὁ Ἀθηναῖος δημαγωγὸς καὶ ἐφήμερος τύραννος Ἀριστίων ἐκλείσθη ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἐκεῖ ὑπέμεινε τὴν πολιορκίαν[122]. Πόσον εὔκολος ἦτο ἡ ἀνακαίνισις τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι κατάδηλον τῷ θεωμένῳ τοὺς πύργους καὶ τὴν πύλην, οἵτινες σήμερον φράσσουσι τὴν πρὸς τὰ Προπύλαια ἄνοδον ἢ ἀναπολοῦντι τὰ μεσαιωνικὰ ὀχυρώματα τοῦ ἱεροῦ βράχου. Ὅθεν ἡ πολιορκία τοῦ Ἀριστίωνος δὲν εἶναι τεκμήριον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Πελαργικοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Περικλέους.

Τελευταῖον, δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἂν καὶ τὰ ἐκ τῆς καλαισθητικῆς ἐπιχειρήματα ἀποκλείωνται τῆς ἐρεύνης ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν τοπογραφίαν τῶν Ἀθηνῶν, ὅμως δὲ ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ φαίνονται νὰ ἔχωσι τὴν θέσιν των. Ἀπίστευτον δὲ μοὶ εἶναι ὅτι πελώριον καὶ ἄμορφον ὀχύρωμα ὡς τὸ Πελαργικόν, κτισθὲν ἐν ἐποχῇ ἀπομεμακρυσμένῃ, καθ' ἣν ἡ ζωὴ τῶν πολιτῶν διεκυβεύετο, μὴ ἔχον δὲ πλέον σκοπὸν μετὰ τὰ Μηδικά, ὑφίστατο ἔτι ἐπὶ Περικλέους, ὑψούμενον ἔμπροσθεν τοῦ περικαλλοῦς ναοῦ τῆς ἀπτέρου θεᾶς καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν Προπυλαίων τοῦ Μνησικλέους, καὶ φράσσον τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸν ἀθάνατον ἐκεῖνον ναόν, ὅστις ἀείποτε ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ ὁλοκλήρου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ἀθήνησιν, τῇ 5 Μαρτίου, 1894
ἐν τῇ Ἀμερικανικῇ σχολῇ τῶν κλασικῶν σπουδῶν

JOHN WILLIAMS WHITE

---

120 Πλουτάρχ. Δημητρ. 23 ἑπ. Ἡ πρᾶξις τοῦ Δημητρίου, ὅστις ἐννέα ἔτη μετὰ ταῦτα, ἐκδιώξας τὸν Λαχάρην (295 π.Χ.) καὶ περιελθὼν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, ἔκτισεν ὀχυρὸν φρούριον ἐπὶ τοῦ Μουσείου λόφου καὶ ἐκεῖ ἐκράτει τὰ στρατεύματά του, ἀντικρούει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑφίστατο τὸ Πελαργικόν. Ἰδὲ Πλουτάρχ. Δημητρ. 34. Παυσαν. α', 25, 8.

121 Αὐτόθι, *Σύλλας*, 14.

122 Ἰδὲ ἐν σελ. 25 σημ. 3.

ΕΡΕΤΡΙΑΚΗ ΛΗΚΥΘΟΣ

(Πίν. 2)

Μεταξὺ τῶν ἀγγείων, ἅτινα αἱ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐνεργηθεῖσαι κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ἐν Ἐρετρίᾳ ἀνασκαφαὶ εἰς φῶς ἤγαγον, ἡ ἐν τῷ Πίν. 2 δημοσιευομένη λήκυθος — περιελθοῦσα καὶ αὕτη εἰς τὸ ἡμέτερον ἐθνικὸν Μουσεῖον — χρῄζει, φρονοῦμεν, λόγου διά τινα πρωτοτυπίαν, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν εἰκόνα αὐτῆς.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀγγείου εἶνε πάντως Ἐρετριακή· ἐπειδὴ δὲ θεωροῦμεν λελυμένον πλέον τὸ ζήτημα τῆς τοπικῆς αὐτῶν κατασκευῆς μετὰ τὴν εὕρεσιν πολυαρίθμων τοιούτων ληκύθων ἐν τοῖς τάφοις τῆς Ἐρετρίας[1], ληκύθων αἰσθητῶς διαφόρων τῶν Ἀττικῶν ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς γραφῆς, ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ ἑρμηνείαν τῆς εἰκόνος τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου, ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας παραστάσεις ἐπὶ ὁμοίων ληκύθων.

Ἡ εἰκών, εἴπομεν, τῆς ληκύθου ἡμῶν ἔχει πρωτοτυπίαν τινά, εἶνε δὲ ἡ ἰδιότης αὕτη τῆς ἐρετριακῆς ληκύθου ἐπὶ τοσοῦτον ἀξία προσοχῆς, ὅσον γνωστὴ εἶνε ἡ ἐπικρατοῦσα ὁμοιοτροπία ἐν ταῖς εἰκόσι τῶν λευκῶν ληκύθων. Οἱ κατασκευασταὶ τῶν ἀγγείων τούτων χειρωνακτικῶς, ὡς τὰ πολλά, ἐργαζόμενοι ἐν δουλικῇ ἀπομιμήσει τῶν ὀλίγων τύπων τῶν ἐπικρατούντων εἴτε ἐκ συνηθείας, εἴτε καὶ ἐκ λατρευτικῶν λόγων, ἐν ταῖς παραστάσεσι τῶν ἀγγείων τούτων, δὲν ἐτόλμων ἴσως, καὶ ἂν ἠδύναντο, νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὅρια τοῦ προδιαγεγραμμένου και παραδεδεγμένου κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν. Ὅπως δὲ οἱ γλύπται τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων ἐδεσμεύοντο ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς τέχνης αὐτῶν παράγοντες ἔργα ἐξόχου μὲν ἐνίοτε ἐκτελέσεως καὶ ἐργασίας, πάντοτε ὅμως κοινὰ τὴν ἰδέαν καὶ σύλληψιν, ὁμοίως κατὰ μείζονα λόγον καὶ οἱ κατασκευασταὶ τῶν νεκρικῶν ληκύθων περιωρίζοντο οὕτως, ὥστε νὰ παράγωσιν ἔργα στεῖρα ἐμπνεύσεως τινός. Τοιουτοτρόπως βλέπομεν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ληκύθων τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου, ἥτις πάντως εἶνε ἡ πλουσιωτάτη τῶν συλλογῶν τοιούτων ἀγγείων, ἐπαναλαμβανόμενον ἑκατοντάκις καὶ πλέον τὸν αὐτὸν τύπον, τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἄνευ ἐνίοτε οὐδεμιᾶς παραλλαγῆς. Ὁ συνηθέστερος καὶ μᾶλλον ἐπικρατῶν τύπος εἶνε ἡ παράστασις ἐπιτυμβίας στήλης ἐν τῷ μέσῳ, κεκοσμημένης διὰ ταινιῶν καὶ ἔνθεν μὲν μορφῆς εἰκονιζούσης δῆθεν τὸν νεκρόν, ἔνθεν δὲ ἑτέρας μορφῆς προσερχομένης εἴτε διὰ τὴν διακόσμησιν τοῦ τάφου εἴτε διὰ τὴν προσφορὰν τῶν κεκανονισμένων δώρων τῷ νεκρῷ, ἐκτελούσης δηλ. «den poetischen Kultus an den Gräbern» ὅπως ἀποκαλεῖ τὴν τυπικὴν ταύτην παράστασιν ὁ Benndorf.

Ὀλίγισται εἶνε αἱ ἐπὶ ληκύθων παραστάσεις αἱ διαφέρουσαι τοῦ κοινοῦ τούτου τύπου, εἶνε δὲ αὗται κυρίως ἡ διαπόρθμευσις εἰς τὸν Ἅδην τοῦ νεκροῦ ὑπὸ τοῦ Χάρωνος (Benndorf Griech. und sicil. vassub. Taf. 27,1. Ἀρχαιολ. Δελτ. 1889 σελ. 77 ἀρθ. 9 καὶ 10), ἡ ποιητικωτέρα πασῶν, ἡ καὶ σπανιώτερον ἀπαντῶσα, τῆς παραδόσεως τοῦ νεκροῦ ὑπὸ τοῦ Ὕπνου εἰς τὸν Θάνατον (Robert Thanatos Taf. 2. Ἀρχαιολ. Δελτίαν 1889 σελ. 79 ἀρθ. 14) καὶ ἡ ἐπίσης σπανιώτατα ἀπαντῶσα πρόθεσις τοῦ νεκροῦ, (Benndorf, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 8 καὶ ἑξ.). εἰς ταύτας δέον νὰ προστεθῶσι, μεμονωμένως ὅλως καὶ ἐξαιρετικῶς ἀπαντῶσαι, παραστάσεις τινὲς — ἰδίως ἐπὶ ὑπολεύκων λυκύθων — ἄσχετοι ἐν μέρει πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ τάφου καὶ τὰς παρεπομένας ταύτῃ συνηθείας. Οὕτω λ. χ. ἐπὶ ληκύθου ἐξ Ἐρετρίας ὑπολεύκου εἰκονίζεται ἡ Ἀθηνᾶ μόνη, ἐπὶ τοῦ δόρατος αὐτῆς στηριζομένη καὶ χαμαὶ νεύουσα, ὡς ἐν πένθει (Ἀρχ. Δελτίον 1889 σελ. 99. ἀρθ. 3.) ἐπὶ ἄλλων δὲ ἡμιλεύκων λη-

[1] Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Pottier «étude sur les lecythes blancs Attiques» σ. 3 καὶ ἑξ. περὶ τῆς ἀττικῆς μόνον προελεύσεως τῶν ληκύθων στηριζομένη ἐπὶ βάσεως οὐχὶ ἀσφαλοῦς, τῆς μὴ εὑρέσεως δηλ. ἢ ἐν Ἀττικῇ τοιούτων ἀγγείων, θεωρητέα τὰ νῦν ὅλως ἀνυπόστατος. Παρβλ. καὶ Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1886 σελ. 34. Τσούντας.

κύθων σκηναὶ ἐκ τῆς Ὀδυσσείας (πρβλ. Eug. Sellers Jour. of Hell. Stud. T. I-III σελ. 1-12. Ἀρχ. Δελτ. 1889. σ. 93. 139 καὶ ἑξ.). Καὶ τοῦ ἀνωτέρω δὲ μνημονευθέντος συνηθεστέρου τύπου εὑρίσκονται ἐνίοτε παραλλαγαί τινες χρῄζουσαι μνείας· τοιαῦται εἶνε λ. χ. ἡ ἀπεικόνισις τοῦ νεκροῦ ἐπὶ τῆς στήλης (οὐχὶ παρ' αὐτῇ) ὡς ἐν ἀναγλύφῳ ἢ εἰκόνι (παρβλ. Benndorf Gr. und Sicil vasens πίν. 2, 5, 19) ἡ παράστασις τοῦ νεκροῦ «περιόπτου» ἐπὶ τοῦ τάφου (πρβλ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1886 πίν. 4) ἡ ἀπεικόνισις τοῦ νεκροῦ καθημένου ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῆς στήλης ἢ γονυπετοῦς παρ' αὐτῇ (πρβλ. Ἀρχ. Δελτίον 1889 σελ. 78 καὶ 79 ἀρθ. 12, 15 καὶ σελ. 100 ἀρθ. 6) καὶ ἡ παράστασις τούτου θρηνοῦντος ἢ ἐκλιπαροῦντος πρὸ τοῦ τάφου· πᾶσαι ὅμως αἱ παραλλαγαὶ αὗται δὲν εἶνε ἢ τροποποιήσεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου, μιᾶς ἰδέας δεσμευούσης τὸν τεχνίτην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ προδιαγεγραμμένου τύπου, τουτέστι τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ τάφου μετὰ τῆς παρ' αὐτῷ νεκρικῆς στήλης καὶ τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ νεκροῦ ἐν ζωῇ, οὕτως εἰπεῖν, καὶ σχέσει πρὸς ἐπιζώσας προσφιλεῖς αὐτῷ μορφάς, προσφερούσας αὐτῷ ἀναμνηστικὴν λατρείαν.

Ἀληθῶς δὲ παράδοξον εἶνε ὅτι ἐν τῇ ἀπεικονίσει τῶν τάφων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν σημάτων ἐν ταῖς εἰκόσι ταύταις τῶν λευκῶν ληκύθων τοσοῦτον ἐπικρατεῖ τὸ ὁμοιόρρυθμον, ἐν ᾧ γνωστὸν εἶνε ὅτι τὰ σήματα ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ἀρχαίων τόσην ποικιλίαν εἶχον καὶ πολυτέλειαν ἐνίοτε δαπανηράν, ὥστε, ἐν Ἀθήναις τοὐλάχιστον, ἐπενόησαν νὰ περιστείλωσι ταύτην διὰ νόμου ἀπαγορευτικοῦ (πρβλ. Cicer Leg. II 26, 64 ἴδε καὶ Petersen ὡς πρὸς τὰ σχήματα καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν μνημείων arch. Anzeig. VIII σελ. 220 καὶ ἑξ. καὶ Stark. arch. Zeit. 1853 σελ. 369). Ἐπὶ τῶν ληκύθων βλέπομεν πάντοτε μόνον τὴν νεκρικὴν στήλην — ποικίλουσαν ἐνίοτε ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν — καὶ σπανίως τὸν τύμβον ὑποδηλούμενον διὰ καμπύλης γραμμῆς ὄπισθεν τῆς στήλης, εἴτε καὶ τοῦτον μόνον ἄνευ αὐτῆς. Οὐδέποτε ἀντὶ τῆς ἐπιτυμβίας στήλης εἰκονίσθη λ. χ. ἡ τοσοῦτον συχνὰ ἀπαντῶσα ἐπὶ τάφων ὑδρία, οὐδέποτε ὁ κίων ἢ τὰ λοιπὰ γνωστὰ ἐπιτύμβια σήματα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς τῶν λευκῶν ληκύθων. Τὸ μονότονον καὶ μονόρρυθμον εἶνε ἡ χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν εἰκόνων ἐπὶ τῶν λατρευτικῶν τούτων σκευῶν.

Ἡ εἰκὼν ἡ δημοσιευομένη ἐν τῷ πίν. 2 τῆς ἐξ Ἐρετρίας ληκύθου ἡμῶν δὲν ἐξαιρεῖται μὲν καθόλου τοῦ κανόνος τούτου ὡς πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ τάφου καὶ ἐν γένει τὴν ὁμοιορρυθμίαν ἐν τῇ ἰδέᾳ, παραλλάζει ὅμως τοῦ συνήθους τύπου κατὰ τοῦτο, ὅτι παριστᾷ ἡμῖν οὐχὶ μεμονωμένην τὴν εἰκόνα τοῦ τάφου μετὰ τῆς ἐπιτυμβίας αὐτοῦ στήλης καὶ τῶν παρ' αὐτῇ συνήθων μορφῶν, ἀλλ' ἐξεικονίζει ὁλόκληρον τοπίον (Landschaft) ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ὁ τύμβος καὶ τὸ παρ' αὐτῷ σῆμα τοῦ τάφου. Ἡ εἰκὼν περιθέει τὴν κοιλίαν ἅπασαν τοῦ ἀγγείου κατ' ἐξαιρετικὴν ὅλως πρωτοτυπίαν, διακρίνονται δὲ ἔτι ἱκανῶς, καίπερ δυστυχῶς μὴ οὔσης καλῶς διατετηρημένης τῆς γραφῆς, τὰ διάφορα ὑψώματα καὶ οἱ λόφοι τοῦ ἀπεικονιζομένου τοπίου παρὰ τῇ τεχνητῇ καμπυλότητι τοῦ τύμβου καὶ τῇ δυσαναλόγως ὑψηλῇ νεκρικῇ στήλῃ. Ἡ εἰκὼν στερεῖται ἀληθῶς ἀναλογίας καὶ ἐντελῶς τῆς προοπτικῆς, ἣν θὰ ἀπῄτει ἡ ἔντεχνος ἀπεικόνισις τοιούτου τοπίου, εἶνε ὅμως πρωτοτύπως καὶ τολμηρῶς συνειλημμένη καί, τολμῶμεν εἰπεῖν, ὡραία ἐν τῇ δυσαναλογίᾳ αὐτῆς. Ὁ τεχνίτης ἠθέλησε νὰ ἀπεικονίσει ἓν τῶν μεμονωμένων καὶ ἐξοχικῶν ἐκείνων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, τῶν καὶ τὰ νῦν ἔτι συχνὰ πολλαχοῦ ἀπαντώντων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑψοῦνται παρὰ τοὺς φυσικοὺς λόφους καὶ τὰ βραχώδη ὑψώματα οἱ τεχνητοὶ τύμβοι τῶν ἀρχαίων, οἱ δι' ἐπιτυμβίων σημάτων τὸ πάλαι κεκοσμημένοι ὄντες, οἱ κρύπτοντες ὑπὸ τὸν κυκλοτερῆ ὄγκον τοῦ χώματος αὐτῶν τοὺς τάφους τῶν ἐν τοῖς πλησιοχώροις κατοικούντων. Παρενέβαλε δὲ ὁ τεχνίτης τὴν ἐπὶ βραχώδους ὑψώματος εἰκόνα τοῦ λαγωοῦ οὐ μόνον διὰ λόγον σχετιζόμενον, ὡς θὰ ἴδωμεν, μεταφορικῶς πρὸς τὴν νεκρικὴν παράστασιν, ἀλλὰ καὶ ἵνα συμπληρώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐρήμου τοπίου, ὅπερ προὐτίθετο νὰ παραστήσῃ. Δυστυχῶς δὲν σώζονται ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ χρωματισμοῦ τῆς εἰκόνος ἢ ἴχνη μόνον ἰδίως δὲ ἐξηλειμμένος εἶνε ὁ χρωματισμὸς τῶν ὑψωμάτων καὶ λόφων ὅστις θὰ ἔδιδεν εἰς τὴν εἰκόνα φυσικότητά τινα καὶ ζωήν. Ἐνιαχοῦ μόνον διακρίνονται ἴχνη κυανοῦ χρωματισμοῦ, ὅστις θὰ

ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόθεμα πιθανῶς ἑτέρου χρώματος μᾶλλον ἁρμόζοντος εἰς ἀπεικόνισιν φυσικῶν ὑψωμάτων καὶ λόφων.

Καὶ οὕτως μὲν ἔχει ἡ εἰκὼν τῆς ληκύθου ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ τοπίου, ὡς πρὸς τὸ κύριον ὅμως μέρος τῆς γραφῆς, τουτέστι τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ τάφου καὶ τῶν παρ᾽ αὐτῷ μορφῶν ὁ τεχνίτης διετήρησε τὴν συνήθειαν παρεκκλίνας μόνον ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι ἀντὶ ἑνὸς νεκροῦ, ὡς συνήθως, παρέστησε δύω. Διότι πάντως ἡ ἔμπροσθεν τῆς στήλης ἱσταμένη μικρὰ γυναικεία μορφή, ἡ πρὸς τὴν κρατοῦσαν τὸ κάνιστρον κόρην φιλίως ἀτενίζουσα, δέον νὰ ὑποτεθῇ ὡς ἡ ὑποδεικνυομένη νεκρά, τὸν τάφον τῆς ὁποίας προσέρχεται ἵνα κοσμήσῃ ἡ κανιστροφόρος γυνή. Ἀλλ᾽ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ παρουσία τοῦ παρακαθημένου νεανίου δὲν ἑρμηνεύεται εὐχερῶς. Ἐξ ἀνάγκης δὲ δέον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο ὁ τεχνίτης ἠθέλησε νὰ παρεκκλίνῃ τοῦ συνήθους τύπου, ἀπεικονίσας δύω νεκρούς, διότι βεβαίως καὶ ὁ νεανίας οὗτος πρέπει νὰ ὑποληφθῇ ὡς μορφὴ νεκροῦ. Βλέπομεν δὲ ὄντως ὅτι ὁ τεχνίτης οὐ μόνον τὴν στήλην ἀπεικόνισε διὰ ταινιῶν κεκοσμημένην, ἀλλὰ καὶ τὸν τύμβον, ἵνα δηλωθῇ ὡς τάφος τοῦ νεκροῦ τούτου, μὴ παραλείψας μηδὲ τὸ ἀναγκαῖον πρὸς διακόσμησιν κάνιστρον, τὸ ὁποῖον ὁρατὸν εἶνε ὄπισθεν τῆς στήλης καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἡ προσφιλὴς τῷ νεανίᾳ λύρα. Οὗτος ὅμως ἀποτρέπει τὸ πρόσωπον ἀτενίζων πρὸς τὸν λαγωόν, ἵνα δηλωθῇ καὶ ἡ πρὸς τὴν θήραν κλίσις αὐτοῦ. Ὁ νεανίας εἰκονίζεται γυμνὸς σχεδόν, ἔχων μόνον περὶ τοὺς μηροὺς ἱμάτιον ἐρριμμένον πρασίνου χρώματος. Ὅμοιον δὲ χρωματισμὸν φέρει καὶ τὸ ἱμάτιον τῆς κανιστροφόρου κόρης, ἐνῷ ὁ πέπλος τῆς πρὸ τῆς στήλης μορφῆς εἶνε ἰόχρους. Ἐπὶ τοῦ κανίστρου τοῦ φερομένου ὑπὸ τῆς κόρης εἰκονίζονται σταφυλαὶ καὶ πυξίς, ἀνηρτημέναι δὲ εἰσὶ ταινίαι ἐρυθροῦ χρώματος, ὅμοιαι πρὸς τὰς ἤδη ἐπὶ τῶν τάφων ἀνηρτημένας.

Ἡ λήκυθος ἔχει ὕψος 0,34. μέτρου.

Β. Σταης

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΘ ΟΜΗΡΟΝ ΙΛΙΟΥ

(Πίν. 3)

Ἔργον ἐπιφανὲς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ, ἡ πρώτη ἡμῖν γνωστὴ πάλη τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀσίαν, περὶ τὸ Ἴλιον τῆς Τρῳάδος ἐξετελέσθη, ἔχουσα μὲν πρόφασιν τὴν τῆς Ἑλένης ἁρπαγήν, ἀληθῆ δὲ αἰτίαν τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν τότε πρωτευόντων ἐν ἑκατέρᾳ τῶν Ἠπείρων λαῶν. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων δὲ συνεπειῶν τῆς πάλης ἐκείνης, ἡ τὰ μάλιστα συντελέσασα εἰς τὴν πρόοδον καὶ δόξαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐστιν ἡ Ἰλιάς, ἡ μήτηρ τῆς φιλοσοφίας, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, ἅπερ εἰσὶν κύρια στοιχεῖα τοῦ Εὐρωπαίου πολιτισμοῦ, κόσμος καὶ ἐντρύφημα τῶν ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν.

Ὄντος ὅθεν τοῦ λόγου περὶ Ἰλίου, τῆς ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν πόλεως τοῦ Πριάμου, ἀρχαιοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα πηγὴ γνώσεων ἐστιν ἀναντιρρήτως ἡ Ἰλιάς, ἡ καὶ τὸ ὄνομα ἀπ' ἐκείνης λαβοῦσα. Ἀπὸ δὲ τῆς Ἰλιάδος δύο ἕτεραι προῆλθον πηγαί, πρώτη μὲν αἱ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ λογογράφων μαρτυρίαι, δευτέρα δὲ τὰ περισωθέντα μνημεῖα δημιουργῶν ὑπὸ τῆς Ἰλιάδος ἐμπνευσθέντων, οἷον ἀγάλματα, ἀνάγλυφοι εἰκόνες καὶ ἀγγεῖα ἐκ λίθου, ἐκ μετάλλων ἢ ἐκ πηλοῦ, ἐφ' ὧν διὰ τῆς σμύλης, ἐκτύπως, ἢ διὰ χρωστῆρος, παρίστανται τῆς Ἰλιάδος πράξεις ἢ ἐπεισόδια. Μίαν ἄρα, κυρίως εἰπεῖν, ἔχομεν πηγὴν εἰδήσεων περὶ Ἰλίου, τὴν Ἰλιάδα ἀφ' ἧς καὶ ἀρχόμεθα.

Ὁ Στράβων, ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν Γεωγραφικῶν, λέγων ὑπέρ τινα καὶ ἄλλην φιλοσόφου πραγματείαν εἶναι τὴν γεωγραφίαν, πρῶτον τὸν Ὅμηρον ὀνομάζει ἐν τοῖς φιλοσόφοις τοῖς ἁψαμένοις τοῦ τῆς γεωγραφίας ἔργου. Ἐπαναλαμβάνει δὲ ὅτι ὀρθῶς ὑπέλαβεν αὐτὸς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ *ἀρχηγέτην εἶναι τῆς γεωγραφικῆς ἐμπειρίας τὸν Ὅμηρον, ὅς οὐ μόνον ἐν τῇ κατὰ τὴν ποίησιν ἀρετῇ πάντας ὑπερβέβληται τοὺς πάλαι καὶ τοὺς ὕστερον, ἀλλὰ σχεδόν τι καὶ τῇ κατὰ τὸν βίον ἐμπειρίᾳ τὸν πολιτικόν, ἀφ' ἧς οὐ μόνον περὶ τάς πράξεις ἐσπούδασεν ἐκεῖνος, ὅπως ὅτι πλείστας γνοίη καὶ παραδώσει τοῖς ὕστερον ἐσομένοις, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τοὺς τόπους τούς τε καθ' ἕκαστα καὶ τοὺς κατὰ σύμπασαν τὴν οἰκουμένην γῆν τε καὶ θάλασσαν.*

Τοιοῦτος δ' ἐνομίζετο ὁ Ὅμηρος παρὰ πάντων τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι· ἕνεκα τούτου ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐμελέτων καὶ ἀπεστήθιζον τὰ ποιήματα αὐτοῦ, ἄνδρες δὲ γινόμενοι ἐμιμοῦντο αὐτὸν καὶ ἠρύοντο γνώσεις καὶ διδασκάλια ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀνεξαντλήτου· μάρτυρες οἱ ποιηταὶ πάντες, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης ὁ Φειδίας. Ὁ δὲ Σόλων καὶ νόμον γέγραφε τοὺς ῥαψῳδοὺς ἐν τοῖς Παναθηναίοις ἀπαγγέλλειν τὰ Ὁμήρου ἔπη *ἐξ ὑποβολῆς ἤτοι ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐρχόμενον*, δι' ὃ καὶ ἀκέραια μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν, μάλιστα δὲ ἡ Ἰλιάς, ὡς μετ' οὐ πολὺ ἀποδειχθήσεται. Οὐ μόνον δὲ ἐν τοῖς ναοῖς, ἐν ταῖς στοαῖς, ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔβλεπον διηνεκῶς, ὑπὸ τῶν ἀρίστων ζωγράφων καὶ λιθοξόων πεποιημένα, τὰ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι περιγραφόμενα, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς σχολαῖς ἐπὶ πινάκων, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ ἐπὶ τῶν σκύφων καὶ τῶν πινακίων ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς κόσμον καὶ ἀγαλλίασιν σκευῶν. Θεῖος διὰ ταῦτα ἐλέγετο ὁ Ὅμηρος, πανταχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐτύγχανε τιμῶν ἰσοθέων, συνδέων καὶ συγκρατῶν ἐν ἑνότητι ἐθνικῇ ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν δι' ἀπαραμίλλου ἐξιστορήσεως ἐνδόξων προγονικῶν ἔργων ἐν οἷς διαλάμπει ἡ ἀείποτε τοῖς Ἕλλησιν ἀσπαστὴ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας λατρεία.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅθεν ὁ Ὅμηρος ὑπῆρξε καὶ τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Γεωγραφίας πατήρ. Ὁ Ἡρόδοτος κατὰ πολλὰ ἐμιμήθη αὐτόν, καίτοι ἐν πεζῷ λόγῳ γράψας, διά τε τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκλογῆς τῶν λέξεων καὶ τῆς κατὰ τὴν σύνθεσιν ἁρμονίας, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς ἀναμίξεως τοῦ μυθώδους καὶ τοῦ ἐξαισίου ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ἐπίσης ἐνδόξων κατὰ τῆς Ἀσίας ἔργων τῆς Ἑλλάδος.

Πολλαὶ δὲ χῶραι καὶ πόλεις περὶ ὁρίων ἐρίζουσαι, διέλυον τὰς διαφορὰς διὰ τῶν ἐν τῇ Ἰλιάδι τοπογραφικῶν πληροφοριῶν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Στράβων, τὰ πλεῖστα εὑρὼν ἐν ἐρειπίοις καὶ ἐρημίᾳ, κράτιστος ὢν Ὁμηριστής, πολλῶν χωρῶν καὶ πόλεων ὥρισε τοὺς τόπους καὶ τὰ ὀνόματα, καὶ πολλὰ σφάλματα τῶν πρὸ αὐτοῦ ἱστορικῶν ἐξήλεγξε διὰ τῶν τῆς Ἰλιάδος τοπογραφικῶν ἐνδείξεων, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ μόνων τῶν ἐπιθέτων τῶν ἀποδιδομένων ταῖς πόλεσιν. Ἰδίως δὲ τὰ κατὰ τὴν Τρωϊκὴν χώραν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ δυναστείας, ὁ Στράβων περιγράφει καὶ τοπογραφεῖ καὶ διαιρεῖ, ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ μόνου ὁδηγούμενος.

Τοσοῦτον δ' ἐμερίμνησεν ὁ Ὅμηρος περὶ τῆς ἀληθοῦς καὶ ἐναργοῦς τοπογραφίας τοῦ τε Ἰλίου, ὑφ' ὃ οἱ Ἕλληνες ἦλθον πολεμήσοντες, καὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου, ἔνθα συνέβησαν αἱ ἐν τῇ Ἰλιάδι περιγραφόμεναι μάχαι, ὥστε καὶ ἂν ποτε τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἀσίας κατεποντίζετο, πάλιν ἐφικτὴ καθίσταται, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἶπον, ἡ ἀναπαράστασις αὐτοῦ διὰ μόνων τῶν περιγραφῶν τῆς Ἰλιάδος.

Ἐξαιρουμένης δὲ τῆς ἀλληγορίας καὶ τῆς τῶν θεῶν μετὰ τῶν θνητῶν ἀναμίξεως, ἃς καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἡροδότου εὑρίσκομεν, αἱ ἐν τῇ Ἰλιάδι περιγραφαὶ τῶν χωρῶν, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν πράξεων οὐδὲν ἔχουσι τὸ μυθικὸν ἢ φαντασιῶδες· αἱ μὲν γὰρ χῶραι, ὡς καὶ πρὸ μικροῦ εἴπομεν, τοπογραφοῦνται ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ ἀρίστου τῶν γεωγράφων, οἱ δὲ ἄνδρες παρίστανται ὄντες κατά τε τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς ὅμοιοι τοῖς νῦν βροτοῖς, ὄχι ἰδεώδεις ἢ ἐξαίσιοι, ὥς τινες ἐνόμισαν, κακῶς ἐξηγήσαντες τὴν λέξιν *ἥρως*. Οἱ μετὰ τὰ Τρωϊκὰ Ἕλληνες ἐθαύμαζον, καὶ δικαίως, τοὺς καταλύσαντας τὴν τῶν Τρώων ἡγεμονίαν τὴν ἐπαπειλοῦσαν τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἐθαύμαζον οἱ μετὰ τὰ Μηδικὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι, Θερμοπύλαις καὶ Πλαταιαῖς ἀγωνισαμένους. Οὕτω καὶ ἐν χρόνοις οὐχὶ πολὺ ἀφ' ἡμῶν ἀπέχουσιν, οἱ μὲν Γάλλοι ἐθαύμαζον τοὺς ἥρωας τῆς πρώτης δημοκρατίας καὶ ἐκείνους τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡμεῖς δὲ θαυμάζομεν ἔτι τοὺς ἄνδρας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Πᾶσαι δὲ αἱ κινήσεις καὶ πράξεις Ἑλλήνων τε καὶ Τρώων γίνονται ἐν ἑνότητι χρόνου καὶ τόπου, ἀνθρωπίνως καὶ στρατηγικῶς διηγούμεναι ἐν τῇ Ἰλιάδι. Τόπος συνεντεύξεως τῶν Ἑλληνικῶν ἐθνῶν τῶν πολεμησάντων τοὺς Τρῶας ὑπῆρξεν ἡ ἄντικρυ τῆς Εὐβοίας Αὐλίς, χωρίον τῆς Βοιωτίας, ἔχον μέγαν λιμένα, Βαθὺν καλούμενον (Γεωγρ. θ'. 403), ἀφ' οὗ καὶ νῦν Βαθὺ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Βοιωτικῆς παραλίας καλεῖται.

» . . . . ὅτ' ἐς Αὐλίδα νῆες Ἀχαιῶν
» ἠγερέθοντο κακὰ Πριάμῳ καὶ Τρωσὶ φέρουσαι
(Ἰλ. Β. 303).

Ἀπὸ δὲ τῆς Αὐλίδος ἀναχθέντες προσωρμίσθησαν εἰς Λῆμνον, ὡς ἀναμιμνήσκει ποτε ὁ Ἀγαμέμνων τοῖς Ἕλλησιν ἀποθαρρυνθεῖσι·

» πῆ ἔβαν εὐχωλαὶ ὅτε δὴ φάμεν εἶναι ἄριστοι
» ἃς ὁπότ' ἐν Λήμνῳ κενεαυχέες ἠγοράασθε...;
(Ἰλ. Θ. 229).

Ἐνταῦθα ἐγκατέλιπον τὸν ἐκ κακοῦ ἕλκους μοχθοῦντα Φιλοκτήτην (Ἰλ. Β. 722).

Ἐάσαντες δὲ τὴν Λῆμνον καὶ εἰσπλεύσαντες τὸν Ἑλλήσποντον, προσωρμίσθησαν ἐπὶ δεξιὰ εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σιγείου καὶ Ροιτείου πλατὺν καὶ βαθὺν τότε κόλπον, ἀνειλκύσαντο εἰς τὴν ξηρὰν τὰ χίλια καὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἓξ πλοῖα, ἐπὶ πολλῶν σειρῶν παραλλήλων τῇ παραλίᾳ καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο, ὡς ἐξηγεῖ ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς δε·

» Οὐδὲ γὰρ οὐδ' εὐρύς περ ἐὼν ἐδυνήσατο πάσας
» αἰγιαλὸς νῆας χαδέειν· στείνοντο δὲ λαοί.
» τῶ ῥα προκρόσσας ἔρυσαν καὶ πλῆσαν ἁπάσης
» ἠϊόνος στόμα μακρὸν ὅσον συνεέργαθον ἄκραι.
(Ξ. 33).

Ἵνα δὲ ἐναργέστερον δείξῃ ὅτι ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπεδεύσαντο, χρῆται τῷ χαρακτηριστικῷ ἐπιθέτῳ ἀγάρροος, ὅταν περιγράφῃ τὰ ὑπὸ Ποσειδῶνος καταστραφέντα ἀμυντικὰ πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἔργα.

» λεῖα δ' ἐποίησε παρ' ἀγάρροον Ἑλλήσποντον.
(Ἰλ. Μ. 30).

Ἡ παραλία δὲ αὕτη ἐφ' ἧς ἀνειλκύσθησαν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ κατεσκευάσθησαν αἱ σκηναί, συνείχετο τῷ συνήθως μὲν λεγομένῳ Τρωϊκῷ πεδίῳ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, καὶ Σκαμανδρίῳ δὲ ἀπὸ τοῦ διαρρέοντος αὐτὸ ποταμοῦ Σκαμάνδρου.

» ὡς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων
» ἐς πεδίον προχέοντο Σκαμάνδριον.
(Β. 464).

Ἀφιχθέντες οὖν εἰς τὸ Σκαμάνδριον πεδίον καὶ ἔχοντες πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν ποταμὸν Σκάμανδρον μεγαλοπρεπῶς κατερχόμενον ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἡμῶν καὶ ἐκβάλλοντα παρὰ τὸ Σίγειον ἄκρον, ραδίως ἀνακαλύπτομεν τὴν τοῦ Πριάμου πόλιν, ἄν, ἑπόμενοι τῇ Ἰλιάδι. προχωρήσωμεν πρὸς τὰ ἄνω καὶ διαβῶμεν τὸν Σκάμανδρον περὶ τὰ μέσα τοῦ πεδίου, ἔνθα καμπτόμενος ρέει ἐπὶ σμικρὸν παραλλήλως τῷ Ἑλλησπόντῳ, ἀναλαμβάνων δὲ πάλιν τὴν κάθετον ἐπὶ τῆς παραλίας ῥοήν, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἑλλήσποντον [1]. Τὸ μέρος τοῦτο καθ' ὃ ἐγίνετο ἡ διάβασις ὑπὸ τῶν δύο ἀντιπάλων στρατῶν καλεῖται *πόρος ποταμοῖο* ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ὃν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τοπογραφικῶν σημείων τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου. Οὕτω τὸν Ἕκτορα πληγέντα ἐν τῷ πρὸ τῶν νηῶν ἀγῶνι, οἱ Τρῶες ἔφερον πρὸς τὴν *πόλιν*· ἐλθόντες δὲ εἰς τὸν πόρον τοῦ ποταμοῦ κατεβίβασαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἅρματος καὶ ἔχυσαν ὕδωρ ἐπ' αὐτοῦ πρὸς ἀναψυχήν (Ξ. 432).

Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπομηνίσας τρέπει εἰς φυγὴν καὶ διώκει τοὺς Τρῶας μέχρι τῆς διαβάσεως τοῦ Σκαμάνδρου, ἔνθα τέμνει αὐτοὺς εἰς δύο, καὶ τοὺς μὲν διώκει πρὸς τὴν πόλιν εἰς τὸ πεδίον, τοὺς δὲ ὠθεῖ καὶ ῥίπτει εἰς τὸν ποταμόν.

» Ἀλλ' ὅτε δὴ πόρον ἷξον ἐϋῤῥεῖος ποταμοῖο
» Ξάνθου δινήεντος ὃν ἀθάνατος τέκετο Ζεύς,
» ἔνθα διατμήξας τοὺς μὲν πεδίον δε δίωκεν
» πρὸς πόλιν . . . .
» . . . . ἡμίσεες δὲ
» ἐς ποταμὸν εἰλεῦντο βαθύῤῥοον, ἀργυροδίνην.
(Φ. 1-8).

Ἐκ τοῦ στρατηγήματος τούτου τοῦ Ἀχιλλέως φαίνεται ὅτι ἡ τοῦ Σκαμάνδρου ῥοή, περὶ τὰ μέσα τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου, ἐστὶν ἡ αὐτὴ ὡς ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Ὁ γηραιὸς Πρίαμος καταβαίνων ἀπὸ τοῦ Ἰλίου εἰς τὸ Ἑλλ. στρατόπεδον, ἵνα αἰτήσῃ τὸν Ἕκτορος νεκρὸν πρὸς ταφήν, τὸν Σκάμανδρον καὶ αὐτὸς διαβαίνει· καὶ ἐπιστρέφων πάλιν εἰς τὴν πόλιν, μέχρι τοῦ *πόρου* συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ [2]. Ὀνομάζεται δὲ ὁ Σκάμανδρος ὑπὸ μὲν τοῦ ποιητοῦ καὶ Ξάνθος, νῦν δὲ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Μενδερέ.

Πέραν ἄρα τῆς διαβάσεως τοῦ Σκαμάνδρου τοποθετεῖ τὸ Ἴλιον ὁ Ὅμηρος. Πρὸ αὐτοῦ δέ, ἔξωθεν τῶν τειχῶν, ὑπῆρχεν ὁ λόφος Βατίεια (Ἰλ. Β. 811-815), ὁ Ἐρινεὸς (λόφος ἐρινεῶν), δύο κρῆναι καὶ δύο πηγαὶ τοῦ Σκαμάνδρου ὧν ἡ μὲν ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἐκαλύπτετο ὑπὸ καπνοῦ ὁμοίῳ τῷ καπνῷ καιομένου πυρός, ἡ δὲ ἑτέρα ἦν ψυχρὰ κατὰ τὸ θέρος, ὡς χιὼν ἢ κρύσταλλος·

» Κρουνὼ δ' ἵκανον καλλιρρόω, ἔνθα τε πηγαὶ
» δοιαὶ ἀναΐσσουσι Σκαμάνδρου δινήεντος·
» Ἡ μὲν γὰρ θ' ὕδατι λιαρῷ ῥέει, ἀμφίδε καπνὸς
» γίγνεται ἐξ αὐτῆς, ὡσεὶ πυρὸς αἰθομένοιο·
» ἡ δ' ἑτέρα θέρεϊ προρέει εἰκεῖα χαλάζῃ
» ἢ χιόνι ψυχρῇ ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ [1].

Τῳόντι δὲ προχωρήσαντες πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ πεδίου εὑρίσκομεν τοὺς λόφους Βουνάρβασι, πρὸ αὐτῶν δὲ ἐπὶ μὲν τ' ἀριστερὰ ἡμῶν, λόφον χαμηλόν, ἐπὶ δὲ τὰ δεξιά, πολλὰς πηγὰς ἀναβλυζούσας ἀπὸ ἐδάφους πετρώδους ἠπίως ἀνωφεροῦς. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων διακρίνεται ἡ ἐν τετραγώνῳ τεχνιτῇ δεξαμενῇ ἐκ λίθου ἀναβλύζουσα ἐφ' ἧς καὶ ὁ ἀτμὸς ἀναφαίνεται κατὰ τὰ μεγάλα ψύχη. Ἀπ' αὐτῆς δὲ καὶ τὸ ὄνομα τῶν τε λόφων καὶ τῆς Τουρκικῆς κώμης Μπουνάρβασι (Κυρία πηγή) ὅτι δὲ μόνον ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἡ μία τῶν πηγῶν ἔρρεε θερμὸν ὕδωρ ἐξηγεῖ, κατ' ἐμέ, ὁ Ὅμηρος σπεύδων (μετὰ τὴν περιγραφὴν αὐτῆς καὶ ἀρχόμενος λέγειν περὶ τῆς ἑτέρας) γνωρίσαι ἡμῖν ὅτι ἡ ἑτέρα πηγή, *κατὰ τὸ θέρος* ἔρρεε ψυχρά.

» ἡδ' ἑτέρη *θέρεϊ* προρέει εἰκεῖα χαλάζῃ . . .

Ἐν χειμῶνι ἄρα (κατ' ἀντίθεσιν τῷ *θέρεϊ*) ἔρρεε θερμὴ ἡ πρώτη. Αἴτιον δὲ τούτου ἡ τῶν πηγῶν θερμότης, οὖσα ἡ αὐτὴ καθ' ὅλον τὸ ἔτος (βαθμοὶ 14 περίπου Rhéaumur τῆς δὲ ἐν τῇ δεξαμενῇ ἀναβλυζούσῃ βαθμοὶ 15), οὔτ' ἐν χειμῶνι μειουμένη, οὔτ' ἐν θέρει αὐξάνουσα. Ἐν ὥρᾳ ὅθεν χειμῶνος, ψύχους σφοδροῦ ἐπερχομένου, τὸ ὕδωρ ἐστὶ θερμότερον τοῦ ἀέρος, δι' ὃ καὶ ἡ τοῦ ἀτμοῦ ἀναδρομή. Κατὰ δὲ τὸ θέρος τῆς ἀτμοσφαίρας οὔσης θερμοτέρας τοῦ ὕδατος, κατὰ δέκα, εἴκοσι ἢ

[1] Ὅρα τὸν ἐν σελ. 80 πίνακα τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου.
[2] Ἰλ. Ω. 349-692.

[1] Ἰλ. Χ. 146-151. Ἐνταῦθα ἡ λέξις πηγαὶ ἔχει ἔννοιαν παθητικὴν σημαίνουσα ὕδωρ πηγάζον κατὰ διάδυσιν ἀπὸ τοῦ ἄνωθεν τῶν λόφων ῥέοντος Σκαμάνδρου, ὡς καὶ νῦν νομίζεται παρὰ τοῖς περιοικοῦσιν. Ὅτι δὲ καὶ νῦν συμβαίνει ἐπὶ μιᾶς τῶν πηγῶν κατὰ τοὺς δρυμεῖς χειμῶνας ὡς καὶ ἐπὶ Ὁμήρου, πυκνὸν ἀτμὸν καλύπτειν αὐτήν, ὅρα Ἰλιάδος Στρατηγ. διασκευὴ καὶ τοπογραφία. Ἐπίσης Forchammer der Ebene von Troja.

καὶ πλείονας βαθμούς, τὸ ὕδωρ φαίνεται ψυχρὸν ἢ καὶ ψυχρότατον.

Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὡς ἀκροπόλεως ὑψουμένης κορυφῆς τῶν λόφων, ἤτοι ἐπὶ τῆς Ὁμηρικῆς Περγάμου, διακρίνονται ἔτι τρεῖς τύμβοι ὅμοιοι τοῖς ἐν τῇ Ἰλιάδι περιγραφομένοις καὶ ἴχνη τειχῶν καὶ δρόμος περὶ τὴν Ἀνατολικὴν τῆς ἀκροπόλεως πλευρὰν ὑπὸ Mauduit πρῶτον ἀνακαλυφθέντα τῷ 1812 [1], εἶτα δὲ τῷ 1865 λεπτομερέστερον περιγραφέντα ὑπὸ I. G. V. Hahn [2]. Περιοχὴ δὲ μεγάλη καὶ ὁμολὴ (ἐν ᾗ καὶ ἡ Τουρκικὴ κώμη Βουνάρβασι) περιβάλλει τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὰς Βορείαν καὶ Δυτικὴν αὐτῆς πλευράς, καθ' ὅμοιον περίπου τρόπον καθ' ὃν ἡ τῶν Μυκηνῶν πόλις περιέβαλλε τὴν ἑαυτῆς ἀκρόπολιν. Περὶ δὲ τὰς προειρημένας πηγὰς ἔτι καὶ νῦν φύονται αὐτομάτως, ὡς ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν, οἱ ἐρινεοί, ἢ συκαῖ ἄγριαι, θαμνώδεις.

Τίς μετὰ τὰ λεχθέντα οὐχ ὁμολογήσει ὅτι ἐπὶ τῶν λόφων τούτων ἔκειτο ἡ καθ' Ὅμηρον Ἴλιος, *ἡ εὐρυάγεια, τὸ μέγα ἄστυ, ἡ ἐρατεινή, ἡ ἠνεμόεσσα, ἡ αἰπεινὴ μὲν ἕνεκα τῆς βορειοανατολικῆς πλευρᾶς τῆς ἄκρας πόλεως*, ἢ Περγάμου, *ἐν πεδίῳ δὲ πεπολισμένης* ὡς οὔσης *ἐν τῷ μυχῷ* τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου;

Μετὰ τὴν Ἰλιάδα πάντες οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι οἱ περὶ Ἰλίου λαλήσαντες ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι θέλουσι τὸ Ἴλιον. Τοῦτο δεικνύουσι καὶ τὰ διασωθέντα μνημεῖα ἐκ μετάλλου, μαρμάρου ἢ κεράμου. Ματαία ἄρα ἡ ἐξ ἰδιοτελείας ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων δηλωθεῖσα ἀξίωσις τῶν κατοίκων τοῦ Νέου Ἰλίου, ὡς δῆθεν τὸ τοῦ Πριάμου Ἴλιον οἰκούντων, πόλεως οὐδὲν μὲν ἐχούσης χαρακτηριστικὸν συνᾳδὸν τῇ Ἰλιάδι, κειμένης δὲ ἐν μέσῳ πεδίῳ, μακρὰν τῆς Ἴδης καὶ ἕνεκα τούτου ῥαδίως περικυκλουμένης ὑπὸ ἐχθροῦ θαλασσοκρατοῦντος, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐκπορθουμένης διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συγκοινωνεῖν μετὰ τῆς λοιπῆς Ἀσίας καὶ ἔχειν παρ' αὐτῆς ἐπικουρίας οἵας βλέπομεν ἐν Ἰλιάδι ἐρχομένας εἰς τὸ ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι Ὁμηρικὸν Ἴλιον, τὸ ἐρειδόμενον καὶ συνεχόμενον τῇ Ἴδῃ πρὸς νότον, ἀπρόσιτον δὲ καὶ ἀπ' ἀνατολῶν, ἕνεκα τοῦ μεγάλου καὶ βαθέος χάσματος τοῦ σχηματισθέντος ὑπὸ τοῦ Σκαμάνδρου, θορυβωδῶς ἐκεῖσε καταπίπτοντος, πρὶν ἢ κάμψῃ τὴν βορείαν τῶν λόφων πλευρὰν καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Τρωϊκὸν πεδίον.

Οὔτε ἡ δεκαετὴς ὅθεν πολιορκία δικαιολογεῖται ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Ἴλιον ἔκειτο ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλήκ, ἔνθα ἦν τὸ Νέον Ἴλιον· ἀλλ' οὔτε ἡ παράταξις καὶ κατασκήνωσις πλοίων μὲν χιλίων καὶ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἕξ, ἀνδρῶν δὲ δέκα καὶ ἑκατὸν περίπου χιλιάδων. Ἥκιστα δὲ πάντων δικαιολογοῦνται αἱ μάχαι τοσούτων ἀνδρῶν Ἑλλήνων πρὸς πεντήκοντα χιλιάδας Τρώων ἐν χώρῳ ἐπὶ χίλια μόλις μέτρα Γαλ. μένοντι ἐλευθέρῳ μεταξὺ τῆς πρὸ τῶν πλοίων τάφρου καὶ τοῦ τείχους τοῦ Νέου Ἰλίου· διότι *τοῦτο* λέγει ὁ Στράβων, *πᾶν πρόχωμα τῶν ποταμῶν ἐστὶ τὸ πρὸ τῆς πόλεως ἐπὶ θαλάσσῃ πεδίον, ὥστε ἡ δωδεκαστάδιον ἔστι νῦν τὸ μεταξύ, τότε καὶ τῷ ἡμίσει ἔλαττον ὑπῆρχε* (Στράβων Γεωγρ. Ι. Γ. 598). Καὶ ὁ σκοπὸς δὲ τῶν Τρώων Πολίτης, ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἐπὶ τοῦ τύμβου τοῦ Αἰσυήτου καθήμενος, ἵνα ἐφορᾷ τὰς τῶν Ἑλλήνων κινήσεις, ἦν μάταιος. Ἀλλ' οὔτε ἡ τοῦ Ἄρεως παρακέλευσις πρὸς τοὺς Τρῶας θέοντος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τῆς ἄκρας πόλεως, ἄλλοτε δὲ ἐπὶ τῆς Καλλικολώνης παρὰ τὸν Σιμόεντα (Ἰλ. Υ. 51-53), ἔστι λογικὴ διὰ τὸ ἀπέχειν τὴν Καλλικολώνην ἑπτὰ χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Νέου Ἰλίου καὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἀναγκαίαν τὴν ἐκεῖσε μετάβασιν τῶν Τρώων, ὡς καὶ ὁ Στράβων λέγει· «Τεσσαράκοντα δὲ σταδίους διεχούσης τῆς Καλλικολώνης ἀπὸ τοῦ νῦν Ἰλίου, τί χρήσιμον ἐπὶ τοσοῦτον μεταλαμβάνεσθαι τοὺς τόπους ἐφ' ὅσον ἡ διάταξις οὐ διέτεινε; [1]. Τοὐναντίον πάντα λογικὰ φαίνονται καὶ σύμφωνα τῇ Ἰλιάδι, τῆς πόλεως τοῦ Πριάμου οὔσης ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι, ἀπεχούσης ἀπὸ μὲν τοῦ Νέου Ἰλίου περὶ τὰ ἓξ χιλιόμετρα, ἀπὸ δὲ τῆς παραλίας περὶ τὰ ἑπτὰ καὶ ἥμισυ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν. «Ὑποπέπτωκε δὲ τῷ Ἰλίῳ πᾶσα (ἡ παραλία), τῷ μὲν νῦν (Ἰλίῳ) ὅσον δώδεκα σταδίους διέχουσα, τῷ δὲ προτέρῳ (τῷ καθ' Ὅμηρον) τριάκοντα ἄλλοις σταδίοις ἀνωτέρω κατὰ τὸ πρὸς τὴν Ἴδην μέρος». Στράβ. ΙΓ. 596.

Ὅτι δὲ τοιοῦτο ἦν ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν τὸ πεδίον, αὐξηθὲν ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις ὑπὸ τῶν προσχωμάτων τῶν εἰς αὐτὸ εἰσρεόντων ποταμῶν, πρὸ

[1] Mauduit Découvertes dans la Troade.
[2] Ἀνασκαφαὶ ἐπὶ τῆς Ὁμηρικῆς Περγάμου. Λειψία 1865.

[1] Στράβ. ΙΓ. 597-598.

πάντων τοῦ Σκαμάνδρου, συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἀφομοιῶν τὴν Αἴγυπτον (ἣν δῶρον Νείλου καλεῖ), τῷ Τρωϊκῷ πεδίῳ ὅπερ ἐνόμιζε, καὶ ὀρθῶς, κόλπον εἶναι ποτε θαλάσσης[1].

Ταὐτὰ μαρτυροῦσιν ἥ τε γεωλογία καὶ ἡ ἱστορία πάντων τῶν ποταμῶν, Μαιάνδρου, Ἀχελώου, Πυράμου, Πάδου, Ἄρνου καὶ αὐτῶν τῶν παρὰ τὰς Ἀθήνας μικρῶν Κηφισοῦ καὶ Ἰλισοῦ. «*Ἅπαντες γάρ*, λέγει ὁ Στράβων, μιμοῦνται τὸν Νεῖλον ἐξηπειροῦντες τὸν πρὸ αὐτῶν πόρον οἱ μὲν μᾶλλον οἱ δὲ ἧττον· ἧττον μὲν οἱ μὴ πολλὴν καταφέροντες τὴν ἰλύν, μᾶλλον δὲ οἱ πολλήν τε καὶ μαλακόγειον χώραν ἐπιόντες καὶ χειμάρρους δεχόμενοι πολλούς, ὧν ἔστι καὶ Πύραμος ὁ τῇ Κιλικίᾳ πολὺ μέρος προσθείς, ἐφ' οὗ καὶ τὸ λόγιον ἐκπέπτωκέ τι τοιοῦτον «ἔσσεται ἐσσομένοις», ὅτε Πύραμος ἀργυροδίνης «ἠϊόνα *προχέων* ἱερὰν ἐς Κύπρον ἵκηται»[2].

Μὴ θαυμάζωμεν δὲ ἂν ἕνεκα τῆς ματαιότητος τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων, ἀρχηγέτην τὸν Αἰνείαν ἡγουμένων, συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ Ῥωμαῖοί τε καὶ Ἕλληνες ἵνα κολακεύσωσιν αὐτοὺς ἐτόλμησαν ἀντὶ τοῦ *Τρώεσσι* γράψαι *πάντεσσιν* ἐν τῷ στίχῳ

«Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη *Τρώεσσιν* ἀνάξει
»καὶ παίδων παῖδες τοί κε μετόπισθε γένωνται»
(Ἰλ. Υ. 306).

ἀναγινώσκοντες οὕτως·

«Νῦν δ' Αἰνείαο βίη *πάντεσσιν* ἀνάξει»

ὡς ἂν ὁ Ὅμηρος προέλεγε τὴν τῶν Ῥωμαίων παντοκρατορίαν! Ὁ Ποιητὴς ζῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Αἰνείου ἐβασίλευσαν ἐν Τρωάδι δι' ὃ καὶ ἐποίησε τὸν Ποσειδῶνα προειπεῖν τοῦτο, ὅπερ ἀποδεικνύει τάς τε τῶν Ἰλιέων ἀξιώσεις ἀτόπους καὶ τὴν κενοδοξίαν τῶν Ῥωμαίων ματαίαν καὶ τὴν εἰς Λάτιον τοῦ Αἰνείου ἄφιξιν ψευδῆ[3].

Καὶ Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Μακεδὼν ἐλθὼν εἰς Νέον Ἴλιον πολλὰ ἐφιλοφρονεῖτο πρὸς τοὺς Ἰλιεῖς τοὺς λέγοντας εἶναι ἀπογόνους τῶν πάλαι Τρώων μεθ' ὧν ἠξίου ἔχειν συγγένειαν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησεν εἰπεῖν αὐτῷ, ὄντι φιλομήρῳ καὶ στρατηγικῷ, ὅτι

[1] Ἡροδ. Εὐτέρπη 10.
[2] Στρ. Γεωγρ. 52-53.
[3] Ὅρα καὶ Στραβ. Γεωγραφ. ΙΓ, 607-608.

ἐκεῖνο ἦν τὸ ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐκπορθηθὲν Ἴλιον. Οὔτ' εἶχον ἔτι τότε οἱ Ἰλιεῖς (οἱ τοῦ Νέου Ἰλίου κάτοικοι) τὸ θράσος τοῦ κόπτειν νομίσματα, ὡς ἔπραξαν ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβέρου, φέροντα τὸν Ἕκτορα νικητὴν ἐπὶ τεθρίππου ἅρματος, κρατοῦντα διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἀσπίδα καὶ δόρυ, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὰς ἡνίας καὶ Νίκην κρατοῦσαν στέφανον ἐκ δάφνης καὶ κλάδον φοίνικος (ὅρα Πίνακα 3. 3.).

Ὁ Ἰγγιράμης[1] δημοσιεύων τὸ νόμισμα τοῦτο κατὰ τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ Morelli (Médail. du Roi XVII, 8) καὶ περιγράφων αὐτὸ κατὰ Millin (Galerie Mythologique vol. II p. 34) ἀμφιβάλλει ἂν τῳ ὄντι ὑπῆρχε τοσαύτης ἀναιδείας τῶν Ἰλιέων ἀδικαιολόγητον μνημεῖον. Καὶ ὅμως ὑπάρχει ἐν τῷ Μουσείῳ Παρισίων (Ὅρα Mionnet Tom. II, 663, 223)[2].

Καίτοι δὲ οὐδεὶς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἠμφισβήτησε τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ὁμήρου καὶ τὴν ἑνότητα τῆς Ἰλιάδος, τοὐναντίον δὲ πάντες ἐθαύμαζον τὴν Ἰλιάδα, τὸν δὲ Ὅμηρον παρωμοίαζον τῷ ὠκεανῷ·

«ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα
»καὶ πᾶσαι κρῆναι καὶ φρέατα μακρὰ νάουσι».

Καίτοι ἡ Ἰλιὰς εὐτυχῶς ἀπέφυγε τὴν καταστροφὴν καὶ ἔχομεν αὐτὴν ἀκεραίαν, ἡ δὲ ἑνότης αὐτῆς ἐναργῶς ἀποδεικνύεται καὶ διὰ τῆς στρατηγικῆς τοῦ Καταλόγου ἀξίας[3], ὁ μὲν Ἐμιλ. Βουρνούφ, πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Βολφίου καὶ θαυμαστὴς τῶν Βέδα, ἀμφιβάλλων περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Καταλόγου, ἔγραψεν ὅτι αἱ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τρώων στρατηγικαὶ κινήσεις αἱ ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμεναι, δύνανται μετὰ τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἀκριβείας ἐφαρμοσθῆναι καὶ ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν Ἀθηνῶν ἢ τοῦ Ἄργους![4]. Ὁ δὲ Kiepert πιστεύων τῷ Σχλῆμαν ἐξήλειψεν ἀπὸ τῶν *Πινάκων* τῶν Ἑλλην. χωρῶν τὸ μέχρι τοῦδε ἐπὶ πάντων τῶν Γεωγραφ. Πινάκων σημειούμενον «*Τροία*» παρὰ τοὺς λόφους Βουνάρβασι, ὡς καὶ τὸ ὄνομα

[1] Francesco Inghirami, Galeria Omerica Τόμ. 1 σελ. 135, καὶ Τόμ. 2 Πίναξ CCL.
[2] Δικαιολογοῦνται μόνον ἴσως τὰ τῶν Ἰλιέων νομίσματα τὰ φέροντα τὸν Ἕκτορα νικητὴν ἐπὶ ὡρισμένῃ πράξει, οἷον τὸ ἐπὶ τῷ φόνῳ Πατρόκλου νόμισμα ἐφ' ὃ κεῖται νεκρὸς ὁ Πάτροκλος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.
[3] Topographie et plan Stratégique de l'Iliade Paris. Hachette 1867. καὶ Ἰλιάδος Στρατηγικὴ διασκευὴ καὶ Τοπογραφία. Ἀθήναις 1893.
[4] Revue des deux mondes 1er Janv. 1874. Σελ. 49-50.

«Δύω Πηγαί»[1]. Ὁποῖα οὖν καὶ πόσα οὐκ ἂν παρεῖχεν ἐπιχειρήματα τὸ εἰρημένον τῶν Ἰλιέων νόμισμα τοῖς ἐκθειασταῖς τῶν Ἰνδῶν, πρὸς ἐπισκίασιν Ἑλληνικῆς δόξης, ἂν ἡ Ἰλιὰς ἐξηφανίζετο;

Μετὰ τὴν Ἰλιάδα ἔρχεται ἡ Ὀδύσσεια ἐπιβεβαιοῦσα τὴν ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι θέσιν τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου. Τὰ περὶ τοῦ δουρατείου ἵππου ἐν αὐτῇ λεγόμενα ἰδίᾳ δὲ τὸ ἔπος

» ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης.
Ὀδυσ. Θ. 504.

μόνον τῇ Βορειοανατολικῇ πλευρᾷ τῆς κορυφῆς τῶν λόφων Βουνάρβασι ἐφαρμόζεται, οὔσῃ ἀποτόμῳ καὶ σχεδὸν καθέτως εἰς βαθὺ χάσμα κατακρημνιζομένῃ. Ὁ ἰδὼν τὴν Τρῳάδα καὶ τὰ ὄπισθεν τῶν λόφων Βουνάρβασι, ἀναγνωρίζει εὐκόλως ὅτι οἱ προτείναντες τὴν ἀπὸ τῆς *ἄκρης* κατὰ τῶν πετρῶν βολὴν τοῦ ἵππου, μόνον τὸ μέρος τοῦτο τῆς Τρῳάδος εἶχον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ οὐδὲν ἕτερον.

Εἶτα ὁ Ἡρόδοτος περιγράφων τὴν τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ πορείαν διὰ τῆς Ἰλιάδος γῆς εἰς Ἄβυδον καὶ τὸν διὰ νυκτὸς συμβάντα ἐν τῷ στρατῷ πανικόν, δεικνύει ὅτι ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι ἀνέβη ὁ Ξέρξης καὶ ἔθυσε τῇ Ἀθηνᾷ χιλίας βοῦς. Ἐξηγεῖ δὲ κάλλιστα τὸν πανικὸν ἥ τε ἐρημία τῆς χώρας καὶ ἡ ἀντήχησις τοῦ καταπληκτικοῦ, ἰδίως ἐν νυκτί, θορύβου τοῦ παραγομένου ὑπὸ τῆς καταπτώσεως τοῦ Σκαμάνδρου ἐν τῷ ὄπισθεν τῶν λόφων χάσματι[2].

Καὶ ἡ τοῦ Θουκυδίδου σιωπὴ περὶ Ἰλίου τοῦ Νέου ὡς πόλεως, καίτοι περὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων τῆς Τρωϊκῆς χώρας λαλῶν, δεικνύει ὅτι οἱ ἐν πενιχρᾷ ἴσως κώμῃ ἐπὶ Ἰσαρλὴκ κατοικοῦντες τότε, οὐδεμίαν εἶχον ἔτι προβάλλει ἀξίωσιν περὶ τῆς πρὸς τοὺς Τευκροὺς συγγενείας, ἥκιστα δὲ περὶ τῆς ταυτότητος τῆς κώμης αὐτῶν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰλίῳ.

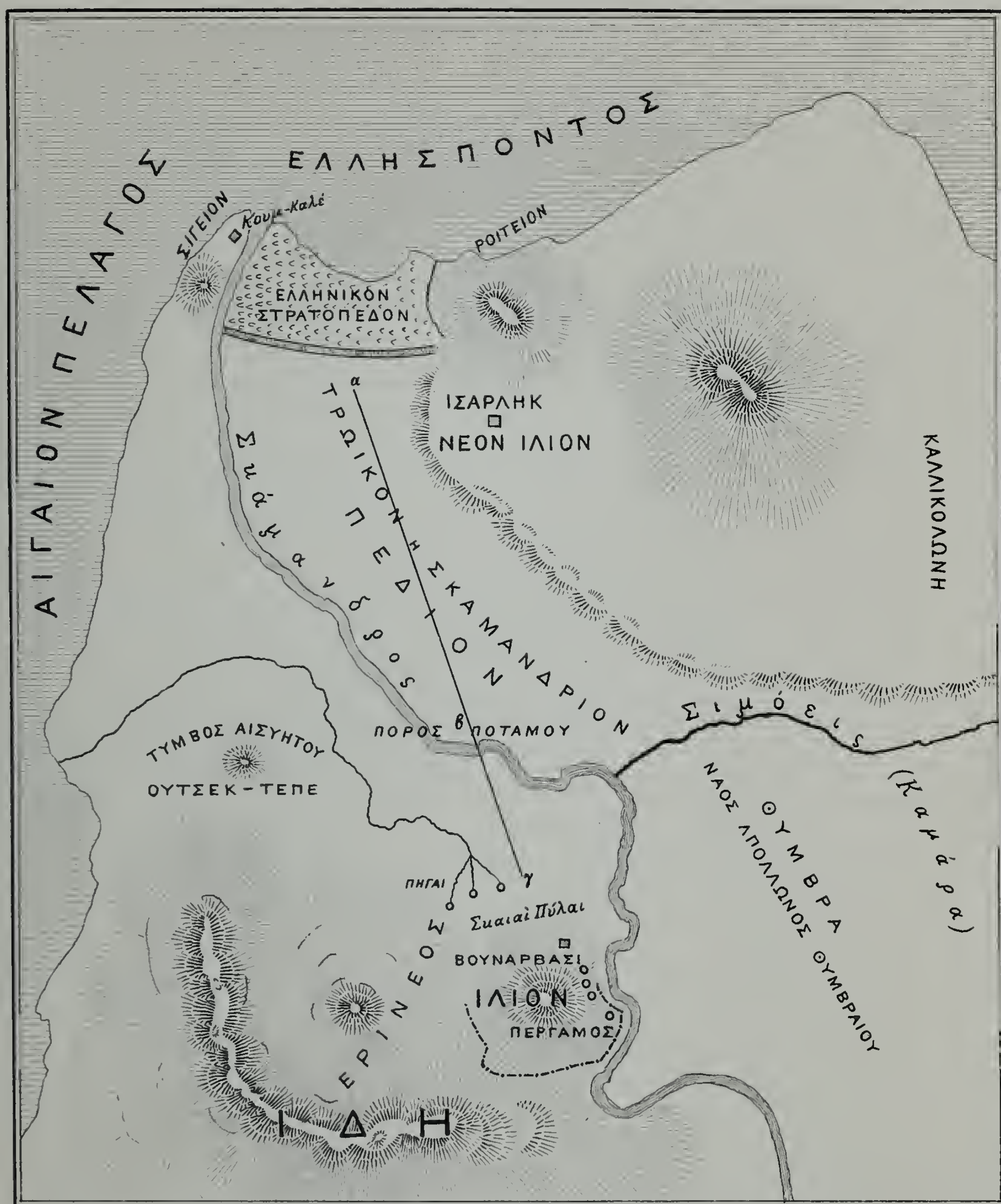
Καὶ ὁ Ξενοφῶν δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν Ἑλληνικῶν ἱστοριῶν (Κεφ. α΄. § 2) περιγράφων δύο ναυμαχίας γενομένας κατὰ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν Ἑλλησπόντῳ μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων, τὴν μὲν πρώτην περὶ Ῥοίτειον, τὴν δ' ἑτέραν, συμβᾶσαν τῇ ὑστεραίᾳ, παρ' Ἀβύδῳ, ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι ἐννοεῖ τὸν Μίνδαρον ἀναβάντα καὶ θύσαντα τῇ Ἀθηνᾷ. Ἰδοὺ ἡ τοῦ Ξενοφῶντος περιγραφή·

»Μετ' ὀλίγον δὲ τούτων Δωριεὺς ὁ Διαγόρου ἐκ Ῥόδου ἐς Ἑλλήσποντον εἰσέπλει, ἀρχομένου χειμῶνος, τέτταρσι καὶ δέκα ναυσὶν ἅμα ἡμέρᾳ. Κατιδὼν δὲ ὁ τῶν Ἀθηναίων ἡμεροσκόπος ἐσήμανε τοῖς στρατηγοῖς· οἱ δ' ἀνήγοντο ἐπ' αὐτὸν εἴκοσι ναυσὶν ἃς ὁ Δωριεὺς φυγών, πρὸς τὴν γῆν ἀνεβίβαζε τὰς ἑαυτοῦ τριήρεις ὡς ἤνοιγε περὶ Ῥοίτειον· ἐγγὺς δὲ γενομένων τῶν Ἀθηναίων, ἐμάχοντο ἀπό τε τῶν νεῶν καὶ τῆς γῆς μέχρις οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν ἐς Μάδυτον πρὸς τὸ ἄλλο στρατόπεδον οὐδὲν πράξαντες. Μίνδαρος δὲ κατιδὼν τὴν μάχην ἐν Ἰλίῳ θύων τῇ Ἀθηνᾷ ἐβοήθει ἐπὶ τὴν θάλατταν καὶ καθελκύσας τὰς ἑαυτοῦ τριήρεις ἀπέπλει ὅπως ἀναλάβῃ τὰς μετὰ Δωριέως. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀνταναγαγόμενοι ἐναυμάχησαν περὶ Ἄβυδον κατὰ τὴν ἠϊόνα, μέχρι δείλης ἐξ ἑωθινοῦ».

Οἱ τοῦ Ξενοφῶντος λόγοι ἐξηγοῦσι σαφῶς τὰ γενόμενα· ἡ μὲν πρώτη ναυμαχία, ἡ περὶ τὸ Ῥοίτειον, ἐγένετο τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ μὲν Δωριεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Μίνδαρος ἔθυε τῇ Ἀθηνᾷ ἐν Ἰλίῳ· ἡ δὲ δευτέρα, ἡ περὶ Ἄβυδον συνέβη τὴν ἐπομένην ἡμέραν καὶ παρετάθη *μέχρι δείλης ἐξ ἑωθινοῦ*. Ἐγένετο δὲ περὶ Ἄβυδον ἡ δευτέρα αὕτη ναυμαχία διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖ τὸν ναύσταθμον τῶν Λακεδαιμονίων, ὡς καὶ ὁ Θουκυδίδης λέγει ἐν τῷ τέλει τῆς αὐτοῦ ἱστορίας. Ἐκεῖσε ἄρα, εἰς Ἄβυδον, ὁ Μίνδαρος ἀφίκετο διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τοῦ Ἰλίου «ἐβοήθη ἐπὶ τὴν θάλασσαν» *καὶ καθελκύσας τὰς ἑαυτοῦ τριήρεις ἀπέπλει ὅπως ἀναλάβῃ τὰς μετὰ Δωριέως*, αἵπερ ἔμειναν περὶ τὸ Ῥοίτειον, ἐπὶ τῆς γῆς τὴν προτεραίαν ἀναβιβασθεῖσαι. Καὶ ἀπὸ Ἀβύδου ὅθεν διὰ ξηρᾶς ἦλθεν ὁ Μίνδαρος εἰς τὸ ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι Ἴλιον. Ἐκεῖθεν δὲ ἰδὼν τὰ περὶ τὸ Ῥοίτειον συμβαίνοντα καὶ μὴ δυνάμενος βοηθεῖσαι τῷ Δωριεῖ διὰ τὴν ἀπόστασιν, ἐπανῆλθε δρομαίως εἰς Ἄβυδον. Οἱ δὲ λέγοντες ὅτι ἐν τῷ ἐπὶ Ἰσαρλὴκ Νέῳ Ἰλίῳ ἦν θύων ὁ Μίνδαρος καὶ ἐκεῖθεν ἀταράχως ἔβλεπε τὴν πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, οὕτως εἰπεῖν,

[1] Πίνακες τῶν Ἑλλην. χωρῶν τοῦ ἔτους 1884 καὶ 1891 ἐκδοθέντες ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλλην. γραμμάτων δαπάνῃ Ζαφειροπούλου.

[2] Ἡροδ. Πολύμν. 42-43.

ΤΡΩΙΚΟΝ ΠΕΔΙΟΝ

γινομένην οὐχὶ ναυμαχίαν ἀλλὰ πεζομαχίαν, μὴ καταβὰς πρὸς ἐνθάρρυνσιν τοῦ Δωριέως *τοῦ ἀνδρείως ἀντιστάντος καὶ ἀπράκτους ἀπωθήσαντος τοὺς Ἀθηναίους*, ἀδικοῦσι μεγάλως τὸν γενναιότερον καὶ τολμηρότερον τῶν Πελοποννησίων ναυάρχων, τὸν μετ' ὀλίγον χρόνον πεσόντα περὶ Κύζικον μαχόμενον ἐν τῇ ξηρᾷ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Καὶ ὁ Σχλῆμαν δέ, λέγων μικρὸν εἶναι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθὲν Ἴλιον ἐπὶ Ἰσαρλὴκ καὶ μὴ ἔχειν ἀκρόπολιν[1], μηδ' εἶναι γνωστὸν τῷ Ὁμήρῳ, ἑπομένως οὐδ' ἄλλῳ τινὶ θνητῷ, μέχρι τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σχλῆμαν ἀνακαλύψεως[2], ὁμολογεῖ ἑκὼν ἄκων ὅτι καὶ ὁ Ξέρξης ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Βουνάρβασι ἀνέβη «ἵμερον ἔχων θεήσεσθαι τὸ *τοῦ Πριάμου Πέργαμον*», καὶ ὁ Μίνδαρος ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκροπόλεως ἔθυσε τῇ Ἀθηνᾷ. Ὁ δὲ ναὸς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει, τῇ ἱερῇ Περγάμῳ, ἦν.

« Αἱ δ' ὅτε νηὸν ἵκανον Ἀθήνης ἐν πόλει ἄκρῃ.
(Z. 297)

Καὶ ὁ Εὐριπίδης δὲ (ἐν Ῥήσσῳ) ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι τίθησι τὸ τοῦ Πριάμου Ἴλιον, λέγων τὸν Ὀδυσσέα ἀεὶ ἐνεδρεύοντα *περὶ τὸν βωμὸν τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος τὸν κείμενον* πρὸς *τῇ πόλει*.

«ἀεὶ δ' ἐν λόχοις εὑρίσκεται
»θυμβραῖον ἀμφὶ βωμὸν ἄστεος πέλας
»θάσσων . . .

Γνωστὸν δὲ ὅτι τὸ πεδίον Θύμβρα καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος, οὗτινος τὰ ἐρείπια ὁ Κάλβαρτ πρὸ ἐτῶν ἀνεκάλυψε, κεῖνται μεταξὺ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῶν λόφων Καλλικολώνης καὶ Βουνάρβασι, πολὺ ἀπέχοντα τοῦ Ἰσαρλήκ.

Ἐν δὲ τῇ Τραγῳδίᾳ «Ἑλένῃ» πόλιν Ἰδαίαν καλεῖ τὸ Ἴλιον

»Κἀγώ σε τὴν δοκοῦσαν Ἰδαίαν πόλιν
»Μολεῖν Ἰλίου τε μελέους πύργους.

Καὶ ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἐν Αὐλίδι, ἐρῶν, λέγει, ἐρῶσαν ἥρπαξε τὴν Ἑλένην ὁ Πάρις καὶ εἰς τὰ τῆς Ἴδης βούσταθμά του ἔφερεν

»ἐρῶν ἐρῶσαν ᾤχετ' ἐξαναρπάξας
»Ἑλένην πρὸς Ἴδης βούσταθμα.

Φανερὸν δὲ ὅτι οἱ μὲν λόφοι τοῦ Βουνάρβασι εἰσὶ προσηλωμένοι τῇ Ἴδῃ, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ τοῦ Ἰσαρλήκ, ὡς χωριζόμενοι ἀπὸ τῆς Ἴδης διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Σιμόεντος (Kimar-Sou).

Μεταβαίνοντες δὲ ἀπὸ τῆς Ἀρχαιότητος εἰς χρόνους πλησιεστέρους ἡμῖν, εὑρίσκομεν τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα προσηκόντως τιμώμενα καὶ ὑπὸ πάντων τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν μελετώμενα. Πολλοὶ δὲ ποθοῦντες *τὴν τῶν ἐνδόξων καὶ παλαιῶν γνῶσιν* πορεύονται εἰς Τρῳάδα, μάλιστα δὲ μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Δύο Πηγῶν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Lechevalier ἐν ἔτει 1787. Εἷς τούτων ἦν καὶ ὁ Σχλῆμαν ὃς ἀναχωρῶν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Τροίαν πρὸς ἔρευναν τῶν ἐκεῖ, ὑπέσχετο τὴν Ἰλιάδα μόνην ἕξειν ὁδηγὸν καὶ σύντροφον, ἀλλ' ἐκεῖσε ἀφικόμενος ἐπελάθετο τοῦ Ὁμήρου καὶ μόνον τῇ σκαπάνῃ πεποιθὼς ἐπεχείρησε σκαφὴν· ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλὴκ ματαίως ἀναζητῶν καὶ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ μὴ ἀνευρὼν τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον. Οὔτε δὲ ὁ στρατηγικὸς Moltke, οὔτε οἱ κλεινοὶ ἀρχαιολόγοι Forchhammer καὶ Ἐρνέστος Κούρτιος, οἱ ἐπισταμένως καὶ λεπτομερῶς ἐξετάσαντες τὴν Τρῳάδα καὶ ἀναγνωρίσαντες ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι εἶναι τὸ τῆς Ἰλιάδος Ἴλιον, ἠδυνήθησαν πεῖσαι αὐτὸν ἀποστῆναι τοῦ Ἰσαρλήκ[1].

Ἐγὼ δὲ ἐλέγχων αὐτὸν διὰ τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ τότε τῶν Ἀθηνῶν «Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων» ἐν ᾗ ἐδημοσίευε τὰ περὶ τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν του, ἐπέσυρα τὴν βαρυθυμίαν τοῦ ἀνδρός, ὃς καὶ κατέκρινέ με ὡς πιστεύοντα ἀληθὲς τὸ περιγραφόμενον ἐν τῇ Ἰλιάδι Ἴλιον ὅπερ, κατ' αὐτόν, ἐστὶ πλάσμα φαντασίας ὅμοιον *τῇ ἐναερίῳ πόλει τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους*[2]. Συγχρόνως δὲ ἤρξατο προφανῶς ἀγανακτῶν καὶ κατὰ τοῦ Ὁμήρου. «Ὁ Ὅ-

[1] Antiquités Troyennes Introduction. p. XII.

[2] «But Homer can never have seen the Troywhose tragic fate he describes, because at his time, and probably ages before his time, the city he glorificcs was buried beneath mountains of debris». ἤτοι «Ὁ Ὅμηρος δὲν ἠδύνατο ποτὲ ἰδεῖν τὴν Τροίαν ἧς τὸ τραγικὸν τέλος περιγράφει, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἴσως δὲ καὶ αἰῶνας πρὸ αὐτοῦ, ἡ πόλις ἣν ἐδόξασεν ἦν κεκαλυμμένη ὑπὸ ὄρη ἐρειπίων. Ilios Ciapt. VII p. 326 καὶ 517. H. Schlimann. Ἔκδοσις Ἀγγλική.

[1] Ὁ Forchhammer καὶ ὁ Moltke ἐπεσκέφθησαν τὴν Τρῳάδα περὶ τὰ 1840· ὁ δ' Ἐρνέστος Κούρτιος ἐν συνοδείᾳ τῶν Alder, Mullendorf καὶ Hirschfeld καὰ τὸ 1871 ἀρξαμένων ἤδη τῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ Σχλῆμαν ἐπὶ Ἰσαρλήκ.

[2] Ὅρα τὴν «Ἐφημερ. τῶν Συζητήσεων ἀρ. 189 ἔτος 1872 κ. ἐφ.

»μηρος, λέγει, δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν Τροίαν »διότι κατὰ τὴν ἐποχήν του τὰ ἐρείπια τῶν Τρωϊ- »κῶν οἴκων καὶ τὰ τείχη καὶ ὁ πύργος τοῦ Ἰλίου »ἦσαν κεκαλυμμένα διὰ χωμάτων στρώματος 6-8 »μέτρα πάχος. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἔκαμεν ἀνασκαφὰς »ἵνα φέρῃ αὐτὰ εἰς φῶς, διὰ τοῦτο ἡ παρ' αὐτοῦ »περιγραφὴ τῆς Τροίας εἶναι σκοτεινὴ καὶ ἀόρι- »στος . . . . . Μετὰ βεβαιότητος λοιπὸν δυνάμεθα »νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αἱ καθ' Ὅμηρον τὰ μέγι- »στα ἐν τῷ Τρωϊκῷ πολέμῳ ἐνεργοῦσαι Μυκῆναι, »μόλις 1400 ἢ 1800 ἔτη μετὰ τὴν τῆς Τροίας »ἅλωσιν ἐκτίσθησαν. Ἀλλ' ἡ πόλις αὕτη ἤνθει »ἐπὶ Ὁμήρου καὶ εἶχε πιθανῶς τότε βασιλέα ὀνο- »μαζόμενον Ἀγαμέμνονα ὃν ὁ ποιητὴς (ἴσως ἐξ »εὐγνωμοσύνης διὰ πεποιημένας αὐτῷ εὐεργεσίας) »δοξάζει περιγράφων αὐτὸν ὡς ἄνακτα βασιλέων »τε καὶ ἐθνῶν. Ἐξ ἀγνοίας τῆς ἀληθείας καὶ μετὰ »ποιητικῆς ὑπερβολῆς ὁ Ὅμηρος περιγράφει ἡμῖν »τὸ *Ἴλιον αὐτοῦ* ὡς πολὺ μέγα καὶ δίδει *αὐτῷ »ἀκρόπολιν ὀνομαζομένην Πέργαμον καθὼς αὐ- »τὸς ἔβλεπε τὰς πόλεις μετὰ τῶν ἀκροπόλεων »αὐτῶν ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ »ἐν Ἑλλάδι*· τῇ ἀληθείᾳ ὅμως ἡ Τροία ἦτο πολὺ »μικρά, ἦτο φρούριον καὶ δὲν εἶχε κάτω πόλιν»[1].

Τὰ αὐτὰ λέγει ἐν ταῖς «Τρωϊκαῖς Ἀρχαιότησιν» ἤτοι *τὴν Τροίαν μὴ ἔχειν ἀκρόπολιν, τὴν δὲ Πέργαμον καθαρὰν ἐφεύρεσιν τοῦ Ὁμήρου, μὴ ὄντος ἱστορικοῦ ἀλλ' ἐποποιοῦ*.

«Je me range de la manière la plus décidée à l' »opinion que Troie n'avait point d'Acropole et »que la Pergame n'est qu'une pure invention d' »Homère»[3].

Κατὰ τὰς ἀναμφισβητήτους ταύτας ὁμολογίας τοῦ Σχλῆμαν δημοσιευθείσας Ἑλληνιστί, Γερμανιστί, Ἀγγλιστὶ καὶ Γαλλιστί, τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐν βάθει πολλῶν μέτρων ἀνακαλυφθὲν Ἴλιον οὐκ ἦν τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον, ἀλλὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ, τὸ Σχλημάνιον Ἴλιον *τὸ καὶ ἀληθὲς* κατ' αὐτόν. Ὁ ἀνὴρ ὅθεν συνεφώνησε μετ' ἐμοῦ οὐδὲν ἕτερον λέγοντος, ἢ ὅτι τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Ἰσαρλὴκ ἀναζητούμενον Ἴλιον οὐκ ἔστι τὸ Ὁμηρικόν, ὡς μὴ συμφωνοῦν

[1] Ἑλλην. Φιλολογ. Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως Τομ. Ι'. σ. 1075-1076.

[2] *Antiquités* Troyennes. Introduct. p. XII. Ἴλιος Κεφ. VII Σελ 326 καὶ 517. Ἔκδοσις Ἀγγλική.

τῇ Ἰλιάδι. Οἱ λέγοντες δὲ νῦν ὅτι ὁ Σχλῆμαν τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον ἀνεκάλυψεν, ἐλέγχονται ἀδαεῖς οὐ μόνον τῆς Ἰλιάδος ἀλλὰ καὶ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ τοῦ Σχλῆμαν.

Ἡ Κυρία Σχλῆμαν διὰ τοῦ κ. Δαϊρπφελδ, ἐξηκολούθησε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ συζύγου αὐτῆς τὰς ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλὴκ ἐρεύνας καὶ σκαφάς· κληροδότημα ἄχαρι μέν, πάντως δὲ πολύτιμον διὰ τὸ διεγείρειν τὴν πρὸς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἔνδοξα ἀγάπην. Αἱ τοῦ Σχλῆμαν ἀνακαλύψεις καὶ θεωρεῖαι μὴ βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς Ἰλιάδος (ὡς αὐτὸς μετὰ θάρρους ὡμολόγησεν ἡττώμενος) καὶ ἐπομένως ἀόριστοι οὖσαι καὶ αὐθαίρετοι[1], παρέξουσιν ἐς ἀεὶ πολὺν λόγον καὶ λαβὴν ἐπικρίσεων καὶ καταδίκης τοῖς ἐπιδιώκουσι τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι δὲ ἄχαρις καὶ ἀτερπὴς ἔσται τῇ Κυρίᾳ Σχλῆμαν ἡ τῆς σκαφῆς ἐπὶ Ἰσαρλὴκ ἐξακολούθησις, ἔχομεν τεκμήριον πρόσφατον καὶ ἀνέλπιστον τὰ ἀγγελθέντα ἡμῖν, ἔν τε τῷ Δελτίῳ τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς Σχολῆς (Τόμ. 18 Σελ. 199-205), καὶ διὰ λόγου ἐσχάτως ἐν τῇ αὐτῇ Σχολῇ ὑπὸ τοῦ ἐφορεύοντος τὴν σκαφὴν κ. Δαϊρπφελδ, περὶ ἀνακαλύψεων αἵτινες καταδικάζουσι καὶ ἀνατρέπουσιν ἅπαν τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Σχλῆμαν.

Ὡς ἀρχιτέκτων ὁ κ. Δαϊρπφελδ συνειργάσθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Τρῳάδι μετὰ τοῦ Σχλῆμαν καὶ γινώσκει κάλλιστα πάσας τὰς ἀνακαλυφθείσας ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλὴκ οἰκοδομὰς καὶ τὰ τείχη καὶ αὐτὸ τὸ πτωχὸν καὶ μικρὸν καὶ ἄνευ ἀκροπόλεως Ἴλιον τό, κατὰ Σχλῆμαν, ἀληθὲς Ἴλιον, οὐχὶ τὸ φαντασιῶδες τῆς Ἰλιάδος, τὸ ψευδῶς ὑπὸ Ὁμήρου περιγραφόμενον ὡς ἄστυ *μέγα*, *εὐρείας ἔχον ἀγειὰς καὶ Πέργαμον*. Ἐνόμιζε δὲ καὶ πάντα τὰ ἄτεχνα καὶ βάρβαρα κινητὰ εὑρήματα τὰ ἐν τοῖς πολλαπλοῖς στρώμασιν ἀνακαλυφθέντα, καλῶς ὁρισθέντα ὑπὸ Σχλῆμαν «ὡς ἀρχαιολόγου». Ἐν ἑνὶ λόγῳ παρεδέχετο ἐπισήμως, οὕτως εἰπεῖν, πάσας τὰς γνώμας αὐτοῦ. Τί δὲ πρὸ μικροῦ εἶπεν; ὅτι ἀνεκάλυψε *μεταξὺ τοῦ ἕκτου καὶ ἑβδόμου στρώματος*, ἂν καλῶς ἀντελήφθην, *ἀκρόπολιν περιτετειχισμένην τείχει παχεῖ πέντε μέτρα καὶ πα-*

[1] Τοῦτο φαίνεται ἔκ τε τῶν ἀνευλαβῶν πρὸς τὸν Ὅμηρον ἐκφράσεών καὶ τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀστείων ἐπιχειρημάτων δι' ὧν ὑπερασπίζει τὰς ὑπὲρ Ἰσαρλὴκ θεωρείας, ζητῶν ἀφ' ἑνὸς τῆς Ἰλιάδος τὴν σύμπραξιν, καίτοι ἀφ' ἑτέρου ἀδαῆ τῶν τῆς Τρῳάδος κηρύσσων τὸν Ὅμηρον. Ὅρα «Ἐφημ. τῶν Συζητήσεων» πρώτης πιριόδου ἀρ. 189.

ρεμφερῆ τῇ περιγραφομένῃ ὑπὸ Ὁμήρου, καὶ ἀνάκτορον ὅμοιον τῷ ἐν Μυκήναις καὶ Τίρυνθι καὶ τεμάχια ἀγγείων τῆς Μυκηναίας ἐποχῆς, ἐν συντόμῳ, τὴν Ὁμηρικὴν Τροίαν, ἐκείνην ἣν ὁ Σχλῆμαν ἐκάλεσεν *ἐναέριον καὶ ψευδῆ, ἣν ἐξύμνησε μὲν οὐδέποτε δὲ εἶδεν ὁ Ὅμηρος, ὡς οὖσαν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ, καὶ πιθανῶς αἰῶνας πρὸ αὐτοῦ, κεκαλυμμένην ὑπὸ πολλῶν ἐρειπίων.*

Παράξενον δὲ φαίνεταί μοι πῶς νῦν ὁ κ. Δαϊρπφελδ καταφεύγει εἰς τὴν Ὁμηρικὴν Τροίαν καὶ τὰ Μυκηναῖα ἀγγεῖα, ἀφοῦ ὅ,τε Σχλῆμαν καὶ αὐτὸς ὁ κ. Δαϊρπφελδ, εἶπον τὰς μὲν Μυκήνας κτισθῆναι 1400 ἢ καὶ 1800 ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας (τῆς ἐν Ἰσαρλὴκ ὑπ' αὐτῶν εὑρεθείσης), τὸν δὲ Ὅμηρον ἔτι νεώτερον καὶ μὴ ἰδόντα ποτε τὴν Τροίαν; Ἀλλὰ πρὸς τί ἡ τοῦ Ὁμήρου ἀνάμνησις καὶ ἡ προσφυγὴ εἰς τὰ ἐν Ἰλιάδι λεγόμενα μόνον περὶ ἀκροπόλεως Ἰλίου; Μήπως τὸ Ἄργος, αἱ Μυκῆναι, αἱ Ἀθῆναι οὐκ ἔχουσιν ἀκροπόλεις; Ἀλλ' οὐδεμία τούτων, ὡς οὐδ' αὐτὴ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Δαϊρπφελδ ἐσχάτως ἀνακαλυφθεῖσα ἀκρόπολις, συνέχεται ἀσφαλῶς μετὰ τῆς Ἀσίας, οὐδ' ἔχει ποταμὸν μέγαν περιβάλλοντα μὲν τὸ πλεῖστον αὐτῆς, ῥέοντα δὲ παραλλήλως τῇ παραλίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ πεδίου καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν *ἀγάρροον* Ἑλλήσποντον. Οὐδεμία ἔχει πρὸ αὐτῆς πηγὰς ἀφθόνου ὕδατος, ὧν μία κατὰ τὰ μεγάλα ψύχη περικαλύπτεται ἀτμῷ, οὐδὲ ἐρινεοὺς αὐτοφυεῖς ἐπὶ τῶν περὶ αὐτὴν λόφων, ἄρα οὐδεμία τούτων ἐστὶν ἡ καθ' Ὅμηρον Ἴλιος.

Εἶτα πῶς ἐφαρμόζονται ἐπὶ πόλεως κειμένης ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλὴκ αἱ πρὸ μικροῦ μνημονευθεῖσαι περικοπαὶ τῆς Ἰλιάδος αἱ λέγουσαι ὅτι μεταξὺ τοῦ Ἰλίου καὶ τοῦ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Ἑλλην. στρατοπέδου ὑπῆρχε ποταμὸς ὃν ἔδει διαβῆναι (πόρος ποταμοῖο), τοὺς μὲν Ἕλληνας ὅπως ἔλθωσι πρὸς τὸ Ἴλιον, τοὺς δὲ Τρῶας πρὸς τὸ Ἑλλην. στρατόπεδον; Ὁ Σχλῆμαν πρὸς τὴν ἐρώτησίν μου ταύτην ἀπεκρίθη εὐτραπέλως ὅτι ὁ Σκάμανδρος ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν ἔρρεε παρὰ τὸ Ἰσαρλὴκ καὶ εἶχε τὰς ἐκβολὰς παρὰ τὸ Ῥοίτειον. Ἀλλὰ τότε τὸ Ἑλλην. στρατόπεδον εὑρίσκεται ἐρειδόμενον παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σκαμάνδρου, ἡ δὲ Ἰλιὰς τίθησιν αὐτὸ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην (Π. 394-398)[1] παρὰ τὸ Σίγειον. Καὶ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν ὅθεν, παρὰ τὸ Σίγειον ἔρρεεν ὁ Σκάμανδρος, ὡς ῥέει καὶ νῦν, ὡς ἔρρεε καὶ ἐπὶ Ἡροδότου εἰπόντος, « Σίγειον τὸ ἐπὶ τῷ Σκαμάνδρῳ »[2]. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸ Ῥοίτειον ἂν παραδεχθῶμεν ῥέοντα τὸν Σκάμανδρον ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν, πάλιν ἔξομεν τὴν Ἰλιάδα ἐναντιουμένην, ὡς θέλουσαν τὴν γραμμὴν τοῦ ἐπὶ τῆς παραλλίας Ἑλλην. στρατοπέδου εἶναι παράλληλον τῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ πεδίου ῥοῆς τοῦ Σκαμάνδρου, *τοῦ πόρου ποταμοῖο*· συγχρόνως δὲ ἐξηγοῦσαν ὅτι γραμμὴ ὑψουμένη καθέτως ἀπὸ τοῦ Ἑλλην. στρατοπέδου (ἢ τῆς παραλίας ὅπερ τὸ αὐτό), καὶ διὰ τοῦ πόρου τοῦ ποταμοῦ βαίνουσα καὶ προεκτεινομένη ἀπήντα τὸ Ἴλιον. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τῶν πυρῶν ἃ ἔκαιον οἱ Τρῶες διανυκτερεύσαντες ἐπὶ τοῦ πεδίου μετὰ τὴν πρώτην μάχην.

» Τόσσα μεσηγὺ νεῶν ἠδὲ Ξάνθοιο ῥοάων,
» Τρώων καιόντων πυρὰ φαίνετο Ἰλιόθι πρό.
Θ. 560.

Τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ νῦν, πιπτούσης ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι τῆς γραμμῆς τῆς καθέτως ὑψουμένης ἀπὸ τῆς παραλίας καὶ διὰ τοῦ πόρου τοῦ ποταμοῦ διερχομένης. Ἐπὶ τῶν λόφων δὲ Ἰσαρλὴκ *οὐδόλως* ἐφαρμόζεται ἡ τῶν πυρῶν περιγραφή, οὔτε νῦν, ἐκβάλλοντος τοῦ Σκαμάνδρου παρὰ τὸ Σίγειον, οὔτε μεταφερομένου παρὰ τὸ Ῥοίτειον[3].

Προσθετέον δὲ τοῖς λεχθεῖσι καὶ τόδε· Ὅτι κατά τε τοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ στρώματι ὑπὸ Σχλῆμαν ἀνακαλυφθέντος ἄνευ Περγάμου Ἰλίου, καὶ κατὰ τῆς ἐν τῷ ἕκτῳ στρώματι ὑπὸ κ. Δαϊρπφελδ ἀνακαλυφθείσης ἀκροπόλεως, εὑρίσκομεν ἐναντιουμένους πρῶτον αὐτὸν τὸ Ὅμηρον εἰπόντα ῥητῶς τὸν ἀφανισμὸν τοῦ Ἰλίου καὶ τὴν ἐκπόρθησιν. « πέρθετο δὲ Πριάμοιο πόλις δεκάτῳ ἐνιαυτῷ » καὶ τὸν Αἰσχύλον λέγοντα ἐν ταῖς « Εὐμενίσιν » ἄπολιν γενέσθαι τὴν Ἰλίου πόλιν.

» Σὺν ᾧ σὺ Τροίαν ἄπολιν Ἰλίου πόλιν
» ἔθηκας.

[1] Ὅρα Ἰλιάδος Στρατηγικὴ διασκευὴ καὶ Τοπογραφία. σ. 319-320.
[2] Τερψιχόρη. 65.
[3] Ὅρα τὴν ἐν τῷ (σελ. 80) Πίνακι τοῦ Τρωικοῦ πεδίου γραμμὴν α 6 γ.

Καὶ τὸν Εὐριπίδην εἰπόντα ἐν τῇ «Ἑλένῃ» τοιαύτην τὴν τοῦ Ἰλίου καταστροφὴν

» ὥστ᾽ οὐδ᾽ ἴχνος γε τειχέων εἶναι σαφὲς »

«Ὁμολογοῦσι δὲ καὶ οἱ νεώτεροι, λέγει ὁ Στράβων, (Γεωγρ. ΙΓ. 601) τὸν ἀφανισμὸν τῆς πόλεως, ὧν ἐστι καὶ Λυκοῦργος ὁ ῥήτωρ· μνησθεὶς γὰρ τῆς Ἰλιέων πόλεως φησὶ «τίς οὐκ ἀκήκοεν, ὡς ἅπαξ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεσκάφθη, ἀοίκητον οὖσαν;».

Ὑπὸ μὲν οὖν τῆς ἀρχαιότητος μέχρι Στράβωνος, καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος, τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον ἐνομίζετο ἀοίκητον καὶ ἔρημον, ἅπαξ κατασκαφθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τί δὲ λέγουσιν ἡμῖν οἱ κ. κ. Σχλῆμαν καὶ Δαῖρπφελδ; ὅτι ἐπὶ τὸ Ἴλιον (τοῦ Ἰσαρλὴκ) πέντε ἢ ἑπτὰ πόλεις ἱδρύθησαν καὶ κατεστράφησαν, περὶ ὧν οὐδεμίαν εἴδησιν εἶχον οὔτε ὁ Ἡρόδοτος, οὔτε ὁ Θουκυδίδης, οὔτε ὁ Αἰσχύλος, οὔτε ὁ Εὐριπίδης, οὔτε ὁ Στράβων, οἱ σπουδαιότεροι Ἱστορικοί, Γεωγράφοι καὶ Ποιηταὶ Ἕλληνες!

Καὶ ὅμως καλὸς οἰωνὸς καὶ πρόοδος πρὸς τὴν ἀλήθειαν φαίνεταί μοι ἡ ἀνάβασις τοῦ κ. Δαῖρπφελδ ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ δευτέρου στρώματος (ἐν ᾧ μέχρι τῆς χθὲς ἐνηβρύνοντο καὶ ἐθαύμαζον οἱ περὶ τὸν Σχλῆμαν τὸ ἄθλιον ἐκεῖνο Ἴλιον) εἰς τὸ ἕκτον φωτεινότερον στρῶμα ἔνθα, πέποιθα, ταχέως ἀναγνωρισθήσονται ὑπὸ τοῦ κ. Δαῖρπφελδ τὰ τεκμήρια τῶν περιπετειῶν τοῦ Νέου Ἰλίου, ἃς λεπτομερῶς ὁ Στράβων περιγράφει ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς.

Τὸ δὲ εὐτελὲς καὶ πτωχὸν τοῦ δευτέρου στρώματος Ἴλιον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντα βάρβαρα καὶ ἄσχημα τεχνουργήματα, ὁ κ. Δαῖρπφελδ ἀνάγει νῦν εἰς ἐποχὴν τρισχιλίων ἐτῶν πρὸ Χριστοῦ[1]. Εἶχον ἄρα ἐγὼ δίκαιον κατακρίνων τοὺς ἀνεξελέγκτως πιστεύσαντας τῷ Σχλῆμαν καὶ αὐτῷ τῷ κ. Δαῖρπφελδ καὶ ἀποκαλέσαντας Ὁμήρου Ἴλιον αὐτὸ ἐκεῖνο ὅπερ νῦν ὁ κ. Δαῖρπφελδ ἀποκηρύττει καὶ καταδικάζει εἰς ἀφάνειαν.

Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ περὶ Ὁμήρου ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς χρόνοις γραψάντων, τριῶν μόνον ποιήσομαι μνείαν, Βολφίου, Γρότου καὶ Γλάδστωνος, τῶν μὲν δύο πρώτων δι᾽ ἃς ἐξέφρασαν ἀμφιβολίας περὶ τῆς Ἑνότητος τῆς Ἰλιάδος, πιστευθείσας, ὡς μὴ ὤφελε, καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπό τινων ἀρχαιολογούντων, δούσας δὲ ὅπλα τῇ σχολῇ τῶν Ἀνατολιστῶν τῶν παντὶ τρόπῳ ζητούντων τὴν ἀμαύρωσιν μὲν τῆς δόξης τοῦ Ὁμήρου, τὴν ἐξύψωσιν δὲ τῶν Βέδα καὶ ἄλλων ἀπειροκάλου φαντασίας ποιημάτων[1]. Τοῦ δὲ Γλάδστωνος ποιοῦμαι μνείαν πρῶτον μέν, ὡς δόντος μοι ἀφορμὴν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ προορισμοῦ τοῦ Καταλόγου τῶν νηῶν ἐν Ἰλιάδι καὶ τῆς στρατηγικῆς αὐτοῦ ἀξίας, δι᾽ ἧς ἥ τε Ἑνότης τοῦ Ποιήματος ἀποδεικνύεται καὶ ἡ ἀκεραία αὐτοῦ μέχρις ἡμῶν διάσωσις· δεύτερον δὲ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν θερμὸν λάτριν τοῦ Ὁμήρου ᾧπερ καὶ ἤγειρε τὸ ἐνδοξότερον τῶν μνημείων ἐν τῇ τελευταίᾳ παραγράφῳ τῶν αὐτοῦ «Μελετῶν περὶ Ὁμήρου ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων».

Ὁ ἔξοχος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ πολιτικῇ ἀρετῇ ἀνὴρ πάντα τὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου του διαλείμματα ἀφιεροῖ εἰς τὴν μελέτην τῶν Ὁμηρ. Ποιημάτων ἀφ᾽ ὧν, ὡς λέγει, ἠρύσθη καὶ ἀρύεται σώματος καὶ ψυχῆς ζηλωτὴν εὐρωστίαν. Ἰδοὺ ἡ μετάφρασις τῆς παραγράφου ἣν εὔχομαι ἰδεῖν ἐγκεχαραγμένην ἀγγλιστὶ μὲν ἐπὶ μιᾶς, ἑλληνιστὶ δὲ ἐπὶ ἑτέρας τῶν πλευρῶν τοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος ὅπερ ἡ Ἑλλὰς ἅπασα ἐγείρει τῷ κλεινῷ τῆς Ἀλβιόνος τέκνῳ.

«Ἡ ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν εἰς τὰ συνήθη τοῦ βίου ἔργα μετάβασις, ἐστιν οἱονεὶ ἔξοδος ἀπὸ δώματος πλήρους θελκτικῶν θεαμάτων εἰς ψυχρὸν καὶ ἀμυδρὸν φῶς πολικῆς ἡμέρας· οὐ μὴν ἀλλὰ τὰ θελκτήρια τοῦ γόητος τούτου οὐδεμίαν ἔχουσιν οἰκειότητα τῷ ἐξ Αἰγύπτου φαρμάκῳ (Ὀδυσ. Δ. 220) τῷ ἐμβάλλοντι τὸ πνεῦμα εἰς θηλυπρεπῆ ἀδιαφορίαν. Ὁμοιάζουσι δὲ μᾶλλον τῷ ἑτέρῳ ἐκείνῳ ἐσθλῷ φαρμάκῳ (Ὀδυσ. Κ. 287) τῷ διὰ τῆς συναφῆς μετὰ τῆς ἀληθοῦς καὶ γενναίας φύσεως, ἀναψύχοντι τὴν διάνοιαν καὶ ποιοῦντι αὐτὴν ἐπαγρυπνοτέραν μὲν πρὸς τὴν ἀπάτην καὶ τοὺς κινδύνους, ἰσχυροτέραν δὲ καὶ θαρραλεωτέραν ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος»[2].

[1] Πρῶτος ὁ Ἀθ. Ῥουσόπουλος (Ἐγχειρ. Ἑλλην Ἀρχαιολ.) εἶπεν ὅτι τὰ ἐν Ἰσαρλὴκ ὑπὸ Σχλῆμαν ἀνασκαφέντα ἦσαν ὅλως βαρβαρικά. Ὁ δὲ François Lenormant (le Temps du 7 Mai 1874) «Il n'est guère possible d'admettre qu'au douzième ou même au onzième siecle avant notre ère cepeuple puissant ou même aucun peuple de l'Asie Mineure en fut encore à cet état de réelle barbarie qu'attestent les objets découverts par milliers dans les excavations de Mr Schliemann».

[1] Ἐν οἷς καὶ ὁ Χ. Τσούντας. Μυκῆναι καὶ Μυκην. Πολιτισμὸς σελ 91. ἔνθα ἀναγινώσκομεν· «ἂν καὶ ῥητῶς δὲν ὁμολογοῦσι τοιοῦτο τι οἱ ποιηταὶ τῆς νῦν Ἰλιάδος».

[2] Ἕτεροι, πέποιθα, παρέξουσι τοῖς ἐπιτετραμμένοις τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἀγάλματος μετάφρασιν τῆς παραγράφου ἐπιτυχεστέραν τῆς ἐμῆς αὐτοσχεδίως γενομένης.

Ἐξήγησις εἰκόνος τεμαχίου ἀργυροῦ ἀγγείου ἐκ Μυκηνῶν.

Β΄.

Εἴπομεν ἀρχόμενοι ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἀνεγινώσκοντο καὶ ἐμελετῶντο ὑπὸ πάντων τῶν σπουδαίων· ὅτι αἱ ἐν ταῖς στοαῖς, ἐν τοῖς ναοῖς, ἐν ταῖς σχολαῖς, ἐν τῷ οἴκῳ ἀείποτε ὁρώμεναι παραστάσεις τῶν δρώντων ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ποιήμασι, θαυμασίως ἐβοήθουν καὶ ἐδίδασκον. Πολλὰ τοιαῦτα μνημεῖα ἀνεγνωρισμένα ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς Μουσείοις καὶ ἐν ταῖς συλλογαῖς ἀρχαίων, ἴσως δὲ πλείονα ἄγνωστα καὶ μήπω ἐξηγημένα. Γνωριμώτερα τῶν τοιούτων μνημείων εἰσίν, ὁ ἐν τῷ Καπιτωλίνῳ Μουσείῳ Ῥώμης Ἰλιακὸς λεγόμενος πίναξ. Τὸ κυκλοτερὲς (δίκην ἐπιστομίου φρέατος) μάρμαρον, τὸ ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ Ῥώμης κείμενον καὶ ἐμφαῖνον ἐν ἀναγλύφῳ ἐργασίᾳ τὰ τοῦ βίου Ἀχιλλέως ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς πρὸ τῶν Σκαιῶν Πυλῶν τοῦ Ἰλίου νίκης αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἕκτορος. Ὁ πίναξ οὗτος (οὐχὶ ἐπιστόμιον φρέατος, ὡς εἶπον τινές), ἦν ἀνηρτημένος πρὸς τοίχῳ σχολῆς· δεικνύει δέ, ὡς βλέπετε περὶ αὐτὸ ἐνταῦθα, ἀπὸ δεξιῶν, α΄. τὴν γέννησιν τοῦ Ἀχιλλέως, β΄. τὴν βάπτισιν αὐτοῦ

ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Στυγός, γ΄. τὴν παράδοσιν αὐτοῦ τῷ κενταύρῳ Χείρωνι, δ΄. τὴν παρὰ Λυκομήδῃ διαμονὴν ἐν Σκύρῳ, εε΄. καὶ τελευταῖον τὴν πρὸς τὸν Ἕκτορα μονομαχίαν καθ' ἣν ὁ Ἕκτωρ φονεύεται καὶ σύρεται εἰς τὸ Ἑλλην. στρατόπεδον.

Τὸ δι' ἡμᾶς ἄξιον λόγου ἐν τῷ Πίνακι τούτῳ ἐστὶν ἡ θέσις τοῦ Σκαμάνδρου ὡς πρὸς τὸ Ἴλιον. Ὁ ἀπεικονιζόμενος πρὸς τὰ κάτω τοῦ πίνακος φόνος τοῦ Ἕκτορος, ὁ συμβὰς πρὸ τοῦ Ἰλίου, παρὰ ταῖς Σκαιαῖς πύλαις, ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τοῦ γλύπτου συμφώνως τῇ Ἰλιάδι (Φ. 600—Χ. 363). Ὁ θεώμενος τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ προτελευταίου τούτου ἐπεισοδίου τοῦ πίνακος, βλέπει ἐπ' ἀριστερὰ μὲν τὸν ἀλληγορικῶς παριστάμενον Σκάμανδρον δι' ἀνδρὸς ἐπὶ ὑδρίας ἐρειδομένου, εἶτα ἐπὶ δεξιὰ τοῦ Σκαμάνδρου τὰς Σκαιὰς πύλας, παρ' αὐτὰς δὲ τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Ἕκτορα μαχομένους. Καὶ διὰ μὲν τοῦ νεκροῦ ἀνδρὸς τοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Ἕκτορος κειμένου ὁ τεχνίτης, ὡς εἴθισται, γνωρίζει τῷ θεατῇ ὅτι ὁ Ἕκτωρ ἐφονεύθη ἐν τῇ πάλῃ· διὰ δὲ τοῦ ἐπὶ δεξιὰ δένδρου δεικνύει τὴν οὐχὶ μακρὰν τῶν Σκαιῶν πυλῶν μνημονευομένην *φηγὸν* ἐν Ἰλιάδι.

»Ἕκτωρ δ' ὡς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν ἵκανεν.
Ζ. 237.

Ἐφαρμόζοντες νῦν τὴν εἰκόνα ταύτην ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου, πειθόμεθα ὅτι αὕτη ἐφαρμόζεται μόνον ἐπὶ πόλεως κειμένης ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι. Ἱστάμενοι πρὸ αὐτῶν ἔχομεν τῳόντι τὸν Σκάμανδρον ἐπ' ἀριστερά· μετ' αὐτόν, ἐπὶ δεξιά, ἦσαν αἱ Σκαιαὶ πύλαι, μετ' αὐτὰς δὲ ὁ χῶρος ἔνθα συνέβη ὁ τοῦ Ἕκτορος φόνος, τελευταῖον δὲ ὅριον τῆς εἰκόνος ἔχομεν, ἐπὶ μὲν τῷ πίνακι τὴν φηγόν, ἀντ' αὐτῆς δέ, μὴ ὑπαρχούσης, ἔχομεν νῦν τὰς πηγὰς καθ' ἃς ἡ Ἰλιὰς τίθησι τὸν φόνον τοῦ Ἕκτορος «ἀλλ' ὅτε δὴ τὸ τέταρτον ἐπὶ κρουνοὺς ἀφίκοντο» Χ. 209. Μεταξὺ ὅθεν Σκαμάνδρου καὶ τῶν πηγῶν, ἀπέναντι τοῦ θεατοῦ, ἔκειτο τὸ Ἴλιον. Τὰ ὅρια δὲ ταῦτα διαμένουσιν ἀρίδηλα ἔτι καὶ νῦν.

Ἕτεροι παρεμφερεῖς πίνακες, Ἰλιακοὶ καὶ οὗτοι καλούμενοι, οὐχὶ δὲ καὶ σῶοι ὡς ὁ πρῶτος, κεῖνται ἐν τοῖς Μουσείοις Βερόνης καὶ Καπιτωλίου. Ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια τούτοις ἀναμφιβόλως ἐκρεμῶντο ἢ προσηλοῦντο ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν σχολῶν πρὸς εὐκρινεστέραν τῶν Ὁμηρικῶν Ποιημάτων μελέτην. Σὺν τούτοις καταλεκτέον καὶ τὸ σωζόμενον μέρος χειρογράφου τῆς Ἰλιάδος ἐπὶ φύλλων

διφθέρας κεκοσμημένον γραφαῖς ἐξηγούσαις ἐπεισόδια τοῦ Ποιήματος. Τὸ πολύτιμον τοῦτο μνημεῖον τῆς τετάρτης ἢ πέμπτης ἀπὸ Χρ. ἑκατονταετηρίδος, κεῖται ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ Βιβλιοθήκῃ Μεδιολάνων. Τὰ δὲ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα ἐκ μαρμάρου καὶ ἐπὶ πολυτιμοτέρων λίθων γλυπτά, καὶ ἐπὶ πηλίνων ἀγγείων γραφαὶ ἢ ἔκτυποι παραστάσεις, σχέσιν ἔχουσαι πρὸς τὴν Ἰλιάδα εἰσὶ πολυάριθμα ἐν πολυτελέσι συγγράμμασιν εἰκονισμένα καὶ περιγεγραμμένα. Ἐν δὲ τῷ τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρίας ἐν Ἀθήναις Μουσείῳ πολλαὶ ὑπάρχουσιν ἐπὶ ἀγγείων τῆς Ἰλιάδος παραστάσεις, ἐξ ὧν ἀξία μνείας ἡ ἐπὶ τοῦ πηλίνου Βοιωτικοῦ σκύφου ἔκτυπος, ἡ ἐμφαίνουσα πιστῶς ἐπεισόδιον τῆς Τρίτης Μάχης τῆς Ἰλιάδος, περιγραφόμενον ἐν τῇ Ῥαψ. Λ. ἀπὸ τοῦ 273^{ου} στίχου μέχρι τοῦ 596^{ου} τῆς αὐτῆς Ῥαψῳδίας[1].

Σπουδαιότερον ὅμως, ἴσως δὲ καὶ ἀρχαιότερον πάντων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν μνημείων τῶν ὑπὸ τῆς Ἰλιάδος ἐμπνευσθέντων, ἐστὶ τὸ τεμάχιον τοῦ ἀργυροῦ ἀγγείου τοῦ εὑρεθέντος ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν τάφων τῶν ὑπὸ Σχλῆμαν ἀνασκαφέντων ἐν τῇ Ἀκροπόλει Μυκηνῶν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἰδίως μεγίστη ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη παρὰ τῶν φιλαρχαίων τῷ τε *εὐτυχεῖ σκαπανεῖ* καὶ τῷ διακρίναντι τὴν ἔκτυπον ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ἐργασίαν, Ἀθανασίῳ Κουμανούδῃ, ἐπιμελητῇ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Τὸ πολύτιμον τοῦτο εὕρημα ἐδημοσιεύθη πρῶτον μὲν ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι ὑπὸ Χ. Τσούντα[2]. Δεύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ συγγραφῇ «Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος Πολιτισμός». Ἀλλ᾽ οὔτε ὁ τοῦ Μυκην. Πολιτισμοῦ συγγραφεὺς οὔτε ἄλλος μέχρι τοῦδε, ἐφ᾽ ὅσον ἔγωγε οἶδα, ἀνεγνώρισε τῆς εἰκόνος τὴν παράστασιν ἥτις, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, πέπρωται παρέξειν καὶ θαυμασμὸν καὶ πράγματα πολλὰ τοῖς ἀρχαιολογοῦσιν. Οὐκ ἀνεγνωρίσθη δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ τεμαχίου παράστασις ἕνεκα τῆς νῦν ἐν γένει πρὸς τὰ κείμενα τῶν Ποιητῶν καὶ λογογράφων ὀλιγωρίας, ἰδίως δὲ ἕνεκα τῆς πλημμελοῦς μελέτης τῆς Ἰλιάδος, νομιζομένης ἔτι ὑπὸ πολλῶν οὐχί, ὡς πράγματι ἐστί, συγγραφὴ ἱστορικὴ ὑφ᾽ ἑνὸς ἀνδρὸς μόνον

[1] Ὅρα Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδα 1887 Τεῦχ. Β΄. καὶ Γ΄. Σελ. 67 καὶ Τεῦχος Δ΄. Σελ. 197.

[2] 1891 Σελ. 11. Πίναξ 2. 2.

ποιηθεῖσα καί, ἐπὶ τόπων γνωστῶν αὐτῷ, ἐπιστημονικῶς ἐφαρμοζομένη, ἀλλ᾽ ὡς σύρραμμα ποιηματίων κατὰ διαλείμματα πολυχρόνια προσκολληθέντων ἀλλήλοις.

Ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου (Πίναξ 3. 1.) ἐμφαίνεται, οὐχὶ δέ, ἀτυχῶς, ἀκέραιον, τὸ τελευταῖον τῶν πολεμικῶν τῆς Ἰλιάδος ἐπεισοδίων, τὸ ἐκτελεσθὲν πρὸ τοῦ Ἰλίου, ἔξωθεν τῶν Σκαιῶν πυλῶν, παρὰ τὰς Δύο Πηγὰς καὶ τὸν λόφον τῶν ἐρινεῶν, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὁ τοῦ Ἕκτορος φόνος ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως διαπραχθεὶς καὶ ἐν τῇ Χ. Ῥαψῳδίᾳ περιγραφόμενος. Αἱ ἐπὶ τοῦ Πύργου ὁρώμεναι γυναῖκες εἰσὶν αἱ τοῦ Ἕκτορος συγγενεῖς, ὀλοφυρόμεναι ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ προσφιλοῦς αὐταῖς νεκροῦ ἑλκομένου πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ὄπισθεν τοῦ ἅρματος τοῦ ἀμειλίκτου φονέως. Ὁ Τσούντας[1] ἔσφαλεν εἰπὼν τὰς ἐπὶ τοῦ Πύργου γυναῖκας *πρὸς τοὺς μαχομένους ἀποβλεπούσας*. Αὗται ἀποβλέπουσι πρὸς θέαμα μὴ ὁρατὸν μέν, ῥᾳδίως δὲ μαντευόμενον ὑπὸ τοῦ θεατοῦ. Ἐκ τῶν δύο ἐμπρὸς ἱσταμένων, τὴν μὲν ἐπὶ τὰ δεξιὰ τοῦ θεατοῦ εἰκάζω εἶναι τὴν Ἑκάβην τὴν ἀπαρηγόρητον μητέρα τοῦ πεσόντος ἥρωος, τίλλουσαν τὴν κόμην διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ῥίψασαν μακρὰν τὴν πολύτιμον τῆς κεφαλῆς καλύπτραν·

» . . . . ἡ δέ νυ μήτηρ
» τίλλε κόμην, ἀπὸ δὲ λιπαρὴν ἔρριψε καλύπτρην
» τηλόσε· κώκυσεν δὲ μάλα μέγα, παῖδ᾽ εἰσιδοῦσα.
Ἰλ. Χ. 405-407.

τὴν δὲ ἐπ᾽ ἀριστερά, ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ὁμήρου, ἣν ἀκριβῶς ἐτήρησεν ὁ καλλιτέχνης, ἀναγνωρίζω εἶναι τὴν Ἀνδρομάχην, τὴν ἀτυχῆ σύζυγον πρὸς ἣν οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἄγγελος ἐλθεῖν καὶ εἰπεῖν αὐτῇ ὅτι ὁ Ἕκτωρ ἔμεινεν ἐκτὸς τῶν πυλῶν τῆς πόλεως. Ἀγνοοῦσα τὰ συμβάντα ὕφαινεν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ διέταττε ταῖς ἀμφιπόλοις ἔχειν ἕτοιμα θερμὰ λουτρὰ τῷ Ἕκτορι ἐπιστρέψαντι ἐκ τῆς μάχης. Ἀλλ᾽ ὡς ἤκουσε τοῦ κωκυτοῦ καὶ τῆς οἰμωγῆς τῶν ἀπὸ τοῦ Πύργου, δεῦτε, λέγει ταῖς θαλαμηπόλοις, ἕπεσθον μοι δύο ὅπως ἴδω τί συνέβη· ἤκουσα τῆς φωνῆς τῆς σεβαστῆς μοι πενθερᾶς· ἐν ἐμοὶ δὲ πάλλει ἡ καρδία πρὸς τὸ στόμα, τὰ γόνατά μου ἐπάγωσαν. Οὕτως εἰποῦσα ἐξῆλθε τοῦ μεγάρου, ὡς μαινάς, παλλομένη τὴν καρδίαν . . . . Ἀλλ᾽ ἐά-

[1] Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1891 Σελ. 12.

σωμεν τὸν λόγον τῷ Ποιητῇ τῷ θαυμασίως ὁδηγήσαντι τὴν τοῦ τεχνίτου χεῖρα εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπὶ τοῦ Πύργου ἐλεεινῆς εἰκόνος διὰ τῶν ἑξῆς·

» Ὣς φαμένη μεγάροιο διέσσυτο, μαινάδι ἴση,
» παλλομένη κραδίην ἅμα δ' ἀμφίπολοι κίον αὐτῇ.
» Αὐτὰρ ἐπεὶ πύργον τε καὶ ἀνδρῶν ἷξον ὅμιλον,
» ἔστη παπτήνασ' ἐπὶ τείχεϊ· τὸν δ' ἐνόησεν
» ἑλκόμενον πρόσθεν πόλιος· ταχέως δέ μιν ἵπποι
» ἕλκον ἀκηδέστως κοίλας ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν·
» τὴν δὲ κατ' ὀφθαλμῶν ἐρεβεννὴ νὺξ ἐκάλυψεν·
» ἤριπε δ' ἐξοπίσω, ἀπὸ δὲ ψυχὴν ἐκάπυσσεν,
» τῆλε δ' ἀπὸ κρατὸς χέε δέσματα σιγαλόεντα,
» ἄμπυκα, κεκρύφαλόν τε ἰδὲ πλεκτὴν ἀναδέσμην,
» κρήδεμνον θ' ὅ ῥά οἱ δῶκε χρυσέη Ἀφροδίτη
» ἤματι τῷ, ὅτε μιν κορυθαίολος ἠγάγεθ' Ἕκτωρ
» ἐκ δόμου Ἠετίωνος, ἐπεὶ πόρε μυρία ἕδνα.
» ἀμφὶ δέ μιν γαλόῳ τε καὶ εἰνατέρες ἅλις ἔσταν,
» αἵ ἑ μετὰ σφίσιν εἶχον ἀτυζομένην ἀπολέσθαι.
Χ. 460-474

Τῷόντι δέ, καίτοι ἀμυδρᾶς οὔσης τῆς ἀπεικονίσεως, τὴν μὲν Ἑκάβην διακρίνομεν πρεσβυτέραν εἶναι καὶ μόνον τὴν καλύπτραν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀποβαλεῖν· ἡ δὲ Ἀνδρομάχη καὶ νεωτέρα καὶ ζωηροτέρα φαίνεται, τὴν δὲ κεφαλὴν ὅλως γυμνὴν ἔχει. Αἱ λοιπαὶ ὅθεν ἐπὶ τοῦ Πύργου γυναῖκες, αἱ ὄπισθεν τῆς Ἑκάβης καὶ Ἀνδρομάχης, εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ Ἕκτορος (γαλόῳ) καὶ αἱ σύζυγοι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ (εἰνατέρες).

Ὁ δὲ Πρίαμος ἰδὼν τὸν Ἕκτορος νεκρὸν ἑλκόμενον ὄπισθεν τοῦ ἅρματος τοῦ Ἀχιλλέως, ἀφῆκε τὸν Πύργον πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς Ἀνδρομάχης καὶ θέλοντα ἐξελθεῖν τῶν πυλῶν μόλις ἐκράτουν οἱ Τρῶες[1].

Οἱ δὲ γυμνοὶ ὑπὸ τοῦ τεχνίτου πεποιημένοι τοξόται καὶ σφενδονῆται, οἱ ἀπέναντι τῶν τειχῶν, οἱ ἔχοντες τεταμένα τὰ τηλεβόλα αὐτῶν ὅπλα, δηλαδὴ τὰ τόξα καὶ τὰς σφενδόνας, εἰσὶν οἱ γυμνῆται τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οἱ προπορευόμενοι συνήθως ὡς ἀκροβολισταὶ ἀρχομένης τῆς μάχης, καὶ καταλαμβάνοντες τὰ ἀνώμαλα καὶ στρατηγικῶς ἐπίκαιρα μέρη[2]. Οὗτοι, μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ, ἤτοι τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἐπὶ ἁρμάτων ἱππέων, ἡγουμένου τοῦ ἀπομηνίσαντος Ἀχιλλέως, καταδιώξαντες τοὺς φεύγοντας καὶ εἰς Ἴλιον ἐγκλεισθέντας Τρῶας, ἔμενον ἐπὶ τοὺς ἀπέναντι τῶν τειχῶν ἠρέμα ὑψουμένους λόφους, ἔνθα αἱ πηγαί, καὶ ἐπετήρουν τοὺς ἐν τῇ πόλει. Μείναντος δὲ τοῦ Ἕκτορος ἐκτὸς τῶν Πυλῶν, ὁ Ἀχιλλεὺς διώκων αὐτὸν περὶ τὴν πόλιν, πρὸς αὐτοὺς ἰδίως τοὺς τοξότας καὶ σφενδονήτας ἀνένευε διὰ τῆς κεφαλῆς ὅπως μὴ ῥίπτωσι *βέλη καὶ λίθους* κατὰ τοῦ Ἕκτορος.

» Λαοῖσιν δ' ἀνένευε καρήατι δῖος Ἀχιλλεύς,
» οὐδ' ἔα ἱέμεναι ἐπὶ Ἕκτορι *πικρὰ βέλεμνα*.
Χ. 205-206.

Ὅμοιόν τι συνέβη ὑπὸ τὸ Ἴλιον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, ἤτοι πρὸ τῆς διὰ τακτικῶν μαχῶν συγκρούσεως Ἑλλήνων πρὸς Τρῶας. Ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν παρατεταγμένων ὄντων, ὁ Πάρις προέτεινε διὰ τοῦ Ἕκτορος τὴν διὰ μονομαχίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Μενέλαον λύσιν τῆς ἔριδος· ὁ Ἕκτωρ χαρεὶς ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξῆλθε τῆς γραμμῆς καὶ κρατῶν μέσον τὸ δόρυ καθησύχασε τὰς φάλαγγας τῶν Τρώων. Ἀλλ' οἱ τοξόται καὶ σφενδονῆται Ἕλληνες ἐσκόπευον κατὰ τοῦ Ἕκτορος τακτοποιοῦντες τὰ βέλη ἐπὶ τῶν τόξων καὶ βάλλοντες κατ' αὐτοῦ λίθους·

» τῷ δ' ἐπετοξάζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
» *ἰοῖσίν τε τιτυσκόμενοι λάεσσί τ'* ἔβαλλον.
Γ. 76-80

Τότε ὁ Ἀγαμέμνων διὰ φωνῆς ἐκώλυσε τοὺς Ἕλληνας τοῦ βάλλειν τὸν Ἕκτορα. Φαίνεται ὅθεν ἐκ τῶν λεχθέντων ὅτι καὶ ἐνταῦθα οἱ σφενδονῆται καὶ τοξόται προηγοῦντο τοῦ λοιποῦ στρατοῦ, ἔμενον δὲ τελευταῖοι ἀποχωροῦντες, ληξάσης τῆς μάχης[1].

Οἱ δὲ δύο ἄνευ ὅπλων παρὰ τοῖς γυμνοῖς σφενδονήταις καὶ τοξόταις ἱστάμενοι ἄνδρες, ἀλλόκοτον ἔνδυμα ἢ μᾶλλον πήραν φέροντες, εἰσὶν ἢ κήρυκες, ἢ ἐπίκουροι, διανέμοντες βέλη καὶ λίθους τοῖς πολεμοῦσι· φαίνονται γὰρ κρατοῦντές τι ὅμοιον κηρυκείῳ, ἢ δέσμη βελῶν. Καὶ εἰ μὲν κηρύκειον τὸ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, τότε ἡ περιβολὴ σημεῖον ἀξιώματσς ἦν καὶ σεβασμοῦ· εἰ δὲ δέσμη βελῶν ἦν τὸ ἐν ταῖς δεξιαῖς τῶν ἀνδρῶν, τότε οὐχὶ ἐν-

[1] Ἰλ. Χ. 408.

[2] Καὶ κατὰ τοῦτο ὅθεν ἔσφαλεν ὁ Τσούντας εἰπὼν τοὺς σφενδονήτας καὶ τοξότας ὑπὲρ τῆς πόλεως αὐτῶν μάχεσθαι *κατὰ ἐχθρῶν ὧν οὐδεὶς ἐπὶ τοῦ τεμαχίου φαίνεται.*

[1] Ἐν δὲ τῇ πρὸ τῶν νηῶν μάχῃ οἱ τοξόται καὶ σφενδονῆται ὀρθῶς καὶ λογικῶς, ὡς καὶ ὁ Ποιητὴς ἐξηγεῖ (Ν. 709-722), μάχονται κεκρυμμένοι ὄπισθεν τῶν ἀσπίδας καὶ κράνη φερόντων μαχητῶν.

δυμα ἀλλὰ πήραν ἔφερον ὡς ἀποθήκην λίθων ἢ βελῶν. Ὁ εἷς μάλιστα τῶν δύο, ὁ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα δεικνύων, φαίνεταί μοι ἔχειν τι στρογγύλον ἐν τῇ χειρί. Φονευθέντος δὲ τοῦ Ἕκτορος, ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπεφάσισε μὲν πρῶτον τὴν περὶ τὴν πόλιν περιπόλησιν ἵνα ἴδῃ ἂν οἱ Τρῶες ἐσκέπτοντο ἐγκαταλεῖψαι τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλ᾽ εἶτα μνησθεὶς τοῦ ἀκλαύτου καὶ ἀτάφου κειμένου παρὰ ταῖς ναυσὶ Πατρόκλου, μεταβάλλει γνώμην καὶ προτρέπει τοὺς Ἕλληνας παιᾶνα ᾄδοντας ἐπανελθεῖν εἰς τὰ πλοῖα φέροντας ἐκεῖσε τὸν νεκρὸν Ἕκτορα. Τοῦτο, δοκεῖ μοι, ποιοῦσι καὶ οἱ σφενδονῆται καὶ τοξόται, τελευταῖοι ἑπόμενοι τῷ λοιπῷ στρατῷ.

Πάντα δὲ ταῦτα σαφῶς ἐξηγοῦνται διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς εἰκονίσεως τῶν τόπων καὶ τῶν δρώντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ἡ εἰκών, βεβαίως, ἐξετείνετο περὶ τὴν γαστέρα τοῦ ἀγγείου δεικνύουσα τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἑπόμενον τῷ ἅρματι τοῦ Ἀχιλλέως (σύροντι τὸν νεκρὸν Ἕκτορα) καὶ πορευόμενον πρὸς τὰ πλοῖα παιᾶνα ᾄδοντα ὡς ἐνετείλατο ὁ Ἀχιλλεύς·

» νῦν δ᾽ ἄγ᾽ ἀείδοντες παιήονα, κοῦροι Ἀχαιῶν.
» νηυσὶν ἐπὶ γλαφυρῇσι νεώμεθα, τόνδε δ᾽ ἄγωμεν.
X. 391-392.

Πάντων τὰ ὄμματα εἰσὶν ἐστραμμένα πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς μὲν θέαμα παρέχον, ἀλλ᾽ οἰκτρὸν καὶ *ἀεικὲς* ἔργον τοῦ ἥρωος τῆς Ἰλιάδος[1]. Τοῦτο μαρτυροῦσιν ἥ τε κατήφεια καὶ λύπη τῶν ἐπὶ τοῦ πύργου καὶ ἡ προφανὴς χαρὰ τῶν σφενδονητῶν καὶ τοξοτῶν οἵπερ τελευταῖοι βαδίζουσιν οἱονεὶ ἀλαλάζοντες καὶ πρὸς τέρψιν ταῖς σφενδόναις καὶ τοῖς τόξοις χρώμενοι. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχει νῦν ἡ εἰκών, ὁ θεατὴς ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῇ ἐναργῶς τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι περιγραφόμενα ἀπὸ τοῦ στίχου 430 μέχρι τοῦ τελευταίου τῆς Ῥαψῳδίας X.

Κατὰ καλὴν δὲ τύχην τὰ ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι τοῦ 429ου στίχου τῆς αὐτῆς Ῥαψῳδίας X. περιγραφόμενα, ἐμφαίνει ἡ περισωθεῖσα, καίτοι οὐδ᾽ αὐτὴ σῶα, ἐζωγραφισμένη εἰκὼν ἐπὶ τοῦ 54ου φύλλου τοῦ ἐν τῇ Ἀμβροσιανῇ Βιβλιοθήκῃ χειρογράφου τῆς Ἰλιάδος. Ταύτην ὑποβάλλω ἡμῖν (Πίναξ 3. 2) ἀντιγραφεῖσαν μὲν ἐκ τῆς Ὁμηρικῆς στοᾶς (galleria Omerica) τοῦ Ἰγκιράμη, ἔχουσαν δὲ τὰς διαστάσεις τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἰχνογραφημένην μόνον οὖσαν. Ἐπ᾽ αὐτῆς φαίνεται, πρὸς τὰ δεξιὰ τῷ ὁρῶντι τὴν εἰκόνα, βαδίζων πρὸς τὸν πύργον, ὁ *πελώριος* Ἀχιλλεὺς μετὰ Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἀτενίζων τὰ ὄμματα πρὸς τὸν Ἕκτορα τὸν μείναντα μόνον ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοῦ Ἰλίου, παρὰ τὰς παρακλήσεις καὶ τὰ δάκρυα τῶν ἐπὶ τοῦ πύργου φιλτάτων αὐτοῦ γονέων·

» ὣς τώγε κλαίοντε προσαυδήτην φίλον υἱόν,
» πολλὰ λισσομένω· οὐδ᾽ Ἕκτορι θυμὸν ἔπειθον·
» ἀλλ᾽ ὅγε μίμν᾽ Ἀχιλλέα πελώριον ἆσσον ἰόντα.
X. 90-92.

Καίτοι δὲ ἄνευ κεφαλῆς ὁ ἐπ᾽ ἀριστερὰ ἀνήρ, πρὸς ὃν ἀποβλέπει ὁ Ἀχιλλεύς, ῥᾳδίως ἀναγνωρίζεται καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου σώματος καὶ ἐκ τῆς στάσεως, ὡς ὢν ὁ Ἕκτωρ, ὁ μείνας πρὸ τῶν πυλῶν ὅπως ἀντιστῇ τῷ Ἀχιλλεῖ, ὁ *ἐρείσας* τὴν ἀσπίδα αὐτοῦ πρὸς τῷ προέχοντι πύργῳ.

» . . . . ὁ δὲ προπάροιθε πυλάων
» ἑστήκει ἄμοτον μεμαὼς Ἀχιλῆϊ μάχεσθαι. X.36.
» πύργῳ ἔπι προὔχοντι φαεινὴν ἀσπίδ᾽ ἐρείσας. X.97.

Πρῶτος δὲ ἰδὼν τὸν Ἀχιλλέα ἐρχόμενον πρὸς τὰς πύλας ἦν ὁ γέρων Πρίαμος, ὃς καὶ ἐλεινῶς παρακαλεῖ τὸν Ἕκτορα, ἐκτείνων τὰς χεῖρας, μὴ περιμένειν τὸν Ἀχιλλέα.

» τὸν δ᾽ ὁ γέρων ἐλεεινὰ προσηύδα χεῖρας ὀρεγνύς·
» Ἕκτωρ, μή μοι μίμνε, φίλον τέκος, ἀνέρα τοῦτον.
X. 25-38.

Ἀφ᾽ ἑτέρου ἡ μήτηρ ὠδύρετο δακρυχέουσα, ἀνοίγουσα τὸν κόλπον καὶ δεικνύουσα τὸν μαστόν·

» μήτηρ δ᾽ αὖθ᾽ ἑτέρωθεν ὀδύρετο δακρυχέουσα.
» κόλπον ἀνιεμένη ἑτέρηφι δὲ μαζὸν ἀνέσχε
» καί μιν δακρυχέουσ᾽ ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.
X. 79.

Ἐκ τῶν δύο ὅθεν ἐπὶ τοῦ Πύργου ἱσταμένων καὶ τὰς χεῖρας ἐκτεινόντων ἡ μὲν ἐπ᾽ ἀριστερὰ τοῦ θεατοῦ ἐστι πιθανῶς ἡ Ἑκάβη, ὁ δὲ Πρίαμος οὗτινος μόνον οἱ βραχίονες σώζονται, ἦν ἐπὶ τὰ δεξιά.

Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ τεμαχίου τοῦ ἀργυροῦ ἀγγείου βλέπομεν, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τῶν τοξοτῶν καὶ σφενδονητῶν, πολλὰ σχήματα, τὰ μὲν κυκλοτερῆ τὰ δὲ ἐπιμήκη· πρὸς τὰ ἄνω δὲ τοῦ τεμαχίου, δένδρα ἀγρίας συκῆς, πολλὴν ἔχοντα ὁμοιότητα τῇ κοινῶς λεγομένῃ συκῇ Βαρβαρίας (opuntia vulgaris). Διὰ τούτων ὁ τὸ ἀγγεῖον κοσμήσας τεχνίτης, ἑπόμενος

[1] «Ἦρα, καὶ Ἕκτορα δῖον ἀεικέα μήδετο ἔργα. X. 395-404.

τῇ Ἰλιάδι, τοπογραφεῖ θαυμασίως, διὰ μὲν τῶν εἰρημένων σχημάτων δεικνύων τὰς ἀπέναντι τοῦ τείχους τοῦ Ἰλίου πηγὰς καθ' ἃς ἐφονεύθη ὁ Ἕκτωρ, διὰ δὲ τῶν δένδρων τοὺς ἔτι καὶ νῦν φυομένους ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι ἐρινεοὺς οὓς καὶ ἐγὼ τῷ 1864 ἴδον ἄνω τῶν πηγῶν, πρὸς νότον τῶν καθ' αὐτὸ λόφων Βουναρβασί, ἐπὶ ὑψωμάτων, ἅπερ ἴσως αἰνίττονται οἱ λόγοι τῆς Ἀνδρομάχης πρὸς τὸν Ἕκτορα.

»ἀλλ' ἄγε νῦν ἐλέαιρε, καὶ αὐτοῦ μίμν' ἐπὶ πύργῳ.
»μὴ παῖδ' ὀρφανικὸν θείῃς, χήρην τε γυναῖκα·
»λαὸν δὲ στῆσον παρ' ἐρινεόν, ἔνθα μάλιστα
»ἄμβατός ἐστι πόλις, καὶ ἐπίδρομον ἔπλετο τεῖχος.

Ὁ Τσούντας εὑρίσκων τὰ ἐπὶ του ἡμετέρου τεμαχίου δένδρα ὅμοια τοῖς ἐπὶ τῶν ποτηρίων Βαφείου, λέγει αὐτὰ εἶναι ἐλαίας ἀγρίας. Ἀλλ' ἐγὼ καὶ πρὶν ἢ ἀνακαλύψω τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐπὶ τοῦ τεμαχίου εἰκόνος καὶ πεισθῶ ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ τεμαχίου δένδρα εἰσὶν ἐρινεοὶ καὶ οὐχὶ ἐλαῖαι, εὕρισκον ἀνόμοια κατὰ τὸ φύλλωμα τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῶν δένδρων. Καὶ ὁ παρ' ἡμῖν δὲ ἔξοχος βοτανικὸς Χελδράϊχ, ἐπανειλημμένως ἐξετάσας τὰ ἐπὶ τῶν ποτηρίων Βαφείου δένδρα, ἀποφαίνεται, κρίνων ἐκ τοῦ τρόπου τῆς θέσεως τῶν φύλλων ἐπὶ τῶν κλάδων, ὅτι ταῦτα εἰσὶν ἐλαῖαι. Περὶ δὲ τῶν δένδρων τῶν ἐπὶ τοῦ ἐκ Μυκηνῶν ἀργυροῦ τεμαχίου λέγει ὅτι ὁ τεχνίτης ἤθελε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀπεικονῖσαι φύλλα συκῆς ἀγρίας, ἀλλ' ἀτεχνῶς γενομένης τῆς ἀπεικονίσεως, τὰ φύλλα ὁμοιάζουσι φύλλοις συκῆς Ἰνδικῆς (Cactus, opuntia), φυτοῦ Μεξικανοῦ εἰς Εὐρώπην μετενεχθέντος μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς. Εὗρε δὲ ὁ κ. Χελδράϊχ καὶ ἐν Ἑλλάδι τὰ νέα φυτὰ τῆς ἀγρίας συκῆς ἔχειν τὰ φύλλα παρεμφερῆ τοῖς φύλλοις τῶν ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ τεμαχίου δένδρων.

Ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας, ἡ ἧττα καὶ ὁ θάνατος τοῦ γενναίου αὐτῆς ὑπερασπιστοῦ οὐκ ἦσαν βεβαίως ἀναμνήσεις εὐάρεστοι τοῖς Ἀσιανοῖς, ὥστε ἀπίθανος φαίνεται ἡ κατασκευὴ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ δημιουργοῦ ἐγχωρίου. Μόνοι οἱ Φοίνικες οἱ, κατὰ τὸν Ὅμηρον, χρυσῷ δεδεμένους ὅρμους ἠλέκτρου[1] καὶ πολυτελῆ ἀγγεῖα[2] εἰς Ἑλλάδα ὡς ἔμποροι μεταφέροντες, ἠδύναντο ἴσως καὶ τὸν ἡμέτερον ἀργυροῦν κρατῆρα ἀπὸ Σιδῶνος εἰς Μυκήνας μετακομίσαι, παραγγέλλοντες τὴν κατασκευὴν τοῖς *πολυδαιδάλοις* Σιδωνίοις δημιουργοῖς, δίδοντες αὐτοῖς καὶ τὰ σχέδια τῶν ἀρεστῶν τοῖς Ἕλλησι παραστάσεων πρὸς κόσμον. Ἀλλ' ἡ λεπτομέρεια καὶ ἀκρίβεια τῆς ἡμετέρας εἰκόνος περὶ τὰς τοπογραφικὰς ἐνδείξεις ἀποκρούει, κατ' ἐμέ, τὴν ὑπόθεσιν τῆς τῶν Φοινίκων ἀναμίξεως ἐν τῇ γε κατασκευῇ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου. Ἕνεκα τούτου Ἑλληνικὸν νομίζω τὸ ἔργον καὶ ἐν Ἑλλάδι ποιηθέν. Τὸ δὲ ἐπ' ἀριστερὰ τῆς εἰκόνος, ὡς σῆμα ἢ κόσμημα κρεμάμενον, φαίνεταί μοι ἐμφαῖνον ἓν τῶν δύο μεγαλοπρεπῶν ὠτίων τοῦ κρατῆρος. Καὶ οἱ γυμνοὶ δὲ τοξόται καὶ σφενδονῆται ὕφος Ἑλληνικὸν δίδουσι τῷ ἔργῳ, διὰ τὸ εἶναι ἀεὶ τοὺς Ἕλληνας λιτοτέρους τῶν Ἀσιανῶν κατὰ τὴν περιβολήν, καὶ ἐκ παλαιοῦ γυμνοὺς κατελθεῖν εἴς τε τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς ἀγῶνας.

Κατὰ τὴν Ἰλιάδα πάντες οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἦσαν ἐνδεδυμένοι, ἀλλ' οἱ τεχνῖται, ὡς φαίνεται, πολὺ ἐνωρὶς ἤρξαντο ποιοῦντες γυμνοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μάλιστα τοὺς ἔχοντας σώματα σύμμετρα, εὔκαμπτα, χαρίεντα, οἷα καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐπὶ τοῦ τεμαχίου σφενδονῆται καὶ τοξόται ἔχουσιν.

Ἄρδην δὲ καταστραφέντος τοῦ Ἰλίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, φανερὸν ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου κατὰ παράδοσιν ἢ ἐξ εἰκασίας ἐποίησε τὸ τεῖχος καὶ τὸν πύργον καὶ τὰ λοιπὰ ὁρώμενα οἰκοδομήματα. Περὶ δὲ τοῦ ἀνδρός, τοῦ πρὸς τὰ κάτω τοῦ τεμαχίου, τοῦ δεικνύοντος τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ σώματος μόνον, τοῦ φέροντος κράνος ἐξ ἱμάντων καὶ χειτῶνα χειριδωτόν, οὐδὲν βέβαιον δυνάμεθα εἰπεῖν. Ἴσως δι' αὐτοῦ ὁ τεχνίτης δεικνύει ἡμῖν Αἴαντα τὸν Λοκρὸν τὸν *λινοθώρηκα* (Β 527-530), τὸν ἀρχηγὸν τῶν Λοκρῶν τῶν ἐλθόντων σὺν αὐτῷ εἰς Ἴλιον ἄνευ *περικεφαλαιῶν καὶ ἀσπίδων, ἀλλὰ πεποιθότων τόξοις καὶ σφενδόναις*· (Ν. 712-717). Πιθανῶς δὲ αὐτοὺς τοὺς Λοκρούς, τοὺς μὴ φέροντας ἀμυντικὰ ὅπλα (κόρυθας καὶ ἀ-

[1] Ὀδυσ. Ο. 415-463.

[2] Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τεθεὶς ὡς ἆθλον ταχύτητος ἀργυροῦς κρατὴρ ἐκ Σιδῶνος, ἦν ἴσως μείζων καὶ καλλίων τοῦ ἡμετέρου, κατά γε τὸν Ὅμηρον.

»ἀργύρεον κρατῆρα τετυγμένον· ἓξ δ' ἄρα μέτρα
»χάνδανεν· αὐτὰρ κάλλει ἐνίκα πᾶσαν ἐπ' αἶαν
»πολλόν· ἐπεὶ Σιδόνες πολυδαίδαλοι εὖ ἤσκησαν
»Φοίνικες δ' ἄγον ἄνδρες ἐπ' ἠεροειδέα πόντον. Ἰλ. Ψ. 740.

σπίδας), παρίστησιν ἡ ἡμετέρα εἰκών· ἐποίησε δὲ αὐτοὺς γυμνοὺς ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀγγείου, εὑρὼν ἐν τῇ Ἰλιάδι γυμνὸν ἀποκαλούμενον τὸν Λυκάωνα, τὸν μὴ φέροντα ἀμυντικὰ ὅπλα·

»γυμνόν, ἄτερ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος, οὐδ' ἔχεν ἔγχος,
»ἀλλὰ τὰ μὲν ῥ' ἀπὸ πάντα χαμαὶ βάλε . . . . Φ. 50.

Ταῦτα ἀναμιμνήσκουσί μοι γραφὴν ἣν εἶδον πρὸ ἐτῶν παριστᾶσαν τὸν Ἀχιλλέα ὅλως γυμνόν, ξίφος μόνον ἔχοντα, τὸν δὲ κολεὸν τοῦ ξίφους δυσεξηγήτως ἐξηρτημένον ἀπὸ τοῦ γυμνοῦ σώματος τοῦ ἥρωος. Ὁ τεχνίτης, ἐκ τῶν γνωστῶν τότε ζώντων ἀγαλματοποιῶν ἐποίησεν οὕτω τὸν Ἀχιλλέα κακῶς ἐξηγήσας τὰ ἔπη τῆς Ἰλιάδος·

» . . . . ὁ δ' ἔσθορε, δαίμονι ἶσος,
»φάσγανον οἶον ἔχων . . . . Φ. 18-19.

Διὰ τούτων ὁ Ποιητὴς ἐννοεῖ ὅτι ὁ Ἀχιλλεύς, ὅτε ἐπήδησεν εἰς τὸν Σκάμανδρον, εἶχε μόνον ὅπλον τὸ ξίφος, οὐχὶ δὲ ὅτι ἦν καὶ ἄνευ κράνους, θώρακος, περικνημίδων, πεδίλων, χιτῶνος, ἐν ἑνὶ λόγῳ γυμνός. Ἀλλ' ἴσως καὶ ἐν γνώσει ὁ καλλιτέχνης παρεξήγησε τὸν Ποιητήν, θέλων ἐν τῷ γυμνῷ Ἀχιλλεῖ ἐπιδεῖξαι εὐφυΐαν περὶ τὴν τέχνην.

Καὶ τὸ εὕρημα ὅθεν τοῦτο τὸ ἐκ Μυκηνῶν ἐπίκουρον μὲν ἔρχεται ἡμῖν, ὡς συνᾷδον τῇ Ἰλιάδι, ἄπελπι δὲ τοῖς ἀναμένουσι τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου ἐπὶ τῶν λόφων τοῦ Ἰσαρλήκ, ἔνθα οὔτε πηγαί, οὔτε ἐρινεοὶ ὑπάρχουσι.

Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΟ ΓΟΡΓΟΝΕΙΟΝ

ΕΝ ΤΩΙ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΨΗΦΙΔΩΤΩΙ

(Πίν. 4)

Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1892 ὁ κ. Ἰάκωβ. Δραγάτσης ποιούμενος ἀνασκαφὰς ἐν Πειραιεῖ πρὸς τὴν Δυτικὴν Παραλιαν τῆς Ζέας ἐπὶ τῶν φαινομένων ἰχνῶν οἰκοδομῆς ρωμαϊκῶν χρόνων ἐν οἰκοπέδῳ Ἀγγέλου Καμπᾶ κατ' ἐντολὴν τῆς ἐν Ἀθήναις ἑδρευούσης Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ἀνέσκαψε καὶ εἰς φῶς ἤγαγε μωσαϊκὸν καλῆς τέχνης φέρον ἐν τῷ κέντρῳ συσπειρουμένου ἀκτινοειδοῦς κοσμήματος, ἀποτελουμένου ἐκ τριγωνικῶν ἀβακίων διαφόρων χρωμάτων ἀμοιβαίως ἐναλλασσομένων, κεφαλὴν Μεδούσης ὕψους 0,65. Ἐν ταῖς γωνίαις τοῦ ὀρθογωνίου τετραγώνου, ὅπερ περιβάλλει τὸ ὅλον μουσείωμα, εἶνε ἐψηφοθετημένα τέσσαρα μεγάλα φύλλα κισσοῦ. Ἡ ψηφιδόθετος κεφαλὴ τῆς Μεδούσης ἠγοράσθη χρήμασι τῆς Ἀρχ. Ἑταιρίας (ἀντὶ δρ. χιλίων) καὶ ἀρθεῖσα ἐκ τῆς θέσεως, ἔνθα εὑρέθη, μετηνέχθη εἰς τὸ Κεντρικὸν Μουσεῖον, ὅπου ἐτοποθετήθη μετὰ πλείστης ἐπιμελείας ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἐδάφους τῆς αἰθούσης τῶν Κοσμητῶν [1].

Ἡ κεφαλὴ τῆς Μεδούσης εἶνε κατεσκευασμένη ἐκ λίαν σμικρῶν ψήφων, κατὰ τὸ τέταρτον περίπου μικροτέρων τῶν τὸ ὅλον μουσείωμα ἀπαρτιζουσῶν. Εἶνε δὲ αὗται εὐαρίθμων σχετικῶς ὑποχρώσεων, οἷον λευκοῦ, βαθυκυάνου, κεραμόχρου, φαιοῦ καὶ ὑπώχρου. Ἡ τέχνη φαίνεται ἀρίστη, ἡ δ' ἐξεργασία τῆς κεφαλῆς μετὰ πάσης λεπτότητος περὶ τὴν διάθεσιν τῆς φωτοσκιάσεως καὶ τὴν πλαστικὴν ἀνάδειξιν τῶν σχημάτων καὶ τῶν μυόνων. Ἀναγνωρίζει τις ἐν αὐτῇ χεῖρα δεξιὰν καὶ ἠσκημένην τεχνίτου, πρωτίστως δὲ τὴν τοῦ πρωτοτύπου, ἀφ' οὗ ἀφεύκτως αὕτη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀντεγράφη, ἀρετὴν δὲ καὶ ἐξέχουσαν ἀριστοτεχνίαν.

Ἐὰν δ' ἐν τῷ μωσαϊκῷ κατέχωμεν τοιαύτην λεπτότητα καὶ ἀκρίβειαν ὑποτυπώσεως ἔν τε τῇ ἐκφράσει καὶ ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς κινήσεως τῶν ὀμμάτων καὶ τῆς ὅλης κεφαλῆς, πολλῷ μᾶλλον θὰ ἦσαν θαυμασίως ταῦτα ἐκτετελεσμένα ἐν τῷ πρωτύπῳ.

Ἡ ἰδέα τῆς Γοργοῦς ὡς καὶ ὁ περὶ αὐτῆς μῦθος φαίνεται ἀρχαιοτάτη, τοῦ τε Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡ-

[1] Πρβλ. Δελτ. Ἀρχαιολ. 1893 σελ. 23 ἀριθ. 7.

σιόδου περὶ αὐτῆς ᾀδόντων ὡς γνωστῆς ἤδη τῷ συγχρόνῳ αὐτῶν κόσμῳ. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ὁ τῆς Γοργοῦς λόγος καὶ ἡ περὶ τοῦ θανάτου αὐτῆς μυθοπλαστία ἦλθον ἐξ Ἀνατολῆς, ὅπου καὶ τοσούτων ἄλλων τῆς μυθολογίας προσώπων αἱ ῥίζαι εὕρηνται. Πότε δ' ὅμως καὶ πόθεν ἀκριβῶς, ἐκ τίνος χώρας εἰδικῶς δηλ. προέκυψεν αὕτη καὶ μετεκομίσθη εἰς Ἑλλάδα, ἰδοὺ ὅ,τι ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιλύσῃ ἡ περὶ τοὺς μύθους τῶν παλαιῶν ἐπιστήμη.

Οὐχὶ δὲ μόνον ἡ ἰδέα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ χαρακτὴρ καὶ ὁ τύπος τῆς φυσιογνωμίας, τῆς τὸ φρικῶδες καὶ ἀποτρόπαιον ἐμφαινούσης ἑτοίμη ἤδη, πεπλασμένη καὶ ἀκριβῶς πως διαγεγραμμένη εἰσήχθη ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

«Πράγματι, λέγει ὁ *Φουρτβαΐγκλερ* [1], πιστεύω ὅτι δύναμαι νἀποδείξω ἴχνη ἐκ τῆς προελεύσεως αὐτῆς. Σημεῖόν τι ἐν ταῖς χιττικαῖς ἐπιγραφαῖς συχνότατα ἁπαντῶν παρίστησι προσωπεῖον ἐπὶ καμπύλης ῥάβδου ἐμπεπηγμένον μὲ γλῶσσαν προεξέχουσαν. (πρβλ. Transact of soc. of Bibl. Arch. 8. Taf. 3. Stein von Djerabis, τὸ αὐτὸ ἐπίσης παρὰ Wright Hitt. Empire). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόδειξις ποιᾶς τινος ἐπιδράσεως βορειοασσυριακῆς τέχνης οὐ μόνον ἐπὶ τὴν Κύπρον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ αὐτὸν τὸν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικὸν πολιτισμὸν δὲν εἶνε ἀδύνατος, διὰ τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ καὶ ἡ ὑποτόπισις σχέσεώς τινος τοῦ Γοργονείου πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς βορειοασσυριακῆς ἐπιγραφῆς φερόμενον μορφάζον Προσωπεῖον.»

Φαίνεται δ' ὅτι ἡ τοῦ *ἀποτροπαίου* ἰδιότης τοῦ Γοργονείου ἦν καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη, πλεῖστα δὲ ὑπάρχουσι τὰ διαπιστοῦντα τὴν ὡς *ἀβασκάντου*, ὡς «φυλακτοῦ» καὶ περιάπτου (amulette) χρῆσιν καὶ ἐφαρμογὴν αὐτοῦ. Ἀκόμη σήμερον ἀπαντῶσιν οἱ ἐξερευνηταὶ καὶ ἐπισκέπται τῶν ἀγρίων χωρῶν τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς τοιαύτας ἀποτροπαίους μορφάς, ἐμφαινούσας τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ φρικίασιν, τὸ ἀπολιθοῦν ὄντως στυγερὸν βλέμμα, τὴν ὑπερτάτην τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης ἔκφρασιν.

Ἀλλ' ὅ,τι μᾶλλον συγκεκριμένως καὶ ἀκριβῶς δύνανται ἡ παλαιοντολογικὴ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Ἀρχαιολογία νὰ βεβαιώσωσι καὶ ὡς ἀσφαλὲς νὰ παραδώσωσιν ἡμῖν εἶνε ἡ ἀρχική, ἀρχέτυπος καὶ πρωτίστη ἐν τῇ τέχνῃ ἐμφάνισις καὶ καλλιτεχνική, ἔστω καὶ πάντη ἄξεστος καὶ βάναυσος ἔτι, ὑποτύπωσις τοῦ Γοργονείου.

Αὕτη δὲ δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὡς ἀρχαιοτέρα καὶ πρὸ τῆς ἑβδόμης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος συντελεσθεῖσα. Καί δύναται μέν τις εὐλόγως νὰ ἀντικρούσῃ τὴν γνώμην ταύτην διὰ τῆς προσαγωγῆς δύο χωρίων τοῦ Ὁμήρου, ὅπου γίνεται μνεία γραπτῆς καὶ εἰκονικῆς ἀναπαραστάσεως τῆς Μεδούσης, ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ κριτικοὶ καὶ ἐξελεγκταὶ ἀρχαιολόγοι διΐστανται περὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκδοχὴν τῶν περιγραφῶν τούτων καὶ ἀμφισβητοῦσι μάλιστα, ὡς ἐποίησεν ὁ προμνημονευθεὶς Φουρτβαΐγκλερ, τὴν γνησιότητα τῶν στίχων τοῦ Ποιητοῦ.

Ἡ διαγραφὴ δ' ὅμως τῶν στίχων τούτων προσκρούει κατὰ πολλῶν δυσχερειῶν. Καὶ πρῶτον ἁπάντων δὲν βλέπομεν ὁποίαν δυσκολίαν θὰ εἶχεν ἡ ἀπεικόνισις τοῦ Γοργονείου τόσον ἐνωρὶς ἐν τῇ τέχνῃ, μορφῆς τόσον ἀρχετύπου καὶ βαναύσου, ἀφοῦ μάλιστα καὶ οἱ μᾶλλον ἐν τῇ κατωτάτῃ βαθμίδι τοῦ πολιτισμοῦ λαοὶ ἔχουσι γεγραμμένας τοιαύτας εἰκόνας ἐπὶ τῆς πανοπλίας των. Εἶνε δὲ ἰδίᾳ τὸ γοργόνειον, οἷον παρίστησιν αὐτὸ ἡ ἀρχαιοτάτη τεχνοτροπία, ἐντελῶς βαναυσούργημα καὶ παράστασις ἄξεστος καὶ χονδροειδὴς λαοῦ ἀγρίου καὶ φυλῆς ἀπαιδεύτου. Πᾶν ἄλλο δὲ ἢ τοιοῦτος ἦτο ὁ λαός, ὃν περιγράφουσι τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη καὶ οὗ εἰς φῶς ἤγαγε πλεῖστα μνημεῖα καὶ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου χρειώδη σκεύη ἡ ἀποκαλυπτικὴ σκαπάνη τοῦ εὐτυχοῦς θυσαυροδίφου Σλῆμαν. Ἀπὸ παντὸς στίχου τοῦ Ὁμήρου κατάδηλος ἡμῖν γίγνεται ἡ ἀνωτέρα πως θέσις ἐν τῷ πολιτισμῷ τῶν φύλων ἐκείνων καὶ ἡ φιλόκαλος ἀνάπτυξις αὐτῶν ἐν πολλοῖς. Ὁ Ποιητής, ὁ τοσοῦτον πιστῶς τὸν κόσμον ἐκεῖνον περιγράψας μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, ὁ οὐδὲν κατὰ φαντασίαν συλλαβών, οὐδέ τι αὐτόθεν μυθοπλαστήσας, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ περιγράψῃ καὶ τὴν Γοργὼ ἐν ἀσπίδι, ἂν μὴ ἔβλεπε ταύτην πράγματι οὕτω ἀπεικονισμένην. Θὰ ἦτο δὲ αὕτη συνήθης ἐπασπίδιος παράστασις καὶ ἐκ τούτου εὐθὺς αὐτῆς ἐν πρώτοις ὁ Ποιητὴς μνημονεύει. Ἐὰν οἱ στίχοι ἐκεῖνοι, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ κ. Φουρτβαΐγκλερ, ἦσαν παρεμβολὴ μεταγενεστέρα, τότε θὰ ἐτέθησαν βεβαίως ὅπως συμπληρώσωσι κενόν,

[1] *Roscher*. Ausführliches Lexikon der Griechischen und Römischen Mythologie. Leipsig. 1884 - 1890. σελ. 1705.

ἢ διασαφήσωσί τι σκοτεινόν, ὡς συνήθως, ἐνῷ οὐδέτερον τούτων συμβαίνει ἐν τοῖς ἐν λόγῳ χωρίοις. Ἐξοβελιζομένων τῶν στίχων ὁ *μεσώτερος ὀμφαλὸς* τῆς ἀσπίδος μένει κενὸς καί δὴ «*βαθυκύανος*», θὰ παρείχετο δὲ λίαν ἀτυχῆ ἄποψιν αὐτὴ ἡ μέλαινα κηλὶς ἐν μέσῳ τῶν *ἀπαστραπτόντων δέκα κύκλων* καὶ τῶν *εἴκοσι λευκῶν κασσιτερίνων* ὀμφαλῶν. Ἡ στοιχειώδης αἰσθητικὴ τοὐλάχιστον θὰ κατεδίκαζε τοιοῦτόν τινα διάκοσμον.

Μετὰ τὴν μόνην ταύτην ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου παραδεδομένην ἡμῖν τεχνικὴν παράστασιν, τὸ Γοργόνειον ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν ἀρχαιοτάτῃ καὶ ἀναμφιρήστου γνησιότητος κεράμῳ οὐχὶ μόνον ὡς κεφαλὴ ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ὡς βαδίζουσα Γοργὼ ἐπὶ πινακίου ἐκ Κεράμου τῆς ἀρχαίας Ροδίας τέχνης ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ [1].

Τὸ γοργόνειον εἶνε ἤδη τελείως πεπλασμένον. Συγχρόνου τεχνουργίας εἶνε καὶ τὸ περισωθὲν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἐξ ἠλέκτρου νόμισμα. Τὸ πρῶτον τούτων ἔχει τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν ὅτι φέρει τρίχας κάτωθεν τῆς γένυος, εἶδος γενείου, ἴσως πρὸς ἐπίτασιν τοῦ ἀποτροπαίου. Ἀναγκαῖον δ' ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ὁμοιότητα τοῦ γοργονείου πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν νεκρῶν ἐγκλειόμενα ἐν τοῖς τάφοις προσωπεῖα καὶ πάσας τὰς παραπλησίους, ὡς *ἀβάσκαντα* καὶ *ἀποτρόπαια*, μετὰ τῶν νεκρῶν συνθαπτομένας παραστάσεις.

Φαίνεται δ' ὅτι ἀρχαιοτέρα ἦτο ἡ μόνη τῆς κεφαλῆς ἀπεικόνισις καὶ ὅτι βραδύερον παρεισήχθη καὶ ἡ τοῦ λοιποῦ σώματος ὑποτύπωσις Τολμῶμεν ἐκ τούτου νὰ εἰκάσωμεν μήπως οὐχὶ τις τῶν μέχρι τοῦδε προταθεισῶν ἐτυμολογιῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ πρὸς τὴν λέξιν *Γολγό* = κρανίον τῆς ἑβραϊκῆς (πρβ. *Γολγοθᾶ* = θέσις κρανίου) συγγένεια τῆς «Γοργοῦς» θὰ ἦτο καὶ ἡ πιθανωτέρα. Ἄλλως τε καὶ ὁ μῦθος ἐπικυροῖ τοῦτο, τοῦ Περσέως ἀποτεμόντος καὶ ἀποκομισαμένου ἐν «κιβύσει» τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης. Τοιοῦτον ἀρχαιότατον Γοργόνειον θὰ ἦτο καὶ τὸ ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Ἄργους προσκεκολλημένον κατὰ τὸν Παυσανίαν. Τοῦ ἀρχικοῦ τούτου τύπου ἕτερον ἔτι πιστὸν ὁμοίωμα ἔχομεν ἐν τῷ ἐν *Σπάτᾳ* ἀνασκαφέντι ἀκρωτηρίῳ.

Στομα ἰσχυρῶς καὶ παντάπασιν ἠνεῳγμένον καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἀνεσπασμένον, ἐξ οὗ διαφαίνονται πάντες οἱ ὀδόντες μετὰ τῶν λίαν ἀνεπτυγμένων κυνοδόντων, λίαν ἀνεπτυγμέναι γένυς, γλῶσσα ἐκτεταμένη καὶ πρὸς τὰ κάτω διήκουσα, μεγάλοι, βλοσσυροί, (ἐξ οὗ καὶ *βλοσσυρῶπις* παρ' Ὁμήρῳ, λ. 634) ὀφθαλμοὶ καὶ πρόσωπον στρογγύλον καθ' ὁλοκληρίαν, μόνον τῆς γένυος κάτωθεν ὀλίγον προεχούσης· ἰδοὺ τὰ σπουδαιότατα χαρακτηριστικὰ τοῦ Γοργονείου ὡς ἀληθοῦς μορμολυκείου. Ἡ κόμη συνήθως εἶναι λεία ἐπὶ τοῦ μετώπου διεσκευασμένη ἢ ἐν μικροῖς ἰούλοις ἢ ἐν κυματοειδεῖ σχήματι. Ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρονται μία καὶ πλείους ρυτίδες, αἵτινες ἐκδηλοῦσι τὸ σύνοφρυ καὶ τὸ μανικὸν τῶν ὀμμάτων, ἐκ δὲ τῶν ὤτων ἐξήρτηνται συχνάκις κυκλικὰ ἐνώτια.

Δὲν εἶνε τῆς παρούσης μελέτης ἔργον ἡ ἐξεύρεσις καὶ ἀναζήτησις τῆς ῥίζης τοῦ περὶ Μεδούσης μύθου. Τοσαῦτα ἐγράφησαν καὶ τοσαῦται ἐξηνέχθησαν περὶ ταύτης γνῶμαι καὶ ὑποθέσεις, ὥστε οὐδὲ τόμος ὅλος θὰ ἤρκει ὅπως περιλάβῃ ταύτας ἁπάσας. Νομίζομεν μόνον ὅτι δὲν εἶναι λίαν πιθανὴ ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀρχῆς τοῦ μύθου ἐν τοῖς μετεωρολογικοῖς φαινομένοις, πολλῷ δὲ μᾶλλον οἰκειοτέρα εἶνε ἡ γνώμη περὶ ἐκστρατείας τινὸς κατ' ἀγρίων Ἀμαζόνων, ὧν ἡ φοβερὰ ὄψις καὶ τὸ ἀτρόμητον ἐν ταῖς μάχαις θὰ εἶχεν ἐκφοβίσει πάλαι ποτὲ τὰ μέγιστα τοὺς λαούς, ἐν δὲ τῇ εὐφαντάστῳ διανοίᾳ των ἔπλασαν τὴν τερατώδη ταύτην μορφὴν τῆς ἡρωΐδος, ἧς ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν ὁ Περσεὺς θριαμβευτικῶς ἐκόμισεν εἰς Ἑλλάδα καταπτοήσας καὶ εἰς ἔκστασιν καὶ ἀπολίθωσιν ἐμβαλὼν τοὺς θεασαμένους αὐτὴν τὸ πρῶτον ἐπιστρέψαντος καὶ ἐπιδεικνύντος τὸ δεινὸν λάφυρον.

Τὸ γοργόνειον εἶνε τὸ σύμβολον τῆς ἐπιθανατίου ὀδύνης καὶ τοῦ τρόμου ἅμα, τῆς φρικιάσεως καὶ τοῦ ῥίγους, ἃ προξενοῦσιν αἱ πολλαὶ σφαγαὶ καὶ αἱ ἐν πολέμῳ καρατομήσεις.

Τοὺς περιελισσομένους ὄφεις, τὰς χαλκᾶς πτέρυγας καὶ τοὺς ὡς συῶν κυνόδοντας ἔπλασεν ἡ φαντασία ἡ ἐξημμένη τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, οὐδαμῶς δὲ πιθαναὶ φαίνονται ἡμῖν αἱ σχέσεις τῶν ἐμβλημάτων πρὸς τὰ φυσικὰ καὶ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, οἵας εὑρίσκουσι πολλοὶ ἀρχαιολόγοι.

Τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου ἀρχικοῦ προτύπου ὑπάρχουσιν ἱκανὰ μνημεῖα, οἷον καὶ τὸ ἐπὶ τῆς

[1] Πρβ. Journal of Hell. Stud. 6.

Ἀκροπόλεως ὡς προμετώπιος κέραμος περισωθέν [1].

Τοιοῦτον παραλαβοῦσα κατ' ἀρχὰς ἡ τέχνη τὸ γοργόνειον μετέπλασε καὶ πολυειδῶς μετεποίησε καί τὰ μέγιστα ἐξηυγένισεν, ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα μεταβαλοῦσα καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ὥστε κατὰ τὴν τρίτην περίοδον τῆς ἐξελίξεως τῆς μυθικῆς ταύτης μορφῆς μονονουχὶ ἀπορεῖ τις ἐάν τινα τῶν φερομένων ὡς γοργόνεια εἶνε καὶ πράγματι τοιαῦτα.

Ἡ *αἰσθητικὴ ἐξέλιξις* (l'évolution) καλλιτεχνικῆς τινος συλλήψεως ἐν οὐδεμιᾷ ἑτέρᾳ παραστάσει γίνεται ἴσως τοσοῦτον κατάδηλος καὶ καταφανὴς ὡς ἐν τῇ ὑποτυπώσει τῆς Μεδούσης. Τῆς ἐξελίξεως ταύτης θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ὑποδείξωμεν τὰ κυριώτατα σημεῖα, ὅπως δυνηθῶμεν κατόπιν νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς τὴν περίοδον εἰς ἣν δέον νὰ ὑπαχθῇ τὸ ἡμέτερον ἐκ Πειραιῶς Γοργόνειον.

Τρεῖς τύπους ἰδίως κυριωτάτους καὶ καταφανεῖς ἔχομεν ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ ἀποτυπώσει τοῦ γοργονείου: Ἕνα τὸν πρῶτον καὶ ἀρχικόν, οἷον ἐν τοῖς προηγουμένοις περιεγράψαμεν καὶ λεπτομερῶς ἐξεθέσαμεν, δεύτερον τὸν μέσον καὶ ὡς μεταίχμιον μεταξὺ ἐκείνου καὶ τοῦ τρίτου κείμενον, τὸν κορυφοῦντα καὶ εἰς τελειότητα αἰσθητικὴν καὶ πλαστικὴν ἀναδεικνύντα τὴν μυθολογικὴν ταύτην μορφήν, τρίτον δὲ τὸν τῆς ὁλοσχεροῦς μεταμορφώσεως καὶ τελικὸν ἅμα ὅτε τὸ γοργόνειον σχεδὸν ἀπόλλυσι τὴν ἀρχικὴν φύσιν καὶ τὴν τοῦ ἀποτροπαίου ἔννοιαν, μεταπίπτει δ' εἰς ἁπλῆν ἀλγούσης πως καὶ θλιβομένης γυναικὸς ἀναπαράστασιν, ὡς παρακατιόντες ἐκτενῶς θέλομεν ἴδει.

Τῆς μέσης περιόδου διεσώθησαν εὐτυχῶς ἱκαναὶ παραστάσεις ἐξ ὧν καταφαίνεται σαφῶς καὶ εὐκρινῶς ἡ βαθμιαία ἐξέλιξις καὶ ἡ ὁσημέραι ἐπιτελουμένη μετάπλασις τῆς μορφῆς τῆς Μεδούσης, ἥτις ὑπενθυμίζει ζωηρῶς τὰς ἐν τῷ ὀργανικῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῷ φυτικῷ καὶ ζῳολογικῷ βασιλείῳ ἀπαντώσας ὁμοίας ἐξελίξεις ἀπὸ τοῦ ἀτελεστέρου πρὸς τὸν τελειότερον καὶ πληρέστερον τύπον. Αἱ γωνίαι ἀμβλύνονται, αἱ ὀξύτητες ἐξαφανίζονται, τὸ ἄγριον ἐλαττοῦται καὶ ἐν γένει οἱ χαρακτῆρες μετατρέπονται ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον καὶ γλυκύτερον.

Κυρίως κατὰ τὰ μέσα τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος καὶ καθ' ὅλον τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτεχνουργήθη ὁ καλλιτεχνικώτατος οὗτος τύπος, ὅστις διετήρησεν ἐκ τοῦ ἀρχαϊκωτέρου τὸ *πεπλατυσμένον καὶ ἰσοπεδὲς τοῦ προσώπου* καὶ τὸ *κυκλοτερὲς καὶ στρογγύλον τῆς μορφῆς*, τὰς *ῥυτίδας τοῦ μετώπου*, τὸ *ἀνεσπασμένον* καὶ *ἠνεῳγμένον στόμα* καὶ πρὸ παντὸς ἐπίσης τὴν *ἐκτεταμένην πρὸς τὰ κάτω γλῶσσαν*. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ὑφίστανται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην λείανσίν τινα καὶ ἐπεζητημένην ἐξομάλυνσιν καὶ ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον μετάπλασιν. Τοιαύτας καλλιτεχνικὰς βαθμιαίας ἐξελίξεις παρέχονται ἡμῖν ἡ ἀρχαία γλυπτικὴ τῶν τε Αἰγινητικῶν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχαϊκῶν, ἰδίᾳ δὲ ἡ Γραφικὴ τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν Ἰταλίᾳ ὡς καὶ ἡ τῶν μουσειωμάτων τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης κλιμακηδὸν ἀνιοῦσα μέχρι τῶν ψηφιδωτῶν τῆς *Μονῆς τῆς Χώρας* τελειοποίησις, ἐν οἷς ὑποφώσκει ἡ γραφικὴ τοῦ Giotto καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀληθοῦς τέχνης.

Ἐν τοῖς Πίναξι τοῦ *Μύλλερ καὶ Βίζελερ* [1] κατέχομεν ἐὰν οὐχὶ πλήρη, ἀλλ' ἀρκούντως ἐμφανῆ καὶ σαφῆ τὴν σειρὰν τῶν βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένων τύπων τοῦ Γοργονείου.

Ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθμοῖς 905, 907, 908, καὶ 910 ἀπαντῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οἱ διάφοροι τύποι τῆς μέσης περιόδου, οἱ ἐνέχοντες στοιχεῖα ἀναπωλοῦντα τὸ παρελθὸν ξοανῶδες μορμολύκειον καὶ ὑποφαίνοντα τὴν μέλλουσαν καλαισθητικὴν διαμόρφωσιν τῆς Μεδούσης. Ἐν αὐτοῖς ἔχομεν ἔκφρασιν ἤδη καὶ πάθη μεμετρημένα, οὐχὶ δ' εἰς ἔπακρον τῆς ἐντάσεως καὶ ἐκδηλώσεως ἐξιγμένα. Ὅ,τι δ' ἰδίᾳ χαρακτηρίζει τὴν νεωτέραν ταύτην τεχνοτροπίαν εἶνε ἡ ὑποκειμενικωτέρα, ἐλευθεριωτέρα ἐξεργασία καὶ ἡ διάπλασις τῆς μορφῆς, καθ' ἣν ἐκδηλοῦται ἐμφαντικώτερον ἡ προσωπικότης, ἡ αὐτόθεν βούλησις καὶ ἔμνευσις τοῦ καλλιτέχνου. Οὕτω βλέπομεν ὅτι καταλείπεται ὀλίγον ἡ αὐστηρὰ καὶ γεωμετρικὴ τῶν γραμμῶν διάταξις ἡ κατὰ μέτωπον ἀκριβεστάτη ὑποτύπωσις, ἡ τῆς παραδόσεως τυφλὴ ὑπακοὴ καὶ ἡ τερατώδης τῆς ὄψεως ἐν γένει ἔκφρασις. Ἤδη ἀπαντῶμεν καὶ Μεδούσας κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἐστραμμένας, πολλάκις δὲ ἤδη καὶ ὅλως καταγράφους καὶ ἐν κατατομῇ (en profil.)

Ἡ περίοδος αὕτη εἶνε ἡ παραγαγοῦσα τὰς καλ-

[1] Ross. arch. Aufs. 1. 5.

[1] Denkmäler der Alten Kunst von Müller & Wieseler· σελ. 50. Πίνακες 897-920.

λίστας τῆς Γοργοῦς ὑποτυπώσεις ἔν τε τῇ Γλυπτικῇ καὶ ἐν τῇ Γραφικῇ. Εἶνε ἡ *κλασικὴ* ὄντως διάπλασις αὐτῆς, καθ' ἣν τὸ γοργόνειον διατηρεῖ τὸν ἀρχέτυπον αὐτῆς χαρακτῆρα, μόνον τῶν γραμμῶν τοῦ προσώπου καλλυνομένων καὶ ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον μεταπλαττομένων χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ἀπόλληται ὁ ῥιζικὸς τύπος καὶ ἡ βαθεῖα ψυχολογικὴ ἔννοια τῆς μορφῆς. Εἶνε καὶ μένει εἰσέτι πάντοτε ἡ αὐτὴ ἀποτρόπαιος, ἀπολιθοῦσα, στυγερά, ψυχρὰ ἐν τῷ πάθει καὶ κρυερὰ ὡς ὁ θάνατος μεθ' ὅλον αὐτῆς τὸ κάλλος ἀποτετμημένη κεφαλὴ τῆς Μεδούσης. Εἶνε ὡραία, εὐειδής, καλὴ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ δὲν ἑλκύει οὐδὲ θέλγει τὸν θεατήν. Οἱ ἠνεῳγμένοι, ἀόριστοι καὶ ἀσκαρδαμυκτεὶ ἀτενίζοντες, οἱ «starrenden» ὀφθαλμοὶ αὐτῆς ἐμπνέουσι φρίκην καὶ ἀπολίθωσιν ὄντως· φοβερὸν δ' εἶνε καὶ τὸ διηνεῳγμένον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκφράσεως καὶ ζωῆς στόμα καὶ τὰ ἄψυχα ὠχρὰ χείλη.

Δὲν εἶνε δὲ παραδοξολογία ὁμιλῶν τις περὶ γλυπτικῶν ἔργων νὰ μεταχειρισθῇ τὴν λέξιν «ὠχρὸς» διότι ὁ γλύπτης δύναται καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μαρμάρου νὰ ἀποτυπώσῃ τὸ χρῶμα, ὅπερ εἶνε ἡ ζωηρότης, ἡ ἐμψύχωσις, ἡ λειότης, καὶ λάμψις τοῦ μαρμάρου. Διὰ τοῦτο ἵνα κολασθῇ ακριβῶς ἡ ὠχρότης αὕτη ἠναγκάζοντο καὶ νὰ χρωματίζωσιν αὐτό. Πρβλ. κ. Μυλωνᾶ. Ἐν Ἀρχ. Ἐφ. 1883 σελ. 184. σημ. 2. καὶ Brunn Glyptotek. σελ. 72.

Ἀρκεῖ νἀτενίσωμεν τὴν ἀρίστην τῆς ἐποχῆς τῆς μέσης ταύτης γλυπτικὴν παράστασιν τῆς Γοργοῦς ἐν τῇ *Γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου*, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Rondanini, ὅπως εὐθὺς ἀντιληφθῶμεν τῆς ὠχρότητος ταύτης ἥτις συνδυάζεται μετὰ ἐξόχου ἀληθῶς κάλλους. Εἶνε νῦν πάνυ διάφορος ἡ Γοργώ, ἡ δὲ γένυς λεπτὴ καὶ λιπόκρεως δὲν ὁμοιάζει οὐδαμῶς πρὸς τὸ ἀρχαϊκὸν γοργόνειον μὲ τὴν στρογγύλην, σαρκώδη, πεπλατυσμένην καὶ λίαν ἀνεπτυγμένην σιαγῶνα, τὸ κυκλοειδὲς πρόσωπον καὶ τὴν κτηνώδη ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑποχρώσεως, οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης μετριότητος ἐν τῇ τοῦ πάθους ἐκδηλώσει.

Θαυμαστὴν αἰσθητικὴν ἀνάπτυξιν ἐπὶ τοῦ γοργονείου τούτου εὑρήσει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ «Das Griechiesche Goetterideale» τοῦ περιφανοῦς καὶ κρατίστου αἰσθητικολόγου ἐν ἀρχαιολόγοις Brunn.

Ἀλλ' ἤδη ἡ κλασικὴ Ἑλλὰς ἀποχαιρετίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν προτέραν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν καὶ ἀδιάπτωτον εὐθυμίαν, εἰσέρχεται δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα πλησίστιος εἰς τὸ πέλαγος τῶν παθῶν, τῶν μεγάλων συμφορῶν, τῶν ἐθνικῶν μαρτυρίων. Τὰ πάντα λαμβάνουσιν ἐμπαθῆ χαρακτῆρα, ἡ ῥητορικὴ ἐν τῷ Δημοσθένει ἐκρήγνυται εἰς φλογερὰς ἀναλαμπὰς καὶ εἰς ἐκπυρσοκροτήσεις, τὸ θέατρον φλέγεται, πάλλεται, σείεται καὶ προρρίζως, ἐκ θεμελίων κραδαίνεται ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς μαινομένης Μηδείας, τὸ δρᾶμα νικᾷ τὰ πάντα καί ἡ εὔθυμος κωμῳδία ἐν τοῖς Ἱππεῦσι προσλαμβάνει θυμοειδὲς σκίρτημα φορβάδος, ἥτις ἀπειλεῖ νὰ κατασυντρίψῃ τὸ πᾶν ὑπὸ τὰς ὁπλάς της.

Μία φρικώδης λέξις, ἣν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠγνόει παντελῶς ἡ Ἑλλὰς ἤδη τὸ πρῶτον βαθέως, ὡς διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου ἐπὶ τῶν νώτων δεσμώτου, ἐγκολάπτεται ἐπὶ τοῦ ἀσπίλου καὶ λευκοῦ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων μετώπου αὐτῆς, ἡ λέξις αὕτη λέγεται: *Δουλεία*. Ἡ τέχνη, τὸ κάτοπτρον τῶν αἰσθημάτων πάσης περιόδου, τὸ ἀντανακλῶν καὶ τὰς ἐλαχίστας διαθέσεις καὶ τὰ μᾶλλον λανθάνοντα συναισθήματα δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἐπηρεασθῇ ὑπὸ τοῦ ἐνσκύψαντος τούτου ἐξαπίνης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἀγρίου πνεύματος καὶ νὰ μὴ ὑγρανθῇ ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ νότου τῆς δουλείας. Τὸ γοργόνειον παρέχεται ἡμῖν πιστοτάτην εἰκόνα τῆς ἐπελθούσης ἀτμοσφαιρικῆς ἐν τῷ πνευματικῷ καὶ αἰσθητικῷ βίῳ τῆς Ἑλλάδος μεταβολῆς, ἀπὸ τῆς στιγμῆς δ' ἐκείνης χαίρειν ἐῶντες οἱ καλλιτέχναι πᾶσαν ἀρχικὴν ῥίζαν καὶ βαθυτέραν τῆς παραδόσεως ἔννοιαν μεταπλάττουσι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς τὴν Μέδουσαν καὶ ἐκφυλίζουσι τέλεον αὐτήν.

Ἡ τρίτη περίοδος ἡ καὶ *παθητικὴ* τῆς ἐξελίξεως τοῦ γοργονείου εἶναι καὶ ὁ *ἐκφυλισμός* αὐτοῦ. Κατὰ ταύτην ἀντὶ νὰ ἐκφράζῃ τὸν τρόμον, τὴν φρικίασιν, τὴν ἀπολιθοῦσαν στυγερὰν ἀνατριχίασιν, τοὐναντίον κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μετεπλάσθη οὕτω ῥιζικῶς καὶ μετέβαλον οἱ καλλιτέχναι τοσοῦτον ἄρδην τὴν φύσιν αὐτοῦ, ὥστε ἀντὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ *ἀποτροπαίου* νὰ γεννᾷ ἐν τῷ θεατῇ καὶ νὰ προκαλῇ τὸν *οἶκτον* καὶ τὸν *ἔλεον*. Ἀναγινώσκει τις ὥ-

δε ἐν τῇ Μεδούσῃ τὴν οἰκτήρμονα ἀνθρωπότητα, τὴν ἤδη τὸ πρῶτον πολυπαθῆ καὶ τλήμονα, τὴν μαρτυρήσασαν ἐκ τῶν πολλαπλῶν ταλαιπωριῶν τοῦ παρελθόντος καὶ ἐκ τῆς μακρᾶς πολεμικῆς ἀλληλοσφαγίας, τὴν μελαγχολοῦσαν ἤδη καὶ παρέχομένην ὄψιν βιοπαλαιστοῦ, ἀγωνοβίου ἀνθρώπου, ἀληθοῦς « ecce homo », οἷον ἠγνόει τελείως ἡ νεανικὴ αὐτῆς ἡλικία.

Εἰς ταύτην τὴν περίοδον τῶν μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχῃ χρόνων δέον νἀναχθῇ καὶ ἡ Μέδουσα τοῦ Πειραιωτικοῦ μωσαϊκοῦ, οὗ ἀρκεῖ τις καὶ ἐπ' ὀλίγον νἀτενίσῃ τὴν πένθιμον τῶν ὀμμάτων ἔκφρασιν, τὰς ἀνεσπασμένας πρὸς τἄνω εἰς ἐλαφρὰν γωνίαν συνηγμένας ὀφρῦς, τὸ ἀορίστως πρὸς τὸ ἄπειρον ἄνω νεῦον βλέμμα καὶ τὴν ἤρεμον μελαγχολικὴν κλίσιν τῆς κεφαλῆς, ὅπως ἀναπολήσῃ τὴν ὡς « Mater dolorosa » Νιόβην, τὰς πενθίμους ἀμαζόνας, τοὺς θνήσκοντας Γαλάτας τοῦ Λυσίππου καὶ τὰς χριστιανικὰς γραφὰς τὰς ἀποπνεούσας τὸ γλυκύ, ἀλλὰ βαθὺ ἄλγος καὶ τὸ μύχιον ψυχικὸν πάθος, ἡδεῖαν τινὰ μελαγχολίαν, ἣν ἠγνόει ἡ προτέρα τέχνη, ἥτις ἔπλαττε μορφὰς σθεναράς, ἀνδρικάς, σοβαράς, εὐθύμους, τῶν καλλιτεχνῶν φευγόντων τὴν τοῦ πάθους ἔκφρασιν καὶ ὡς ὁ Τιμάνθης καλυπτόντων αὐτὴν διὰ πέπλου . . .

Ἡ περίοδος αὕτη ὑπῆρξε διὰ ταῦτα τὰ μάλιστα τῇ Γραφικῇ εὐνοϊκή, ἥτις κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἔνδοξον ἐποχὴν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης (ἰδίως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Δ΄. αἰῶνος) δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ κορύφωμα τῆς γραφικῆς ἀριστοτεχνίας. Ἡ γραφικὴ εἶνε πολλῷ καταλληλοτέρα καὶ διὰ τὴν ὕλην μᾶλλον πρόσφορος πρὸς τὴν τοῦ πάθους ἐκδήλωσιν καὶ τὴν τῶν ψυχικῶν διαθέσεων ἀναπαράστασιν. Διότι πλὴν τῶν γραμμῶν καὶ σχημάτων καὶ τοῦ φωτὸς ἔχει καὶ τοῦ χρώματος μέχρι τῶν λεπτοτάτων ἀποχρώσεων τὰ πλεονεκτήματα, πρὸς δὲ καὶ τῶν συμπλεγμάτων τὴν ἀφθονίαν καὶ τῶν ἀπόπτων ἢ ἐδαφῶν (fond) τὴν ἀρετήν, τοῦ ἐξαίρειν δηλ. καὶ παρέχειν μείζω ἐξοχὴν (relief) ταῖς παραστάσεσι καὶ τοῖς δρῶσι προσώποις. Τῆς δὲ γραφικῆς τεχνουργίας μεγίστην μοῖραν ἐπεῖχε κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ἀλεξανδρινοὺς ἡ τῶν ψηφιδωτῶν χειροτεχνία. Ἀπὸ τῆς Γραφικῆς δ' ἠρύοντο ἰδίως τὸ πάλαι, ὡς αἱ *ἐμπασταὶ* ἢ *ἐνύφαντοι* γραφαὶ (gobelins) τῆς σήμερον, τὰ ψηφιδώματα ἢ μουσειώματα τὰ θέματα καὶ τὰς παραστάσεις αὐτῶν. Οὕτω ἔργα τοῦ Ἀπελλοῦ, τοῦ Σικυωνίου Παυσίου, τοῦ Ἀθηναίου Νικία, τοῦ Πρωτογένους, τοῦ ἐπὶ facilitatae praestantissimi Ἀντιφίλου καὶ πλείστων ἄλλων ἐξόχων ζωγράφων μετεγράφοντο καὶ πιστῶς ἐπὶ πλείστων μουσειώσεων μετεφέροντο.

Εἶνε δ' εὐχερὲς ἔν τισι μωσαϊκοῖς νἀναγανωρίσῃ τις τὴν ἐκ γραφικῶν πινάκων προέλευσιν τῶν παραστάσεων ἕνεκα τῆς διαθέσεως τοῦ φωτισμοῦ, τῶν χρωμάτων καὶ γραμμῶν. Οὕτω καὶ ἐν τῷ ἐκ Πειραιῶς ἐν τῷ Κεντρικῷ ἐνταῦθα Μουσείῳ ψηφιδώματι ἠσκημένος ὀφθαλμὸς καλλιτέχνου εὐθὺς συλλαμβάνει τὴν ἐκ πρωτοτύπου δοκίμου γραφῆς ἀντιγραφὴν τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης.

Καὶ πρῶτον μὲν ἡ γενικὴ τῆς κεφαλῆς ἐξεργασία καὶ ἰδίως τῆς κόμης ἡ ἐλευθερία καὶ *σκαριφοειδὴς* (esquissée) τῶν πλοκάμων διασκευή, ἣν μόνον χρωστὴρ καὶ ἡ πολύχρωμος κρητὶς δύναται νὰ ἐπιτύχῃ, τῆς γλυπτικῆς μὴ ἐπιδεχομένης τοιαύτας ἀτιθάσσους τῶν σχημάτων καὶ τῶν διαγραμμάτων παρεκτροπάς. Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν κορῶν τῶν ὀμμάτων μελανὴ ὑποτύπωσις καὶ ἰδία ἡ τῆς φωτοσκιάσεως εἰς ἐπίπεδα ἀποτόμως ἀπ' ἀλλήλων διατετμημένα ἐκδήλωσις μαρτυροῦσιν ἀρηδήλως τὴν ἐκ πίνακος καὶ δὴ δεξιοῦ ζωγράφου ἀντιγραφήν. Εἶχον δὲ φαίνεται τὰ γοργόνεια ἰδιάζον τι ἐν ταῖς γραφικαῖς παραστάσεσιν, ὁ δὲ *Βέλκερ* ἐν ταῖς « Medusen aus Pompeji » [1] διαγράφει πιστῶς τὰς ἐν τῇ Γραφικῇ διαφορὰς ἐπιφέρων πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι αἱ Μέδουσαι τῆς Πομπηΐας διακρίνονται ἰδίως διὰ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὴν τῆς ὀργῆς ἔκφρασιν, ἅτινα ἡ Γλυπτικὴ οὐδέποτε ἀπετόλμησεν, οὐδ' ἀπεπειράθη νὰ ἐκδηλώσῃ.

Τοῦ *παθητικοῦ* τούτου τύπου, τοῦ τὴν μελαγχολίαν καὶ τὸ ἄλγος οὕτω οἰκτηρμόνως ἐκφράζοντος εὕρηνται πλεῖστα μνημεῖα. Τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ ἐπὶ δακτυλιολίθου, (camée) ἐν Βερολίνῳ, ἔργον θαυμαστὸν τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων. Ὅμοιον πρὸς αὐτὸ εἶνε καὶ τὸ ἐπὶ τῆς αἰγῖδος τοῦ καλουμένου Πτολεμαίου Φιλαδέλφου γοργόνειον. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμῷ 913 ἀποτυπώμωτι Μεδούσης τῆς συλλογῆς Denkmäler der alten Kunst τῶν Müller-Wieseler ἔχομεν ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς ὄμμα-

[1] Alte Deukäler IV 67 - 73.

στιν τοῦ ἄλγους ἐκδήλωσιν. Ἰδοὺ δὲ τὶ φέρεται ἐν τῷ κειμένῳ διὰ τὸ γοργόνειον τοῦτο: « Der Ausdruck des Gesichts ist düsterer Schmerz bei erlöschendem Leben. » Εἶνε δὲ ἐργασία θαυμαστὴ ἐπὶ τοῦ θώρακος ἀνδριάντος μαρμαρίνου τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Θ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΤΟΥ ΕΝ ΔΑΦΝΙΩΙ ΝΑΟΥ

(Πίν. 5).

Ἡ Σταύρωσις.

Ἐν τῷ πέμπτῳ πίνακι ἀποτυποῦται ψηφιδωτὸν τοῦ ἐν Δαφνίῳ ναοῦ παριστῶν τὴν σταύρωσιν καὶ ἀποτελοῦν τμῆμα τῶν ψηφιδωτῶν ἐκείνων ἀπεικονισμάτων, τὰ ὁποῖα πρὸ μικροῦ ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἐστερεώθησαν πολὺ εὐφυῶς ἅμα καὶ μετὰ καλλαισθησίας ὑπὸ τοῦ κ. Νονο. Εὑρίσκεται δὲ παρὰ τὴν βορείαν τοῦ ναοῦ πύλην ἀριστερόθεν τῷ εἰσερχομένῳ καὶ ἀνήκει εἰς τὸν ἐκ δεκατριῶν συνθέσεων συγκείμενον διάκοσμον τῶν τοίχων τοῦ κυρίως ναοῦ, πασῶν ἀναφερομένων εἰς σπουδαῖα ἐπεισόδια τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου. Κατὰ τὴν τάξιν τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο κεῖται μεταξὺ τοῦ Βαϊφόρου καὶ τῆς Ἀναστάσεως.

Τῶν τε ψηφιδωτῶν τούτων καὶ τοῦ ναοῦ ὁ χρόνος τῆς κτίσεως δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστός. Βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ μονὴ ὑφίστατο κατὰ τὰ τέλη τοῦ 11ου αἰῶνος [1]· ἐφόσον δὲ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ναὸς δὲν εἶνε μεταγενέστερος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος τούτου. Πιθανὴ ἐποχὴ αὐτοῦ θὰ ἠδύνατο ἑπομένως νὰ θεωρηθῇ ἡ αὐτὴ καὶ τῶν ἀναλόγων ναῶν τοῦ ἐν Φωκίδι Ὁσίου Λουκᾶ καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἁγίου Νικοδήμου, ἤτοι ἡ τοῦ Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἥτις καθόλου ὑπῆρξεν ἐποχὴ εὐημερίας καὶ ἀναγεννήσεως ἐν Ἑλλάδι.

Ἂς ἐξετάσωμεν νῦν τὴν εἰκονογραφίαν, τὴν τεχνουργίαν καὶ τὴν τεχνοτροπίαν τῆς συνθέσεως ταύτης ἵνα ἴδωμεν κατὰ πόσον ἐπιτρέπεται ν᾽ ἀναγάγωμεν τὴν ἐποχὴν αὐτῆς εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 11ου αἰῶνος.

Τῶν ψηφιδωτῶν πάντων τοῦ τε Δαφνίου καὶ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ τὸ ἔδαφος εἶνε χρυσοῦν, μόνον πρὸς τὰ κάτω ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ στενῆς πρασίνης ταινίας παριστανούσης τὴν γῆν ἐφ᾽ ἧς πατοῦσι. Τὸ ἀπεικόνισμα καθ᾽ ἑαυτὸ κεῖται ἐντὸς εἴδους πλαισίου, ἄνωθεν στρογγυλουμένου ἀψιδοειδῶς, πλάτους μὲν 2,35 μ., ὕψους δὲ 3 περίπου μέτρων. Τὰ πρόσωπα εἶνε μεγέθους περίπου 1,60 μ. Εἶνε δὲ σχεδὸν ἐντελῶς σῶον τὸ ἀπεικόνισμα, διότι δὲν λείπει ἢ ἄνωθεν μόνον μικρὸν τεμάχιον. Ἐπ᾽ αὐτοῦ δὲ ἦτο καὶ ἡ ἐπιγραφή: *ἡ σταύρωσις*, ἐξ ἧς ὀλίγα τινὰ γράμματα ἐφθαρμένα καὶ ἀδιάκριτα σώζονται.

Ὁ σταυρὸς παρίσταται ἐμπεπηγμένος κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπὶ γηλόφου περιβαλλομένου ὑπ᾽ ἀνθέων, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου φαίνεται κρανίον, συγκρατεῖται δὲ ὑπὸ τριῶν ἰσχυρῶν σφηνῶν καὶ φέρει ὡς ὑποπόδιον ὁριζόντιον σανίδιον. Κατὰ τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ πιθανῶς ἀνεγινώσκοντο τὰ γράμματα ΙΝΒΙ.

Ὁ Χριστὸς παρίσταται σχεδὸν καθ᾽ ὁλοκληρίαν

[1] Νικολάου ἐπισκόπου Μεθώνης καὶ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου βίος Μελετίου τοῦ νέου. Ἔκδοσις Βασιλιέφσκη (δημοσιεύματα τῆς ὀρθοδόξου ἑταιρείας τῆς Ἁγίας Γῆς, 17 τεῦχος σελ. 55-56). Τὸ ἐπεισόδιον καθ᾽ ὃ ἀναφέρεται τὸ μοναστήριον τοῦ Δαφνίου θὰ συνέβη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1082 καὶ 1105.

γυμνός, πλὴν τῆς μέχρι τῶν γονάτων καταπιπτούσης λευκῆς ὀθόνης, ἥτις κατὰ τὴν ὀσφὺν συνάπτεται διὰ κόμβου, φέρει δὲ τὸν στέφανον τῆς δόξης ἀργυροῦν καὶ τοὺς πόδας ἔχει τὸν ἕνα παρὰ τὸν ἄλλον ἐπὶ τοῦ ὑποποδίου, ἑκάτερον διαπερώμενον ὑπὸ ἥλου. Δύο ἄλλοι ἧλοι διαπερῶντες τὰς χεῖρας κρατοῦσι τοὺς βραχίονας τεταμένους. Παρίσταται δὲ νεκρὸς ἤδη, καταβεβλημένος, τὸ σῶμα ἔχων ἐλαφρῶς πρὸς τὰ δεξιὰ ἐστραμμένον, τὸν κορμὸν κλίνοντα πρὸς τἀριστερά, τὸ δεξιὸν ἰσχίον προβεβλημένον καὶ τοὺς βραχίονας τεταμένους, τὴν κεφαλὴν κλίνουσαν πρὸς τὸν δεξιὸν κόλπον, τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους· αἷμα ὕδατι μεμιγμένον ῥέει οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν, ἀλλ' ἀναβλύζει καὶ ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς. Τὸ πνεῦμά του παρέδωκε καὶ τὸ σῶμα δεικνύει ἤδη τὴν ὠχρότητα τοῦ νεκροῦ.

Δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἐπὶ τοῦ πρασίνου ἐδάφους τῆς γῆς ἵστανται ὄρθιοι ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής, ἀμφότεροι φέροντες περὶ τὴν κεφαλὴν τὸν στέφανον τῆς δόξης. Ἡ Θεοτόκος ἡμιεστραμμένη πρὸς τὸν σταυρὸν παρατηρεῖ τὴν αἱμάσσουσαν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος, τείνουσα πρὸς αὐτὸν τὴν δεξιάν, ἐνῷ διὰ τῆς ἀριστερᾶς φέρει πρὸς τὸ πρόσωπον τὸ λευκὸν μανδήλιον, ὅπερ συνήθως ἐκ τῆς ζώνης κρέμαται. Φέρει χιτῶνα κυανοῦν μὲ χειρίδας στενάς, πέπλον μακρὸν κυανοῦν περιπόρφυρον καὶ μὲ κροσσοὺς χρυσοῦς, ὅστις καλύπτει τὴν κεφαλὴν καὶ τοῦ ὁποίου αἱ πτέρυγες ἀνυψοῦνται πρὸ τοῦ στήθους ὑπὸ τῶν βραχιόνων. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἀριστερόθεν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὀλίγον τι πορρωτέρω καὶ κατὰ μέτωπον σχεδὸν ἱστάμενος, φέρει τὴν δεξιὰν πρὸς τὴν κεφαλὴν κλίνουσαν εἰς ἔνδειξιν θλίψεως, ἐνῷ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ μίαν πτέρυγα τοῦ μανδύου του. Ἡ περιβολὴ αὐτοῦ εἶνε ἀρχαιοπρεπής: χιτὼν κυανοῦς κοσμούμενος ὑπὸ δύο καθέτων ταινιῶν πορφυρῶν καὶ μανδύας λευκὸς μὲ ἰόχρουν τὸ σκιερὸν μέρος, ἀφίνων ἀκάλυπτον τὸν δεξιὸν ὦμον. Τὸ νεαρὸν αὐτοῦ πρόσωπον ὡς καὶ τὸ τῆς Θεοτόκου εἶνε συνεσπασμένον ὑπὸ τῆς ὀδύνης. Ἀμφότεροι εἶνε ὑποδεδεμένοι σανδάλια.

Ἄνωθεν τοῦ σταυροῦ ἵπτανται δύο ἄγγελοι, ὁ μὲν δεξιόθεν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀριστερόθεν πρὸς τἀριστερὰ αὐτοῦ.

Ἡ σταύρωσις ἀπεικονίζεται κατὰ τρόπον παντελῶς ὅμοιον πρὸς τὸν νάρθηκα τοῦ ἐν Φωκίδι Ὁσίου Λουκᾶ [1] καὶ πρὸς ψηφιδωτὸν διατηρούμενον ἐν τῷ ἐν Φλωρεντίᾳ μουσείῳ τῆς Opera del Duomo [2]. Περικάλυμμα εὐαγγελίου ἐν Μονάχῳ [3] καὶ θήκη ἁγίων λειψάνων τῆς συλλογῆς Stroganoff [4] παριστάνουσι τέσσαρας ἀγγέλους ἀντὶ δύο καὶ δύο ἄλλα δευτερεύοντα πρόσωπα, ἤτοι μίαν Ἁγίαν ὄπισθεν τῆς Θεοτόκου καὶ τὸν κεντυρίωνα Λογγῖνον ὄπισθεν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἀλλ' ἡ στάσις τῶν κυρίων προσώπων καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς συνθέσεως δὲν διαφέρουν διόλου.

Αἱ συνθέσεις αὗται δὲν εἶνε ἁπλῆ ἀναπαραγωγὴ τῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων. Ἐπεισόδια ὡς ἡ παρουσία τῶν λῃστῶν τῶν συσταυρωθέντων τῷ Ἰησοῦ, ὁ διαμοιρασμὸς τῶν ἱματίων, ὁ λογχισμὸς καὶ ὁ σπόγγος ὁ εἰς τὸ ὄξος ἐμβαπτισθείς, πάντα ταῦτα τὰ ἀνθρώπινα καὶ στιγμιαῖα στοιχεῖα τῆς σκηνῆς παρελείφθησαν. Ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἐτοποθετήθησαν εἰς τάξιν συμμετρικὴν καὶ δεικνύουσι σχεδὸν ἱερατικὸν τρόπον· ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀδὰμ ποτιζομένη ὑπὸ τοῦ θείου αἵματος εἶνε τὸ σύμβολον τῆς ἀπολυτρώσεως, τὴν ὁποίαν οἱ Ἄγγελοι ἄνωθεν τοῦ σταυροῦ ἔρχονται ν' ἀνυμνήσωσι [5]. Τοιαύτη σύνθεσις ἔχει σαφῶς χαρακτῆρα συμβολικόν.

Αἱ ἀρχαιότεραι τῆς σταυρώσεως παραστάσεις, ὡς τὰ μικροτεχνουργήματα συριακοῦ κώδικος τοῦ 6ου αἰῶνος [6], χειρογράφου τινὸς τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου [7] καὶ ψαλτηρίου τῆς συλλογῆς Chlondof [8] τοῦ 9ου αἰῶνος, εἶνε τοὐναντίον παραστάσεις συγκεκριμέναι, ἐμπνευσμέναι ὑπὸ τῶν Εὐαγγελίων. Ἐν τούτοις ὅμως ὁ συμβολικὸς χαρακτὴρ ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος. Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ Παρθένος, οἵτινες κατὰ τὸν 6ον αῶνα ἵστανται πλησίον ἀλλήλων, ἐν γωνίᾳ τινὶ τοῦ μικροτεχνουργήματος, κατὰ τὸν 9ον ἐν τῷ χειρογράφῳ τῶν

[1] Diehl, l'église et les mosaïques du couvent de Saint Luc en Phocide, p. 46.

[2] Φωτογραφία Alinari — Stockbauer, Kunstgeschichte des Kreuzes σελ. 173. πρβλ. Bayet, art byzantin p. 150.

[3] Schlumberger, Nicéphore Phocas p. 580.

[4] Schlumberger, Un tableau reliquaire byzantin inédit du Xe siècle (extrait des Monuments et Mémoires publiés par l'académie des Inscriptions et Belles Lettres Πρῶτον τεῦχος τοῦ 1894).

[5] πρβλ. Brockhaus, Die Kunst in den Athoskloestern p. 8.

[6] Labarte, Histoire des arts industriels πίν. XLIV.

[7] Labarte, αὐτόθι τ. II σελ. 171.

[8] Kondakof, Μικροτεχνουργήματα χειρογράφου ἑλληνικοῦ ψαλτηρίου τοῦ 9ου αἰῶνος τῆς ἐν Μόσχᾳ συλλογῆς Chlondof (ῥωσσιστί), πίν. V 4 καὶ VIII 2.

ὁμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καταλαμβάνουσι τὴν συμμετρικὴν θέσιν ἣν κατέχουσιν ἐν Δαφνίῳ. Ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν μικροτεχνουργημάτων τοῦ ψαλτηρίου Chlondof ἀπεικονίζεται ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ 10ου αἰῶνος ἔν τινι ἐγκαύστῳ τῆς Pala d'oro [1] λαμβάνει ἡ σκηνὴ ἀληθῶς τοῦτον τὸν ἱερατικὸν καὶ συμβολικὸν χαρακτῆρα. Ἐν τούτοις ὅμως παρὰ τοῦτον δὲν ἀποκλείεται καὶ ὁ ἀρχαῖος τύπος, ὃν ἐπανευρίσκομεν περὶ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τοῦ Κιέβου.

Εἰς τὰς πρώτας παραστάσεις τῆς σταυρώσεως ὁ Ἰησοῦς ἀπεικονίζεται ἐνδεδυμένος καὶ ζῶν. Μόλις κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἐν τῷ ψαλτηρίῳ Chlondof βλέπομεν τὸ κολόβιον ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τῆς ἁπλῆς ὀθόνης περιεζωσμένης κατὰ τὴν ὀσφύν. Ὁ μικροτεχνουργὸς ἀποτολμᾷ τοῦτο ἀκόμη ἅπαξ μόνον ἐπὶ δύο. Ὁ Χριστὸς τῆς Pala d'oro ἔχει μόνον τὴν ὀθόνην, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐντελῶς βέβαιον ὅτι ἡ χρῆσις αὕτη εἶχεν εἰσαχθῆ τότε ἀποκλειστικῶς, διότι οἱ μικροτεχνουργοὶ τοῦ Βασιλειανοῦ μηνολογίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος, οἵτινες ἀπεικονίζοντες τοὺς ἐσταυρωμένους ἁγίους ἐνεπνέοντο προφανῶς ὑπὸ τῶν παραστάσεων τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἄλλοτε μὲν ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς τὸ κολόβιον [2], ἄλλοτε δὲ τὴν ὀθόνην.

Οἱ Βυζαντῖνοι ἐδίστασαν ἐπὶ πλειότερον χρόνον νὰ παραστήσωσι τὸν Χριστὸν νεκρόν. Ὁ Χριστὸς τῆς Pala d'oro ἐκ τοῦ τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος [3], ὁ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐκ τοῦ ἔτους 1070 [4], ὁ τοῦ τριπτύχου Cabinet des medailles, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Bayet ἀνάγει εἰς τὸ τέλος τοῦ 11ου αἰῶνος [5] ἔχουσι τὸν κορμὸν εὐθύν, τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, τὴν πλευρὰν ἀνέπαφον. Ἐχρειάσθησαν δὲ αἱ πρόοδοι τῆς μοναστικῆς ἐπιρροῆς, ἥτις κατίσχυσε κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, ἵνα κατανικηθῇ ἡ ἀντιπάθεια τῶν Βυζαντίνων πρὸς παράστασιν τοῦ Ἰησοῦ νεκροῦ.

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ τύπος τῆς σταυρώσεως, ὡς εὑρίσκομεν αὐτὸν ἐν Δαφνίῳ, ἐγκατεστάθη καὶ διεδόθη διαρκοῦντος τοῦ

[1] Labarte, αὐτόθι πίν. LX, τόμ. III σελ. 19.
[2] Menologium Graecorum. Ed. Albani I σελ. 57, 88, 221. II 174.
[3] Αὐτόθι II σελ. 124, 194.
[4] Stockbauer, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 174.
[5] Bayet, art byzantin σελ. 193.

10ου καὶ 11ου αἰῶνος. Θὰ ἦτο ὑπερβολικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Diehl ὅτι «πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος ὁμοία τις παραγωγὴ εἶνε παντελῶς ἀδύνατος» [1]. Τὸ ἔγκαυστον τοῦ Μονάχου, ὅπου φαίνονται ἔτι κάτωθεν τῆς ἱερατικῆς σκηνῆς ὡς ἀνάμνησις τοῦ πρωτογενοῦς τύπου οἱ στρατιῶται διαμοιραζόμενοι τὰ ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ εἶνε ἐκ τοῦ 10ου αἰῶνος. Ἀλλ' ἐν συνόλῳ τὰ μνημεῖα ταῦτα μᾶλλον φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸν 11ον. Αὕτη δὲ ἄλλως εἶνε ἡ ἐποχή, ἣν κοινῶς ἀποδίδουσιν εἰς αὐτά.

Ὁ τύπος οὗτος ἀπέβη ὁ κανονικὸς τῆς σταυρώσεως τύπος παρὰ Βυζαντίνοις, ὃν κατὰ τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα ἐπανευρίσκομεν ἐν τῷ Ἄθῳ καὶ ἐν Τραπεζοῦντι.

Ἡ Παρθένος ἔχει τὴν στάσιν καὶ τὴν περιβολὴν τῶν δεομένων τῆς Pala d'oro, τοῦ τριπτύχου ἐν τῷ Cabinet des médailles καὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ τῆς Φλωρεντίας· ἀλλ' ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ σταυρώνει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἐν γένει, ὡς ἐν Δαφνίῳ, πλησιάζει τὸ μανδήλιον εἰς τὸ πρόσωπον. Προφανῶς ἡ Παρθένος τοῦ Δαφνίου εἶνε ποικιλία τοῦ ἀρχαίου τύπου τῆς δεομένης [2]. Τὸ κυανοῦν εἶνε τὸ παραδεδομένον χρῶμα τῆς περιβολῆς αὐτῆς, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ ἔτι τοῦ 14ου αἰῶνος ἐν τῷ Καχριέ-Τζαμίῳ τοῦτο τὸ χρῶμα ἔχει. Μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ 14ου καὶ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ὁ μανδύας ἀπεικονίζεται ἐρυθρόχρους [3].

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης παριστάνεται καθόλου μὲ τὴν χεῖρα παρὰ τὸ πρόσωπον, ἐνῷ διὰ τῆς ἑτέρας κρατεῖ μίαν πτέρυγα τοῦ μανδύου. Ἐν Δαφνίῳ φέρει τὴν χεῖρα πρὸς τὸ πρόσωπον ὡς ἐν τῷ ψηφιδωτῷ τῆς Φλωρεντίας καὶ ἐν τῷ ἐξ ἐλέφαντος γλυπτῷ τοῦ Cabinet des médailles. Ἐξ ἑτέρου ἡ ἀριστερὰ αὐτοῦ χεὶρ μόλις κρατεῖ τὴν πτέρυγα τοῦ μανδύου. Ἐν ἄλλαις παραστάσεσι κρατεῖ βιβλίον. Ἡ περιβολὴ αὐτοῦ εἶνε ἐκείνη ἣν οἱ Βυζαντῖνοι ἀπένειμαν πάντοτε εἰς τοὺς πλείστους προφήτας καὶ ἀποστόλους, ἡ δὲ στάσις ἐνθυμίζει τὴν τῶν προφητῶν τοῦ ἐν Δαφνίῳ θόλου, εὐλογούντων διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ διὰ τῆς ἑτέρας κρατούντων κύ-

[1] Diehl, αὐτόθι σελ. 48.
[2] Ἡ δεομένη ἀπεικονίζεται ἐνίοτε ἐστραμμένη εἴτε πρὸς δεξιὰν (Menologium Graecorum I σελ. 102, 175) εἴτε πρὸς ἀριστερὰν (αὐτόθι II σελ. 95).
[3] Ζωγραφίαι τῆς Τραπεζοῦντος.

λινδρον. Ἀπεικονίζεται δὲ ἀείποτε εἰς τὰς σκηνὰς τῶν παθῶν, ὡς ἐνταῦθα, νέος ἄνευ γενείου μὲ γυναικείαν μορφήν.

Ἡ τεχνουργία τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ Δαφνίου, ἧς τὴν γνῶσιν ὀφείλομεν εἰς τὰς πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῶν ἐργασίας, δὲν διαφέρει τῆς συνήθους τῶν Βυζαντίνων. Οἱ κῦβοι ἔχουσιν ἕδρας κατὰ μέσον ὅρον 5 χιλιοστῶν, οἱ δὲ ἀποτελοῦντες τὰς κεφαλὰς τῶν προσώπων εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ μικρότεροι. Ἐν μέρει σύγκεινται ἐκ σμάλτου, εἰς τὰ ψηφιδωτὰ ὅμως τοῦ Δαφνίου εἰς χρῆσιν ἔρχονται κατὰ πολὺ μέρος καὶ ὁ λίθος καὶ τὸ μάρμαρον. Τὸ θαμβὸν λευκὸν προέρχεται ἐκ χάλικος τοῦ ἰταλιστὶ λεγομένου cogolo· τὸ δὲ ὑελῶδες λευκόν, τὸ ῥοδόχρουν, τὸ ἀνοικτὸν πράσινον προέρχονται ἐκ τοῦ μαρμάρου. Φαιοί τινες κῦβοι εἶνε ἐκ πωρίνου λίθου. Ὁ τρόπος οὗτος εὔχρηστος πανταχοῦ ὅπου τὰ φυσικὰ μέσα ἐπιτρέπουσιν αὐτὸν [1] ηὐνοεῖτο ἐν Δαφνίῳ ὑπὸ τοῦ μεταλλικοῦ πλούτου τῆς Ἀττικῆς. Οἱ μικροὶ οὗτοι ἐκ σμάλτου ἢ λίθου κῦβοι χωρίζονται πάντοτε ἐξ ἑκατέρων δι' ἁρμῶν 2-3 χιλιοστῶν εἰς οὓς εἰσέρχεται ἡ συγκολλητικὴ ὕλη. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς ἐργασίας ἐπροφύλαξε τὸν τεχνίτην ἀπὸ τοῦ ἐπικινδύνου πειρασμοῦ πρὸς μίμησιν τῆς ζωγραφικῆς.

Οἱ ὑπὸ τῶν διακοσμητῶν εἰς χρῆσιν τεθέντες τρόποι ἔχουσι μεγαλειτέραν σπουδαιότητα ἢ ἡ τεχνουργία καὶ χαρακτηρίζουσι καλλίτερον τὸ ἔργον αὐτῶν.

Τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Δαφνίου διακρίνονται δι' οὐσιώδους τινὸς χαρακτῆρος τῶν τοῦ 6ου αἰῶνος, ὡς βλέπομεν αὐτὰ ἐν Ῥαβέννῃ. Τὰ πρόσωπα ἐν Ῥαβέννῃ παριστάνονται δι' ἁπλῶν γραμμῶν καὶ κηλίδων χρωμάτων, δὲν εἶνε δὲ ὡς ἐξέχοντα ἀνάγλυφα ἀλλ' ἁπλῶς χρησιμεύουσι πρὸς διάκοσμον. Ἐν Δαφνίῳ ἡ σχεδιογράφησις διατηρεῖ τὴν ἑαυτῆς σπουδαιότητα· ἡ γραμμὴ σύρεται μετὰ δυνάμεως, ὅπερ ἀπῄτει ἐξ ἑνὸς μὲν ἡ τεχνουργία, ἐξ ἑτέρου δὲ ἡ ἀπόστασις τοῦ θεατοῦ. Ἀλλ' ἡ κηλὶς ἣν περιβάλλει ἡ γραμμὴ εἶνε μᾶλλον ποικιλόχρους, ἡ ποικίλη δὲ αὕτη τῶν χρωμάτων συναρμογὴ ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν ἀναγλύφου.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦ ἐδάφους τῆς γῆς ἔχει μικρὰν σπουδαιότητα ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφιδωτῷ. Τρεῖς πράσιναι ταινίαι τοῦ αὐτοῦ πλάτους ἀλλὰ διαφόρων τόνων παριστάνουσι τὸ ἔδαφος. Ἡ περιφέρεια καὶ αἱ πτυχαὶ τοῦ γηλόφου σημειοῦνται διὰ γραμμῆς μελαίνης ὑπερύθρου. Ἡ ἡμισκίασις καὶ τὰ ἐξέχοντα μέρη τῆς εἰκόνος σημειοῦνται ὑπὸ φαιοῦ πώρου, κιτρίνου μαρμάρου, σμάλτου ἀργυρόχρου καὶ χρυσοῦ. Εἰς τὰ πρόσωπα τὸ ἀνάγλυφον τῶν ἐπενδεδυμένων μερῶν ἐπετυγχάνετο εὐκόλως διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν γραμμῶν καὶ τῆς βαθμιαίας ἐξασθενήσεως τῶν χρωμάτων. Ἡ δυσκολία ἔκειτο ἐν τῇ ἐν εἴδει ἀναγλύφου παραστάσει τῶν γυμνῶν μερῶν.

Τὸ πρῶτον εἰς λύσιν πρόβλημα ἦτο ἡ ἐκλογὴ τῶν τόνων τῶν προωρισμένων εἰς παράστασιν τῶν σκιῶν. Οἱ μουσειωταὶ τοῦ Δαφνίου ἠκολούθησαν ἐν τούτῳ τὸ παράδειγμα τῶν μικροτεχνουργῶν ἢ ζωγράφων, οἵτινες εἰς τὰ βυζαντιακὰ μνημεῖα μετεχειρίσθησαν πολὺ γενικῶς τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ πράσινον.

Αἱ παχεῖαι γραμμαὶ αἱ σημειοῦσαι τὴν περιφέρειαν καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν μελῶν καὶ τῶν προσώπων εἶνε ἡ τεχνητὴ παράστασις τῶν ἰσχυρῶν σκιῶν. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφιδωτῷ αἱ γραμμαὶ αὗται εἶνε ἄλλοτε μὲν μέλαιναι ἄλλοτε δ' ἐρυθραί, ἄλλοτε δὲ φαιοπρασίνου πολὺ σκοτεινοῦ χρώματος. Ἡ ἧττον ἐν χρήσει μέλαινα γραμμὴ φυσικὰ ἀπεικονίζει τὴν ἰσχυροτάτην σκιάν, τὸ δὲ ἐρυθρὸν ἀπεικονίζει σκιὰν ἰσχυροτέραν ἢ τὸ πράσινον. Ἂν ἤθελέ τις νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ὁ μουσειωτὴς μετεχειρίσθη ἐπιμόνως τοὺς δύο τούτους τόνους ὁμοῦ πρὸς παράστασιν τῶν ἰσχυρῶν ἀλλ' ἀνίσου ἐντάσεως σκιῶν, θὰ εὕρισκεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφιδωτῷ θετικὴν ἀπόδειξιν. Ἂν καὶ γενικῶς οἱ τρεῖς οὗτοι τόνοι χρησιμεύουσι πρὸς χάραξιν τῶν γραμμῶν τοῦ σχεδιογραφήματος, ὅμως ἐξαιρετικῶς εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου τῆς Παρθένου πρασίνη γραμμὴ τοῦ αὐτοῦ τόνου τῆς γραμμῆς τῶν ὀφρύων ἢ τῆς παρειᾶς παρατίθεται εἰς τὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν τῆς περιφερείας πρὸς ἔνδειξιν τῆς πρώτης ἐξασθενήσεως τῆς ἰσχυρᾶς σκιᾶς. Ἄλλως θὰ ἤρκει νὰ σημειώσωμεν, ὡς ἀμέσως πράττομεν τοῦτο, ὅτι τὸ ἀνοικτὸν πράσινον ἀπεικονίζει τὰς ἐλαφρὰς σκιὰς διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι τὸ σκοτεινὸν πράσινον ἀπεικονίζει τὰς ὀλιγώτερον βαθείας σκιὰς ἢ τὸ ἐρυθρόν.

[1] Gerspach, la mosaïque σελ. 241.

Αἱ σκιεραὶ κηλίδες, αἱ ἐλαφραὶ σκιαί, ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς σκιᾶς εἰς τὸ φῶς ἐπιτυγχάνεται διὰ δύο πρασίνων ἐλαφροτέρων τόνων καὶ διὰ φαιοῦ πολὺ ἀνοικτοῦ. Τὸ δὲ φῶς ἐπιτυγχάνεται διὰ δύο τόνων, τοῦ ῥοδόχρου καὶ τοῦ λευκοῦ.

Αἱ ἐξασθενήσεις τῶν χρωμάτων προέρχονται ἐν γένει ἐκ διαδοχῆς γραμμῶν, ὧν ἑκάστη ἔχει διάφορον τόνον. Ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τοῦ μουσειωτοῦ διατιθέμενα μέσα εἶνε παρὰ πολὺ περιωρισμένα πρὸς ἀπόδοσιν πασῶν τῶν ἀποχρώσεων, καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν μεσολαβούντων ἀνάγκη παρίσταται ἀναπληρώσεως διὰ συνδυασμῶν τινων. Τοιουτοτρόπως ἡ μετάβασις τοῦ ἀνοικτοῦ πρασίνου εἰς τὸ φαιὸν σημειοῦται ἐνίοτε διὰ σειρᾶς σμάλτων πρασίνων καὶ φαιῶν ἐναλλασσόντων. Τὸν τρόπον τοῦτον δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἡλιοτυπίᾳ εἰς τὰ πρόσωπα τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς τοὺς βραχίονας καὶ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ἰησοῦ. Ἐνίοτε δὲ γραμμαὶ ἐναλλάσσουσαι σημειοῦσι τὴν σκιὰν κοίλου τινός. Οὕτω σημειοῦνται ἑκατέρωθεν τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, τὰ κοῖλα μεταξὺ τῶν ἐξεχόντων μερῶν τῶν ὤμων καὶ τὰ τῶν κόλπων, ἔτι δὲ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στήθους μεταξὺ τῶν δύο κόλπων τὸ κενὸν τὸ ἀφινόμενον διὰ τῆς διαστολῆς τῶν μυῶν τοῦ θώρακος.

Ἡ κόμη καὶ τὸ γένειον παριστάνονται ὁμοίως διὰ γραμμῶν ἐναλλασσουσῶν μεταξὺ τοῦ ἀνοικτοῦ φαιοῦ καὶ τοῦ σκοτεινοῦ φαιοῦ (Ἅγιος Ἰωάννης), δύο τόνων φαιῶν καὶ ἑνὸς πρασίνου (γένειον τοῦ Χριστοῦ).

Μὲ τοιαῦτα στοιχεῖα καὶ τοιούτους τρόπους πῶς ἀπεικόνισαν οἱ μουσειωταὶ τὸ πρόσωπον καὶ ἀνθρώπινον σῶμα;

Ἂς λάβωμεν παράδειγμα τὸ πρόσωπον τῆς Παρθένου. Μέλαινα γραμμὴ διαχωρίζει τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμὸν ἀπὸ τοῦ πέπλου. Πρασίνη γραμμὴ σημειώνει τὴν περιφέρειαν τῶν παρειῶν. Ὁ ὀφθαλμὸς σχεδιογραφεῖται διά τινων ἁπλουστάτων γραμμῶν, τῆς γραμμῆς τῶν ὀφρύων, τοῦ γύρου τῶν βλεφάρων, τῆς βαθείας πτυχῆς, ἣν τὸ ἄνω βλέφαρον σχηματίζει κάτωθεν τῶν ὀφρύων. Ἐκ τῶν γραμμῶν τούτων μόνον ἡ τελευταία εἶνε ἐρυθρά, αἱ δὲ ἄλλαι πράσιναι. Ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε μέλας λίθος, ὅστις ἐκφαίνεται ἔτι μᾶλλον διὰ τοὺς πέριξ λευκοὺς χάλικας. Τὸ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τούτων διάστημα καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἡμισκιάσεως, ἥτις παρατείνεται ὡς πλατεῖα κηλὶς κάτωθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κατατομὴ τῆς ῥινὸς ἀναδεικνύεται διὰ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ πλατείας σκιᾶς. Τὸ στόμα σχηματίζεται ὡς ἑξῆς· σημεῖον ἐρυθρὸν ἐνισχυόμενον ὑπὸ δύο μικρῶν μελανῶν χαλίκων δηλοῖ τὸ μέσον τῆς γραμμῆς, ἣν ὁρίζει ἡ συνάντησις τῶν χειλέων· ἄλλο ἐρυθρὸν σημεῖον δηλοῖ τὸ μέσον τοῦ γύρου τοῦ κάτω χείλους· τὸ σημεῖον τῆς ἑνώσεως τῶν χειλέων εἶνε κηλὶς σκιᾶς φαιοπρασίνης.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ γυμνοῦ σώματος, ἣν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ ἐμπνέουσι, εἶνε ἔτι μᾶλλον χαρακτηριστική. Ἐπειδὴ ἀδύνατος ἦτο ἡ παράστασις τοῦ στήθους μὲ τὰς λεπτὰς αὐτοῦ ἀποχρώσεις καὶ τὰ ἐξέχοντα μέρη, τὰ ὁποῖα ἀνεπίτευκτα εἶνε διὰ τὴν τέχνην τοῦ ψηφιδωτοῦ, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπαναχθῇ αὕτη εἰς γραμμάς. Ἀλλ' ὁ τεχνίτης δὲν ἐχάραξε τὰς γραμμὰς ταύτας φαντασιωδῶς ἢ ἐξ ἐπιπολαίας παρατηρήσεως· τὸ σχεδιογράφημα αὐτοῦ ὑποθέτει γνῶσιν ἀκριβῆ τῆς ἀνατομικῆς. Ἡ διαίρεσις τοῦ στήθους διὰ τῆς γραμμῆς τῶν κόλπων εἶνε ἐντελῶς λογική· ἄνωθεν τῆς γραμμῆς ταύτης ἀναγνωρίζει τις πληρέστατα τοὺς μεγάλους μῦς τοῦ θώρακος, τοὺς δελτοϊδεῖς καὶ τὴν αὔλακα ἥτις κατὰ τὸ ἀνώτατον μέρος τῶν βραχιόνων χωρίζει τοὺς μῦς τούτους ἀπὸ τοῦ δικεφάλου. Κάτωθεν τῶν κόλπων ἡ διαίρεσις αὕτη τῆς κοιλίας εἰς ἓξ χωρίσματα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀνατομικὴν πραγματικότητα [1]. Ἐνταῦθα ἀναγνωρίζει τις εὐκόλως τὴν λευκὴν γραμμὴν τοῦ ὑπογαστρίου, τὴν ἁψῖδα τῆς κάτω κοιλότητος τοῦ θώρακος, τὴν ὁποίαν ἡ ὑπὸ τοῦ βάρους τοῦ σώματος ἀσκουμένη ἕλξις μετεσχημάτισεν εἰς ἡμικύκλιον, ὁμοίως τὰς αὔλακας τὰς σχηματιζομένας κατὰ τὴν διανομὴν τῶν μεγάλων πλαγίων καὶ δεξιῶν μυῶν, τέλος τὰς ὁριζοντίους διακοπὰς τῶν μεγάλων δεξιῶν μυῶν.

Ἀλλ' εἶνε πρόδηλον ὅτι τὰς ἀνατομικὰς ταύτας γνώσεις ἐδίδαξε τὸν τεχνίτην ἡ παράδοσις, αὗται δὲ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνανεωθῶσι διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας σπουδῆς τοῦ ζῶντος προτύπου. Ἡ ξηρότης καὶ ἐνίοτε ἡ ἔλλειψις τῆς ἀναλογίας καὶ τῆς ὀρθότητος μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ χρῆσις τῶν κατὰ συνθή-

[1] Γλυπτά τινα ἀρχαϊκὰ ἑλληνικὰ παριστάνουσι τὴν αὐτὴν διαίρεσιν.

κην τρόπων ἀντικατέστησε τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ἔρευναν.

Καὶ τὰ ἐνδεδυμένα πρόσωπα ὑπερβαίνουσιν ἐνίοτε τὰς ὀρθὰς ἀναλογίας. Ὁμοίως ὁ δεξιὸς βραχίων τῆς Παρθένου ὑπερβαίνει τὸ μέτρον. Ἀλλ' ἡ περιβολὴ δεικνύει ἐξαίρετον τέχνην. Μέρη τινὰ αὐτῆς εἶνε πλήρη χάριτος. Ἡ κεφαλή, ὁ ὦμος, ἡ ὄπισθεν κατατομὴ τῆς Παρθένου ἐχαράχθησαν λεπτότατα. Ὁ ἱματισμὸς τοῦ Ἰωάννου ἐξαιρέσει ἐνίοτε μικρᾶς τινος βαρύτητος καὶ ὑπερβολικῆς ζητήσεως, εἶνε μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας διατεθειμένος. Οἱ Βυζαντῖνοι ἐγνώριζον τὴν τέχνην τοῦ καλοῦ ἱματισμοῦ τῶν προσώπων χωρὶς νὰ γνωρίζωσι τὴν ἰχνογράφησιν τῶν γυμνῶν. Ἡ ἐπιδεξιότης αὐτῶν συνίστατο εἰς τοὺς τεχνικοὺς τρόπους καὶ εἰς τὴν παράδοσιν. Ἐν τούτοις ἡ μὴ προσωπικὴ αὕτη τέχνη δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον παραγωγὸς ἐξόχων ἔργων καὶ ἡ σταύρωσις τοῦ Δαφνίου ἀνήκει εἰς τὰ μάλιστα ἀξιοσημείωτα ἐκ τούτων.

Ἀλλ' ὅμως ἡ τεχνοτροπία τῆς συνθέσεως δὲν εἶνε πλέον ἐκείνη, ἣν ἡ μίμησις τῶν προτύπων τῆς ἀρχαιότητος εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τοὺς καλλιτέχνας τοῦ 9ου καὶ τοῦ 10ου αἰῶνος. Τὰ χαμηλὰ μέτωπα, οἱ μέτριοι ὀφθαλμοί, αἱ μικραὶ ῥῖνες, διακοιλαινόμεναι κατὰ τὴν ῥίζαν, καμπύλαι δὲ κατὰ τὰ ἄκρα, μαρτυροῦσι τὸν μετασχηματισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου [2]. Ἄλλη τις τάσις, ἥτις ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κατισχύει, ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἡμέτερα ψηφιδωτά, τ. ἔ. ἡ ζήτησις τῆς κομψότητος. Τὰ σώματα εἶνε ἐπιμηκέστερα, οἱ ὦμοι καταπίπτουσι, αἱ κεφαλαὶ εἶνε μικραί. Ἡ Παρθένος ἔχει μέγεθος 1,63 μ. ἐνῷ ἡ κεφαλὴ μόλις ἔχει τὸ $^1/_8$ τοῦ ὕψους τούτου, τ. ἔ. 0,20 μ. Ἡ τάσις αὕτη, ἥτις ἀκόμη πολὺ ἀμυδρῶς ἀναφαίνεται, χαρακτηρίζει τὰ πρῶτα ἔργα τῆς Βυζαντινῆς παρακμῆς καὶ συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 11ου αἰῶνος.

Gabriel Millet

[2] Περὶ τῶν νέων τούτων χαρακτηριστικῶν πρβλ. Kondakof, Histoire de l'art byzantin (ἔκδ. γαλλική) τ. II σελ. 9.

ΚΕΦΑΛΗ ΑΙΘΙΟΠΟΣ

ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ LEAΛΡΟΣ KALOΣ

(Πίν. 6).

Διὰ τῆς φιλοφροσύνης τῶν κυρίων Καββαδίου καὶ Στάη δυνατὴ κατέστη μοι ἡ δημοσίευσις τοῦ ἐν πίνακι ἕκτῳ ἀγγείου ἐν σχήματι κεφαλῆς Αἰθίοπος, ὅπερ πρό τινων μηνῶν ἀνευρεθὲν ἐν τάφῳ τῆς Ἐρετρίας ἀπετέθη εἰς τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν (ὑπ' ἀρ. 2160)[1]. Διπλοῦν εἶνε τὸ διαφέρον ὅπερ τὸ μικρὸν εὕρημα παρέχει· τοῦτο μὲν ἄξιον εἶνε προσοχῆς διὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ καλλιτεχνικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, τοῦτο δὲ διὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἣν φέρει, ἐνῷ σπανιώτατα τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς ὁμοίου εἴδους κεφαλάς, καὶ ἥτις νέον καὶ ἀσφαλὲς διδόμενον παρέχει πρὸς τὸν χρονολογικὸν καθορισμὸν τοῦ παρόντος καὶ ὁμοίων ἄλλων ἀγγείων.

Ἡ τεχνικὴ τῆς κεφαλῆς κατασκευὴ εἶνε τοιαύτη: τὸν πηλὸν εἰσεβίβασεν ὁ τεχνίτης διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀνοίγματος εἰς τύπον ἐκ δύο τεμαχίων συνιστάμενον καὶ διὰ τῶν δακτύλων ἐνέπλασεν αὐτόν. Ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος ἐπετέθη κατόπιν ὁ χωριστὰ διὰ τοῦ τροχοῦ τοῦ κεραμέως ἐπεξεργασθεὶς λαιμὸς ἐν εἴδει ληκύθου. Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀγγείου δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν εἰς θραύσματα ὁμοίων κεφαλῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει εὑρεθεισῶν, ἐν οἷς τὰ ἴχνη τῶν δακτύλων τοῦ κεραμέως ἔσωθεν σαφῶς διακρίνονται. Εἰς τὰ κάλ-

[1] Καθὰ ἀνεκοινώθη εἰς ἐμέ, ὁ τάφος περιεῖχε πλὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ Αἰθίοπος μόνον μελανομόρφους ληκύθους κατωτέρας τέχνης, ὡς καὶ αἱ ἐν τῷ σωρῷ τοῦ Μαραθῶνος εὑρεθεῖσαι (πρβλ. Athen. Mitth. 1893 σ. 51-52 ὑπὸ Στάη), καί τινας ἀτέχνους ἱππεῖς ἐξ ὀπτῆς γῆς.

λιστα δὲ τῶν ἀντιτύπων τῶν τοιούτου εἴδους ἀγγείων, ὡς εἰς τὰ ἡμέτερα, διέπλασεν ὁ τεχνίτης καὶ ἐκ δευτέρου καὶ ἐλείανεν ἐπιμελῶς τὴν ὕλην. Συγχρόνως δὲ μετὰ τῆς ἐργασίας ταύτης ἐπετέθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς κόμης καὶ αἱ μικραὶ ὀξεῖαι ἐκ πηλοῦ σταγόνες, αἵτινες ὑπομιμνήσκουσι τὴν συνήθη παρὰ τοῖς Ἕλλησι χρυσοχόοις κόκκωσιν. Ὁ χρωματισμός, ὅστις εἰς ἔργα γνωστῶν Ἑλλήνων πλαστῶν ὡς τοῦ Χαρίνου, Προκλέους, Καλλιάδου ἐμφανίζεται (πρβλ. Klein, Meistersign. σ. 214 ἑ), δὲν παρατηρεῖται εἰς τὴν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν κεφαλὴν τοῦ Αἰθίοπος. Αὕτη δεικνύει μόνον ἕνα χρωματισμόν, τ. ἔ. τὴν μελανόφαιον ἐπιγάνωσιν, ἥτις τόσον λεπτὴ εἶνε ὥστε τὸ φυσικὸν τοῦ πηλοῦ χρῶμα πολλαχοῦ διαφαίνεται ὑπὸ τὰς γραμμὰς τοῦ χρωστῆρος, ἐπικάθηται δὲ ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ Αἰθίοπος καὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀγγείου. Τὰ χείλη, τὸ λευκὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἡ κόμη ἔχουσι τὸ ἐρυθροκίτρινον τοῦ πηλοῦ χρῶμα, κατὰ τὰ ἄκρα δὲ τοῦ λαιμοῦ ἀφέθη ὁμοίως μικρὸν χεῖλος μὲ τὸ αὐτὸ φυσικὸν τοῦ πηλοῦ χρῶμα. Ἡ γλήνη τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε μέλαινα, ἡ κόρη καὶ τὸ ἄκρον τῆς ἴριδος περικεχαραγμέναι. Τοιουτοτρόπως ὁ χρωματισμὸς τῆς κεφαλῆς ἐπετεύχθη μόνον διὰ τῶν ἁπλῶν μέσων ἐρυθρομόρφου ἀγγείου, διὰ μελαίνης δηλονότι ἐπιγανώσεως, τινῶν μερῶν φυλαττόντων τὸ φυσικὸν ἐρυθρὸν τοῦ πηλοῦ χρῶμα.

Ἡ χρῆσις κεφαλῆς Αἰθίοπος ὡς ἀγγείου δὲν ἀπαντᾷ μονήρης (πρβλ. π. χ. Berliner Vasensammlung nº 2203-4, 4049), ἐν τούτοις τὸ ἐξ Ἐρετρίας τοῦτο ἀντίτυπον μοὶ φαίνεται τὸ ἄριστον ἐξ ὅσων γνωρίζομεν. Ἡ κεφαλὴ ἐκπλήσσει ἡμᾶς διὰ τὴν ζωηρότητα καὶ ἀκρίβειαν τῆς παρατηρήσεως τῆς φύσεως, καθόλου ἐξεταζομένη οὐχ ἧσσον ἢ κατὰ τὰς λεπτομερείας αὐτῆς. Τὸ μέτωπον αὐλακοῦταί πως ἐν τῷ μέσῳ, δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν τῆς αὔλακος ταύτης ἀνυψοῦνται δύο ὕβοι οἵτινες ἐξογκοῦνται πρὸς τοὺς κροτάφους καὶ τὰς ὀφρῦς. Δύο ἄλλα οἰδήματα ἀνυψοῦνται ὑπὲρ τὰς ὀφρῦς, τὰς ὁποίας ἄλλως ὁ τεχνίτης δι' οὐδενὸς σημείου ἐδήλωσεν. Ἡ ῥίζα τῆς ῥινὸς διακοιλαίνεται βαθέως οὕτως ὥστε εἰς τὴν κατατομὴν ὁρωμένη, ὡς ἡ εἰκὼν δεικνύει, ἐξαφανίζεται παντελῶς ὄπισθεν τοῦ ἐξωγκωμένου ὀφθαλμοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κλασικὴν κατατομὴν τοῦ προσώπου. Αἱ γνάθοι προεξέχουσιν ἰσχυρῶς. Ἡ πλατεῖα, βραχεῖα ῥὶς ἑνοῦται μετὰ τῶν μεγάλων ἀλλ' οὐχὶ μέχρι γελοιογραφικῆς ὑπερβολῆς ἐξωγκωμένων χειλέων διὰ βαθείας αὔλακος. Σχετικῶς πρὸς τὸν σχηματισμὸν τῶν σιαγόνων τὸ ἄκρον αὐτῶν εἶνε μικρὸν καὶ ἀτελῶς διαμεμορφωμένον. Μετὰ ταύτης δὲ τῆς ἐπὶ ἀκριβοῦς παρατηρήσεως βασιζομένης ἐξαιρέτου ἀπεικονίσεως τῶν ἰδιοτήτων τῆς αἰθιοπικῆς φυλῆς παρομαρτεῖ ἡ πυκνὴ καὶ οὔλη κόμη, ἣν χαρακτηρίζουσιν ὡς τοιαύτην τὰ διάκενα τῶν ὕβων. Μόνον ἐν τῷ σχηματισμῷ τοῦ ὀφθαλμοῦ μοὶ φαίνεται ὅτι ἐπέδρασε μᾶλλον τάσις τις ἰδιαιτέρας τεχνοτροπίας παρὰ ἡ ἀπ' εὐθείας παρατήρησις τῆς φύσεως. Ὁ ὀφθαλμὸς δηλονότι εἶνε ὁ στενός, ἐπιμήκης καὶ κάπως προεξέχων ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον δεικνύουσι πολλὰ ἀρχαϊκὰ μαρμάρινα ἔργα τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Τέλος ἀξιοπαρατήρητον εἶνε ὅτι τὰ ὦτα τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς τοῦ Αἰθίοπος ἱκανῶς ὑψηλὰ ἵστανται κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ὦτα τῶν γυναικείων κεφαλῶν τοῦ Χαρίνου (Röm. Mitth. 1890 πίν. XI καὶ σελ. 317). Ἡ διάπλασις τοῦ λοβοῦ τοῦ ὠτὸς δὲν εἶνε ἐντελὴς ἀλλ' οὐχὶ καὶ παντάπασι κακὴ ὡς εἰς τὰς λεγομένας κεφαλὰς τοῦ Χαρίνου (ἴδε αὐτόθι σ. 314).

Ἄνευ τοῦ τεκμηρίου, ὅπερ παρέχει ἡμῖν ἡ ἐπιγραφή, ἤθελέ τις θεωρήσει ἴσως τὴν κατὰ φύσιν ταύτην ἀπεικόνισιν προσώπου βαρβαρικοῦ τύπου ὡς οὐσιωδῶς νεωτέραν ἢ ὅσον πράγματι εἶνε αὕτη. Ὄντως δὲ μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν ἔργων τῆς μαρμαροπλαστικῆς δὲν θὰ εὑρίσκετο ὅμοιόν τι μὲ τὴν ὑφ' ἡμῶν ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν διάπλασιν τοῦ μετώπου. Ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ LEAΛΡΟΣ KALOΣ, ἥτις εἶνε ἐγκεχαραγμένη κατὰ μῆκος τῶν χειλέων τοῦ λαιμοῦ μὲ σαφῆ γράμματα, δεικνύει ἀσφαλῶς ὅτι τὸ ἀγγεῖον ἐποιήθη κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ 6ου αἰῶνος ἢ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 5ου. Εἶνε δὲ ἀδιάφορον ἂν ἡ ἐπιγραφὴ ἐνεχαράχθη κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀγγείου ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ ποιήσαντος αὐτὸ ἢ κατόπιν ὑπὸ τῆς τοῦ κατόχου[1]. Ὁ χρονι-

[1] Ἐπιγραφαὶ τοιαῦται περὶ τοῦ δεῖνα καλοῦ ἐπὶ ἀγγείων καὶ ἀντικειμένων ἐξ ὀπτῆς γῆς δὲν εἶνε συχναί, καθόσον βλέπω. 5 παραδείγματα ἐπὶ δύο σκύφων, ἐπὶ ποδὸς φιάλης, ἐπί τινος οὕτω καλουμένης ἀτράκτου καὶ ἐπί τινος ἀγγείου ἐν εἴδει πυξίδος παρέχουσι τὰ ἐν τῇ Ἀκροπόλει εὑρήματα. Ἐπί τινος ἀρχαϊκοῦ ἱππέως ἐκ πηλοῦ, παρ' ἰδιώτῃ τινί, εἶνε ἐγκεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφὴ ΠΑΣΙΚLEΣ KALOΣ.

κὸς ὅρος ante quem, ὁ χρόνος δηλονότι καθ' ὃν ὁ Λέαγρος ἐξυμνήθη ὡς παῖς καλός, βεβαιοῦται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς (πρβλ. Meisterschalen σ. 3 ἑ).

Ὁ Reisch (ἐν Röm. Mitth. σ. 313 ἑ) ἐζήτησε νὰ ὁρίσῃ τὴν χρονολογίαν τῶν ἀττικῶν κεραμέων, οὓς ὁ Klein ὠνόμασε «πλάστας», διὰ παραβολῆς τῶν ἔργων αὐτῶν πρὸς τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑπὸ τὴν περσικὴν ἐπίχωσιν εὑρεθείσας γυναικείας μορφὰς καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀκμὴ τοῦ Χαρίνου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πίπτει εἰς τοὺς χρόνους μεταξὺ τοῦ 530 καὶ 500. Μὲ τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο συμφωνεῖ ὅτι ἀριθμός τις θραυσμάτων ὁμοίων ἀγγείων, κατὰ τὴν τέχνην δηλονότι τοῦ Χαρίνου, εὑρέθησαν εἰς τὰς ἐπὶ Κίμωνος ἐπιχώσεις ἐν τῇ ἀκροπόλει, συνάμα δὲ ὅτι εἰς ἔργον συγγενὲς πρὸς τὰ τοῦ Χαρίνου, ὡς ἡ ἡμετέρα κεφαλὴ Αἰθίοπος δεικνύει, εὑρίσκεται ἡ ἐπιγραφή, ἥτις ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν αὐστηρᾶς τεχνοτροπίας ἐρυθρομόρφων καὶ νεωτέρων μελανομόρφων ἀγγείων[1]. Οὐδὲν διδόμενον μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἡμετέρα Αἰθίοπος κεφαλὴ ἀνήκει εἴς τινα ἐξ ὀνόματος γνωστὸν πλάστην. Ἀλλ' εἶνε ὁμοίως πιθανὸν ὅτι κεραμεῖς καὶ ἀγγειογράφοι, ὧν τὰ ὀνόματα εὑρίσκομεν ἐπὶ ἀγγείων, κατεσκεύασαν καὶ πλαστικὰς κεφαλάς, ὡς τἀνάπαλιν ὅτι ὁ Χαρῖνος, ὁ Προκλῆς καὶ ὁ Καλλιάδης οὐχὶ ἀποκλειστικῶς ἀφιερώθησαν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πλαστικῶν κεφαλῶν, ἀλλὰ κατεσκεύασαν καὶ ἀγγεῖα παντὸς ἄλλου εἴδους· τοῦ Χαρίνου κάνθαρος μᾶς εἶνε γνωστὸς ἐν τῷ Βρετανικῷ μουσείῳ (Klein, Meistersign. σ. 215 nº 1). Εἰς ἐμὲ

[1] Εὐτυχῶς αὐξάνει ὁλονὲν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγγείων μὲ ἐπιγραφὰς περὶ τοῦ δεῖνος καλοῦ καὶ μάλιστα ἀγγεῖα φέροντα γνωστὰς καλῶν ἐπιγραφὰς εἶνε ἰδιαιτέρας σημασίας διὰ τὴν ἀγγειογραφίαν. Ταῦτα διδάσκουσιν ἡμᾶς ὅτι συγχρόνως ἐντελῶς διάφορα ῥεύματα συνέρρεον ἐκ παραλλήλου ἐν τῇ ἀγγειογραφικῇ, τὰ ὁποῖα θὰ κατετάσσομεν ἡμεῖς τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ὁρμώμενοι ἐξ ἁπλῆς παραβολῆς τῆς τεχνοτροπίας. Ἀπὸ τῆς κατατάξεως τῶν ἀγγείων τῶν φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν LEAΛPOϟ KALOϟ ἐν ταῖς ἐμαῖς Meisterschalen (κεφ. VI καὶ Nachträge nº 4) προσετέθησαν τρεῖς ἄλλαι τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐπιγραφαί: ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Αἰθίοπος κεφαλῆς, ἐπὶ φιάλης παριστώσης γιγαντομαχίαν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν (ἐν μέρει ἀπεικονισμέναι ἐν τῇ ἀρχαιολ. ἐφημερίδι 1885 πίν. 5, 2 καὶ 1886 πίν. 7, 2), ὅπου ἐν τῇ ἐσωτερικῇ παραστάσει ἀναγινώσκεται . . . . AΛPO . . . . καὶ ἐπὶ τοῦ τεμαχίου ἐρυθρομόρφου φιάλης ἐξ Ἐλευσῖνος μὲ τὸν λόφον τοῦ κράνους ἑνὸς ἱσταμένου καὶ ἑνὸς πεσόντος πολεμιστοῦ ὅπου ἀναγινώσκεται . . . LEA . . . . Περὶ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ τελευταίου τούτου τεμαχίου δὲν δύναται νὰ λεχθῇ τι ἀκριβέστερον ἕνεκα τῶν μικρῶν λειψάνων τῆς παραστάσεως, ἐν τούτοις εἶνε αὕτη ἡ αὐστηρὰ ἐρυθρομόρφων ἀγγείων.

φαίνεται ὅτι ἡ ἡμετέρα Αἰθίοπος κεφαλὴ τόσον διὰ τῆς μεγαλειτέρας αὐτῆς ζωηρότητος ὑπερέχει τὰ ὀνόματα φέροντα ἔργα τῶν πλαστῶν, ὥστε πρέπει μᾶλλον ἄλλον τινὰ κατασκευαστὴν νὰ ὑποθέσωμεν. Ἂν δεχθῶμεν, ὡς εἰς ἐμὲ πολὺ πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου ἐπιγραφὴ LEAΛPOϟ KALOϟ προέρχεται ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ κατασκευαστοῦ, τότε πρέπει νὰ ζητήσωμεν αὐτὸν μεταξὺ ἐκείνων τῶν ἀγγειογράφων, οἵτινες τοῦ Λεάγρου τὸ ὄνομα ὕμνησαν ἐπὶ ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν. Βεβαίως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγγειογράφων τούτων εἶνε ἱκανὸς μέγας καὶ ἡ ἐκλογὴ ἑπομένως εὐρεῖα. Πλὴν τοῦ Εὐφρονίου, Ὀλτοῦ, Χαχρυλίωνος, οἵτινες τὸν Λέαγρον ἐπὶ ἀγγείων τὰ ὀνόματα τῶν τεχνιτῶν αὐτῶν φερόντων ὑμνοῦσιν, φαίνεται ὅτι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀγγειογράφοι μετέσχον τῆς ἐξυμνήσεως αὐτοῦ (Meisterschalen κεφ. II). Ὁπωσδήποτε ὅμως δὲν μοὶ φαίνεται ὅτι ἀποκλείεται ὅλως διόλου ὅτι ἡ ἡμετέρα Αἰθίοπος κεφαλὴ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς LEAΛPOϟ KALOϟ ἀνήκει εἰς τὸν ἐπιφανέστατον τῶν ἀνωτέρω τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς, εἰς τὸν Εὐφρόνιον. Καθόσον πολλὰ ἀγγεῖα αὐτοῦ δεικνύουσιν ὅλως ἰδιαιτέραν ὀξυδερκῆ τῆς φύσεως παρατήρησιν καὶ πρὸς τούτοις πολὺ διαφέρον πρὸς πλάσιν βαρβαρικῶν τύπων ἐν κατατομῇ (Meisterschalen πίν. XIV, 2, σ. 132). Καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἔτι ὅτι μὲ τὰ ἐλάχιστα μέσα, μὲ ἓν μόνον χρῶμα τοιαύτη ἐξαίρετος ἐντύπωσις ἐπιτυγχάνεται, ἐμφαίνεται ἡ χεὶρ ἱκανοῦ τεχνίτου.

Ὡς πρότυπον μικροῦ ἔργου ἴσως ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν τεχνίτην Αἰθίοψ τις ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις δούλων. Βαρβάρων δούλων τύποι παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς πολλοὶ ἐπὶ ἀγγείων ἐρυθρομόρφων τῆς αὐστηρᾶς τεχνοτροπίας καὶ ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς καλῆς τέχνης. Τὸν γέροντα μὲ τὰ σκεύη τῆς παλαίστρας ὑπὲρ τὸν ὦμον ἐπὶ τοῦ ὑπὸ Ἱέρωνος κατασκευασθέντος, ὑπ' ἄλλου ὅμως ζωγράφου διακοσμηθέντος ἀγγείου (Meisterschalen, πίν. XL) νομίζω ὅτι ἀσφαλῶς ἀνεγνώρισα ὡς Φρύγα δοῦλον. Ἡ γραῖα θεράπαινα ἐπὶ τῆς κοτύλης τοῦ Πιστοξένου (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 376) εἶνε Θρᾷσσα κατάστικτος κατὰ τὸν ἐν τῇ πατρίδι της συνειθιζόμενον τρόπον[1], ἐπί τινος δὲ πρὸ

[1] Ἄλλοτε εἶχα παραδεχθῇ (Meisterschalen σ. 377) πεπλανημένως ὅτι ἡ σχεδιαγράφησις κατὰ τοὺς βραχίονας καὶ πόδας τῆς μορφῆς ταύτης σημαίνει τὰς ῥυτίδας τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας, ἀλλ' ἀφοῦ ἐγνώ-

μικροῦ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐν Βερολίνῳ μουσείου περιελθούσης λευκοῦ ἐδάφους ληκύθου καλῆς τέχνης βλέπομεν βάρβαρον θεραπαινίδα, χαρακτηριζομένην ὡς τοιαύτην ὑπὸ τῆς βραχείας πυκνῆς κόμης, τῆς σιμῆς ῥινὸς καὶ τοῦ μὴ ἑλληνικοῦ σχηματισμοῦ τοῦ στόματος, ἱσταμένην δὲ παρὰ τὴν δέσποιναν αὐτῆς πλησίον ἐπιτυμβίας στήλης. Ἐπὶ ἀγγείου ὁμοίου εἴδους, ὅπερ εἶδον κατὰ τὴν ἐν Βιέννῃ καλλιτεχνικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἔκθεσιν τὸ θέρος τοῦ 1893 ἐν τῷ Καισαροβασιλικῷ μουσείῳ, χαρακτηρίζεται ἡ παρὰ τὸν τάφον θεραπαινὶς σαφῶς ὡς δούλη Αἰθιοπὶς διὰ τοῦ μέλανος χρωματισμοῦ. Τέλος μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρημάτων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα εἶνε πλουσιώτατα εἰς παραστάσεις ἐνδιαφερούσας, ἔχομεν τεμάχιον ἐρυθρομόρφου σφαιροειδοῦς ληκύθου αὐστηρᾶς τεχνοτροπίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νέος δοῦλος Αἰθίοψ μὲ κόμην οὔλην, βραχεῖαν ῥῖνα καὶ παχέα χείλη ἵσταται πρὸ τοῦ νεαροῦ δεσπότου, ὅστις προχέει ἔλαιον εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐξ ἀρυβάλλου, προφανῶς διὰ τὰς ἐν τῇ παλαίστρᾳ ἀσκήσεις αὐτοῦ. Ἡ κατατομὴ τοῦ δούλου Αἰθίοπος ἔχει προφανῶς συγγένειαν πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Αἰθίοπος τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου. Ὅπως οἱ τεχνῖται τῆς λαμπρᾶς ἐποχῆς τῆς αὐστηρᾶς ἐρυθρομόρφου τέχνης, ὁ Εὐφρόνιος, ὁ Εὐθυμίδης, ὁ Δοῦρις τὰς σπουδὰς αὐτῶν πρὸς ἀπεικόνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ νεανικοῦ σώματος ἔκαμνον μετὰ ζήλου ἐν τῇ παλαίστρᾳ, ἀκριβῶς εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ἴσως ἔλαβον τὴν πρώτην ἀφορμὴν ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς ἀσχημίας βαρβάρων δούλων πρὸς ἀπεικόνισιν ἢ πλαστικὴν παράστασιν αὐτῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κάλλος, καθὼς δεικνύουσιν ἡ Αἰθίοπος κεφαλὴ τοῦ ἡμετέρου ἀγγείου καὶ αἱ συγγενεῖς πρὸς αὐτὴν πλαστικαὶ Αἰθιόπων κεφαλαί.

P. Hartwig.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΕΞΕΩΣ ΣΑΣΤΗΡ

Ὁ κ. Salomon Reinach μὴ ἀποδεχόμενος τὴν ὑπ' ἐμοῦ προταθεῖσαν ἑρμηνείαν τῆς λέξεως *σαστὴρ* (Ἐφημ. Ἀρχ. 1892 σελ. 256) ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ σημασία *ἄρχων* οὐδαμῶς ἁρμόζει ἐν τῷ χωρίῳ, ἐν ᾧ ἀπαντᾷ τὸ *σαστὴρ* (Le malheur, c'est que le sens d'ἄρχων ne convient pas du tout au passage visé)[1]. Ἐλπίζοντες ὅτι θὰ μεταπείσωμεν καὶ αὐτὸν καὶ ἄλλους τυχὸν ἀντιφρονοῦντας παρατηροῦμεν ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἀρχαιότης ὡς τὴν μεγίστην τῶν πολιτικῶν ἀρετῶν ἐνόμιζε τὸ *ἐπίστασθαι καλῶς ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι*[1], οὐδὲν δ' εὐλογώτερον ἢ νὰ ὀμνύωσιν οἱ νέοι πολῖται ὅτι θὰ ἐπιδιώξωσι τὴν τοιαύτην ἀρετήν. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ *σαστὴρ* καὶ νὰ ἐτυμολογηθῇ ἐκ τοῦ *σάττω* (*σάζω*) δύναται κάλλιστα καὶ τὴν σημασίαν *ἄρχων* ἢ *ἐπιμελητὴς* νὰ ἔχῃ, ὅπως καὶ τὸ ἐκ τοῦ συνωνύμου ῥήματος *κοσμῶ* παραγόμενον *κοσμήτης (κόσμος)*, προσέτι δὲ καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ ὅρκου τῶν Χερσονησιτῶν *ὑπάρχει ἡ διαβεβαίωσις τοῦ καλῶς ἄρξειν (δαμιοργησῶ καὶ βουλευσῶ τὰ ἄριστα πόλει καὶ πολίταις)*, νομίζομεν ὅτι οὐδεμία δύναται νὰ ὑπολειφθῇ ἀμφιβολία περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ὑφ' ἡμῶν δοθείσης ἑρμηνείας.

Ανδρεας Ν. Σκιας.

ρισα παραδείγματα, εἰς τὰ ὁποῖα νεαραὶ Θρᾷσσαι κατὰ τὸν φόνον τοῦ Ὀρφέως ἐντελῶς ὁμοίαν σχεδιογράφησιν εἰς τὰ σώματά των δεικνύουσι, πιστεύω ὅτι καὶ ἡ γραῖα θεράπαινα τῆς κοτύλης τοῦ Πιστοξένου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐστιγματισμένη. Παραδείγματα εἶνε 1) ἡ φιάλη Ὀρφέως ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐν τῷ κάτω ἐλάφει ἐζωγραφημένη. πρβλ. Journal of Hell. Studies IX πίν. 6, 2) ἐρυθρόμορφος ἀμφορεὺς ἐν Μονάχῳ nº 383 3) θραῦσμα ἐρυθρομόρφου φιάλης κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Φρυγὸς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν.

1 Revue arch. 1893 σελ 266.

1 Πρβλ. Πλάτ. Νόμ. 12, 942, C: *τοῦτο καὶ ἐν εἰρήνῃ μελετητέον εὐθὺς ἐκ τῶν παίδων, ἄρχειν τε ἄλλων, ἄρχεσθαί θ' ὑφ' ἑτέρων*, Σοφοκλ. Ἀντιγ. 669 *καλῶς μὲν ἄρχειν, εὖ δ' ἂν ἄρχεσθαι θέλειν*, Σόλωνα παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. 46, 22. Ξενοφ. Κ. Ἀν. I, 3, 15.

HABBO GERHARD LOLLING

Ὅλως ἀπροσδοκήτως ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 12/24 Φεβρουαρίου ἐνεστῶτος ἔτους μετὰ βραχεῖαν νόσον ὁ Habbo Gerhard Lolling, εἷς τῶν κρατίστων ἡμῶν συνεργατῶν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, πλήρης ζωῆς καὶ δράσεως, μόλις τὸ 46 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων. Ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Lolling ἀπωλέσαμεν οὐ μόνον ἡμεῖς φίλον πολύτιμον καὶ συνεργάτην δοκιμώτατον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαιολογικὴ καθόλου ἐπιστήμη ἀπώλεσεν ἐν αὐτῷ ἐρευνητὴν καὶ γνώστην ἀπαράμιλλον τῆς ἐπιγραφικῆς, μάλιστα δὲ τῆς τοπογραφίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ὁ Lolling κατῆλθεν νεώτατος εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1872 ἅμα τῇ ἀποπερατώσει τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, κληθεὶς ὡς διδάσκαλος τῶν υἱῶν τοῦ βιβλιεμπόρου καὶ προξένου τῆς Γερμανίας ἐν Ἀθήναις, Καρόλου Wilberg, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ὁποίου γνωρισθεὶς μὲ τὸν γνωστὸν ἐκδότην τῶν περιηγητικῶν βιβλίων Bädecker ἔλαβε παρ᾽ αὐτοῦ ἐντολὴν νὰ συντάξῃ ὁδηγὸν τῆς Ἑλλάδος πρὸς χρῆσιν τῶν περιηγητῶν· ἐντεῦθεν ἐδόθη ἀφορμὴ λαμπρὰ αὐτῷ ὅπως περιηγηθῇ καὶ σπουδάσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐπισταμένως.

Κατὰ τὸ 1876 ἐπελάβετο ὁ Lolling τοῦ ἐπιπόνου τούτου καὶ δυσχεροῦς ἔργου μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας καὶ εὐσυνειδησίας μεθ᾽ ἧς εἶχεν ἐρευνήσει καὶ μελετήσει μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν Ἀθηνῶν· τῷ δὲ 1883 ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ περὶ Ἑλλάδος περιηγητικοῦ του βιβλίου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἁπλῶς ὁδηγὸς τῶν περιηγουμένων, ἀλλ᾽ ἐγχειρίδιον λίαν ἀξιόπιστον τῆς γεωγραφίας οὐ μόνον τῆς ἀρχαίας, ἀλλὰ καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος· τῷ 1888 ἐφάνη ἡ δευτέρα, καὶ τῷ 1893 ἡ τρίτη αὐτοῦ ἔκδοσις μετεῤῥυθμισμέναι ἀμφότεραι ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ὁ Lolling διετέλεσεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων συνεργατῶν αὐτοῦ, ὁριστικῶς δὲ ἀπὸ τοῦ 1879, παρασχὼν ὑπὲρ αὐτοῦ ποικίλας καὶ πολυτίμους ὑπηρεσίας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο συνέλεξε καὶ ἀντέγραψε πλείστας ἐπιγραφὰς ὑπὲρ τῆς Βερολινείου Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἧς ἦτο ἐκλεκτὸν ἀντεπιστέλλον μέλος. Ἐκτὸς δὲ ἄλλων αὐτοῦ σπουδαιοτάτων ἐπιγραφικῶν ἐργασιῶν, εἰς ἃς ἐπεδόθη ἰδίως μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ περὶ Ἑλλάδος περιηγητικοῦ του βιβλίου, ὑπ᾽ αὐτοῦ συνελέγησαν καὶ ἀντεγράφησαν κατ᾽ ἐντολὴν τῆς Πρωσσικῆς ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ ἅπασαι αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς βορείας Ἑλλάδος· ὅθεν λίαν δικαίως ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκδοθέντος ὀγκώδους πρώτου τόμου τῶν εἰρημένων ἐπιγραφῶν ὁ σοφὸς αὐτῶν ἐκδότης Wilhelm Dittenberger ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ Lolling «*Καθῆκόν μου πρὸ παντὸς θεωρῶ νὰ πληροφορήσω τοὺς ἀναγνώστας τοῦ βιβλίου τούτου, ὅτι ἂν ἀπαντήσωσιν ἐν αὐτῷ ὠφέλιμόν τι, τοῦτο ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἐπιμέλειαν, εἰς τὴν ἀκρίβειαν καὶ εἰς τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ* Lolling».

Ἀλλὰ καὶ ἀνασκαφὰς σπουδαιοτάτας ἐνήργησεν ὁ Lolling, οἷον ἐν Μενιδίῳ τῆς Ἀττικῆς ἀνασκάψας τὸν θολωτὸν ἀρχαϊκὸν τάφον, οὗτινος τὰ εὑρεθέντα πολύτιμα κτερίσματα περιέγραψε καὶ ἐξέδωκε μετὰ θαυμασίας ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ἐν τῇ λαμπρᾷ ἐκδόσει, τῇ γενομένῃ τῷ 1880 ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, τῇ ἐπιγραφομένῃ Das Kuppelgrab bei Menidi. Συνειργάσθη πρὸς τούτοις ὁ Lolling εἰς παρομοίας καὶ ἄλλας ἐργασίας καὶ μετ᾽ ἄλλων ἀρχαιολόγων, οἷον μετὰ τοῦ Steffen ἐν Μυκήναις, μετὰ τοῦ Koldewey ἐν Λέσβῳ, μετὰ τοῦ Wolters ἐν Διμίνι τῆς Θεσσαλίας καὶ μετ᾽ ἄλλων ἀλλαχοῦ. Πλείστου λόγου ἀξία εἶνε καὶ ἡ περὶ ἀρχαίας Ἑλλάδος γεωγραφία του, ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ J. Müller, ὡς ἐπίσης ἡ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν τοπογραφία του, ἐκδοθεῖσα ἐν τῷ αὐτῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ J. Müller, ἐν ᾗ μετὰ κριτικῆς ἀξιοζηλεύτου πραγματεύεται τὰ διάφορα δυσχερῆ τοπογραφικὰ ζητήματα, ἀποφεύγων τὰς ἀσκόπους εἰκασίας καὶ τὴν μακρηγορίαν. Ἐξέδωκε πρὸς τούτοις ὁ Lolling καὶ πλείστας πραγματείας πολλοῦ λόγου ἀξίας τοπογραφικὰς μάλιστα καὶ ἐπιγραφικάς, οὐ μόνον ἐν τοῖς Mittheilungen τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, ἐν τοῖς Sitzungsberichte der Koenigl. Preussischen Akademie der Wissenchaften καὶ ἐν ἄλλοις εὐρωπαϊκοῖς

περιοδικοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐν τῇ νεωτέρᾳ μάλιστα ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἣν ἔγραφε καὶ ὡμίλει δοκίμως καὶ ἀπταίστως· οὕτως ἐκόσμησε πολλάκις ὁ Lolling διὰ τῶν σοφῶν αὐτοῦ πραγματειῶν τὴν ἡμετέραν *Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα*, τὴν *Ἀθηνᾶν τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας* καὶ τὸ *Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον*, τοῦ ὁποίου μάλιστα τὰ ἐπιγραφικὰ ἄρθρα ὀφείλονται εἰς τὸν κάλαμόν του.

Τῷ 1886 ὅτε ὁ ἔξοχος Ulrich Köhler μετεκλήθη ἀπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐνταῦθα Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου εἰς Βερολῖνον, ὅπως διορισθῇ καθηγητὴς τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου, ὁ Lolling ἐδέχθη τὴν μετὰ πολλῆς προθυμίας προσενεχθεῖσαν αὐτῷ θέσιν ὑπὸ τῆς Γενικῆς Ἐφορείας τῶν ἀρχαιοτήτων, γενόμενος ἐπιμελητὴς τοῦ ἐπιγραφικοῦ ἡμῶν Μουσείου, ὅπως κατατάξῃ, συναρμολογήσῃ καὶ μετεκδώσῃ τὰς ἀτελῶς πρότερον ἐκδοθείσας ἐπιγραφάς· εἰς τὴν κολοσσιαίαν δὲ ταύτην ἐργασίαν εἶχεν ἀφιερώσῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις, ἐργαζόμενος μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ μετ' ἀπαραδειγματίστου εὐσυνειδησίας πρὸς ἐπιστημονικὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἡμῶν ἀποκειμένων ἐπιγραφῶν. Τοῦ ἐξαιρέτου δὲ τούτου καταλόγου ἢ μᾶλλον τῆς τελείας ἀναγραφῆς τῶν ἐπιγραφῶν ἐπρόφθασε νὰ φέρῃ εἰς πέρας μόνον τὸ πρῶτον μέρος, τὸ διαλαμβάνον τὰς ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς, καὶ εἶχεν ἕτοιμον πρὸς ἔκδοσιν· τὸ δὲ ἄλλο πολὺ καὶ ποικίλον ὑλικόν, τὸ ὑπ' αὐτοῦ τοσοῦτον ἐπιμελῶς περισυναχθὲν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μένει καὶ τοῦτο μαρτύριον τῆς ἀκαταπονήτου φιλοπονίας του ἐν σημειώσεσι, δεομέναις ἐμπείρου χειρὸς πρὸς ἀποπεράτωσιν.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν συντόμῳ ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ Lolling, ἐξαιρέτου μύστου καὶ ἱεροφάντου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, ὑπὲρ ἧς διετέλεσεν εἴκοσι καὶ δύο ὅλα ἔτη ἐργαζόμενος ἀθορύβως ὅλως, καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπιδείξεως, πρᾶγμα σπάνιον ἐν τοῖς παροῦσι μάλιστα χρόνοις.

Κ. Δ. Μυλωνασ.

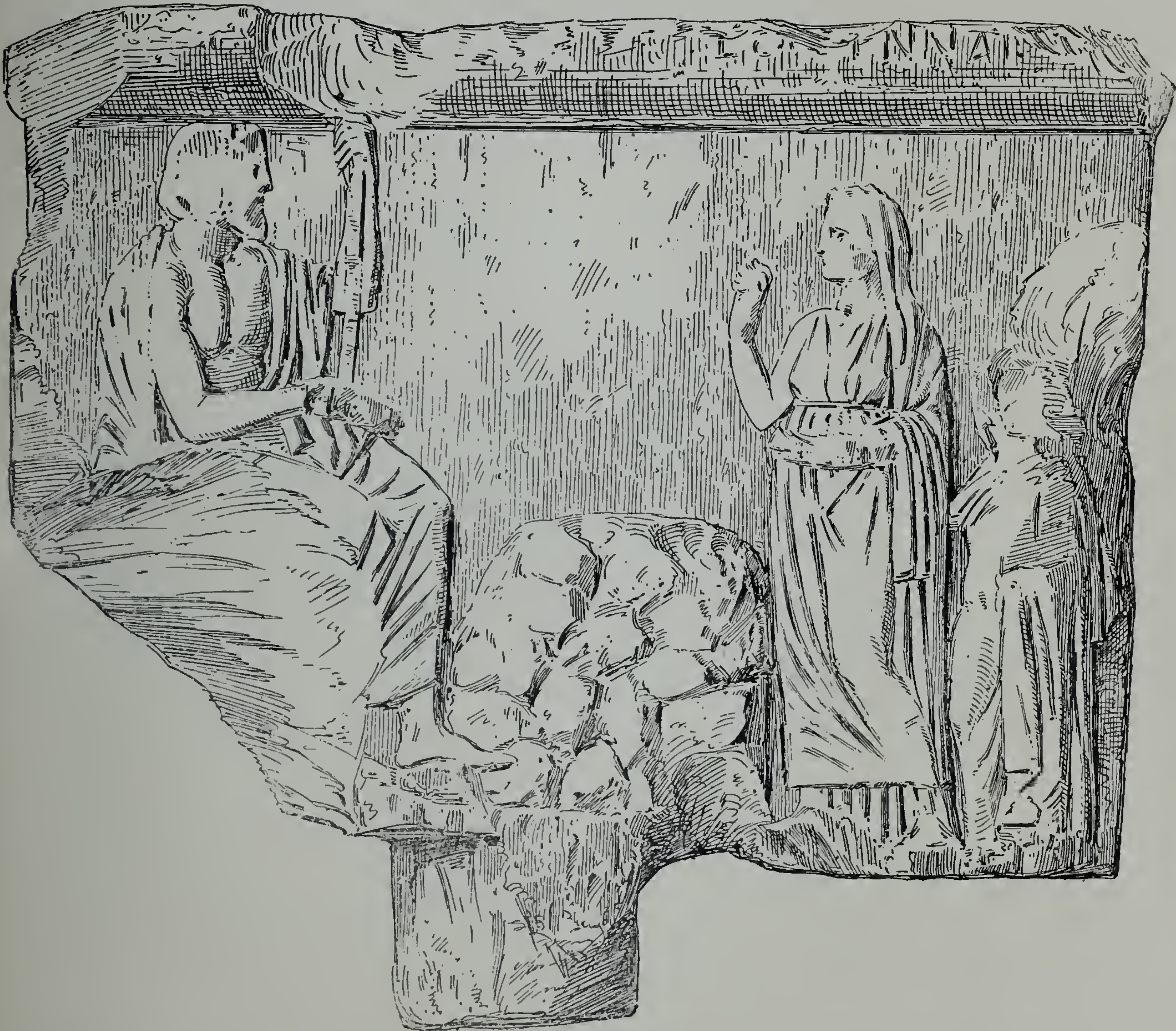
(Ἐξεδόθη τῇ 20 Μαΐου 1894)

ΑΝΑΓΛΥΦΑ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ Τῌ ΚΟΙΤΗ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

(Πίν. 7, 8).

Τὰ ἐνταῦθα δημοσιευόμενα τέσσαρα ἀνάγλυφα εὑρέθησαν κατὰ τὴν πέρυσιν ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐπιστασίαν ἐκτελεσθεῖσαν ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ Ἰλισοῦ ἀνασκαφὴν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἔκειντο δὲ πάντα ἐρριμένα ἐντὸς τῶν δύο ὑπὸ τὴν βραχώδη στεφάνην τῆς λεγομένης Καλλιρρόης ἀνακαλυφθεισῶν δεξαμενῶν μετὰ τῶν παντοίων λίθων τῶν πληρούντων αὐτάς. Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα εὑρέθησαν πλησίον ἀλλήλων ἐντὸς τῆς παρὰ τὴν Ἁγίαν Φωτεινὴν δεξαμενῆς τῆς δεδηλωμένης ἐν τῷ χάρτῃ τῆς ἀνασκαφῆς[1] διὰ τοῦ γράμματος Β, τὰ δὲ ἕτερα δύο ἐντὸς τῆς βορειοτέρας δεξαμενῆς τῆς δε-

[1] Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρ. 1893 πίν. Α'. Περὶ τοῦ δευτέρου ἐκ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἐδημοσιεύθη ἤδη βραχεῖα περιγραφὴ ὑπὸ Καββαδίου ἐν Ἐφ. Ἀρχ. 1893 σελ. 137 ὑποσημ. 1.

δηλωμένης διὰ τοῦ γράμματος Α. Ἐν τῇ δεξαμενῇ Β ὡσαύτως εὑρέθη καὶ ἔνθετος κεφαλὴ ἀγάλματος Ἡρακλέους ὑπερφυσικοῦ μεγέθους οἰκτρῶς μὲν ἐφθαρμένη ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τοῦ Ἰλισοῦ, ἀλλ' εὐδιάγνωστος ἐκ τῆς λεοντῆς. Ἡ διατήρησις τῶν δύο πρώτων ἀναγλύφων δὲν εἶνε κακή, τὰ ἕτερα δύο ὅμως καὶ ἰδίως τὸ τέταρτον ἐπὶ πολύ, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ῥεύματος ἐκτεθέντα ἔχουσι τὴν ἐπιφάνειαν λίαν ἀποτετριμμένην καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν παρισταμένας μορφὰς δυσδιαγνώστους ἢ καὶ παντάπασιν ἀδιαγνώστους.

Τὸ πρῶτον ὄπισθεν ἀπεικονισμένον εἶνε μικρὸν ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον πλάτους 0,31 μ. ὕψους δὲ 22, κάτωθεν δὲ φέρει ἔμβολόν τι, δι' οὗ ἦτο ἐμπεπηγμένον εἰς βάσιν τινὰ ἢ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ βραχῶδες ἔδαφος. Πρὸς ἀριστερὰν παρίσταται ἀνδρικὴ μορφὴ πωγωνοφόρος σεμνοπρεπῶς καθημένη, θεός τις ἀναμφιβόλως. Ἡ ἕδρα, ἐφ' ἧς ἐκάθητο εἶνε κατεστραμμένη, πιθανώτατα ὅμως δὲν ἦτο θρόνος, διότι δὲν φαίνεται ἐρεισίνωτον. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ μακρὰν ῥάβδον ὡσεὶ σκῆπτρον, διὰ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἐπικειμένης δεξιᾶς ἀντικείμενόν τι ἐφθαρμένον, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἦτο φιάλη [1]. Φέρει ἐπὶ τῶν νώτων καὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἐπερριμένον ἱμάτιον, ὑφ' οὗ καλύπτεται καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος πλὴν τῶν ποδῶν, καταλείπεται δὲ γυμνὸν τὸ στῆθος μετὰ τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ τῆς χειρός. Τὸ πρόσωπον εἶνε ἱκανῶς ἐφθαρμένον. Ἔμπροσθεν αὐτοῦ παρίσταται βωμὸς ἐξ ἀργῶν λίθων πεποιημένος.

Ἀντικρὺ ἵστανται δύο ἱκέτιδες ἡ μὲν μικροτέρα, ἡ δὲ μεγαλητέρα κατὰ τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πολὺ μικροτέρα τοῦ καθημένου θεοῦ. Προηγεῖται ἡ μεγαλητέρα φοροῦσα ποδήρη χιτῶνα ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἱμάτιον μετὰ καλύπτρας, ὅπερ ἀφίνει ἐλεύθερον τὸ στῆθος μετὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, συγκρατεῖται δὲ ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὑψωμένης κρατεῖ ἄδηλόν τι ἀντικείμενον. Τῆς δὲ ἑτέρας γυναικείας μορφῆς τὸ ἱμάτιον καλύπτει ὁλόκληρον τὸ σῶμα, πιθανῶς δὲ αὕτη εἶνε μικρὰ θυγάτηρ τῆς ἑτέρας ἱκέτιδος. Ἡ κεφαλὴ αὐτῆς λείπει, ἡ δὲ τῆς μεγαλητέρας γυναικὸς εἶνε ἱκανῶς ἀποτετριμμένη. Ἡ στάσις τῶν σωμάτων εἶνε σεμνὴ καὶ τὸ περίγραμμα ἄμεμπτον, ἡ δὲ πτύχωσις ἁπλῆ μέν, ἀλλὰ χαρίεσσα καὶ ἀναδεικνύουσα τὸ ὑπὸ τὰ ἱμάτια σῶμα. Ἐκ τῆς τέχνης κρίνων τις δύναται νὰ ἀναγάγῃ τὸ ἔργον εἰς τὸν Ε' αἰῶνα.

[1] Κεραυνὸς δὲν δύναται νὰ εἶνε.

Δυστυχῶς λίαν ἐφθαρμένη εἶνε ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου τοῦ ἀναγλύφου ἐπιγραφή, ἐξ ἧς δὲν διακρίνονται ἢ μόνον τὰ ἑξῆς γράμματα

Ε..Ι.ΕΝΝΑΙ

ἐκ τούτων δὲ μόνον τὰ ΝΝΑ εἶνε σαφῆ. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν τεσσάρων πρὸς ἀριστερὰν στοιχείων τὸ δεύτερον Ε εἶνε ἐφθαρμένον μέν, ἀλλὰ βέβαιον, τὸ δὲ κατόπιν τοῦ Α γράμμα φαίνεται ὡς Ι· δὲν δύναται νὰ εἶνε οὔτε Ε οὔτε Τ. Τὸ πρῶτον Ε δὲν εἶνε ἀσφαλές, μετ' αὐτὸ δὲ ὑπάρχει μικρὰ ἀπολέπισις τοῦ λίθου, ἧς τὸ ἴχνος εἶνε καμπύλον, παρ' αὐτὴν ὅμως ὑπάρχει καὶ ἕτερον ἴχνος ἐπίμηκες, ὥστε δὲν δύναται νὰ κριθῇ μετὰ βεβαιότητος, ἂν ὑπῆρχε στρογγύλον τι γράμμα, οἷον Θ ἢ Ο, ἢ τουναντίον Α ἢ Λ· Ν δὲν δύναται νὰ ὑπῆρχε, διότι εἶνε πάντοτε ὄρθιον, ὡσαύτως δὲ οὐδὲ Δ. Τὸ ἀκόλουθον γράμμα εἶνε ἀμφιβολώτατον, δυνάμενον νὰ εἶνε Κ, Ν ἢ Η, τὰ δὲ μετ' αὐτὸ ἐλάχιστα ἴχνη δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς Κ. Μετὰ ἐπανειλημμένην ἐπισκόπησιν τοῦ λίθου μοὶ ἐφάνη ὅτι δύναται μετά τινος πιθανότητος μέν, ἀλλ' ὄχι μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀναγνωσθῇ [*ὁ δεῖνα ἀν*]έθη*κεν Ναΐ*[*ῳ Διΐ*].

Εὐτυχῶς ἡ σύγκρισις τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου πρὸς ἕτερον ἀνάγλυφον ἐκ Πειραιῶς ἐκδεδομένον ὑπὸ Foucart ἐν Bull. d. corr. Hell. 1883 σ. 506 ἑξ., ἀνατεθειμένον δὲ εἰς τὸν *Δία τὸν Μειλίχιον* δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν την βεβαιότητα ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ αὐτὸς θεὸς εἶνε ὁ παριστάμενος, διότι ἡ ὁμοιότης ἀμφοτέρων εἶνε μεγίστη. Παρομοίως παρίσταται ὁ Μειλίχιος Ζεὺς καὶ ἐν ἑτέρῳ ἀναθηματικῷ ἀναγλύφῳ τοῦ ἐν Πειραιεῖ μουσείου, περὶ οὗ ἔγραψεν ὁ Δραγάτσης ἐν Ἐφημ. Ἀρχ. 1886 σελ. 49· ἀντὶ σκήπτρου ὅμως κρατεῖ κέρας Ἀμαλθείας ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ἐν τῇ δεξιᾷ ὅμως φιάλην. Ἔχει δὲ τὴν κεφαλὴν ἀναδεδεμένην ταινίᾳ καὶ τὴν μορφὴν λίαν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν τοῦ ἐν πίν. 7 ἀναγλύφου, περὶ οὗ ἐφεξῆς ὁ λόγος[1]. Τὴν γνώ-

[1] Ὁ Μειλίχιος Ζεὺς ἴσως εἶνε καὶ ὁ ἔν τισιν ἀναγλύφοις τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείου παριστάμενος πωγωνοφόρος ἀνὴρ ὁ καθήμενος

μην δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ πρότερον πολλοὶ ἐξ ἄλλων λόγων ὁρμώμενοι ἐν ταῖς παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον ὄχθαις τοῦ Ἰλισοῦ ἐτοποθέτουν τὴν λατρείαν τοῦ Μειλιχίου Διὸς καὶ τὴν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τελουμένην ἑορτὴν τῶν *Διασίων*[1]. Ὁ δὲ πρό τινων ἐτῶν ἐν Ἀμπελοκήποις εὑρεθεὶς ὅρος τοῦ Μειλιχίου Διός, τῆς Γῆς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς[2] ἴσως μετεκομίσθη ἐκ τῆς παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον χώρας ἐκεῖ, διότι οὔτε δύο ἱερὰ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ τόσον ὀλίγον ἀπέχοντα ἀπ᾿ ἀλλήλων εἶνε πιθανὸν ὅτι ὑπῆρχον, οὔτε ὅτι ἐν Ἀμπελοκήποις ἐτελοῦντο τὰ Διάσια. Τὸ δ᾿ ἐπίθετον *Νάϊος*, ὅπερ εἴκασα ὅτι κεῖται ἐν τῇ ἀναθηματικῇ ἐπιγραφῇ, ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν αὐτὸν θεόν, ὡς καὶ τὸ Μειλίχιος, διότι καὶ αὐτὸ δηλοῖ ὄχι τὸν κρατοῦντα τοῦ οὐρανοῦ Δία τὸν Ὀλύμπιον, ἀλλὰ τὸν θεὸν τῆς ὑγρᾶς φύσεως, ἤτοι τὸν Χθόνιον Δία, ὅπως καὶ τὸ Μειλίχιος.

Τὸ δ᾿ ἕτερον ἐπίσης ἀναθηματικὸν ἀναμφιβόλως ἀνάγλυφον τὸ ἐν τῷ πίνακι 7 ἀπεικονισμένον εἶνε ἀποκεκομμένον καθ᾿ ἅπαν τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ. Τὸ μέγιστον νῦν σωζόμενον ὕψος εἶνε 0,85, τὸ δὲ πλάτος αὐτοῦ κατὰ μὲν τὴν βάσιν 0,53, κατὰ δὲ τὸ ἄνω μέρος 0,60· τὸ δὲ πάχος τῆς βάσεως εἶνε 0,16, τοῦ δὲ ὄπισθεν τῶν ἀναγλύφων μορφῶν ἐδάφους περίπου 0,10. Πρὸς ἀριστερὰν παρίσταται καθημένη ἀνδρικὴ μορφὴ πωγωνοφόρος κρατοῦσα δι᾿ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀγγεῖόν τι βαθὺ δυσδιακρίτου σχήματος, φοροῦσα ἱμάτιον καταλεῖπον γυμνὴν τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὸ παρ᾿ αὐτὴν μέρος τοῦ στήθους, τὴν δὲ κόμην ἔχουσα ταινίᾳ ἀναδεδεμένην. Ὑπ᾿ αὐτὸν ὡς ἕδρανον τρόπον τινὰ χρησιμεύουσα ὑπάρχει δασύθριξ καὶ κερασφόρος κεφαλή, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ ἐν τῇ βάσει ἐγκεχαραγμένον ὄνομα ΑΧΕΛΩΙΟΣ. Ὄπισθεν τοῦ καθημένου ἵσταται μορφή τις πιθανῶς γυναικεία κατε-

παρὰ τράπεζαν καὶ κρατῶν ἐν τῇ μὲν τῶν χειρῶν φιάλην ἢ καὶ ἄλλου σχήματος ἀγγεῖον, ἐν τῇ δὲ ῥυτὸν ἢ μᾶλλον κέρας Ἀμαλθείας. Ἐκ τούτων τῶν ἀναγλύφων εἶνε ἐκδεδομένον μόνον ἓν ὑπὸ Φιλίου (Ἐφημ. Ἀρχ. 1885 σελ. 19 ἑξ. πίν. 3, 1). Ὅμοιον ἀνάγλυφον ὑπάρχει καὶ ἐν Βερολίνῳ, οὗ περιγραφὴν ἀνέγνων ἐν CIA. II. 1575. Τὸ αὐτόθι μνημονευόμενον βιβλίον τοῦ Holländer, ἐν ᾧ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶνε ἀπεικονισμένον δὲν ἔχω πρόχειρον.

[1] Mommsen, Heortol. σελ. 379-381, Band. Die att. Diasien 11. Πρβλ. καὶ M. Mayer ἐν Roscher, Mythol. Lex. ἐν ἄρθρῳ Kronos σελ. 1518 ἑξ.

[2] Ἐφημ. Ἀρχ. 1889 σελ. 59.

στραμμένη κατὰ τὸ πλεῖστον, κρατοῦσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κέρας Ἀμαλθείας, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, ὡς φαίνεται, τὴν κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄκρον τοῦ ἀναγλύφου σωθεῖσαν φιάλην. Ἡ μορφὴ αὕτη πιθανώτατα εἶνε νύμφη τις, ἴσως ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀχελῴου Καλλιρρόη. Παρίσταται δ᾿ ἐξάπαντος καὶ ὁ Ἀχελῷος καὶ αὐτὴ ἁπλῶς ὡς θεότητες ἐν τῇ γειτονείᾳ οἰκοῦσαι, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἄλλην τινὰ σχέσιν πρὸς τὴν ἄλλην παράστασιν τοῦ ἀναγλύφου, διότι καὶ ἡ ἐν τῷ ψευδοπλατωνικῷ Ἀξιόχῳ (364 A) μνημονευομένη πηγὴ ἢ κρήνη Καλλιρρόη ἔκειτο πλησίον, καὶ τὸ ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος (230 B) ἀναφερόμενον ἱερὸν τοῦ Ἀχελῴου καὶ τῶν νυμφῶν νομίζω ἀποδεδειγμένον ἐξ ὅσων ἔγραψα ἐσχάτως ἐν τῇ Ἑστίᾳ[1] ὅτι ἔκειτο ἐν ᾧ χώρῳ εὑρέθη τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον.

Πρὸ τοῦ καθημένου παρίστανται ὄρθιοι ὁ Ἑρμῆς καὶ ὁ Ἡρακλῆς εὐδιάγνωστοι ὁ μὲν ἐκ τοῦ κηρυκείου, ὁ δὲ ἐκ τῆς λεοντῆς καὶ τοῦ ῥοπάλου, καίτοι τοῦ μὲν Ἑρμοῦ ἡ κεφαλὴ λείπει παντελῶς, τοῦ δὲ Ἡρακλέους εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἀποκεκρουσμένη. Κρατεῖ δὲ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὁ μὲν Ἑρμῆς πρόχουν πρὸς τὰ ἐμπρὸς κεκλιμένην, δι᾿ ἧς φαίνεται ὡς πρὸ μικροῦ ἐγχύσας εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ καθημένου κρατούμενον ἀγγεῖον· ὁ δὲ Ἡρακλῆς διὰ τῆς δεξιᾶς ὡσαύτως χειρὸς προσφέρει εἰς τὸν καθήμενον ἀδιάγνωστόν τι ἐπίμηκες ἀντικείμενον. Ἡ στάσις αὕτη τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἡρακλέους ἀπέναντι τοῦ καθημένου ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ δεχθῶμεν ὅτι οὗτος εἶνε θεὸς καὶ δὴ ὑπέρτερος ἐκείνων, ἤτοι αὐτὸς οὗτος ὁ Μειλίχιος Ζεὺς ὁ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἀναγλύφῳ παριστάμενος. Ἡ διαφορὰ τῆς μορφῆς αὐτοῦ, ἐξ ἧς φαίνεται ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἀναγλύφῳ ἠρεμώτερος καὶ ἱλαρώτερος, ἐν δὲ τῷ παρόντι στυγνότερος, εἶνε εὐεξήγητος, ὅταν τις λάβῃ ὑπ᾿ ὄψιν τὴν διαφορὰν τῆς τέχνης τοῦ Ε´ αἰῶνος ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν μακεδονικῶν χρόνων.

Τίς σχέσις τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν Μειλίχιον Δία παρίσταται ἐν τῷ παρόντι ἀναγλύφῳ, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν, καίτοι ἡ παράστασις καὶ εἰς τὴν λατρείαν τῶν χθονίων θεῶν, εἰς οὓς ἀνήκουσι πάντες οἱ παριστάμενοι, δύναται νὰ ἀναφερθῇ καὶ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Η-

[1] 1891 σελ. 292. Ἀνετυπώθη καὶ εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον ἐπὶ τῇ ὀγδοηκονταετηρίδι τοῦ Ἐρνέστου Κουρτίου.

ρακλέους ἐν τῷ πλησίον τοῦ Ἰλισοῦ καὶ τοῦ Κρονίου τεμένους κειμένῳ Κυνοσάργει[1], ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἀπίθανον εἶνε νὰ ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ἑρμῆς ὡς *ἐναγώνιος*[2].

Ἡ ὑπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀχελῴου ἐπιγραφὴ ἐπιτρέπει νὰ ἀναγάγωμεν τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰς τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διότι καὶ αἱ κατὰ τὰ ἄκρα ἐξωγκωμέναι γραμμαὶ τῶν γραμμάτων καὶ ἡ βραχύτης τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ Ε καὶ τὸ ἱκανῶς ἤδη συγκεκλεισμένον Ω τούτους τοὺς χρόνους χαρακτηρίζουσι. Τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους δεικνύει καὶ ἡ τέχνη μέχρις ὑπερβολῆς ἐξαίρουσα τὰς λεπτομερείας, ἀνίκανος δ' ὅμως ἀποδεικνυομένη πρὸς καλλιτεχνικὴν ἀνάπλασιν τοῦ συνόλου τῶν μορφῶν.

Παρὰ τὰς κεφαλὰς τοῦ Μειλιχίου Διὸς καὶ τοῦ Ἡρακλέους ὑπάρχουσιν ὀπαὶ βαθεῖαι διαμέτρου 0,009, μία ἑκατέρωθεν ἑκάστης κεφαλῆς, ὧν τὸν σκοπὸν ἀγνοῶ[3].

Τὸ δὲ ἐν πίνακι 8 Α ἀπεικονισμένον μέγα ἀνάγλυφον ἀνῆκεν, ὡς φαίνεται, εἰς ἑρκίον τι ἢ θωράκιον, συνείχετο δὲ φανερῶς μὲν πρὸς δεξιάν, ἐξ ἅπαντος δὲ καὶ πρὸς ἀριστερὰν πρὸς ἄλλας πλάκας, ἐν αἷς ἐξηκολούθει ἡ αὐτὴ παράστασις. Πλάτος αὐτοῦ 1,65, ὕψος 0,90, πάχος περίπου 0,16. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀναγλύφου τούτου παρίστανται τρεῖς θεαί, ὄπισθεν τῶν ὁποίων βαδίζει ἀνὴρ δαδοῦχος· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ πρὸ αὐτῶν βαδίζων ἀνήρ, οὗ αἱ προτεταμέναι χεῖρες παρίσταντο ἐπὶ τῆς παρακειμένης πρὸς δεξιὰν πλακός, δαδοῦχος ἦτο πιθανότατα. Πάντες βαδίζουσιν ἠρέμα πρὸς δεξιάν. Ἐκ τῶν τριῶν θεῶν εὐδιάγνωστος εἶνε ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ σύντροφος αὐτῆς Νίκη. Καὶ ἡ μὲν Ἀθηνᾶ βαίνει ἀσκεπὴς κρατοῦσα διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὴν ἀσπίδα, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τὴν περικεφαλαίαν, ἧς ὁ λόφος προέχει ὑπὲρ τὴν ἄντυγα τῆς ἀσπίδος, ἡ δὲ Νίκη κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς σφαιροειδές τι ἀντικείμενον ὅλως ἀδιάγνωστον ἕνεκα τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου. Τί δὲ εἶνε τὸ παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς Νίκης ὑπάρχον καὶ ἐν μέρει ὄπισθεν τοῦ σώματος αὐτῆς κρυπτόμενον στρογγύλον ἀντικείμενον οὔτε ἐγὼ ἠδυνήθην νὰ διαγνώσω, οὔτε ἄλλος τις ἐκ τῶν ἰδόντων μετ' ἐμοῦ τὸ ἀνάγλυφον· ἄδηλον δ' ὡσαύτως εἶνε καὶ ἂν τοῦτο κρέμαται ἐκ τοῦ ὤμου τῆς θεᾶς ἢ κρατεῖται ὑπ' αὐτῆς διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Ἡ δὲ πρὸ τῆς Ἀθηνᾶς βαίνουσα θεὰ κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς σκῆπτρον[1]. κρίνοντες δὲ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀναγλύφου παρὰ τὰς Ἄγρας καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ παρισταμένων δαδούχων νομίζομεν ὅτι εἶνε ἡ Δημήτηρ, καίτοι δὲν ὑπάρχει παρ' αὐτὴν ἡ Κόρη. Πλείονα περὶ τῆς ἐν αὐτῷ παρισταμένης σκηνῆς δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διότι καὶ ἀκεραία δὲν εἶνε ἡ παράστασις καὶ λίαν ἐφθαρμένον τὸ ἔργον. Εἰκάζομεν δὲ μόνον ὅτι θὰ παρίστατο μύησις θεοῦ τινος, ἴσως τοῦ Ἡρακλέους[2]. Ὡς ἐκ τῆς τέχνης φαίνεται προερχόμενον τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐκ τῶν χρόνων τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, λυπηρὸν δὲ εἶνε ὅτι περιῆλθε τοσοῦτον ἐφθαρμένον μέχρις ἡμῶν.

Τὸ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀπεικονισμένον τέταρτον ἀνάγλυφον Β-Γ εἶνε λίθος τετράγωνος ἀνήκων, ὡς φαίνεται, εἰς βάσιν ἀγάλματος ἢ πιθανώτερον ἀναθήματος, διότι αἱ ἐπὶ τῶν δύο παρακειμένων πλευρῶν αὐτοῦ ἀνάγλυφοι παραστάσεις δὲν φαίνονται ἔχουσαι χαρακτῆρα μυθολογικόν· ἄνωθεν δὲ ἔχει τόρμον, ἐν ᾧ φαίνεται ὅτι προσηλοῦτο ἐπίκρανόν τι. Ὕψος αὐτοῦ 0,43, πλάτος τῆς πρὸς ἀριστερὰν ἀναγλύφου παραστάσεως 0,48, τῆς δὲ πρὸς δεξιὰν πλευρᾶς πλάτος 0,47. Ἡ φθορὰ τῆς ἐπιφανείας εἶνε μεγίστη, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ διότι ὁ λίθος δὲν εἶνε ἀκέραιος πιθανῶς δὲ καὶ συνείχετο πρὸς ἄλλους τὴν αὐτὴν παράστασιν συνεχίζοντας, αἱ παραστάσεις εἶνε λίαν δυσδιάγνωστοι ἰδίως ἡ πρὸς ἀριστεράν. Ἐν τῇ πρὸς δεξιὰν πλευρᾷ (Β) παρίσταται ὁπλίτης ἐφορμῶν ἐναντίον ἄλλου κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένου ὁπλίτου κρατῶν τὴν ἀσπίδα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς πιθανῶς ξίφος. Ἐν δὲ τῇ παρακειμένῃ πρὸς ἀριστερὰν πλευρᾷ (Γ) παρίσταται ἀνὴρ κατακείμενος γυμνὸς κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ σώματος ὑπεγείρων τὸν δεξιὸν πόδα ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, τὸ δὲ γόνυ κρατῶν

[1] Περὶ τῆς θέσεως τοῦ Κυνοσάργους καὶ τοῦ Κρονίου τεμένους ἴδε ὅσα ἔγραψα ἐν τῇ Ἑστίᾳ 1894 σελ. 289 ἑξ.

[2] Πρβλ. Preller-Robert, Gr. Mythol. I σελ. 415.

[3] Ἐν τῇ φωτοτυπίᾳ διακρίνεται ἡ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ὑπάρχουσα καὶ ἡ πρὸς δεξιὰν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἡρακλέους ἀποτετμημένη κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς περιφερείας αὐτῆς.

[1] Ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε δᾴς εἶνε βεβαιότατον.

[2] Περὶ τῆς μυήσεως τοῦ Ἡρακλέους ἐν Ἄγραις ἴδε Overbeck, Gr. Kunstmythol. III σελ. 669 ἑξ.

διὰ τῆς δεξιᾶς. Ἴσως εἶνε τραυματίας. Ἀντικρὺ αὐτοῦ ὑπάρχει τελείως σχεδὸν κατεστραμμένη μορφή, ἧς τὸ ἱμάτιον κρεμάμενον φθάνει μέχρι τοῦ δεξιοῦ ποδὸς τοῦ κατακειμένου.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΤΗΤΑΣ

Ἀναπτύσσων πρό τινων ἐτῶν κατὰ τὰς παραδόσεις μου ἐν τῷ Collège de France τὴν διαθήκην τῆς Ἐπικτήτας[1], ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξω τοῖς ἀκροαταῖς μου ἐπιγραφάς τινας ἐκ Δήλου, αἵτινες προσώριζον τὴν προέλευσιν καὶ ἐρρύθμιζον ὁριστικῶς τὴν χρονολογίαν τοῦ περιφήμου τούτου κειμένου. Ἐὰν ἐγνώριζον τὰς ἐρεύνας τοῦ κ. Ricci πρὸ τῆς δημοσιεύσεώς των ἐν τοῖς Monumenti Antichi[2], θὰ ἐλάμβανον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τῷ ἀνακοινώσω τὰ ἀκόλουθα ψηφίσματα, τὰ ὁποῖα σπεύδω νὰ δημοσιεύσω, ὅπως ἐπικυρώσω τὰ συμπεράσματά του, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ἐκ τῆς γνώσεως τῶν χειρογράφων Pinelli[3] καὶ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κειμένου[4].

Γνωστὸν εἶνε διὰ ποίας λεπτῆς ἀναλύσεως τῆς διαλέκτου, τῶν κυρίων ὀνομάτων, καὶ τῆς διοικητικῆς ὀνοματολογίας ὁ Βοίκχιος κατώρθωσε νὰ ἀναγάγῃ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν νῆσον Θήραν, ἣν ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ εἶχον ἀποδώσει εἰς τὴν Αἴγιναν, εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰς ἄλλας προσέτι πόλεις[5].

Ὅμως δέ, ὅσον πειστικὸν καὶ ἂν ἦτο τὸ συμπέρασμα τῶν ἐρευνῶν τοῦ Βοικχίου, δὲν ἀφήρει ἐξ ὁλοκλήρου τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀμφιβολίας· ὁ κ. Ricci συνετέλεσε πολὺ νὰ τὰς διαλύσῃ, ἀνακαλύψας ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χειρογράφοις τῆς ἐν Μεδιολάνοις Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης κείμενα ἐπικυροῦντα, ὅτι ἡ διαθήκη τῆς Ἐπικτήτας, κομισθεῖσα πρῶτον ἐκ Θήρας εἰς Κρήτην, μετηνέχθη ἐκεῖθεν εἰς Βενετίαν. Τὰ ψηφίσματα τῆς Δήλου, τὰ ἐνταῦθα δημοσιευόμενα ἐπικυροῦσι τοῦτο ἐκ νέου καὶ ἀποδεικνύουσιν ὁριστικῶς ὅτι τὸ ἐπιγραφικὸν τοῦτο μνημεῖον οὐ μόνον εὑρέθη, ἀλλὰ καὶ συνετάχθη ἐν τῇ νήσῳ Θήρᾳ. Καὶ ὄντως τὰ ἐκ Δήλου ψηφίσματα ἀφορῶσιν εἰς ἄτομόν τι ὀνομαζόμενον *Ἀρχίνικον Γοργώπα* καὶ ἐκ *Θήρας* καταγόμενον, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε ἀκριβῶς τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν μελῶν τοῦ «*κοινοῦ*» τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἐπικτήτας, τῆς οἰκογενείας της, καὶ τῶν Μουσῶν[1].

Στήλη μετ' ἀετώματος, ἔχοντος ἀκρωτήρια λίθου λευκοῦ· ὕψ. μετὰ τοῦ ἀετώματος, 0μ. 85, ἄνευ αὐτοῦ, 0μ. 725, πλάτος μέσον (ἡ στήλη πλατύνεται ἠρέμα πρὸς τὴν βάσιν) 0μ. 25, πάχος 0μ. 06.

ΕΔΟΞΕΝΤΗΙΒΟΥΛΗΙΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙΑΝΤΙ
ΛΑΚΟΣΣΙΜΙΔΟΥΕΙΠΕΝΕΠΕΙΔΗΑΡΧΙΝΙΚΟΣ
ΓΟΡΓΩΠΑΑΝΗΡΑΓΑΘΟΣΩΝΔΙΑΤΕΛΕΙΠΕ
ΡΙΤΕΤΟΙΕΡΟΝΚΑΙΤΟΝΔΗΜΟΝΤΟΝΔΗΛΙΩΝ
ΚΑΙΧΡΕΙΑΣΠΑΡΕΧΕΤΑΙΚΑΙΚΟΙΝΕΙΚΑΙ
ΙΔΙΑΙΤΟΙΣΕΝΤΥΝΧΑΝΟΥΣΙΝΑΥΤΩΙΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΩΝΕΙΣΑΑΝΤΙΣΑΥΤΟΝΠΑΡΑΚΑΛΕΙ
ΔΕΔΟΧΘΑΙΤΗΙΒΟΥΛΗΙΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙ
ΕΙΝΑΙΑΡΧΙΝΙΚΟΝΓΟΡΓΩΠΑΘΗΡΑΙΟΝΠΡΟ
ΞΕΝΟΝΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΗΝΤΟΥΤΕΙΕΡΟΥ
ΚΑΙΔΗΛΙΩΝΚΑΙΑΥΤΟΝΚΑΙΕΚΚΟΝΟΥΣ
ΚΑΙΕΙΝΑΙΑΥΤΟΙΣΕΝΔΗΛΩΙΓΗΣΚΑΙΟΙΚΙ
ΑΣΕΝΚΤΗΣΙΝΚΑΙΠΡΟΣΟΔΟΝΠΡΟΣΤΗΝ
ΒΟΥΛΗΝΚΑΙΤΟΝΔΗΜΟΝΠΡΩΤΟΙΣΜΕΤΑ
ΤΑΙΕΡΑΥΠΑΡΧΕΙΝΔΕΑΥΤΟΙΣΚΑΙΤΑΑΛ

[1] Τὰ περὶ τῆς χρονολογίας ταύτης ἀνεκοινώθησαν ἐν τῇ Γαλλικῇ Σχολῇ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 31/12 Φεβρουαρίου τοῦ παρόντος ἔτους.
[2] Mon. Ant., II (1894), σελ. 69.
[3] Αὐτόθι, σελ. 73.
[4] Αὐτόθι, σελ. 91 κ. ἑξ.
[5] C. I. G. 2448, μετὰ τῶν σημειώσεων τοῦ Βοικχίου.

[1] C. I. G., ἔνθα ἀνωτέρω, στηλ. III, στ. 20.

ΛΑΟΣΑΔΕΔΟΤΑΙΚΑΙΤΟΙΣΑΛΛΟΙΣΠΡΟ
ΞΕΝΟΙΣΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣΤΟΥΤΕΙΕΡΟΥ
ΚΑΙΔΗΛΙΩΝΑΝΑΓΡΑΨΑΙΔΕΤΟΔΕΤΟ
ΨΗΦΙΣΜΑΤΗΝΜΕΝΒΟΥΛΗΝΕΙΣΤΟΒΟΥ
ΛΕΥΤΗΡΙΟΝΤΟΥΣΔΕΙΕΡΟΠΟΙΟΥΣΕΙΣΤΟ
ΙΕΡΟΝΤΕΛΕΣΩΝΤΗΛΕΜΝΗΣΤΟΥΕΠΕ
ΨΗΦΙΣΕΝ

ΕΔΟΞΕΝΤΗΙΒΟΥΛΗΙΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙΧΑΡΙ
ΑΣΧΑΡΙΣΤΙΟΥΕΙΠΕΝΕΠΕΙΔΗΑΡΧΙΝΙΚΟΣ
ΓΟΡΓΩΠΑΘΗΡΑΙΟΣΠΡΟΞΕΝΟΣΩΝΚΑΙΕΥ
ΕΡΓΕΤΗΣΤΟΥΙΕΡΟΥΚΑΙΔΗΛΙΩΝΧΡΕΙΑΣ
ΠΑΡΕΧΕΤΑΙΔΗΛΙΟΙΣΚΑΙΚΟΙΝΗΙΠΑΣΙΝ
ΚΑΙΙΔΙΑΙΤΟΙΣΕΝΤΥΓΧΑΝΟΥΣΙΝΑΥΤΩΙ
ΠΕΡΙΔΗΤΟΥΤΩΝΔΕΔΟΧΘΑΙΤΗΙΒΟΥΛΗΙ
ΚΑΙΤΩΙΔΗΜΩΙΕΠΑΙΝΕΣΑΙΑΡΧΙΝΙΚΟΝ
ΓΟΡΓΩΠΑΘΗΡΑΙΟΝΚΑΙΣΤΕΦΑΝΩΣΑΙ
ΔΑΦΝΗΣΣΤΕΦΑΝΩΙΤΩΙΙΕΡΩΙΚΑΙΑ
ΝΑΓΟΡΕΥΣΑΙΤΟΝΙΕΡΟΚΗΡΥΚΑΕΝΤΩΙ
ΘΕΑΤΡΩΙΤΟΙΣΑΠΟΛΛΩΝΙΟΙΣΟΤΑΝ
ΤΩΝΠΑΙΔΩΝΟΙΧΟΡΟΙΑΓΩΝΙΖΩΝΤΑΙΤΟΔΕ
ΤΟΚΗΡΥΓΜΑΣΤΕΦΑΝΟΙΟΔΗΜΟΣΟΔΗ
ΛΙΩΝΑΡΧΙΝΙΚΟΝΓΟΡΓΩΠΑΘΗΡΑΙΟΝ
ΔΑΦΝΗΣΣΤΕΦΑΝΩΙΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΕΝ
ΚΑΙΕΥΣΕΒΕΙΑΣΤΗΣΠΕΡΙΤΟΙΕΡΟΝΚΑΙ
ΕΥΝΟΙΑΣΤΗΣΕΙΣΤΟΝΔΗΜΟΝΤΟΝΔΗ
ΛΙΩΝΜΑΝΤΙΘΕΟΣΜΑΝΤΙΘΕΟΥΕΠΕ
ΨΗΦΙΣΕΝ

Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι. Ἀντί-
λακος Σιμίδου εἶπεν· Ἐπειδὴ Ἀρχίνικος
Γοργώπα ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν διατελεῖ πε-
ρί τε τὸ ἱερὸν καὶ τὸν δῆμον τὸν Δηλίων
καὶ χρείας παρέχεται καὶ κοινεῖ καὶ
ἰδίαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν αὐτῶι τῶν
πολιτῶν εἰς ἃ ἄν τις αὐτὸν παρακαλεῖ·
Δεδόχθαι τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι
εἶναι Ἀρχίνικον Γοργώπα *Θηραῖον* πρό-
ξενον καὶ εὐεργέτην τοῦ τε ἱεροῦ
καὶ Δηλίων καὶ αὐτὸν καὶ ἐκ(γ)όνους,
καὶ εἶναι αὐτοῖς ἐν Δήλωι γῆς καὶ οἰκί-
ας ἔγκτησιν καὶ πρόσοδον πρὸς τὴν
βουλὴν καὶ τὸν δῆμον πρώτοις μετὰ
τὰ ἱερά· ὑπάρχειν δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ ἄλ-
λα ὅσα δέδοται καὶ τοῖς ἄλλοις προ-
ξένοις καὶ εὐεργέταις τοῦ τε ἱεροῦ
καὶ Δηλίων· ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ
ψήφισμα τὴν μὲν βουλὴν εἰς τὸ βου-
λευτήριον τοὺς δὲ ἱεροποιοὺς εἰς τὸ
ἱερόν. Τελέσων Τηλεμνήστου ἐπε-
ψήφισεν.

Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι. Χαρί-
ας Χαριστίου εἶπεν· Ἐπειδὴ Ἀρχίνικος
Γοργώπα Θηραῖος, πρόξενος ὢν καὶ εὐ-
εργέτης τοῦ ἱεροῦ καὶ Δηλίων, χρείας
παρέχεται Δηλίοις καὶ κοινῆι πᾶσιν
καὶ ἰδίαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν αὐτῶι,
περὶ δὴ τούτων, δεδόχθαι τῆι βουλῆι
καὶ τῶι δήμωι ἐπαινέσαι Ἀρχίνικον
Γοργώπα Θηραῖον, καὶ στεφανῶσαι
δάφνης στεφάνωι τῶι ἱερῶι καὶ ἀ-
ναγορεῦσαι τὸν ἱεροκήρυκα ἐν τῶι
θεάτρωι τοῖς Ἀπολλωνίοις ὅταν
τῶν παιδῶν οἱ χοροὶ ἀγωνίζωνται τόδε
τὸ κήρυγμα· Στεφανοῖ ὁ δῆμος ὁ Δη-
λίων Ἀρχίνικον Γοργώπα Θηραῖον
δάφνης στεφάνωι ἀρετῆς ἕνεκεν
καὶ εὐσεβείας τῆς περὶ τὸ ἱερὸν καὶ
εὐνοίας τῆς εἰς τὸν δῆμον τὸν Δη-
λίων. Μαντίθεος Μαντιθέου ἐπε-
ψήφισεν.

Ἡ ταυτότης τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ πατρωνυμικοῦ ἐπιτρέπει νὰ συγχύσωμεν τὸν πρόξενον τῆς Δήλου πρὸς τὸν συγγενῆ τῆς Ἐπικτήτας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἀποδώσωμεν αὐτῷ τὸ ἐθνικὸν *Θηραῖος*· τὸ ζήτημα λοιπὸν τῆς καταγωγῆς του καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς προελεύσεως τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐπιγραφῆς εἶνε σαφές.

Τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας δὲν εἶνε μὲν ἐπιδεκτικὸν λύσεως τόσον εὐκόλου καὶ τόσον ἐμφανοῦς καὶ τόσον ἀκριβοῦς, οὐχ ἧττον ὅμως στηρίζεται ἐπὶ δεδομένων ἀσφαλῶν, ἐξ ὧν προσκτᾶται προσέγγισις 20 περίπου ἐνιαυτῶν.

Κατὰ πρῶτον ἡ γραφὴ — γνωστὸν δὲ εἶνε, τὸ τῆς γραφῆς τεκμήριον ἔχει ἀξίαν ειδικὴν διὰ τὴν Δῆλον ἕνεκα τῶν χρονολογημένων καὶ φερόντων τὰ τῶν χαρακτῶν ὀνόματα μνημείων, — δεικνύει μέσην τινὰ χρονολογίαν μεταξὺ τοῦ ἔτους 210 καὶ 193, ἔτη διὰ τὰ ὁποῖα ἔχομεν τεκμήρια τοῦ αὐτοῦ τύπου. Ὁ τύπος εἶνε διάφορος κατὰ τὸ ἔτος 220 καὶ 191[1].

Ἡ ἔρευνα τῶν κυρίων ὀνομάτων μᾶς φέρει εἰς

[1] Homolle, Arch. de l'Intend. sacrée à Délos, app. I καὶ II.

τὸ αὐτὸ συμπέρασμα· διότι οἱ εἰπόντες τὰ δύο ψηφίσματα *Ἀντίλακος Σιμίδου* καὶ *Χαρίας Χαριστίου*, οἱ ἐπιψηφίζοντες *Τελέσων Τηλεμνήστου* καὶ *Μαντίθεος Μαντιθέου* ἀπαντῶσιν εἰς διάφορα ἄλλα δηλιακὰ ψηφίσματα σύγχρονα πάντα τοῦ τέλους τοῦ 3ου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ 2ου αἰῶνος.

Ὁ *Ἀντίλακος* εἶνε ὁ εἰπὼν ἄλλο τι ψήφισμα ὑπὲρ τοῦ Ῥοδίου Πράξωνος υἱοῦ τοῦ Ἀριστωνύμου, ὅστις εἶνε ὀλίγον μεταγενέστερος τοῦ ἔτους 193. Ἐν τῷ ψηφίσματι ἐκείνῳ παρατηροῦμεν ἀντὶ τῆς ἐπιμήκους, λεπτῆς καὶ μετὰ στρογγυλοειδῶν γραμμῶν γραφῆς, ἥτις εἶνε ἀκόμη ἐν χρήσει τῷ 193, τὴν πλατεῖαν τετράγωνον γραφήν, ἀρχομένην ἐπὶ Μενεκράτους II τῷ 191. Τὸ ψήφισμα ἐδύνατο νὰ ἦνε ὄντως τῶν χρόνων τοῦ πολέμου τοῦ Ἀντιόχου, ὅτε οἱ Ῥόδιοι διέπρεψαν τὰ μέγιστα ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει καὶ ἐν Δήλῳ [1]. Δίδομεν ἐνταῦθα τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος τούτου.

Στήλη μετὰ ταινίας ἄνω, τὸ κάτω μέρος συντετριμμένον· ὕψ. 0μ. 23, πλάτ. 0μ. 26, πάχ. 0μ. 058.

ΕΔΟΞΕΝΤΕΙΒΟΥΛΕΙΚΑΙΤΩΙΔΗ
ΜΩΙΑΝΤΙΛΑΚΟΣΣΙΜΙΔΟΥΕΙΠΕΝ
ΞΠΕΙΔΗΠΡΑΞΩΝΑΡΙΣΤΩΝΥΜ
ΡΟΔΙΟΣΑΝΗΡΑΓΑΘΟΣΩΝΔΙΑΤΕ
ΛΕΙΠΕΡΙΤΕΤΟΙΕΡΟΝΚΑΙΤΟΝΔΗ
ΜΟΝΤΟΝΔΗΛΙΩΝΚΑΙΧΡΕΙΑΣΠΑΡΕ
ΧΕΤΑΙΚΑΙΚΟΙΝΕΙΤΕΙΠΟΛΕΙΚΑΙΙΔΙΑΙ
ΤΟΙΣΕΝΤΥΓΧΑΝΟΥΣΙΝΑΥΤΩΙ
ΤΩΝΠΟΛΙΤΩΝΕΙΣΑΑΝΤΙΣΑΥΤΟΝ
ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΑΠΡΟΦΑΣΙΣΤΩΣΤΗΝ
ΠΑΣΑΝΣΠΟΥΔΗΝΚΑΙΕΠΙΜΕΛΕΙ
ΑΝΠΟΙΟΥΜΕΝΟΣΠΕΡΙΔΗΤΟΥΤΩΝ
ΔΟΧΘΑΙΤΕΙΒΟΥΛΕΙΚΑΙΤΩΙΔΗΜ
·Λ·ˉΑˉ ΩΝΑΑΡΙΣΤ

Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δή-
μωι. Ἀντίλακος Σιμίδου εἶπεν·
[Ἐ]πειδὴ Πράξων Ἀριστωνύμ[ου]
Ῥόδιος ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν διατε-
λεῖ περί τε τὸ ἱερὸν καὶ τὸν δῆ-
μον τὸν Δηλίων καὶ χρείας παρέ-
χεται καὶ κοινεῖ τεῖ πόλει καὶ ἰδίαι
τοῖς ἐντυγχάνουσιν αὐτῶι
τῶν πολιτῶν εἰς ἃ ἄν τις αὐτὸν
παρακαλεῖ, ἀπροφασίστως τὴν
πᾶσαν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλει-
αν ποιούμενος· περὶ δὴ τούτων
[δε]δόχθαι τεῖ βουλεῖ καὶ τῶι δήμ-
[ωι εἶναι Πράξω]να Ἀριστω[νύμου
πρόξενον καὶ εὐεργέτην τοῦ τε ἱεροῦ
καὶ Δηλίων. . . .] κτέ.

[1] BCH, 1886, σελ. 111-124.

Χαρίας ὁ Χαριστίου εἶπε ψήφισμα ἀφορῶν εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν φυλετικῶν καταλόγων. Τὸ ψήφισμα δὲ τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐγένετο εἰς τόσα ἀντίγραφα ὅσαι ἦσαν καὶ αἱ φυλαί· ἔχομεν δηλαδὴ τὸ ὑπόδειγμα τῆς φυλῆς *Ἀργαδέος* [1]. Ἡ γραφὴ εἶνε περίπου τῶν 195.

Εἷς ἀδελφὸς τοῦ προσώπου τούτου *ὁ Ἀντίγονος* ἐνοικίασε τὰ λιμενικὰ τέλη κατὰ τὴν κατακύρωσιν τῆς δημοπρασίας τοῦ 189, διετέλει δὲ ἀκόμη δημοσιώνης τῷ 180 [2].

Μαντίθεος, ὁ υἱὸς τοῦ Μαντιθέου, ἦτο τῷ 229 ἐπὶ *Μενεθαλοῦς* ἄρχοντος ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἡ ἱερατεία δὲ αὕτη φαίνεται ὅτι ἐξησκεῖτο ἐν γένει ὑπὸ νέων. Ἴσως λοιπὸν ὁ ταμίας τοῦ 206 Ἀπολλόδωρος ὁ υἱὸς τοῦ Μαντιθέου εἶνε ἀδελφός του [3].

Τελέσων, ὁ υἱὸς τοῦ Τελεμνήστου, παρέχει χρονολογικὰ συμπεράσματα ἀκριβέστερα ἀκόμη, διότι συνδέεται εἰς ψήφισμά τι τῆς Δήλου μὲ τὸν Λευκῖνον υἱὸν τοῦ Φωκαέως, χρηματίσαντα ἄρχοντα τῷ 202 [4] καὶ τὸ ψήφισμα φαίνεται ὅτι εἶνε τοῦ αὐτοῦ τούτου ἔτους. Ἰδοὺ τὸ κείμενον.

Στήλη μετ' ἀετώματος συνισταμένη ἐκ δύο ἀποσπασμάτων Α, Β. Ἀπόσπασμα Α· ὕψ. 0μ. 26, πλάτ. 0μ. 25. πάχ. 0μ. 07. Τὸ ἀπόσπασμα Β. εἶνε πρὸς τὴν βάσιν ὀλίγον πλατύτερον καὶ παχύτερον.

Α. Ἐν τῷ μέσῳ στεφάνου περιγεγραμμένου ἐντὸς τετραγώνου

ΟΔΗΜΟΣ
ΟΔΗΛΙΩΝ

κάτωθεν τοῦ τετραγώνου

Α.

ΕΔΟΞΕΝΤΗΙΒΟΥΛΗΙΚΑΙΤΩΔΗ
ΛΕΥΚΙΝΟΣΦΩΚΑΕΩΣΕΙΠΕΝ
ΞΙΔΗΜΗΤΡΟΔΩΡΟΣΕΡΞΙΝΟ
ΑΚΗΝΟΣΑΝΗΡΑΓΑΘΟΣΩΝΔ

[1] BCH, X, σελ. 473.
[2] BCH, 1882, σελ. 20.
[3] Arch. de l'intendance sacrée à Délos, app. I.
[4] Αὐτόθι, σελ. 108, τῷ ἔτει 202.

ΞΛΕΙΠΕΡΙΤΕΤΟΙΕΡΟΝΚΑΙΤΙ
ΙΝΤΗΝΔΗΛΙΩΝΙΝΑΟΥΝΚΑΙ
ΣΦΑΙΝΗΤΑΙΤΙΜΩΝΤΟΥΣΑΙ
ΔΡΑΣΕΙΣΑΥΤΟΝΓΕΝΟΜΕΝ
ΔΟΧΘΑΙΤΗΙΒΟ ΚΑΙΤΩ
ΙΕΙΝΑΙΜΗΤ ΝΕΡΞ

B.

ΔΗΛΙΩΝΜΗΤΡΟΔΩΡΟΝΕΡΞ
ΟΥΛΑΜΨΑΚΗΝΟΝΔΑΦΝΗΣΣΤΕ
ΑΝΩΙΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΑΚΑΙΕΥΣΕ
ΕΙΑΣΤΗΣΕΙΣΤΟΙΕΡΟΝΚΑΙΕΥΝΟΙΑ
ΤΗΣΕΙΣΤΟΝΔΗΜΟΝΤΟΝΔΗΛΙΩΝ
ΑΓΡΑΨΑΙΔΕΤΟΔΕΤΟΨΗΦΙΣΜΑ
ΙΜΕΝΒΟΥΛΗΝΕΙΣΤΟΒΟΥΛΕΥΤΗ
ΟΥΣΔΕΙΕΡΟΠΟΙΟΥΣΕΙΣΤΟΙΕΙ
ΛΕΣΩΝΤΗΛΕΜΝΗΣΤΟΥ
ΦΙΣΕΝ

A Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δ[ήμωι
Λ]ευκῖνος Φωκαέως εἶπεν· [Ἐ-
πε]ιδὴ Μητρόδωρος Ἐρξίνο[υ Λαμ-
ψ]ακηνὸς ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν δ[ια-
τε]λεῖ περί τε τὸ ἱερὸν καὶ τ[ὴν πό-
λ]ιν τὴν Δηλίων· ἵνα οὖν καὶ ὁ δ[ῆ-
μο]ς φαίνηται τιμῶν τοὺς ἀ[γαθοὺς
ἄν]δρας εἰς αὐτὸν γενομέν[ους·
Δε]δόχθαι τῆι βο[υλῆι] καὶ τῶ[ι δή-
μωι] εἶναι Μητ[ρόδωρο]ν Ἐρξ[ίνου
Λαμψακηνὸν πρόξενον καὶ εὐεργέτην
τοῦ τε ἱεροῦ καὶ Δηλίων . . . . κτέ.].

B [. . ἀναγορεῦσαι δὲ τὸν ἱεροκήρυκα . . . . .
τὸ κήρυγμα τόδε· Στεφανοῖ ὁ δῆμ-
ος ὁ] Δηλίων Μητροδωρον Ἐρξ[ίν]-
ου Λαμψακηνὸν δάφνης στε[φ]-
άνωι ἀρετῆς ἕνεκα καὶ εὐσε[β]-
είας τῆς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ εὐνοία[ς]
τῆς εἰς τὸν δῆμον τὸν Δηλίων.
[ἀν]αγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα
[τὴν] μὲν βουλὴν εἰς τὸ βουλευτή[ρι-
ον τ]οὺς δὲ ἱεροποιοὺς εἰς τὸ ἱε[ρ-
όν. Τε]λέσων Τηλεμνήστου [ἐπ-
εψήφ]ισεν.

Ἡ Λάμψακος ἔδωκε τὸ φῶς εἰς δύο φιλοσόφους ὀνομαζομένους Μητροδώρους, ὧν ὁ μὲν εἷς ὑπῆρξε φίλος τοῦ Ἀναξαγόρου, ὁ δ' ἕτερος μαθητὴς τοῦ Ἐπικούρου, ἀποθανὼν τῷ 277. Ἡ ἐπιγραφὴ ἡμῶν, ἀνήκουσα τὸ πολὺ εἰς τὸ τέλος τοῦ τρίτου αἰῶνος, δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀναφέρηται εἰς οὐδένα τῶν φιλοσόφων τούτων, τοὐναντίον δὲ εἴς τινα ἄλλον Μητρόδωρον, τοῦ ὁποίου ἀγνοοῦμεν μὲν τὸ πατρωνυμικὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν ὄνομα, περὶ οὗ ὅμως γνωρίζομεν ὅτι διεκρίθη ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ μάλιστα εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν νήσων Κυκλάδων· οὗτος δὲ εἶνε ὁ στρατηγός, ὁ κατακτήσας διὰ τοῦ δόλου ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου τὴν νῆσον Θάσον τῷ 202[1]. Δὲν θὰ φανῇ τολμηρὸν ν' ἀποδώσωμεν τὸ ψήφισμα εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος, καὶ νὰ θεωρήσωμεν τὸν εἰπόντα αὐτὸ Λευκῖνον Φωκαέως, ὡς τὸν ἄρχοντα, ᾧ ἦτο τότε ἐπιτετραμμένη ἡ ἀρχή.

Ὁ Τελέσων δὲ τότε δέον νὰ συνταυτισθῇ πρὸς τὸν ἱεροποιὸν τοῦ ἔτους 196. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέθανε ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀντικατασταθεὶς διαρκοῦντος τοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ κηδεμόνος τῶν τέκνων του[2], ἡ χρονολογία ἀμφοτέρων τῶν ψηφισμάτων, τοῦ τε τοῦ Μητροδώρου καὶ τοῦ ὑπὲρ τοῦ Ἀρχινίκου, ἅτινα εἶπεν αὐτός, εἶνε ὡρισμένη κατὰ τὸ 196, ὅριον ἀνυπέρβλητον. Ὁ Ἀρχίνικος λοιπὸν ἔζη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 3ου αἰῶνος, ὥστε ἡ διαθήκη τῆς Ἐπικτήτας εἶνε ἐπίσης τῶν αὐτῶν χρόνων.

Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ Βοικχίου, ὅστις ἀνήγαγε τὴν διαθήκην εἰς τὸν 3ον ἢ εἰς τὸν 2ον αἰῶνα, καὶ ἡ ἀκριβεστέρα γνώμη τοῦ κ. Ricci[3], θέτοντος τὸ ἐπιγραφικὸν τοῦτο μνημεῖον περὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 2ου αἰῶνος, εἶνε ἀμφότερα ἀκριβῆ. Τὴν σαλεύουσαν μόνον ταύτην χρονολογίαν δυνάμεθα ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιγραφικῶν μνημείων ν' ἀντικαταστήσωμεν δι' ὡρισμένης χρονολογίας 210-195, ὥστε ἀντὶ ἁπλῆς πιθανότητος νὰ ἔχωμεν ἀσφαλῆ ἀπόδειξιν τῶν χρόνων τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης.

Th. Homolle.

---

[1] Πολυβ. XV, 24, 2.
[2] Archives de l'Intend. sacrée à Délos, app. I, σελ. 108.
[3] Mon. Antichi, II, p. 91 καὶ ἑξ.

ΨΗΦΙΔΩΤΑ ΤΟΥ ΔΑΦΝΙΟΥ

(Πίν. 9).

Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου.

Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Δαφνίου ἀπεικονίζεται ὑπεράνω τῆς Σταυρώσεως καὶ ἀριστερόθεν τῆς βορείας πύλης [1]. Ἀπὸ τῆς Σταυρώσεως χωρίζεται διὰ τοῦ μαρμαρίνου διαζώματος, δι' οὗ ὁρίζεται ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἀνωτέρας ὀροφῆς. Τὸ πλαίσιον ὅμως, ὅπερ ἡ εἰκὼν αὕτη κοσμεῖ, δὲν καταλαμβάνει ὡς ἡ Σταύρωσις πᾶν τοῦ τοίχου τὸ πλάτος, ἀλλ' εἶνε μικρότερον κατὰ 0,73 μ., τοῦτο δὲ τὸ διάστημα κατέχει ἡ δεδιπλοϊσμένη ἀψίς (arc doubleau). Ἡ εἰκὼν περιβάλλεται ὑπὸ ταινίας λευκῆς καὶ ἐρυθρᾶς καὶ κρασπέδου ἀνθέων μὲ στεφάνας πρασίνας, ἐρυθρὰς καὶ κυανᾶς, δι' ὧν ἀποτελεῖται περιθώριον ἀπολῆγον εἰς ἀψῖδα. Ἐντὸς τοῦ περιθωρίου τούτου ἡ εἰκὼν ἔχει ὕψος μὲν 2,24 μ., πλάτος δὲ 1,94.

Ἡ τέχνη τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τῆς Σταυρώσεως. Αἱ ψηφῖδες εἶνε τῶν αὐτῶν διαστάσεων, δὲν δεικνύουσι δὲ καμμίαν ἐπεξεργασίαν.

Διὰ ταύτης τῆς σκηνῆς ἄρχεται ἡ σειρὰ τῶν δεκατριῶν μεγάλων συνθέσεων τοῦ κυρίως ναοῦ. Ἡ σειρὰ δὲ αὕτη ἀναπτύσσεται κατὰ τὴν ἀνωτέραν ὀροφὴν εἰς τοὺς γωνιαίους θόλους καὶ εἰς τοὺς τοίχους τῶν βραχιόνων τοῦ σταυροῦ, ἐξακολουθεῖ κατὰ τὴν κατωτέραν ὀροφὴν ἐπὶ τῶν αὐτῶν τοίχων καὶ τελειώνει ἄνωθεν τῆς πύλης τῆς εἰσόδου διὰ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἐκ τῶν συνθέσεων τούτων ἡ πρώτη μόνη καὶ ἡ τελευταία ἀναφέρονται εἰς τὸν βίον τῆς Θεοτόκου· ἀλλ' ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ νάρθηκος ἀπεικονίζονται δύο ἄλλα ἐπεισόδια αὐτοῦ: ἡ Θεοτόκος εὐλογουμένη ὑπὸ τῶν ἱερέων [2] καὶ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου [3]. Ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου ἀπεχωρίσθη τοῦ φυσικοῦ αὐτῆς συμπλέγματος πρὸς ἱκανοποίησιν ἀπαιτήσεων τινων τοῦ γενικοῦ διακόσμου, πρὸς πλήρωσιν δηλονότι ἑνὸς κενοῦ [1].

Τὸ ἔδαφος τοῦ ψηφιδωτοῦ εἶνε χρυσοῦν· μόνον δὲ πρὸς τὰ κάτω μέχρις ὕψους 0,24 μ. ταινίαι ἑλικοειδεῖς ὁλοπράσιναι, ἀλλὰ τριῶν διαφόρων τόνων παριστάνουσι τὸ δάπεδον. Ὕπερθεν ἀποχωρίζεται ἡ μελανοῦ χρώματος ἐπιγραφή: *ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου.*

Ἡ Ἁγία Ἄννα κάθηται ἐν τῇ κλίνῃ, ὀρθὸν κρατοῦσα τὸν κορμὸν τοῦ σώματος, τὴν δεξιὰν κνήμην τεταμένην, τὴν δὲ ἀριστερὰν κεκαμμένην. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἀποσύρει τὸν πέπλον ἀπὸ τοῦ προσώπου, τὴν δεξιὰν δὲ ἐπαναπαύει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος. Παραδεδομένη ὅλως εἰς τὰς σκέψεις της, δὲν βλέπει τὰ ἐδέσματα (ὠὰ πιθανῶς), ἅπερ προσφέρει αὐτῇ κόρη ἐξαιτουμένη τὴν προσοχὴν αὐτῆς δι' εὐλαβοῦς τινος χειρονομίας. Παρὰ τοὺς πόδας δὲ ἵσταται ἄλλη νεᾶνις προσφέρουσα ὀπώρας καὶ χειρόμακτρον, καὶ παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τρίτη νεᾶνις σείει ὑπὲρ τὴν κεφαλήν της εἰς τὸ ἄκρον εὐμεγέθους κοντοῦ ῥιπίδιον ἐκ πτερῶν φασιανοῦ. Ἔμπροσθεν δὲ πρὸς τἀριστερὰ ἡ μαῖα καθημένη λούει τὸ νεογνὸν ἐν λουτῆρι πληρουμένῳ ὕδατος ὑπὸ ἄλλης νεάνιδος.

Τὸ ἀνάστημα τῆς προσφερούσης τὰς ὀπώρας κόρης εἶνε 1,25 μ., τῆς δὲ κρατούσης τὸ ῥιπίδιον 1,30. Ἡ Ἁγία Ἄννα, ἥτις ὀρθία θὰ εἶχε τοὐλάχιστον τὸ ἀνάστημα τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Σταυρώσει, τ. ἔ. 1,63 μ. (ἡ κεφαλὴ εἶνε μήκους 0,22 μ.), εἶνε ὑψηλοτέρα πάντων τῶν λοιπῶν δευτερευόντων προσώπων, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ θέσις αὐτῶν. Ἡ ὑπεροχὴ αὕτη τοῦ ἀναστήματος διακρίνει αὐτὴν

[1] Βλέπε Ἀρχ. Ἐφημ. ἐνεστῶτος ἔτους σελ. 111 καὶ ἑξ.

[2] Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων ἐκδ. Κωνσταντινίδου § 351.

[3] Αὐτόθι § 352.

[1] Ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐξ ἑνὸς μὲν ὁ Εὐαγγελισμὸς ἐν τῷ ΒΑ γωνιακῷ θόλῳ, ἐξ ἑτέρου δὲ ἡ Σταύρωσις καὶ ἡ Ἀνάστασις συμμετρικῶς εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς τοίχους καὶ εἰς τὴν κατωτέραν ὀροφὴν τοῦ βορείου καὶ νοτίου βραχίονος τοῦ σταυροῦ. Ἡ αὐτὴ ἀνάγκη ἐπέβαλε τὴν ἐπανάληψιν τοῦ Νιπτῆρος καὶ τοῦ Μυστικοῦ δείπνου εἰς τοὺς τοίχους τοῦ νάρθηκος.

ἐνταῦθα, καθὼς διακρίνει ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐπιτυμβίων στηλῶν τοὺς ὡς ἥρωας λατρευομένους θανόντας. Ἡ αὐτὴ δὲ ὑπεροχὴ τοῦ ἀναστήματος μετὰ τοῦ στεφάνου τῆς δόξης εἶνε τὸ σημεῖον τῆς ἁγιότητός της. Ὁ κατ' ἀπομίμησιν τῆς κλασικῆς τέχνης τρόπος οὗτος εἶνε συνήθης παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις.

Ἡ Ἁγία Ἄννα φορεῖ χιτῶνα λευκόν, μὲ ἀποχρώσεις κυανᾶς, τοῦ ὁποίου αἱ μακραὶ χειρίδες περισφίγγουσι τὸν βραχίονα. Πέπλος ἀνοικτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος μὲ χρυσῆν παρυφήν, ὑπ' αὐτὸν δὲ κόμη κυανῆ μὲ χρυσᾶς ῥαβδώσεις. Οἱ πόδες αὐτῆς εἶνε γυμνοί. Αἱ δὲ νεάνιδες εἶνε ἐνδεδυμέναι χιτῶνας μὲ χειρίδας πλατείας καὶ βραχείας, πρὸς τὸ ἄκρον καὶ κατὰ τὸν λαιμὸν ἔχοντας πλατεῖαν παρυφὴν βαθέος χρώματος μὲ χρυσᾶ κεντήματα. Τὴν ὀσφὺν περισφίγγει ζώνη ἔχουσα πόρπην εἰς τὸ μέσον, οἱ πόδες δὲ εἶνε ὑποδεδεμένοι καὶ τὰ χρώματα ἔχουσι φαεινά. Ἡ κόμη αὐτῶν φέρει κεφαλόδεσμον ἐκ λεπτῶν λευκῶν ταινιῶν μὲ ἄκρα μακρὰ κυματίζοντα καὶ καταπίπτει βοστρυχοειδῶς ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἡ μαῖα φέρει ἁπλοῦν χιτῶνα ἄνευ χειρίδων καὶ κεντημάτων καὶ μικρὸν λευκὸν πέπλον.

Ἡ Ἁγία Ἄννα ἀναπαύεται ἐπὶ κλίνης πομπικῆς, ἥτις εἶνε εἶδος τραπέζης μὲ πόδας τορευτοὺς καὶ ἐρεισίνωτον διάτρητον. Ἔμπροσθεν μὲν κρέμαται βαρὺ παραπέτασμα ἐρυθρὸν μὲ χρυσῆν παρυφήν, πλατεῖα δὲ ὀθόνη λευκὴ μὲ πρασίνας ἀποχρώσεις καὶ διαποίκιλμα ἐξ ἐρυθρῶν ταινιῶν καλύπτει τὴν κλίνην, καταπίπτουσα ὄπισθεν τοῦ ἐρεισινώτου. Τὰ διάφορα σκεύη, ὡς ὁ λουτήρ, ἡ πρόχους, αἱ παροψίδες, τὸ ῥιπίδιον εἶνε πολυτελῆ ὡς καὶ ἡ κλίνη. Ἡ μήτηρ τῆς Θεοτόκου δὲν εἶνε ἡ ἁπλοϊκὴ γυνὴ τῶν εὐαγγελικῶν ἀφηγήσεων.

Πραγματικῶς ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῶν εὐαγγελίων. Τὴν γέννησιν καὶ τὴν νεότητα τῆς Θεοτόκου διηγοῦνται μόνον τὰ ἀπόκρυφα εὐαγγέλια [1], καὶ ταῦτα δὲ δὲν περιγράφουσι τὴν σκηνὴν τῆς Γεννήσεως. Διὰ τοῦτο αὕτη δὲν ἀνήκει εἰς ἐκείνας, τὰς ὁποίας οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ καὶ οἱ Βυζαντῖνοι κατὰ πρῶτον ἀπεικόνισαν. Ἡ δὲ πρὸς ἀνάμνησιν αὐτῆς ἑορτὴ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 7ου

[1] Protoevangelium Jacobi, V. Pseudo-Malthaei evangelium, IV.

αἰῶνος [1]. Εἶνε γνωστὸν πόσον χρόνον ἡ ὀρθοδοξία ἐχρειάσθη, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν παραδοχὴν τῆς λατρείας τῆς Θεοτόκου καὶ πόσον ἀντεπολιτεύθησαν αὐτὴν οἱ εἰκονοκλάσται· εἶνε γνωστὸν ἐπίσης τὸ πλῆθος τῶν πραγματειῶν, τὰς ὁποίας ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος συνέγραψαν μοναχοί, ἐπίσκοποι καὶ πατριάρχαι περὶ τῶν διαφόρων ἐπεισοδίων τοῦ βίου αὐτῆς [2]. Μόλις λοιπὸν μετὰ τὸ τέλος τῶν ἀγώνων τούτων καὶ χάρις εἰς τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἀπέκτησαν τὰ ἐπεισόδια ταῦτα μονιμότητα ἅμα καὶ γόητρον ἱκανόν, ὥστε νὰ λάβωσι τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ εἰκονογραφίᾳ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνεφανίσθησαν, ὡς ἐν Δαφνίῳ, ἀπομονωμένα καὶ εὐάριθμα. Οὕτως ἀπαντᾷ ἡ Γέννησις κατὰ τοὺς χρόνους Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος μεταξὺ τῶν μικρογραφιῶν τοῦ Βασιλειανοῦ μηνολογίου [3] καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰῶνος ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ τοῦ Κιέβου [4]. Ἀλλ' ἀφοῦ χειρόγραφόν τι τοῦ 11ου αἰῶνος, ἡ ὁμιλία τοῦ Ἰακώβου μοναχοῦ τοῦ Κοξυνοβάφου [5], παρέσχε πλήρη ἀπεικόνισιν τῆς νεότητος τῆς Θεοτόκου, τὰ διάφορα ταῦτα ἐπεισόδια ἀπήρτισαν τὸ συναφὲς ὅλον, ὅπερ εὑρίσκομεν κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα κοσμοῦν τὸν ἔσω νάρθηκα τοῦ Καχριὲ-Τζαμίου ἢ μίαν τῶν κάτω πλευρῶν τοῦ ἐν Μισθρᾷ ναοῦ τῆς Περιβλέπτου.

Αἱ συνθέσεις αὗται ὡς καὶ ἡ τοῦ Δαφνίου παριστάνουσιν ἐν γένει τὴν Ἁγίαν Ἄνναν ὑπηρετουμένην ὑπὸ νεανίδων καὶ τὴν Θεοτόκον εἰς τὰς χεῖρας τῆς μαίας. Ὁ τύπος οὗτος εἶνε ὁ καταγεγραμμένος ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ τῶν ζωγράφων [6]. Ἡ μικρογραφία τῶν *Ὁμιλιῶν*, ἥτις ἀντὶ τῶν νεανίδων παριστᾷ πέριξ τῆς Ἁγίας τοὺς « φυλάρχους Ἰσραὴλ » [7], ἔχει τὸν λόγον της εἰς ἀτομικήν τινα

[1] Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes* ἐν λέξει fêtes immobiles, VIII, 1.

[2] Πρβλ. Kondakof, *Histoire de l'Art byzantin* (ἔκδ. Γαλλική) Τομ. 2, σελ. 116-117.

[3] Vatican grec ἀρ. 1613, σελ. 22.— Menologium graecorum ἔκδ. Albani, τόμ. 1 σελ. 24.

[4] Ἡ μητρόπολις τοῦ Κιέβου, «*Ἁγία Σοφία*», δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῆς ῥωσσικῆς αὐτοκρατορικῆς ἑταιρείας (ῥωσσιστί), πίναξ 28.

[5] Vatican grec ἀρ. 1162. Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων ἀρ. 1208. Πρβλ. Labarte, *Histoire des Arts industriels* τόμ. 2 σελ. 183. Bordier, *Peintures des manuscrits grecs de la bibliothèque nationale*, σ. 147 κ. ἑξ. Kondakof, ἔνθα ἀνωτέρω τόμ. 2 σελ. 118 κ. ἑξ.

[6] *Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων* § 350.

[7] Bordier, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 151. Kondakof, αὐτόθι, τόμ. 2 σελ. 121.

γνώμην, τὴν ὁποίαν δὲν φαίνεται ὅτι ἠκολούθησαν ἄλλοι.

Αἱ συνθέσεις τοῦ 14ου αἰῶνος διακρίνονται τῶν τοῦ 11ου διὰ τοῦ μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐπεισοδίων. Τοιουτοτρόπως ἐν τῷ Καχριὲ-Τζαμίῳ αἱ νεάνιδες αἱ ὑπηρετοῦσαι τὴν Ἁγίαν Ἄνναν εἶνε πέντε, ὁ Ἰωακεὶμ ἐμφανίζεται ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας, παιδίον τι δὲ κινεῖ τὸ κλινίδιον τοῦ νεογνοῦ [1]. Ἐν τῷ Μηνολογίῳ ὅμως καὶ ἐν Κιέβῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων καὶ ἡ λιτότης τῆς συνθέσεως ἀναμιμνήσκουσι μᾶλλον τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ Δαφνίου.

Ἀλλ' ἡ μικρογραφία τοῦ Μηνολογίου διαφέρει τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ Δαφνίου κατὰ χαρακτηριστικά τινὰ ἰδιαίτερα. Ἡ Ἁγία Ἄννα παριστάνεται ὡσαύτως εἰς σκέψεις βυθισμένη, ἀλλὰ στηρίζεται εἰς τὸ ἐρεισίνωτον, τοὺς βραχίονας κρατοῦσα σταυρωμένους ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ μὲ τὸν πέπλον κεκαλυμμένη. Αἱ νεάνιδες, καὶ αἱ τρεῖς παρὰ τοὺς πόδας αὐτῆς, φέρουσιν ἐντὸς ὁμοίων παροψίδων τὰ αὐτὰ ἐδέσματα, ὁμοιάζοντα πρὸς ᾠά. Ἡ πλησιεστέρα προσφέρει μὲ τὰς δύο χεῖρας τὴν παροψίδα περιδεῶς, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑψωμένους πρὸς τὴν Ἁγίαν. Αἱ δύο ἄλλαι πλέον ἀπομεμακρυσμέναι ἔχουσι στάσιν ἐλευθερωτέραν. Ἡ μαῖα δὲ μόνη ἀσχολεῖται εἰς τὴν λοῦσιν τοῦ νεογνοῦ, ὅπερ κρατεῖ ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς.

Ἡ σύνθεσις αὕτη εἶνε ἁπλουστέρα τῆς ἐν τῷ Δαφνίῳ, διότι περιλαμβάνει ἓν πρόσωπον ὀλιγώτερον, ἡ δὲ διάθεσις τῶν νεανίδων, ἡ στάσις καὶ αἱ χειρονομίαι αὐτῶν, ἰδίως δὲ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀντικειμένων, ἅπερ κρατοῦσιν, ὑποθέτουσιν ὀλιγωτέραν ἐφευρετικότητα καὶ ἧττον ζωηρὰν τὴν φροντίδα περὶ ποικιλίας. Ἡ στάσις πρὸ πάντων τῆς Ἄννης εἶνε ὀλιγώτερον ἐλευθέρα, ὀλιγώτερον ἔμψυχος. Ἐν Δαφνίῳ δὲν εἶνε μάλιστα ἀπηλλαγμένη καὶ ἐπιτηδεύσεώς τινος. Πρὸς δὲ τούτοις οἱ τορευτοὶ πόδες τῆς κλίνης καὶ τὰ κεντήματα τοῦ παραπετάσματος αὐτῆς διαφέρουσιν οὐκ ὀλίγον τῶν μικρογραφιῶν τοῦ Μηνολογίου, αἵτινες εἶνε ἁπλούστεραι ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις ταύταις. Ὁ μουσειωτὴς τοῦ Δαφνίου ἠθέλησε προφανῶς νὰ ὑπερβῇ τὸ ὑπόδειγμα ὅπερ ὁ ζωγράφος τοῦ Μηνολογίου, ἂν μὴ παρέσχεν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ πιστῶς ἀπεμιμήθη.

Τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο σύγκειται ἐκ στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐδανείσθη ἐκ τύπων τῆς παραδεδομένης εἰκονογραφίας. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἐπιτρέπει τὴν παρουσίαν τῆς μὲ τὴν λοῦσιν τοῦ νεογνοῦ ἐνησχολημένης γυναικός [1]. Ἡ στάσις τῆς Ἄννης εἶνε σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὴν τῆς Θεοτόκου εἰς τὰς πλείστας παραστάσεις τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ [2]. Ὁ ζωγράφος ἀντέγραψε μάλιστα μετὰ τοῦ προσώπου καὶ τὸ ἐπικάλυμμα, θέσας αὐτὸ ἄνωθεν τῆς ξυλίνης κλίνης, ὅπως τοῦτο ἦτο ἐπὶ τοῦ βράχου, χωρὶς νὰ ἐπαναπίπτῃ ὄπισθεν τοῦ ἐρεισινώτου.

Ἐν Δαφνίῳ ἡ στάσις τῆς Ἁγίας Ἄννης φαίνεται ἀντιγεγραμμένη ἐξ ὑποδείγματος πολὺ διαφορετικοῦ. Ἡ χειρονομία ἣν κάμνει, ἵνα ἀποσύρῃ τὸν πέπλον, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν γονάτων τεθειμένη χεὶρ ἀναμιμνήσκουσι τὰς νέας γυναῖκας ἀρχαίων στηλῶν κατὰ τὴν σκηνὴν τῆς κομμώσεως [3]. Ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῆς νέας γυναικὸς τῶν στηλῶν καὶ τῆς Ἁγίας Ἄννης, αἵτινες ἀμφότεραι περιστοιχίζονται ὑπὸ θεραπείας καὶ εἶνε βυθισμέναι εἰς σοβαρὰς σκέψεις, πιθανὸν νὰ ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Βυζαντίνους μουσειωτάς· ἡ ὁμοιότης δὲ τῆς χειρονομίας αὐτῶν εἶνε πάρα πολὺ ἀκριβὴς ἢ ὥστε νὰ δύναται νὰ εἶνε τυχαία. Ἡ χειρονομία, δι' ἧς ἀποσύρει τὸν πέπλον, μᾶλλον προηγεῖται τῆς κομμώσεως παρὰ συνοδεύει τὸν διαλογισμόν, εἶνε δὲ ἄλλως καὶ τόσον ἐναντία πρὸς τὰς βυζαντιακὰς ἕξεις [4], ὥστε ἡ ἰδέα φαίνεται ὑποβληθεῖσα εἰς τὸν μουσειωτὴν ὑπὸ προτύπου ἀρχαίου. Καὶ πράγματι εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ Βυζαντῖνοι πασῶν τῶν περιόδων ἐνεπνεύσθησαν ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἰδιαιτέρως δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἡ ἀπ' εὐθείας μίμησις τῶν ἀριστουργημάτων ἐκείνης ἐξήγειρε παρ' αὐτοῖς εἶδος ἀναγεννήσεως καλλιτεχνικῆς. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν ἐποχὴν ἠδυνήθησαν νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς

[1] Φωτογραφία Sebah ἀριθ. 21 πρβλ. Ἑρμηνείαν Ζωγράφων §. 350.

[1] Τὴν ἰδέαν ταύτην παρέσχεν ἐν ἀρχῇ ἡ ἀρχαία τέχνη πρβλ. Noack, die *Geburt Christi in der bildenden Kunst. bis zur* Renaissance σελ. 21-25.

[2] Ἰδιαιτέρως ἐν Δαφνίῳ καὶ ἐν τῷ Κεχριέ-Τζαμίῳ (φωτογραφ. *Sébah* 6).

[3] Πρβλ. attische Grabreliefs, πίν. 21. 22. 23. 24. 27. 28. 29. 32. 36 κτλ., ἰδίως δὲ τὴν στήλην τῆς Φαιναρέτης πίν. 29.

[4] Πρβλ. Kondakof αὐτόθι II, σ. 107.

σύνθεσιν τύπου τινός, νεωστὶ δημιουργηθέντος, ἰδέαν ἁρμόζουσαν αὐτῷ.

Ὁ διακοσμητὴς τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Κιέβου ἀπεμακρύνθη ὀλιγώτερον τοῦ πρώτου προτύπου· προσέθηκε μόνον ἓν πρόσωπον, τὴν νέαν δηλαδὴ τὴν κρατοῦσαν τὴν πρόχουν. Καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Καχριὲ-Τζαμίου, ὅστις τόσον προσκεκολλημένος εἶνε εἰς τὸ γραφικὸν καὶ τὸ περίπλοκον, δὲν δίδει εἰς τὴν Ἁγίαν τὴν χειρονομίαν τὴν παρατηρουμένην ἐν ταῖς μορφαῖς τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν στηλῶν, καὶ παριστάνει αὐτὴν σχεδὸν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐν τῷ Μηνολογίῳ στάσιν αὐτῆς, ἀλλὰ μὲ τὸν κορμὸν ὑψωμένον καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐλαφρῶς ἐξερχομένην τοῦ πέπλου. Ὁ νεωτερισμὸς τοῦ Δαφνίου δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν βυζαντιακὴν εἰκονογραφίαν, ἀλλὰ παρέμεινεν ὥς τι ἰδιόρρυθμον.

Ἡ ἰδιορρυθμία αὕτη θέτει τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ Δαφνίου ὀλίγον ἔξω τῆς ὑπὸ τῶν εἰκόνων τοῦ Μηνολογίου τοῦ Κιέβου καὶ τοῦ Καχριὲ-Τζαμίου σχηματιζομένης σειρᾶς, τῆς ὁποίας ἑκάστη περίοδος ἔχουσα χρονολογίαν ὡρισμένην παρουσιάζει ἡμῖν ἐν ἑνὶ τῶν σταθμῶν αὐτῆς τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αὐτοῦ τύπου. Ἡ εἰκονογραφία δὲν μᾶς παρέχει διδόμενα ἀσφαλῆ πρὸς καθορισμὸν τῆς ἡλικίας τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου. Αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν ἀποδεικνύουσι μόνον ὅτι εἶνε μεταγενέστερον τῆς δημιουργίας τοῦ τύπου, ὅστις ἀποδεκτὸς ἔγινεν ἐν τῷ Μηνολογίῳ, οὐχὶ δὲ αὐτοῦ τοῦ Μηνολογίου, ἀλλὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν χαρακτηρίζουσιν αὐτὸ οὐδὲν ἧσσον ὡς νεώτερον τῆς Γεννήσεως τοῦ Κιέβου. Τὸ πολὺ ἡ συγγένεια πρὸς τὰ δύο ταῦτα ἔργα χαρακτηρίζει αὐτὸ ὡς ἔργον τοῦ 11ου αἰῶνος.

Ὁ ἱματισμὸς τῆς Ἁγίας Ἄννης εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων γυναικῶν. Τὸ ἀνοικτὸν ἐρυθρὸν καὶ κυανοῦν ἰδιάζουσιν αὐτῇ καὶ τὴν διακρίνουσι τῆς Θεοτόκου μὲ τὰ βαθέα κυανᾶ περιβλήματα. Εἰς τὰς δύο παραστάσεις τοῦ νάρθηκος, ἔνθα ἀπεικονίζεται, ἔχει ὁμοίως τὴν πτυχὴν τοῦ πέπλου, ἥτις καλύπτει τὴν κόμην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ θέτῃ εἰς αὐτὴν τὴν χεῖρα[1]. Ὁ χιτὼν τῶν νεανίδων εἶνε ἐκεῖνος, ὃν συνήθως φέρουσιν, ἀλλὰ μὲ μανδύαν τυλισσόμενον ἄνωθεν. Ἐνθυμίζει δὲ ὁ

[1] Τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Εὔας.

χιτὼν οὗτος μὲ περισσοτέραν ἁπλότητα τὴν ἐσθῆτα τῶν αὐτοκρατειρῶν, ἦτο δὲ καθὼς καὶ αὕτη πραγματικῶς ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις. Καὶ ἡ κόμμωσίς των εἶνε πανταχοῦ ἡ αὐτή, ἄνευ τῶν μακρῶν κυματιζόντων ἄκρων τῆς ταινίας, τὰ ὁποῖα μὴ δηλοῦντα ἐνταῦθα ὡς ἀλλαχοῦ τὴν κίνησιν, δὲν ἐξηγοῦνται εἰμὴ μόνον διὰ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς τέχνης. Καὶ αἱ μαῖαι ὡσαύτως φέρουσιν ἐν γένει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐλαφρὸν λευκὸν πέπλον, σημεῖον τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τάξεώς των.

Ἐν προηγουμένῳ ἄρθρῳ (Ἀρχ. Ἐφημ. 1894 σελ. 117) κατεδείξαμεν ὅτι εἷς τῶν σπουδαίων χαρακτήρων τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ Δαφνίου εἶνε ἡ παράστασις τοῦ ἀναγλύφου, ἐσημειώσαμεν δὲ καὶ τοὺς τρόπους, ὧν γίνεται χρῆσις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὸ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ψηφιδωτὸν δίδει ἀφορμὴν ἐν τούτῳ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς χρησίμους παρατηρήσεις.

Τὰ ἐν χρήσει πρὸς παράστασιν τοῦ γυμνοῦ χρώματα εἶνε ταὐτὰ καὶ ἐν τῇ Σταυρώσει, διὰ μὲν τὰς γραμμὰς τὸ μέλαν, τὸ ἐρυθρόν, τὸ βαθὺ φαιόν, τὸ ἀποκλῖνον πρὸς τὸ πράσινον· διὰ δὲ τὴν ἡμισκίασιν τὸ πράσινον καὶ τὸ φαιὸν τὸ πολὺ ἀνοικτόν· διὰ δὲ τὰ φωτεινὰ τὸ ῥοδοειδὲς καὶ τὸ λευκόν. Ἅπαξ δὲ τὸ ῥοδοειδὲς καὶ τὸ πράσινον παρεισαγόμενα σχηματίζουσι τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἡμισκιάσεως εἰς τὸ φῶς.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ χρωματισμὸς τῆς σαρκὸς εἰς τὰς ἀρχαίας μικρογραφίας καὶ τὰ ἀρχαῖα ψηφιδωτὰ εἶνε φαιός, τοιοῦτος δὲ εἶνε καὶ εἰς τὰς μικρογραφίας τὰς μετὰ τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰῶνος[1] καὶ εἰς τὰ ψηφιδωτὰ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου ἐν τῷ Ὁσίῳ Λουκᾷ. Τὸ πράσινον ἐμφανίζεται εἰς τὰς μικρογραφίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βασιλείου Β'[2]. Ἐν Δαφνίῳ βλέπομεν μίαν τῶν πρώτων ἐφαρμογῶν τοῦ πρασίνου εἰς τὰ γυμνὰ τῶν ψηφιδωτῶν.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐργασίας εἰς τὰ πρόσωπα εἶνε ἐν συνόλῳ ἡ αὐτὴ καὶ ἡ ἐν τῇ Σταυρώσει παρατηρηθεῖσα. Ἡ πτυχὴ τοῦ ἄνω βλεφάρου δὲν εἶνε πάντοτε γραμμὴ ἐρυθρά, ἀλλ' ἐνίοτε σημειοῦται δι' ἁπλῆς γραμμῆς ἀποτελούσης σκιὰν ἀνοικτοῦ χρώματος· οὕτως αἱ νεάνιδες αἱ φέρουσαι τὸ ῥιπίδιον, τοὺς καρποὺς καὶ τὴν πρόχουν· ἅπαξ δὲ λεί-

[1] Kondakof αὐτόθι, τόμ. 2 σελ. 39-40.

[2] Ψαλτήριον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἁγίου Μάρκου (ἑλληνικὰ χειρόγραφα, 17). Πρβλ. Kondakof αὐτόθι, τόμ. 2 σελ. 55.

πει ὅλως διόλου καὶ ἁπλῆ γραμμὴ χρώματος φαιοῦ ἐφάπτεται τῆς ἐρυθρᾶς γραμμῆς τῶν ὀφρύων (οὕτως ἡ μαῖα). Ἐν τούτῳ καὶ ὁ μουσειωτὴς τοῦ ὁσίου Λουκᾶ ἐνεργεῖ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐλευθερίας.

Ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως τῶν προσώπων εἶνε ὁμοίως ὁ αὐτός· πρασίνη γραμμὴ συνοδεύει τὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν τῶν παρειῶν καὶ τοῦ πώγωνος, πλατεῖαι ῥοδόχροοι κηλῖδες εἰς τὰ ἐξέχοντα μέρη τῆς ῥινός, τῶν μήλων τῶν παρειῶν, τῶν χειλέων, τοῦ πώγωνος καὶ τοῦ μετώπου, σημεῖα λευκὰ ὕπερθεν τῶν ὀφρύων, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ῥινός, ἄνωθεν τοῦ ἄνω χείλους, εἰς τὰς γωνίας τοῦ στόματος, διαφωτίζοντα τὸ ὁμοειδὲς λευκόφαιον τῆς σαρκός.

Ἡ κόμη τῶν νεανίδων περιλαμβάνεται ἐν γένει ἐντὸς σκοτεινοφαίου γραμμῆς καὶ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ προσώπου διὰ μελανῆς γραμμῆς. Σχηματίζεται δὲ ἐκ γραμμῶν ἐναλλασσουσῶν ἀπὸ τοῦ βαθέος ἐρυθρομέλανος καὶ ἀνοικτοῦ καστανοῦ (ὡς ἡ νεᾶνις μὲ τὰς ὀπώρας καὶ ἡ μὲ τὴν πρόχουν) εἰς τὸ ζωηρὸν ἐρυθρὸν καὶ καστανὸν τεῖνον πρὸς τὸ κίτρινον (ὡς αἱ δύο ἄλλαι νεάνιδες). Εἴδομεν ὅτι τὸ πράσινον εἰσέρχεται εἰς τὸ γένειον τοῦ Χριστοῦ τῆς Σταυρώσεως, συχνάκις δ' ἐμφανίζεται εἰς τὸ γένειον τῶν προφητῶν τοῦ θόλου, τὸ κυανοῦν ἀποτελεῖ τὴν κόμην τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐν τῇ Ἐγέρσει τοῦ Λαζάρου. Ἡ τέχνη τοῦ 10ου αἰῶνος ἠγάπα τὴν ξανθὴν κόμην καὶ παρίστανεν αὐτὴν ἐν γένει ὡς ἐν τῷ Ὁσίῳ Λουκᾷ μὲ τόνους φαιούς. Ἡ χρῆσις τῶν ἐρυθρῶν ψηφίδων, ὡς καὶ τῶν κυανῶν καὶ πρασίνων δεικνύει τι ἐξεζητημένον καὶ λεπτότητά τινα, ἧς ἐπιδεκτικοὶ ἦσαν μόνοι οἱ μουσειωταὶ τοῦ 11ου αἰῶνος.

Ὑποκείμενον τοιοῦτον ὁποῖον εἶνε ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου, εὐνοϊκώτατον διὰ τὴν ἁρμονικὴν σύνθεσιν τῶν χρωμάτων, μᾶς παρέχει ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ τῶν ἐν Δαφνίῳ ψηφιδωτῶν παράδειγμα ἐναργέστατον τοῦ ἐντέχνου χρωματισμοῦ τῶν Βυζαντίνων. Χαρακτὴρ τοῦ χρωματισμοῦ τούτου εἶνε ἡ χρῆσις τόνων φαεινῶν. Πλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης ἐρυθροῦ παραπετάσματος, τῶν πρασίνων χιτώνων τῆς μαίας καὶ τῆς νεάνιδος μὲ τὰς ὀπώρας καὶ τῆς παρυφῆς τῶν ἄλλων χιτώνων, τὰ ὑφάσματα μόλις διαποικίλλονται διὰ τοῦ κυανοῦ, ῥοδόχρου, πρασίνου ἢ ἰώδους[1]. Εἶνε γνωστὸν ὅτι τοιοῦτος εἶνε ὁ χρωματισμὸς τοῦ 10ου, 11ου καὶ 12ου αἰῶνος[2].

Οἱ τόνοι οὗτοι δὲν εἶνε πολυάριθμοι. Ὁ αὐτὸς τόνος, ἐνίοτε δὲ ἡ αὐτὴ ἀπόχρωσις ἐπανέρχονται πολλάκις· ἀλλ' ἡ διάταξις αὐτῶν δὲν ἀφίνεται εἰς τὴν τύχην. Αἱ πράσιναι σκιαὶ τοῦ καλύμματος, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται ἡ Ἄννα, ἀποτελοῦσι μετὰ τοῦ ἐρυθροῦ τοῦ πέπλου αὐτῆς καὶ τοῦ κυανοῦ τοῦ χιτῶνός της ἀντιθέσεις πολὺ ἐπιτυχεῖς· ἀλλ' ὁ μουσειωτὴς μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τοῦτο, ἠθέλησε νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν ἐκ τούτου ἐντύπωσιν, δώσας κυανοῦν ἱματισμὸν εἰς τὴν νεάνιδα μὲ τὸ ῥιπίδιον, ἐρυθρὸν δὲ εἰς τὴν προσφέρουσαν τὴν παροψίδα εἰς τὴν Ἁγίαν, ἵνα δὶς κερδίσῃ καὶ ἄνευ διακοπῆς τὴν διαδοχὴν τοῦ ἐρυθροῦ, πρασίνου καὶ κυανοῦ, ἥτις εἰς τοὺς τόνους τούτους δίδει τὴν ἀξίαν των. Ἡ παράθεσις τῶν συμπληρωτικῶν χρωμάτων, ἥτις παρατηρεῖται ὡσαύτως εἰς τὸν ἱματισμὸν τῶν προφητῶν τοῦ θόλου, δεικνύει τὴν περὶ τοῦ χρωματισμοῦ ἐπιμέλειαν καὶ τὴν πρὸς τὸν φαεινὸν χρωματισμὸν κλίσιν τοῦ καλλιτέχνου.

Ἡ τεχνοτροπία τῶν ἡμετέρων ψηφιδωτῶν δεικνύει τοὺς ἀκολούθους χαρακτῆρας.

Ἡ ἄγνοια τῆς προοπτικῆς, ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν βυζαντιακὴν τέχνην πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ αὐτῶν τῶν καλλίστων, εἶνε καὶ ἐνταῦθα λίαν ἐπαισθητή. Φαίνεται ἐν τῇ σχεδιογραφήσει τῶν ἐλαχίστων ἀντικειμένων, τῶν παροψίδων, τῆς πρόχου, τοῦ λουτῆρος, τοῦ ὑποποδίου ἐφ' οὗ κάθηται ἡ μαῖα καὶ ἰδίως τῆς κλίνης τῆς Ἁγίας. Μία τῶν περιεργοτάτων ἀποδείξεων τούτου εἶνε ἡ διάταξις τοῦ δαπέδου, διότι τῆς προόψεως τὰ πρόσωπα μόνον θέτουσιν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς πόδας, ἐνῷ τὰ ἄλλα ὡς καὶ ἡ κλίνη τῆς Ἁγίας φαίνονται ὡς νὰ κρέμανται εἰς τὸ χρυσοῦν ἔδαφος τῆς εἰκόνος. Ναὶ μὲν ὁ μουσειωτὴς ἐγνώριζε νὰ δηλώσῃ τὴν ἀπόστασιν τῶν ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ταύτῃ θέσει προσώπων, ἀλλ' ἵνα ἀποφύγῃ τὴν μονοτονίαν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου δαπέδου, ἐδανείσθη ἐκ τοπίου τινὸς τὸ σχεδιογράφημα ἐδάφους διηυλακωμένου, ὅπερ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν παροῦσαν σκηνήν, καὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς προοπτικῆς δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐκτείνῃ τὸ πλαστὸν τοῦτο ἔδαφος

[1] Ὁ ἐρυθρὸς πέπλος τῆς Ἄννης εἶνε φαεινότερος ἢ ὅσον δεικνύει ἡ φωτογραφικὴ εἰκών.

[2] Kondakof αὐτόθι, τόμ. 2 σελ. 3.

μέχρι τῶν ποδῶν τῶν ὄπισθεν προσώπων. Ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὡσαύτως ὅτι τὰ τῆς προόψεως πρόσωπα εἶνε κατὰ τὸ σύνηθες τὰ μικρότερα.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι αἱ συνθέσεις τῶν Βυζαντίνων δὲν εἶνε πάντοτε ὁμοιομόρφου τεχνοτροπίας. Σχηματίζονται ἐκ τεμαχίων εἰλημμένων ἐνίοτε ἐκ προτύπων πολὺ διαφόρων καὶ συνηγμένων εἰς τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτυχῶς. Ἡ ἔλλειψις τῆς προοπτικῆς, ἣν πρὸ μικροῦ παρετηρήσαμεν, εἶνε ἐπίσης ἔλλειψις προσαρμογῆς. Ἐν τούτοις ὁ μουσειωτὴς τοῦ Δαφνίου ἐδείχθη ἀρκετὰ ἐπιδέξιος, ἵν᾽ ἀποφύγῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῆς προσαρμογῆς περὶ ἧς ἀνεφέραμεν ἤδη ἐν τῇ τεχνοτροπίᾳ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Μηνολογίου. Ἀνέπτυξε μάλιστα οὗτος μεγάλην ἀγχίνοιαν, προσαρμόζων τὰ κατὰ τὰ τρία τέταρτα παριστανόμενα πρόσωπα, τὰ μόνα ἅπερ ἐν τοῖς σχεδίοις αὐτοῦ εἶχεν, εἰς τὰς ποικιλωτέρας τῶν σωμάτων στάσεις. Ἡ νεᾶνις μὲ τὴν πρόχουν εἶνε τὸ μόνον πρόσωπον, τοῦ ὁποίου αἱ κινήσεις στεροῦνταί πως ἁρμονίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀδεξιότης αὕτη δὲν εἶνε ἄνευ χάριτος.

Ὁ γυναικεῖος ἱματισμὸς εἶνε καὶ ἐνταῦθα ὡς συνήθως ἀρκετὰ εὐρὺς καὶ παχὺς πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξεχόντων μερῶν ἐν τῇ ἀπεικονίσει τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα ἐξ ἐναντίας ὁ ἱματισμὸς τῶν ἀνδρῶν ἀλλαχοῦ ἀναδεικνύει μᾶλλον. Ἡ ἀμφίεσις καταπίπτει ἀφελῶς καὶ μεθ᾽ ἱκανῆς ἐπιτυχίας, μόλις δὲ θὰ ἤλεγχέ τις σκληρότητά τινα εἰς τὰς πτυχάς, τὰς σχηματιζομένας περὶ τὴν ἀριστερὰν κνήμην τῆς Ἁγίας. Τὰ λοιπὰ ὅμως πρόσωπα φέρουσι τὸν ἱματισμὸν μετ᾽ ἐντελείας.

Ἓν τῶν συνήθων ἐλαττωμάτων τῶν βυζαντιακῶν συνθέσεων τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶνε ἡ ἔλλειψις τῆς ἀναλογίας μεταξὺ τῶν μελῶν καὶ τοῦ σώματος. Ἐναργὲς παράδειγμα τούτου παρέχει ἡ ζωγραφικὴ τοῦ Μηνολογίου. Καὶ ἐν τῷ Δαφνίῳ ἔτι οἱ προφῆται τοῦ θόλου ἔχουσι πάντες τοὺς βραχίονας πολὺ μακροὺς ἢ πολὺ βραχεῖς. Παρετηρήσαμεν τὸ ὑπέρμετρον μῆκος τοῦ δεξιοῦ βραχίονος τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ Σταυρώσει, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἁγίας Ἄννης εἶνε σχεδιασμένος κατὰ τὸ αὐτὸ πρότυπον. Τὰς αὐτὰς παρατηρήσεις δύναταί τις νὰ κάμῃ περὶ τῶν βραχιόνων τῶν νεανίδων, ἀλλ᾽ ἡ λεπτότης τοῦ σχεδίου καὶ τοῦ τρόπου τῆς παραστάσεως τῆς μορφῆς ἐπαναπαύει αὖθις τὸν παρατηρητήν. Οἱ Βυζαντῖνοι ἐν γένει κλίνουσι πολὺ εἰς παραμέλησιν τῶν ἄκρων, ἐνῷ κατορθώνουσι νὰ παραγάγωσιν ἄνευ ἀμέσου ἐμπνεύσεως ἐξ ἀρχαίου τινὸς προτύπου σχέδιον τόσον κατὰ τἆλλα ἐπιτυχές.

Ἡ ζήτησις τῆς κομψότητος δὲν δηλοῦται ἐνταῦθα ὡς ἐν τῇ Σταυρώσει διὰ τῆς μηκύνσεως τῶν μορφῶν. Ἡ παρὰ τοὺς πόδας ὀρθὴ ἱσταμένη νεᾶνις, ἀναστήματος 1,23 μ., ἔχει κεφαλὴν μήκους 0,17 μ., τὸ ἐν ἕβδομον δηλονότι· εἶνε δὲ ἡ μόνη μετὰ τῆς νεάνιδος τῆς κρατούσης τὴν πρόχουν, ἧς ὁ λαιμὸς εἶνε ἰσχνὸς καὶ μακρός.

Αἱ κεφαλαὶ δὲν ἐσχεδιάσθησαν κατὰ τὸ φυσικόν, ἀναπαριστῶσι δέ, ἑκάστη μετά τινος ἰδιορρυθμίας, κοινὰ πρότυπα. Ἡ Ἁγία Ἄννα, ἡ μαῖα, ἡ νεᾶνις μὲ τὸ ῥιπίδιον καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ προσφέρουσα τὸ ἔδεσμα πρὸς βρῶσιν ἔχουσι τὸν αὐτὸν τύπον, τὸν τύπον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῇ Ἐγέρσει τοῦ Λαζάρου, τοῦ Ἀγγέλου ἐν τῷ Εὐαγγελισμῷ. Αἱ δύο ἄλλαι νεάνιδες παρὰ τὴν αἰσθητὴν διαφορὰν τῶν κινήσεων ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλας πολὺ καὶ ἀναμιμνήσκουσι τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τῆς Σταυρώσεως. Ἡ ἕξις τῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον ἀπεικονίσεως τῶν διαφόρων προτύπων σκηνῆς τινος ἦτο κοινὸς εἰς τοὺς Βυζαντίνους τεχνίτας τοῦ 10ου καὶ τοῦ 11ου αἰῶνος. Ὁ Νιπτὴρ καὶ ἡ Ψηλάφησις τοῦ Θωμᾶ ἐν Ὁσίῳ Λουκᾷ παρέχουσιν ἐξαίρετον τούτου παράδειγμα. Εἰς τὰς συνθέσεις ταύτας οἱ Ἀπόστολοι διαφέρουσι πρὸ πάντων κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τῆς κόμης καὶ τοῦ γενείου. Ἐν τῇ Γεννήσει μόλις ἠδυνήθη ὁ μουσειωτὴς νὰ ποικίλῃ ἐλαφρῶς τὸ χρῶμα τῆς κόμης. Πρὸ πάντων δὲ διὰ τῆς σχεδιογραφήσεως τῶν ὀφρύων, τῆς παραστάσεως τῆς πτυχῆς τοῦ ἄνω βλεφάρου καὶ τῆς διευθύνσεως τῶν ὀμμάτων ἐπέτυχε νὰ δώσῃ εἰς ἕκαστον τῶν προσώπων τούτων χαρακτῆρα ἰδιαίτερον.

Ὁ τύπος ἐξ οὗ πάντες οὗτοι ἐξαρτῶνται εἶνε ὁ αὐτός, ὃν ἐν τῇ Σταυρώσει παρετηρήσαμεν. Χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ καὶ πλατέος μετώπου, τῶν ὀλίγον μόνον τοξοειδῶν ὀφρύων, τῶν απομεμακρυσμένων μικρῶν καὶ ἐπιμήκων ὀφθαλμῶν, τῆς μακρᾶς ῥινός, ἥτις κοιλοῦται μὲν κατὰ τὴν ῥίζαν, καμπυλοῦται δὲ εἰς τὸ ἄκρον, τοῦ μεγάλου εἰσέτι καὶ καλῶς σχεδιασμένου στόματος καὶ τοῦ στρογγύλου πώγωνος. Ὁ τύπος οὗτος, ὅστις δὲν ἐμφανίζεται ἀκόμη μὲ πάντας τοὺς χαρακτῆράς

του εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ὧν τὰ πρόσωπα θαμβοῦσι τὸν θεατὴν διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν ὀφθαλμῶν μὲ τὰς στρογγύλας κόρας, συνετελέσθη πιθανῶς μετὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 11ου αἰῶνος.

Συγκεφαλαιοῦντες λοιπὸν παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ τὴν εἰκονογραφίαν ἡ Γέννησις τῆς Θεοτόκου ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἔργα τοῦ 11ου αἰῶνος. Τρόποι τινὲς καὶ χαρακτῆρες τῆς τέχνης βεβαιοῦσιν ἡμᾶς ὅτι εἶνε μεταγενεστέρα τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ τ. ἔ. τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἀλλ' ἀδύνατον εἶνε νὰ φθάσωμεν εἰς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου ἀκριβέστερον.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ 11ου αἰῶνος τοῦτο διακρίνεται διὰ τοῦ θελγήτρου τῆς ἀγχινοίας τοῦ τεχνίτου, τῆς ἐκφραστικῆς χάριτος καὶ τῆς ἁβρότητος, ἃς ἡ ἔμπνευσις ἐκ προτύπων τινῶν τῆς ἀρχαιότητος φαίνεται ὅτι διέχεεν ἐπ' αὐτοῦ.

GABRIEL MILLET.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

Αἱ ἐνταῦθα ἐκδιδόμεναι ἐπιγραφαὶ μετὰ πολλῶν ἄλλων προσεχῶς ἐκδοθησομένων ἀντεγράφησαν ὑπ' ἐμοῦ ἕνεκα τῆς ἀνατεθείσης μοι ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας συντάξεως εὑρετηρίου τῶν ἐν τῷ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείῳ ἀρχαιοτήτων. Ἀπόκεινται δὲ αἱ μὲν ἐν τῇ ἀνεσκαμμένῃ περιοχῇ τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ, αἱ δὲ ἐν τῷ μουσείῳ ἢ ἐν τῷ προαυλίῳ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ὁ κατάλογος δὲν κατηρτίσθη ἀκόμη πλήρης, δὲν παρετέθη ἐξ ἀνάγκης εἰς πάσας ὁ ἀριθμός, ὑπὸ τὸν ὁποῖον θὰ εἶνε καταγεγραμμέναι ἐν αὐτῷ. Τινῶν ἐξ αὐτῶν τεμάχια ἦσαν ἤδη συγκεκολλημένα πρότερον ὑπὸ τοῦ ἐπιστατήσαντος τῶν ἀνασκαφῶν Δ. Φιλίου, ὅστις μοὶ παρέσχε καί τινας πληροφορίας περὶ τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως τινῶν ἐπιγραφῶν.

1. Δύο μικρὰ τεμάχια στρογγύλου κιονίσκου ἀρραβδώτου ἐκ πεντελησίου μαρμάρου μὴ προσαρμόζοντα πρὸς ἄλληλα, ἀναμφιβόλως ὅμως ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου προερχόμενα. Ὕψος τοῦ πρώτου 0,17, διάμετρος 0,19, τοῦ δευτέρου ὕψος 28, διάμετρος 0,19. Ἀριθ. καταλ. 112-113.

α.

E	Δ
⊕	O
E	Ν
K	E
E	I
	T

β.

L	Ν
O	
Ν	
A	
Λ	
A	
L	
M	A

\- - - [Ἀϊ]δωνεῖ (;)
[ἀν]έθηκε [κα]λὸν ἄγαλμα

2. Βάσις μαρμαρίνη ἐλλιπὴς ἑκατέρωθεν. Πλάτος 0,41, ὕψος 0,085, πάχος 0,20 — 0,22. Μέγεθος γραμμάτων 0,024 — 0,023.

L O + I O Ϟ : A Ν E ⊕ E K E Λ

-λόχιος ἀνέθηκε(ν)

3. Τεμάχιον ἐκ τοῦ χείλους μαρμαρίνης λεκάνης. Μῆκος 0,19, πάχος 0,04.

< E R \

Τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε K, τὸ δὲ τελευταῖον V. Ἴσως εἶνε λείψανον τῆς λέξεως *Κήρυκες* ἢ *ἱεροκῆρυξ*.

4. Λίθος μέλας ἐπιχώριος εὑρεθεὶς κατὰ τὸ πρὸς τὸν σηκὸν μέρος τῆς *Φιλωνείου στοᾶς*, ἔνθα

καὶ ἀπόκειται. Ἄνω φέρει δύο τετραπλεύρους καὶ τρεῖς ἐπιμήκεις τόρμους καὶ ἑτέρους δύο ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς, ἐν οἷς ὑπῆρχον οἱ συνδέοντες αὐτὸν πρὸς τοὺς παρακειμένους λίθους ζητοειδεῖς δεσμοί. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις φαίνεται ὅτι καὶ εἰς ἄλλο τι ἐχρησίμευσεν, ὅθεν καὶ φέρει κοιλότητά τινα βαρβάρως λελαξευμένην. Πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 1,23, ὕψος αὐτῆς 0,41, μῆκος τοῦ λίθου τὸ σωζόμενον 1,65. Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,011-0,012.

ΑΙΤΑΙΟΙΕΠΟΕΣΑΣ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ὑπάρχει ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν στενῶν αὐτοῦ πλευρῶν, ἥτις ὁλόκληρος σωζομένη φέρει πέριξ στενὴν ταινίαν ὁμαλῶς κατεξεσμένην, ἐνῷ τὸ ἐν τῷ μέσῳ μέρος εἶνε μόνον δι' αἰχμηροῦ ὀργάτου ὡμαλισμένον, ἀλλ' ἀκατάξεστον, πρὸς δὲ τὰ ἄνω καὶ ὅλως ἀνώμαλον ὡσεὶ *ἀναθύρωσις*· ἐπὶ δὲ τῆς κάτωθι κατεξεσμένης ταινίας ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή. Τὸν λίθον ἐνόμισα προερχόμενον ἐκ τῆς δευτέρας βαθμῖδος τοῦ στυλοβάτου τῆς Φιλωνείου στοᾶς, ἔνθα καὶ ἄλλοι ἰσομεγέθεις καὶ ὁμοίους δεσμοὺς φέροντες λίθοι εἶνε ἐνῳκοδομημένοι. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνωθι ὑπάρχοντες τόρμοι δὲν ἐφαίνοντο ἔχοντές τινα λόγον, τὸ δὲ νόημα τῆς ἐπιγραφῆς ἦτο σκοτεινόν, ὑπέθεσα ὅτι ὁ λίθος εἶχε χρησιμεύσει ἄλλοτε ὡς βάσις ἀναθήματος ἐστηριγμένου ἐντὸς τῶν πέντε τόρμων, καὶ ὅτι ἔφερεν ἐπιγραφὴν ἐκ πλειόνων στίχων συνισταμένην, ἥτις ὅτε ὁ λίθος ἐνῳκοδομήθη εἰς τὴν στοὰν κατεστράφη κατὰ τὸ μεῖζον μέρος ὡς ἐκ τῆς κατασκευασθείσης ἀναθυρώσεως τοῦ λίθου, διασωθέντος μόνον τοῦ τελευταίου στίχου, ὅστις εὑρέθη ἐν τῇ ὁμαλῇ καταλειφθείσῃ ταινίᾳ. Μετέπειτα ὁ διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς σχολῆς κ. Dörpfeld ἐξετάσας μετὰ τῆς ἰδίας αὐτῷ ἀρχιτεκτονικῆς ἐμπειρίας τὸν λίθον παρετήρησεν ὅτι οὗτος δὲν ἀνήκει εἰς αὐτὴν τὴν Φιλώνειον στοάν, ἀλλ' εἰς τὸ πρὸς τὴν στοὰν ταύτην μέρος τοῦ στερεοβάτου τοῦ Τελεστηρίου, τοῦ ὁποίου πάντες οἱ λίθοι ἔχουσιν ἐν τῇ προσόψει τὴν αὐτὴν ἀκατάξεστον ἐπιφάνειαν μετὰ τῆς ὁμαλῶς κατεξεσμένης ταινίας πέριξ, καὶ ὅτι ἡ ἀνώμαλος ἐπιφάνεια τῆς ἀναθυρώσεως ὑπάρχει μόνον πρὸς τὰ ἄνω (0,20 περίπου ἀνωτέρω τῶν γραμμάτων), κατασκευασθεῖσα καθ' ὃν χρόνον προσετέθη ἔμπροσθεν τῶν λίθων τούτων τοῦ στερεοβάτου τὸ δάπεδον τῆς Φιλωνείου στοᾶς· τὸ ἀμέσως ὑπὲρ τὴν ἐπιγραφὴν ἀκατάξεστον μέρος ὅμως οὔτε ἀναθύρωσις εἶνε, οὔτε βαθύτερον τῆς κατεξεσμένης ταινίας κεῖται, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἠφανίσθησαν γράμματα. Πιστεύει λοιπὸν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε πλήρης καὶ ὅτι ὁ λίθος δὲν ἐχρησίμευσε πρότερον ὡς βάσις ἀναθήματος, οἱ δὲ τόρμοι προέρχονται ἐκ τῆς παραστάδος τῆς θύρας τοῦ σηκοῦ. Καὶ ὅτι μὲν ὁ λίθος ἀνήκει εἰς τὸν στερεοβάτην τοῦ Τελεστηρίου ἀληθῶς φαίνεται βέβαιον, ἀλλ' ἐπίσης βεβαίαν νομίζω καὶ τὴν ἐμὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ λίθος ἦτο πρότερον βάσις ἀναθήματος, διότι οἱ πέντε τόρμοι εἶνε διανενεμημένοι ἐφ' ἁπάσης τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ εἰς ἔκτασιν πολὺ μείζονα τοῦ πάχους τῆς παραστάδος, προσέτι δὲ καὶ διότι οὐδεμία ὀπὴ πρὸς ὑπομόχλευσιν τοῦ ὑπερκειμένου λίθου ὑπάρχει, ἐκείνη δὲ ἣν ἐξέλαβεν ὁ κ. Dörpfeld ὡς τοιαύτην, εἶνε ἐπιμήκης τόρμος βάθους 0,06 σώζων καὶ μέρος τοῦ ἐγκεχυμένου μολύβδου. Ἀμφίβολον ὅμως εἶνε ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει εἰς τὸ ἐπ' αὐτοῦ πρότερον ἱστάμενον ἀνάθημα καὶ ὅτι κατεστράφη, ὅτε τὸ πρῶτον ἐνῳκοδομήθη ὁ λίθος, διότι ἐν τῇ ἀκαταξέστῳ ἐπιφανείᾳ δὲν φαίνεται οὐδὲν ἴχνος κατεστραμμένων γραμμάτων· οὐδὲν κωλύει ὅμως νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε τεκτονικὴ καὶ ὅτι εἷς ἢ δύο στίχοι αὐτῆς ὑπῆρχον ἀνωτέρω ἐπὶ τοῦ προέχοντος *ἀγκῶνος* τοῦ λίθου, ὅστις ἀπεκόπη κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ δαπέδου τῆς Φιλωνείου στοᾶς. Τοῦ ἀγκῶνος τούτου τὰ ἴχνη εἶνε καταφανῆ ἔχοντα πλάτος 0,22-0,27 καὶ ὕψος τοὐλάχιστον 0,20, ἐξ αὐτῶν δὲ φαίνεται ἱκανῶς βέβαιον, ὅτι μόνον μικρὸν μέρος αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ ἦτο ὅλως ἀνώμαλον, τὸ δὲ πέριξ προεῖχε μὲν τῆς προσόψεως τοῦ λίθου, ἀλλ' ἦτο ὡμαλισμένον, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις λίθοις τοῦ αὐτοῦ κτιρίου παρατηρεῖται. Παράδειγμα πωρίνου λίθου φέροντος ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ προέχοντος ἀγκῶνος ὑπάρχει ἐν Ἐλευσῖνι ἐκ τῆς κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους προεκτάσεως τοῦ Τελεστηρίου πρὸς τὸν βράχον πιθανῶς προερχομένου [1].

[1] Ὁ πώρινος οὗτος λίθος ἔχει ὕψος 0,40, πάχος δὲ 0,80· ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ ΕΠΙ / ΓΟ παριστᾷ ἐξ ἅπαντος τὸ ὄνομα τοῦ λιθοξόου (*Ἐπιγό(νου)*). Καὶ ἐπὶ δύο λίθων ἐκ τῶν φατνωμάτων ῥωμαϊκοῦ τινος κτιρίου ἀναγινώσκεται ΑΘΗΝΕΟΥ καὶ ΑΝΘΟΥ.

Ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλα γράμματα ἑκατέρωθεν, ὑπὲρ αὐτὸν δὲ ὑπάρχει ἡ ἀνώμαλος ἐπιφάνεια. Τὸ τελευταῖον γράμμα εἶνε ἐφθαρμένον μέν, ἀλλὰ βέβαιον ≶. Τὴν ἐπιγραφὴν ἀνέγνων

[ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα] Αἰταῖοι ἐπόησα(ν)

ἐκλαβὼν τὸ *Αἰταῖοι* ὡς δημοτικὸν (ἡ ἀνάγνωσις - - - *οἱ ἐπόησας*, δέν μοι ἐφάνη δυνατή). Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπιγραφὴ ὑποτεθῇ πλήρης, ἀγνοῶ πῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ[1].

5. Τεμάχιον πεντελησίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0,23, μέγιστον πλάτος 0,11, πάχος 0,073. Γράμματα ἀμελῶς πως κεχαραγμένα καὶ ἀσύμμετρα, διατεταγμένα δὲ στοιχηδὸν πλὴν τῶν δύο πρώτων στίχων, οἵτινες εἶνε κεχωρισμένοι τῶν ἄλλων. Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,009 - 0,013.

Ο Ι ≶ Λ Ⅼ Λ . Ͱ Ο	-οις Γ(λαυκ)ο
Μ Μ Μ Μ 𐅆 𐅅 Η	Μ Μ Μ Μ 𐅆 𐅅 Η
Τ Ο Ν Π Υ Ρ Λ Ο Ν	τὸν πύργον
≶ Α Ν Κ Α Ι Π Α Ρ	-σαν καὶ παρ-
Ν Α Τ Ο Ο ≶ Τ Ο Β	-να τὸ ˢος τὸ β-
Κ Ο Ν Τ Α Κ Α Ι	-κοντα καὶ
Ε Ρ Λ Α Ι Ζ Ε ≶	ἐργάζεσ[θαι]
Μ Ε ≶ Α Ν	μεὶς Ἀν(θεστηριὼν;)
Τ Ο Ι Κ Ο Δ	κα]τοικοδ-
Α Μ Ε Ν Α	ομ..]...-αμένα
Α ≶ Π Υ	τ]ὰς πύ[λας;]
Υ Ρ Ο	[ἀργ]υρο
Α	

Στ. 8. Πρὸ τοῦ ΜΕ≶ΑΝ χῶρος δύο γραμμάτων ἄγραφος, ὥστε τὰ γράμματα ταῦτα φαίνονται ὅτι ἀποτελοῦσι τὴν ἐπικεφαλίδα παραγράφου τινός. Ὅσον τολμηρὰ καὶ ἂν φαίνεται ἡ προτεινομένη ἀνάγνωσις διὰ τὸ μὴ ἀττικὸν τοῦ τύπου *μείς*, οὔτε ἄτοπος δύναται νὰ θεωρηθῇ, οὔτε νὰ ἀντικατασταθῇ εὐκόλως ὑπὸ ἄλλης πιθανωτέρας.

[1] Εἶχεν ἤδη ἐκτυπωθῇ τὸ προηγούμενον τυπογραφικὸν φύλλον, ὅτε παρετήρησα ὅτι ἐν τῷ δαπέδῳ τοῦ Τελεστηρίου, κατ' ἀμφοτέρας τὰς θύρας τῆς πρὸς τὴν πομπικὴν ὁδὸν πλευρᾶς αὐτοῦ δὲν ὑπάρχουσι λίθοι, οἷος ὁ φέρων τὴν παροῦσαν ἐπιγραφήν, ἀλλὰ πλάκες μόλις τὸ ἥμισυ πάχος ἔχουσαι. Τοιαύτη δὲ πλὰξ εὑρέθη καὶ παρά τινα τῶν πρὸς τὴν Φιλώνειον στοὰν θυρῶν, καίπερ ὄχι κατὰ χώραν κειμένη. Ὥστε ἤδη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τελείως βέβαιον ὅτι ὁ περὶ οὗ νῦν πρόκειται ἐνεπίγραφος λίθος δὲν ἔκειτο παρά τινα θύραν, οἱ ἐπ' αὐτοῦ τόρμοι δὲ δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἄλλως ἢ ὡς ἡμεῖς ἐξηγήσαμεν αὐτούς.

6. Στήλη μαρμαρίνη μετὰ ἁπλοῦ ἐπικράνου, ἐφ' οὗ ἴχνη μεταλλίνου ἀναθήματος, πιθανῶς τῆς εἰκόνος τετραπόδου τινὸς ζώου. Ὕψος 1,28, πλάτος 0,15, πάχος 0,43. Ἡ ἐπιγραφὴ κεῖται ἐπὶ τῆς στενῆς πλευρᾶς τοῦ ἐπικράνου. Ἐν τέλει τοῦ πρώτου στίχου μόνον ἓν γράμμα εἶνε δυνατὸν νὰ ἔκειτο ἐπὶ πλέον, καίτοι ὁ λίθος εἶνε αὐτόθι λίαν ἀποτετριμμένος, πιθανῶς δὲ τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ ὀνόματος τῆς ἀναθείσης ἔκειτο ἐπὶ τῆς παρακειμένης πλευρᾶς, ἐφ' ἧς ὑπάρχει νῦν τὸ στοιχεῖον Δ, λίαν ἀπομεμακρυσμένον ὅμως καὶ ἐξ ἅπαντος μὴ ἀνῆκον εἰς τὴν ἀναθηματικὴν ταύτην ἐπιγραφήν. Μέγεθος γραμμάτων 0,015.

. Ε . ≶ Α Ν Δ
. Ι Ⅼ Ι Ν Ο
Α Ν Ε Θ Ε Κ Ε Ν

[Θ]ε[ρ]σάνδ[ρα] | [Φ]ιλίνο | ἀνέθεκεν.

7. Πλὰξ πεντελησίου μαρμάρου μετὰ προευκλειδείου ἐπιγραφῆς τμηθεῖσα καθέτως ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ἵνα ἐξ αὐτῆς κατασκευασθῇ θωράκιον μικροῦ τινος σηκοῦ ἢ ἄλλου τινὸς μνημείου μετὰ ἡμικιόνων, ὧν αἱ βάσεις ἐλαξεύθησαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς πλακός. Ἕνεκα τούτου μόνον στενὴ ταινία ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς διεσώθη κατὰ τὴν βάσιν τοῦ θωρακίου πλάτους 0,08, κατεστράφη δὲ ἅπαν τὸ λοιπὸν μέρος. Τὸ διασωθὲν μέρος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τεμαχίων, ἐξ ὧν τὰ μὲν δύο προσαρμόζουσι πρὸς ἄλληλα, ἐλλιπῆ ὄντα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, τὸ δ' ἕτερον δὲν προσαρμόζει πρὸς αὐτά, εἶνε ὅμως ἀκέραιον ἄνωθεν. Περιέχουσι δὲ πάντα τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον τῆς ἐπιγραφῆς· ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἐκ τῶν στίχων δὲν ἔφθανον μέχρι τοῦ τέλους συνέβη, ὥστε ἔκ τινων δὲν διεσώθη οὐδὲ ἓν γράμμα. Ὕψος τοῦ μὴ προσαρμόζοντος τεμαχίου 0,29, πάχος 0,08, τῶν δὲ δύο προσαρμοζόντων ὕψος 0,50, πάχος 0,10. Ἡ ἐπιφάνεια κατὰ τὸ πλεῖστον ἐφθαρμένη. Μέγεθος γραμμάτων 0,008. Ἀριθ. καταλ. 107 - 108.

α.

\ Λ Π Ε Τ Ρ Ο ι
Π Δ Λ . Π Ι Ι   Π Δ [Δ Δ] Π Ι Ι
\ ≶   Α ≶

ΓΟ/ ⁝
- - - - -
- - - - -
ΛΓΟΔΑΙ [δεκ]άποδα Ι
- - - - -
ΓΟΛ⁝ΟΔ -πο(δ)ίω δ[ύο]
Δ
- - - - -
- - - - -
ΑΙΕΜ⁝ΓΟΔ κ]αὶ ἡμιποδ[ιαίας]
ΜΕΤΡΟΓ
- - - - -
Λ≶Δ -(α)ς Δ
ΙΙ
- - - -
ΓΟΔΑΙ -ποδα Ι
ΙΙ
ΕΓΙΔΙΛΙΟ≶ [κρ]ηπιδιαίους

ϐ - γ.

ΟΔΑΙ -[π]οδα
Α≶Δ -ας Δ
⁝⁝Ι
- - - -
ΟΝΟΧ . ΥΛΙΕ -ον οὐ[χ ὑ]γιὲ[ς]
- - - -
ΙΙΙ
- - - -
- - - -
ΡΕ≶ΔΔ [στατῆ]ρες Δ Δ
- - - -
- - - -
ΕΡΙΟΝΛ [ποτ]ήριον
- - - -
ͻΜΟΝΤΟΥ [σταθ]μὸν τού[του]
ΤΕΡΕ≶Γ [στα]τῆρες Γ
ΕΥΕΝΕΙΟ
ΙΙ≶ΜΙΝΥΛ Ι Ι, σμινύ(α)
- - - - -
Τ
ΤΟΥ
//////////////////////
\ΘΜΟΝ [στα]θμὸν
ΤΕΡΕ≶ [στα]τῆρες
- - - -
- - - -
ΝΑΔΔΓΙΙΙΙ -να Δ Δ Γ Ι Ι Ι Ι
Ι⁝ΔΔΙ

ΝΔΔΙΙΙΙ
- - - -
- - - -
- - - -
\≶Ι -(α)ς Ι
Ι
- - - -
ΕΡΙΟΙΙ [ποτ]ηρίω Ι Ι
- - - -
ΓΤΙ≶Ι -πτὶς Ι
ΕΙΟ≶
- - - -
- - - -
- - - -
\ΕΡΙΟΝ [ὑποδ]έριον
ΟΙ
ΚΛΙ

6. Στ. 5. Τὸ δεύτερον Ο ἐφθαρμένον. Τὸ μετ' αὐτὸ γράμμα φαίνεται ὡς Χ, δὲν εἶνε ὅλως ἀδύνατον ὅμως καὶ τὸ Υ· μετὰ τοῦτο δὲ χῶρος ἐφθαρμένος δι' ἓν γράμμα.

Στ. 17. Τὸ μετὰ τὸ Ν γράμμα λίαν ἐφθαρμένον, ὡς καὶ τὸ μετ' αὐτό.

8. Τεμάχιον μαρμαρίνης στήλης ἀκέραιον κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν, ἀποτετμημένον δὲ πρὸς ἀριστερὰν μὲν ἐπίτηδες καὶ μετ' ἐπιμελείας ἄνωθεν δὲ τυχαίως. Πρὸς τὰ κάτω δὲν ἔχει γράμματα. Διατήρησις τοῦ σωζομένου μέρους καλλίστη. Μέγιστον ὕψος 0,35, πλάτος 0,18, πάχος 0,11. Μέγεθος γραμμάτων 0,006 - 0,008, διάταξις αὐτῶν στοιχηδόν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πλάτος τοῦ λίθου, εἰς ὃ εἶνε ἀποτετμημένος, εἶνε μόνον κατά τινα χιλιοστὰ τοῦ μέτρου μεγαλύτερον τοῦ πλάτους τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν βάσεων τῶν ἡμικιονίων, τὸ περιεχόμενον δὲ ἀμφοτέρων εἶνε τὸ αὐτό, τὰ δὲ γράμματα καὶ κατὰ μέγεθος καὶ κατὰ σχῆμα ὅμοια, πιστεύω ὅτι καὶ οὗτος ὁ λίθος προέρχεται ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς, ἀποτμηθεὶς καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, καταλειφθεὶς δ' ἔπειτα ἀνεπεξέργαστος. Τὸ μεγαλύτερον πάχος τοῦ παρόντος λίθου ὀφείλεται εἰς τοῦτο, ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ κατωτάτου μέρους τῆς ἐπιγραφῆς. Καὶ ἡ ἅπαξ ἢ δὶς ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ ἀπαντῶσα ἀμέλεια περὶ τὴν

στοιχηδὸν διάταξιν τῶν γραμμάτων δὲν εἶνε σημαντικὸν τεκμήριον πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐμῆς γνώμης, ἐπειδὴ γνωστὸν εἶνε ὅτι αἱ τοιαῦται σποραδικαὶ παραλείψεις δὲν εἶνέ τι σπάνιον ἐν ταῖς στοιχηδὸν διατεταγμέναις ἐπιγραφαῖς. Ὡσαύτως καί τις μεγαλυτέρα ἀδρότης τῆς χαράξεως παρατηρουμένη ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως τῆς ἐπιφανείας. Ἀμφιβολίαν τινὰ δύναται νὰ παράσχῃ μόνον ἡ ἔλλειψις στίξεως πρὸ τῶν ἀριθμητικῶν ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ, καίτοι ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου μόνον δὶς εἶνε βέβαιον ὅτι δὲν ὑπῆρχε στίξις. Ἀριθ. καταλ. 75.

ΛΙ
ΥΡΑ:ΙΙΙΣΙ
ΕΡΕΣΚΥΖΙΚΕΙ
ΑLΕ
ΟΙΕΝΑΣΤΕΙ
ΑΚΑΙΗΟΡΜΙΣΚΟΣΧΡΥΣΟΣ
ΧΟΙ
ΝΟΙ:Γ
ΕΦΑΝΤΙΝΟΝ
ΥΣΟ:ΔΥΟ
ΔΕΡΟΜΕΝΟΙ:ΠΙ
ΕΡΟΤΟΙ:ΔΙ
ΕΚΑΙΝΑ:ΔΔΔΙΙ
- - - - -
ΚΑΙΝΟ:ΙΙ
- - -

[ἀργ]υρᾶ ΙΙΙ σ[ταθμὸν . .]
[στατ]ῆρες Κυζικη[νοὶ]
[φι]άλη
[ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ τ]ῷ ἐν ἄστει
-α καὶ ὁρμίσκος χρυσοῦς
-χοι
[στέφα;]νοι Γ
ἐλ]εφάντινον
χρ]υσῶ δύο
σεσι]δηρωμένοι ΠΙ
ἀσι]δήρωτοι ΔΙ
-η καινὰ ΔΔΔΙΙ
- - - -
-ω καινὼ ΙΙ

9. Μικρὸν τεμάχιον βάσεώς τινος, ὡς φαίνεται, ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Τὰ γράμματα φαίνονται προευκλείδεια· μέγεθος αὐτῶν 0,02.

Ν
ΟΝ

10. Τεμάχιον λευκοῦ μαρμάρου μόνον ἄνωθεν ἀκέραιον. Πλάτος 0,20, ὕψος 0,08, πάχος 0,08. Τὰ γράμματα φαίνονται προευκλείδεια· μέγεθος αὐτῶν 0,012, διάταξις ἀραιά. Ἀριθ. καταλ. 101.

Ξ Υ Δ Ι Κ
Σ Ε Μ Ι Ο

11. Τεμάχιον μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Μέγιστον πλάτος 0,20, μέγιστον ὕψος 0,11, πάχος περίπου 0,06. Τὰ γράμματα διατηροῦνται καλῶς πλὴν τοῦ ἐν ἀρχῇ Α βεβλαμμένου ὄντος, φαίνονται δὲ ὄχι πολὺ παλαιά (ἴσως ὄχι παλαιότερα τοῦ Δ' αἰῶνος). Τὸ τρίτον ἐξ αὐτῶν εἶνε σαφέστατον δίγαμμα, ἀποδεικνύον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε ἀττική[1]· παραδείγματά τινα δὲ τῆς μετὰ τοῦ υ τῶν διφθόγγων χρήσεως αὐτοῦ παρέθηκα ἐν τῇ Περὶ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου πραγματείᾳ σελ. 129. Μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,011.

Α Υ Ϝ Ο

12. Τετράπλευρος ἀναθηματικὴ στήλη ἐξ ὑμηττείου μαρμάρου μετὰ τόρμου ἄνωθεν, διχοτομηθεῖσα καθέτως ἐν βαρβάροις χρόνοις. Ἐκ τοῦ ἑνὸς ἡμιτόμου αὐτῆς διεσώθησαν τρία τεμάχια, ἐξ ὧν τὰ δύο προσαρμόζουσι πρὸς ἄλληλα, τὸ τρίτον δὲ δὲν προσαρμόζει. Ὁ λίθος σώζει καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν πλευρῶν μικρὰς ἐπιγραφὰς ἐντὸς στεφάνων, ἐπὶ δὲ τῆς ἀφανισθείσης τετάρτης ἴσως εἶχε καὶ ἐκτενεστέραν ἐπιγραφήν· οἱ στέφανοι τῶν πλαγίων πλευρῶν διασώζονται μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ ἀνώτερον ἐκ τῶν προσαρμοσθέντων τεμαχίων ἐξεδόθη ἤδη ὑπὸ Foucart ἐν Bull. de corr. hell. VI, 434 καὶ ὑπὸ Köhler ἐν CIA II, 1345. Τοῦ τρίτου τεμαχίου ἡ ἐπιγραφὴ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν πρὸς ἀριστερὰν πλευρὰν φαίνεται (ἕνεκα τῆς μικρότητος αὐτοῦ) μόνον ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ στεφάνου. Ὕψος τῶν δύο προσαρμοζόντων 0,66, τοῦ τρίτου 0,12, ἁπάντων ὁμοῦ ὡς συνεκολλήθησαν 0,82,

[1] Ἐν Ἐλευσῖνι εὑρέθη ἤδη καὶ ἄλλη μὴ ἀττικὴ ἀρχαϊκὴ ἐπιγραφὴ ἐκδεδομένη ἐν C.I.A. I 422[6] (Suppl. σελ. 105).

πλάτος 0,30, πάχος περίπου 0,10· τὸ ἀρχικὸν πάχος τῆς στήλης δὲν θὰ ἦτο μεγαλύτερον τοῦ διπλασίου. Οἱ ἀνώτεροι στέφανοι πασῶν τῶν πλευρῶν εἶνε, ὡς φαίνεται, ἐκ μύρτου (περὶ οὗ ἴδε Foucart ἔ. ἀ.), οἱ δὲ ἄλλοι ἐξ ἄλλου τινὸς φυτοῦ.

ἀριστερὰ πλευρά.		δεξιὰ πλευρά.
	ΕΝΗ	
	ΡΙΤΟΘΕΟ	ΕΥ
	ΝΤΟΥΝΤΑ	ΙΕΡΟ
Σ	ΕΝΕΚΕΝ	ΕΥΣΕΒ
Ν Τ Α	ΒΕΙΛΣ	ΤΗΣΠΡΟ
	//////////	ΚΑΙΦ
	ΕΑΥΤΟ	
	ΑΡΕΤΙ..ΙΧΑΛΚΙ	
———	———	———
Σ	//////////	
ΑΝΤΑ	////ΙΜΕ'////	
Α	//////////	
Ο		
———		
ΚΛΕΙ		
Ν		
Σ		

Τὸ Ω ἐν στ. 2 τοῦ α΄ στεφάνου τῆς προσθίας πλευρᾶς ἔχει σχῆμα Ο ἀνοικτοῦ πρὸς τὰ κάτω. Αὐτόθι ἐν στ. 4 ὁ Köhler ἀνέγνω ἐν ἀρχῇ Σ, ὅπερ δὲν σώζεται νῦν ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ πρώτου τούτου στεφάνου ὑπὸ Foucart ἀποδεικνύεται ὄχι κατὰ πάντα ἀκριβής, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἡμεῖς ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν καλυτέραν.

13. Βάσις μαρμαρίνη μετὰ μικροῦ τόρμου ἄνωθεν, ἐλλιπὴς ἑκατέρωθεν. Συνεκολλήθη ὑπ᾽ ἐμοῦ ἐκ τεσσάρων τεμαχίων, ἐξ ὧν τὰ μὲν τρία πρὸς ἀριστερὰν προσαρμόζουσι πρὸς ἄλληλα, τὸ τέταρτον δὲ περιέχον τὰ ἐννέα τελευταῖα γράμματα τοῦ πρώτου στίχου καὶ τὰ ὑπ᾽ αὐτὰ γράμματα τοῦ δευτέρου δὲν προσαρμόζει πρὸς τὰ λοιπά. Πλάτος τῆς βάσεως, ὅπως συνεκολλήθη 0,90, ὕψος 0,30, πάχος 0,43. Μέγεθος γραμμάτων 0,025.

ΜΥΣΤΗΝΗΡΩΔΗ⁝ΞΑΣΚΛΗΠΙΟ..ιΣΑΤΟΔΗΟΙ
ΝΟΥΣΟΝΑΛΕΞΗ.ΑΝΤΑΝΤΙΧΑ..ΖΟΜΕΝΟΣ

Μύστην Ἡρώδ(ης) Ἀσκληπιὸ[ν ε]ἵσατο Δηοῖ
νοῦσον ἀλεξή[σ]αντ᾽ ἀντιχα[ρι]ζόμενος.

Μύστης ἀποκαλεῖται ὁ Ἀσκληπιὸς ὡς μυηθεὶς ἐν Ἄγραις.

Ἐπειδὴ ὡς εἶνε γεγραμμένη ἡ ἐπιγραφὴ ὁ χῶρος τῶν ἐν στ. 2 ἐλλειπόντων δύο γραμμάτων θὰ ἦτο ὑπὲρ τὸ προσῆκον εὐρύς, ἐὰν καὶ ἐν στ. 1 προστεθῶσι δύο γράμματα δὲν φαίνεται ἀπίθανον νὰ ἔκειτο ὁ τύπος *ἵσατο*, περὶ οὗ διέλαβεν ὁ Brugmann Indog. Forsch. III 88. Ἡ συγκόλλησις ἔγεινεν ὅμως ὡς ἂν ἔλειπον δύο γράμματα ἐν στ. 1.

14. Ὀκτὼ τεμάχια πλακὸς ἐκ πεντελησίου μαρμάρου μὴ προσαρμόζοντα μὲν πρὸς ἄλληλα, ἀναμφιβόλως ὅμως ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου ἀποκεκομμένα. Ἡ ἐπιγραφὴ φαίνεται ὅτι ἦτο ὑπερμεγέθης, διότι καίτοι τοσοῦτον μέρος διεσώθη, τὸ νόημα αὐτῆς δὲν εἶνε σαφές, ὅσον ἔπρεπεν. Ἡ ἐκ τῆς αὐτῆς πλακὸς προέλευσις πάντων τῶν τεμαχίων τούτων εἶνε καταφανὴς ὄχι μόνον ἐκ τοῦ πάχους τοῦ λίθου καὶ ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ τρόπου τῆς χαράξεως τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ διότι εἴς τινα ἐξ αὐτῶν αὐτὸ τὸ περιεχόμενον δεικνύει τοῦτο καταφανέστατα. Ἀνήκουσι δὲ τὸ μὲν α΄ εἰς τὸ κατώτερον πρὸς ἀριστερὰν μέρος τῆς ἐπιγραφῆς, ἐλλιπὲς ὂν ἄνωθεν καὶ πρὸς δεξιάν, τὸ δὲ β΄ εἰς τὸ ἄνω δεξιὸν ἄκρον αὐτῆς ἐλλιπὲς ὂν κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Τὸ δ΄ ἀνήκει εἰς τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον τῆς ἐπιγραφῆς ἀκέραιον ὂν πρὸς δεξιὰν καὶ ἔχον τὸν τέταρτον στίχον αὐτοῦ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν δέκατον ἕκτον τοῦ α΄· τὸ δὲ γ΄ ἀκέραιον ὂν πρὸς δεξιὰν ἀνήκει καὶ αὐτὸ εἰς τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον τῆς ἐπιγραφῆς μεταξὺ τοῦ β΄ καὶ τοῦ δ΄ ἐξ ἅπαντος. Τὰ λοιπὰ εἶνε πανταχόθεν ἐλλιπῆ, ἀνήκουσι δέ πάντα εἰς τὸ μέσον τῆς ἐπιγραφῆς ἀνωτέρω τοῦ δ΄ καὶ τοῦ ἀντιστοίχου πρὸς αὐτὸ μέρους τοῦ α΄, διότι ἐξ ἀμφοτέρων τούτων εἶνε φανερὸν ὅτι τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς κατελάμβανε κατάλογος τοῦ ἱερατείου τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ. Τὴν σχετικὴν θέσιν τούτων τῶν τεμαχίων πρὸς ἄλληλα δὲν ἠδυνήθην νὰ ὁρίσω ἀκριβέστερον. Τὸ α΄ εἶνε συγκεκολλημένον ἐκ τεσσάρων τεμαχίων[1]· μέγιστον ὕψος αὐτοῦ 0,92, πλάτος 0,45. Τὸ β΄ εἶνε συγκεκολλημένον ἐκ τριῶν τεμαχίων· ὕψος αὐτοῦ 0,60, μέγιστον πλάτος 0,13. Τὸ γ΄ εἶνε συγκεκολλημέ-

[1] Ὑπῆρχον συγκεκολλημένα ἤδη ὑπὸ Φιλίου, ὡς καί τινα τῶν ἄλλων.

νον ἐκ δύο τεμαχίων· ὕψος αὐτοῦ 0,28, πλάτος 0,11. Τὸ ε΄ εἶνε συγκεκολλημένον ἐκ τριῶν τεμαχίων ἐξ ὧν τὸ ἓν εἶνε ἤδη ἐκδεδομένον ὑπὸ Johannes Schmidt ἐν Mitth. VI, 347 (CIA III 1416ᵈ, Suppl. σελ 300)· ὕψος 0,42, μέγιστον πλάτος 0,26. Τὸ ζ΄ εἶνε συγκεκολλημένον ἐξ ἓξ τεμαχίων, ὕψος 0,40, πλάτος 0,13. Τὰ λοιπὰ ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς μόνον τεμαχίου· δ΄ ὕψος 0,34, πλάτος 0,18· η΄ ὕψος 0,25, μέγιστον πλάτος 0,14· θ΄ ὕψος 0,05, μέγιστον πλάτος 0,08. Τὸ πάχος εἶνε τὸ αὐτὸ εἰς πάντα, ἤτοι 0,06-0,063. Τὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων διαφέρει καὶ κατὰ στίχους καὶ κατὰ στοιχεῖα· τὰ μικρότατα ἔχουσι μέγεθος 0,012, τὰ δὲ μεγαλύτερα 0,020, τὸ Φ δὲ μέχρι 0,035, ἀνήκουσι δὲ εἰς τὸν Β΄ μ. Χ. αἰῶνα. Ἀτεχνότεροι τῶν ἄλλων καὶ ὡς δι᾽ ἄλλης χειρὸς κεχαραγμένοι εἶνε οἱ ἑπτὰ τελευταῖοι στίχοι τοῦ τεμαχίου δ΄. Ἐν πολλοῖς τῶν τεμαχίων τὰ γράμματα σώζουσιν ἴχνη ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ.

ζ΄.

ΙΙΙC
ΙΝω
ΤΗCΠΕ
ωCΚΕΤω
ΝΟCΤωΝ
ΕΚΤΟΥΠΕΙ
ΙΟΝΑΤΗΝ
ΟΚΥΡωΘΕ
ΟCΕCΙΝω
ΙωCΕΛΑ
ΝΤωΝΟΥ
ΥΠΕΡΟ

ε΄.

ΝΕ
ΤΕΙΜΗ
ΜΠΡΑCΤ
ΪCΑΥΤΟ
CΔΕΤΑΥΤ
ΙΤωΔΑΝΙCΘΗΝ
ΔΙΑΤΗCΤΟΥCΕΜ.ΟΙΑ
ΟΙCΑΠΕΤΕΘΗΤ.CΙΕΡ
ΝΟΝΤΟΚΟΝΙΑΘΕΚ
CΔΥΟΚΑΙΔΕΚΑΛΑΜ
ΝΒΟΥΛΕΥΤΑΪCΙCΑ
ΕΞΗΓΟΥΜΕΝΟΙCΪ
ΛΥΠ.ΤΕΤΑΚΤΑ
Τ ΑCΑ

β΄.

ΕΔΡΙωΙ
ΗΛΗ
ΤΟΥ
ΑΡΞΑΝ
ΛΦΙ
ΗΕ
ΡΗΜΑ
ΤΗΡΙ
ΟΛΙΑΙ
ΤΛC
ΤΟΥ
ΟΙC
ΑCΤΟΝ
ΤΡΑC
ΥΤΑ
ΡΕΥ

η΄.

ΙΙΙΛ
CΥΝ
ΕCΙΕΡΕΙCΗΘ
CΤΙΝΥΠΙΟΝ
CΪΕΡΑCΤΟC
ΡΙΤΤΕΥΟΙΚΑ
ΝΚΑΤΑCΚΕΥΙ
CΤΟΥΔΑΔΟ
ΓΡΙΑΤΕΚΑΙ
ΚΕΙΝ
Π

θ΄.

ΚΙΜ
ΛΙCΙCΙ

γ΄.

ΙΕΙCCΧΟ
ΤΕΤΟΝΑ
ΕΚΑΙΟΙ
ΙΛΕΓΟΝ
Κ
ΚΑΙΕΠΕ
ΑΦΟΡΙ
ΙΑCΟΙC
ΕΤΡΑ
ΚΡΙΘΕΝ
Φ

α'.

\ΟΠ
ιCΠΟΙΟΥΜΕΝ
ЄΝΟΙΓΕΡΑCΜΕΘΟΥCΕΙΤ
ιCΕΝΗΔΗΤΟΥΤΟΙCΘΥΜΙΑΤΗΡ
⊥ΕCΘ.ΙΔΙΑΤΕΤΗCΤΟΥΙΕΡΟΦΑΝΤΟΥΚΑΙΤΗ
ΚΑΙΗΤ ΑCΑΤωΝΧΡΗΜΑΤωΝΤΟΥΤωΝCω
ΠΗΠΡΟCΤΟΜΗΔΕΝΙΜΗΔΑΜωCΕΞΕΙΝΑΙΝ
ΤωΝΑΠΑΞΚΑΙΘΕΟΙCΚΑΘΙΕΡωΜΕΝωΝΟΠ
CΙCΕΞΗΝΕΧΘΗΠΡΟCΤΗΝΑΠΑΝΤ(
ΑΠΟΦΑCΙC ΕΠΑΡΧ
CΕΒΗΡΟC⩟ΤΗΝΜΕΝ(ΙΛΟΤΕΙΜ
ΚΑΙΑΥΤΟCΗΝΠΡΟCΤΟΥ.ΘΕΟΥCΕ — δ'
ΠΑΡΑΚΕΙΝΗCΑΙΤΙΤΟΛ..CΕΙΕΝΤ — ΕΝΤ
ΔΙΚΗΘΗCΕΤΑΙΤωΤΑΝ..ωΔΙΠΛΗ — ΑΡΑΤΟΥΤ
ΤΟΤΟΛΜΗCΑΝΤΟCωC...ΕΡΟCΥΛΙ — ΓιΓΝΟΜΕΝΟΥ
ΠΡΟΝΟΗCΟΝΤΑΔΕΤ(..ΟΥΜΑΛΙΟ . . . . ΑΝΤΗCΚΑΙΟ
ΔΑΔΟΥΧΟCΠΡΟCΤΟΜΗC.\ΕΥΘΗΝ . . . . ⁻ΟΤΟΚΕΦΑ
ΛΑΙΟΝΜΗΤΕΤΗΝΠΟCΟ.ΗΤΑΤωΝ . . . . ωΝΔΗΝΑΡΙω̄Τ
ΜΕΙωΘΗΝΑΙΦΑΝΕΡΟΥΟ.ΤΟCΟΤΙΜ . . . . CΕCΤΙΝΑΚΙΝ
ΔΥΝΟΝΕΑΝΤΙΠΕΡΙΪΔωC.ΝΤΟΥΤω . . . . ΥΜΕΝΟΝ
ΟCΟΙΤΗΝΤΕΙΜΗΝΝΕΜΟΝΤΑΙΤΑΥΤΗ . . . . CΒΟΥΛΕΥΤΙ
ΚΗCΑΞΙΑC ΔΥΤΟCΞΕΝιΙΦΝΔΙΠΛ . . . . \ΦΝΗΦΑΠΛ'
ΪΕΡΟΦΑΝΤΗC ΔΙΠΛΗΝ ΪΕΡΕΙΑΚ\\ . . . . ΑΡΧωΝ(
ΔΑΔΟΥΧΟC ΔΙΠΛΗΝ .ΕΡΕΙΑΜΟι . . . . Η̄ ΜΟΛΠΙ^ΔΑ^Τ
ΑΡΧΙΕΡΕΥC ΔΙΠΛΗΝ ΚΑΙΟCΟΙΤ . . . . ΑΦΕC
ΕΞΗΓΗΤΗC ΔΙΠΛΗΝ (ΑΙΔΥΝΤΗC
ΕΞΗΓΗΤΑΙΤΡΕΙCΔΙΠΛΑCιΙΟCΪΕΡΕΥ
ΪΕΡΟΚΗΡΥΞ ΔΙΠΛΗΝ ΙΑΧΧΑΓωΓΟ
ΕΠΙΒωΜω ΔΙΠΛΗΝ ΙΟΥΖΥΓΗ
ΑΘΗΝΑCΪΕΡΕΙΑΔΙΠΛΗΝΠΥΡΦΟΡΟ
ΔΗΜΗΤΡΟCΚ϶Κ8 ΔΙΠΛΗΝΠΑΝΑΓΗC
ΙΕΡΟΦΑΝΤΙΔΕC ΔΥΟΔΙΠΛΑCΪΕΡΕΥCΘΕΟ
ΙΕΡΕΥCΤΡ

β'. στ. 10 λ ἀντὶ Α.

ε'. 10. Τὸ ἐν τέλει λείψανον φαίνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς Β. Στ. 13. Ἐν ἀρχῇ Λ ἢ Α. Στ. 14 Τ βέβαιον καίπερ λίαν βεβλαμμένον.

η'. στ. 3 ΥΠΙΟΝ σαφῆ. Στ. 8. Τὸ ἐν ἀρχῇ γραμματοσύμπλεγμα εἶνε σαφές, ἰσοδυναμεῖ δὲ πιθανῶς πρὸς ΑΠΡ ἢ ΑΓΡ.

γ'. στ. 1. Τὸ τέταρτον γράμμα φαίνεται ὡς Є.

α'. στ. 3. Ἐν τέλει Τ ἢ Π. Στ. 7 ἐν τέλει Ν βέβαιον καίπερ ὄχι ἀκέραιον. Στ. 9 ἐν τέλει Ο ἢ ω. Στ. 11. Τὸ μετὰ τὸ *Σεβῆρος* σημεῖον εἶνε σημεῖον στίξεως χωρίζον τὸ προτεταγμένον ὄνομα τοῦ ἐπάρχου ἀπὸ τοῦ κειμένου τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ. Στ. 16. Τὸ πρὸ τοῦ χάσματος γράμμα δύναται νὰ εἶνε Ο ἢ ω. Στ. 22. Τὸ πρὸ τοῦ Υ γράμμα διώρθωσεν ὁ χαράκτης ἀπὸ Δ εἰς Α· τὰ

ἑπόμενα ΞΕΝΙΦΝ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀναγνώσω. Στ. 23. Τὰ μετὰ τὸ *ἱέρεια* Κ λείψανα ἀνήκουσι πιθανῶς εἰς ΛΛ ἢ ΛΑ. Στ. 24. Ἡ ἐν τέλει κεραία ἄδηλον εἰς τί γράμμα ἀνήκει. Ὁ 33 στ. προσετέθη κατόπιν διὰ μικροτέρων γραμμάτων, ὧν τινὰ ἐχαράχθησαν ἐντὸς τοῦ κάτωθι ὑπάρχοντος κοσμήματος.

δ′. στ. 22. Ἡ ἄνωθι τοῦ στίχου ὁριζοντία κεραία κεῖται ἀντὶ Ν· ὡσαύτως καὶ ἡ ἄνωθεν τοῦ Η ἐν στ. 24.—Στ. 24. Πρὸ τοῦ Μ δὲν ὑπάρχει ἄλλο γράμμα πλὴν τοῦ Η̄, τὸ δὲ Δ εἶνε προστεθημένον ἄνωθεν μικρότερον εἰς δήλωσιν συντμήσεως. Τὸ ἐν τέλει εἶνε Π.

ϛ′. [συν]εδρίῳ — ἠλῆ[ψις;] — του — ἄρξαν - - - - στ. 7 [χ]ρημα[τ] - - - στ. 9 [π]ολι - - - τας - - - του - - - - οις - - - - ας τὸν - - -

ζ′. στ. 3 της πε - - - - [γιν]ωσκέτω; - - - - ἐκ τοῦ πει - - - - [πλε;]ίονα τὴν τ - - - - ὁ κυρωθε[ὶς - - - - - (ώ)σεσιν ω - - - - -

ε′. στ. 2 τειμή - - - - [λα]μπρὰς τ - - - - ἰς αὐτο - - - - - ς δὲ ταυτ - - - - ι τῶ δανισθῆν[αι] - - - - (δ)ιὰ τῆς τοῦ σεμ[ν]οτά[του] - - - - - οἷς ἀπετέθη τ[ῆ]ς ἱε(ρ) - - [γιγνόμ](ε)νον τόκον (κ)αθ' ἐκ(α) - - - ς δυοκαίδεκα λαμ(π) - - - ν βουλευταῖς ἰς ἀ - - - ἐξηγουμένοις ἰ - - - (-α) ὑπ[ο]τέτακτ[αι] - - -

η′. στ. 2 -ες ἱερεῖς (συν)ηθ - - - [ἐ]στιν ὑπιόν - - - - ς ἱερὰς τὸ σ - - - [πε]ριττεύοι κα - - - [τὴ]ν κατασκευὴ[ν] - - - ς τοῦ δαδο[ύχου].

γ′. στ. 1 - - (ἔ)σχο(ν) - - - τε τὸν ἀ - - - ε καὶ οἱ - - - [ἐπ]ιλέγον[τ-] - - - στ. 10 κριθέν[τ-] - - -

α′ - δ′.

οπ
[ε]ἰσποιουμεν
νεμόμ]ενοι γέρας, μεθ' οὓς ειτ
-σεν ἤδη τοῦτο ἰς θυμιατήρ[ιον
[δανίζ]εσθ[α]ι διά τε τῆς τοῦ ἱεροφάντου καὶ τῆ[ς
καὶ ἡ (π)ᾶσα τῶν χρημάτων τούτων σω[τηρία
-πη πρὸς τὸ μηδενὶ μηδαμῶς ἐξεῖναι ν[έμεσθαι;
τῶν ἅπαξ καὶ θεοῖς καθιερωμένων οπ - - - - - - [ἀπόφα-]
σις ἐξηνέχθη πρὸς τὴν παντ(ο)
Ἀπόφασις ἐπάρχ[ου
Σεβῆρος. Τὴν μὲν (φ)ιλοτειμ[ίαν ἣν
καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺ[ς] θεοὺς ἔ[χω
παρακεινῆσαι τι τολ[μή]σειεν τ- . . . . -εντ- . . [ἀ-]
δικηθήσεται τῷ τα(μ)[εί]ῳ διπλῇ . . . . [π]αρὰ τοῦ τ[οῦ-]
το τολμήσαντος ὥσ[τε ἱ]εροσυλ[ῆσαι] . . . . γιγνομένου
προνοήσοντα δὲ τ[ῶν .]ΟΥΜΑΛΙΟ . . . . [ἱεροφ]άντης καὶ ὁ
δαδοῦχος πρὸς τὸ μὴ σ[αλ]ευθῆν[αι] . . . . τὸ κεφά-
λαιον, μήτε τὴν ποσό[τ]ητα τῶν [χρημάτων τούτω]ν δηναρίῳ Ι
μειωθεῖναι φανεροῦ ὄ[ν]τος ὅτι μ . . . . ἐστιν ἀκίν-
δυνον, ἐάν τι περιίδωσ[ι]ν τούτω[ν] . . . . . ἐλαττο]ύ;μενον
ὅσοι τὴν τειμὴν νέμονται ταύτη[ν] . . . . [τῆ]ς βουλευτι-
κῆς ἀξίας. Αὐτὸς - - - - διπλ[ῆν] . . . . . [Δα]φνηφ(όρος) ἁπλ(ῆν)
Ἱεροφάντης διπλῆν Ἱέρεια Κ(αλ . . . . Ἄρχων [ἐπώνυμος]
Δαδοῦχος διπλῆν [Ἱ]έρεια Μο[ιρῶν; ἁπλ]ῆ(ν) Μολπίδ(αι) ἁ[πλῆν]
Ἀρχιερεὺς διπλῆν καὶ ὅσοι τ . . . . Ἀφ' ἑσ[τίας]
Ἐξηγητὴς διπλῆν (Φ)αιδυντὴς

Ἐξηγηταὶ τρεῖς διπλᾶς (Δ)ιὸς ἱερεὺς
Ἱεροκῆρυξ διπλῆν Ἰαχχαγωγὸ[ς]
Ἐπὶ βωμῷ διπλῆν (Β)ουζύγης
Ἀθηνᾶς ἱέρεια διπλῆν Πυρφόρο[ς]
Δήμητρος κ(αὶ) Κό(ρης) διπλῆν Παναγὴς
Ἱεροφάντιδες δύο διπλᾶς Ἱερεὺς θεο[ῦ]
Ἱερεὺς Τρ[ιπτολέμου]

15. Βάσις ἀγάλματος ἐκ πεντελησίου μαρμάρου μόνον ἄνωθεν ἀκεραία, συγκολληθεῖσα δὲ ἐκ δύο τεμαχίων. Πλάτος ἀμφοτέρων 0,34, μέγιστον ὕψος 0,25, σωζόμενον πάχος 0,28. Πλήρης ἀντεγράφη ἡ ἐπιγραφὴ καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Spon καὶ εἶτα ἐν CIG 625 καὶ CIA III 1656, κακῶς ταχθεῖσα μετὰ τῶν ἐπιτυμβίων[1]· τὸ ἓν τεμάχιον δ' αὐτῆς πάλιν εὑρεθὲν ἐν CIA III, Suppl. σελ. 301.

ΦΙΛΕΑΣΔΩ Φιλέας Δω[ροθέου]
ΕΛΕΥ Ἐλευ[σίνιος].

16. Τεμάχιον πεντελησίου μαρμάρου ἐκ δύο μικροτέρων συγκολληθέν, πανταχόθεν δὲ ἐλλιπές. Ὕψος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 0,14, πλάτος αὐτῆς 0,16, πάχος τοῦ λίθου περίπου 0,30.

ΠΑ
ΙΒΟΥ
ΟΔΗΜΟ
ΩΝΤ

[Ἡ ἐξ Ἀρείου] πά[γου βουλὴ καὶ ἡ] βου[λὴ τῶν . .
καὶ] ὁ δῆμο[ς ὁ Ἀθηναί]ων Τ(ίτον) . . . .

17. Τεμάχιον πεντελησίου μαρμάρου ἐκ δύο μικροτέρων συγκολληθέν, ἀκέραιον δὲ μόνον ἄνωθεν. Πλάτος 0,24, ὕψος 0,17, πάχος 0,04.

ΕΞΑΡΕΙΟΥΠ/
ΟΔΗΜ

[Ἡ] ἐξ Ἀρείου π[άγου βουλὴ . . . . .
καὶ] ὁ δῆμ[ος] . . . . . .

18. Μεγάλη μαρμαρίνη πλὰξ ἐκ γλαυκοφαίου μαρμάρου εἰς δύο τεμάχια διερρηγμένη, σώζουσα δὲ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ἓξ τόρμους ἐκ τριῶν ἀνδριάντων. Πρὸς ἀριστερὰν συνείχετο μετ' ἄλλης ἀποτελοῦσα μετ' αὐτῆς τὸ ἐπίκρανον ὑπερμεγέθους βάθρου. Πλάτος 1,85, ὕψος 0,17, πάχος 1,20. Ἀπόκειται παρὰ τὴν πομπικὴν ὁδὸν πλησίον τοῦ Τελεστηρίου, ἔνθα καὶ εὑρέθη.

ΟΔΗ
ΛΟΥ ΔΑΙΔΟΥΧΟΝΘΕΜΙ . . . . ΛΗΝΔΑΔΟΥΧΟΥΘΕΟ
ΣΕ ΦΡΑΣΤΟΥΤΟΥΔΑΙΔΟ . . . ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣΑΓΝΟΥ
ΙΗΣ ΣΙΟΝΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΕΝ . . . . ΥΝΟΙΑΣΤΗΣΕΙΣΕΑΥΤΟΝ
ΟΡΗΙ ΚΑΙΤΗΣΠΡΟΣΤΑΣΘΕΑΣΕΥΣΕΒΕΙ.ΣΔΗΜΗΤΡΙΚΑΙΚΟΡΗΙ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ

ΟΔΗΜΟΣ
ΣΟΦΟΚΛΗΝΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥΑΓΝΟΥΣΙΟΝ
ΑΡΕΤΗΣΕΝΕΚΑΚΑΙΕΥΣΕΒΕΙΑΣΑΝΕΘΗΚΕΝ

Ὁ δ[ῆμος]
[δᾳδού](χ)ου δᾳδοῦχον Θεμι[στοκ]λῆν δᾳδούχου Θεο-
σε φράστου τοῦ δᾳδο[ύχου] Θεμιστοκλέους Ἁγνού-
[ἀρε](τ)ῆς σιον ἀρετῆς ἕνεκε[ν καὶ ε]ὐνοίας τῆς εἰς ἑαυτὸν
[Κ]όρῃ καὶ τῆς πρὸς τὰς θεὰς εὐσεβείας Δήμητρι καὶ Κόρῃ
ἀνέθηκεν.

Ὁ δῆμος
Σοφοκλῆν Θεοφράστου Ἁγνούσιον
ἀρετῆς ἕνεκα καὶ εὐσεβείας ἀνέθηκεν.

[1] Ὁμοίως κακῶς εἶνε ἐκδεδομένη μετὰ τῶν ἐπιτυμβίων καὶ ἡ ἐν CIA III 3236, ἐνῷ εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ ἐπικράνου βάθρου καταφανῆ ἔχοντος τὰ ἴχνη ποδῶν ἀνδριάντος.

19. Μάρμαρον πεντελήσιον ἀνῆκον, ὡς φαίνεται, εἰς μέγα βάθρον ἐκ πλειόνων λίθων ἀποτελούμενον. Εἶνε ἐλλιπὲς ἑκατέρωθεν καὶ ἐν μέρει καὶ κάτωθεν. Πλάτος 1,03, ὕψος 0,80, πάχος 0,44. Ἀπόκειται ἐν τῇ παρὰ τὸ δυτικὸν τεῖχος ῥωμαϊκῇ στοᾷ.

ΛΤΟΝΑΡΕΟΠΑΓΕΙΤΩΝΥΠΟΜ..ΜΑ.ΙΜΟΝ

ΕΠΙΙΕΡΕΙΑΣ×ΚΛ×ΤΕΙΜΟΘΕΑΣ
ΤΗΣΤΕΙΜΟΘΕΟΥΓΑΡΓΗΤΤΙΟΥΘ

[κα]τὰ τὸν Ἀρεοπαγειτῶν ὑπομ[νη]μα[τισ]μόν.

Ἐπὶ ἱερείας Κλ(αυδίας) Τειμοθέας
τῆς Τειμοθέου Γαργηττίου θυ(γατρός).

20. Μέγα μάρμαρον ἔκ τινος βάθρου πανταχόθεν ἐλλιπές, πλὴν ἄνω, ὀλίγα γράμματα σῷζον ἐν τῷ μέσῳ. Πλάτος 0,80, ὕψος 0,65, πάχος 0,55· τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας πλάτος σῳζόμενον 0,22, ὕψος 015.

ΙΜΗΙΡΟΣ
ΣΘΥΓΑΤΕ
ΙΕΥΣΘ

[Τὴν ἱέρειαν τῆς Δή]μη(τ)ρος
[τοῦ δεῖνος] θυγατέ[ρα],

Στ. 3. Τὸ πρῶτον γράμμα ἀμφίβολον.

21. Βάθρον ἐξ ὑμηττείου μαρμάρου ἐλλιπὲς κάτωθεν. Ἡ πρὸς δεξιὰν πλευρὰ εἶνε ἀκατάξεστος, ἀλλὰ δὲν συνείχετο πρὸς ἄλλον λίθον. Ὕψος 0,70, πλάτος 0,52, πάχος 0,42.

ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ)ΚΗΦΕΙΣΙΕΥΣΕΠΟΙΕΙ

Ἀγαθοκλῆς Κηφεισιεὺς ἐποίει.

22. Βάσις κυλινδρικὴ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ἀκεραία κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἄνω μέρους αὐτῆς, συγκολληθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἐκ τεσσάρων τεμαχίων συναρμοζόντων πρὸς ἄλληλα. Ἡ ἀρχικὴ διάμετρος θὰ ἦτο περίπου 0,40, ὕψος σῳζόμενον 0,52. Τὰ γράμματα τῶν δύο τελευταίων στίχων εἶνε πολὺ μικρότερα τῶν ἄλλων.

ΕΠΙΙΕΡΕΙΑΣ
ΦΛΑΟΥΙΑΣΛΑΟ
ΔΑΜΙΑΣΤΗΣ
ΕΙΤΟΥΦΛΥΕ
ΘΥΓΑΤΡΟΣ

ΣΩΤΑΣΛΝΔ
ΕΠΟΙΕΙ

Ἐπὶ ἱερείας | Φλαουίας Λαο|δαμίας τῆς | [Κλ]είτου Φλυέ[ως] | θυγατρός.

Σώτας (Ἀ)ν(δ)[ρ...
ἐποίει.

23. Μέγα βάθρον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ἐλλιπὲς ἄνωθεν καὶ κάτωθεν· ἡ δὲ ἐπιγραφὴ εἶνε ἐλλιπὴς πανταχόθεν. Ὕψος 0,90, πλάτος 0,64, πάχος 0,60.

.	
ΝΜΕΛΙΤΕ	-ν Μελιτέ[α]
ΟΠΛΙΟΥΑΙ	[Π]οπ(λ)ίου

24. Τμῆμα βάθρου μηνοειδοῦς ἐκ πλειόνων λίθων συνισταμένου, ἀκέραιον πρὸς δεξιάν. Ὕψ. 0,70.

ΙΙ
ΝΗΣΚΑΙΕΥΣ

[δικαιοσύ]νης καὶ εὐσ[εβείας ἕνεκα]

25. Μάρμαρον πεντελήσιον ἐκ μηνοειδοῦς βάθρου πανταχόθεν ἐλλιπές, Πλάτος 1 μ., ὕψος περίπου 0,35. Πρὸς δεξιὰν δὲν ὑπῆρχον ἄλλα γράμματα.

ΥΓΑ	[θ]υγά[τηρ]
ΝΟΡΦΙΤΟΥ	. . ν Ὀρφίτου
Ι Υ	. . . .

26. Μάρμαρον πεντελήσιον ἀποτελοῦν τὸν τελευταῖον πρὸς δεξιὰν λίθον μεγάλου μηνοειδοῦς βάθρου. Ὕψος 0,69, πλάτος 0,45, πάχος 0,50. Ἄνω δύο τόρμοι. Ἐπὶ τοῦ βάθρου φαίνεται ὅτι ἵσταντο πλείονες ἀνδριάντες μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας (ἴσως τρεῖς).

Ν	[Τοῖν θεοῖ]ν.
ΚΑΛΠΟΥΡΝΙΟΝ	- Καλπούρνιον
ΣΩΝΑΣΚΕΙΠΙΩ	[Πεί]σωνα Σκειπίω-
ΣΟΡΦΙΤΟΥΥΙΟΝ	νο]ς Ὀρφίτου υἱὸν
ΜΥΣΤΗΝ	μύστην.

Ἀναμφιβόλως εἶνε ἡ ἐν CIA III 620 ἐπιγραφὴ κακῶς ἀναφερομένη ὡς εὑρεθεῖσα ἐν Ἀθήναις.

27. Μάρμαρον πεντελήσιον ἐνεπίγραφον μεταποιηθὲν εἰς γωνίαν ἀετώματος οἰκοδομήματός τινος ὄχι μεγάλου. Διὰ τῆς μεταποιήσεως ταύτης περιεκόπη τμῆμά τι ἐκ τοῦ πρὸς ἀριστερὰν μέρους τῆς ἐπιγραφῆς, ἐξ ἧς καὶ πρὸς τὰ ἄνω ἐλλείπουσι στίχοι τινὲς πιθανῶς. Ὕψος τοῦ λίθου 0,83, πλάτος μέγιστον 0,47, ἐλάχιστον 0,30, πάχος 0,48. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Conze καὶ Michaëlis (Bullettino dell'Inst. 1860 σελ. 182) συμπληρωθεῖσα ὑπὸ Henzen, εἶτα δὲ ὑπὸ Lenormant (Recherches arch. à Él. σελ. 300 ἀρ. 61) καὶ Dittenberger ἐν CIA III 633. Ἐπιτρίψας τὸν λίθον δι' ἄνθρακος κατώρθωσα νὰ ἀναγνώσω γράμματά τινα, ἅτινα δὲν εἶδον οἱ πρῶτοι ἐκδόται, ἐκ τούτων δὲ βεβαιοῦται μὲν ἡ συμπλήρωσις τοῦ Henzen ἐν στίχ. 1, δὲν ἀποδεικνύεται εὔστοχος ὅμως ἐν στ. 7 (τοὐλάχιστον ἐν τῷ σωζομένῳ μέρει αὐτοῦ), ὅστις ἔχει ἐξαλειφθῇ ἐπίτηδες, χωρὶς νὰ ἀφανισθῶσιν ὅμως ἐντελῶς τὰ ἴχνη τῶν γραμμάτων.

. Ο Ν Ι Ω Ν Μ Ε Γ Ι ‾ ‾ Ω Ν Κ Α Ι Θ Ε Ι .
Ω Ν Α Υ Τ Ο Κ Ρ Α Ι Ο Ρ Ω Ν Λ̄ Σ Ε Π Τ Ι
, Σ Ε Ο Υ Η Ρ Ο Υ Ε Υ Σ Ε Β Ο Υ Σ Π Ε Ρ Ι
Σ Ε Β Α Σ Τ Ο Υ Κ Α Ι Μ̄ Α Υ Ρ Η Λ Ι Ο Υ
ΕΙΝ
Ο Υ Κ Α Ι Π̄ Σ Ε Π Τ Ι Μ Ι Ο Υ Γ Ε Τ Α
Σ Δ Ι Σ Υ Π Α Τ Ο Ν Φ Ο Υ Λ Β Ι Ο Ν
//////////// Ο Ν Π Ρ Ω Τ Ζ Τ Η Ν Κ Ζ Ι Ε
Ν‹ Η Π Ο Λ Ι Σ

Στ. 7. Τὸ Π Ρ βέβαιον, τὸ δὲ Ω ἀμφίβολον, δυνάμενον νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ὡς Ο Σ, δὲν φαίνεται ὅμως ὅτι δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς ΑΙ, ὅτε θὰ ἐπεκυροῦτο ἡ συμπλήρωσις τοῦ Henzen. Ἀμφότερα τὰ Τ βέβαια, ὅπως καὶ πάντα τὰ λοιπὰ γράμματα. Βέβαια ὡσαύτως εἶνε καὶ τὰ δύο σημεῖα Ζ μεγαλύτερα ὄντα τῶν ἄλλων γραμμάτων, καὶ χρησιμεύοντα, ὡς φαίνεται, ὡς σημεῖα συντμήσεως. Στ. 8. Ν βέβαιον καὶ μετ' αὐτὸ σημεῖον στίξεως.

28. Δύο τεμάχια βάθρου ἐκ πεντελησίου μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπῆ, πιθανώτατα ὅμως ἐκ τοῦ αὐτοῦ βάθρου προερχόμενα, καίτοι δὲν δύνανται νὰ συναρμοσθῶσι μετὰ βεβαιότητος. Τοῦ α' ὕψος 0,36, πλάτος 0,26, πάχος 0,24· τοῦ β' ὕψος 0,50, τῆς δὲ ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας τὸ σωζόμενον 0,20, πλάτος 0,40, ὕψος 0,49.

α'.	β'.
	Ι Ο Λ Ι Σ Κ /
Ω Μ Α Ι Ω	Ν Τ Ο Υ . . Ρ
Κ Α Ι ' Ι	

[ἡ π]όλις Κ(α).....
[Ρ]ωμαίων τοῦ ...

29. Βάθρον ὀκτάγωνον μετὰ κοιλότητος ἄνωθεν. Ὕψος 1,33, πλάτος ἑκάστης πλευρᾶς 0,16. Ἀπόκειται παρὰ τὴν πομπικὴν ὁδόν, ἔνθα καὶ εὑρέθη.

Ο Ι Ε Π Ι Φ Λ Α Ο Υ Ι	Οἱ ἐπὶ Φλαουί-
Ο Υ ‾ Α Μ Φ Ι Κ Λ Ε	ου Ἀμφικλέ-
Ο Υ C Α Ρ Χ Ο Ν Τ Ο C	ους ἄρχοντος
Π Α Ν Ε Λ Λ Η Ν Ε C	Πανέλληνες
Ε Κ Τ Η C Τ Ο Υ Δ Η	ἐκ τῆς τοῦ Δη-
Μ Η Τ Ρ Ε Ι Ο Υ Κ Α Ρ	μητρείου καρ-
Π Ο Υ Α Π Α Ρ Χ Η C	ποῦ ἀπαρχῆς.

30. Βάθρον στρογγύλον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου χρησιμεῦον πρότερον ὡς ἁγία τράπεζα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ζαχαρίου, νῦν δὲ ἀποκείμενον ἔξω τῶν Μεγάλων Προπυλαίων. Ὕψος 0,83, διάμετρος 0,70. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια λίαν ἐφθαρμένη ἐξ ἀποσαθρώσεως. Ἐξεδόθη ἤδη πολλάκις, τὸ τελευταῖον δὲ ἐν CIA III, 85.

Ο Ι Π Α Ν Ε Λ Λ Η Ν . Σ	Οἱ Πανέλλην[ε]ς
Λ Ρ Ι Σ Τ Α Ι ‾ Η	(Ἀ)ριστα....
Ε Κ	ἐκ [τῆς τοῦ Δημητρείου]
Κ Λ Ι Π Ο Υ Λ Π Α Ρ Χ . ❧	κα(ρ)ποῦ ἀπαρχ[ῆς].

Ἡ συμπλήρωσις τοῦ τρίτου στίχου φαίνεται βεβαία παραβαλλομένης τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς· ἴσως μόνον ἀντὶ τοῦ *Δημητρείου* πρέπει νὰ προκριθῇ ἡ λέξις *ἱεροῦ*, μεθ' ἧς τὸ μῆκος τοῦ στίχου δὲν ὑπερβαίνει τοὺς λοιπούς. Ἐν στ. 2 ἔκειτο ἀναμφιβόλως κύριόν τι ὄνομα, ἡ συμπλήρωσις ὅμως εἶνε δυσχερεστάτη. Τὸ κατόπιν τοῦ

ΑΡΙΣΤΑ γράμμα φαίνεται ὡς Ι, ἔπειτα ὑπάρχει κυκλοτερής τις ἀποσάθρωσις τοῦ λίθου, ἥτις ἀμφίβολον ἂν εἶνε Ο· τὸ δὲ ἑπόμενον Η φαίνεται βέβαιον, ὡς καὶ ἡ πρὸ αὐτοῦ ὁριζοντία κεραία.

31. Βάθρον πεντελησίου μαρμάρου. Ὕψος 1,38, πλάτος 0,54, πάχος 0,54. Εἶνε ἐκδεδομένον ἐν CIA III 731 ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Fourmont ὄχι ἀκριβοῦς, διὸ καὶ ἐκδίδομεν αὐτὸ ἐκ νέου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐκδίδεται ἐκ νέου καὶ ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφή.

ΕΥΜΟΛΠΙΔΑΙ
ΤΟΝΑΡΧΟΝΤΑ
ΜΑΡΚΟΝΙΟΥΛΙΟ///
ΑΠΕΛΛΑΝ
ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΝΥΙΟΝ
Μ̄-ΙΟΥΛΙΟΥΔΑΜΙΑΝΟΥΜΥ
ΛΑΣΕΩΣΚΑΙΦ̄Λ̄-ΠΩΛΛΗΣ-Φ̄Λ̄
ΑΠΕΛΛΑΥΠΑΙΠΗΝΟΥΘΥΓΑΤΡΟΣ

ΚΑΤΑΤΟΕΠΕΡΩΤΗΜΑΤΗΣΕΞΑ
ΡΕΙΟΥΠΑΓΟΥΒΟΥΛΗΣ

32. Βάθρον στρογγύλον μετὰ γραμμάτων ἀτεχνότατα κεχαραγμένων. Ὕψος 1 μ. διάμετρος 0,70. CIA III 732.

ΗΠΟΛΙϹ
ΑΙΡΑΡΙΟΝϹѠϹΙ
ΠΑΤΡΟΝΔΑΔΟΥ
ΧΟΝ
ΔΑΜΟΤΕΛΟΥϹΚΑΙΘΙϹΒΙΑΝΟΥ
ΤѠΝΔΑΔΟΥΧΗΣΑΝΤѠΝΕΓΓΟΝΟΝ

33. Ἐπίκρανον βάθρου ἐκ πεντελησίου μαρμάρου μετὰ ἰχνῶν ποδῶν ἄνωθεν. Πλάτος 1 μ. ὕψος 0,40, πάχος 0,70.

ΗΠΟΛΙΣ

Ἡ συνέχεια τῆς ἐπιγραφῆς εἵπετο ἐν τῷ κάτωθι βάθρῳ.

34. Τέσσαρα τεμάχια πεντελησίου μαρμάρου μὴ προσαρμόζοντα πρὸς ἄλληλα, ἀναμφιβόλως ὅμως ἐκ τοῦ αὐτοῦ βάθρου προερχόμενα, ὡς εἶνε φανερὸν καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια εἶνε ἐν πᾶσι παλίγξεστος. Τὸ τεμάχιον α′. (συγκολληθὲν ἐκ τριῶν τεμαχίων) καὶ τὸ τεμάχιον γ′. εἶνε ἀκέραια μόνον πρὸς ἀριστεράν, τὸ τεμάχιον β′. ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν, τὸ δὲ δ′. εἶνε πανταχόθεν ἐλλιπές. Τὰ τεμάχια γ′. δ′. φαίνεται ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς, διότι ἐν ἀμφοτέροις ὑπάρχει ὑποκάτω ἱκανὸς χῶρος ἄγραφος, καίτοι καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπιγραφῆς εὑρίσκεται ἐνίοτε χῶρος ἄγραφος, διότι οἱ στίχοι δὲν γράφονται πλήρεις. Τοῦ α′. ὕψος 0,46, μέγιστον πλάτος 0,29, πάχος 0,11· τοῦ β′. ὕψος 0,23, πλάτος 0,19, πάχος 0,10· τοῦ γ′. μέγιστον ὕψος 0,25, πλάτος 0,14, πάχος 0,05· τοῦ δ′. ὕψος 0,23, πλάτος 0,14, πάχος 0,10.

α′.

ΛΑΙ
ΛΠΙΟΝΗ
ΙΑΘΗΝΑΙΠ
ΤΟΥΙΕΡΟ
ΕΣΤΑ
ΛΕΙ
Λ

β′.

ΑΘΗ
Σ
ΕΤΟΙΝ
ΜΕΝΟΣ

γ′. δ′.

Θ . . . . . ΑΝ . . . .
ΕΠΕΥ . . . . . ΒΕΙΑ . . . .
ΤΗ ΕΥΠΟ

α′. στ. 2. [Οὔ]λπιον; — στ. 3 (α)ι Ἀθῆναι - - - τοῦ ἱερο[φάντου] - - - -

β′. γ′. δ′. στ. 1 Ἀθη[ν. .]—στ. 3 [ἀνέθηκ;]ε τοῖν θ[εοῖν].

Ἐν στ. 5-6 ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τῆς ἱερείας, ἐφ' ἧς ἱδρύθη τὸ βάθρον.

Ἐν Ἐλευσῖνι, Ὀκτωβρίου ἀρχομένου, 1894.

Α. Ν. Σκιας.

ΤΕΜΑΧΙΑ ΜΕΤΟΠΩΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ ΠΛΕΥΡΑΣ

(Πιν. 10, 11).

Τὰ ἐν τῷ δεκάτῳ πίνακι ἀπεικονιζόμενα 6 τεμάχια γλυπτῶν ἀνήκουσιν εἰς τέσσαρας τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος μετόπας, μὴ σῳζομένας νῦν, γνωστὰς δὲ ἡμῖν μόνον ἐκ τῶν σχεδιογραφημάτων τοῦ Carrey. Τὰ τεμάχια ταῦτα ἀποκείμενα ἀπὸ πολλοῦ ἐν τῷ ἐν Ἀκροπόλει Μουσείῳ ηὐτύχησε νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ ὑποδείξῃ ἡμῖν ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐπιδημῶν ἐνταῦθα W. Malberg, καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἐν Dorpat πανεπιστημίῳ, ὑποσχεθεὶς συνάμα νὰ πέμψῃ ἡμῖν καὶ τὸ οἰκεῖον περὶ αὐτῶν ἄρθρον, ὅπως δημοσιεύσωμεν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, ἐφ' ᾧ καὶ παρεσκευάσαμεν τοὺς ἐνταῦθα δημοσιευομένους δύο πίνακας, δέκατον καὶ ἑνδέκατον, ἀπεικονίσαντες ἐπὶ μὲν τοῦ δεκάτου τὰ τεμάχια αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑνδεκάτου προσαρμόσαντες αὐτὰ εἰς τὰς οἰκείας μετόπας. Τὸ ἄρθρον ὅμως τοῦτο τοῦ κ. Malberg, εἰ καὶ ἀνεμείναμεν ἐπὶ μακρόν, ἀναβαλόντες μάλιστα διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος τεύχους, παρ' ἐλπίδα δὲν ἐλάβομεν μέχρι τοῦδε.

Μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀναβάλωμεν ἐπὶ πλέον τὴν δημοσίευσιν, ἵνα ὅσον τάχιον γείνῃ γνωστὴ εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κόσμον ἡ ἐνδιαφέρουσα αὕτη ἀνακάλυψις τοῦ Ῥώσσου λογίου, καλὸν ἐκρίναμεν νὰ δημοσιεύσωμεν μὲν νῦν τοὺς παρασκευασθέντας ὑφ' ἡμῶν πίνακας μετὰ συντομωτάτου κειμένου, τοῦ πρὸς ἐξήγησιν μόνον αὐτῶν ἀπαραιτήτου, νὰ ἐκδώσωμεν δὲ κατόπιν τὸ περὶ αὐτῶν εἰδικὸν ἄρθρον τοῦ κ. Malberg εὐθύς, ὡς ἤθελεν ἀποσταλῇ ἡμῖν.

Ἐν τῷ δεκάτῳ πίνακι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐρρήθη, ἀπεικονίσθησαν τὰ τεμάχια αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἐν δὲ τῷ ἑνδεκάτῳ προσηρμόσθησαν ἕκαστον εἰς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ θέσιν, σχεδιογραφηθέντα μετὰ πλείονος σκιᾶς, ἵνα διακρίνωνται εὐχερῶς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ μέρους τῶν μετοπῶν, ἃς πρὸς μείζονα εὐκολίαν τῆς συγκρίσεως κατετάξαμεν καθ' ἣν σειρὰν ἔχουσιν ἐν τῷ περὶ Παρθενῶνος συγγράμματι τοῦ A. Michaelis, (πίν. 3, XI, XVII, XXI, καὶ XXIII), ἐξ οὗ καὶ ἐλήφθησαν.

Μετόπη XI.

Εἰς τὴν XI μετόπην ἀνήκουσι τρία τεμάχια, τὰ ὑπ' ἀριθ. 1, 2 καὶ 3 τοῦ δεκάτου πίνακος ἀπεικονιζόμενα, ὧν τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 1 παριστᾷ τεμάχιον τῆς ἀσπίδος μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τοῦ πρὸς τὸν Κένταυρον μαχομένου Λαπίθου καὶ μετὰ τῶν ἄκρων δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τοῦ Κενταύρου, δι' ὧν ἀντιλαμβάνεται οὗτος τῆς ἄντυγος τῆς ἀσπίδος τοῦ Λαπίθου, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 παριστᾷ τὸν πῆχυν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος τοῦ Λαπίθου μετά τινος τεμαχίου τοῦ ἱματισμοῦ, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 3 τὸ ὄπισθεν τοῦ Κενταύρου μέρος.

Μετόπη XVII.

Εἰς τὴν XVII μετόπην ἀνήκει ἓν τεμάχιον, τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 τοῦ δεκάτου πίνακος ἀπεικονιζόμενον· παριστᾷ δὲ τοῦτο τὸν κορμὸν μετά τινος μέρους τοῦ ἐπιβλήματος τῆς ἐν ἀριστερᾷ τῷ ὁρῶντι ισταμένης ἀνδρικῆς μορφῆς. Τὸν κορμὸν τοῦτον ὑπέδειξε πρὸ πολλοῦ καὶ ὁ Michaelis ὡς ἀνήκοντα τῇ αὐτῇ XVII μετόπῃ (Michaelis Parthenon πίν. 4, fragment. N. Explicat. σελ. 141).

Μετόπη XXI.

Εἰς τὴν XXI μετόπην ἀνήκει τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 τεμάχιον τοῦ δεκάτου πίνακος, παριστῶν τὸ στῆθος τῆς ἐν δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι ἐν ποδήρει χιτῶνι ισταμένης γυναικείας μορφῆς.

Μετόπη XXIII.

Εἰς τὴν XXIII μετόπην ἀνήκει τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 τεμάχιον τοῦ αὐτοῦ πίνακος, παριστῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ πρὸς τὸν Κένταυρον μαχομένου νεαροῦ Λαπίθου.

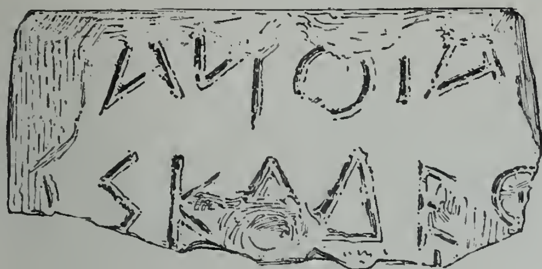
Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ.

(Ἐξεδόθη τῇ 25 Ὀκτωβρίου 1894)

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

(Ἴδε καὶ ἀνωτέρω σελ. 161).

1. Σκληρὸς πώρινος λίθος μόνον ἄνωθεν ἀκέραιος. Πλάτος 0,28, ὕψος περίπου 0,13, πάχος τὸ σωζόμενον 0,13 Γράμματα λίαν ἐφθαρμένα· μέγεθος αὐτῶν περίπου 0,04. Ἀριθ. καταλ. 92.

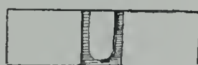
Στ. 1. Τὸ πρῶτον πρὸς δεξιὰν Α βέβαιον. Ἡ μετ' αὐτὸ κάθετος κεραία, καίτοι ἀπέχει πολὺ ὀλίγον ἀπὸ τοῦ ἑπομένου Ο, φαίνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλο ἢ γάμμα. Τὸ ἐν στ. 2 ϟ φαίνεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ συναφθῇ ἀμέσως πρὸς τὸ Α τοῦ στ. 1, ὥστε νὰ ἀναγνωσθῇ *ἀ(γ)ῶνας*, διότι καὶ κατόπιν τοῦ Α τούτου ὑπάρχει ἀμφίβολόν τι ἴχνος καθέτου κεραίας καὶ πρὸ τοῦ ϟ μικρὸν λείψανον κεκλιμένης γραμμῆς δυνάμενον νὰ ἀνήκῃ εἰς Α. Δὲν φαίνεται πολὺ ἀπίθανος ἡ συμπλήρωσις *ἀ(γ)ῶνα* [*νικήσα*]ς, πρὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἔκειτο τὸ ὄνομα ἑορτῆς τινος ἢ ἀγωνίσματος κατὰ πληθυντικὴν γενικήν.

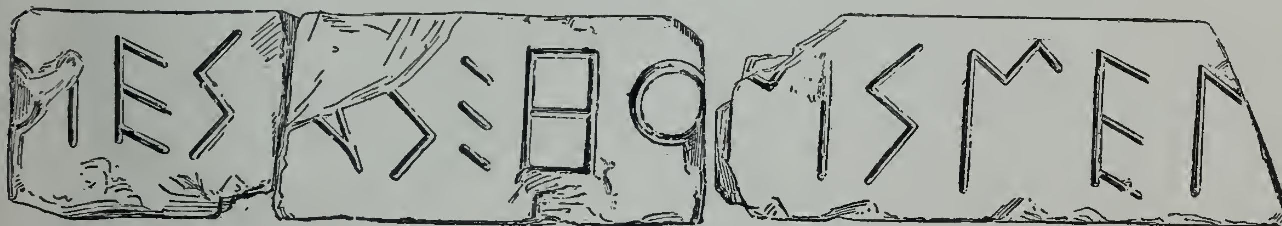
Στ. 2. Τὸ Κ βέβαιον καίπερ βεβλαμμένον, τὸ δὲ Δ σαφές. Τὸ μεταξὺ αὐτῶν κείμενον φαίνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλο πλὴν Α. Τὸ προτελευταῖον γράμμα καίπερ δεινῶς ἐφθαρμένον φαίνεταί μοι ὡς Ε βέβαιον, τὸ δὲ τελευταῖον πιθανῶς εἶνε ⊕, καίτοι τὰ ἴχνη τοῦ ἐν τῷ μέσῳ σταυροῦ δὲν εἶνε πολὺ σαφῆ.

Πρὸς δεξιὰν διεσώθησαν καὶ ἐλάχιστά τινα λείψανα τρίτου στίχου.

2. Δύο λίθοι ἐκ μαλακοῦ αἰγινητικοῦ πώρου, ὧν ὁ πρῶτος εἰς τρία τεμάχια τεθραυσμένος, εὑρεθέντες ἀμφότεροι ἐν ταῖς βάσεσι τῶν κιόνων τοῦ Πεισιστρατείου ναοῦ[1]. Ἀμφότεροι ἐξεδόθησαν ἐν CIA I 422[5] (Suppl. σελ. 105) κατ' ἀντίγραφον τοῦ Lolling. Νῦν ἐκδίδονται ἀκριβέστερον. Ἀριθ. καταλ. 77-78.

κάθετος τομὴ

Ὁ πρῶτος εἶνε ἀκέραιος μὲν πρὸς δεξιάν, ἀποκεκρουσμένος δὲ πρὸς ἀριστερὰν καὶ τὰ ὄπισθεν, ὁ δὲ δεύτερος ἀκέραιος μὲν πρὸς ἀριστεράν[1], ἀποκεκρουσμένος δὲ πρὸς δεξιὰν καὶ τὰ ὄπισθεν πολὺ μᾶλλον τοῦ πρώτου. Ὁ πρῶτος λίθος ἔχει εἰς ἀπόστασιν 0,15 ἀπὸ τῆς προσθίας πλευρᾶς δύο μικρὰς ὀπὰς παραλλήλως πρὸς αὐτὴν διατεταγμέ-

[1] Μόνον κατὰ τὴν προσθίαν πλευρὰν εἶνε κατά τι ἀποκεκρουσμένον τὸ ἄκρον, διὸ καὶ παρίσταται ἐν τῷ πανομοιοτύπῳ τοῦ CIA ὁ λίθος πλημμελῶς ὡς ἐλλιπής. Διαφοραὶ δὲ μεγέθους τῶν γραμμάτων καὶ τρόπου χαράξεως τοιαῦται, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ἀμφότερα τὰ τεμάχια, δὲν ὑπάρχουσιν. Τοὐναντίον μάλιστα ἡ τέχνη ἀμφοτέρων φαίνεται τοσοῦτον ὁμοία, ὥστε ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν θὰ ἐδίσταζον νὰ ἀναγάγω αὐτὰ εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον αἱ θετικῶς ἀποδεικνύουσαι τοῦτο ὀπαί, περὶ ὧν ἀνωτέρω γίνεται λόγος.

[1] Ἴδε περὶ τοῦ ἑνὸς καὶ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρ. 1884, σελ. 74, ἔνθα καὶ πανομοιότυπον αὐτοῦ παρατίθεται.

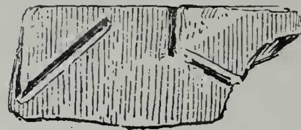
νας, διηκούσας δὲ δι' ὅλου τοῦ ὕψους αὐτοῦ καὶ ἑνουμένας μετ' ἀλλήλων ὑποκάτω διὰ τοξοειδοῦς αὔλακος, μεθ' οὗ ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ σχῆμα παραβολῆς. Μῆκος καὶ πλάτος αὐτῶν 0,025 περίπου (ἴδε καὶ κάθετον τομὴν ἀνωτέρω). Μέρος ὁμοίας ὀπῆς διεσώθη καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ λίθῳ· ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὅτι ἀμφότεροι ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν βάσιν, καὶ ἄλλως δὲ τὸ ὕψος καὶ ἡ ἐργασία εἶνε ἐν ἀμφοτέροις τὰ αὐτά. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρῶτος προφανῶς συνείχετο πρὸς ἄλλον πρὸς δεξιάν[1], πιθανώτατον καὶ σχεδὸν εἰπεῖν βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ δεύτερος εἶνε συνέχεια τοῦ πρώτου πρὸς δεξιάν, καίτοι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ο καὶ Ν θὰ ἦτο κατά τι μικροτέρα τῆς ἀποστάσεως τῶν ἄλλων γραμμάτων ἀπ' ἀλλήλων. Πλάτος ἀμφοτέρων ὁμοῦ 1,10, τοῦ πρώτου μόνον 0,58, ὕψος 0,18, πάχος τοῦ πρώτου 0,30, τοῦ δευτέρου 0,15. Κάτωθεν συνεδέοντο πρὸς ἄλλους λίθους διὰ σιδηρῶν γόμφων ἐξ ὧν διεσώθησαν δύο τόρμοι ἐν τῷ πρώτῳ λίθῳ. Ἐπὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀποτελουμένης βάσεως ἐστηρίζετο πιθανῶς ἀνάθημά τι, οἷον κρατὴρ ἢ τρίπους· βωμοῦ δ' ἐπίκρανον δὲν δύνανται νὰ εἶνε, διότι ὁ πρῶτος διασώζει λείψανα λεπτοῦ ἐπιχρίσματος ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐπεκάθητο ἐπ' αὐτῶν ἐσχάρα τις συνδεομένη πρὸς τὸ κάτω μέρος διὰ τῶν ἐν ταῖς ὀπαῖς δεσμῶν.

Τὸ ἐν ἀρχῇ Ο ἐλλείπει ἔκ τε τοῦ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς ὑπὸ Φιλίου δημοσιευθέντος πανομοιοτύπου καὶ ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Lolling, τὰ ἴχνη αὐτοῦ ὅμως εἶνε βεβαιότατα, καίπερ ἐλάχιστα. Τὸ μετ' αὐτὸ ἐφθαρμένον γράμμα εἶνε βέβαιον Ι. Βέβαιον ὡσαύτως εἶνε καὶ τὸ κατόπιν τοῦ ς κείμενον Α. Αἱ πρὸ τοῦ Θ κεκλιμέναι γραμαὶ εἶναι σημεῖον χωρισμοῦ τῶν λέξεων. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ δευτέρου λίθου εἶνε Ν (ὄχι Μ)· καὶ τὸ τελευταῖον δὲ ὡσαύτως Ν φαίνεται ὅτι εἶνε.

Ἡ ἀνάγνωσις λοιπὸν νομίζομεν ὅτι ἔχει ὡς ἑξῆς: [π]οιήσας ὃν Ἰσμην--. Ὄχι ἀπίθανον φαίνεταί μοι ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀπετέλει τρίμετρον ἰαμβικὸν στίχον· τοὐλάχιστον αἱ διασωθεῖσαι συλλαβαὶ δύνανται πᾶσαι νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς ἐναλλάττοντας σπονδείους καὶ ἰάμβους.

[1] Τοῦτο δεικνύει ἐκτὸς τοῦ κειμένου τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ Ο εἶνε κεχαραγμένον παρ' αὐτὸ τὸ ἄκρον τοῦ λίθου, πιθανώτατα δὲ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἁρμογῆς ἐν μέρει.

3. Μικρὸν τεμάχιον ἐκ τοῦ αὐτοῦ πώρου μόνον ἄνωθεν ἀκέραιον. Πλάτος 0,13, ὕψος 0,06, πάχος 0,09. Ἐκδίδομεν αὐτὸ καίπερ μικρότατον καὶ καθ' αὑτὸ ἀσήμαντον, διότι δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὑπό τινος ὡς μέρος τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς. Ἀριθ. καταλ. 79.

Τὸ πρῶτον γράμμα φαίνεται ὅτι ἦτο Ν, τὸ δὲ δεύτερον ς. Ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς τὴν προηγουμένην ἐπιγραφὴν εἶνε φανερὸν ὄχι μόνον ἐκ τῆς πολὺ ἀμελεστέρας χαράξεως τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ διότι ἄνωθεν φέρει (ἐν μέρει νῦν διασωζόμενον) βοθρίσκον πρὸς ἔνθεσιν ἀναθήματος, οἷον δὲν ἔχουσιν οἱ λίθοι τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς.

4. Τεμάχιον δίσκου ἐκ μαρμάρου λευκοῦ χονδροκόκκου μετὰ πολλῶν φλεβῶν. Διάμετρος αὐτοῦ περίπου 0,28, πάχος 0,06. Ἀριθ. καταλ. 76.

Τὸ τρίτον ἀπὸ δεξιῶν γράμμα, καίπερ ἐφθαρμένον, φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε Ι, ἀλλὰ L.

(ὁ δεῖνα) [ἀνέθη]κεν Ἀλσί[ᾳ]

Τὸ *Ἀλσία* ὑπολαμβάνω ὡς ἐπίθετον τῆς Δήμητρος σχηματισθὲν ἐκ τοῦ *ἄλσις* = αὔξησις, τροφή, λέξεως γνωστῆς καὶ ἔκ τινος κρητικῆς ἐπι-

γραφῆς[1]. Ἴδε καὶ τὸν Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου. (Πρβλ. *γένεσις* — *γενέσιος κάθαρσις*-*καθάρσιος*). Ὄχι ἀδύνατον ὅμως εἶνε καὶ νὰ ἀνήκωσι τὰ γράμματα ταῦτα εἰς κύριον ὄνομα σύνθετον ἐκ τῆς αὐτῆς λέξεως, ὅτε θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνωσθῇ πρὸ τοῦ *ἀνέθηκεν*.

5. Τεμάχιον ἐκ τοῦ χείλους μαρμαρίνης λεκάνης. Μῆκος 0,10, πάχος σχεδὸν 0,03. Ἀριθ. καταλ. 317.

Ρ □

Τὸ πρῶτον γράμμα εἶνε βέβαιον Φ, ὥστε δὲν εἶνε ἀπίθανος ἡ ἀνάγνωσις [*Κοροτρό*]*φο*[*ι*], ὡς κεῖται καὶ ἐν ἄλλαις ἀναθηματικαῖς ἐπιγραφαῖς ἐξ Ἐλευσῖνος.

6. Μικρὸν τεμάχιον ἐπικράνου βάσεώς τινος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἑκατέρωθεν ἐλλιπές. Πλάτος τῆς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας 0,10, ὕψος αὐτῆς 0,07, πάχος τοῦ λίθου 0,03. Γράμματα στοιχηδὸν εἰς δύο συστήματα διατεταγμένα· μέγεθος αὐτῶν κατὰ μὲν τοὺς τρεῖς πρώτους στίχους 0,008, κατὰ δὲ τοὺς δύο τελευταίους 0,006. Ἀριθ. καταλ. 319.

\ Ν Ε Σ Δ	-[φ](ά)νης
Α Φ Ι Κ Ο Ν	αφικον
Λ Ε Ν Ε Α Ν	γενεὰν
ΣΕΥΧΣΙΘΕ	-ς Εὐξιθέ[ου]
‾ ΡΟΦΙΤΙ	

Στ. 1. Τὸ πρῶτον γράμμα μόνον Α ἢ Δ δύναται νὰ εἶνε. — Στ. 5. Τὸ πρῶτον γράμμα φαίνεται ὡς Ε· ἀνάγνωσίν τινα πιθανὴν δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω. Ἡ ἐπιγραφὴ ἴσως ἦτο ἔμμετρος, τοὐλάχιστον τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς.

7. Πλὰξ πεντελησίου μαρμάρου ἐκ τριῶν τεμαχίων συγκολληθεῖσα, ἐλλιπὴς δὲ ἑκατέρωθεν. Πλάτος 0,45, ὕψος 0,18, πάχος 0,075. Τὰ γράμματα φαίνονται τοῦ Δ´ αἰῶνος· μέγεθος αὐτῶν 0,018-0,023. Ἀριθ. καταλ. 100.

ΛΟΣΠΡΟΜΑΧΟΕΛΕΥΣ
ΚΕΝΝΙΚΗΣΑΣΣΥΝΩΡ
ΑΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑΤΑΜ

[1] Ἴδε Περὶ τῆς κρητ. διαλ. σελ. 86.

-λος Προμάχου Ἐλευσ[ίνιος]
[ἀνέθη]κεν νικήσας συνωρ[ίδι]
[τ]ὰ Παναθήναια τὰ μ[εγάλα].

Διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ στ. 3 πρβλ. Δημοσθ. κατὰ Νεαίρ. 33: *ἐνίκα - τὰ Πύθια τῷ τεθρίππῳ*.

8. Ἐπὶ βράχου αὐτοφυοῦς κειμένου ἐν τῷ ζυγῷ τῷ μεταξὺ τοῦ λόφου τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ἑτέρου λόφου, ἐφ᾿ οὗ ὁ μεσαιωνικὸς πύργος, κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ζυγοῦ τούτου καὶ πρὸς τὴν βορείαν κλιτὺν αὐτοῦ ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἠρέμα ἐπικλινοῦς ἐπιφανείας κεχαραγμένη. Ἀνεκαλύφθη πρὸ πολλοῦ ὑπὸ Ἀμερικανοῦ ἀρχαιολόγου, ὅστις ὅμως δὲν ἐξέδωκεν αὐτήν, καθ᾿ ὅσον γνωρίζω. Ὁ πρῶτος στίχος ἔχει μῆκος 0,60, ἕκαστον δὲ τῶν γραμμάτων ἔχει μέγεθος περίπου 0,04. Τὰ γράμματα φαίνονται καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων, εἶνε ὅμως ἐν μέρει λίαν ἀμυδρά.

ΙΛΙΣΤΡΑΤΙΔΗΣ
ΚΑΛΟΣΠΙΔ

[Καλλ]ιστρατίδης
καλὸς - -

Μετὰ τὸ *καλὸς* ἐν στ. 2 Γ βέβαιον. Ἱκανῶς εὐδιάγνωστον εἶνε καὶ τὸ ἐν τέλει γράμμα ὡς Δ, τὸ δὲ πρὸ αὐτοῦ ὡς Ι· τὸ δ᾿ εὐθὺς μετὰ τὸ Γ γράμμα εἶνε τελείως ἀδιάγνωστον, τὸ ἴχνος αὐτοῦ ὅμως φαίνεται καμπύλον δυσκόλως δυνάμενον νὰ ἀνήκῃ εἰς Α. Μετὰ τὸ Δ δὲ οὐδὲν ἴχνος γράμματος διακρίνεται.

9. Στήλη πεντελησίου μαρμάρου μετ᾿ ἀναγλύφου κατεστραμμένου ἄνωθεν, ἐλλιπὴς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν, λίαν βεβλαμμένη δὲ πρὸς ἀριστεράν. Πλάτος 0,28, ὕψος μετὰ τοῦ κατεστραμμένου ἀναγλύφου περίπου 0,27, πάχος 0,085. Γράμματα ἐξωγκωμένα κατὰ τὰ ἄκρα, στοιχηδὸν διατεταγμένα καὶ ὡραῖα· μέγεθος αὐτῶν 0,008-0,009. Τὰ πρὸς ἀριστερὰν ἐλλείποντα γράμματα θὰ ἦσαν ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ 4-5, ἄλλος δὲ στίχος

ὑπὸ τοὺς σωζομένους ἀκέραιος δὲν ὑπῆρχεν. Ἀριθ. καταλ. 26 Α.

Η Μ Ο Ν Ι Δ Η Σ Α Μ Φ Ι
Ν Ε Θ Η Κ Ε Ν Τ Ο Ι
Υ Π Ο Τ Ο Υ Δ Η .
Τ Ω Ν Π Ρ Υ Τ . .
Δ Ο Σ Ε Π Α

[Χαιρ]ημονίδης Ἀμφι[κλέους
- - ἀ]νέθηκεν τοῖ[ν θεοῖν
στεφανωθεὶς] ὑπὸ τοῦ δήμ[ου τοῦ
Ἐλευσινίων; καὶ] τῶν πρυτ[άνεων
φυλῆς - - -]δος ἐπ' ἄ]ρχοντος - -

10. Στήλη πεντελησίου μαρμάρου ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τεσσάρων τεμαχίων, ὧν τὰ μὲν τρία συνεκολλήθησαν ὑπὸ Φιλίου, τὸ τέταρτον δὲ ὑπ' ἐμοῦ. Τὸ σωζόμενον μέρος τῆς στήλης εἶνε τὸ πρὸς δεξιὰν ἄκρον αὐτῆς, ἐλλιπὲς ὂν ἄνωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Ὕψος 0,85, μέγιστον πλάτος 0,16, ἐλάχιστον 0,045, πάχος 0,06-0,07. Γράμματα ὡραῖα καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένα (Ω, Σ, Ν, Ξ), ἔχουσι δὲ γραμμὰς ἐξωγκωμένας κατὰ τὰ ἄκρα ὥστε δὲν φαίνονται πολὺ παλαιά· μέγεθος αὐτῶν 0,008, διάταξις στοιχηδόν. Αἱ δευτερεύουσαι γραμμαὶ αὐτῶν συχνότατα παραλείπονται, ὥστε τὰ ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων διαφέροντα κατὰ τὸ σχῆμα (ὡς λ. χ. Α καὶ Λ) γράφονται ὁμοίως. Ἀριθ. καταλ. 379.

\ Υ Σ ι Λ Σ	(μ)ύσ(τα)ς;
Α Σ Σ Υ Ν Ε	-ας συνε-
Ο Ε Ο Ι Ν Π	θεοῖν
Α Ι Τ Ο Ι Ε	-αι τὸ ἱε[ρὸν
Ι Ο Ι Ν Ω Ε	[λ]ιθίνω;
Γ Η Ν Κ Λ	γῆν
⊢ ⊢ ⊢ ⊢ ΙΙΙ	
Δ Δ Δ Δ Υ	
Τ Ο Σ Α Ν Α	-τος ἀνα-
- Ε Ν Τ Ο Ε	-(γ)ειν τὸ ε- (ἢ [-ττ]ειν)
Τ Α Ο Μ Ο	τὰ ὁμο[λογημένα;
Ο Α Π Ε Κ	-ο ἀπεκ-
Α Ρ Γ Υ Ρ	ἀργυρ-
Ν Ο Σ Ω Ι	νόσῳ (ἢ -νος ῳ)
Λ Π Ρ Ο Σ	-α προς
Τ Ο Υ Α Ρ	τοῦ ἀρ[γυρ-
Υ Τ . . .	
Σ . . .	
Ο ι Κ Ρ ι . .	
Τ Ι Τ Ι . Ω Ι . .	[κατ]τιτ[έρ]ῳ
⊢ Ι C Ε Τ Ε Ρ ◠ Ν Υ . .	⊢IC ἕτερ(ο)ν ὑ-
Α Ν Λ Γ Ο Σ Λ Ν . Τ Α (.	ἀνάγουσαν
Ο Ν Η Η Η Η Δ Δ Δ ⊢ . ΙΙΙ Ε Τ .	-ον
ΙΙΙΙΙ Χ Ε Ρ Ν Ι Β Ε . Ο Ν Α ι	ΙΙΙΙΙ, χερνιβε[ῖ]ον ἀ-
Σ Υ Ν Κ Α Τ Τ Ι Τ . Ρ Ω Ι ⊢	σὺν καττιτ[έ]ρῳ ⊢
Ν Α Ρ Γ Υ Ρ Ι Ο Π Τ . Π Ο Μ Π	-ν ἀργυρίου Π τ[ὸ] πομπ[ικὸν]
Α . . Ι Κ . . . . Ν Α Ρ Χ	-ν ἀρχ-
Ι Ε Μ Ι	
Ε Ξ Α Ι	
Ι Κ Α Τ	

Ρ Ο Φ Α	[διάστ;]ροφα
Η Σ Α Ο	
Ν Ε Σ Ο	
Π Ο Ν Τ	
Γ Ο Ι Ν Ο	οἰνο[χόαι;]
Β Ο Λ Η Σ	βουλῆς
⁝ Λ Ω Σ Α	[ποικ;]ίλως ἀ-
Τ Α Σ Ο	
Α Ι Τ Ο	
⁝ Ͱ Ͱ Ͱ Ͱ ΙΙΙ	
Ι Σ Υ Κ	
Ͱ Τ Ο Τ	
Τ Ω Ι Ν	
Ε Ρ Ο Ε	
Β Ω Μ Ο Ν ι . . . Ο Υ Τ Ω	βωμὸν [τοῦ Πλ]ούτω[νος
Ν Ι Κ Α Ι Υ Γ . Ρ Ε Τ Η Ι	[ἀρχιτέκτο]νι καὶ ὑ[πη]ρέτη
Ε Φ Υ Ρ Α Ν Ε Ξ Ε Ρ Γ Α Σ	[γ]έφυραν ἐξεργάσασ[θαι]
Ε Ξ Ε Ρ Γ Α Σ Α Μ Ε Ν	ἐξεργασαμεν-
Δ Δ Κ Α Τ Α Ψ Η Φ Ι Σ Μ	Δ Δ κατὰ ψήφισμ[α]
Ν Ι Η Δ Δ Ε Π Ι Φ Ο Ρ Μ	-νι Η Δ Δ ἐπὶ Φορμ[ίωνος ἄρχοντος
Ṭ Α Τ Α Σ Σ Υ Γ Γ Ρ Α Φ	[κα]τὰ τὰς συγγραφ[ὰς]
Π Λ Σ Λ Σ Κ Α Ι Τ Α Σ Τ	πάσας καὶ τὰς τ-
\ Τ Ο Ν Π Ο Ι Η Σ Α Ν Τ	(-α) τὸν ποιήσαντ[α]
Λ Ι Λ Λ Ε Ι Ψ Α Ν Τ Ι	(-ᾳ ἀ)λείψαντι
Η Ρ Α Ν Τ Ι Κ Α Ι Κ Λ	[καθ]ήραντι κ(α)ὶ κ(α-)
Ο Ο Σ Δ Π Ͱ Τ Ο Υ Σ Σ	(θ)ος Δ Π Ͱ τοὺς σ-
Π Ι Ε Ρ Ε Α Ι Κ Α Λ	Π, ἱερείᾳ
Ι Ο Ι Σ Δ Δ Ͱ Ͱ Α Ρ	
Μ Μ Α Τ Ε Ι Μ Ι Σ Ο	[γρα]μματεῖ μισθ[ὸς]
Ρ Κ Ω Ν Ι Δ Π Ͱ ΙΙΙΙ	[Δό]ρκωνι ΔΠͰΙΙΙ
Η Φ Ι Σ Μ Α Β Ο Λ Η	[ψ]ήφισμα βουλῆ[ς]
Κ Α Τ Α Ψ Η Φ Ι Σ Μ	κατὰ ψήφισμ[α]
ʹ Σ Τ Ε Ι Σ Ι Κ Ι Λ	[-ου]ς τεῖ
Ε Ξ Ε Ρ Γ Α Σ Α Μ	ἐξεργασαμ-

Στ. 19. Ἐν τῷ ἀριθμητικῷ 𐅅 παρελήφθη ἡ μέση γραμμή.

Στ. 35. Ἐν ἀρχῇ Γ ἢ Τ, ὄχι Π.

Στ. 54. Ἡ ἀνάγνωσις *[κ]α(τ)αλείψαντι* δὲν φαίνεται πιθανὴ διά τε τὸ ὑστερογὲς τοῦ τύπου *ἔλειψα* καὶ διότι τὸ μὲν Ι εἶνε σαφές, ἐν ἀρχῇ δὲ πρὸ τοῦ Λ ὑπάρχει ἀμφίβολόν τι ἴχνος δυσκόλως δυνάμενον νὰ ἀνήκῃ εἰς Κ. Διὸ ἀνέγνων *(-ᾳ ἀ)λείψαντι* νομίζων τὸ ΛΙ ὡς τὴν κατάληξιν τῆς δοτικῆς ὀνόματος σημαίνοντος ὕλην τινά.

11. Βάσις τετράπλευρος πεντελησίου μαρμάρου ἀποκεκομμένη τὴν μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν καὶ τὸ ἥμισυ περίπου τῆς πρὸς ἀριστερὰν ταύτης πλευρᾶς, φέρουσα δὲ ἄνωθεν εὐρεῖαν ἀβαθῆ κοιλότητα πρὸς ἔνθεσιν ἀγάλματος (ἴσως συμπλέγματος ἐκ δύο ἀγαλμάτων), ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι δύο τετράγωνοι ὀπαὶ διήκουσαι δι' ἅπαντος τοῦ πάχους τοῦ λίθου. Ἐπὶ τῶν σωζομένων βραχειῶν πλευρῶν ὑπάρχουσιν ἐπιγραφαὶ περιλαμβανόμεναι ἐντὸς στεφάνου ἐλαίας. Ἡ ἠφανισμένη

πλευρὰ ἔφερε πιθανῶς ἐκτενεστέραν ἐπιγραφήν, διότι αἱ ἐπὶ τῶν βραχειῶν πλευρῶν σωθεῖσαι δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε μεμονωμέναι. Πλάτος 0,98, ὕψος 0,25, μέγιστον πάχος 0,56· τὸ ἀρχικὸν πάχος δὲν θὰ ἦτο πολὺ μεγαλύτερον, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἄνωθι κοιλότητος. Γράμματα μετὰ ἐξωγκωμένων γραμμῶν καλῶς διατηρούμενα· μέγεθος αὐτῶν 0,013 - 0,017. Συνεκόλλησα αὐτὴν ἐκ δύο τεμαχίων, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἦτο ἤδη ἐκδεδομένον ἐν Mitth. d. d. arch. Inst. Athen 1881 σελ. 347. Ἐπὶ τῆς πρὸς δεξιὰν τῆς ἠφανισμένης πλευρᾶς κεῖται

ΟΙΝΑΙΟΙ   Οἰναῖοι

ἐπὶ δὲ τῆς πρὸς ἀριστερὰν

ΚΟΓ   Κό(π)[ρειοι;].

12. Ἐπίκρανον βάσεως λίαν βεβλαμμένον ἄνω, ἐλλιπὲς δὲ πρὸς δεξιάν. Πλάτος 0,37, ὕψος 0,13, πάχος 0,47. Γράμματα τῶν αὐτῶν χρόνων· μέγεθος αὐτῶν 0,02. Ἀριθ. καταλ. 44.

ΗΔΥΛΗΑ   Ἡδύλη ἀ[νέθηκεν].

13. Μάρμαρον πεντελήσιον ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0,64, πλάτος 0,25 - 0,26, πάχος περίπου 0,12. Σώζονται μόνον πέντε στίχοι πρὸς τὰ ἄνω, τὸ δὲ λοιπὸν μέρος εἶνε ἄγραφον. Γράμματα μετὰ γραμμῶν ἐξωγκωμένων κατὰ τὰ ἄκρα, δεινῶς ἐφθαρμένα καὶ δυσανάγνωστα· μέγεθος αὐτῶν 0,008. Ἀριθ. καταλ. 5.

ΙΛ . . . . /
ΡΑΣΝ
ΩΝ.
ΟΟΙΙ' . ΥΕΡΓΕΤΙ . . ΙΙ
Τ Υ Ε

Ἐκ τῶν γραμμάτων τούτων βέβαια εἶνε μόνον τὸ Ω ἐν στ. 3, τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ 4 στ. Ο Ο, τὰ κατόπιν ΥΕΡΓΕΤ, καὶ τὰ Τ καὶ Υ τοῦ στ. 5.

14. Πλὰξ ὑμηττείου μαρμάρου ἐλλιπὴς ἄνωθεν. Μέγιστον ὕψος 0,47. πλάτος 0,29, πάχος 0,05. Σώζει μόνον ὀλίγα γράμματα ἐντὸς στεφάνου ἐλαίας ἀποτετριμμένα καὶ ταῦτα καὶ λίαν δυσανάγνωστα. Φαίνονται μακεδονικῶν χρόνων· μέγεθος αὐτῶν 0,006.

ΤΥΡΩ . . . . ΛΟΣ
ΚΕΡ

15. Τεμάχιον βάσεως πεντελησίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν. Μέγιστον πλάτος 0,43, ὕψος 0,23, πάχος 0,25. Τὰ γράμματα ἐντὸς στεφάνου. Ἀριθ. καταλ. 31.

ΟΙΕΛΕΥΣΙΝΙ   Οἱ Ἐλευσῖνι.

16. Ἐπίκρανον στήλης ἐκ πεντελησίου μαρμάρου μετὰ ἐκτύπου ἀναγλύφου ἀποκεκομμένου κατὰ τὸ ἄνω μέρος, ἐν ᾧ παρίστανται πρὸς δεξιὰν μὲν ὁ Τριπτόλεμος εὐδιάγνωστος ἐκ τοῦ ἅρματος, ἐφ' οὗ κάθηται, παρ' αὐτὸν δὲ γυνὴ ὀρθία ἀναμφιβόλως ἡ Δήμητρα καὶ ἑτέρα ἐπίσης ὀρθία γυνὴ ἡ Κόρη κατὰ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἄκρον, ἐν τῷ μέσῳ δ' αὐτῶν νεανίας ὄρθιος. Ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸ ἐπίκρανον μέρους τῆς στήλης σώζεται ἐλάχιστον μόνον μέρος, ἐφ' οὗ ὁ δεύτερος στίχος τῆς ἐπιγραφῆς· ὁ δὲ πρῶτος κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου. Μέγιστον πλάτος 0,61, μέγιστον ὕψος μετὰ τοῦ ἀναγλύφου 0,23, πάχος ἐν τῷ ἀναγλύφῳ 0,17. Γράμματα τῶν ὑστέρων μακεδονικῶν χρόνων μετὰ ἐξωγκωμένων γραμμῶν κατὰ τὰ ἄκρα (Ε, Ξ, Ω, Σ, Ν, Ο μικρότερον τῶν ἄλλων)· μέγεθος αὐτῶν 0,009. Τὸ ἐν στ. 2 ἐν ἀρχῇ Ο κεῖται ἀντὶ τοῦ Θ, ὡς συχνάκις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Ἀρ. κατ. 80.

ΕΔΟΞΕΝΤΩΙΔΗΜΩΙΤΩΙΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ
Ο''ΣΝΑΥΣΙ . . Ρ^ΤΟΥΕΛΕΣΙΕΙΠ

Ἔδοξεν τῷ δήμῳ τῷ Ἐλευσινίων
-θης Ναυσι[στ]ράτου Ἐλευσί(νιος) εἶ[πεν].

17. Τεμάχιον κοινοῦ τιτανολίθου ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0,18, μέγιστον πλάτος 0,18, πάχος περίπου 0,08. Γράμματα μακεδονικῶν χρόνων μετὰ γραμμῶν ἐξωγκωμένων κατὰ τὰ ἄκρα· μέγεθος αὐτῶν σχεδὸν 0,02. Εὑρέθη πρὸ μικροῦ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ λεγομένου Βουλευτηρίου ἐν τῇ ἐπιχώσει εἰς μέγα βάθος[1]. Ἀριθ. καταλ. 53.

[1] Ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης παρέχει ἀπόδειξιν ὅτι τὸ λεγόμενον *Βουλευτήριον* παρὰ τὸ πολυγωνικὸν τῆς οἰκοδομίας τῶν τοί-

ΟΡΟ	Ὅρος [χωρίου ἢ οἰκίας]
ΠΕΠΡ/	πεπρ[αμέν - -]
ΕΠΙΛΥΣΕ	ἐπὶ λύσε[ι]
ΔΗΜ	Δημ - - -
ΙΕΓ	

18. Βάθρον στρογγύλον ἐξ ὑμηττείου μαρμάρου μετὰ τόρμου ἄνωθεν. Ὕψος 0,99, διάμετρος ἄνω 0,47. Ἡ ἐπιγραφὴ κεῖται κατὰ τὸ κατώτερον μέρος αὐτοῦ, γεγραμμένη διὰ γραμμάτων μικρῶν καὶ λίαν δυσαναγνώστων ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς· μέγεθος αὐτῶν 0,008.

////ΧΕΙΡ.ΑΙΕΥΒΟΥΛΙΔΗΣΚΡΩΠΙΔΑΙΕΠΟΙΗΣ.Ν

[Εὔ]χειρ [κ]αὶ Εὐβουλίδης Κρωπίδαι ἐποίησ[α]ν.

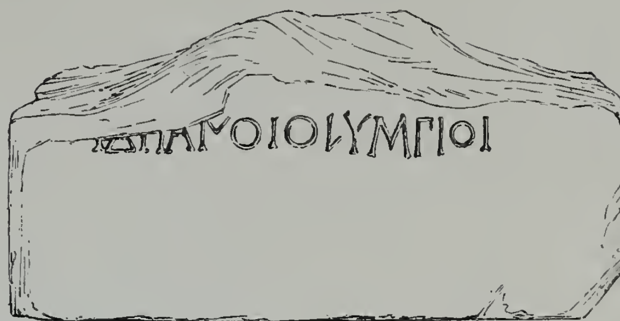
19. Δύο τεμάχια ἐκ τοῦ ἄνω μέρους βάθρου τινὸς μὴ συναρμόζοντα πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου ἀποκεκομμένα, ὡς ἀποδεικνύει κοίλη τις γραμμὴ καθ' ἅπασαν τὴν ἄνω κόψιν αὐτῶν λελαξευμένη. Τὸ πρῶτον εἶνε ἐλλιπὲς κάτωθεν καὶ πρὸς δεξιάν, τὸ δεύτερον δὲ κάτωθεν καὶ πρὸς ἀριστεράν, ἐν μέρει δὲ καὶ πρὸς δεξιάν. Τοῦ α' πλάτος 0,33, ὕψος 0,12, πάχος μέχρι 0,17· τοῦ β' πλ. 0,47, ὑψ. μέχρι 0,21, πάχ. 0,18. Γράμματα μετ' ἀκρεμόνων τῶν παλαιοτέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἀριθ. καταλ. 266-267.

α'	β'
ΙΕΡΟΦΑΝΤ	ΑΜΥΝΟΜΑΧ
ΓΛΛΙ	ΛΙΕΥΣ

Ἱεροφάντ[ης] Ἀμυνόμαχ[ος]
(τοῦ δεῖνος) [Ἀλα]ιεύς.

α'. στ. 2. Τό πρῶτον γράμμα πιθανῶς εἶνε Ε· κατόπιν αὐτοῦ δὲν εἶνε βέβαιον ὅτι ὑπῆρχε γράμμα τι πρὸ τῶν σωζομένων λειψάνων.

20. Βάσις τετράγωνος ἐξ ὑμηττείου μαρμάρου ἐλλιπὴς ἄνωθεν. Πλ. 0,40, ὑψ. περίπου 0,15, πάχ. 0,40. Ἀριθ. καταλ. 284.

(Ἀδρι)ανῷ Ὀλυμπίῳ.

Τὰ γράμματα εἶνε γεγραμμένα κατὰ τὴν προευκλείδειον συνήθειαν, ὁ χαράκτης ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ ἀπομιμηθῇ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον ἐπιτυχῶς.

21. Βάθρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πολλαχῶς βεβλαμμένον ἰδίως κατὰ τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν. Ὑψ. 1,20, πλ. περίπου 0,65. Εἰς αὐτὸ μοὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸν τεμάχιον β' ἀκέραιον σωζόμενον μόνον πρὸς δεξιάν, καίτοι δὲν συναρμόζει. Ὕψος αὐτοῦ 0,18, πλ. 0,14, πάχ. 0,07. Ἀπόκειται αὐτὸ μὲν τὸ βάθρον ἐπὶ τοῦ πρὸς νότον τείχους τοῦ ἱεροῦ παρὰ τὴν ῥωμαϊκὴν στοάν, ἔνθα καὶ τὸ ἀνωτέρω σελ. 182 ἀριθ. 23 δημοσιευθέν, τὸ δὲ τεμάχιον β' ἐν τῷ μουσείῳ. Πρβλ. καὶ τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν.

α'.
ΕΩΝ
ΤΕΩΣΑ β'.
ΩΝΥΜΟΝ....Ν.ι.
ΥΡΙΑΡΧΗΣΑ....ΑΙΑΓΩ
ΗΣΑΝΤΑΤΩ ΩΝ
ΙΙΕΩΝ

(τὸν δεῖνα) [Λ]εων[ίδου δαδούχου]
[Μελι]τέως ἄ[ρξαντα]
[τὴν ἐπ]ώνυμον [ἀρχὴ]ν (παν)-
[ηγ]υριαρχήσα[ντα κ]αὶ ἀγω-
[νοθετ]ήσαντα τῶ[ν μεγάλ;]ων
[Ἀσκλη](π)ιείων.

Ἐπειδὴ τὰ πρὸς ἀριστερὰν ἐλλείποντα γράμ-

χων αὐτοῦ δὲν εἶνε παλαιότερον τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ., ἴσως δὲ καὶ τοῦ Β'. Ἀνασκαφέντος μέρους τοῦ δαπέδου αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐμὴν ἐν Ἐλευσῖνι διατριβὴν εὑρέθησαν ἐν μὲν τοῖς ἀνωτέροις στρώμασι πλῆθος μέγα ἐκ τῶν ἰδιορρύθμων ἐλευσινιακῶν ἀγγείων, ὧν πολλὰ ἐπίχρυσα, ἐν δὲ τοῖς κατωτέροις στρώμασι μετὰ πολλῶν τεμαχίων παλαιῶν ἀγγείων διαφόρων χρόνων καὶ ὄχι ὀλίγα μεταγενέστερα, καὶ δὴ βαθύτατα κείμενα. Πάντα δὲ τὰ ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ Βουλευτηρίου χώματα φαίνονται ἐπίτηδες καὶ διὰ μιᾶς ἐπιρριφθέντα πρὸς ἐπίχωσιν.

ματα φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε τοσαῦτα, ὥστε νὰ συμπληρωθῇ ἐν στ. 6 [*καὶ τῶν Ἀσκλη*](*π*)*ιείων*, ἐν στ. 5 δὲ δὲν ὑπάρχει χῶρος διὰ τὸ ὄνομα ἄλλης τινὸς ἑορτῆς καὶ τὰς λέξεις *καὶ τῶν* προσέτι, ἀπετόλμησα ἐν στ. 5 τὴν συμπλήρωσιν [*μεγάλ*]*ων*.

22. Τμῆμα βάθρου ἐκ τεσσάρων τεμαχίων συγκολληθὲν ὑπὸ Φιλίου, ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν. Ὕψος 0,35, πλάτ. 0,31, πάχ. μέχρι 0,19. Εἰς αὐτὸ μοὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκει καὶ τὸ μικρὸν μὴ προσαρμόζον τεμάχιον β'· ὕψος αὐτοῦ 0,16, πλ. μέχρι 0,11, πάχ. μέχρι 0,13. Καίτοι δὲν εἶνε γνωστὸν ποῦ εὑρέθησαν τὰ τεμάχια ταῦτα εἶνε φανερὸν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ὅτι καὶ τὸ βάθρον τοῦτο, ὡς καὶ τὸ προηγούμενον ὑπ' ἀριθ. 21 ἴσως δὲ καὶ τὸ ἀνωτέρω σελ. 182 ἀριθ. 23 δημοσιευθὲν ἀνήκουσιν εἰς μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, πιθανώτατα δὲ ἦσαν πάντα ὁμοῦ παρὰ τὸ πρὸς νότον τεῖχος ἱδρυμένα. Περὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν ἐκ συμπληρώσεως προστεθέντων εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας πρβλ. Dittenberger εἰς CIA 676. Ἀριθ. καταλ. 188-188 A.

ͻΥΣ
ΛΘΕ
ΜΕΛιιΕΩΣ
ΕΩΝΙΔΟΥΔΑΔΟΥ
ΩΣΑΡΞΑ.ΤΑΤΗΝ
ΝΑΡΧΗΝΚ.ΙΠΑ
ΣΑΝΤΑΚΑΙΑΓΩ
ˀΗ

β'.
ΝΟΘ
ΝΑ
ΤΙ

[Θεμιστοκλέ]ους
- - - - -
Μελ(ιτ)έως
[Λ]εωνίδου δαδού-
[χου Μελιτέ]ως ἄρξα[ν]τα τὴν
[ἐπώνυμο]ν ἀρχὴν κ[α]ὶ πα-
[νηγυριαρχή]σαντα καὶ ἀγω-
νοθ[ετήσαντα Πανα](θ)η-
να[ίων - - -
Τι[βέριον Κλαύδιον - -]

23. Μάρμαρον λευκὸν πανταχόθεν ἐλλιπές. Ὕψος 0,45, πλ. 0,15, πάχ. περίπου 0,13. Κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον σώζεται μικρὸν τεμάχιον ἀναγλύφου σπείρας, ἴσως ἐκ τοῦ σώματος ὄφεώς τινος, κατωτέρω δ' αὐτοῦ λείψανον ἄλλου τινὸς ἐν ἀναγλύφῳ παρισταμένου ἀντικειμένου δυσδιαγνώστου· ἔτι κατωτέρω δὲ κεῖνται τὰ γράμματα

ΙΜΟΘΕ

ἅτινα ἐξ ἅπαντος ἀνήκουσιν εἰς τὸ ὄνομα τῆς καὶ ἄλλοθεν γνωστῆς ἱερείας *Κλαυδίας Τιμοθέας*. Ἀριθ. καταλ. 298.

24. Τεμάχιον βάθρου μηνοειδοῦς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πανταχόθεν ἐλλιπές. Πλ. 0,70, ὕψ. 0,31.

_ _ᴗ᾿ι
ΥΙΟΝΜΥΣΤΗΝ

Ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ πρώτου στίχου ἡ ἐν τέλει μακρὰ οὐρὰ ἀνήκει ἀναμφιβόλως εἰς Φ, ὥστε μετὰ τοῦ προηγουμένου βεβαίου Ο καὶ τῆς ἐν τῷ μέσῳ κεραίας δύναται ὄχι πολὺ ἀπιθάνως νὰ συμπληρωθῇ ἡ λέξις *Ὀρφίτου*, νὰ θεωρηθῇ δὲ ὁ λίθος οὗτος ὡς προερχόμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ βάθρου, ἐξ οὗ καὶ ὁ ἀνωτέρω σελ. 182 ἀριθ. 26 δημοσιευθείς.

25. Βάθρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου συγκολληθὲν ὑπ' ἐμοῦ ἐκ τριῶν τεμαχίων. Ὕψος 1,20, πλάτος 0,44, πάχος 0,41. Ἀποκεκρουσμένον κατὰ τὸν πρῶτον στίχον ἦτο ὡς φαίνεται ἤδη ἐπὶ Spon, ὅστις ἐδημοσίευσεν αὐτὸ III, II σελ. 102. ἐξ οὗ ἐξεδόθη τὸ τελευταῖον καὶ ἐν CIA III 930. Ἔτι μᾶλλον κεκολοβωμένον ἐδημοσίευσεν αὐτὸ ὁ Johannes Schmidt (Mitth. d. d. a. Inst. Athen VI σελ 349 ἀριθ. 40), ἀδίκως ὑποπτεύσας τὴν γραφὴν τοῦ Spon ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ καὶ προτείνας διόρθωσιν. Ἤδη ἡ ἐπιγραφὴ ἀναγινώσκεται σχεδὸν πλήρης. Ἄλλος στίχος κατωτέρω τοῦ πέμπτου δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ ἐν τῷ 5 δύνανται νὰ λείπωσιν ἄλλα γράμματα πλὴν τοῦ Σ τοῦ *Δημήτριος*.

‹Ο Τ.ΛΛ'	Κο[ϊν](τίαν
ΞΤΡΑΤ(ΝΙΚ	(Σ)τρατ(ο)νίκ[ην]
ΕΚΒΗΣ' ΙΕΩ	ἐκ Βησ(α)ιέω[ν]
ΤΟΙΝΘΕΟΙΝ	(τ)οῖν θεοῖν
ΔΗΜΗΤΡ.Ο	Δημήτρ[ι]ο[ς]

26. Μέγα βάθρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὲς ἄνωθεν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιγεγραμμένην ἐπιφάνειαν καὶ πρὸς ἀριστερὰν ἐν μέρει. Ὕψος 0,80, πλάτος 0,73, πάχος 0,80. Ἕνεκα ῥήγματος ὑπάρχοντος ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι κατὰ τὸ μέσον τοῦ λίθου ὁ χαράκτης ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ χῶρόν τινα κενὸν ἐν τοῖς στίχοις 4, 7 καὶ 8. Ἐπὶ τοῦ ΟΣ ἐν στ. 9 σημειοῦται ἡ δασεῖα.

\ΑΑΔΕΞΑΤΟΔΩ:/
ΦΡΟΝΕΟΝΤΑΛΟΓΟΝ
ΤΗΝΚΑΙΕΠΩΝΥΜΟΝΑΡΧΗΝ
ΜΥ///ΣΤΙΚΟΝΗΓΕΜΟΝΑ
ΑΝΤΑΠΡΙΝΑΝΔΡΑΣΙΝΙΕΡΑΦΑΙΝΕΙΝ
:ΦΩΙΠΑΤΡΙΣΑΓΑΣΣΑΜΕΝΗ
_ΣΤΗΣΕΝΧΑΛ///ΚΗΛΑΤΟΝΗΠΟΤΕΝΥΜΦΗ
ΑΛΗΕΙΣΟΘΕΩΙΣ///ΕΜΝΟΝΑΓΑΛΜΑΠΟΣΕΙ
ιΝΓΛΑΥΚΟΥΜΕΝΘΥΓΑΤΗΡΟΣΑΡΙΣΤΟΣΕΤΥΧΘΗ
ΙΠΠΗΩΝΒΥΘΙΗΝΚΥΠΡΟΝΕΠΙΤΡΟΠΕΩΝ
ΓΛΑΥΚΟΥΔΕΓΝΩΤΗΘΕΟΕΙΔΕΟΣΟΣΤΕΚΑΙΑΥΤΟΣ
ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣΑΣΩΙΧΕΤΕΣΑΘΑΝΑΤΟΥΣ

-(λ)α ἃ δέξατο δῶ(ρα)
φρονέοντα λόγον
-την καὶ ἐπώνυμον ἀρχὴν
μυστικὸν ἡγεμόνα
-αντα πρὶν ἀνδράσιν ἱερὰ φαίνειν
ψ]ήφῳ πατρὶς ἀγασσαμένη.
[Εἰκόνα δὲ] στῆσεν χαλκήλατον ἥ ποτε νύμφη
-άλη εἰσοθέῳ σεμνὸν ἄγαλμα πόσει.
[Ἡ δ' ἦ]ν Γλαύκου μὲν θυγάτηρ, ὃς ἄριστος ἐτύχθη
ἱππήων, βυθίην Κύπρον ἐπιτροπέων,
Γλαύκου δὲ γνωτὴ θεοειδέος, ὅς τε καὶ αὐτὸς
ἱεροφαντήσας ᾤχετ' ἐς ἀθανάτους

27. Τέσσαρα τεμάχια πεντελησίου μαρμάρου προερχόμενα πιθανώτατα ἐκ τοῦ αὐτοῦ βάθρου, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ποιότης τοῦ μαρμάρου ἔχοντος λεπτάς τινας ἐρυθρωπὰς φλέβας καὶ ἡ ὁμοιότης τῶν γραμμάτων· εὑρέθησαν δὲ καὶ ταὐτοχρόνως πάντα. Τὰ δύο ἐξ αὐτῶν συναρμόζονται πρὸς ἄλληλα διὰ τῆς συνεχείας τῆς αὐτῆς λέξεως, καίτοι αὐτῶν τῶν λίθων ἡ συναρμογὴ δὲν εἶνε ἀκριβής. Τὸ α'. εἶνε ἀκέραιον πρὸς ἀριστεράν, τὸ δὲ β'. πρὸς δεξιάν· τὰ λοιπὰ δὲ εἶνε πανταχόθεν ἐλλιπῆ. Τοῦ α'. πλάτος 0,22, ὕψος 0,15, πάχος 0,40· τοῦ β'. πλάτος 0,41, μέγιστον ὕψος 0,13, πάχος 0,34· τοῦ γ'. πλάτος 0,34, ὕψος 0,10, πάχος 0,28· τοῦ δ'. πλάτος 0,19, ὕψος 0,10, πάχος 0,21. Τὸ β'. συνεκολλήθη ἐκ τριῶν μικροτέρων τεμαχίων, τὸ γ'. ἐκ δύο. Ἀριθ. καταλ. 277-280.

α'.

ΝΥ
ΥΠΑΤΙΚΩ
ΤΟΝΣΕΜ
ΦΛΑΒΙΟ

β'.

\Ω
ΝΟΝ
\ΠΟΔΑΔΟΥΧΩΝ
ιΟΤΑΤΟ''ΤΙΤΟΝ
'ΒΩΜ

γ'.

ΑΝ
ιΟΝ ΚΑΙΔΕ
\ΙΤΕΥΣΑΜΕΝΟ
ΕΠΙΛ..Ν

δ'.

Ω\
ιΙΑΔΑΣΙ
'ΤΟΤ

β'. στ. 1. Τὸ πρὸ τοῦ Ω γράμμα μόνον Λ φαίνεται ὅτι δύναται νὰ εἶνε.

α'-β'.

[μεγαλ]ω-
νύ[μων ...... ἔγγο]νον
ὑπατικῶ[ν ἀ]πὸ δαδούχων
τὸν σεμ[ν]ότατο[ν] Τίτον
Φλάβιο[ν ἐπὶ] βωμ[ῷ].

γ'. στ. 3 [πολ]ιτευσάμενο[ν].

28. Λίθος ὑμήττειος ἐλλιπὴς κάτωθεν. Πλάτος 0,50, μέγιστον ὕψος 0,22, πάχος 0.19. Ἀρ. καταλ. 299.

ΗΒΟΥΛΗΚΑΙΟΔΗΜΟΣ
ΟΣΑΜΙΩΝΠΡΕΣΒΕΥ
ΣΑΣΠΡΟΣΤΗΝ/

Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος | ὁ Σαμίων πρεσβεύσ|ας πρὸς τὴν (Μ) - - -

29. Ἐπίκρανον βάθρου ἐλλιπὲς κάτωθεν. Πλά- 0,25, ὕψος 0,15, πάχος 0,40.

Λ̄·ΠΟΜΠΗΙΟΝ Λ(ούκιον) Πομπήϊον
Ο - - -

30. Βάσις μέλανος ἐπιχωρίου λίθου μετὰ πολλῶν τόρμων ἄνωθεν. Πλάτος 0,44, πάχος 0,46, ὕψος 0,16. Φέρει δύο ἐπιγραφὰς ἐπὶ τῶν δύο παρακειμένων πλευρῶν. Ἀριθ. καταλ. 205.

ΤΙΚΛΑΥΔΙΟΝΑΤΤΙΚΟΝΗΡΩΔΗΝΚΛΑΥΔΙΟΥ
ΑΤΤΙΚΟΥΤΟΥΑΡΧΙΕΡΕΩΣΑΠΟΠΡΟΓΟΝΩΝ
ΥΙΟΝ·ΚΑΙΒΙΒΟΥΛΛΙΑΣΑΛΚΙΑΣ·ΥΙΟΝΕΛΛΑ

ΔΟΣΚΑΤΑΤΟΔΟΓΜΑΤΗΣΚΟΡΙΝΘΙΩΝ
ΒΟΥΛΗΣ ΚΟΚΚΗΙΟΣΚΗ ΣΩΡΕΙΝΟΣ

Ἐπὶ τῆς πρὸς δεξιὰν ταύτης πλευρᾶς τοῦ λίθου κεῖται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή.

ΙΒΕΡΙΟΣΚΛΑΥΔΙΟΣΗΡΩΔΟΥΙ
ΙΠΠΑΡΧΟΣΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣΤΗΝΕΑΥΤΟΥ
ΘΥΓΑΤΕΡΑΚΛΑΥΔΙΑΝΑΛΚΙΑΝΜΥΗΘΕΙΣΑΝ
ΛΦΕΣΤΙΑΣΔΗΜΗΤΡΙΚΑΙΚΟΡΗ ΕΠΙΙΕΡΕΙΑΣ
ΚΛΕΟΥΣΤΗΣΕΥΚΛΕΟΥΣΦΛΥΕΩΣΓΟΝΩΔΕ
ΙΕΙΚΟΔΗΜΟΥΕΡΜΕΙΟΥΘΥΓΑΤΡΟΣ —

Ἕνεκα τῆς μικρότητος τῆς βάσεως δὲν φαίνεται δυνατὸν νὰ ἵσταντο δύο ἀγάλματα ἐπ' αὐτῆς, ὁσονδήποτε μικρὰ καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν τόρμων, φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Ἡρώδης καθαιρέσας τὸ ἴδιον ἄγαλμα ἔθηκεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως τὸ τῆς ἰδίας θυγατρός.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιγραφῇ ὑπάρχουσι τέσσαρα λάθη τοῦ χαράκτου, ὧν τὰ δύο διώρθωσεν ὁ αὐτός, ἤτοι τὸ Ι τοῦ *Μαραθώνιος* ἐν στ. 2 ἀντὶ τοῦ πλημμελοῦς Ο καὶ τὸ Ε τοῦ *μυηθεῖσαν* ἐν στ. 3 ἀντὶ Σ, δύο Λ ὅμως ἀντὶ Α ἐν στ. 3 καὶ 4 ἀφῆκεν ἀδιόρθωτα. Μετὰ τὸ ΚΗ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς χῶρος ἑνὸς γράμματος κενός.

α'.

Τι(βέριον) Κλαύδιον Ἀττικὸν Κλαυδίου
Ἀττικοῦ τοῦ ἀρχιερέως ἀπὸ προγόνων
υἱὸν καὶ Βιβουλλίας Ἀλκί(α)ς, υἱὸν Ἑλλάδος κατὰ τὸ δόγμα τῆς Κορινθίων
βουλῆς Κοκκήϊος Κη[ν]σωρεῖνος.

β'.

(Τ)ιβέριος Κλαύδιος Ἡρώδου [υἱὸς]
ἵππαρχος Μαραθώνιος τὴν ἑαυτοῦ
θυγατέρα Κλαυδίαν Ἀλκίαν μυηθεῖσαν
ἀφ' ἑστίας Δήμητρι καὶ Κόρῃ. Ἐπὶ ἱερείας
Κλεοῦς τῆς Εὐκλέους Φλυέως, γόνῳ δὲ
(Ν)εικοδήμου Ἑρμείου θυγατρός.

31. Ἐπίκρανον βωμοῦ τινος πιθανῶς ἐκ πεντελησίου μαρμάρου συγκολληθὲν ἐκ δύο τεμαχίων. Πλάτος 0,86, μέγιστον ὕψος 0,18, πάχος 0,18.

ΌΔΗΜΟ.ΕΡΜΕΙΟΥΔΙ

[Κλεὼ Εὐκλέους Φλυέως θυγάτηρ γόνῳ δὲ Νικ]οδήμο[υ] Ἑρμείου Δ[ήμητρι καὶ Κόρῃ].

Διὰ τὴν συμπλήρωσιν παράβαλε τὴν προηγουμένην ἐπιγραφήν. Ὁμοίως πρέπει νὰ συμπληρωθῇ καὶ ὁ πρῶτος στίχος τῆς ἐν CIA III 205 ἐπιγραφῆς[1].

ΤΗΡΓΟΝΩΙΔΕΝΙΚΟΔΗΜΟΥΕ.

32. Τμῆμα βάθρου στρογγύλου συγκολληθὲν ἐκ τριῶν τεμαχίων, ὧν τὸ πρῶτον εἶχε δημοσιευθῇ ὑπὸ Lenormant (Recherches arch. à Él. σελ. 294) καὶ ἐν CIA III 535. Ἡ σωζομένη περιφέρεια εἶνε 0,62, τὸ μέγιστον δὲ ὕψος 0,32.

ΤΟΚΡΑΤΟΡΑ..ΙΣΑΙ
ΝΑΥΡΗΛΙΟΝΑΝΤΩ
ΙΑΝΙΚϹ

[Αὐ]τοκράτορα [Καί]σα[ρα]
[Μᾶρκο]ν Αὐρήλιον Ἀντω[νῖνον
Γερμ.]ανικὸ[ν].

33. Τμῆμα μεγάλου βάθρου ἐκ πεντελησίου μαρμάρου ἀκέραιον μόνον ἄνωθεν· καὶ τὸ σωζόμενον μέρος ὅμως φέρει πλεῖστα ῥήγματα, ἐξ ὧν καὶ ἠφανίσθη μέρος ἐκ τῆς ἐπιγεγραμμένης πλευρᾶς πρὸς τὰ ἄνω τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ πιθανῶς ἓν δίστιχον ὁλόκληρον ἐν ἀρχῇ. Μέγιστον πλάτος, 0,40, μέγιστον ὕψος 0,54, μέγιστον πάχος 0,73. Τὰ γράμματα εἶνε μικρὰ ἀναλόγως πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ λίθου, ἀνήκουσι δὲ εἰς τοὺς ἐσχάτους ῥωμαϊκοὺς χρόνους καὶ ὁμοιάζουσιν ἱκανῶς ἤδη πρὸς τὴν γραφὴν τῶν χειρογράφων· οὕτω λ. χ. ἐνίοτε τὸ μὲν Τ ἔχει τὸ σχῆμα τ, τὸ δὲ Ε τὸ σχῆμα ϵ. Τὸ Ρ καὶ τὸ Φ ἔχουσι μακροτάτην οὐρὰν διήκουσαν δι' ὁλοκλήρου τοῦ ἑπομένου στίχου. Τὰ κῶλα τῶν ἐλεγειακῶν στίχων δηλοῦνται διὰ στιγμῆς, ἐνιαχοῦ δὲ σημειοῦται καὶ ἡ ἀπόστροφος, ἅπαξ δὲ (στ. 10) καὶ τὸ δασὺ πνεῦμα. Ἡ διατήρησις τῶν ἀκεραίων γραμμάτων εἶνε καλή. Ἀρ. καταλ. 253.

[1] Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀπόκειται νῦν ἐν τῇ πρὸς ἀριστερὰν τῆς δυτικῆς εἰσόδου τοῦ ἱεροῦ ῥωμαϊκῇ στοᾷ, εἶνε δὲ ἐπιστύλιον ἐκ τῆς στοᾶς μικροῦ τινος κτιρίου ἑκατέρωθεν ἐλλιπές. Τὸ ἐν τέλει τοῦ δευτέρου στίχου αὐτῆς ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Πιτάκη σημειούμενον Ι δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ λίθου· ὁ τρίτος στίχος ὑπάρχει.

ЄN
λ
K
T
KI
ΨΙ ,,λ
ZHNO ΚΗ
λNTHCIλ. NЄλΙ
ICTЄΔΙΟΥC ΙΚΗΝΤ
ωNЄNЄK ΙΨλΜΕΝ
ЄΞΟΧλΔΎΜΕΤΕΡΟΥCΜΥCΤλCΠΥΡΡΟ
ΚλΕΙΝΟΝΕΡωΤλΠλΤΡΗC·ΕΡΝΟCλ
ΚλΙΠΙΝΥΤΟΝΡΟΥΦΕΙΝΟΝΟΜΟΥCω
λΜΦωΦΥΝΤ'λΓλΘΗC·ΜΕΙΝω(
ΟΙΤλΔΕΦΥΜΕΤΕΡΟΙCΙΕΡΟΙCCΗΙCΟ
ΙΚЄCΙΟΝ..ΝΗΝ·ΤΗΝΔΕΠΡΟΪЄΜ
≻ΟCΤΙC..λΟΗΝλωΒΗCЄΝЄΚЄΝЄ
ЄΚΔΙΚΟΝЄΚΜλΚλΡωΝΜΗΝΙΝЄΛ

Στ. 4. Ἐξ ἅπαντος Π.

Στ. 7. Τὸ πέμπτον γράμμα φαίνεται ὅτι ἦτο Τ.

Στ. 8. Τὸ κατόπιν τοῦ C κείμενον I εἶνε ἡ οὐρὰ γράμματος τοῦ ἀνωτέρου στίχου.

Στ. 10. Τὸ ἐν τέλει ΠΥΡΡΟ ἀνέγνων ὡς κύριον ὄνομα ἕνεκα τοῦ στ. 12.

Στ. 14. Τὸ ἐν τέλει κυρτὸν γράμμα δύναται νὰ εἶνε C, O ἢ Φ, ὄχι Є οὐδὲ Θ. Ἄλλην ἀνάγνωσιν πλὴν τῆς παρατιθεμένης δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ ἀνέγνων σῆς ἐν ἀπορίᾳ καλυτέρας ἀναγνώσεως· τὸ I δὲν εἶνε οὐρὰ γράμματος τοῦ προηγουμένου στίχου.

Στ. 16. Ἡ οὐρὰ τοῦ ὀγδόου γράμματος διήκει διὰ τοῦ ἑπομένου στίχου, ὥστε τοῦτο μόνον Φ ἢ Ρ δύναται νὰ εἶνε.

Στ. 17. Τὸ ἕκτον γράμμα φαίνεται ὡς Λ ἢ Χ.

Στ. 18. Τὸ τελευταῖον γράμμα φαίνεται ὅτι ἦτο Μ, ὄχι ἀδύνατον ὅμως εἶνε καὶ τὸ Ν.

ζῆν ο(τ) - - - - - - - - - - - - -
ἀντῆσα(ι) - - - - - - - - - - -
ἴς τε Διοῦς - - - - - - - - - - - -
ὧν ἕνεκ - - - - - - . [ἀμε]ιψαμεν.
ἔξοχα δ' ὑμετέρους μύστας Πύρρο[ν - - -
κλεινὸν ἔρωτα πάτρης, ἔρνος - - - - -
καὶ πινυτὸν Ρουφεῖνον ὁμοῦ Σω - - - -
ἄμφω φύντ' ἀγαθῆς Μείνω[ος ἐκ γενεᾶς;] - - -
οἳ τάδ' ἔφ' ὑμετέροις ἱεροῖς σῆς ο - - -
ἱκέσιον [φω]νὴν τήνδε προϊέμ[ενοι].
— Ὅστις [χεῖρ' ὀ]λοὴν λώβης ἕ[νεκεν ἐπιβάλη]
ἔκδικον ἐκ μακάρων μῆνιν ἐ - ⏑ - -

34. Βάθρον πεντελησίου μαρμάρου. Ὕψος 0,70, πλάτος 0,36, πάχος 0,31.

ΖWΠΥΡΟΝ
ΠΙΡΑΙΕΑ
ΜΥΗΘΕΝΤΑ
ΑΦΕΣΤΙΑΣ
ΕΠΙΙΕΡΕΙΑΣ
ΚΛ^C ΤΕΙΜΟΘΕΑΣ

Ζώπυρον | Πιραιέα | μυηθέντα | ἀφ' ἑστίας | ἐπὶ ἱερείας | Κλ(αυδίας) Τειμοθέας.

35. Βάθρον πεντελησίου μαρμάρου εὑρεθὲν παρὰ τὴν πομπικὴν ὁδόν. Ὕψος 1,15, πλάτος 0,52, πάχος 0,60. Γράμματα λίαν ἐπιπολαίως κεχαραγμένα.

ΠΤΟΛЄΜΛΙΟΝCЄ
ΡΗΝΟΥΦΟΙΝΙΚΑΡΧΟΥ
ΥΙΟΝΓΑΖΑΙΟΝΚΑΙΑΛ
ΛωΝΠΟΛЄωΝΠΟΛΙΤΗΝ
ЄΥΝΟΙΑCЄΝЄΚЄΝΤΗCЄΙCΤΗΝ
ΠΟΛΙΝΚΑΙΑΡЄΤΗCΚΑΙΤΗCΠ
ΡΙΛΟΓΟΥCΑCΚΗCЄωCΑΜЄΙ
ΒΟΜЄΝΟΙΑΝЄCΤΗCΑΝΟΙCΜΝΟ (ε)
ΤΑΤΟΙΑΡЄΟΠΑΓΙΤΑΙΠΑΡΑΤΑΙC
ΘЄΑΙC

Πτολεμαῖον Σε-
ρήνου Φοινικάρχου
υἱὸν Γαζαῖον καὶ (ἄ)λ-
λων πόλεων πολίτην
εὐνοίας ἕνεκεν τῆς εἰς τὴν
πόλιν καὶ ἀρετῆς καὶ τῆς π[ε]-
ρὶ λόγους ἀσκήσεως ἀμει-
βόμενοι ἀνέστησαν οἱ σεμνό-
τατοι Ἀρεοπαγῖται παρὰ ταῖς
θεαῖς.

36. Μάρμαρον λευκὸν ἀκέραιον μόνον πρὸς δεξιάν, πρὸς τὸ ὁποῖον συνεκολλήθη καὶ μικρὸν τεμάχιον προσαρμόζον πρὸς ἀριστερὰν ἀπὸ τοῦ στ. 9 μέχρι τοῦ στ. 13. Ὕψος 0,82, μέγιστον πλάτος ἐν τῇ ἐπιγεγραμμένῃ ἐπιφανείᾳ 0,18, πάχος 0,13. Γράμματα ἀνισομεγέθη (περίπου 0,014) μετ' ἀκρεμόνων, χρόνων ὑστέρων ῥωμαϊκῶν. Ὁ 14 στίχος εἶνε ἐπίτηδες ἀπεξεσμένος.

ΣΓΕΓΡΑ	-ς γεγρα-
ΑΙΩΝΑΣ	
ΤΕΟΥΝΤΡΟ	τε οὖν τρο-
ΑΘΟΣΥΝΦΩ	[κ]αθὸ συνφω-
ΑΤΩΝΗΣΕΙ	-άτων ἢ σει-
ΤΟΛΜΗΣΗ	τολμήση
ΙΑΣΜΙΣΘΩ	(-τ)ίας μισθω-
ΩΗΣΑΛΑΜΕ	-ω ἢ Σαλαμε[ιν-]
ΤΟΙΣΔΗΜΙΟ	-τοις δημιο[υργοῖς ;]
ΛΑΜΒΑΝΕΙΝΤΟ	λαμβάνειν τὸ
ΚΡΙΤΟΝΤΟΙΣΙΕ	-κριτον τοῖς ἱε[ρεῦσι;]
ΩΝΑΙΡΑΡΙΩΦΥ	-ων αἰραρίω φυ-
ΩΝΑΡΕΟΠΑΓΕΙ	[τ]ῶν Ἀρεοπαγει[τῶν]
....	- - - - - -
ΙΑΝΑΦΑΙΡΕ	-ίαν ἀφαιρε-
ΟΓΟΥΜΕΝΟΝ	[ὁμολ]ογούμενον
ΡΟΠΟΝΜΕΤΑ	[τρ]όπον μετα-
ΜΕΙΝΙΑΚΗΣ	[Σαλα]μεινιακῆς
ΙΝΚΑΙΤΟΙΣΜΕ	-ιν καὶ τοῖς με-
ΚΑΤΑΦΥΛΗΝ	κατὰ φυλὴν
ΝΓΕΙΝΕΣΘΑΙ	-ν γείνεσθαι
ΝΜΗΔΕΝΟΣ	-ν μηδενὸς
ΝΤΩΝΓΕΩΡ	-ν τῶν γεωρ[γ- -]
ΜΙΝΣΥΝΚΤΗ	[δύνα]μιν συνκτη-
ΕΙΣΗΑΥ	-είση αὐ-
ΙΤΩΝΕΙΣΤΗΝ	[πολ;]ιτῶν εἰς τὴν
ΔΗΜΟΣΟΑ	δῆμοσό('Α)[θηναίων]
ΝΥΠΟΠΕΙΠΤΕ	-ν ὑποπείπτε[ιν]
ΑΥΞΗΣΕΩΣ	αὐξήσεως
ΦΘΗΤΙΕΙΣ	-φθῇ τι εἰς
ΟΜΕΝΩΝ	-ομένων
ΕΣΕΩΣΑ	-έσεως α-
ΜΕΝΟΝΤΑΥ	-μενον ταυ-
ΝΕΤΕΘΗΕΝ	[ἀ]νετέθη ἐν
ΡΑΜΜΑΤΟ	[γ]ράμματο[ς;]
ΝΟΜΙΜΟΝ	νόμιμον
ΛΗΠΙΩΚΑΙ	[Ἀσκ]ληπιῶ καὶ
ΝΑΙΩΝΚΤ	[Ἀθη]ναίων κτ-
Λ'ΩΝΑΤ	- - -

37. Βάθρον λίαν βεβλαμμένον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου. Ὕψος 1,25, πλάτος 0,49, πάχος 0,79. Γράμματα μεγάλα. Ὅμοια πρὸς αὐτὸ κατὰ τὸ σχῆμα εἶνε καὶ πάντα τὰ ἑπόμενα. Εὑρέθησαν δὲ πάντα ἔξω τῶν Μεγάλων Προπυλαίων παρὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἀψῖδα, ἔνθα καὶ εὑρίσκονται νῦν. Συνδεδεμένα πρὸς αὐτὸ τὸ κτίριον τῆς ἀψῖδος φαίνεται ὅτι δὲν ἦσαν.

Θ . Ο Σ	Θ[ε]ὸς
Ω Ν . Ν Ο Σ	[Ἀντ]ων[ῖ]νος.

38. Ὅμοιον βάθρον. Ὕψος 1,25, πλάτος 0,41, πάχος 0,73.

Σ Α Β Ε Ι Ν Α	Σαβεῖνα
Θ Ε Ο Υ	θεοῦ
Α Ν Τ Ω Ν Ι Ν Ο Υ	Ἀντωνίνου
Θ Υ Γ Α Τ Η Ρ	θυγάτηρ.

39. Ὅμοιον βάθρον, ἐξ οὗ διεσώθη μόνον τὸ πρόσθιον ἡμίτομον. Ὕψος 1,18, πλάτος 0,61.

Φ Α Υ Σ Τ Ε Ι Ν Α	Φαυστεῖνα
Θ Ε Ο Υ	θεοῦ
Α Ν Τ Ω Ν Ι Ν Ο Υ	Ἀντωνίνου
Θ Υ Γ Α Τ Η Ρ	θυγάτηρ.

40. Ὅμοιον βάθρον. Ὕψος 1,16, πλάτος 0,57, πάχος 0,62. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος στίχος ἔχουσιν ἐξαλειφθῆ ἐπίτηδες, ἐν τῷ τελευταίῳ ὅμως διακρίνονται ἴχνη τινά.

....	....
Θ Ε Ο Υ	θεοῦ
Α Ν Τ Ω Ν Ι Ν Ο Υ	Ἀντωνίνου
Ο Γ Α Ρ	θ[υ]γά[τη]ρ.

41. Ὅμοιον βάθρον. Ὕψος 1,15, πλάτος 0,69, πάχος 0,50.

Θ Ε Α	Θεὰ
Φ Α Υ Σ Τ Ε Ι Ν	Φαυστεῖν[α].

42. Ὅμοιον βάθρον μετὰ ἰχνῶν ποδῶν ἄνωθεν. Ὕψος 1,15, πλάτος 0,67, πάχος 0,61. Τὰ γράμματα σώζουσιν ἐρυθρὸν χρωματισμόν.

Θ Ε Ο Σ	Θεὸς
Α Δ Ρ Ι Α Ν Ο Σ	Ἀδριανὸς
Ε Λ Λ Η Ν Ι Ο Σ	[Παν]ελλήνιος

Ἐν Ἐλευσῖνι μηνὶ Νοεμβρίῳ 1894.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ.

Διόρθωσις. Ἐν τῷ ὁμοιοτύπῳ κειμένῳ τῆς ἀνωτέρω σελ. 271 ἀριθ. 13 δημοσιευθείσης ἐπιγραφῆς στ. 1 ἐκτὸς τοῦ ἐν τῇ ἐνδεκάτῃ θέσει μετὰ τὸ Δ ὑπάρχοντος ἐφθαρμένου γράμματος (Η) προσετέθη ἐκ παραδρομῆς καὶ ἕτερον ἀκέραιον Η, ὅπερ πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ.

ΜΕΤΟΠΑΙ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ[1]

Α΄ Η ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ ΠΛΕΥΡΑ

Τὴν παροῦσαν συμβολὴν ἔγραψα ἐξ ἀφορμῆς τεμαχίων τινῶν ἀποκειμένων ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως, τὰ ὁποῖα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος, τοιαῦτα δὲ καὶ ἐθεωρήθησαν, ὡς ἡ ἐν τῷ Μουσείῳ τοποθέτησις αὐτῶν δεικνύει[2], ἂν καὶ ἀκριβέστερον ὑπ᾽ οὐδενὸς καθωρίσθησαν. Εἰς τὰς ἐξηγήσεις μου ἄρχομαι ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ὡς καὶ ὁ Michaelis ἔπραξε τοῦτο[3], διότι αἱ ἀπολεσθεῖσαι μετόπαι αὐτῆς διεσώθησαν εἰς τὰ σχεδιογραφήματα τοῦ Carrey, τὰ ὑπάρχοντα τεμάχια ἑπομένως δύνανται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσφαλῶς ν᾽ ἀποδοθῶσιν εἰς ὡρισμένην τινὰ μετόπην τῆς πλευρᾶς ταύτης.

Τρεῖς κορμοὺς ἀπέδωκεν ὁ Michaelis ὡρισμένως εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, διὸ καὶ περιέλαβεν αὐτοὺς εἰς τὰ ἐν τῷ ἰδίῳ πονήματι ἐπαναληφθέντα σχεδιογραφήματα τοῦ Γάλλου ζωγράφου Carrey (Μετόπη XIV, XVI καὶ XXIV). Οἱ δύο πρῶτοι κεῖνται ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ, ὁ τρίτος ἐν τῷ τῆς Ἀκροπόλεως (ὑπ᾽ ἀριθ. 714). Ἐν τούτοις ὁ μὲν πρῶτος τῶν τριῶν τούτων κορμῶν ἀνεγνωρίσθη νῦν ὑπὸ τοῦ Schwerzek[4] ὡς ἀποτελῶν μέρος τοῦ παιδὸς P ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξαιρέσωμεν αὐτόν. Τὸ δὲ δεύτερον ἐν Λονδίνῳ τεμάχιον[5] ὡς καὶ τὸ

[1] Ἄσμενοι παρέχομεν νῦν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Malmberg, ὅπερ δυστυχῶς δὲν κατωρθώθη νὰ συνεκδοθῇ μετὰ τῶν πινάκων 10ου καὶ 11ου, διότι τὸ μὲν χειρόγραφον εἶχεν ἀπολεσθῇ χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ εὐθύνηται οὔτε ὁ συγγραφεὺς οὔτε ὁ ἐκδότης, ἡ δὲ ἐπιστολή, ἣν ὁ ἐκδότης ἔγραψε τῷ συγγραφεῖ παρακαλῶν αὐτὸν ν᾽ ἀποστείλῃ ἐκ νέου τὸ χειρόγραφον, δὲν περιῆλθεν εἰς αὐτόν. Κ. Δ. Μ.

[2] Τὰ πλεῖστα εὑρίσκονται ἐν τῷ διὰ τὰς μετόπας ὡρισμένῳ χώρῳ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ἐντὸς ὑαλίνου ἑρμαρίου ἢ ἐπ᾽ αὐτοῦ.

[3] Parthenon, σελ. 131 ἑξ. Atlas πίν. III.

[4] Ἴδ. Journ. of. Hell. Stud. XIII 1892/3 σελ. 89 πίν. V.

[5] Ἐν τῷ μεταξὺ ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ σπουδάσω καὶ τὰς ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἀρχαιότητας.

ἐν Ἀθήναις μετ᾽ ἀκριβῆ ἐξέτασιν ἐθεώρησα βεβαίως ἀνήκοντα εἰς τὰς μετόπας XVI καὶ XXIV. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ δύο ἀσφαλῶς καθορισθέντα τεμάχια πρέπει νὰ προστεθῇ ὁ ὑπὸ Sauer ἀναγνωρισθεὶς καὶ νεωστὶ δημοσιευθεὶς γυναικεῖος κορμός, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὴν δεξιὰν μορφὴν τῆς μετόπης XIX[1].

Τὸν ἀριθμὸν τῶν μετὰ βεβαιότητος εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ἀνηκόντων τεμαχίων νομίζω ὅτι δυνάμεθα κατά τι νὰ αὐξήσωμεν. Πρὸ παντὸς ἐνταῦθα ἀνήκει τὸ ὑπ᾽ ἀριθ. 709 τεμάχιον. Εἶναι τὸ ὀπίσθιον μέρος ἀνορθουμένου ἵππου ἢ Κενταύρου (ἴδ. πίν. 10 εἰκ. 3). Τὰ στιφρότερα μέλη ὑποδηλοῦσι Κένταυρον (τὰ σώματα τῶν ἵππων εἶναι πάντα εὐμηκέστερα), τοῦτο δὲ ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ παντελῶς κατὰ τὸ ἄκρον τῆς μετόπης θέσις τοῦ σώματος τοῦ ἵππου, προφανῶς ἵνα οἰκονομηθῇ χῶρος πρὸς παράστασιν καὶ ἄλλης τινὸς μορφῆς εἴτε Λαπίθου ἀνδρὸς εἴτε γυναικός. Πιθανωτέραν ὅμως καθιστᾷ τὴν παραδοχὴν συμπλέγματος μαχομένων τὸ ὅτι ὁ Κένταυρος ψαύει τὸ ἔδαφος μόνον μὲ τὴν ἀριστερὰν ὀπισθίαν ὁπλήν. Ἀπέδειξα δὲ νομίζω ἀλλαχοῦ ὅτι οὐδὲν δικαιολογεῖ τὴν παραδοχὴν Κενταυρομαχιῶν κατὰ τὴν βορείαν πλευράν[2], ὑπολείπεται λοιπὸν μόνη ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ καὶ τὸ ζήτημα εἶνε τώρα εἰς ποίαν μετόπην ἀνῆκε τὸ ἡμέτερον τεμάχιον.

Ἐπιπολαίως θεωρῶν τις τὰ σχεδιογραφήματα τοῦ Carrey δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὁρίσῃ ἂν τὸ ἡμέτερον

[1] Festschrift für J. Overbeck σελ. 73 ἑξ.

[2] *Αἱ μετόπαι τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ναῶν, πραγματεία περὶ διακοσμητικῆς γλυπτικῆς* (ῥωσσιστί), Dorpat 1892 σελ. 93 ἑξ. Πρβλ. τὴν ὑπ᾽ ἐμοῦ ἀγγελίαν τοῦ βιβλίου ἐν τῇ Berl. phil. Wochenschrift 1893 στ. 784. Καὶ ἂν ἀκόμη θεωρήσῃ τις τοὺς βίᾳ ὁρμῶντας Κενταύρους B. C. E. (Michaelis πίν. IV) ὡς σχεδιογραφήματα ἀπεικονίζοντα βορείας μετόπας τοῦ Παρθενῶνος, ὅπερ ἐγὼ ἀποκρούω, πάλιν δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ Κενταυρομαχίας, ὡς ἐνόμισαν νεωστὶ ὁ Tarbell καὶ Bates ἐν Americ. Journ. of Archæol. 1893 σ. 23. Οὗτοι μάλιστα ὁρίζουσι καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλακῶν εἰς 11.

τεμάχιον εἰς τὸν Κένταυρον τῆς μετόπης XI ἢ XXV πρέπει νἀποδοθῇ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἔτι διαγινωσκομένη ἀνύψωσις τοῦ δεξιοῦ ὀπισθίου σκέλους ὑποδεικνύει τὴν XI μετόπην, σαφέστερον δὲ τοῦτο καθίσταται διὰ τοῦ ἰδιαιτέρου σχηματισμοῦ τῆς οὐρᾶς, διότι αὕτη δὲν ἐξεκρούσθη μέχρις ἐξαλείψεως παντὸς αὐτῆς ἴχνους, ὡς ἤθελέ τις νομίσει κρίνων ἐκ τοῦ σχεδιογραφήματος, εἰς τὸ ὁποῖον οὔτε κατὰ τὴν εἰς τὸ σῶμα πρόσφυσιν οὔτε ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς μετόπης διατηρεῖται ἴχνος τι, ἀλλὰ κατέρχεται παρὰ τὸ ἀριστερὸν σκέλος, ὡς δύναταί τις νὰ βεβαιωθῇ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου (τὸ ἐλλεῖπον νῦν ἄκρον τῆς οὐρᾶς ἤγγιζε πιθανῶς τὸ δεξιὸν ὀπίσθιον σκέλος ἔσωθεν). Ἡ οὐρὰ ἦτο προωρισμένη νὰ χρωματισθῇ, διότι οὐδὲν ἴχνος ὑποδείξεως τῶν τριχῶν παρουσιάζει, ἐν τῇ σημερινῇ δὲ αὐτῆς καταστάσει φαίνεται ὡς ἐξόγκωσίς τις, εὐκόλως διαλανθάνουσα τὸν παρατηρητήν· ὅλως διόλου ὅμως καὶ ὁ Carrey δὲν παρέβλεψεν αὐτὴν πιστεύω, ὡς εἰκάζω ἐκ τοῦ πλατυτέρου πως σχηματισμοῦ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους ἐν τῷ ἰχνογραφήματι αὐτοῦ.

Εἰς τὴν μετόπην ταύτην ἀνήκουσιν ἐξάπαντος τὰ ὑπ' ἀρ. 796 καὶ 734 τεμάχια. Τὸ πρῶτον εἶνε μέρος τῆς ἀσπίδος τοῦ Λαπίθου μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ πήχεως τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ μετὰ τῆς χειρὸς τοῦ Κενταύρου, ἥτις ἁρπάζει τὴν ἀσπίδα ἐκ τοῦ ἄκρου τεμάχιον δὲ καὶ τοῦ βραχίονος διετηρήθη ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πλευρᾷ τῆς ἀσπίδος ἥτις ἐν τῇ μετόπῃ δὲν εἶνε ὁρατή. Ἡ ἀσπὶς μὲ τὸν ἀριστερὸν πῆχυν ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων εἶνε τόσον χαρακτηριστική, ὥστε ἀποκλείεται πᾶσα ἀμφιβολία περὶ τῆς ταὐτότητος πρὸς τὴν μετόπην XI[1]. Τὸ δεύτερον τεμάχιον[2] εἶνε ἡ ἀριστερὰ ὠλένη τοῦ Λαπίθου, τοῦ ὁποίου ὁ βραχίων ἀπεκόπη ἀμέσως ὄπισθεν τοῦ ὀχάνου ἅτε μὴ συνεχόμενος πρὸς τὴν ἀσπίδα· τὸ ἀποκοπὲν μέρος προσαρμόζεται καλῶς καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ διχαλωτοῦ μυὸς δεικνύει σαφῶς τὴν βιαίαν πρὸς τὰ ἔξω συστροφὴν (πίν. 10 εἰκ. 1). Πρὸς τούτοις διεσώθη εἷς δεξιὸς πῆχυς μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἁρμοῦ τῆς χειρὸς πιπτούσης χλαμύδος (ἀρ. 826), ἥτις ἀναμφιβόλως ἀνῆκεν εἰς τὸν αὐτὸν νεανίαν. Ἡ χεὶρ ἦτο ἔνθετος ἐξειργασμένη ἐξ ἰδιαιτέρου τεμαχίου. Ἐν τῷ σχεδιογραφήματι τοῦ Carrey λείπει ἀπὸ τοῦ Λαπίθου ἡ δεξιὰ διὰ τοῦ ξίφους βεβαίως ὡπλισμένη χεὶρ καὶ ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ δεξιὰ δὲν ἦτο ὁρατὴ εἰς τὸν σχεδιογραφοῦντα Carrey ἐκ τῆς θέσεως ἣν ἔλαβε, φαίνεται ὅτι εἶχε πέσει πρότερον ἤδη. Ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς χειρὸς ὅμως κεῖται νέα ἀπόδειξις περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ ὑπὸ Carrey σχεδιογραφηθέντος πήχεως καὶ τοῦ ἡμετέρου τεμαχίου (ἴδ. πίν. 10 εἰκ. 2). Κατὰ ταῦτα ἡ μετόπη XI (πρβλ. πίν. 11) εἶναι ἡ πρώτη τῶν ἀπολεσθεισῶν, ἐξ ἧς μετὰ θετικότητος δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τεμάχια ἀμφοτέρων τῶν μορφῶν. Ἀναμφιβόλως δὲ αὕτη εἶνε μία τῶν τολμηρότατα συντεθεισῶν. Ναὶ μὲν ἡ ἐχομένη τῆς ἀσπίδος τοῦ ἐναντίου χείρ, ἥτις ζητεῖ ν' ἀποστερήσῃ αὐτὸν τοῦ ἀμυντικοῦ ὅπλου, εἶνε τρόπος παραστάσεως γνωστὸς ἤδη ἐξ ἄλλων μνημείων, ἀλλ' ἐφ' ὅσον γινώσκω δὲν ἀπεικονίζεται τοῦτο ἀλλαχοῦ μετὰ τοσαύτης ζωηρότητος. Ἂς παραβάλῃ τις π. χ. τὴν ἀσθενῆ ἀπομίμησιν ἐν τῇ δυτικῇ ζωφόρῳ τοῦ λεγομένου Θησείου (δεύτερον σύμπλεγμα ἐκ δεξιῶν)[1]. Ἡ σπασμωδικὴ ἕλξις τοῦ δεξιοῦ ὀπισθίου σκέλους καὶ ἡ συστολὴ τῆς οὐρᾶς χαρακτηρίζουσιν ἐξαιρέτως τὴν ὀδύνην καὶ ἀγωνίαν τοῦ Κενταύρου. Ἡ συστολὴ τῆς οὐρᾶς ἀπαντᾷ δὶς ἔτι εἰς τὰς μετόπας τοῦ Παρθενῶνος, εἰς III καὶ VII, ὅπου ὁμοίως ὁ Κένταυρος εὑρίσκεται εἰς στενόχωρον θέσιν. Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 713 τεμαχίῳ (ἴδ. πίν. 10 εἰκ. 5) μετὰ θετικότητος νομίζω ὅτι πρέπει νἀναγνωρίσωμεν τὸ ἄνω μέρος τοῦ κορμοῦ τῆς γυναικείας μορφῆς δεξιὰ ἐν τῇ μετόπῃ XXI. Τὸ ἔνδυμα καταπίπτει ἐντελῶς ἀναλόγως πρὸς τὸ σχεδιογράφημα ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, ἐλεύθερον ἀφῖνον τὸ στῆθος, ὁ δεξιὸς βραχίων ἦτο ἀνυψωμένος ὀλίγον, ὁ ἀριστερὸς δέ, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς μασχάλης, πρέπει νὰ ἦτο ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ τοῦ σώματος χωρὶς νὰ εἶνε καὶ ἀνυψωμένος, ἡ κεφαλὴ ἦτο πρὸς τὰ δεξιὰ (τῷ ὁρῶντι) ἐστραμμένη, ἄρα τὸ πᾶν συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἐν λόγῳ σχεδιογράφημα (πρβλ. πίν. 11)[2].

[1] Εἰς τοῦτο τὸ τεμάχιον μὲ κατέστησε προσεκτικὸν ὁ Ι. Σμιρνώφ. Ἀλλ' ὡς ἐπείσθην βραδύτερον, τὸν προσήκοντα καθορισμὸν τοῦτο ἔλαβεν ἤδη ὑπὸ Ἀρθούρου Smith ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτοῦ.

[2] Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Ι. Σμιρνώφ.

[1] Περὶ τῆς σχέσεως τῆς δυτικῆς ζωφόρου τοῦ Θησείου ἴδε τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν μελέτην μου ἐν σ. 130 σημ. 1.

[2] Ὁ ἰχνογράφος ἔπρεπε νἀπεικονίσῃ τὸν κορμὸν μᾶλλον ἐκ δε-

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων τριῶν κορμῶν, ὧν ὁ καθορισμὸς ἐθεωρήθη βέβαιος ὑπὸ τοῦ Michaelis, ἀπονέμει οὗτος μετὰ δισταγμοῦ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ διὰ M, N καὶ P σημειούμενα τεμάχια εἰς τὰς μετόπας XVI, XVII καὶ XXIII τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς[1]. Τοῦτο εἶνε ἀναμφιβόλως ὀρθὸν ὡς πρὸς τὸ N (νῦν ὑπ' ἀρ. 712), ὡς ἐπείσθην μετ' ἀκριβῆ ἐξέτασιν (ἴδ. πίν. 10 εἰκ. 4 καὶ πίν. 11 μετόπη XVII). Ἡ ἰδιάζουσα νῦν ἀνεξήγητος φαινομένη καταβίβασις τοῦ δεξιοῦ ὤμου καὶ ἡ ὕψωσις τοῦ ἀριστεροῦ, ἐνῷ τὰ σκέλη μικράν τινα κίνησιν δεικνύουσιν, εἶνε ὅλως διόλου ἡ αὐτὴ καὶ ἡ παρὰ Carrey, πρέπει μόνον νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ μορφὴ δὲν ἵστατο παραλλήλως πρὸς τὴν πλάκα τῆς μετόπης, ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις κρίνων ἐκ τοῦ σχεδιογραφήματος, ἀλλ' ἐν ὀξείᾳ γωνίᾳ, ἐν τῇ θέσει δὲ ταύτῃ ἡ ῥάχις φαίνεται λίαν ὑπογεγλυμμένη καὶ ἐξέχουσα τῆς πλακὸς τῆς μετόπης. Ἡ χλαμὺς πλὴν ὀλίγων τινῶν ἰχνῶν ἐξεκρούσθη μετὰ τοῦ ἐδάφους τῆς μετόπης.

Τὸ τεμάχιον M (ὑπ' ἀρ. 708) μοὶ φαίνεται πολὺ ἀμφίβολον ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν μετόπην XVI. Τὸ δεξιὸν σκέλος ἦτο πολὺ ἀνυψωμένον, πιθανῶς δὲ ἐστηρίζετό που, καὶ ἡ κίνησις τοῦ κορμοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο διάφορος, μᾶλλον δὲ ὅτι ἀνῆκεν εἰς ἄνδρα ἐφορμῶντα πρὸς τἀριστερὰ (τῷ ὁρῶντι) παρὰ ποδὸς ὑποχωροῦντα, χλαμύδος ἴχνος οὐδὲν διεσώθη. Εἰς τὴν μετόπην ταύτην θ' ἀπένεμον μᾶλλον τὸ ὑπ' ἀρ. 716 τεμάχιον, τοὐλάχιστον ἡ θέσις τῶν σκελῶν δὲν θὰ ἀντέκειτο εἰς τοιαύτην παραδοχήν, θὰ ὑπεστήριζον δὲ αὐτὴν τὰ σαφῆ ἴχνη χλαμύδος μεταξὺ τῶν σκελῶν· ἐν τούτοις τὸ τεμάχιον εἶνε παραπολὺ μικρὸν καὶ παραπολὺ κακῶς διεσώθη ἢ ὥστε ἀσφαλῆ συμπεράσματα νὰ δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν. Κατὰ λάθος ἀπεικονίσθη ἐν πίν. 11 ἀντὶ τῆς μετόπης ταύτης ἡ XXIII μετά τινος μὴ ἀνηκούσης ἐνταῦθα κεφαλῆς.

Τὸ τεμάχιον P (703) βεβαίως δὲν ἀνήκει εἰς τὴν μετόπην XXIII, διότι τὰ διασωθέντα λείψανα διαφέρουσι κατὰ πάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ σχεδιογραφήματος τοῦ Carrey, ὅστις ὡς πείθεταί τις κατ' ἐπανάληψιν, ἐσχεδιογράφει ἐπιπολαίως μὲν ἀλλ' ἀκριβῶς[1]. Παρὰ τῷ Carrey τὸ δεξιὸν σκέλος εἶνε σχεδὸν κάθετον, τὸ ἀριστερὸν πολὺ ἀνυψωμένον, εἰς δὲ τὸ τεμάχιον τὸ μὲν δεξιὸν ἦτο μᾶλλον ἐγκάρσιον, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὀλιγώτερον ἀνυψωμένον· εἰς τὸ ἰχνογράφημα ἐπίσης εἶνε τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος κατὰ πρόσωπον, χλαμὺς δὲ πίπτει κατὰ πτυχὰς διακεκομμένας ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καὶ μηροῦ, γίνεται δὲ πάλιν ὄπισθεν τῆς ῥάχεως ἀριστερὰ ὁρατή· τοὐναντίον τὸ τεμάχιον παρέχει τὴν ἐντύπωσιν μορφῆς πρὸς τὰ δεξιὰ κινουμένης, καθόσον ἡ μὲν χλαμὺς πίπτει κατὰ πλατείας παραλλήλους πτυχὰς ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ (νῦν μὴ σωζομένου) βραχίονος χωρὶς νὰ σκεπάζῃ τὸν μηρόν, κατόπιν δὲ ἐμφανίζεται οὐχὶ ὄπισθεν τῆς ῥάχεως, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν σκελῶν, τέλος δὲ λείπει ἀπὸ τῆς πλακὸς τῆς μετόπης πᾶν ἴχνος ἀγγείου, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα θὰ ἦσαν ὁρατά, ἂν τὸ τεμάχιον P ἀνῆκεν εἰς XXIII.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ P δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ καὶ εἰς οὐδεμίαν τῶν ὑπὸ Carrey σχεδιογραφηθεισῶν μετοπῶν, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸ μετά τινων ἄλλων τεμαχίων μὴ ἀνῆκον εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευράν.

Β′ Η ΒΟΡΕΙΑ ΠΛΕΥΡΑ

Προκειμένου περὶ μεγαλειτέρων τεμαχίων, τὰ ὁποῖα βέβαιον εἶνε ὅτι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, ἐκ τῶν προτέρων ἡ πιθανότης εἶνε μεγάλη ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὴν βορείαν πλευράν· διότι ἐνταῦθα αἱ πλεῖσται μετόπαι λείπουσιν ἐντελῶς. Μετὰ πλήρους δὲ βεβαιότητος δύναται τοῦτο νὰ λεχθῇ περὶ ἐκείνων τῶν τεμαχίων, εἰς τὰ ὁποῖα διεσώθη τμῆμά τι τῆς πλακὸς τῆς μετόπης, διότι εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αἱ πλάκες ὑπάρχουσιν, ἐκ δὲ τῆς δυτικῆς μικρά τινα μόνον, ἀσήμαντα ὅλως, τεμάχια λείπουσι.

Ἐπὶ τῇ βάσει τούτου τοῦ ἀσφαλοῦς κριτηρίου πρέπει ν' ἀπονεμηθῶσιν εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τἀνωτέρω μνημονευθέντα τεμάχια M, P, ἔπειτα τὸ G[2], H (1119), J (715) καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 710[3],

ξιῶν· προσέθηκε δὲ καὶ μικρὸν κράσπεδον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, τὸ ὁποῖον δὲν βλέπω οὔτε ἐν τῷ σχεδιογραφήματι τοῦ Carrey οὔτε ἐν τῷ σωζομένῳ κορμῷ.

[1] Ἴδ. σελ. 134 καὶ 136. Atlas πίν. 4.

[1] Ἴδ. Furtwaengler, Meisterwerke der griech. Plastik σελ. 223 ἑξ.

[2] Τὸ τεμάχιον τοῦτο δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω

[3] Τὸ τεμάχιον τοῦτο δὲν ἀπεικονίσθη δυστυχῶς.

ἔτι δὲ καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 717 (τεμάχιον βράχου μετὰ τῆς διασωθείσης κάτω γωνίας τῆς πλακὸς τῆς μετόπης, ἐπειδὴ πολὺ μικρὰ εἶνε ἡ πιθανότης ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων ἀπεσπάσθησαν ἐκ μετοπῶν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς — τὰ ἀνάγλυφα ταύτης τῆς πλευρᾶς φαίνεται ὅτι κατεστράφησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον —, διὰ δὲ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦτο ἀποκλείεται ὅλως διόλου, διότι τὰ σωζόμενα ἴχνη τῆς προσαρμογῆς ἀποδεικνύουσι σαφῶς, ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος τεμάχια δὲν δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ἐνταῦθα. Τέλος πρέπει νὰ θεωρηθῇ εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν ἀνήκουσα καὶ ἡ ἐνταῦθα ἀπεικονιζομένη (πίν. 10 εἰκ. 6) κράνος φέρουσα κεφαλή, διότι ἐκ τῶν σωζομένων Λαπιθομαχιῶν δὲν δικαιούμεθα νὰ προϋποθέσωμεν Λαπίθην κράνος φέροντα.

Ἐν συνόλῳ ἔχομεν λοιπὸν τώρα, προσθέτοντες καὶ τὰ πρότερον ἤδη μετὰ βεβαιότητος εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν ἀποδοθέντα A, D καὶ F[1], ἕνδεκα μεγαλείτερα καὶ μικρότερα τεμάχια τῆς σειρᾶς ταύτης[2], ἅτινα πρὸς ἴσον ἢ σχεδὸν ἴσον ἀριθμὸν μετοπῶν ἀναλογοῦσιν.

Οὐδὲν τῶν μνημονευθέντων τεμαχίων ἐπικυρώνει τὴν διαδεδομένην γνώμην, ὅτι ἡ βορεία πλευρὰ διεκόπτετο ὑπὸ Κενταυρομαχιῶν, ὅπερ προηγουμένως ἤδη νομίζω ὅτι ἀπέδειξα, ἀποκλείσας διὰ διαφόρους λόγους τὰ σχεδιάσματα τοῦ d'Otière (παρὰ Michaelis πίν. 4 A, B, E) καὶ ἐν τῷ A ἀναγνωρίσας ἄνδρα μὲ ἵππον, πρὸς ὃ συνεφώνησε μετ' ἐμοῦ καὶ ὁ καθηγητὴς Löschcke ἐξετάσας ἀπὸ κοινοῦ τὸ πρωτότυπον. Ἐξέφρασα δὲ προσέτι τὴν γνώμην ὅτι αἱ μετόπαι II-XXVIII ἀπετέλουν ἑνιαίαν ἀδιάκοπον σειράν, καθ' ἣν ἐν ἀρχῇ μὲν παριστάνοντο σκηναὶ ἀποχαιρετισμοῦ καὶ παρασκευῆς πρὸς πόλεμον (μετόπη III καὶ τεμάχιον F), κατόπιν δὲ ἐπεισόδια ἐκ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου (A καὶ D) καὶ τέλος ἀντικείμενα ἐκ τῆς Ἰλίου πέρσεως (XXIV-XXVIII)[3].

Ἡ παρὰ Michaelis μὴ ἀπεικονιζομένη δευτέρα μετόπη δεικνύει ὀλίγα μόνον λείψανα δύο ἀνδρικῶν μορφῶν. Αὗται εἶνε πολὺ ἀπομεμακρυσμέναι ἀλλήλων, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀνῆκον εἰς σύμπλεγμα μαχομένων. Ἡ δεξιὰ μορφὴ φαίνεται ὅτι κάμπτεται πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ τὸ σκέλος ἔχει ἀνυψωμένον (;) — ἀκουσίως θὰ ὑπέθετέ τις ὅτι ἐνδύεται κνημίδας ἢ ὅτι περὶ τοιοῦτόν τι καταγίνεται. Ἡ δεξιὰ μορφὴ τῆς μετόπης III φαίνεται ὅτι κάθηται καὶ οὐχὶ ὅτι ἵσταται ὡς παρὰ Michaelis (πίν. 4).

Τὰ ἐνταῦθα ἀναφερόμενα τεμάχια εἶνε παραπολὺ ὀλίγα ἢ ὥστε νὰ ἐπιτρέπωσιν ἑρμηνείαν τῶν ἀρχικῶν ὁλοκλήρων μορφῶν, ἐν τούτοις δυνάμεθα ἐξαιρέσει τινῶν, ὧν ἡ θέσις μένει ἀόριστος (G καὶ H), νὰ διακρίνωμεν ἄλλας, αἵτινες βεβαίως εἶχον στάσιν ἤρεμον, ἑπομένως ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σειρᾶς (710), καὶ μαχομένους τινὰς (M καὶ P), οἵτινες πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ μέσον ἢ τὸ τέλος αὐτῆς (πρὸ τῆς μετόπης XXIV). Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ μάλιστα τοῦ τεμαχίου P δυνάμεθα καὶ περαιτέρω νὰ χωρήσωμεν· αἱ χαρακτηριστικαὶ παράλληλοι πτυχαὶ ὑποδεικνύουσιν ὑψωμένον καὶ τεταμένον βραχίονα, ἡ διαγώνιος δὲ αὐτῶν διεύθυνσις κίνησιν βιαίαν πρὸς τἀριστερά. Ἀναπληρούμενος ὁ ἀριστερὸς βραχίων φθάνει πρὸς τὰ ἄνω παραπολὺ ὑψηλὰ ἢ ὥστε νὰ δυνηθῇ ν' ἁρπάσῃ τὸν ἐναντίον ἐκ τοῦ λαιμοῦ (τὸ λοφίον τοῦ κράνους τοῦ ὀρθοῦ ἱσταμένου ἐχθροῦ νὰ συλλάβῃ δὲν θὰ εἶχε νόημα). Ζητοῦντες δὲ νῦν ὁμοίαν μορφὴν μεταξὺ τῶν διασωζομένων μετοπῶν, εὐκόλως εὑρίσκομεν αὐτήν· εἶνε αὕτη ὁ Λαπίθης τῆς μετόπης VII. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν περιμένομεν Κενταυρομαχίαν, θὰ ὑπεθέτομεν ἀντὶ τοῦ Κενταύρου ἵππον ἀνορθούμενον, τὸν ὁποῖον ἐκ τοῦ χαλινοῦ ἁρπάζει ὁ ἀνήρ. Πρὸς τούτοις δὲ πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ὁ ἀνὴρ τοῦ τεμαχίου P πλησιάζει τὸ ἄκρον τῆς μετόπης πολὺ μᾶλλον ἢ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Λαπίθης, ὑπελείπετο ἑπομένως διὰ τὸν ἵππον περισσοτέρα θέσις παρὰ διὰ τὸν Κένταυρον. Ἐκ τῶν προτέρων ὅμως ἤδη ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν δεύτερον ἄνδρα καὶ ἵππον[1].

Τὴν XXIX μετόπην ἄλλοτε ἤδη ἐξήγησα ὡς

[1] Ἴδ. Berl. phil. Wochenschrift 1893 στ. 785. Πρὸς τὸ τεμάχιον F πρβλ. δυτικῆς ζωφόρου εἰκ. 12 καὶ 29.

[2] M, P, G, H, J, ἀρ. 710, 717, A, D, F καὶ ἡ τὸ κράνος φέρουσα κεφαλή.

[3] Berl. phil. Wochensch. 1893 στ. 820.

[1] Ἐπειδὴ τὸ τεμάχιον A ἐξήγησα ὡς Ὀδυσσέα ἢ Διομήδη μεθ' ἵππου τοῦ Ῥήσου. Πρβλ. πρὸς τὸ τεμάχιον τοῦτο πλὴν τῆς μετόπης τοῦ Θησείου ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς V καὶ ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Michaelis εἰκ. 15) καὶ ζωφόρον τοῦ μνημείου τῶν Νηρηΐδων (Monumenti ined. X, πίν. XIV εἰκ. 40).

Σελήνην, συμφωνεῖ δὲ μετ' ἐμοῦ ἐν τούτῳ ἤδη ὁ καθηγητὴς Löschcke. Ἐκ τούτου ὅμως ἐξάγεται ὡς νομίζω ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ μετόπῃ τῆς σειρᾶς ταύτης ἔχομεν τὸν Ἥλιον, οἱονεὶ ὡς ἀρχὴν καὶ τέλος τῶν ἐν τῷ μεταξὺ περιλαμβανομένων σκηνῶν[1]. Ὁ ἵππος ἐχαρακτηρίσθη ἀναμφιβόλως ὡς κατερχόμενος, διότι ἐνῷ ἡ σωζομένη ὁπλὴ τοῦ ὀπισθίου ποδὸς σαφῶς ἀναγνωρίζεται ὡς ἱσταμένη ἐπὶ βράχου, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὴν δεξιὰν ἤδη κάτω τοῦ ἄκρου τῆς μετόπης, ἡ δὲ κεφαλὴ κλίνει ὡς ἡ βόσκοντος ἢ πίνοντος ἵππου. Τοῦτο λοιπὸν ὡς καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς παραδοχῆς δύο ἀπέναντι ἀλλήλων οὕτω καθημένων μορφῶν, ὡς φαίνεται παρὰ τῷ Michaelis, μὲ ὡδήγησαν πρὸ πολλοῦ ἤδη εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐξήγησιν[2]. Ἐπιβεβαίωσιν τῆς γνώμης μου εὗρον ἐν τῇ δυστυχῶς ἐλλιπῶς σωζομένῃ Σελήνῃ τῆς βάσεως τῆς Παρθένου, ἰδίως δὲ ἐν τῇ ὑπὸ Heidemann δημοσιευθείσῃ παραστάσει ἀγγείου[3]. Ἐσχάτως ἔσχον εὐκαιρίαν, ὅσον ἠδυνάμην διὰ καλοῦ διόπτρου, νὰ ἐξετάσω τὸ πρωτότυπον κάτωθεν, καὶ πιστεύω ὅτι ἀνεγνώρισα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἵππου καὶ ἐγγύτερον εἰς τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ μέρος ἴχνη πτυχῶν γυναικείου ἐνδύματος. Τὸ ἀνάγλυφον καλύπτεται, ὡς καὶ πᾶσα ἡ βορεία πλευρά, ὑπὸ λειχήνων, μόνον δὲ δεξιὰ ὑπεράνω τῆς ῥάχεως τοῦ ἵππου μένει χῶρος τις ἀκάλυπτος. Τοῦτο δὲ τὸ γυμνὸν μέρος παρεπλάνησε φαίνεται τὸν ἰχνογράφον τοῦ Michaelis νὰ παραδεχθῇ ἐνταῦθα μορφὴν καθημένην μὲ τὴν ῥάχιν πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἵππου, ὅπερ ὅμως δὲν εἶνε ἀληθές[4]. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχε τοιαύτη καθημένη μορφὴ ἐνταῦθα, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσι τὰ ἴχνη τῶν σκελῶν αὐτῆς, διότι ἐκ τοῦ μέσου τοῦ σώματος τοῦ ἵππου πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἡ ἐξωτερικὴ πλευρὰ ὅλως διόλου ἀπερράγη καὶ τὸ σωζόμενον πρόσθιον σκέλος τοῦ ἵππου δὲν εἶνε τὸ

[1] Berl. phil. Wochensch. 1893 στ. 820.

[2] Πρὸς τὸν καθηγητὴν Löschcke ἀνέφερα τὴν γνώμην μου ταύτην ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1887.

[3] Mitth. a. d. Antikensammlungen in Ober-und Mittelitalien, πίν. III 2. Ἡ παράστασις αὕτη καὶ ἡ Σελήνη τῆς βάσεως τῆς Παρθένου συμπαρεβλήθησαν ἤδη ὑπὸ Löschcke Arch. Zeit. 1884 στ. 97 - 98.

[4] Τὰς παρατηρήσεις μου ἐπεβεβαίωσεν ὁ Gillieron, ὅστις ὅμως εἶνε τῆς γνώμης ὅτι δὲν εἶνε τοῦ κόπου ἄξιον νὰ ἰχνογραφηθῇ αὖθις τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο κάτωθεν, μᾶλλον δὲ πρέπει ν' ἀπεικονισθῇ ἐγγύθεν.

δεξιὸν ὡς ὁ Robert νομίζει[1], ἀλλὰ τὸ ἀριστερὸν ὅπερ ἐγγύτερον εἶνε εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς παραστάσεως. Δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἂν τὸ δεξιὸν σκέλος παραλλήλως πρὸς τὸ ἀριστερὸν ἐξετείνετο ἢ ἂν καμπτόμενον εἰς τὸ γόνυ συνεστέλλετο πρὸς τὰ ὀπίσω, πιθανώτερον ὅμως μοὶ φαίνεται τὸ πρῶτον. Ὡς ἀνέφερα ὁ ἵππος ἐμποιεῖ ὅλως διόλου τὴν ἐντύπωσιν πίνοντος καὶ οὐχὶ τοῦ ἐν ἀδυναμίᾳ καταπίπτοντος, ὡς θέλει ὁ Robert[2]. Πλὴν τῆς γενικῆς ἐντυπώσεως τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἀπαιτεῖ καὶ ἡ σθεναρῶς ἀνυψουμένη οὐρά, ἐνῷ ἂν ἡ γνώμη τοῦ Robert ἦτο ὀρθή, ἡ οὐρὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνεσταλμένη. Διὰ τοῦτο πιστεύω ὅτι ὁ Robert παρέχων νέαν ἐξήγησιν τῆς γραφῆς τοῦ Πολυγνώτου δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ εἰς τοῦτο τὸ ἀνάγλυφον.

Γ' Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ

Ἐξετάσας τὰς μετόπας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπὸ φωτισμὸν ἄλλοτε ἄλλον, ἐπείσθην ὅτι ἡ ὑπ' ἐμοῦ γενομένη περιγραφὴ αὐτῶν[3] (ὡς πρὸς τὴν ἐξήγησιν συμφωνῶ μετὰ τοῦ Robert πλὴν μόνον εἴς τινας λεπτομερείας) εἰς δύο περιπτώσεις δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ πραγματικόν. Τοῦ Robert τὴν γνώμην, ὅτι ἐν τῇ μετόπῃ VI ὁ Ζεὺς παρίσταται πολεμῶν πρὸς δύο ἐναντίους, καὶ τώρα δὲν δύναμαι νὰ συμμερισθῶ, ἐπείσθην ὅμως ὅτι τὰ παρὰ Michaelis ἐν τῇ ἄνω δεξιᾷ γωνίᾳ ἀσαφῶς ἀποδιδόμενα ἴχνη δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φθορὰ τοῦ ἐδάφους τῆς μετόπης, ὡς ἐδέχθην ἐγὼ βασιζόμενος εἰς τὸ σχεδιογράφημα, ἀλλ' ὅτι πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν ἐνταῦθα τεμάχιον προφανῶς προβάλλον. Τὸ λείψανον ὅμως Γίγαντος δὲν δύναται νὰ εἶνε τοῦτο, διότι τὸ τεμάχιον εἶνε πολὺ ὑψηλόν, ἀλλ' οὔτε ὡς ἔμβλημα τοῦ Διὸς π. χ. ὡς ἀετὸς δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, διότι εἶνε παραπολὺ μέγα. Ἡ στρογγύλη καὶ ἄκομψος αὐτοῦ μορφὴ (ἡ ἰχνογράφησις παρὰ Michaelis εἶνε ἐντελῶς ἀνακριβής) κάμνει αὐτὸ νὰ ὁμοιάζῃ μᾶλλον πρὸς τμῆμα βράχου, ἐν τούτοις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ

[1] Die Iliupersis des Polygnot (17tes hallisches Winkelmannsprogramm) σελ. 60.

[2] Αὐτόθι.

[3] Αἱ μετόπαι τῶν Ἑλληνικῶν ναῶν, σελ. 79-86. Berl. phil. Wochensch. στ. 733.

Ζεὺς (εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξήγησιν ἐμμένω) δὲν θὰ ἐκράτει αὐτὸν διὰ τοῦ βραχίονος, ὡς ὁ Ποσειδῶν συχνάκις πράττει, ἀλλὰ θὰ τὸν ἤγγιζε μόνον διὰ τῆς ἀριστερᾶς· ἀνάλογον τούτου θὰ εἴχομεν ἐν τῇ μεσαίᾳ μορφῇ τῆς ἀνατολικῆς ζωφόρου τοῦ λεγομένου Θησείου.

Ἡ κυματίζουσα κόμη ἐνθυμίζει ὀλίγον μόνον χαίτην λέοντος καὶ ὑπὸ τὸν δεξιὸν πόδα τοῦ θεοῦ δύναταί τις νὰ ἴδῃ βέβαια ἴχνη ἐνδύματος· ταῦτα ὅμως τὰ γνωρίσματα ὀλίγον ἁρμόζουσιν εἰς τὸν Ἡρακλέα. Τὰ ἴχνη ἐξ ὧν ὁ Michaelis ὡρμήθη νὰ δώσῃ εἰς τὸν Γίγαντα τῆς μετόπης III ἀσπίδα, δυσκόλως δύνανται ν' ἀνήκωσιν εἰς τοιαύτην, διότι ἡ ἀσπὶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο πολὺ μεγάλη — ἡ χεὶρ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὸ ὄχανον, ὅπερ θὰ ὑπεθέτομεν ὑπάρχον εἰς τὸ ἄκρον.

Ἐν τῇ μετόπῃ XXVII δύο μόνον μορφαὶ ἀναγνωρίζονται σαφῶς, ἀριστερὰ μὲν γυνὴ (εἶνε ἐν ζωηροτέρᾳ πως στάσει ἢ παρὰ Michaelis), δεξιὰ δὲ ἀνὴρ μὲ ἀσπίδα καὶ στρῶμα[1] ὡς ὑποθέτω. Ἂν δὲ ἐν τῷ μέσῳ εὑρίσκετο ἐν γένει ἀνθρωπίνη τις μορφή, δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποφασίσω. Νομίζω ὅτι τοῦτο καὶ ἄλλα πολλά, καὶ τὸ ζήτημα ἔτι ἂν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν μάχαι πρὸς Ἀμαζόνας — πιθανώτερον — ἢ πρὸς βαρβάρους παριστάνοντο, δύνανται νὰ ἐξακριβωθῶσι μόνον διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν πρωτοτύπων. Εὐχῆς ἔργον εἶνε νὰ καταστῇ εἴς τινα δυνατὴ ἡ ἐξέτασις αὐτή.

Περὶ τῆς χρονολογίας τῶν μετοπῶν παρατηρεῖ ὁ Robert τὰ ἑξῆς[2]: «Ὁ Dörpfeld παρετήρησεν εὐστόχως (Mitth. d. athen. Inst. 1892 σελ. 173) ὅτι αἱ μετόπαι ἦσαν ἤδη προωρισμέναι διὰ τὸ κτίσμα τοῦ Κίμωνος· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐδόθησαν πρὸς ἐξεργασίαν μεταξὺ τοῦ 470 καὶ 460, ἄρα κατὰ τὴν σχεδίασιν αὐτῶν τοὐλάχιστον εἶνε ἀρχαιότεραι τῆς ἐν τῇ λέσχῃ Πολυγνώτου γραφῆς. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ὁ Ἀττικὸς γλύπτης δὲν ἐπωφελήθη τὴν γραφὴν τοῦ Πολυγνώτου, οὗτος ἑπομένως δὲν ἐφεῦρε τὸ ἐπεισόδιον, ὅπερ καθ' ἑαυτὸ δὲν θὰ ἦτο ἀπίθανον, ἀλλ' ὑπῆρχε τοῦτο ἐν ποιητικῇ τινι πηγῇ, ἣν ἐπωφελήθη ὅ τε Πολύγνωτος καὶ ὁ γλύπτης τῶν βορείων μετοπῶν καὶ ἥτις τότε τόσον δημοτικὴ ἦτο, ὥστε ἀμφότεροι οἱ καλλιτέχναι ἠδύναντο νὰ προϋποθέσωσι τὴν γνῶσιν αὐτῆς παρὰ τῷ δημοσίῳ». Ὁ Dörpfeld ὅμως ἐπιφέρει τὴν εἰκασίαν αὐτοῦ μετὰ μεγίστης ἐπιφυλάξεως. «Βεβαίως, λέγει, δύναται νὰ θεωρηθῇ δυνατὸν ὅτι λίθοι τινὲς ἐκ τῆς ἄνω οἰκοδομῆς (τοῦ Παρθενῶνος δηλονότι τοῦ Κίμωνος) εἶχον παραγγελθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ ἤδη ἐκτελεσθῇ. Κατόπιν δὲ ἠδύναντο οὗτοι ἕνεκα τῆς μικρᾶς διαφορᾶς τῶν νέων διαστάσεων τοῦ κτιρίου σχεδὸν ἄνευ μεταβολῆς τινος νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς τὸν νεώτερον ναόν. Εἰκάζω δὲ ὅτι τοῦτο συνέβη π. χ. εἰς τὰς ἐξωτερικὰς μετόπας, διότι αὗται ἐν μέρει τοὐλάχιστον δεικνύουσι τεχνοτροπίαν ἀρχαιοτέραν τῆς ζωφόρου καὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ νεωτέρου Παρθενῶνος».

Ὅτι ὅμως αἱ μετόπαι δεικνύουσι τεχνοτροπίαν ἀρχαιοτέραν τῆς ζωφόρου καὶ τῶν ἀετωμάτων, ἐξηγεῖται ἀρκούντως διὰ τούτου, ὅτι εἰργάσθησαν αὐτὰς κατώτεροι καλλιτέχναι[1] καὶ οὐχὶ κατὰ τὰ σχέδια τοῦ καλλιτέχνου τῆς ζωφόρου καὶ τῶν ἀετωμάτων. Τὴν συνάφειαν τῶν ἐγγὺς τοῦ κέντρου συμπλεγμάτων τῶν Κενταύρων ἐν τῷ δυτικῷ ἀετώματι τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος X καὶ XII τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς δὲν θ' ἀρνηθῇ τις, πολλάκις δὲ καὶ ἐλέχθη τοῦτο, συνάμα ὅμως πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν πρόοδόν τινα τῶν δευτέρων τούτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς πρώτας. Ἄρα πρέπει νὰ τεθῶσιν αὗται μετὰ τὸ 460[2].

Προσέτι δὲ δὲν δύναται νὰ πιστευθῇ ὅτι ὁ καλλιτέχνης τῶν μετοπῶν τῶν εἰς τὴν Ἰλίου πέρσιν ἀναφερομένων συνέθεσε τὰ ἀνάγλυφα αὐτοῦ ἰδιογνωμόνως ἐπὶ τῇ βάσει ποιητικῶν πηγῶν· τοὐναντίον τὸ πᾶν φαίνεται ὅτι δεικνύει ὅτι ἐν μέρει ἐχρησιμοποίησε τύπους πρὸ πολλοῦ γνωστούς[3]. Ἡ ἐξάρτησις αὐτοῦ ἀπὸ ζωγράφου τινὸς γίνεται σαφεστάτη, ἐὰν τις παραβάλῃ τὴν μετόπην XXIV καὶ XXV πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Michaelis ἤδη συμπαρα-

[1] Ἴδ. τὰς ἐμὰς παρατηρήσεις περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ὁπλισμοῦ ἐν ταῖς πραγματείαις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πανεπιστημίου τοῦ Καζάν, 1890 σ. 289 ἑξ. (ῥωσσιστί).

[2] Die Iliupersis des Polygnot σελ. 61.

[1] Πρβλ. τὰς ἐμὰς παρατηρήσεις ἔνθα ἀνωτ. σελ. 119 ἑξ.

[2] Ἴδ. Löschcke, Dorpater Programm 1887 σελ. 6.

[3] Ἴδε τὴν ἐμὴν ἐργασίαν σελ. 103.

ϐληθεῖσαν παράστασιν ἀγγείου. Ἡ διανομὴ τῶν μορφῶν συνθέσεως συναφοῦς εἰς δύο μετόπας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εὐτυχής[1]. Ἐν τούτῳ βλέπω τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ καλλιτέχνου νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐξάπαντος σύνθεσιν περίφημον ἤδη γενομένην. Ὅτι δὲ τὸ πρωτότυπον πραγματικῶς ἦτο περίφημον, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν ἐπαναλήψεων ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ. Ὅτι ὅμοιόν τι σύμπλεγμα δὲν περιελαμβάνετο ἐν τῇ περιφήμῳ γραφῇ τῆς λέσχης, γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἀκριβοῦς περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου, συγχρόνως ὅμως γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὸν αὐτὸν καλλιτέχνην ἀπενέμετο μία Ἰλίου πέρσις ἐν τῇ Ποικίλῃ στοᾷ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ μία εἰκὼν ἦτο ἐπανάληψις τῆς ἄλλης, δὲν ὑπάρχει κἂν λόγος νὰ φέρωμεν αὐτὰς εἰς συνάφειαν πρὸς τὸν Πολύγνωτον. Ἐν τούτοις δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἰσχυρισθῶ τοῦτο, διότι ἄμεσοι ἀποδείξεις λείπουσι, νομίζω δὲ μόνον ὅτι πρέπει πάντως νὰ ἐμμείνω εἰς τὴν παραδοχὴν ἐξαρτήσεως ἀπὸ τοῦ προτύπου μεγάλου τινὸς ζωγράφου.

W. Malmberg

ΠΗΛΙΝΟΣ ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΚ ΜΗΛΟΥ[2]

(Πιν. 12, 13, 14)

Α΄.

Ὁ ἐν τοῖς πίναξι 12, 13 καὶ 14 ἀπεικονιζόμενος ἀμφορεὺς[3] ἠγοράσθη κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀπόκειται δὲ νῦν ἐν τῇ Α΄ αἰθούσῃ τῶν ἀγγείων τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 354. Ὡς εἶπεν ἡμῖν ὁ πωλητὴς τὸ ἀγγεῖον εὑρέθη ἐν Κρήτῃ, ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως ἀληθές εἶνε, διότι πλὴν ἄλλων ἡμετέρων πληροφοριῶν λίαν ἀξιοπίστων περὶ τῆς ἐκ Μήλου προελεύσεως τοῦ ἀγγείου, καὶ ἁπλῆ παραβολὴ αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄλλα ἐκ Μήλου ἀγγεῖα, ἀποκείμενα καὶ ταῦτα νῦν ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 911, 912, 913 καὶ 914, τῶν ὁποίων τρία μέν, τὰ ὑπ' ἀριθ. 911, 912 καὶ 913 ἐξέδωκεν ὁ Conze[4], ἓν δέ, τὸ ὑπ' ἀριθ. 914 ὁ Böhlau[1], πείθει ἡμᾶς ὅτι καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο εἶνε ἐκ Μήλου, καὶ δὴ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, διότι εἶνε λίαν παρεμφερὲς κατά τε τὸν πηλόν, τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα, τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν ὅλην καθόλου τεχνοτροπίαν πρὸς τὰ ἀνωτέρω μνημονευόμενα, εἰ καὶ ἡ διακόσμησις αὐτοῦ εἶνε λεπτοτέρα καὶ πολυτελεστέρα, αἱ δὲ μορφαὶ τῶν ἀνθρώπων ἰδίᾳ καὶ τῶν ζῴων τελειότεραι.

Ἐν μὲν τῷ 12ῳ πίνακι ἀπεικονίσθη ἄνευ χρωμάτων τὸ ὁλικὸν σχῆμα τοῦ ἀμφορέως μετὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ποικίλης διακοσμήσεως, ἐν δὲ τῷ 13ῳ καὶ 14ῳ ἐξειλίχθησαν ἰδιαιτέρως αἱ ἐπὶ τῆς κυρίας προσόψεως τοῦ ἀγγείου παραστάσεις μετὰ τῶν χρωμάτων, ἐν ἐκείνῳ μὲν ὁ Ἡρακλῆς καὶ αἱ τρεῖς ἄλλαι ἀνθρώπιναι μορφαί, τὸ ἅρμα καὶ οἱ σύροντες αὐτὸ πτερωτοὶ ἵπποι, ἐν τούτῳ δὲ ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ ἀπέναντι αὐτοῦ ἐν πολυτελεῖ ἀμφιέσει ἱσταμένη γυναικεία μορφή· πρὸς δὲ ἀπεικονίσθη ἐν τοῖς αὐτοῖς πίναξιν ἐν χρώμασι καὶ ὁ ποικίλος διάκοσμος, ὁ πληρῶν τὰ κενὰ τοῦ ἐδάφους μέρη.

Αἱ διαστάσεις τοῦ ἀγγείου ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ὁλικὸν ὕψος	Γ.Μ.	1,025
Ὕψος τοῦ λαιμοῦ.	»	0,27
Περίμετρος τοῦ λαιμοῦ . . .	»	1,28
Διάμετρος τοῦ στομίου . . .	»	0,45
Ὕψος τῆς κοιλίας	»	0,54
Περίμετρος τῆς κοιλίας. . .	»	1,64

[1] Ἀνάλογόν τι ἀπαντᾷ ἔτι ἅπαξ ἐν τῷ Θησείῳ, (ἀνατολικὴ πλευρὰ μετόπη VIII-IX). Ὅτι ὁ τύπος τοῦ Γηρυόνου δὲν δύναται νὰ περιορισθῇ εἰς μίαν μετόπην, δεικνύει ἡ παράστασις ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ.

[2] Τὸ ἀγγεῖον εἶνε συγκεκολλημένον ἐκ διαφόρων τεμαχίων, ἐνιαχοῦ δὲ ἐλλιπὲς συμπεπληρωμένον διὰ γύψου, ὅμως δὲ τὰ πλεῖστα μέρη σώζονται ἱκανῶς, καὶ δὴ ἡ κυρία ὄψις αὐτοῦ, ἐφ' ἧς ἡ παράστασις τοῦ Ἡρακλέους (πίν. 13) καὶ τοῦ Ἑρμοῦ (πίν. 14). Ἐν τῇ ἀντιθέτῳ δευτερευούσῃ ὄψει αὐτοῦ ὑπάρχουσι χάσματα κατὰ τὸν λαιμὸν ἰδίως, καὶ εἰς μέγα μέρος τῆς κοιλίας αὐτοῦ, ἐφ' ἧς διεσώθησαν ἐκτὸς τῆς διακοσμήσεως καὶ λείψανά τινα δύο ἀντιμετώπων ἵππων.

[3] Ἡ ἀπεικόνισις ἐγένετο μετ' ἀκριβείας ἀπαραμίλλου ὑπὸ τῆς ἐξησκημένης γραφίδος τοῦ E. Gillieron, δὲν ἀπεδόθη ὅμως μεθ' ὅλης τῆς ἀκριβείας ἐν τῇ λιθογραφήσει.

[4] Melische Thongefässe, Leipzig, 1862.

[1] Jahrbuch, 1887, σελ. 211-215, πιν. 12.

Ὕψος τῆς κωνικῆς βάσεως . . Γ. Μ. 0,27

Διάμετρος τῆς κωνικῆς βάσεως κατὰ τὸ ἔσχατον ἄκρον ἐφ' οὗ ὁ ἀμφορεὺς ἑδράζεται. . . . . . Γ. Μ. 0,35

Διάμετρος τῆς κωνικῆς βάσεως κατὰ τὸ ἄνω πρὸς τὴν κοιλίαν τοῦ ἀγγείου μέρος. . . . . . . Γ. Μ. 0,18

Ὁ λαιμὸς τοῦ ἀγγείου κοσμεῖται κατὰ μὲν τὰ ἄνω περὶ τὸ χεῖλος ὑπὸ τετραγώνων ἐντομῶν παρεμφερῶν πρὸς ὀδόντας ἢ γεισίποδας ἰωνικοῦ γείσου, διαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρας χώρας, χωριζομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ τεσσάρων καθέτων γραμμικῶν χωρισμάτων· τῶν χωρῶν τούτων αἱ δύο εἶνε μεγαλείτεραι, ἡ ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τοῦ ἀγγείου, φέρουσα Ἑρμῆν μὲ πτερωτοὺς πόδας καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ γυναικείαν μορφὴν πολυτελῶς ἐνδεδυμένην καὶ περιδεδεμένην ἔχουσαν τὴν κεφαλὴν ταινίᾳ ἢ μᾶλλον διαδήματι (πίν. 14), καὶ ἡ ἀντίθετος ἀκριβῶς αὐτῇ χώρα, ἥτις πληροῦται ὁλόκληρος ὑπὸ ἑλικοειδοῦς μετ' ἀνθεμίων κοσμήματος, ἐλλείποντος κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων μεγαλειτέρων χωρῶν κεῖνται ἔνθεν καὶ ἔνθεν αἱ δύο στενώτεραι, ἑκατέρα τῶν ὁποίων φέρει ἐν τῷ μέσῳ σφίγγα.

Ἡ κοιλία τοῦ ἀγγείου φέρει ἐπὶ μὲν τῆς κυρίας προσόψεως (πίν. 13) ἅρμα, συρόμενον ὑπὸ τεσσάρων ἵππων, ἐφ' οὗ ἐπιβαίνει νεαρὰ γυνὴ ἐν μεγαλοπρεπῇ περιβολῇ καὶ παρ' αὐτῇ ὁ Ἡρακλῆς, ἐνδεδυμένος τὴν λεοντῆν, φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων φαρέτραν καὶ κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ ῥόπαλον [1], ἐνῷ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἡνιοχεῖ καὶ εἶνε ἕτοιμος νὰ ἐπιβῇ τοῦ ἅρματος, ἐφ' οὗ ἔχει ἤδη θέσει τὸν ἀριστερὸν πόδα·

[1] Τὸ ῥόπαλον τοῦτο, ἀναγνωριζόμενον εὐκόλως ἐκ τοῦ σχήματός του, δὲν ἐξετελέσθη ὁλόκληρον ὑπὸ τοῦ τεχνίτου. Ἀτελὲς ἔμεινε καὶ τὸ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἥρωος κρεμάμενον τόξον, διότι στερεῖται χορδῆς. Ἕνεκα ταύτης τῆς ἐλλείψεως ἐδύνατο ἴσως νὰ ἐκληφθῇ τοῦτο ὡς ἡ οὐρὰ τῆς λεοντῆς, ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὕτη ἐξελέγχεται οὖσα σφαλερά, διότι, ἂν ὄντως τοῦτο ἦτο ἡ οὐρὰ τῆς λεοντῆς, ἔπρεπε νὰ κῆται χαμηλότερα, καὶ νὰ καταπίπτῃ ὑπὸ τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην διὰ τοῦ ἀνοίγματος τῶν σκελῶν τοῦ ἥρωος. Σημειωτέον πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ φαρέτρα, ἣν ὁ Ἡρακλῆς φέρει, δὲν θὰ εἶχε λόγον ἄνευ τοῦ τόξου. Ἡ ἀτέλεια αὕτη τῆς μὴ ἐκτελέσεως τοῦ ὅλου ῥοπάλου, καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς χορδῆς ἀπὸ τοῦ τόξου προῆλθεν ἴσως ἐξ ἀμελείας τοῦ τεχνίτου ἢ μᾶλλον ἐξ ἐλλείψεως χώρου· ὁ ἀγγειογράφος φαίνεται, ὅτι ἐκτελέσας πρῶτον τὰ κύρια τῆς παραστάσεως μέρη καὶ καταπληρώσας τὸ ἔδαφος τοῦ ἀγγείου διὰ κοσμημάτων, ἐπελήφθη τελευταῖον τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ ῥοπάλου καὶ τῆς χορδῆς τοῦ τόξου, ὅτε δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ αὐτῷ ἡ πλήρης αὐτῶν ἐκτέλεσις οὐ μόνον ἕνεκα ἐλλείψεως χώρου, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα πιθανώτατα εὐνοήτων τεχνικῶν λόγων.

ὁ δὲ δεξιὸς πατεῖ ἀκόμη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἔμπροσθεν τοῦ ἅρματος παρὰ τὰ ὀπίσθια σκέλη τῶν ἵππων ἵσταται γυνὴ πολυτελῶς ἐνδεδυμένη, ἥτις προσβλέπει τὴν ἐπιβαίνουσαν τοῦ ἅρματος ἐν ἀπορίᾳ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐκφράσεως αὐτῆς καὶ τῆς προτεταμένης μὲ ἀνοικτὴν τὴν παλάμην δεξιᾶς· ὄπισθεν δὲ τοῦ ἅρματος παρατηρεῖται ἀνὴρ πωγωνοφόρος βραχυχίτων, τὴν μὲν ἀριστερὰν ὀρέγων τῷ Ἡρακλεῖ, ἔχοντι ἐστραμμένον πρὸς αὐτὸν τὸ πρόσωπόν του ὀργίλον, τὴν δὲ δεξιὰν ἐκβάλλων τοῦ ἱματίου μὲ ἀνοικτὴν τὴν παλάμην. Τό τε βλέμμα τοῦ πωγωνοφόρου τούτου πρεσβύτου καὶ ἡ ὅλη ἔκφρασις τοῦ προσώπου αὐτοῦ παριστῶσιν ἄνθρωπον ἐν μεγίστῃ ἐκπλήξει καὶ ἀπορίᾳ διατελοῦντα ἐπὶ ἀπροσδοκήτῳ τινὶ περὶ αὐτὸν συμβάντι.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιθέτου ταύτῃ προσόψεως ἀπεικονίζονται δύο ἀντιμέτωποι ἵπποι ἄνευ ἱππέων, παρόμοιοι τοῖς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 913 ἀγγείου, οἵτινες ὅμως ἐν μέρει μόνον σώζονται [1]. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραστάσεων (πίν. 12) καὶ ἀκριβῶς ὑπὸ τὰς λαβὰς τοῦ ἀγγείου, ὁμοίας πρὸς ἡνωμένας ὀφρῦς παρατηροῦνται δύο ὀφθαλμοί [2], ὑφ' οὓς ἑλι-

[1] Ἀπεικόνισιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 913 ἀγγείου βλέπε ἐν Conze, Melische Thongefässe Titelvignette καὶ πιν. 5, 1.=Brunn, Grich. Kunstgesichte σελ. 137 ἀριθ. 107.

[2] Οἱ ἀποτρόπαιοι οὗτοι ὀφθαλμοὶ ἀπαντῶσι καὶ ἐν ἄλλοις ἐκ Μήλου ἀγγείοις καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν, οἷον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 911 (Conze, Melische Thongefässe πιν. 4.=Rayet-Collignon, Hist. de la Ceram. grecque, σελ. 52, πιν. 3.=H. Brunn, Grich. Kunstgesichte σελ. 139, ἀριθ. 109) καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 914 (Böhlau αὐτόθι σελ. 211, πιν. 12). Ἡ συνήθεια αὕτη τοῦ ζωγραφίζειν ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἀποτροπαίους ὀφθαλμοὺς φαίνεται προελθοῦσα ἐκ τῆς τέχνης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς τῶν Ἰώνων ἐξ ὑποδειγμάτων πιθανώτατα τεχνικῆς ἀσκήσεως ἀνατολικῶν ἐθνῶν, πρὸς τὰ ὁποῖα οἱ Ἴωνες ἦλθον εἰς σχέσεις ἀμέσους ἢ ἐμμέσους πολὺ πρωϊμώτερα τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, οὕτω δὲ ἀπαντῶσιν ὀφθαλμοὶ ἐπὶ ἀγγείων τῆς Μιλήτου, οἷον ἐπὶ τῆς φιάλης τοῦ ἐν Würzburg Μουσείου μὲ τὴν παράστασιν τοῦ Φινέως καὶ τῶν Βορεαδῶν, ἧς ἡ προέλευσις, ὡς ἀναμφιρρήστως ἀπέδειξεν ὁ F. von Duhn ἐν τοῖς Bemerkungen zur Würzburgen Phineusschale, εἶνε Μιλησία. Ἐκ τῆς τεχνοτροπίας δὲ ταύτης τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἰδίᾳ τῆς Μιλήτου πιθανώτατον εἶνε ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη ἐξηπλώθη καὶ εἰς ἀγγεῖα ἄλλων μερῶν, οἷον ἐπὶ ἀγγείων τῆς Ῥόδου (Salzmann Necropole de Camirus πιν. 37 καὶ 53), τῆς Ναυκράτιος (Mical. Mon. Ined. πιν. 4· πρβλ. καὶ Cecil Smith, Flinders Petris Naucratis I, σελ. 49). Παραβλητέα καὶ τὰ ἐν Gerhard. A. V. ἀγγεῖα I, πιν. 38. II, πιν. 113 καὶ 139. Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς φαίνονται προερχόμενοι καὶ οἱ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων ἀγγείων τῆς Μήλου ὀφθαλμοί. Τὸ δὲ περιεργότερον εἶνε ὅτι ἡ κακόζηλος αὕτη ἀνατολικὴ συνήθεια τοῦ κοσμεῖν τὰ ἀγγεῖα δι' ὀφθαλμῶν ἀποτροπαίων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἀττικὰς φιάλας, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει προδηλότατα τὴν διὰ τῶν Ἰώνων ἐπίδρασιν τῆς τέχνης τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἐπὶ τὴν ἀττικὴν τέχνην. Πλεῖστα τεμάχια ἀττικῶν φιαλῶν καλλίστων χρόνων κοσμούμενα δι'

κοειδὲς μετ᾽ ἀνθεμίων κόσμημα παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀγγείου, τὸ ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς ἐφ᾽ ἧς ἀπεικονίζεται ὁ μὲ τοὺς πτερωτοὺς πόδας Ἑρμῆς καὶ ἡ ἀπέναντι αὐτοῦ ἱσταμένη γυνή. Τὸ κόσμημα τοῦτο θέσας ὁ ἀγγειογράφος ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς φαίνεται ὅτι ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ δι᾽ αὐτοῦ τὴν ῥῖνα.

Ἡ κωνοειδὴς τέλος βάσις τοῦ ἀγγείου, ἥτις κοσμεῖται ὑπὸ σπειροειδῶν καὶ ἑλικοειδῶν κοσμημάτων, ὑπὸ στρογγύλων στιγμῶν [1], ὑπὸ παραλλήλων λεπτῶν γραμμῶν καὶ ὑπὸ μαιάνδρου, ἀπολήγει εἰς κόσμημά τι ὀδοντοειδὲς καὶ ἔχει τέσσαρας ἐπιμήκεις ὀπὰς κατὰ κάθετον διεύθυνσιν καὶ εἰς ἴσην ἀπ᾽ ἀλλήλων ἀπόστασιν. Αἱ ὀπαὶ αὗται ἀπαντῶσιν ἀπαραλλάκτως καὶ εἰς τρία ἄλλα ἐκ Μήλου ἀγγεῖα, τὰ ὑπ᾽ ἀριθ. 911, 912 καὶ 913.

Ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἀγγείου εἶνε ποικιλώτατος· τὸ ἔδαφος εἶνε ὑποκίτρινον, ἐν τοῖς κοσμήμασι, τοῖς ἐνδύμασι, τοῖς σώμασι τῶν ἵππων καὶ ἐν τῷ ἅρματι ἐπικρατεῖ τὸ μελανόφαιον χρῶμα, ἀποκλῖνον μᾶλλον εἰς τὸ μέλαν, αἱ χωρίζουσαι τὰ πτερὰ τῶν ἵππων πλατεῖαι γραμμαί, ἡ χαίτη αὐτῶν, παρυφαί τινες τῶν ἐνδυμάτων, αἱ ταινίαι ἢ μᾶλλον τὰ διαδήματα τὰ περὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν, τὰ περὶ τοὺς πόδας τοῦ Ἑρμοῦ πτερὰ καὶ ἀστεροειδῆ τινα κοσμήματα ἐπὶ τῆς ἐσθῆτος ἔχουσι χρῶμα οἰνωπόν, κόσμημά τι κυματιοειδὲς κατὰ τὰ ἄκρα τῶν ἱματίων, οἷον τοῦ ὄπισθεν τοῦ Ἡρακλέους ἱσταμένου πωγωνοφόρου πρεσβύτου, τῆς παρὰ τὰ ὀπίσθια σκέλη τῶν ἵππων ἱσταμένης γυναικὸς καὶ τῆς ἀπέναντι τοῦ Ἑρμοῦ, ἔχουσι χρῶμα κίτρινον ἢ χρυσοειδές. Τὰ γυμνὰ μέρη τῶν ἀνδρικῶν μορφῶν πλὴν τοῦ προσώπου τοῦ Ἑρμοῦ, οὗ ὁ χρωματισμὸς ἐξηφανίσθη, διασωθέντων μόνον ἀμυδρῶν τινων ἰχνῶν, ἔχουσι χρῶμα κιρρὸν ἢ μᾶλλον χαλκοειδές. Τῶν γυναικείων μορφῶν τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος, οἷον πρόσωπον, χεῖρες, πόδες δὲν εἶνε λευκὰ κατὰ τὴν συνήθη ἐν ἄλλοις ἀρχαϊκοῖς ἀγγείοις τεχνοτροπίαν, ἀλλ᾽ ἔχουσι χρῶμα ὑποκίτρινον, τὸ χρῶμα δηλ. τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀγγείου. Τὰ περιγράμματα τῶν μορφῶν καὶ τῶν ἐνδυμάτων εἶνε ἐνιαχοῦ κεχαραγμένα δι᾽ ὀξέος ἐργαλείου, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς παρυφὰς τῆς ἐσθῆτος. Εἶνε δὲ πάντα τὰ χρώματα ἐπαληλιμμένα διὰ μετρίας θερμοκρασίας μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἀγγείου ἐκ τοῦ πυρός· διὰ τοῦτο δὲ εἶνε καὶ εὐεξίτηλα ἐξαφανισθέντα πολλαχοῦ διὰ τῆς ἐπιτριβῆς [1].

Τῶν κοσμημάτων πολλὰ εἶνε τοῦ γεωμετρικοῦ ῥυθμοῦ, ὧν ἔνια ἀπαντῶσι καὶ ἐν τοῖς ἀγγείοις, τοῖς οὕτω λεγομένοις τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ Διπύλου καὶ τοῦ τῶν Μυκηνῶν, οὐχ ἧττον ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα ἐν τοῖς κοσμήμασιν ἡ στρογγυλότης ἀντὶ τοῦ τετραγωνικοῦ σχήματος ἐν τοῖς τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ Διπύλου. Εἶνε δὲ τὰ κοσμήματα ταῦτα, τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀγγείου διεσπαρμένα, πλινθιοειδῆ (Schachbrettartig) [2], ῥομβοειδῆ καὶ ἑλικοειδῆ, ἀγκιστροειδεῖς σταυροὶ (Swastika), μαίανδροι καὶ κύκλοι μετὰ διακρινομένου μεγάλου κέντρου, πρὸς δὲ ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ἀνθεμιοειδῆ τινα κοσμήματα, μὴ ἔχοντα ὅμως φυτολογικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ μεταπεποιημένα κατὰ τεχνοτροπίαν διακοσμητικήν.

Τὸ ἔδαφος τοῦ ἀγγείου εἶνε πανταχοῦ πεπληρωμένον κατὰ ἀνατολικὴν τεχνοτροπίαν, οἷον ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἵππων καὶ ὑπὸ τὸ ἅρμα ὑπάρχουσι ῥόδακες, ἀγκιστροειδεῖς σταυροί, ἑλικοειδῆ καὶ ἀνθεμιοειδῆ καὶ ῥομβοειδῆ κοσμήματα· δὲν λαμβάνεται δὲ ὑπ᾽ ὄψιν οὐδόλως τὸ κατὰ φύσιν, μόνος σκοπὸς εἶνε ὁ διακοσμητικός· οἱ ἵπποι οἱ τὸ ἅρμα σύροντες εἶνε φαντασιώδεις, τὰ περιγράμματα ὅμως αὐτῶν ἀκριβῆ, οὐχ ἧττον εἶνε πολὺ τελειότεροι ἀπὸ τοὺς ἵππους τῶν ἄλλων ἐκ Μήλου ἀγγείων, οἷον τοῦ ὑπ᾽ ἀριθ. 911 (Conze, ἔνθα

ὀφθαλμῶν ἔχει τὸ ἐν Ἀκροπόλει Μουσεῖον. Πρβλ. καὶ Micali, Stor. 99, 15-17. Mon ined. 43, 4, 5. Mus. Gregor. II, 76, 79. O. Jahn, Berichte der Kön. Sächs. Gesel. d. Wiss. Phil. Hist. Classe 1855. σελ. 64 καὶ ἑξ.

[1] Αἱ στρογγύλαι αὗται στιγμαί, αἵτινες διαθέουσιν ὁριζοντείως εἰς δύο σειρὰς καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου, ἀπαντῶσι καὶ ἐν ἀγγείοις τοῦ οὕτω λεγομένου ῥυθμοῦ τοῦ Διπύλου· (ὅρα τὰ ὑπ᾽ ἀρ. 219, 803 καὶ 804 ἐκ Κεραμικοῦ ἀγγεῖα τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου) καὶ προῆλθον πιθανώτατα ἀπὸ τῆς ἐκ μετάλλου τεχνουργίας.

[1] Τὰ ὑπ᾽ ἀριθ. 911, 912 καὶ 913 ἐκ Μήλου ἀγγεῖα ἔχουσι γάνωμα, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εἶνε ἀρχικόν, ἀλλ᾽ ἐπηλείφθη μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν αὐτῶν ἐκ τῆς γῆς, ὅπως διατηρηθῇ ὁ χρωματισμός, τὸ γάνωμα ὅμως τοῦτο μετέβαλε τὴν λαμπρότητα τῶν ἀρχικῶν χρωμάτων καταστῆσαν αὐτὰ θολερὰ καὶ ἀσαφῆ.

[2] Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἐν τῷ διαχωρίσματι τῶν πτερωτῶν σφιγγῶν περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ ἀγγείου (πίν. 12), Παρόμοιον πλινθιοειδὲς κόσμημα ἀπαντᾷ καὶ ἐν Μυκηναίοις ἀγγείοις (Furtwängler und Loeschcke, Mykenische Vasen. Atlas, XXXIV, ἀριθ. 341) καὶ ἐν ἄλλοις τῆς Μήλου ἀγγείοις, οἷον ἐν τῷ ὑπ᾽ ἀριθ. 911 (Conze. A)· ἐπίσης δὲ ἐν ἀγγείοις τοῦ Διπύλου· ὅρα τὰ ὑπ᾽ ἀριθ. 769, 840 καὶ 990 ἀγγεῖα τοῦ ἐθνικοῦ Μουσείου.

ἀνωτέρω, πιν. 4 = Rayet-Collignon, Histoire de la Ceramique Grecque, πίν. 3. = H. Brunn, Griech. Kunstgeschichte, σελ. 139, ἀριθ. 109), καὶ πλησιάζουσι τῷ κατὰ φύσιν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν παρατηρεῖται ἐνταῦθα πρόοδός τις καὶ τελειότης ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας μορφὰς τῶν ἄλλων ἐκ Μήλου ἀγγείων· αἱ ῥῖνες π. χ. δὲν εἶνε ἐνταῦθα μεγάλαι καὶ ὀξεῖαι, αἱ κάτω σιαγόνες εἶνε κανονικώτεραι, οἱ λαιμοὶ δὲν εἶνε ὑπερμεγέθεις καὶ τὸ τῶν μυῶν δὲ σύστημα εἶνε τελειότερον· οἱ μῦς π. χ. οἱ παρατηρούμενοι ἐν τῷ ἐντεταμένῳ ποδὶ τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἐν τῷ δεξιῷ αὐτοῦ βραχίονι πλησιάζουν πολὺ τὴν ἀνατομικὴν ἀλήθειαν, ἐπίσης οἱ περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ ἥρωος μῦς· καὶ ἡ ὅλη δὲ στάσις αὐτοῦ ἑτοίμου νὰ ἐπιβῇ τοῦ ἅρματος, εἶνε μετ' ἀληθείας ἐκπεφρασμένη, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ διάπλασις τῶν γυναικείων μορφῶν, εἰ καὶ ἅπασαι ἐν γένει αἱ ἀνθρώπιναι μορφαὶ ἔχουσιν ἀκόμη χαρακτηριστικά τινα τῆς ἀρχαιοτέρας τεχνοτροπίας, οἷον τὰ ὦτα εἶνε τοποθετημένα ὑψηλά, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξεικονίζονται ὁλόκληροι, ἂν καὶ τὸ πρόσωπον εἶνε ἐν κατατομῇ· ὅμως δὲ αἱ μορφαὶ αὗται παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς μορφὰς τῶν ἄλλων ἐκ Μήλου ἀγγείων εἶνε κανονικώτεραι, καὶ ἔχουσι τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου γλυκεῖαν, πλὴν τοῦ προσώπου τοῦ Ἡρακλέους ἔχοντος τὴν ἔκφρασιν ἀπειλητικὴν καὶ ὀργίλην. Καὶ ὁ Ἑρμῆς, τοῦ ὁποίου τὰ γυμνὰ μέρη μαρτυροῦσιν ἱκανὴν ἀνατομικὴν ἀκρίβειαν καὶ αἱ γυναικεῖαι μορφαὶ μετὰ τοῦ πωγωνοφόρου πρεσβύτου ἀποδεικνύουσι συλλήβδην πάντα λαμβανόμενα, ὅτι ὁ τεχνίτης ἐξῆλθε τῆς τετριμμένης ὁδοῦ καὶ τοῦ κοινῶς παραδεδομένου καὶ ἔδωκεν εἰς τὸ ἔργον του ῥοπὴν καὶ ῥυθμὸν ἀπηλλαγμένον τῆς συνήθους τεχνοτροπίας, πλησιάζει δὲ τῷ κατὰ φύσιν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ διακοσμητικὸν σύστημα, εἰ καὶ δεικνύει τὴν ἐξ Ἀνατολῆς ἀκόμη τεχνικὴν ἐπιρροήν, εἶνε πολὺ ἐντελέστερον, λεπτότερον καὶ εὐρυθμότερον παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τῶν ἄλλων ἐκ Μήλου ἀγγείων.

Ἐκδηλοῦται λοιπὸν ἐν τῷ ἡμετέρῳ τούτῳ ἀγγείῳ πρόοδος ἐπαισθητὴ καὶ ποιά τις ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς δουλικῆς μιμήσεως καὶ ἀντιγραφῆς ἀσιατικῶν ἔργων· ὁ τεχνίτης ἠκολούθησε μὲν τὴν τεχνικὴν παράδοσιν τῆς Ἀνατολῆς, ὅμως δὲ μὲ ποιάν τινα ἐλευθερίαν· τοῦτο δὲ καταφαίνεται προδηλότατα μάλιστα εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν, ὥστε διὰ τοῦ ἀγγείου τούτου ἀποκτῶμεν σταθμὸν προόδου εὐπρόσδεκτον τῆς Μηλίας ἀγγειοπλαστικῆς, ἀπέχοντα τῆς τεχνοτροπίας τῶν ἄλλων ἐκ Μήλου ἀγγείων κατὰ μίαν τοὐλάχιστον πεντηκονταετηρίδα. Ἂν λοιπὸν ἀναγάγωμεν τὰ ἄλλα ἐκ Μήλου ἀγγεῖα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος[1], δέον νὰ θέσωμεν τὸ ἡμέτερον τοῦτο ἀγγεῖον εἰς τὸ τέλος τῆς 7ης ἢ καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 6ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ταῦτα εἰπόντες περὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀγγείου, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς παραστάσεως, εἰλημμένης ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας.

Β΄.

Μεταξὺ τῶν τεσσάρων ἀνθρωπίνων μορφῶν τῶν παριστανομένων ἐπὶ τῆς κυρίας τοῦ ἀγγείου προσόψεως (πίν. 13) ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τῶν συμβόλων αὐτοῦ ὁ *Ἡρακλῆς*, ἕτοιμος ὢν ν' ἀπέλθῃ μετὰ τῆς ἐπιβεβηκυίας ἤδη ἐπὶ τοῦ ἅρματος νέας γυναικός. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἰκονίζεται ἐνταῦθα ἁρπαγή τις γυναικός, ἀπαγομένης ὑπὸ τοῦ ἥρωος βιαίως, ὡς μαρτυροῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ στάσις τοῦ *Ἡρακλέους* καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἐκδηλοῦσα ὀργὴν καὶ ψυχικὴν ἐξέγερσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπὶ τῷ γεγονότι μεγίστη ἔκπληξις καὶ ἀπορία, ἡ χαρακτηρίζουσα τὰς δύο ἄλλας συμπαριστανομένας τῷ *Ἡρακλεῖ* μορφάς, τὴν πρὸ

[1] Ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς χρονολογίας τῶν ἀγγείων τούτων δὲν εἶνε βεβαίως δυνατός· ὁ περικλεὴς ὅμως H. Brunn (Zitzungsberiehte des Archaeol. Instituts von Winter 1860 ἐν Bulletino del Instituto 1861 καὶ Griechische Kunstgeschichte, σελ. 140) ἀπεπειράθη νὰ ὁρίσῃ τὴν ὡς ἔγγιστα χρονολογίαν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 911 ἀγγείου τοῦ ἀπεικονισμένου ἐν τῷ τετάρτῳ πίνακι τοῦ συγγράμματος τοῦ Conze «Melische Thongefässe» ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ἑπταχόρδου λύρας, ἣν κρατεῖ ἐν τῷ ἀγγείῳ ἐκείνῳ ὁ Ἀπόλλων. Ἡ ἑπτάχορδος λύρα εἰσήχθη, ὡς γνωστόν, τὸ πρῶτον ἀντὶ τῆς τετραχόρδου ὑπὸ τοῦ Τερπάνδρου, ἀκμάσαντος περὶ τὴν 23ην Ὀλυμπιάδα· ἐντεῦθεν ὁ Brunn συμπεραίνει, ὅτι ἡ εἰκὼν ἐκείνη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξετελέσθῃ πρὸ τῆς 30ῆς Ὀλυμπιάδος (660 π. Χ.), ἀλλ' ἐκ τούτου καὶ μόνου τοῦ τεκμηρίου εἶνε νομίζομεν ἐπισφαλὲς νὰ ὁρισθῇ ἡ χρονολογία τοῦ ἀγγείου, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ἀγγειογράφοι ὡς ἀπέδειξεν ὁ Otto Jahn (Arch Zeitung, 1858, σελ. 187.) οὐδόλως εἶνε ἀκριβεῖς, ἀλλὰ λίαν αὐθαίρετοι εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν χορδῶν τῆς λύρας· οὐχ ἧττον, ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ διακοσμητικὸν τοῦ ἀγγείου ἐκείνου σύστημα, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ἴχνη κατάδηλα ἀνατολικῆς τεχνοτροπίας, δὲν θὰ ἀπόσχωμεν πολὺ τοῦ ἀληθοῦς, ἀνάγοντες αὐτὸ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 7ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

τοῦ ἅρματος γυναῖκα, καὶ τὸν ὄπισθεν αὐτοῦ πρεσβύτην. Ὅτι λοιπὸν παρίσταται ἐνταῦθα ἁρπαγή τις ἢ αἰχμαλωσία οὐδόλως πρέπει νὰ ἀμφιβάλλωμεν· ἀλλὰ ποία εἶνε ἆρά γε ἡ ἀπαγομένη γυνή, καὶ τίνες αἱ συμπαριστανόμεναι δύο ἄλλαι μορφαί;

Κατὰ γνωστὴν μυθικὴν παράδοσιν ὁ *Εὔρυτος*, ὁ τῆς Οἰχαλίας δυνάστης προέθηκε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ *Ἰόλην* ὡς ἔπαθλον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε τὸν ὑπερβάλῃ εἰς τὸν ἐπὶ τοξείᾳ ἀγῶνα. Ὁ *Ἡρακλῆς* διαγωνισθεὶς καὶ νικήσας οὐ μόνον τὸν *Εὔρυτον*, ἀλλὰ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, δὲν ἔλαβε τὴν *Ἰόλην* ὡς ἐδικαιοῦτο, ἀλλ' ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ *Εὐρύτου* καὶ ἐξεδιώχθη τοῦ οἴκου του. Τὴν ὕβριν ταύτην μὴ ἀνεχόμενος ὁ *Ἡρακλῆς* ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ *Εὐρύτου*, συμμάχους ἔχων τοὺς Ἀρκάδας, τοὺς ἐκ Τραχινίας Μαλιεῖς καὶ τοὺς Ἐπικνημιδίους Λοκρούς· τῆς ἐκστρατείας δὲ ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ἅλωσις τῆς Οἰχαλίας[1], ὁ φόνος τοῦ *Εὐρύτου* καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀπαγωγὴ τῆς *Ἰόλης*[2].

Ἐάν, ὡς πιθανώτατον φαίνεται, ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου παράστασις ἐλήφθη ἐκ τοῦ μύθου τούτου, δὲν θὰ ἀστοχήσωμεν, νομίζω, ἐξηγοῦντες τὴν μὲν ἐπὶ τοῦ ἅρματος νεαρὰν γυναῖκα *Ἰόλην*, τὴν δὲ πρὸ τοῦ ἅρματος παρὰ τὰ ὀπίσθια σκέλη τῶν ἵππων ἱσταμένην *Ἀντιόπην*, τὴν μητέρα αὐτῆς, τὸν δὲ ὄπισθεν τοῦ ἅρματος βραχυχίτωνα πρεσβύτην *Εὔρυτον*, τὸν τῆς ἀπαγομένης πατέρα· ὅμως δὲ ἡ ἐξήγησις αὕτη προσκρούει ἴσως εἰς τὴν συμπαράστασιν τοῦ *Εὐρύτου* καὶ τῆς *Ἀντιόπης*, διότι κατά τινα παράδοσιν τοῦ μύθου, ἣν διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ὑγῖνος[1] καὶ πρὸς ἣν συμφωνεῖ ἐν μέρει καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος[2], ὁ *Ἡρακλῆς* ἀπήγαγε τὴν *Ἰόλην*, ἀφοῦ ἐφόνευσε τοὺς γονεῖς της. Τίς ὅμως δύναται νὰ βεβαιώσῃ ἡμᾶς ὅτι ὁ ἀγγειογράφος δὲν ἠκολούθησεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἄλλην τινὰ διασκευὴν τοῦ μύθου[3], καὶ πιθανώτατα αὐτὸ τὸ μὴ διασωθὲν ἡμῖν ἔπος τοῦ *Κρεωφύλου* «*τὴν Οἰχαλίας ἅλωσιν*» καθ' ὃ συμπαρίσταντο πιθανῶς ἐν τῇ ἁρπαγῇ καὶ οἱ γονεῖς τῆς *Ἰόλης;* ἢ ὅτι ὁ τεχνίτης δὲν ἐπροτίμησεν ἐλευθερίᾳ τεχνικῇ χρώμενος νὰ διασκευάσῃ ὁ ἴδιος τὴν μυθικὴν παράδοσιν συμπαριστάνων ἐπὶ τὸ δραματικώτερον καὶ τοὺς γεννήτορας τῆς ἀπαγομένης ἐν τῇ ἁρπαγῇ;

Δὲν πρέπει δὲ ἄλλως νὰ ἐπιλανθανώμεθα ὅτι ἡ ἀρχαία τέχνη ἐν πολλοῖς, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς μυθικαῖς παραστάσεσιν ἔχει παράδοσιν αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς φιλολογικῆς παραδόσεως, διὰ τοῦτο λίαν ἐπισφαλὲς εἶνε νὰ ζητῶμεν ἐν πάσαις ταῖς ἀγγειογραφίαις, ὧν αἱ παραστάσεις εἶνε εἰ-

[1] Ἡ ἁλωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους Οἰχαλία ἦτο ἡ ἐν Εὐβοίᾳ, διότι ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι Οἰχαλίαι, οἷον ἡ ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἡ ἐν Μεσσηνίᾳ, ἡ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ παρὰ τὴν Τρίκκην, ἡ καὶ κατ' ἐξοχὴν πόλις τοῦ Εὐρύτου κατὰ τὸν Ὅμηρον (Ἰλ. 2, 730). Ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Οἰχαλίᾳ φαίνεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὅτι διεμορφώθη τὸ πρῶτον ὁ περὶ τῶν μαχῶν τοῦ *Εὐρύτου* καὶ τοῦ *Ἡρακλέους* μῦθος· τὸ δὲ νεώτερον ἔπος, τὸ τοῦ Κρεωφύλου διεσκεύασε καὶ μετετόπισεν αὐτὸν ἐκ τῆς Θεσσαλικῆς Οἰχαλίας εἰς τὴν Εὐβοϊκήν, ἔνθα καὶ ἡ πρᾶξις τῆς ἁρπαγῆς τῆς *Ἰόλης*· ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ὅμως ποιήμασι οὐδὲν εὕρηται, σχετιζόμενον πρὸς τὴν ἁρπαγὴν ταύτην τῆς *Ἰόλης* ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους· πρβλ. καὶ Εὐσταθ. εἰς Ὀδυσσ. Θ. στ. 233 «*τὰ μέν τοι ὑφ' Ἡρακλέους θανεῖν τὸν Εὔρυτον κατὰ τοὺς ὕστερον καὶ τὰ περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Εὐρύτου Ἰόλης, οὐκ οἶδεν ὁ ποιητής. Ἄλλοι δὲ μεθ' Ὅμηρον αὐτὸ ἱστοροῦσιν· ὧν καὶ Σοφοκλῆς.*»

[2] Πρβλ. Ἀπολλ. Βιβ. 2, 6, 7. καὶ 7, 7. Διοδωρ. 4, 37, 5. Σοφοκλ. Τραχ. στ. 259, 269. Φερεκ. παρὰ τῷ Σχολ. τοῦ Σοφοκλέους (Τραχ. στ. 354). Ἡρόδωρον παρὰ τῷ Σχολ. τοῦ Εὐριπίδου (Ἱππολ. στ. 545). Ὑγῖνον, μυθ. 35. Σχολ. Ὁμ. Ἰλ. Ε. 392. Σχολ. Σοφοκλ. (Τραχ. στ. 266).

[1] Ὑγῖνος, μυθ. 35.

[2] Ἀπολλοδ. 2, 7, 7. πρβλ. καὶ Σοφοκλέους Τραχ. στ. 354.

[3] Ὅτι ὁ περὶ Εὐρύτου καὶ Ἡρακλέους μῦθος διεσκευάσθη ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν μυθογράφων ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μεταξύ των περὶ αὐτοῦ ἀσυμφωνίας, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς λεπτομερείαις· ὁ Διόδωρος λ. χ. (βιβ. 4, 37, 5) οὐδὲν μὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ ὑφ' Ἡρακλέους γενομένου φόνου τοῦ Εὐρύτου καὶ τῆς Ἀντιόπης πρὸ τῆς ἀπαγωγῆς τῆς Ἰόλης, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ φόνου τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὧν μνημονεύει τρεῖς *Τοξέα, Μολίονα* καὶ *Κλύτιον*, ἐνῷ ὁ Ἡσίοδος (παρὰ τῷ Σχολ. τοῦ Σοφοκλ. Τραχ. στ. 266) ἀναφέρει τέσσαρας *Δηΐονα, Κλύτιον, Τοξέα* καὶ *Ἴφιτον* (τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων τούτων ἐπικυροῦνται καὶ ἐκ τοῦ ἐξ Ἀγύλλης ἀμφορέως (Welcker Annali del Inst. Arch. 1859, σελ. 243-257 πιν. 33 A. D. 5. σελ. 261-274 πιν. 15), ὁ Ἀριστοκράτης (Σχολ. Σοφοκλ. Τραχ. στ. 266) τρεῖς, *Τοξέα, Κλύτιον* καὶ *Δηΐονα*, ὁ Κρεώφυλος (Σχολ. Σοφοκλ. Τραχ. στ. 266) δύο μὴ ὀνομαζομένους, καὶ ὁ Ὅμηρος (Ὀδ. φ, 14.) ἕνα μόνον τὸν *Ἴφιτον*· ὁ δὲ Φερεκύδης (Σχολ. Σοφοκλ. Τραχ. στ. 354) ἀναφέρει μὲν ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσε τοὺς Εὐρυτίδας, ἀφοῦ ζητήσας παρὰ τοῦ Εὐρύτου τὴν Ἰόλην διὰ σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Ὕλλου ἀπεκρούσθη· ὁ Εὔρυτος δὲ τότε ἔφυγεν εἰς τὴν Εὔβοιαν ἐκ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Οἰχαλίας, οὐδὲν δὲ μνημονεύει περὶ τοῦ ἐπὶ τοξείᾳ ἀγῶνος καὶ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Οἰχαλίας καὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Ἰόλης ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους· ὁ δὲ Σκυθῖνος ὁ Τήϊος (παρ' Ἀθηναίῳ, βιβ. 11, σελ. 461 καὶ ἑξ.) ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσε τὸν Εὔρυτον καὶ τὸν υἱόν του Ἴφιτον, διότι εἰσέπραττον φόρους παρὰ τῶν Εὐβοέων· ὁ δε Σοφοκλῆς ἐν ταῖς Τραχινίαις του διασκευάσας τὸν μῦθον μὲ ὅλην τὴν ποιητικὴν ἐλευθερίαν πρὸς τὴν χρείαν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ δράματός του παριστᾷ τὸν Ἡρακλέα πορθοῦντα τὴν Οἰχαλίαν, φονεύοντα τὸν Εὔρυτον καὶ ἀπάγοντα τὴν Ἰόλην βίᾳ, οὐχὶ διότι ὁ Εὔρυτος παρέβη τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσίν του, νὰ δώσῃ τὴν Ἰόλην τῷ νικήσαντι αὐτὸν Ἡρακλεῖ εἰς τὸν ἐπὶ τοξείᾳ ἀγῶνα, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἡρακλῆς «*οὐκ ἔπειθε τὸν φυτοσπόρον τὴν παῖδα δοῦναι κρύφιον ὡς ἔχοι λέχος*» (Σοφ. Τραχ. στ 360).

λημμέναι ἐκ τοῦ μύθου, τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν συμφωνίαν πρὸς τὴν φιλολογικὴν παράδοσιν. Τοιαύτη τις μέθοδος τοῦ ἐξετάζειν τὰς ἐπὶ τῶν ἀγγείων μυθικὰς παραστάσεις, πλὴν τοῦ ὅτι θὰ ὑπετίμα πολὺ τοὺς ἀρχαίους τεχνίτας, παριστῶσα αὐτοὺς δουλικοὺς μόνον ἀντιγραφεῖς τῶν ποιητῶν καὶ τῶν μυθογράφων, θὰ μᾶς ἔφερεν καὶ εἰς σφαλερὰ ὅλως συμπεράσματα· ἐὰν π. χ. ἐκ τῶν ἐξ ἀρχαιοτάτων καὶ διαφόρων τόπων προκυψασῶν παραστάσεων τοῦ περὶ τῆς *κρίσεως τοῦ Πάριδος* μύθου θελήσωμεν νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ ἐν τοῖς *Κυπρίοις ἔπεσι*, θὰ ἐπλανώμεθα πλάνην μεγίστην. Εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀπαντᾷ στενώτερός τις σύνδεσμος μεταξὺ ποιήσεως καὶ τέχνης, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἴδιον χρόνων πολὺ μεταγενεστέρων[1].

Καὶ ἄλλαι δὲ ὑπάρχουσιν ἀγγειογραφίαι, φέρουσαι παραστάσεις εἰλημμένας ἐκ τοῦ μύθου τούτου, αἵτινες ὅμως ἀποκλίνουσι τῆς συνήθους μυθικῆς παραδόσεως, οἷον ἐπὶ ἀρχαϊκοῦ ἐξ Ἀγύλλης ἀμφορέως, ὃν ἐξέδωκεν ὁ Welcker[2] ἀπεικονίζονται τέσσαρες κλῖναι κατὰ σειρὰν τεθειμέναι ἐφ' ὧν κατάκεινται ὁ *Ἡρακλῆς*, ὁ *Εὔρυτος* καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ *Ἴφιτος, Κλύτιος, Δηΐων* καὶ *Τοξεύς*, ὡς δηλοῦσι τὰ ἀρχαίοις Κορινθιακοῖς γράμμασιν ἐπιγεγραμμένα ὀνόματά των· πρὸ μιᾶς ἑκάστης τῶν κλινῶν τούτων παράκειται τράπεζα μετὰ ἐδεσμάτων· ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης ἐν δεξιᾷ τῷ ὁρῶντι κλίνης κατάκειται ὁ *Ἡρακλῆς*, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ὁ *Εὔρυτος*[3], μεταξὺ τῶν δύο τούτων κλινῶν ἵσταται ἡ *Ἰόλη* ἐν ποδήρει χιτῶνι καὶ ἱματίῳ ἐστραμμένη οὖσα πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς *Εὔρυτον*· ἐπὶ δὲ τῶν δύο ἄλλων κλινῶν τῆς τρίτης καὶ τῆς τετάρτης κατάκεινται οἱ τέσσαρες τοῦ *Εὐρύτου* υἱοὶ ἀνὰ δύο ἐφ' ἑκατέρας, ἐπ' ἐκείνης μέν, τῆς τετάρτης ὁ *Κλύτιος* καὶ ὁ *Τοξεύς*, ἐπὶ ταύτης δέ, τῆς τρίτης ὁ *Δηΐων* καὶ ὁ *Ἴφιτος*.

Ἐπὶ ἄλλου δέ τινος ἀμφορέως, ὃν ἐξέδωκεν ὁ Minervini[1] ἀπεικονίζεται εἰς τὸ ἓν ἄκρον τῆς εἰκόνος σκοπὸς ἐφ' οὗ εἶνε ἐμπεπηγμένα πλείονα βέλη καὶ παρ' αὐτῷ ἡ *Ἰόλη*, εἰς δὲ τὸ ἀντίθετον ἄκρον αὐτῆς ἵσταται ὁ *Ἡρακλῆς* ἕτοιμος ὢν νὰ τοξεύσῃ, ἐνῷ σπεύδουσι πρὸς αὐτὸν μὲ ἐντεταμένας τὰς χεῖρας ὁ *Εὔρυτος* ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ καὶ εἷς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κράνος, δύο δὲ ἄλλοι υἱοὶ αὐτοῦ ὁ *Ἴφιτος* καὶ ἄλλος τρίτος μὴ ὀνομαζόμενος ἀμφότεροι ἐν περιβολῇ τοξότου κατάκεινται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς ἐντελῶς ἡττηθέντες.

Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀγγειογραφίαις ταύταις ἀπεικονίζονται λεπτομέρειαι μὴ μνημονευόμεναι ἐν τῇ γνωστῇ ἡμῖν τοῦ περὶ *Εὐρύτου* μύθου παραδόσει οὕτως ἐμπεριστατωμένως, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ συμβάν τι πρὸ τοῦ ἐπὶ τοξείᾳ ἀγῶνος, καὶ δὴ συμπόσιον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ *Εὐρύτου*, ξενίζοντος τὸν *Ἡρακλέα*, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ γεγονός τι μετὰ τὸν ἀγῶνα, παριστῶν τὴν ἐντελῆ τοῦ *Εὐρύτου* καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἧτταν[2].

Ἐν τῇ αὐτῇ πλευρᾷ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀγγείου ἀπεικονίζεται ὁ *Ἑρμῆς* εὐδιάγνωστος ἐκ τοῦ κηρυκείου, ἀπέναντι δὲ αὐτοῦ γυνὴ πολυτελῶς ἐνδεδυμένη (πίν. 14). Ἂν ἡ παράστασις αὕτη σχετίζεται πρὸς τὴν κυρίαν ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου παράστασιν τῆς ἀπαγωγῆς τῆς *Ἰόλης* ὑπὸ τοῦ *Ἡρακλέους* ἕνεκα ἰδίως τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις ἐν πλείσταις ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεσι συμπαρίσταται τῷ *Ἡρακλεῖ*, οἷον ἐν τῇ *ἀποθεώσει*[3], ἐν τῷ

[1] Πρβλ. καὶ Robert, Bild und Lied, σελ. 123 καὶ ἑξ.

[2] Annali d J. Archaeol., 1859 31, 243-257, πιν. 33. A. D. 5. σελ. 260-274, πιν. 15.

[3] Ἄνω τοῦ κατακειμένου ἐπὶ τῆς δευτέρας κλίνης ἀναγινώσκεται τὸ ὄνομα *Εὐρύτιος* (= Εὔρυτος) ἀντὶ *Ἴφιτος*, ἀλλὰ δι οὓς ἀναφέρει ὁ Welcker πειστικοὺς λόγους (Annali d. J. 1859 σελ. 245 καὶ 248. A. D. 4, σελ. 263 καὶ 216) εἶνε τοῦτο παραδρομὴ μᾶλλον τοῦ γραφέως.

[1] Illustr. di un vaso volc. rapr. *Ercole* presso la famiglia di *Eurito*, Napoli, 1851.

[2] Καὶ ἐν ἀποσπάσματι ἀγγείου τινὸς τοῦ ἐν Παλέρμῳ Μουσείου, ἐκδοθέντι ὑπὸ Hartwig (Journal of Hellenic Studies τομ. 12, σελ. 334-449, πιν. 19), ἐφ' οὗ ἀπεικονίζονται τέσσαρες ἀνδρικαὶ μορφαί, ὧν ἡ ἐν χιτῶνι ποδήρει καὶ ἱματίῳ προπορευομένη τῶν ἄλλων παριστᾷ τὸν *Εὔρυτον*, ἱκετεύοντα τὸν *Ἡρακλέα*, ἐν δὲ τῷ ἀντιθέτῳ μέρει τῆς εἰκόνος φαίνεται ἡ *Ἰόλη*, δὲν συμφωνεῖ ἀκριβῶς ἡ παράστασις πρὸς τὴν γνωστὴν τοῦ μύθου τούτου παράδοσιν, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Hartwig (αὐτόθι σελ. 337) ἀποφηνάμενος ὅτι ὁ τεχνίτης εἴτε ἀμέσως ἐμπνευσθεὶς ἐκ τοῦ ἔπους τοῦ *Κρεωφύλου* συνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν παράστασιν, εἴτε ἐμμέσως ἐξ ἄλλων ζωγραφικῶν μνημείων. Ἐν τοῖς πολυαρίθμοις ὀστράκοις τοῦ ἐν Ἀκροπόλει Μουσείου, τοῖς προελθοῦσιν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ 1882 ὁ Winter (Jahrbuch, 1887, σελ. 230-231) ἀνεῦρε τεμάχιά τινα, ἀνήκοντα εἰς ἀγγεῖον καλῶν χρόνων, ἐφ' ὧν εἰκάζει (αὐτόθι σελ. 229 ὑποσημ. 46) ὅτι ἀπεικονίζεται ὁ ἐπὶ τοξείᾳ ἀγὼν τοῦ Εὐρύτου καὶ Ἡρακλέους (πρβλ. καὶ Hartwig, Griech. Meisterschalen, Text, σελ. 363) ἀναγνωρίζει δὲ ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν Ἰόλην. Πῶς ὅμως ἡ παράστασις αὕτη εἶχεν, ἂν ἡ εἰκασία τοῦ Winter εἶνε ὀρθή, ἀδύνατον βεβαίως ἀποβαίνει ἐκ μόνων τῶν εἰρημένων τεμαχίων νὰ συμπεράνωμεν.

[3] Ὅρα Furtwängler, Berliner Wasensammlung ἀριθ. 1827.

ἐξιλασμῷ[1], καὶ ἐν τοῖς διαφόροις τοῦ *Ἡρακλέους* ἄθλοις[2], ἢ ἂν εἶνε ἄσχετος πρὸς αὐτήν, ἐτέθη δὲ ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς κυρίας παραστάσεως πρὸς διακόσμησιν ἴσως, ἢ καὶ πρὸς πλήρωσιν τοῦ χώρου, τοῦτο μένει ἀπροσδιόριστον. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ τοὐλάχιστον ὁμολογῶ ὅτι οὐδὲν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω τεκμήριον ἀσφαλὲς δι' οὗ αὕτη δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν κυρίαν τοῦ ἀγγείου παράστασιν.

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΙΛΙΟΥ

ΕΙΔΗΣΙΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΤΙΚΗ

Μετὰ τὰ γραφέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι (Τεῦχος 2-3. 1894) περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου, ὁ διάσημος καθηγητὴς τοῦ ἀρχαίου Γυμνασίου Νουρεμβέργης καὶ ἐκδότης τοῦ γνωστοῦ Ὁμηρικοῦ λεξικοῦ δόκτωρ Γεωρ. Ἀουτένριεθ (Autenrieth) δι' ἐπιστολῆς λέγει μοι πρῶτον ὅτι οὐδέποτε ἐπίστευσεν εἰς τὴν περὶ Ἰσαρλὴκ ὑπόθεσιν τοῦ Σχλῆμαν, ἧττον δὲν νῦν εἰς τὴν τοῦ κ. Dörpfeld τοῦ νομίζοντος ὅτι ἡ ἕκτη (ἐκ τῶν κάτωθεν) ἐπικεχωσμένη πόλις ἦν τὸ Ὁμηρικὸν Ἴλιον καὶ οὐχὶ ἡ δευτέρα, ὡς ὁ Σχλῆμαν εἶπεν.

Εἶτα ἀγγέλλει μοι τὴν ἑξῆς σπουδαίαν περὶ τοπογραφίας Ἰλίου εἴδησιν, ἀφορμὴν ἔχων τὸ ἐκ Μυκηνῶν τεμάχιον τοῦ ἀργυροῦ ἀγγείου ὅπερ, ὡς ἐξήγησα ἐν τῷ ἄνω μνημονευθέντι τεύχει τῆς Ἀρχ. Ἐφημερίδος, ἐμφαίνει τὸν ἐν τῷ 22ῳ ᾄσματι τῆς Ἰλιάδος περιγραφόμενον θάνατον τοῦ Ἕκτορος. «Περιέργως πως, γράφει, παρέλαβον ὡς τελευταίαν, ἐν τῇ νεωτάτῃ ἐκδόσει[3] τοῦ λεξικοῦ μου, τὴν ἐκ Μυκηνῶν εἰκόνα ἕνεκα τοῦ ἰδιοτρόπου ὁπλισμοῦ τῶν μαχητῶν. Τὴν Ἑκάβην ὑπέθεσα καὶ ἐγὼ ἐπιπολαίως, ἀλλ' οἱ γυμνῆται ἀνέτρεψάν μοι τὴν ἐκδοχὴν ταύτην. Ὑμεῖς ἐξηγήσατε κάλλιστα τὸ σύνολον τῆς εἰκόνος, *νομίζω ὅμως ὅτι τὰ ἐν τῇ κάτω χώρᾳ αὐτῆς τεμάχια τριῶν σκαφῶν καὶ ἑνὸς κωπηλάτου ὑποδηλοῦσι* τὸν Σκάμανδρον καὶ τὴν πεδιάδα δι' ἧς ῥέει».

Εὐθὺς ὡς ἀνέγνων τὴν γνώμην ταύτην τοῦ σοφοῦ τῆς Νουρεμβέργης καθηγητοῦ, τοῦ μὴ ἰδόντος τὴν Τρῳάδα, ἐθαύμασα πῶς ἐγώ, ὁ τὸ Τρωϊκὸν πεδίον ἐπισκεψάμενος, ὁ παρακολουθήσας τῇ ῥοῇ τοῦ Σκαμάνδρου τοῦ περιβάλλοντος πρῶτον τοὺς λόφους Βουνάρβασι εἶτα δὲ ἀπομακρυνομένου ἀπ' αὐτῶν καὶ ῥέοντος πρὸς τὸ Σίγειον, ὁ ἰδὼν σχεδίαν ἐξ ἐλατῶν τῆς Ἴδης ἐν τῷ Σκαμάνδρῳ ὁδηγουμένην εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, πῶς, λέγω, οὐκ ἀνεγνώρισα τὸν παρὰ τὴν ἐσχατιὰν τοῦ ἐκ Μυκηνῶν ἀργυροῦ τεμαχίου σωζόμενον ἄνδρα ὡς ὄντα ναύτην ὠθοῦντα διὰ κοντοῦ ἢ διὰ κώπης σκάφος,, ἴσως, πρὸς τὸν ῥοῦν τοῦ Σκαμάνδρου. Ὁ πῖλος τοῦ ἀνδρός, ὁ ἱματισμὸς καὶ ἡ στάσις, ἐναργῶς ἐξηγοῦσι τοῦτο ὡς καὶ τὴν πρόθεσιν τοῦ κοσμήσαντος τὸ ἀγγεῖον. Ὁ τεχνίτης, ἀκριβῆ ἔχων γνῶσιν τῆς τε Ἰλιάδος καὶ τῆς Τροίας, τοπογραφεῖ πληρέστατα καὶ ὁρίζει τὴν τοῦ Ἰλίου θέσιν οὐ μόνον διὰ τῶν ἐπὶ τῶν λόφων ἐρινεῶν, οὐ μόνον διὰ τῶν Πηγῶν, τῶν Σκαιῶν Πυλῶν καὶ τοῦ ὑψηλοῦ Πύργου, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Σκαμάνδρου. Καὶ οἱ ἡμέτεροι δὲ Ῥουσόπουλος, Κόμνος καὶ Σβορῶνος, οἷς ἀνεκοίνωσα τὴν τοῦ Autenrieth γνώμην, ἀναγνω-

[1] Furtwängler, αὐτόθι, ἀριθ. 3187.
[2] Furtwängler, αὐτόθι, ἀριθ. 1799, 1828, 1845, 1849, 1851, 1890, 1905, καὶ 1907. Πρβλ. καὶ Otto Jahn, Arch. Aufs. σελ. 98 καὶ 101.
[3] Ἔκδοσις ἑβδόμη. Λειψίᾳ 1893.

ρίζουσι ναύτην εἶναι καὶ ἐν ποταμῷ τὸν ἄνδρα τὸν ἐν τῇ κάτω χώρᾳ τοῦ τεμαχίου τοῦ ἐκ Μυκηνῶν ἀγγείου ὁρώμενον.

Περὶ δὲ τῶν γενομένων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Τρῳάδι ἀνασκαφῶν ὁ κ. Dörpfeld ὡμίλησε μὲν ἐν τῇ Γερμανικῇ Σχολῇ καὶ ἔγραψεν ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ αὐτῆς Δελτίῳ ὅσα περίπου καὶ πέρυσι, ἀναλυτικώτερα δὲ καὶ λεπτομερέστερα. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ κ. Dörpfeld ὁ κ. Γ. Σωτηριάδης, ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ τὸ Τρωϊκὸν πεδίον, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀξιεπαίνου καὶ Ἕλλησιν ἐμπρέποντος, περιέγραψεν ἡμῖν αὐτὸ (ὅρα «Ἐφημερίδα» μηνὸς Ἰουλ. 1894) καὶ ἐξήγησε τὰς ἐπὶ τῶν λόφων τῶν χθαμαλῶν τοῦ Ἰσαρλὴκ γενομένας μέχρι τοῦδε ἀνασκαφάς. Φιλάρχαιος ὢν καὶ θαυμαστὴς τοῦ Ὁμήρου, εὐτυχήσας δὲ καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἰδεῖν τὴν Τρῳάδα πολλὰς ἠδύνατο παρέξειν ἡμῖν ἀσφαλεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ Ἰλίου, ἂν μετέβαινεν ἐκεῖσε ἄνευ προκαταλήψεως καὶ προσεῖχεν ἀνεπιῤῥέαστος τῇ Ἰλιάδι πρῶτον, εἶτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις κλασικοῖς ποιηταῖς καὶ λογογράφοις Ἕλλησιν. Πράττων οὕτως ὁ κ. Σωτηριάδης οὐκ ἠναγκάζετο χρῆσθαι βεβιασμένοις ἐπιχειρήμασιν ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι τὸ Ἴλιον ἐφ' οὗ, κατὰ Ξενοφῶντα, ἔθυσεν ὁ Μίνδαρος ἦν ἐπὶ Ἰσαρλὴκ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι, οὐδ' εὑρίσκετο ἀντιφάσκων τῇ Ἰλιάδι περιγραφούσῃ τὴν Ἰλίου πόλιν ὡς οὖσαν *ἐρατεινήν*, *ἠνεμόεσσαν*, *αἰπεινήν*, ὑψουμένην εἰς κορυφὴν ἣν ὀνομάζει *ἄκραν πόλιν* ἢ Πέργαμον, ἔτι δὲ *εὐρυάγειαν* καὶ *ἄστυ μέγα* καὶ *ἐν πεδίῳ πεπολισμένην*, ἐπίθετα πάντα ἐφαρμοζόμενα μόνον ἐπὶ πόλεως κειμένης ἐπὶ τῶν λόφων Βουνάρβασι, ὄντων ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Τρωϊκοῦ πεδίου, εὐρεῖαν ἐχόντων ἔκτασιν πρὸς τὰ κάτω μέρη, ἠρέμα δὲ ὑψουμένων μέχρι κορυφῆς (ἄκρας πόλεως ἢ Περγάμου) ὑψουμένης περὶ τὰ 150 μέτρα Γαλ. ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ὁ κ. Σωτηριάδης παραδεχθείς, καὶ πρὸ τῆς εἰς Τρῳάδα ἀφίξεώς του, τὴν γνώμην τοῦ κ. Dörpfeld τιθεμένου τὸ Ὁμηρ. Ἴλιον ἐπὶ τῶν λόφων Ἰσαρλήκ, ὀλίγα μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὑψουμένων, προσπαθεῖ, ὡς ἂν ἠγνόει τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐπίθετα τοῦ Ἰλίου, διὰ κινήσεων τινῶν τοῦ Τρωϊκοῦ στρατοῦ, ἰδίως δὲ τῆς εἰς τὴν πόλιν ὑποχωρήσεως τῶν Τρώων (ὅρα «Ἐφημερίδα» τῆς 20 Ἰουλ. 1894), προσπαθεῖ, λέγω, πεῖσαι ἡμᾶς καὶ ἑαυτὸν ὅτι ἐπὶ τῶν χθαμαλῶν τοῦ Ἰσαρλὴκ λόφων ἔκειτο τὸ τῆς Ἰλιάδος Ἴλιον. «Τὸ Ἴλιον »(λέγει αὐτολεξεὶ ὁ κ. Σωτηριάδης) δὲν δύναται »νὰ εἶναι ἐπὶ βραχώδους καὶ ὑψηλοῦ βουνοῦ ἀλλὰ »μόλις πρέπει νὰ *ὑψώνηται ὑπὲρ τὴν πεδιάδα* »ἐκ τῆς ὁποίας ἀμέσως εἰς αὐτὸ καταφεύγουσιν οἱ »ἀτυζόμενοι Τρῶες. Οἱ «*δίψη καρχαλέοι* κεκο»νιμένοι ἐκ πεδίοιο» δὲν φαίνονται διόλου ἔχοντες »ἀνάγκην ν' ἀναῤῥιχηθῶσιν ὑψηλήν τινα βουνώδη »ῥάχιν ἵνα σωθῶσιν ἀλλ' ἀμέσως ἐκ τῆς πεδιάδος »δύνανται νὰ κρυφθῶσιν ὄπισθεν τειχῶν καὶ πύρ»γων τῆς ἀκροπόλεώς των. Διὰ τοῦτο φοβεῖται »περὶ αὐτῆς ὁ Ἀπόλλων καὶ εἰσδύει εἰς τὴν Πέρ»γαμόν των»[1].

Ἀλλ' ἡμεῖς ἐν Ἰλιάδι βλέπομεν τὸν Ἀπόλλωνα εἰσδύοντα οὐχὶ εἰς *τὴν Πέργαμον τῶν Τρώων* ἀλλ' εἰς «Ἴλιον ἱρὴν» καὶ περὶ τοῦ τείχους αὐτῆς, τῆς πόλεως δηλονότι, οὐχὶ περὶ τείχους Περγάμου ἐφρόντιζεν ὁ Ἀπόλλων.

»Αὐτὰρ Ἀπόλλων Φοῖβος ἐδύσατο *Ἴλιον ἱρήν*,
»*μέμβλατο γάρ οἱ τεῖχος ἐϋδμήτοιο πόληος*» (Φ. 512).

Πρὸς τούτοις δὲ εὑρίσκομεν ὅτι ἡ πόλις μόνον τοῦ Ἰλίου, *ἡ εὐρυάγεια*, *τὸ μέγα ἄστυ*, ἦν περιτετειχισμένη οὐχὶ δὲ καὶ τὸ Πέργαμον, ἡ ἄκρα πόλις, ὡς καλεῖ αὐτὴν ὁ ποιητής, ἐννοῶν τὰ ὑψηλότερα τῆς πόλεως μέρη. Ἡ λέξις *ἀκρόπολις* οὐδαμοῦ εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἰλιάδι. Ἕπεται ὅθεν ὅτι οἱ Τρῶες, ἐσπευσμένως εἰσερχόμενοι καὶ κεκμηκότες διὰ τῶν Σκαιῶν πυλῶν εἰς τὰ τῆς πόλεως τείχη, ἔμενον ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν αὐτῆς, τῶν ἄνω καὶ ὑψηλοτέρων εἰς οὐδὲν συντελούντων πρὸς ἀσφάλειαν. Πρὸς τὰς περιγραφὰς ταύτας τῆς Ἰλιάδος προσέκρουσεν ὁ κ. Σωτηριάδης παραδεχθεὶς τὴν γνώμην τοῦ κ. **D.** ὅτι δηλαδὴ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Ἰσαρλὴκ ἀνακαλυφθεῖσα ἐσχάτως πόλις, ἡ ὑπὸ πλατέος καὶ ὑψηλοῦ τείχους περιβαλλομένη, ἦν τὸ τοῦ Πριάμου Πέργαμον καίτοι, ὡς πρὸ μικροῦ εἶπον, οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος λέγεται ὅτι τοῦτο ἦν τετειχισμένον ἀλλὰ μόνον ἡ εὐρυάγεια Ἴλιος ἐν ᾗ καὶ τὸ Πέργαμον.

[1] Ἰλ. Φ. 515 καὶ ἐφεξῆς.

Ὅθεν ἂν ἐν τῷ δευτέρῳ στρώματι τῶν ἐν Ἰσαρλὴκ ἀνασκαφῶν ἔχομεν Ἴλιον ἄνευ ἀκροπόλεως καὶ κατεδικάσαμεν αὐτὸ (καὶ ὁ κ. Dörpfeld ἂν καὶ τελευταῖος) ὡς ἀπᾷδον τῇ Ἰλιάδι, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον (οὐχὶ δὲ καὶ τὸν μόνον) καταδικάζεται καὶ ἡ ἐν τῷ ἕκτῳ στρώματι ἀνακαλυφθεῖσα περιτετειχισμένη ἀκρόπολις, ἡ αὐθαιρέτως Πέργαμος Ὁμηρικὴ ἀποκαλεσθεῖσα.

Ἐν Ἀθήναις, μηνὶ Δεκεμβρίῳ 1894,

Γ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΗΣ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἐκ τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἀνωτέρω σελ. 173 ἑξ. ἀριθ. 14 ἐκδοθείσης ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς ἀνευρέθη μεταξὺ ἀπερριμμένων λίθων καὶ ἄλλο τεμάχιον, διαλαθὸν τοὺς ἀνασκάπτοντας ἐργάτας τὸ πρῶτον. Τὸ τεμάχιον τοῦτο προσηρμόσθη εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ προεκδεδομένου τεμαχίου ε', πρὸς τὸ ὁποῖον προσήρμοσα πρὸς δεξιὰν καὶ τὸ τεμάχιον ϐ', ὅπερ ἕνεκα φθορᾶς τῆς ῥωγμῆς δὲν κατώρθωσα νὰ προσαρμόσω τὸ πρῶτον. Ἐκ τῶν τριῶν λοιπὸν τούτων τεμαχίων ἀπετελέσθη ἕν, ἔχον μέγιστον ὕψος 0,65 καὶ μέγιστον πλάτος 0,37, ἀκέραιον ὂν ἄνωθεν καὶ πρὸς δεξιάν, ὅπερ ἐκδίδομεν κατωτέρω. Δυστυχῶς τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς μόνον κατὰ τὸ κατώτερον μέρος εἶνε συνεχὲς καθ' ἅπαν τὸ πλάτος τῶν συγκολληθέντων τεμαχίων, κατὰ δὲ τοὺς ἕνδεκα πρώτους στίχους ἐλλείπει εὐμέγεθες τεμάχιον ἐν τῷ μεταξύ, ὥστε ἀπομένουσι καὶ πάλιν χάσματα, ἅτινα δὲν ἠδυνήθην νὰ συμπληρώσω, ἄλλως τε καὶ διότι τὰ γράμματα τοῦ νῦν ἀνευρεθέντος τεμαχίου εἶνε ἱκανῶς ἐφθαρμένα, τινὰ δὲ καὶ ὁλοσχερῶς ἠφανισμένα. Ἴσως μετὰ τὸ νέον εὕρημα ἠδύναντο δι' ἐκτενεστέρας μελέτης νὰ συμπληρωθῶσι πλείονα καὶ ἐν τῷ νῦν ἐκδιδομένῳ μέρει καὶ ἐν τοῖς προεκδεδομένοις, προτιμότερον ὅμως ἐνόμισα νὰ δημοσιευθῶσι καὶ ταῦτα εὐθύς, ἵνα ὁλόκληρος ἡ ἀξιολογωτάτη αὕτη ἐπιγραφὴ ὑπάρχῃ ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐκδεδομένη.

Ὁ πρῶτος στίχος εἶνε διὰ μικροτέρων γραμμάτων καὶ ἐν τῷ μέσῳ περίπου τοῦ πλάτους τοῦ λίθου κεχαραγμένος, ἀποτελῶν, ὡς φαίνεται, τὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐπιγραφῆς, ὅπως τὸ *ἀπόφασις ἐπάρχου* (α' στ. 10) τοῦ δευτέρου μέρους. Ἐπειδὴ δὲ κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλάτους τοῦ σωθέντος τεμαχίου, ὄχι δὲ τοῦ ὅλου πλάτους τοῦ λίθου, φαίνεται ὅτι ἡ ἐπικεφαλὶς ἦτο διῃρημένη εἰς δύο μέρη, τὸ μὲν πρὸς ἀριστερὰν γεγραμμένον, τὸ δὲ πρὸς δεξιάν. Τὰ ἐλλείποντα γράμματα ἐν στίχ. 2-8 εἶνε πέντε ἕως ἕξ, ἐν δὲ στ. 9-10 ἐννέα ἕως δέκα, ἐν δὲ στ. 11 μόνον τέσσαρα ἕως πέντε. Πάντα τὰ διασωθέντα τεμάχια τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης εἶνε ἐγγεγραμμένα ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ μουσείου ὑπ' ἀριθ. 287-293.

Ι.ΙΕΙϹΘ◡		Ἱ[ερ]εῖς θ(ε)[ῶν].
ΕΜΝΟΤΑΤ	ΕΔΡΙΩΙ	[τῷ σ]εμνοτάτ[ῳ συν]εδρίῳ
◡ΛΠΤΟϹΕ	ΗΛΗ	[τῶν Πανελλήνων] - - - [ἄε]λπτος (;)
ΕΝ.ΑΞΕΝ	ΤΟΥ	
ΚΑΙΛΟΑΡ	ΑΡΞΑΝ	[δί]κα(ια;) ὁ ἄρ[χων;]
ΝΕΛΛΙΝΩ	ΛΦΙ	[Πα]νε(λλή)νω[ν]
ΤΕΙΜΗ..Τ	ΗΕ	τειμη[μα]τ-
ΜΠΡΑϹΤΑ◡	ΡΗΜΑ	[λα]μπρας
ΪϹΑΥΤΟ	ΤΗΡΙ	ἰς αὐτὸ - - - [μυσ]τηρι-(;)
ϹΔΕΤΑΥΤ	ΟΛΙΑΙ	-δὲ ταῦτ(α)

ΙΤΩΔΑΝΙCΘΗΝΑ ΤΛC
ΔΙΑΤΗCΤΟΥCΕΜ. ΟΤΑΤΟΥ
ΟΙCΑΠΕΤΕΘΗΤΟ.CΙΕΡΟΙC
ΝΟΝΤΟΚΟΝ'ΑΘΕΚΛCΤΟΝ
CΔΥΟΚΑΙΔΕΚΑΛΑΜΠΡΑC
ΝΒΟΥΛΕΥΤΑΙCΪCΑΥΤΑ
ΕΞΗΓΟΥΜΕΝΟΙCΙ.ΡΕΥ
ΛΥΠ.ΤΕΤΑΚΤΛ
Τ 'ΑCΑ

τω δανισθῆν(α)[ι - - - τ(ὰ)ς
(δ)ιὰ τῆς τοῦ σεμ[ν]ο(τά)του
[συνεδρίου τῶν Πανελλήνων] - - - οἷς ἀπετέθη τ[οῖ]ς ἱεροῖς
[γινόμε]νον τόκον (κ)αθ' ἕκ(α)στον
-ς δυοκαίδεκα λαμπρας
-ν βουλευταῖς ἰς αὐτὰ
ἐξηγουμένοις ἰ[ε]ρεῦ-
[σι]- - - -α ὑπ[ο]τέτακτ[αι]

Στ. 1. Οὔτε πρὸς ἀριστερὰν ὑπάρχουσιν ἄλλα γράμματα, οὔτε πρὸς δεξιὰν κατόπιν τοῦ χάσματος. Τὸ ἐν ἀρχῇ Ι μόνον Γ ἢ Ρ δύναται προσέτι νὰ εἶνε· ἡ δ' ἐν τῇ τρίτῃ χώρᾳ κεραία ἀνήκει εἰς ἄδηλον γράμμα. Ἡ ἀνάγνωσις *ἰ[ερ]εῖς* δὲν εἶνε βεβαία, ἀλλὰ καὶ δυσκόλως δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ἄλλης.

Στ. 3. ΠΤ λίαν ἐφθαρμένα, ἀλλ' ἱκανῶς εὐδιάγνωστα, τὸ δὲ ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ Λ ὑπάρχον λείψανον δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς Ε. Τὸ προτελευταῖον γράμμα ἔχει καὶ κάτωθεν γραμμήν τινα πολὺ μεγαλυτέραν τῶν συνήθων ἀκρεμόνων, ὥστε δύναται νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς Δ ἡμιτελὲς καταλειφθὲν ὑπὸ τοῦ χαράκτου καὶ ὡς Λ.

Στ. 4. Τὸ δεύτερον γράμμα φαίνεται ὡς Μ ἢ Ν· μετ' αὐτὸ χῶρος ἑνὸς γράμματος ἐφθαρμένου καὶ εἶτα λίαν ἐφθαρμένον Α ἢ Λ. Ἂν ὁ στίχος ἐσώζετο εἰς καλυτέραν κατάστασιν, θὰ παρεῖχε πιθανῶς ἀσφαλῆ ἀνάγνωσιν καὶ τοῦ στ. 22 τοῦ τεμαχίου α' (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 177).

Στ. 5. Τὸ πέμπτον γράμμα δύναται νὰ εἶνε καὶ C. Τὸ μετέπειτα Ρ δὲν εἶνε ὅλως βέβαιον.

Στ. 6. Τὸ προτελευταῖον γράμμα δύναται νὰ εἶνε καὶ Μ.

Στ. 10. Ἐν ἀρχῇ μικρὸν λείψανον δυνάμενον νὰ ἀνήκῃ εἰς Α. Α. Ν. Σ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΜΕΓΑΡΩΝ

Ἐν τῷ ἐν Ἐλευσῖνι μουσείῳ ἀπόκειται καὶ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα ἐν Μεγάροις, ὅπου καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ κ. Φιλίου. Ἀριθ. καταλ. 325.

Μικρὰ πινακὶς ἐκ γλαυκόχρου μαρμάρου ἀκεραία διασωθεῖσα. Πλάτος 0,216, ὕψ. 0,075, πάχ. 0,03.

ΠΙΣΙΛΑΣ	Πισίλας

Τὰ γράμματα εἶνε ἐπιπολαίως κεχαραγμένα, ἀνήκουσι δὲ εἰς τὸν Δ' αἰῶνα· μέγεθος αὐτῶν 0,02. Ἡ χρῆσις τῆς μικρᾶς ταύτης πινακίδος δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἀσφαλῶς.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

(Ἐξεδόθη τῇ 28 Φεβρουαρίου 1895)

ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΕΞ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ΕΡΕΤΡΙΑΚΗ ΛΗΚΥΘΟΣ

Λιθ. Κ. Γρούνδμαν Ἀθήνησι

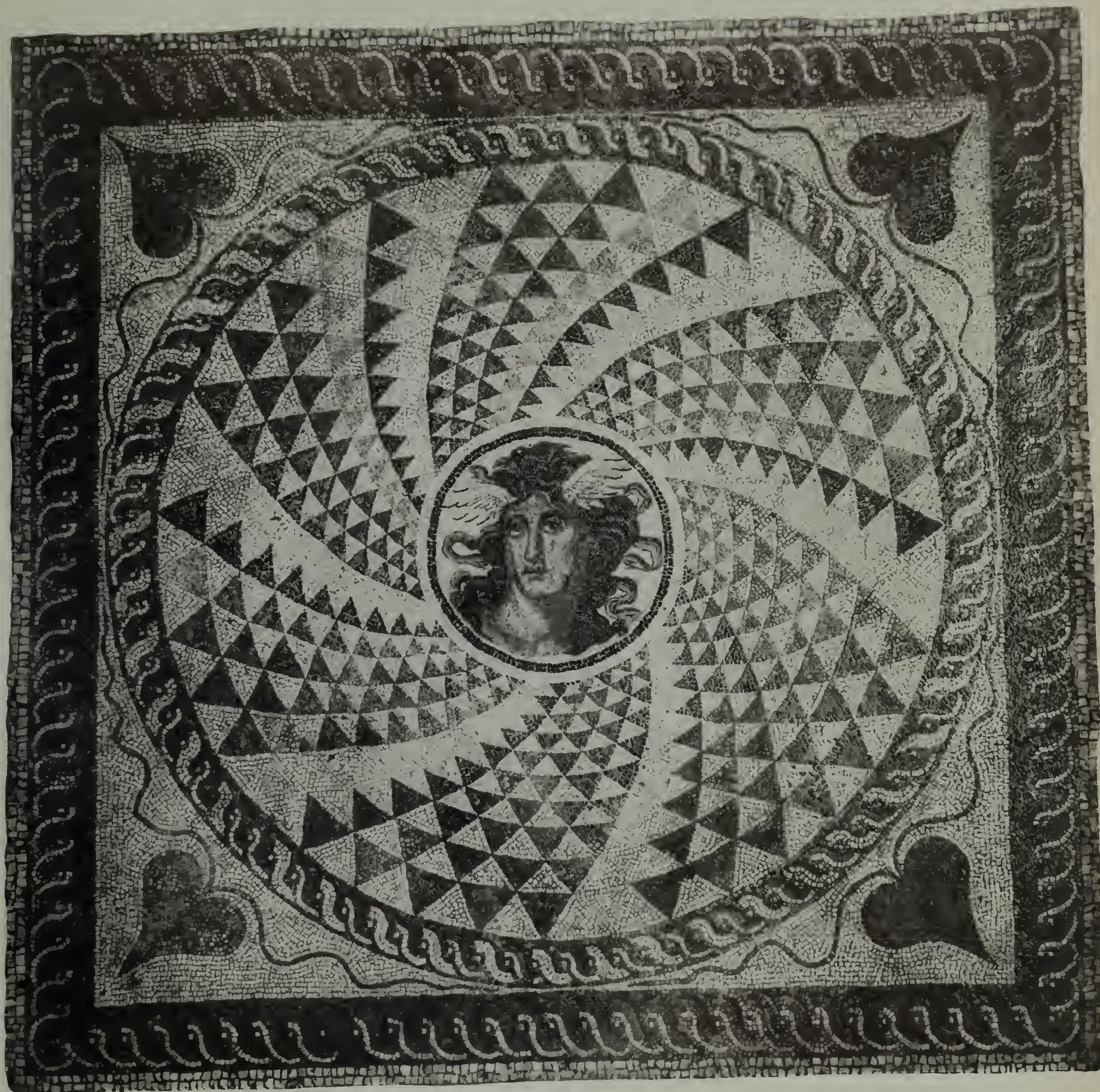
3

1

2

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΙΛΙΑΔΟΣ

ΜΩΣΑΪΚΟΝ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ ΕΚ ΔΑΦΝΙΟΥ

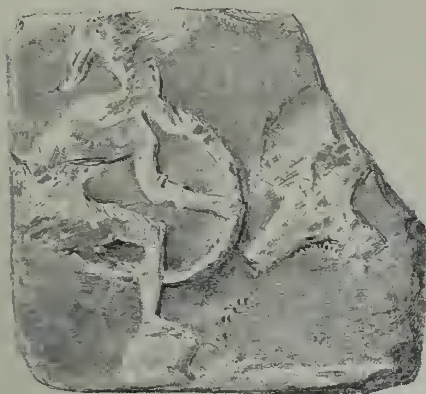

ΚΕΦΑΛΗ ΑΙΘΙΟΠΟΣ ΜΕΤ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΛΕΑΓΡΟΣ ΚΑΛΟΣ

ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΕΚ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ

Β.

Γ.

Α.

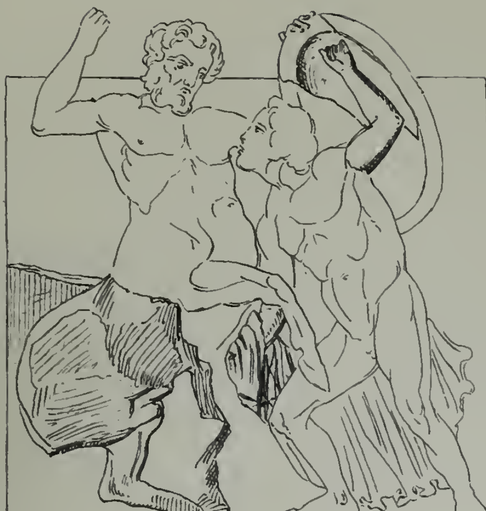
ΑΝΑΓΛΥΦΑ ΕΚ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ ΕΚ ΔΑΦΝΙΟΥ

ΤΕΜΑΧΙΑ ΜΕΤΟΠΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

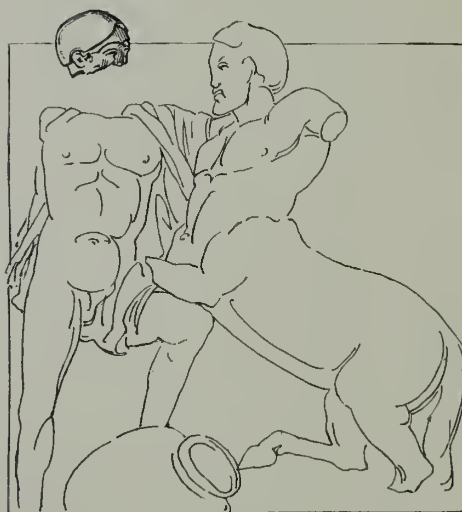
XI

XVII

XXI

XXIII

ΜΕΤΟΠΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

ΠΗΛΙΝΟΣ ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΚ ΜΗΛΟΥ

(ὁλικὸν σχῆμα καὶ διακόσμησις.)

Λιθ. Κ. Γρουνδμαν Ἀθήνησι

ΠΗΛΙΝΟΣ ΑΜΦΟΡ

(ἐξέλιξις τῆς ἐπὶ τῆς κοιλίας

Σ ΕΚ ΜΗΛΟΥ

ἀγγείου παραστάσεως)

Λιθ. Κ. Γρούνδμαν Ἀθ

ΠΗΛΙΝΟΣ ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΕΚ ΜΗΛΟΥ

(ἐξέλιξις τῆς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἀγγείου παραστάσεως)